Elena Dragomir Silviu Miloiu

ISTORIA FINLANDEI

Elena Dragomir, - **Universitatea din Helsinki**, Facultatea de Ştiinţe Sociale, Departamentul de Ştiinţe Sociale Istorie, Snellmaninkatu 14 A, Helsinki, 00014, Finlanda.

- Domenii de cercetare: Războiul Rece, România în perioada comunistă, Politica externă a României în perioada comunistă, Conferinţa pentru Securitate şi Cooperare în Europa

- Limbi străine: română (vorbitor nativ), engeză (fluent), franceza (mediu), finlandeza (incepator)

- Poziţii deţinute: secretar de redacţie al publicaţiei **Revista Română pentru Studii Baltice şi Nordice**; secretar de redacţie al revistei **Valahian Journal of Historical Studies;** membru asociat al **Centrului de Cercetare a Istoriei Relaţiilor Internaţionale „Grigore Gafencu"** (recunoscut CNCSIS tip B); Membru al **Asociaţiei Române pentru Studii Baltice şi Nordice;** Cercetător asociat al **The Finnish Graduate School for Russian and East European Studies,** Institutul Aleksanteri, Universitatea din Helsinki

Doctorat: 2007-2011: Doctorand, Universitatea din Helsinki, Facultatea de Ştiinţe Sociale, Departamentul de - - Ştiinţe Sociale Istorie, studii doctorale (sub conducerea Prof. Univ. Dr. Seppo Hentilă)

Cărţi reprezentative:

- România şi sistemele de Securitate în Europa, 1919-1975**, Ed. Universitatii Al. I. Cuza, Iaşi, 2009 (407pp.); coauthor.**
- Europe as viewed from the margins**, I, Cetatea de Scaun, Targoviste, 2006 (190pp.); coautor.**
- Europe as viewed from the margins**, II, Cetatea de Scaun, Targoviste, 2007 (145pp.); coautor.**

Articole reprezentative:

- The construction of the Romanian communist national identity during Gheorghe Gheorghiu-Dej's regime, **în** TENDENCIAS, Revista de Estudios Internacionales, Guadalajara, Mexico, No. 6/February 2009, **pp.130-153**.
- Superpower détente as threat for 'minor' powers. Romanian perceptions of superpower détente during the 1970s, **în**"Political Thought"**, Anul 7, nr 27, Skopje, Macedonia, 2009, pp. 47-62.**
- To be or to become 'European'? 'Westernazing' narratives in post-Cold War Finland, **în Revista Română pentru Studii Baltice şi Nordice**, **No. 1/2009, pp. 33-52.**
- Reshaping foreign policy. Romania and Finland's cases in the context of the CSCE's opening. A comparative analysis**, in "V**alahian Journal of Historical Studies", **Targoviste: Cetatea de Scaun,** no 10/2008, pp.57-74.
- Propaganda antislavă în timpul regimului Antonescu**în "**Romanoslavica", **XLII, Editura Universitatii Bucureşti, 2007, pp.202-220.**
- Religious freedoms in communist Romania**, în** "Political Thought"**, Anul 6, nr 21, Skopje, Macedonia, 2007, pp. 31-38.**
- Romania's perception of Finland's participation in CSCE, în **Annales d'Université "Valahia" Târgovişte, Section d'Archéologie et d'Histoire, Tome X, Nr. 2/2008, pp. 101-110, ISSN 1584-1855.**
- Détente and the events from Czechoslovakia, 1968, in"Analele Univ."Valahia" din Târgovişte"**, 2006-2007, pp. 317-328.**

Miloiu Silviu Marian (n. 1973) - Conf. univ. dr. la Universitatea "Valahia" Târgovişte, prodecan al Facultăţii de Ştiinţe Umaniste; - preşedinte al Asociaţiei Române pentru Studii Baltice şi Nordice; membru al *Centrului de Cercetare a Istoriei Relaţiilor Internaţionale „Grigore Gafencu"* (recunoscut CNCSIS, tip B); membru al *Asociaţiei Mondiale pentru Promovarea Studiilor Baltice;* membru al *Centrului de Studii a Mării Negre* al Universităţii Sorbonne, Franţa; membru al *Societăţii Istoricilor din România*; redactor-şef al revistei *Valahian Journal of Historical Studies* şi al *Revistei Române de Studii Baltice şi Nordice;*

- Limbi străine cunoscute: **Fluent:** Engleza, **Bine:** Finlandeza, **Intermediar:** Suedeza, estoniana, **Puţin:** Rusa, germana, italiana, franceza

- Lector asociat la Universitatea din Turku, Finlanda, Facultatea de Ştiinţe Sociale, Departamentul de Istorie Politică februarie - mai 2002; **Cercetător**la Universitatea din Turku, Finlanda, Facultatea de Ştiinţe Umaniste, Departamentul de Istorie Generală mai - septembrie 2003; **Cercetător**la Universitatea din Glasgow, Marea Britanie, octombrie 2004-ianuarie 2005; **Cercetător** la Universitatea din Turku, Finlanda, Facultatea de Ştiinţe Umaniste, Departamentul de Istorie Generală septembrie - decembrie 2005

Cărţi unic autor:

- ***România şi Ţările Baltice în perioada interbelică***, Editura Cetatea de Scaun, Targoviste, 2003.
- ***Istoria Europei Nordice şi Baltice. De la epoca naţionalismului la Războiul Rece***, Ed. Cetatea de Scaun, 2004
- ***O istorie a Europei Nordice şi Baltice. De la Războiul Rece la era era globalizării,*** Ed. Cetatea de Scaun, 2005
- ***O concepţie românească a Nordului. Sec. XIX-XX, Repertoriu de documente şi trimiteri bibliografice***, Ed. Cetatea de Scaun, 2009

editor şi autor: 7 - *Istoria: contributii in cautarea unui nou mesaj. Profesorului Ion Stanciu la implinirea varstei de 60 de ani*, Editura Cetatea de Scaun, Targoviste, 2005 (394 pp.) – împreună cu Iulian Oncescu ;

- *Europe as viewed from the margins. An East-Central European perspective during the long 19th Century***,** Editura Cetatea de Scaun, Targoviste, 2006 (190 pp.) – împreună cu Ion Stanciu;
- *Europe as viewed from the margins. An East-Central European perspective*(1918-1945), Editura Cetatea de Scaun, Targoviste, 2007 (împreună cu Ion Stanciu şi Iulian Oncescu);
- *Europe as viewed from the margins. An East-Central European perspective from World War I to Present*, Valahia University Press, 2008 (prim editor).
- Raoul Bossy, *Mărturii finlandeze şi alte scrieri nordice despre români*, Valahia University Press, 2008 (editor).
- Nicolae Iorga, *Ţări scandinave: Suedia şi Norvegia. Note de drum şi conferinţe*, Valahia University Press, 2008 (editor).

O concepţie românească a Nordului. Sec. XIX-XX, Editura Cetatea de Scaun, Târgovişte, 2009 (196 pp.)

coautor: - *Politica externa a Romaniei. Dictionar cronologic*, Editura Enciclopedica, Bucuresti, 2003 (896 pp.).

- *The Forgotten Minorities of Eastern Europe. The History and Today of Selected Ethnic Groups in Five Countries, East and West Books*, Helsinki, 2004 (250 pp.).
- *Documente privind istoria modernă şi contemporană a României*, Editura Cetatea de Scaun, Targoviste, 2005 (332 pp.).
- *Constructed Identities in Europe*(edited by Markku Kangaspuro), Aleksanteri Series, Helsinki, 7/2007 (272 pp.) (capitolul*The New Europe and the Narrative of the Vilnius Group*, pp. 225-246).
- *The Encyclopedia of the Cold War*, 5 volume (edited by Spencer C. Tucker), ABC Clio, Santa Barbara, Denver, Oxford, 2008 (circa 1969 pp + index, tabele), pp. 565-566, 818, 885, 1014-1015, 1051, 1270-1271.

Elena Dragomir Silviu Miloiu

ISTORIA FINLANDEI

EDITURA CETATEA DE SCAUN

Referenţi ştiinţifici:
Prof. univ. dr. Ion Calafeteanu
Prof. univ. dr. Gheorghe Sbârnă

Editor: Dan Iulian Mărgărit
Copertă: Andrei Mărgărit
Tehnoredactare: Claudiu Florin Stan
Corectură: Mirela Ivan-Nobel

Reproducerea parţială sau totală a lucrării fără acordul scris al editurii constituie infracţiune şi se pedepseşte conform Legii.

Descrierea CIP a Bibliotecii Naţionale a României
MILOIU, SILVIU
Istoria Finlandei / Silviu Miloiu, Elena Dragomir ; ed. : Dan Mărgărit. – Târgovişte : Cetatea de Scaun, 2010
Bibliogr.
ISBN 978-606-537-058-6

I. Dragomir, Elena
II. Mărgărit, Dan (ed.)

94(480)

Tipărit cu sprijinul Agenţiei Naţionale pentru Cercetare Ştiinţifică

ISBN 978-606-537-058-6
© ***Editura Cetatea de Scaun,*** Târgovişte, 2010-2011
Tel./Fax.: 0245 218318; www.cetateadescaun.ro, editura@cetateadescaun.ro

„în ceea ce priveşte aspectele derivând din geografie nu putem face nimic, şi nici voi nu puteți face."

Stalin

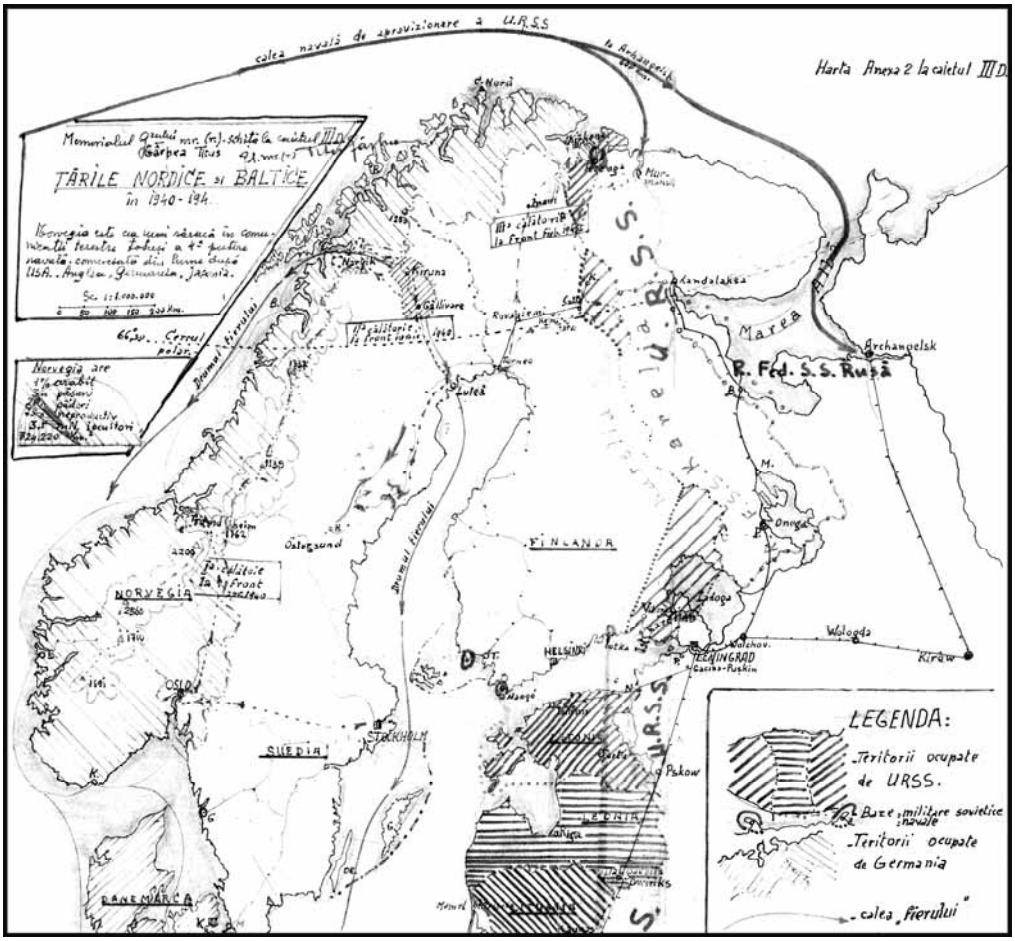

Hartă ce prezintă consecinţele Pactului Ribbentrop-Molotov în regiunea Mării Baltice realizată de ataşatul militar român la Helsinki şi Stockholm Titus Gârbea, Arhivele Naţionale Istorice Centrale, Fond Titus Gârbea, Dosar 2089.

Cuprins

Cuvant înainte / 9

Prefață / 11

Introducere / 15

Partea I - Naşterea unui popor: finlandezii / 19

Partea a II-a - Finlandezii şi aventura vikingă / 39

Partea a III-a - Expansiunile suedeză şi rusă: Finlandezii între occident şi răsărit / 47

Partea a IV-a - Finlandezii ca subiecți ai unei prime mari puteri: Suedia / 59

Partea a V-a - Cultura medievală finlandeză / 75

Partea a VI-a - Renaşterea şi Reforma în Finlanda / 85

Partea a VII-a - Expansiunea teritorială a Rusiei şi semnificația Dietei de la Porvoo / 101

Partea a VIII-a - Structuri administrative şi constituționale ale Marelui Ducat al Finlandei / 109

Partea a IX-a - Naşterea unei națiuni: națiunea finlandeză / 131

Partea a X-a - Politică, economie şi societate în Marele Ducat al Finlandei: de la națiunea cea mai loială la nesupunere civică / 151

Partea a XI-a - Finlanda şi Primul Război Mondial / 165

Partea a XII-a - Naşterea unui stat: Finlanda / 173

Partea a XIII-a - Roşii şi albi: războiul civil şi divizarea societății finlandeze / 183

Partea a XIV-a - Finlanda: de la Războiul Civil, la Tratatul de Pace de la Tartu / 195

Partea a XV-a - Viața politică finlandeză în perioada interbelică / 201

Partea a XVI-a - Economia şi societatea finlandeze interbelice / 221

Partea a XVII-a - Cultura finlandeză în perioada interbelică / 241

Partea a XVIII-a - Politica externă a Finlandei interbelice / 257

Partea a XIX-a – Talvisota / 275

Partea a XX-a – Jatkosota / 295

Partea a XXI-a - Finlanda în timpul anilor periculoşi: de la Armistițiu la Tratatul de Pace (1944-1947) / 305

Partea a XXII-a - Reconstrucția Finlandei de după război / 315

Partea a XXIII-a - Politica finlandeză în perioada deficitului de democrație. Era Kekkonen / 323

Partea a XXIV-a - Întoarcerea la democrația parlamentară. Viața politică finlandeză între 1982 şi 2008 / 341

Partea a XXV-a - Economia finlandeză după cel de-al Doilea Război Mondial / 355

Partea a XXVI-a - Cultura finlandeză după cel de-al Doilea Război Mondial / 369

Partea a XXVII-a - Politica externă a Finlandei.
Linia Paasikivi-Kekkonen / 383

Partea a XXVIII-a - Conferința de Securitate şi Cooperare în Europa / 401

Partea a XXIX-a - Finlanda şi Uniunea Europeană / 411

Partea a XXX-a - Finlanda şi NATO / 420

Partea a XXXI-a - Politica de securitate finlandeză după căderea Uniunii Sovietice / 426

Partea a XXXII-a - Finlandezi şi români. Finlanda şi România / 431

Indice / 443

Indice localități / 450

Bibliografie / 453

Cuvânt înainte

De-a lungul ultimilor ani, am fost martorii unei intensificări constante a relațiilor dintre România şi Finlanda, atât pe plan economic şi politic, cât şi pe plan cultural. Relațiile dintre români şi finlandezi au devenit din ce în ce mai apropiate, mai ales în urma integrării ambelor țări în Uniunea Europeană, apărând astfel şi nevoia de cunoaştere mai profundă între cele două națiuni.

Istoria este punctul de pornire în încercarea de a cunoaşte un popor, însă, până în prezent, cititorii români nu au avut posibilitatea de a accesa o prezentare integrală a istoriei Finlandei în limba lor. Asociația Română de Studii Baltice şi Nordice a reuşit să umple acest gol editorial prin publicarea volumului „Istoria Finlandei".

Rezultatul multor ani de cercetare intensă, această ediție constituie un material de reală valoare pentru toți cei interesați să înțeleagă istoria acestei țări prin tematica abordată, expunerea principalelor etape şi problematici care au marcat istoria Finlandei, precum şi prin analiza detaliată.

Apreciez în mod deosebit lucrarea de față, realizată prin eforturile susținute ale autorilor săi, Silviu Miloiu şi Elena Dragomir, cercetători de reală valoare. Sper ca această monografie să se bucure cu adevărat de atenția specialiştilor români din domeniu, dar şi a publicului larg, iubitor de istorie.

Bucureşti, 6.12.2010

Irmeli Mustonen,
Ambasador al Finlandei

Prefață

În prezent, în spațiul editorial românesc, sunt extrem de rare şi fragmentare trimiterile la istoria, cultura şi civilizația Finlandei mai vechi sau mai noi. În mod paradoxal şi îmbucurător totodată, însă, în prezent, interesul publicului larg sau specialist pentru acest domeniu al cunoaşterii este în continuă creştere în România. În ultimii ani, contactele dintre cetățenii României şi Finlanda au sporit remarcabil. Cu toate acestea, foarte puține sunt cunoscute în România despre Finlanda, despre istoria, trecutul sau prezentul său. Tocmai de aceea considerăm că proiectul Asociației Române de Studii Baltice şi Nordice, de editare în România a unei monografii dedicate Istoriei Finlandei, răspunde unei nevoi prezente reale, aflându-se totodată sub auspiciile succesului, autorii săi fiind doi specialişti români care scriu despre istoria Finlandei pentru publicul românesc. În diverse medii româneşti sunt tot mai vizibile interesul, dar şi admirația pentru succesul economic al Finlandei, pentru reuşita sistemului său politic, pentru performanțele sale educaționale, pentru calitatea vieții pe care o oferă cetățenilor săi, pentru atractivitatea pe care o prezintă cetățenilor altor state nu numai europene, dar ale lumii. Dar cum a ajuns Finlanda la asemenea performanțe, cum au ajuns finlandezii ceea ce sunt, cum au evoluat sistemul politic, social sau economic finlandez către ceea ce cunoaştem astăzi, ce amenințări au avut finlandezii de înfruntat, ce influențe s-au manifestat asupra lor toate acestea sunt întrebări care îşi găsesc răspunsul în această lucrare.

Având în vedere caracterul de pionierat al lucrării lor, autorii au ales scrierea unei istorii amănunțite a Finlandei, începând cu primele dovezi preistorice de locuire a teritoriului statului de astăzi, trecând prin epoca vikingilor şi a creştinării, oprindu-se în amănunt asupra Renaşterii şi Reformei, marcând naşterea națiunii finlandeze în secolul al XIX-lea şi apariția statului independent către finalul Primului Război Mondial, înfățişând dezvoltarea remarcabilă înregistrată între cele două conflagrații mondiale, argumentând asupra soluției de neutralitate şi finlandizare în anii războiului rece şi ajungând la integrarea în Uniunea Europeană şi la ultimele dezbateri legate de aderarea sau neaderarea sa la NATO. În acest demers remarcabil, o atenție deosebită a fost acordată evoluțiilor înregistrate de Finlanda în ultimii douăzeci de ani, aceste evoluții fiind cele care au un impact deosebit astăzi asupra relațiilor şi contactelor din-

tre România şi Finlanda, precum şi dintre cetățenii României şi cetățenii Finlandei.

Scrisă de români, pentru publicul românesc, lucrarea adesea compară situația celor două state, marchează momentul celor mai timpurii contacte dintre națiunea română şi cea finlandeză, analizează comparabil influența unor evenimente internaționale deosebite asupra evoluției celor două țări. Cititorul român va afla din acest volum că Finlanda are multe în comun din punct de vedere istoric cu România. Este un stat tânăr, asemeni României, aflat de-a lungul secolelor sub influența copleşitoare a marelui său vecin de la Răsărit, asemeni României, cu populații minoritare semnificative procentual, asemeni României. Finlanda a evoluat la confluența influențelor vestice şi estice, asemeni României, şi este astăzi dedicată proiectului european, poate mai mult decât România.

Cititorul român va afla din acest volum şi că Finlanda este foarte diferită de România. Este un stat bilingv, finlandezo-suedez, deşi populația suedeză reprezintă doar aproximativ 6% din populația țării. Are un înalt grad de urbanizare, deşi în anii 1960 era încă un stat preponderent agrar. Se află în foarte bune relații oficiale cu Federația Rusă, deşi cele două state vecine au o foarte tulbure istorie comună, marcată inclusiv de războaie şi de pierderi teritoriale, evident în beneficiul marii puteri. Finlanda a fost aliata Germaniei în al Doilea Război Mondial, dar nu a devenit democrație populară, menținându-şi independența cu prețul compromisului dat de „finlandizare".

Publicul român poate învăța multe de la Finlanda. Că o „putere minoră" şi cetățenii săi pot marca evoluția cunoaşterii mondiale în cele mai neaşteptate domenii: informatică, design sau arhitectură. Că o „putere minoră" poate supraviețui şi poate rămâne neutră în cele mai grele momente ale confruntărilor dintre marile puteri. Că un stat sărac în resurse naturale şi aproape falimentar, cum era Finlanda la sfârşitul celui de-al doilea război mondial, poate evolua în câteva decenii într-unul dintre cele mai prospere şi sigure state ale lumii. Un stat mic ca număr de locuitori (aproximat 5 milioane), mediu ca suprafață, periferic ca plasare geografică, tânăr ca evoluție istorică, Finlanda oferă astăzi cetățenilor săi o calitate a vieții spre care multe „puteri minore" încă tind.

Gândită ca o lucrare de istorie generală a Finlandei, acest volum abordează, studiază şi comentează interacțiunile dintre diferitele aspecte ale vieții comunității, precum politicul, diplomaticul, socialul, economicul sau culturalul. Deşi alege o structură tradițională, cronologică, lucrarea celor doi autori este construită pe scheletul dat de evenimentele şi procesele care au creat, în opinia lor, Finlanda, aşa cum o percepem şi cunoaştem noi astăzi.

Adesea lucrările de sinteză de acest tip sunt marcate de o anumită barieră de concepție, anume aceea a simplificării. Volumul de față însă nu are acest păcat, nu sintetizează până la simplificare, nu oferă explicații simple şi în ge-

neral cunoscute unor fenomene şi procese complexe, nu se opreşte doar asupra istoriei politice. Autorii arată o grijă specială şi constantă pe parcursul întregii monografii pentru prezentarea ultimelor dezbateri şi a ultimelor rezultate înregistrate în domeniul academic asupra temelor abordate, căci o grijă principală a lor a fost aceea de a deschide orizonturi către cunoaşterea acestui domeniu. De aceea prezintă diferitele interpretări şi controverse care marchează subiectele şi temele asupra cărora se opresc şi nu se sfiesc să avanseze propriile interpretări, originale, convingătoare. Autorii folosesc extensiv rezultatele propriilor cercetări de arhivă, în special pentru partea dedicată contemporaneității, aducând adesea elemente noi în dezbaterea academică a fenomenelor abordate.

Aşadar, considerăm absolut necesară editarea acestui volum care se va constitui într-o lectură obligatorie, atât pentru publicul larg care abia începe investigarea acestui domeniu al cunoaşterii, cât şi pentru publicul specialist, interesat de ultimele dezbateri şi controverse academice.

prof. univ. dr. Ion Calafeteanu

Introducere

Într-unul dintre momentele de cumpănă ale istoriei Finlandei, în noiembrie 1939, Stalin se confesa delegaților finlandezi veniți să discute pretențiile sovietice față de țara lor că *„în ceea ce priveşte aspectele derivând din geografie nu putem face nimic, şi nici voi nu puteți face.”* Într-adevăr, timp de cel puțin 750 de ani, geografia a aşezat Finlanda între est şi vest, la intersecția intereselor geopolitice ale marilor puteri baltice şi la periferia Suediei, a Rusiei şi a Europei. Timp de mai mult de 600 de ani, Finlanda a fost parte integrantă a Suediei, alți 100 de ani a fost mare ducat autonom în cadrul Imperiului Rus, a luptat în cadrul a două războaie împotriva Armatei Roşii, pentru ca aproape jumătate de secol să se afle într-o relație de subordonare față de politica externă a Uniunii Sovietice. Stalin părea a avea dreptate.

Şi totuşi ceea ce atunci părea un truism, pare acum să fie infirmat. În 1995, Finlanda s-a integrat în Uniunea Europeană, câțiva ani mai târziu, a aderat la Zona Euro, iar de la 1 ianuarie 2002, a adoptat moneda Euro, în vreme ce personalități şi companii finlandeze au devenit din ce în ce mai cunoscute în întreaga lume. Nokia, de exemplu, constituie un brand mondial echivalent cu excelența, performanța tehnică, noutatea. Sistemul educațional finlandez a devenit în prezent un model pentru întreaga Europă. În ciuda climei aspre, Finlanda atrage, datorită sistemului său social şi performanței sale, tot mai numeroşi imigranți. Dintr-o țară considerată a fi de periferie, Finlanda devine tot mai mult parte a nucleului statelor celor mai avansate, figurând pe primele locuri în cele mai semnificative clasamente mondiale ce măsoară performanța şi excelența. Dinamica schimbării a fost atât de rapidă, încât nici măcar o parte a finlandezilor nu reuşeşte să o asimileze şi îi vine greu să accepte că a devenit, de exemplu, o țară țintă pentru migrația internațională.

Se spune că fiecare țară resimte influența istoriei sale. Ce trăsături din istoria Finlandei explică aceste evoluții recente ce au părut multora atât de surprinzătoare? Ce explică trecerea de la întârziere la performanță economică? Cum s-au articulat structurile şi mecanismele interne de decizie, birocrația, politica externă, literatura, artele, sistemul social, sistemul educațional, cercetarea, toate acele pârghii care îndeobşte contribuie la succesul unei societăți? Ce resorturi sunt responsabile pentru evoluțiile trecute şi ce silogisme pot fi descoperite prin prisma analizei istorice? Sperăm ca lucrarea noastră să ofere piste, căi şi metode de descoperire a răspunsului la aceste întrebări fireşti.

Sinteza pe care o punem la dispoziția publicului cititor reprezintă un proiect editorial al *Asociației Române de Studii Baltice şi Nordice*, organizație care-şi propune promovarea în folosul public a cercetărilor şi a cunoaşterii cu privire la regiunea baltică şi nordică a Europei. Creşterea potențialului şi a resurselor de cercetare în acest domeniu au făcut posibilă scrierea acestei lucrări de pionierat, ea reprezentând **prima asemenea monografie** scrisă de autori români şi adresată publicului românesc. Rezultat al unor cercetări întreprinse în ultimii 12 ani în arhivele şi bibliotecile din România şi din Finlanda de cei doi autori, Silviu Miloiu, conf.dr. la Universitatea „Valahia" din Târgovişte şi preşedinte al *Asociației Române de Studii Baltice şi Nordice*, şi Elena Dragomir, cercetător asociat la Institutul Aleksanteri – Centrul Finlandez pentru Studii Ruseşti şi Est-Europene şi doctorand la Universitatea din Helsinki, lucrarea are în vedere prezentarea principalelor elemente ale dinamicilor sociale, culturale, economice, politice şi de relații internaționale care au marcat istoria statului nordic, stat adus în discuție, tot mai mult în ultimul timp, ca un adevărat model pentru societatea românească, mai ales în domeniile social şi educațional.

Lucrarea debutează cu o trecere în revistă a celor mai vechi mărturii şi a celor mai noi ipoteze cu privire la naşterea poporului finlandez şi la aportul acestuia la expedițiile vikinge care, primele în Evul Mediu, au legat într-o anumită măsură Estul şi Vestul, Nordul şi Sudul. Lucrarea marchează situația acestei regiuni ca punte de legătură/fractură între Occident şi Răsărit odată cu expansiunile suedeză şi rusă în spațiul finlandez şi de periferie a Occidentului în timpul în care finlandezii au fost subiecți ai unei mari puteri: Suedia. Autorii se raportează apoi la evoluțiile culturale din acest spațiu în Evul Mediu, precum şi la impactul semnificativ al Renaşterii şi al Reformei asupra acestei regiuni. Înfrângerea de la Poltava (1709) suferită de regele suedez Carol al XII-lea şi pierderea competiției pentru *dominium Maris Baltici* de către Suedia au influențat profund soarta Finlandei, redevenită teren de luptă între ruşi şi suedezi până când, în 1809/1812 aceasta trecea – în urma Dietei de la Porvoo – ca Mare Ducat în componența Imperiului Rus. Țarul întregii Rusii devenea astfel marele duce al Finlandei.

În analiza făcută istoriei Marelui Ducat al Finlandei, autorii dedică capitole distincte structurilor administrative şi constituționale ale Marelui Ducat al Finlandei, avansului ideilor naționaliste şi formării, în acest creuzet, a națiunii finlandeze şi a vieții politice din Marele Ducat al Finlandei. Sunt evocate şi frământările asociate cu ciocnirea dintre interesele geopolitice ale Rusiei şi dorința finlandezilor de a-şi apăra şi lărgi instituțiile autoguvernării, precum şi provocarea reprezentată de Primul Război Mondial şi de revoluțiile ruse pentru națiunea finlandeză. Pe acest fundal, la 6 decembrie 1917, se constituia statul independent finlandez, recunoscut imediat atât de Rusia, cât şi de Germania, cele două mari puteri aflate în competiție pentru dominația acestei regiuni. „Naşterea" statului finlandez nu a fost una lipsită de dificultăți, Războiul Civil

Finlandez deschizând o rană ce va afecta națiunea finlandeză pentru cel puțin un deceniu şi jumătate. Nici relațiile dintre tânărul stat constituit în regiunea Mării Baltice şi noul stat bolşevic vecin constituit din rămăşițele Imperiului Rus nu au fost mai puțin contondente, în cele din urmă conflictul apărut între acestea soluționându-se pe moment prin încheierea Tratatului de Pace de la Tartu.

Perioadei interbelice îi sunt dedicate mai multe capitole în care sunt reliefate evoluțiile din politicile internă şi externă, economia, societatea şi cultura finlandeze. O perioadă de progres rapid pe aproape toate planurile şi de diminuare a decalajelor economice față de Scandinavia, aceasta a fost întreruptă de consecințele Pactului Ribbentrop-Molotov. Finlanda a fost angajată în două războaie împotriva marelui său vecin sovietic (generic denumite de finlandezi *Talvisota* – Războiul de Iarnă şi *Jatkosota* – Războiul de Continuare), a pierdut importante teritorii în răsărit, a suferit victime umane substanțiale, dar a reuşit – cu acest preț considerabil – să-şi mențină ființa statală şi independența națională.

După emoțiile din timpul „anilor periculoşi", Finlanda a reuşit să evite statutul de „democrație populară", devenind în schimb un stat „sensibil" la preocupările geopolitice ale Moscovei, de unde apariția în dezbaterile politice vest-germane a conceptului de „finlandizare". Lucrarea se opreşte apoi asupra reconstrucției de după război, a politicilor finlandeze din perioada deficitului de democrație (Era Kekkonen), a întoarcerii depline la democrația parlamentară (1982-2008). Sunt tratate, de asemenea, probleme de cultură, economie, societate şi politică externă în perioada postbelică, o atenție specială fiind acordată Liniei Paasikivi-Kekkonen, Conferinței de Securitate şi Cooperare în Europa, noii politici de securitate finlandeze de după implozia Uniunii Sovietice, precum şi relațiilor acestei țări cu Uniunea Europeană şi cu N.A.T.O. Unul dintre sistemele educaționale avute în vedere ca model de societatea românească a fost cel finlandez, motiv pentru care i-am dedicat acestuia o atenție sporită. Un capitol special este dedicat relațiilor dintre România şi Finlanda, dintre români şi finlandezi.

Prin complexitatea sa tematică şi prin prezentarea sintetică, lucrarea se adresează atât publicului larg, cât şi specialiştilor (istorici, geografi, economişti, statisticieni, sociologi, specialişti în relații internaționale şi studii politice etc.), vizând prezentarea principalelor etape şi problematici care au marcat istoria Finlandei, unele dintre aceste găsindu-şi corespondent şi în istoria românilor, în special în istoria recentă a acestora, în vreme ce altele particularizează în mod evident cele două națiuni.

Autorii

Partea I

Naşterea unui popor: finlandezii

Această primă parte va discuta perioada preistoriei aşa cum este ea documentată în acest moment pentru teritoriul Finlandei. Prezentând diferitele teorii şi evoluția lor, capitolul va trece în revistă principalele etape şi principalele culturi asociate preistoriei şi va aborda întrebarea originii populațiilor care au locuit pentru prima dată acest teritoriu.

Este în general acceptat faptul că delimitările temporale precise, atunci când este vorba de perioade atât de îndepărtate ca cele incluse preistoriei, trebuie privite cu oarecare îngăduință. Este, de asemenea, admis faptul că divizarea preistoriei în etape şi perioade este mai degrabă relativă decât absolută. Orice periodizare reprezintă în fond o simplificare şi un concept academic, creat pe baza informației disponibile la un anumit moment şi văzut din perspectiva cercetătorului asupra fenomenului respectiv. Cu cât este mai depărtată în timp perioada analizată, cu atât sunt mai greu de obținut date exacte, iar raritatea informațiilor este cea care face adesea foarte dificilă demarcarea diferitelor etape. Preistoria presupune dezvoltări realizate de-a lungul unor foarte lungi perioade de timp care nu au întotdeauna un început sau un sfârşit uşor de determinat. De aceea, adesea, preistoria este prezentată în diferite încadrări cronologice, de către diferiți specialişti.[1]

În ceea ce priveşte preistoria Finlandei, cronologia clasică este după cum urmează: Mezolitic (cca. 8500 î.Chr.-5000/5000 î.Chr.), Neolitic (cca. 5000 î.Chr.-1500 î.Chr.), Epoca Bronzului (cca. 1500 î.Chr.-500 î.Chr.), Epoca Fierului (500 î.Chr.– 1150 d.Chr.).

Vreme îndelungată s-a considerat că primele grupuri umane – care nu erau finlandezi – au ajuns pe teritoriul Finlandei de astăzi în perioada Mezoliticului, în mileniile nouă-opt înaintea erei noastre. Conform unor descoperiri recente şi foarte controversate însă, se pare că a existat o locuire mult mai veche în acest teritoriu, încă din paleoliticul inferior. Cercetările care susțin acest punct de vedere au fost începute în anul 1997, în Peştera Lupului (Susiluola în finlandeză). Peştera este situată în muntele Pyhävuori în localitatea Kristinestad (Kristiinankaupunki), în apropiere de oraşul Karijoki, are o suprafață de aproximativ 400 m², o adâncime de 18 m şi o lungime de 25 m. Sute de artefacte confecționate din cuarț, cuarțit, gresie, jasp, rocă vulcanică au fost găsite în această locație. Analiza lor i-a determinat pe unii cercetători să identifice în Finlanda atât un paleolitic inferior, în etapa sa clactoniană, cât şi un paleolitic

[1] Jason Lavery, *The history of Finland* (Westport, Connecticut and London: Greenwood Press, 2006), 18.

mijlociu. Cele mai vechi date propuse au fost de cel mult 340.000-300.000 î.Chr.[2] şi cel puțin 120.000 î.Chr..[3] Dacă aceste descoperiri se vor dovedi exacte, atunci ele vor constitui cea mai veche urmă de locuire umană (Omul de Neanderthal) pentru întreaga Fenoscandinavie. Mulți specialişti consideră posibilă prezența succesivă a omului primitiv în aceste zone nordice încă din Paleolitic, pentru perioade scurte de timp, în funcție de schimbările climatice.[4] Consiliul Național pentru Antichitate din Finlanda apără descoperirile din Peştera Lupului.[5]

Controversele cu privire la această chestiune sunt însă numeroase. Există voci critice care spun că piesele descoperite nu au fost produse antropic[6], ci sunt rezultatul unor fenomene naturale. S-a spus, de asemenea, că locuirea umană dincolo de 53° latitudine nordică ar fi imposibilă datorită frigului, lipsei luminii solare şi a deficienței de vitamina D asociate acesteia.[7] În ciuda criticilor însă, tot mai mulți sunt cei care arată că prezența Omului de Neanderthal în zone foarte nordice a fost posibilă şi că în Peştera Lupului ea este documentată arheologic.[8]

Dacă pentru perioada paleoliticului, controversele nu s-au sfârşit, pentru datarea debutului Mezoliticului cercetătorii sunt în general de acord, acceptând că teritoriul Finlandei a fost ocupat în mileniile 9-8 î.Chr.. Astfel, *The Oxford Hanbook of Archaeology* notează că vânătorii Mezoliticului au ajuns în zona de nord a Finlandei către anul 8000 î.Chr..[9] În general, Mezoliticul este datat pentru teritoriul Finlandei între aproximativ 8500 î.Chr. şi 5300 î.Chr., considerându-se că a inclus culturi precum Suomusjärvi sau Kunda. Neoliticul, cu elementul său principal, ceramica, debutează în Finlanda în jur de 5000 î.Chr. (caracteristice fiindu-i Cultura ceramicii de tip pieptene, Cultura ceramicii cu decor şnurat, a ceramicii cu azbest şi Cultura ceramicii textile). Epoca Bronzului se va desfăşura între anii 1500-500 î.Chr., urmată fiind de Epoca Fierului (500 î.Chr.-1150 d.Chr.). În secolul al XII-lea în Finlanda se consideră că debutează Evul Mediu.

Totuşi, trebuie să ținem seama că aceasta nu este singura periodizare avansată de către specialişti cu privire la preistoria Finlandei. O chestiune

---

[2] Ralf Norrman, *Wolf Cave – Varggrottan – Susiluola. A Pre-Ice Age Archaeological Find in Lappfjärd, Finland,* la http://sydaby.eget.net/eng/wolf/wolf_ralf.htm (accesat la 2 noiembrie 2010). Articolul a fost pentru prima dată publicat în *Studia Archaeologica Ostrobothniensia* 1993-1997 (Vasa, 1999).

[3] Hans-Peter Schulz, „The lithic industry from layers IV-V, Susiluola Cave, Western Finland, dated to the Eemian interglacial", *Préhistoire Européenne,* 16-17, 7–23 (2002).

[4] Juho-Antti Junno, „Archaic Homo in Northern Europe", lucrare susținută în cadrul 11th Kaamos-Symposium, 10-11.12.2007, la Universitatea din Oulu, Finlanda.

[5] National Board of Antiquities, http://www.nba.fi/en/tutkimusprojeng (accesat la 21 noiembrie 2010).

[6] Norrman.

[7] Juho-Antti Junno, „Archaic Homo in Northern Europe", lucrare susținută în cadrul 11th Kaamos-Symposium, 10-11.12.2007, Universitatea din Oulu, Finlanda.

[8] Duncan Caldwell, „Are Neanderthal portraits wrong? Neanderthal adaptations to cold and their impact on Paleolithic populations," *Rock Art Research* 25, No. 1 (2008):104

[9] Barry Cunliffe, Chris Gosden şi Rosemary A. Joyce, *The Oxford handbook of archaeology* **(**Oxford: Oxford Univ. Press, 2009), 816.

fundamentală în această discuție o reprezintă limita cronologică dintre Mezolitic şi Neolitic. Cei mai mulți specialişti asociază Neoliticul cu apariția şi dezvoltarea ceramicii, a agriculturii şi sedentarismului. Pentru cazul Finlandei, ceramica este documentată către 5300-5000 î.Chr. şi prin urmare aceasta este în general considerată a fi perioada de trecere de la Mezolitic la Neolitic. Agricultura apare abia către 2500-1500 î.Chr., dar se generalizează abia în primele secole ale mileniul I. Alți cercetători însă consideră ca prezența ceramicii nu justifică identificarea debutului Neoliticului.

Potrivit lui Petro Pesonen şi Sirpa Leskinen, pe teritoriul Finlandei primele vase de ceramică au apărut către anul 5300 î.Chr., însemnând că „populația de culegători-vânători a Mezoliticului târziu finlandez" a fost cea care „a adoptat ceramica în urma contactelor culturale cu vecinii vânători-culegători de la est". Pentru a rezolva aparenta contradicție a prezenței ceramicii în cadrul Mezoliticului, fie el şi „târziu", s-a propus uneori termenul de sub-neolitic pentru cazul Finlandei, sub-neolitic însemnând Mezolitic cu ceramică.[10]

Heikki Matiskainen are o altă abordare, considerând că apariția ceramicii în jur de anul 5000 î.Chr. nu presupune şi o „neolitizare a economiei de subzistență". Prin urmare, Matiskainen încadrează Mezoliticul finlandez între cca. 10.000-4500 BP (adică cca. 8050-2450 î.Chr.) şi îl divizează în Mezolitic preceramic şi ceramic.[11]

În Europa Nordică în general, deci inclusiv în Finlanda, perioada preistorică se întinde mai mult decât în oricare altă parte a Europei. De altfel, cronologia tradițională a istoriei europene în acest caz nu poate fi aplicată în totalitate, de vreme ce în Finlanda ultimei etape a preistoriei, Epocii Fierului – fie chiar şi o Epocă romană a Fierului – i-a succedat Evul Mediu, începând cu secolul al XII-lea. Preistoriei îi urmează aşadar perioada medievală ce a început aici mai târziu cu şapte secole decât în restul Europei. Motivele care au favorizat acest fenomen au fost identificate în domeniile geografic şi climatic, zona devenind locuibilă foarte târziu, abia după retragerea calotei glaciare.

Traseul pe care l-ar fi urmat primii oameni care au venit în Europa Nordică odată cu retragerea ultimei calote glaciare este încă un subiect controversat. Este posibil ca aceştia să fi venit din sud, dar este la fel de posibil să fi venit din nord-est prin Peninsula Varanger, care în acel moment era mult mai întinsă, având în vedere nivelul mai scăzut al Oceanului Atlantic. O a treia posibilitate este aceea ca primii locuitori ai Scandinaviei să fi venit din nord, prin Finlanda, a cărei parte estică nu era în totalitate acoperită de gheață. Ocuparea Europei Nordice s-a produs treptat, în valuri succesive, atât pe calea apei, cât şi pe us-

[10] Petro Pesonen şi Sirpa Leskinen, „Pottery of the Stone Age Hunter-Gatherers in Finland", în *Ceramics before farming: the dispersal of pottery among prehistoric Eurasian hunter-gatherers*, editori Peter Jordan şi Marek Zvelebil (Walnut Creek: Left Coast Press, 2009), 299-305.

[11] Heikki Matiskainen, „Mesolithic subsistance in Finland," în *Contributions to the Mesolithic in Europe : papers presented at the Fourth International Symposium, The Mesolithic in Europe*, editori P. M. Vermeersch şi Philip van Peer (Leuven: Leuven University Press, 1990), 211-212.

cat, afectând mai întâi zonele de coastă. De altfel, la acea dată, Europa Nordică era legată de continent printr-un pod de pământ în zona sudului Suediei.[12]

Cu 12.000 de ani în urmă, teritoriul Finlandei era încă aproape complet acoperit de gheață, așa cum este astăzi Groenlanda. Treptat, calota glaciară s-a topit, retrăgându-se tot mai mult spre nord. Pe măsură ce gheața s-a retras, crusta pământului a început să se ridice, iar Peninsula Finlandeză a apărut încet-încet din mare, formând la început insule izolate, apoi lanțuri de insule şi în cele din urmă o foarte vizibilă extensie a continentului. În perioada cuprinsă între 9000 şi 8000 î.Chr., calota glaciară s-a retras în trei etape succesive, între aceste etape rămânând staționară vreme de sute de ani. Acest fenomen a dus la formarea a două creste compuse din pietrişul şi nisipul transportate de şuvoaiele de apă pe măsură ce gheața se topea. Numite Şirurile Salpausselkä, acestea traversează astăzi Finlanda de la Est la Vest.

Finlanda este cunoscuta si ca Tara celor 1000 de lacuri. În realitate, sunt 187.888 de lacuri în Finlanda cu o suprafață mai mare de 500 mp. Aici, un lac în apropiere de Porvoo. Foto: autorii.

[12] Ulf Sporrong, „The Scandinavian Landscape and its resources", în *The Cambridge history of Scandinavia, Volume I, Prehistory to 1520*, editor Knut Helle (Cambridge: Cambridge University Press, 2003), 31-32.

Aşadar, la sfârşitul Erei Glaciare, ceea ce avea să devină Marea Baltică era încă un lac. Din acesta s-a ridicat treptat Peninsula Finlandeză, lăsând în urmă zeci de mii de lacuri. Bineînțeles, solul nu s-a ridicat deodată şi la acelaşi nivel, ceea ce a determinat anumite etape în creşterea nivelului mării şi înaintarea râurilor pe canalele formate în timpul retragerii calotei glaciare şi al ridicării scoarței, provocând inundarea zonelor de coastă, adesea locuite.[13] De-a lungul întregii preistorii, teritoriul Finlandei de astăzi a fost locuit mai ales în zonele de coastă şi țărm, ceea ce permitea oamenilor să aibă acces atât la resursele de apă, cât şi la cele de uscat. Zona interioară, deşi era ocupată mai puțin, era exploatată sezonier, mai ales iarna, când animalele vânate puteau fi transportate cu ajutorul săniilor şi schiurilor.[14] Condițiile geografice au influențat foarte mult istoria Finlandei. Lacurile au oferit nu numai mijloace de subzistență, dar şi rute interne de transport, care s-au dovedit a fi mult mai folositoare decât ar fi putut fi rutele pe uscat.[15]

Dacă primele dovezi de locuire datează în Danemarca din jurul datei 50.000 î.Chr., în Europa Nordică gheața s-a retras abia în mileniul 8 î.Chr..[16] Pe măsură ce s-a eliberat de gigantica apăsare a păturii de gheață, solul a început să se ridice cu o rată de 30 de cm într-un secol în zona Helsinki şi de 90 de cm în zonele de nord ale Golfului Botnic, proces care se desfăşoară şi astăzi. Ca urmare a acestui fenomen, sute de metri de țărm se ridică din apă într-un secol, aceasta însumând aproximativ 1000 km². Oraşe care în Evul Mediu erau porturi sunt acum mult în interior, fiind deservite de porturi construite pe coasta care avansează. De exemplu, portul din Pori, construit la mijlocul secolului al XIX-lea, se află acum la aproximativ 20 de km distanță de locația inițială din secolul al XIX-lea.[17]

Se consideră că cele mai vechi urme de locuire de pe teritoriul Finlandei sunt datate la aproximativ 8000 î.Chr. şi au aparținut Culturii Askola, cultură considerată a fi foarte asemănătoare Culturii Komsa şi aflându-se totodată la originea Culturii Suomusjärvi.[18] Atribuirea dovezilor de locuire unei culturi nu s-a făcut întotdeauna la fel. Unii cercetători vorbesc de „aşa-numita cultură Suomusjärvi" sau „aşa-numita cultură Askola", controversele nelipsind nici în acest domeniu.[19] Dincolo de aceste controverse academice, pentru perioada preceramică, mezolitică, a preistoriei finlandeze, cele mai vechi dovezi de locuire au fost identificate în sudul Finlandei, în regiunea Askola. Originea aşezări-

[13] Eino Jutikkala şi Kauko Pirinen, *A history of Finland*, tradusă de Paul Sjöblom (Porvoo: Werner Söderström Osakeyhtiö, 1996), 11-12.
[14] Grahame Clark, *The earlier stone age settlement in Scandinavia* (London, New York: Cambridge University Press, 1975), 219-220.
[15] Fred Singleton, *A short history of Finland*, revăzută şi adăugită de A.F. Upton (Cambridge: Cambridge University Press, 1998), 4.
[16] T.K. Derry, *A history of Scandinavia. Norway, Sweden, Denmark, Finland and Iceland* (London Minneapolis Allen Unwin: University of Minnesota Press 1979), 5-6.
[17] Fred Singleton, *The economy of Finland in the twentieth century* (Bradford University, 1986), 3-4.
[18] Ella Kivikoski, *Finland. Ancient peoples and places* (London: Thames and Hudson, 1967), 20-22.
[19] Heikki Matiskainen, „The paleoenvironement of Askola, Southern Finland. Mesolitic settlement and subsistence, 10.000-6.000 B.P.", *Iskos* 8 (Helsinki, 1989): 23-24.

lor din această regiune a fost identificată la sud, în zona est-baltică, de unde, odată cu încălzirea climatică, oamenii s-ar fi deplasat spre nord, ajungând în zona de coastă a Golfului Botnic doar după anul 6550 î.Chr.[20] Totuşi, cele mai vechi dovezi de locuire în Finlanda sunt datate în jur de 7350-7250 î.Chr. în situri precum cele de la Ristola, Korpilahti, Viikinäinen. Primii oameni care s-au aşezat în această zonă erau vânători, pescari sau culegători. Originea locuirilor din regiunea Askola este în general identificată la sud de Golful Finlandei în Episwiderianul – sau „aşa-numita" cultură Kunda – din estul Mării Baltice.[21]

De-a lungul coastei nordice a Golfului Finic, calota glaciară s-a retras probabil ceva mai târziu. Printre primele urme de locuire în aceste zone sunt unelte de pescuit specifice unui pescuit sezonier, datate în jur de 7200 î.Chr. şi atribuite culturii mezolitice Kunda, care poartă numele unei localități estoniene unde, potrivit datelor deținute până în prezent de arheologi, a fost identificată apariția sa.[22]

Între 6500-4200 î.Chr., în sudul teritoriului Finlandei de astăzi[23] a existat aşa-numita Cultură Suomusjärvi, denumită după localitatea unde au fost descoperite urmele a aproximativ 350 de locuințe. Aceşti locuitori erau vânători, culegători şi pescari. Prezența lor în zona de coastă arată că focile erau vânatul lor favorit. Pentru aceeaşi perioadă există unele aşezări în zona centrală a peninsulei, locuitorii lor părând a fi venit din nordul teritoriului Rusiei de astăzi[24]. Principala arie de răspândire a acestei culturi a fost constituită de Finlanda de sud-vest (Varsinais Suomi) şi Finlanda de Sud (Uusimaa), dar au fost identificate situri tipice acesteia şi de-a lungul Golfului Finic, precum şi în Karelia. Cultura Suomusjärvi este preceramică, iar locuirea era plasată pe coastă. Pe măsură ce pământul s-a ridicat şi marea s-a retras, oamenii s-au mutat în apropierea apei, pe coastă, astfel că cele mai vechi situri sunt în interior şi la o înălțime mai mare decât cele mai recente. Această caracteristică este de altfel valabilă pentru întreaga preistorie finlandeză.[25]

În jurul anului 5000 î.Chr., clima a devenit caldă şi umedă, ceea ce a produs schimbări nu numai la nivelul vegetației, dar şi la nivelul locuirii acestui spațiu, aducând populațiile umane mai la nord. Până spre 2000 î.Chr. clima din Finlanda amintea de cea actuală din Europa Centrală. Treptat, întregul teritoriu a devenit locuit. Aceasta este perioada de maximă dezvoltare a acestor po-

[20] Heikki Matiskainen, „Studies on the cronology, material culture and subsistance economy of the Finnish Mesolithic, 10,000-6,000 B.P.," *Iskos* 8 (Helsinki, 1989): VII-XI.
[21] Matiskainen, „The paleoenvironement...": 70-74.
[22] În faza maximei sale dezvoltări, această cultură mezolitică a cuprins regiuni întinse din Estonia, Letonia, nordul Lituaniei şi Belarus. Una dintre caracteristicile acestei culturi este reprezentată de folosirea extensivă a cornului şi osului în realizarea uneltelor şi armelor, Toivo U. Raun, *Estonia and the Estonians* (Stanford: Hoover Institution Press, 1991), 7.
[23] Pentru cursivitate vom renunța la expresiile „Finlanda de astăzi", „teritoriul Finlandei de astăzi" şi vom utiliza doar termenul „Finlanda".
[24] Jutikkala şi Pirinen, 12-13
[25] Kivikoski, 22-24

pulații preistorice. Pentru cei mai mulți specialişti, aceasta este perioada de tranziție de la Mezolitic la Neolitic, căci, fără a fi fost îndeplinite în totalitate condițiile de încadrare a culturii în Neolitic (spre exemplu, nu se practica cultivarea plantelor), sunt depăşite caracteristicile Mezoliticului (printr-o serie de elemente între care apariția ceramicii).

Între 4200-2500 î.Chr., în Finlanda este identificată Cultura ceramicii de tip pieptene[26], numită astfel după imprimeurile caracteristice. Creatorii acestei culturi erau încă dependenți de vânătoare şi pescuit, singurul animal domesticit fiind câinele. În perioada tipică a Culturii ceramicii de tip pieptene (3200-2800 î.Chr.), numărul locuitorilor a sporit, s-au amplificat relațiile de schimb cu zone foarte îndepărtate, până în zona Lacului Saimaa şi a Istmului Karelian, şi chiar până în zone îndepărtate ale Rusiei – de unde se aducea silex, la început sub formă de obiecte finite, iar mai târziu ca materie primă, neprelucrată – sau până în zona munților Urali. Populațiile de pe coastă şi cele din interior s-au dezvoltat diferit la nivelul contactelor cu zonele exterioare. Locuitorii din est puteau străbate distanțe considerabile cu săniile sau cu schiurile, cei din vest aveau suficiente mijloace şi pricepere pentru a călători pe apă cel puțin până în Suedia. Probabil că bunurile din zonele îndepărtate erau obținute în schimbul blănurilor, dar acest aspect nu este documentat arheologic. Chihlimbarul era probabil oferit ca o dovadă de prietenie. Despre viața spirituală a aparținătorilor acestei culturi ne vorbesc idolii de lut descoperiți de arheologici, idoli care înfățişează capete de animale, de obicei de urs sau de elan. Impresionantă este şi pictura murală de la Yövesi, în sudul lacului Saimaa, care înfățişează scene de vânătoare.

Cultura ceramicii de tip pieptene a fost urmată în sud-vestul Finlandei de Cultura ceramicii cu decor şnurat (2300-2000 î.Chr.), care are ca principală caracteristică un topor de piatră lustruită, în formă de navă. Din acest motiv această cultură (sau grup de culturi) a fost adesea numită şi Cultura toporului de luptă. Se pare că aparținătorii acestei culturi cultivau plantele, dar nu pe scară largă. Creşteau însă animale şi erau navigatori excelenți, navigând în general spre vest. Îşi îngropau morții în morminte singulare alături de diverse obiecte cum ar fi vase de ceramică sau unelte. Nucleul de iradiere a Culturii ceramicii cu decor şnurat se află în centrul continentului, iar aparținătorii ei erau de tip european.[27]

Petro Pesonen şi Sirpa Leskinen arată că nu au fost descoperite dovezi directe ale practicării agriculturii de către aparținătorii Culturii ceramicii cu decor şnurat, ci doar unele indirecte.[28] Marek Zvelebil şi P. Rowley-Conwy prezintă foarte limpede controversa asocierii dintre apariția agriculturii în Finlanda şi apariția aici a Culturii ceramicii cu decor şnurat. Ei arată că, în general, se consideră că aparținătorii culturii ceramicii de tip pieptene erau vânători-

[26] Philip Pulsiano, Kirsten Wolf. ed., *Medieval Scandinavia: an encyclopedia* (New York, Garland Publishing, 1993), 188.
[27] Jutikkala şi Pirinen, 13-16.
[28] Pesonen şi Leskinen, 312.

culegători, în vreme ce aparținătorii Culturii ceramicii cu decor şnurat practicau agricultura. Principalul lor mijloc de subzistență nu era însă cultivarea plantelor, ci creşterea animalelor. Astfel, tradițional, apariția agriculturii pe teritoriul Finlandei este asociată cu venirea aici a Culturii ceramicii cu decor şnurat dinspre Europa Centrală. Se mai consideră că, în fapt, Cultura ceramicii cu decor şnurat nu a înlocuit Cultura ceramicii de tip pieptene, dar că cele două au continuat să coexiste până spre 2000 î.Chr., când noii sosiți (Cultura ceramicii cu decor şnurat) au fost absorbiți de populația indigenă (Cultura ceramicii de tip pieptene). A rezultat astfel o cultură „hibrid", Cultura Kiukainen, despre care se consideră că a cunoscut o economie mixtă: vânătoare, pescuit, navigat şi în oarecare măsură agricultură. Abia începând cu Epoca Bronzului, către 1300 î.Chr., practicile agricole sporesc ca pondere, cele de vânătoare şi cules scăzând. Există însă voci care se îndoiesc de faptul că agricultura era practicată de aparținătorii Culturii ceramicii cu decor şnurat. Acestea subliniază lipsa dovezilor certe, arătând că urmele de polen descoperite şi folosite adesea ca argumente sunt dovezi indirecte şi neconvingătoare. O întrebare fundamentală în această discuție este cum se poate explica faptul că aparținătorii Culturii ceramicii cu decor şnurat, veniți din centrul Europei, unde practicau agricultura, odată ajunşi în Finlanda, nu par a mai avea această îndeletnicire. S-a propus explicația potrivit căreia, odată ajunşi în sud-vestul Finlandei, venind din Suedia şi Estonia, după unele tentative de a practica agricultura şi după ce vor fi constat că în noua arie nu existau condiții propice agriculturii, noii sosiți au adoptat îndeletnicirile populației locale. A fost, de asemenea, avansată explicația potrivit căreia „agricultorii" din sudul Suediei şi din Estul Balticii foloseau sud-vestul Finlandei ca zonă de vânătoare, venind astfel în contact cu populația locală şi chiar în competiție cu ea. Dincolo de aceste controverse, concluzia este că practicarea agriculturii în Finlanda de către aparținătorii Culturii ceramicii cu decor şnurat este posibilă, dar că ea este încă prea puțin documentată.[29]

Cei mai mulți cercetători arată că în Finlanda agricultura a apărut în perioada Culturii ceramicii cu decor şnurat, atât cu elementul de cultivare a plantelor, cât şi cu cel de creştere a animalelor, dar că abia două mii de ani mai târziu, în Epoca Fierului, în primele secole ale erei noastre, a început să fie practicată agricultura pe scară largă.[30] Cercetările arată că în Epoca Fierului coasta de sud a Finlandei, precum şi coasta Golfului Botnic au fost incluse în zonele cultivate. În Epoca Vikingilor (cca. 800-1000 d.Chr.) doar zonele din interior, cele de pe înălțimi şi cele din nordul extrem au rămas în afara ariei cultivate.

[29] Marek Zvelebil şi P. Rowley-Conwy, „Foragers and farmers in Atlantic Europe", în *Hunters in transition: Mesolithic societies of temperate Eurasia and their transition to farming*, ed. Marek Zvelebil (London: Cambridge University Press, 1986), 82-85.

[30] Wesley Cowan, Patty Jo Watson şi Nancy L. Benco, *The origins of agriculture: an international perspective* (Tuscaloosa: University of Alabama Press, 2006), 87.

Zonele de interior şi cele de nord au devenit şi ele zone agricole începând cu secolul al XVI-lea, fapt posibil şi datorită sprijinului Coroanei Suedeze.[31]

Se pare că, încă din mileniul 2 î.Chr., Finlanda se afla sub influenţe atât vestice, cât şi estice: regiunile estice, în special Karelia, experimentau influenţele venite pe uscat din teritoriul care astăzi aparţine Rusiei, iar zonele sud-vestice sufereau influenţe venite pe calea apei din sud şi vest.[32] Plasarea Finlandei la interferenţa dintre est şi vest va reprezenta o trăsătură fundamentală a istoriei acestei zone.

În ceea ce priveşte Cultura Kiukainen, dovezile practicării cultivării plantelor sunt, de asemenea, foarte puţine şi neconvingătoare, aparţinătorii săi fiind mai ales vânători.[33] Cultura Kiukainen s-a dezvoltat între anii 2000-1200 î.Chr.[34] Dacă în sud-vestul Finlandei s-a dezvoltat cultura Kiukainen, în regiunea interioară şi în nord, Cultura ceramicii de tip pieptene a evoluat în Cultura ceramicii cu azbest, numită astfel pentru că lutul era amestecat cu azbest. În sud-est s-a dezvoltat Cultura ceramicii textile, a cărei denumire provine de la faptul că imprimeurile erau realizate cu ajutorul unei material textil.

În jurul anului 1500 î.Chr., în Finlanda începe Epoca Bronzului, care durează până spre anul 500 î.Chr. În nord, primele etape ale Epocii Bronzului s-au suprapus ultimelor etape ale Neoliticului. Bronzul pătrunde în aceste zone dinspre est şi vest, pentru perioada respectivă nefiind cunoscute resurse locale de bronz. De altfel, numărul obiectelor de bronz descoperite în Finlanda este extrem de mic, în jur de 150. Aceasta a provocat uneori întrebarea dacă Finlanda a cunoscut cu adevărat o Epocă a Bronzului. S-a ridicat, de asemenea, problema dacă trecerea de la Neolitic la Epoca Bronzului a fost realizată de populaţiile locale sau dacă a reprezentat un împrumut cultural.[35]

Către 500 î.Chr., după aproximativ patru milenii şi jumătate de climat mai propice vieţii, clima în nordul Europei s-a răcit din nou. La începutul secolului al XX-lea, s-a formulat chiar teoria depopulării aproape totale a teritoriului Finlandei ca urmare a acestei răciri climatice, considerându-se că ulterior teritoriul a fost reocupat de o altă populaţie, de această dată finlandeză. Această teorie, numită a „reaşezării", afirma că finlandezii au acostat în nordul Golfului Finic, unde au găsit, după retragerea populaţiei anterioare, un teritoriu nelocuit, abandonat, şi de unde s-au deplasat treptat spre est către ţărmurile lacului Ladoga. O altă teorie, cea a migraţiei triburilor, afirmă că finlandezii au ajuns în Finlanda în valuri succesive, venind dinspre est prin Istmul Kareliei şi înaintând spre vest. Descoperirile arheologice recente arată că la începutul Epocii Fierului, în perioada 500-1 î.Chr., teritoriul nu a fost părăsit. Deşi materialele descoperite de

[31] John Westerholm, „Major human impact", în *The physical geography of Fennoscandia*, ed. Matti Seppälä (New York: Oxford Univ. Press, 2005), 368.
[32] Singleton 1998, 12.
[33] Zvelebil şi Rowley-Conwy, „Foragers and farmers in Atlantic Europe" în Zvelebil, 83-85.
[34] Jutikkala şi Pirinen, 13-16.
[35] Ibid., 12-18.

arheologi sunt foarte puține pentru acest interval, ele totuși există și dovedesc o continuitate a locuirii. Totuși, nu se poate spune că primii locuitori ai acestor locuri au fost finlandezii. Ca în cazul celor mai multe țări, populația Finlandei a fost sporită de valurile migratoare care s-au succedat în momente istorice diferite și venind din direcții diferite.

La întrebarea de când există pe aceste teritorii o populație care să aibă o componentă genetică similară cu cea a populației de astăzi, cu alte cuvinte de când există pe teritoriul Finlandei finlandezi și de când se vorbește acolo finlandeza, nu este ușor de răspuns. S-a crezut inițial că finlandezii erau turci sau mongoli[36], sau că își au originea în estul Europei sau în vestul Europei, dar la aceste teorii s-a renunțat ulterior.

Studii antropologice sunt dificil de realizat din moment ce solul calcaros al Finlandei nu a fost propice conservării rămășițelor umane. Studiile genetice însă arată că finlandezii sunt genetic 75% europeni și 25% uralieni sau siberieni.[37] Diferențele genetice dintre locuitorii din estul și vestul țării sau dintre cetățenii finlandezi vorbitori de limbă finlandeză și cei vorbitori de limbă suedeză sunt nesemnificative. Același lucru se poate spune și despre locuitorii din Karelia de Est. Așadar, populația finlandeză este genetic de origine vest-europeană. Dar limba finlandeză este de origine estică și diferă foarte mult de limbile indo-europene vorbite de popoarele Europei.[38] Influența elementului vestic a fost mai puternică în regiunile de vest și de coastă ale Finlandei, până într-acolo încât nu există nicio diferență genetică între vorbitorii de limbă finlandeză și cei vorbitori de limbă suedeză în Finlanda de azi. Pe de altă parte, structura lingvistică dovedește că limba estică a fost mai puternică decât influențele lingvistice vest-europene.[39] În 1980, în Finlanda a avut loc un simpozion multidisciplinar care a dezbătut această problemă. Cu această ocazie nimeni nu a mai susținut teoria conform căreia finlandezii au sosit și s-au stabilit în Finlanda la începutul erei noastre. A fost în schimb susținută unanim teoria continuității și s-a acceptat faptul că o limbă înrudită cu finlandeza va fi fost vorbită pe teritoriul Finlandei din vremuri mai vechi. Când au sosit însă în Finlanda primii finlandezi și de când se vorbește acolo limba finlandeză este o chestiune care stârnește încă multe controverse și constituie subiectul mai multor teorii.

Limba finlandeză aparține subfamiliei fino-ugrice a familiei limbilor uralice din Europa de Est și Siberia de Vest. Nu are nicio legătură cu familia limbilor indo-europene și – atât cât se cunoaște până astăzi – cu nicio altă familie de limbi. Limbile fino-ugrice sunt vorbite astăzi de aproximativ 23 de mi-

---

[36] Mikko Juvala, „A thousand years of Finland", în *Finland, creation and construction*, editori Hillar Kallas și Sylvie Nickels (London: George Allen and Unwin Ltd., New York: Frederick A. Praeger, Helsinki: Werner Söderström Osakeyhtiö, 1968), 19.

[37] Pentru o discuție asupra controverselor legate de originea genetică „vestică" a finlandezilor vezi Elena Dragomir, „To be or to become European. Westernizing narratives in post-Cold War Finland", *Revista Română de Studii Baltice și Nordice* 1 (2009): 37-39.

[38] Jutikkala și Pirinen, 19-22.

[39] Matti Klinge, *Finland in Europe* (Helsinki: Otava Publishing, 2004), 8.

lioane de oameni, finlandezi, estonieni şi unguri. Cealaltă diviziune a familiei limbilor uralice este reprezentată de limba samoyedică.[40] Ramura ugrică a grupului fino-ugric include limba maghiară şi subgrupul ob-ugric (din care fac parte limbile vogul sau mansi, ostiac sau hanti). Grupul finic constă din limbile perm-finice (votiak sau udmurt şi zirian sau komi), volga-finice (mordvin şi ceremis sau mari), limbile lapone (sami) şi balto-finice. Limba estoniană aparţine subgrupului balto-finic. La rândul său, acesta poate fi divizat în câteva subgrupe: limbile balto-finice nord-estice (finlandeza estică, ingriana–izoriana, kareliana-olonețiana, ludica şi vepsiana) şi limbi balto-finice sud-vestice (estoniana, livoniana, votica, finlandeza vestică). Dintre balto-finici, numai finlandezii şi estonienii au dezvoltat culturi moderne. Din rândurile celorlalți, livonienii au reuşit să-şi creeze o limbă scrisă, ai cărei purtători sunt reduşi astăzi la o populație vârstnică de mai puțin de 100 de oameni.[41]

Deşi înrudite, s-a considerat că limbile finlandeză şi maghiară nu au mai multe în comun decât engleza şi rusa şi că, pe de altă parte, finlandeza şi estoniana se aseamănă într-atât, încât un finlandez şi un estonian s-ar putea înțelege unul pe altul fără a fi studiat şi învățat vreodată limba celuilalt.[42] Sunt probabil uşor exagerate aceste aprecieri, dar ele accentuează asemănările sau deosebirile dintre aceste limbi. Finlandeza este vorbită în Finlanda, în câteva districte din nordul Suediei şi nordul Norvegiei, în regiunea Sankt Petersburgului, dar şi în S.U.A. de către imigranții finlandezi.[43] Deşi nu există texte antice care să dovedească originea comună a limbilor fino-ugrice (aşa cum se poate face în cazul limbii latine şi a limbilor romanice, spre exemplu), filologii pot stabili această origine comună pe baza unor elemente lingvistice precum caracterul fonetic, cel gramatical şi chiar prin identificarea unui vocabular comun (asemănări deosebite arată sistemul lor numeric) sau înrudit.[44]

Atunci când dovezile arheologice sunt extrem de puține şi de dificil de interpretat, se folosesc în istorie instrumente lingvistice pentru obținerea unor date despre originea unor grupuri de populații sau despre originea unei limbi. Importanța analizei lingvistice pentru istorie este foarte mare mai ales atunci când, pentru o anumită perioadă, istoricii nu dispun de alte surse (arme, unelte, izvoare scrise), căci pătrunderea unui cuvânt într-o limbă poate spune multe despre istoria sa: când a învățat o nouă metodă de agricultură, când a intrat în contact cu o nouă religie, când a ocupat un anumit teritoriu etc. Spre exemplu, lingviştii au stabilit că vorbitorii de finlandeză au intrat în contact cu populații germanice pe când se aflau la sud de Marea Baltică, cu aproximativ 2000 de ani în urmă. Cum s-a ajuns la această concluzie? Iată un exemplu: cuvintele finlandeze pentru *sabie* şi *lance* sunt împrumuturi lingvistice germane din perioada respectivă.

---

[40] Jutikkala şi Pirinen, 22-23.
[41] Silviu-Marian Miloiu, *O istorie a Europei Nordice şi Baltice. De la epoca naționalismului, la Războiul Rece* (Târgoviște: Cetatea de Scaun, 2004), 13.
[42] Jutikkala şi Pirinen, 23.
[43] R.E. Burnham, *Who are the Finns? A study in prehistory* (London: Faber&Faber, 1947), 11.
[44] Ibid., 19-20.

Aceasta susține prima parte a constatării, şi anume contactul dintre cele două populații. Că populațiile vorbitoare de finlandeză şi cele germanice se învecinau la acea dată, deci că cele dintâi se aflau la sud de Marea Baltică, ne-o spune tot o analiză lingvistică. Cuvântul finlandez *luode* (nord-vest) este, deşi nu pare, înrudit cu englezescul *flood* (inundație, revărsare) şi ambele provin dintr-un vechi cuvânt germanic, *fluode,* care însemna *apă deschisă*. Când acest împrumut lingvistic s-a produs, vorbitorii de finlandeză nu erau în Finlanda, apa deschisă era pentru ei la acea dată Marea Baltică, situată față de ei la nord-vest, deci aceste populații se aflau la sud de Golful Finic. În dialectul Karelian, *luode* înseamnă *vest,* deci la acea vreme karelienii locuiau la est de Marea Baltică, probabil aproape de lacul Ladoga.[45]

Totuşi, între concluziile arheologilor şi cele ale lingviştilor au existat de-a lungul timpului diferențe. Pentru o vreme s-a considerat chiar că dacă anumite limbi sunt înrudite, atunci şi populațiile vorbitoare sunt înrudite antropologic. Astăzi însă distincția dintre limbă şi rasă/origine genetică este acceptată de mult. Finlandezii şi ungurii nu sunt genetic înrudiți, spre deosebire de finlandezi şi estonieni. Lingvistica poate deci oferi instrumente de înțelegere şi cunoaştere a istoriei, dar pe de altă parte, filologia comparată a demonstrat că multele limbi vorbite peste tot în lume sunt rezultatul unei dezvoltări istorice şi că existența unei relații lingvistice nu este nici măcar dovada unui contact cultural apropiat.[46]

Mulți filologii consideră că a existat o limbă mamă primordială, fino-ugrică, precedată de o limbă uralică, şi o rasă mamă, plasate undeva în Rusia centrală, pe cursul mijlociu al Volgăi. Din această zonă, înaintaşii finlandezilor şi ai ungurilor ar fi plecat, separându-se în două grupuri distincte în jur de 3000 î.Chr.. Ar fi urmat apoi alte două separări. Mai întâi s-ar fi separat un grup finlandezo-volgaic, care practica agricultura şi care mai târziu s-a împărțit din nou în trei grupe (proto-finlandezii care s-au aşezat pe țărmurile de sud şi sud-est ale Golfului Finic, unde au suferit influențe indo-europene; balticii, însemnând strămoşii letonilor şi lituanienilor de astăzi; germanii). Filologii admit şi posibilitatea ca în jur de 1500 î.Chr. proto-finlandezii să fi ocupat ambele țărmuri ale Golfului Finic, caz în care influențele baltice s-ar fi realizat chiar pe teritoriul Finlandei de astăzi. Profunzimea contactelor cu lumea baltică este încă o dată dovedită de faptul că numele unor triburi finlandeze sunt de origine baltică. Spre exemplu, atât substantivul propriu Häme (Tavastia), care se referă la un trib şi la zona sa de origine, cât şi numele cu care laponii se autodenumesc, Sabme, provin din străvechiul apelativ baltic *sämä,* care este probabil şi baza de la care s-a format substantivul *soome* (= Suomi, Finlanda), care inițial s-a referit la unul dintre triburile finlandeze, dar care ulterior avea să denumească întreaga țară. Forma *soome* a supraviețuit în estoniană până astăzi. Potrivit acestei teorii, în vreme ce

[45] Ibid., 25-34.
[46] Toivo Vuorela, *The Finno-Ugric peoples*, tradusă de John Atkinson, Uralic and Altaic Series, vol. 39 (Bloomington: Indiana University Publications, 1964), 1.

proto-finlandezii au dezvoltat relații strânse cu balticii, laponii au trăit în nord izolați, fără a avea contacte cu exteriorul. La începutul erei creştine, proto-finlandezii erau divizați în patru grupe, de nord, de sud, de est şi de vest. Tot acum limba finlandeză s-a separat de cea estoniană, iar în total s-au format opt limbi balto-finice, dintre care doar două au putut evolua până la nivelul unor limbi literare, finlandeza şi estoniana. Arheologii arată însă că, încă din perioada clasică a Culturii ceramicii de tip pieptene (3200-2800 î.Chr.), în Finlanda au migrat vorbitorii unei limbi înrudite cu finlandeza, venind dinspre est spre interiorul Finlandei. Or, la acea dată, conform explicațiilor filologilor, diviziunea fino-ugricilor era încă într-o etapă incipientă. Dincolo de aceste controverse însă, este în general acceptată ideea că, încă de la apariția primilor oameni în această regiune, cu aproximativ 9000 de ani în urmă, pe teritoriul Finlandei era vorbită o limbă uralică.[47]

Asupra zonei în care ar fi existat această comunitate originară s-au formulat de-a lungul timpului mai multe teorii, care au plasat-o fie în zona Munților Urali (teorie formulată în 1857 de M.A. Castrén), fie chiar în Occidentul Europei, teorii abandonate ulterior. Istoricul R.E. Burnham prezenta astfel posibila traiectorie şi istorie a venirii finlandezilor în Finlanda: în jur de 2000 î.Chr. începe separarea diverselor grupuri şi limbi din comunitatea inițială fino-ugrică. Către anul 1000 î.Chr. fino-permienii se separă din nou în finlandezii de vest şi finlandezii Volga. Probabil aceste două grupuri au migrat împreună din nordul Caucazului spre nord până în regiunea Volga, de unde doar finlandezii de vest şi-au continuat drumul spre nord-vest către Marea Baltică. La sud de Marea Baltică, aceştia au fost influențați cultural şi lingvistic de contactele pe care le-au avut cu populațiile germanice şi lituaniene. La începutul erei creştine, finlandezii de vest s-au separat în alte două grupuri. Estonienii au rămas la sud de Marea Baltică, iar finlandezii au migrat la nord. Migrația finlandezilor în Finlanda a început în secolul I d.Chr. şi a continuat mai multe sute de ani. Karelienii s-au stabilit în zona lacului Ladoga. Unii dintre ei au pătruns mai târziu în Finlanda, venind dinspre est, şi s-au stabilit în Karelia. Alții s-au deplasat mult mai la nord şi s-au stabilit în zona Mării Albe şi pe coasta de nord a Scandinaviei. Până la sfârşitul secolului V d.Chr., finlandezii ocupau doar trei zone restrânse, ceea ce arată că au venit în număr mic şi într-un ritm lent. Finlandezii sosiți de la sud aparțineau de două triburi principale: Hämäläiset (tavastieni), care s-au aşezat în interiorul peninsulei de-a lungul Văii Kokemäenjoki, până la lacul Päijänne în est, şi Suomalaiset, cei care au dat mai târziu numele întregii țări şi care au rămas în sud-vestul țării.[48] Această „explicație" prezenta un scenariu logic care „făcea ordine" în ceea ce se cunoştea la aceea dată.

Adesea însă se consideră că patria de origine a uralicilor este localizată în Europa Estică, în zona împădurită situată la vest de munții Urali. De acolo,

[47] Jutikkala şi Pirinen, 23-26.
[48] Burnham, 34-54, 80-81.

populațiile fino-ugrice s-ar fi deplasat spre vest sau nord-vest, punând bazele unei noi realități lingvistice şi demografice în regiunea răsăriteană a Balticii sau în Europa Centrală. Cel mai bine documentată este sosirea triburilor maghiare la 896 d.Chr. în Câmpia Panonică. Cu toate acestea, etnologul finlandez Kustaa Vilkuna a considerat concepția unei patrii originare a populației uralice drept o viziune învechită, iar încercările de a o localiza – drept pură speculație. Foarte probabil, potrivit teoriei sale, populații vorbitoare de limbi uralice ocupau, în grupuri sociale restrânse numeric, arii geografice mai largi, începând de la Urali şi mergând până în zona baltică. În această viziune, migrația fino-ugricilor către vest s-a produs treptat, în grupuri mici mai degrabă decât în câteva valuri mari. Speculațiile pot continua şi chiar se pot amplifica în legătură cu cauzele care au determinat aceste migrații.[49]

Explicația genelor estice şi vestice nu este mai uşor de găsit. Este posibil ca, la momentul stabilirii în acest teritoriu, proto-finlandezii să fi fost deja purtătorii ambelor tipuri de gene. Este, de asemenea, posibil ca zona să fi fost ocupată de grupuri de origini diferite rasial. Locuitorii Laponiei, care ocupă teritorii aparținând de patru state, Finlanda, Suedia, Norvegia şi Rusia, sunt diferiți genetic de finlandezi, dar vorbesc o limbă care, deşi diferită, este totuşi înrudită. Însă limba laponă are mai multe dialecte. Deşi numai în Finlanda, spre exemplu, trăiesc doar 4000 de laponi, aceştia vorbesc trei dialecte atât de diferite, încât vorbitorii lor cu greu se pot înțelege unul pe altul. La Congresul Lingvistic Fino-Ugric, desfăşurat la Helsinki în 1995, s-a subliniat încă o dată ideea că moştenirea lingvistică şi cea biologică, genetică, nu sunt în mod necesar interdependente.[50]

Profesorul de fonetică Kalevi Wiik de la Universitatea din Turku a formulat o serie de controversate teorii cu privire la originea limbilor fino-ugrice, pe baza datelor lingvistice, antropologice, arheologice şi genetice. Conform teoriei sale, spre 8000 î.Chr., Europa cuprindea cel puțin trei grupuri lingvistice principale: limbile basce, limbile ugrice şi o a treia grupă reprezentată de o serie de limbi numeroase şi neînsemnate, vorbite de populații restrânse numeric, în spații geografice, de asemenea, restrânse. Spre 5500 î.Chr., consideră Wiik, odată cu răspândirea practicilor neolitice de creştere a animalelor şi cultivare a plantelor, limbile indo-europene pătrund dinspre teritoriul Greciei în sudul şi centrul continentului. Până în acest moment zonele în care aveau să se dezvolte limbile germanice, baltice, slave, romanice şi celtice erau încă ocupate de populații care vorbeau limbi basce sau uralice, conform acestei teorii. Odată cu preluarea agriculturii, spune Wiik, aceste populații vor prelua şi uzul limbilor indo-europene, iar limbile basce şi ugrice se vor retrage treptat spre zona Pirineilor, primele, respectiv spre zona Europei Nordice, cele din urmă. Astfel, întreaga Europă Nordică, în viziunea lui Wiik, a fost vorbitoarea unor limbi fino-ugrice şi reprezenta

[49] Miloiu 2004, 14.
[50] Jutikkala şi Pirinen, 26-27.

totodată un tip uman omogen din punct de vedere genetic. El respinge ideea venirii succesive a unor populații diferite în Nordul Europei, considerând că aceste populații au existat acolo „de la începutul timpului sau cel puțin din Epoca Glaciară sau imediat după".[51] Wiik explică deosebirea dintre originea genetică a unor populații şi originea limbilor pe care aceste populații le vorbesc (de exemplu, genetic vestici, iar lingvistic estici) prin capacitatea acestor populații de a adopta o nouă limbă. În centrul şi nordul Rusiei populațiile vorbitoare de fino-ugrică au învățat să vorbească limba rusă, spune Wiik pentru exemplificare, iar în Finlanda populațiile vorbitoare de Saami au „trecut" la folosirea limbii finlandeze, Saami mai vorbindu-se acum doar în nord.[52]

Această nouă paradigmă a fost formulată în ultimii ani şi susținută nu numai de Wiik, ci şi de o serie de alți cercetători între care lingviştii Janos Pusztay şi Ago Kunnap, dar şi istoricul Kyösti Julku. Noua teorie însă este foarte criticată, considerându-se că este lipsită de metodă ştiințifică şi că se bazează doar pe speculații. Tot ceea ce se spune despre caracterul lingvistic şi etnicitatea unor populații de acum 12.000 de ani nu reprezintă decât un exercițiu speculativ lipsit de relevanță istorică, din moment ce lingviştii istorici nu pot spune nimic în acest domeniu din lipsa de date, arată vocile critice. Wiik însă merge mai departe susținând, spre exemplu, ideea unui substrat uralic în cazul limbilor germanice mai ales, dar nu numai. Asko Parpola, Jorma Koivulehto şi Petri Kallio au arătat că această ipoteză nu poate fi confirmată, neexistând cuvinte de origine uralică în limbile germanice. Profesorul de culturi şi limbi fino-ugrice al Universității din Groningen, Cornelius Hasselblatt, dar şi Ante Aikio, cercetător şi lingvist la Institutul Giellagas pentru studii Saami al Universității din Oulu (precum şi mulții alții), consideră aceste idei pure speculații construite pe baza altor speculații şi, în consecință, complet lipsite de orice caracter ştiințific.[53]

Pe scurt, originea finlandezilor a fost explicată de-a lungul timpului în variate forme, făcându-se apel la diferite teorii. Simplificând, putem spune, aşa cum arată J.A. Janhunen, că există două teorii fundamentale cu privire la originea finlandezilor în Finlanda. Cea dintâi şi cea mai veche consideră că grupurile etnice „au migrat" dintr-o „patrie mamă". Ajunse în noile teritorii, acestea ar fi adus cu ele propriile limbi, culturi şi gene. Cea de-a doua, mai recentă, afirmă că „preistoria limbilor, ca şi preistoria culturilor sau a genelor implică o considerabilă continuitate locală". Conform acestei recente şcoli de gândire, se consideră că strămoşii direcți ai multor limbi moderne, inclusiv strămoşii limbilor uralice şi indo-europene, au ajuns în zonele în care sunt prezente astăzi cu mult mai devreme decât s-a considerat inițial, posibil chiar din perioada Paleoliticului. Această continuitate a fost documentată atât de arheologie, cât şi de lingvistică şi

[51] Kalevi Wiik, „Europe's oldes language", la http://www.lib.helsinki.fi/bff/399/wiik.html (accesat la 17 ianuarie 2009).
[52] Kalevi Wiik, „Where did European men come from," *Journal of Genetic Genealogy* 4 (2008): 35-85, la http://www.jogg.info/41/Wiik.pdf (accesat la 17 ianuarie 2009).
[53] Cornelius Hasselblatt, „Uralic Linguistics Vs. Voodoo Science," la http://www.geocities.com/isolintu/voodoo.html (accesat la 17 ianuarie 2009).

genetică. Pe măsură ce noi populații au ajuns într-o zonă precum cea a Finlandei, populația inițială nu a dispărut, ci vechea limbă a fost treptat înlocuită de cea nouă.[54] Arheologii şi lingviştii sunt în general de acord că sudul şi vestul Finlandei au fost ocupate de o populație vorbitoare de o limbă balto-finică în perioada care a precedat Epoca Romană a Fierului.

Să depăşim însă aceste controverse teoretice şi să revenim la relativa periodizare a preistoriei finlandeze! Deşi nici o parte a Europei Nordice nu a fost vreodată cucerită de către romani, influența acestora a ajuns foarte departe în nord, iar arheologia numeşte primele patru secole ale erei creştine în Finlanda Epoca Romană a Fierului.[55] În perioada romană a fierului şi în perioada migrațiilor care au urmat, aceste societăți au cunoscut progrese materiale însemnate, apropiindu-se tot mai mult de nivelul de dezvoltare cunoscut în Suedia şi Norvegia.[56]

În Finlanda, în această perioadă, aşezările erau plasate în apropiere de gurile de vărsare a râurilor, iar rolul agriculturii, însemnând atât creşterea animalelor, cât şi cultivarea plantelor, a sporit considerabil. Deşi influența romană ajunge la începutul erei creştine până în nordul continentului, numărul obiectelor de origine romană descoperite în Finlanda este mic: câteva monede, o cupă romană de sticlă, o brățară de aur etc. Armele sunt şi ele de tip roman, deşi sunt cunoscute pe filieră germană. Probabil că finlandezii ofereau blănuri în schimbul acestor obiecte, dar din nou dovezi sigure în acest sens nu există până în prezent. Se cunoaşte totuşi că locuitorii Finlandei erau în primul rând fermieri şi pescari şi mai puțin vânători, după cum puțini dintre ei s-au angajat în activități de schimb. Totuşi, contactele cu zonele vecine şi activitățile de schimb au dus la receptarea unor influențe sudice, în primul rând baltice, transmise prin filieră estoniană. În cele mai multe studii, ultimii locuitori proto-finlandezi ai regiunii de coastă sunt numiți finlandezi de vest pentru a se face distincția între ei şi tavastieni, despre care se consideră că s-au diferențiat la o dată mai târzie.[57] La sfârşitul acestei Epoci Romane a Fierului, apare un nou obicei de înmormântare: cenuşa morților incinerați este îngropată într-un spațiu foarte restrâns, în gropi de 50 de centimetri diametru şi numai 25 de centimetri adâncime, complet lipsite de orice marcare la suprafață. Acest obicei este de proveniență scandinavă şi s-a vorbit chiar de o anumită deplasare de populații dinspre vest în perioada respectivă.[58]

În timpul invaziilor populațiilor migratoare, după căderea Romei, între anii 400-500, relațiile dintre finlandezi şi popoarele sudice au slăbit, în vreme ce contactele cu lumea vestică şi cu scandinavii au devenit mai puternice. În locul

---

[54] J.A. Janhunen, „Some Old World experience of linguistic dating", în *In hot pursuit of language in prehistory: essays in the four fields of anthropology*, editori John D. Bengtson şi Harold Crane Fleming (Amsterdam, Philadelphia: John Benjamins Pub., 2008), 233-234.
[55] P.H. Sawyer, *Kings and Vikings* (London & New York: Methuen, 1982), 65.
[56] Bjørg Myhre, „The Iron Age," în Helle, 77-79.
[57] Jutikkala şi Pirinen, 28-29.
[58] Kivikoski, 84-85.

rutelor comerciale din est, care acum erau închise, au fost găsite altele spre vest, peste Marea Nordului. În această perioadă însă, în Europa Nordică, nu s-a produs nicio mare invazie, ceea ce s-a constituit în condiții propice de dezvoltare pentru populația din zonă.[59] Centrul de locuire continuă să rămână în zona de sud-vest, dar numărul aşezărilor în Ostrobotnia şi Häme devine tot mai mare, ca urmare a prosperității determinate de dezvoltarea fără precedent a comerțului cu blănuri.[60]

Apogeul epocii fierului a fost marcat în Europa Nordică, inclusiv în Finlanda, de epoca merovingiană (550-800). Societatea şi cultura finlandeze au progresat în această perioadă considerabil şi au dobândit caracteristici specifice. Aşezările au început să se extindă din Valea Kokemäenjoki în direcția în care azi se află oraşul Tampere, iar la sfârşitul epocii merovingiene, au atins marginea provinciei Häme (Tavastia). Cucerirea sudului provinciei Häme de la laponii nomazi, care se îndeletniceau cu vânarea elanilor şi care învățau să domesticească renii, i-a determinat pe aceştia să se deplaseze încă şi mai la nord. Treptat, schimbul dintre finlandezi şi laponi s-a transformat într-o relație în care laponii erau nevoiți să plătească taxe.[61] Cultivarea terenurilor incendiate a fost înlocuită în mare măsură de cultivarea propriu-zisă a terenurilor agricole în acest interval. Migrarea unor triburi germanice a continuat şi în această perioadă, aşa cum atestă descoperirile dintr-o serie de cimitire. La sfârşitul perioadei, prospera cultură din sudul Ostrobotniei a început să decadă. În est însă, cultura finlandezilor de vest s-a răspândit până pe malurile lacului Ladoga. Din amestecul acestor două elemente, local şi străin, asupra cărora în perioada vikingă s-au suprapus elemente scandinave, s-a format o puternică cultură kareliană.[62]

Epoca târzie a Fierului, circa 550-600, marchează începutul unei culturi materiale cu adevărat independente, individuale şi originale. Tipuri de artefacte necunoscute în zone exterioare Finlandei au devenit acum dominante, iar tipul înmormântării cenuşii în gropi nemarcate devine preponderent prin comparație cu alte obiceiuri de îngropare. Aceasta nu presupune izolare, iar contactele culturale şi de schimb continuă cu lumea învecinată sau mai îndepărtată.[63]

Societatea era de tip patriarhal şi, dacă judecăm după descoperirile arheologice, ar putea fi considerată chiar războinică. Armele însă se constituiau mai mult în simboluri ale puterii şi mai puțin în instrumente de luptă. Clasa dominantă era interesată probabil în primul rând de strângerea de blănuri şi de angajarea în schimburi comerciale. Însă autoritatea sa era limitată local. În finlandeza vulgară cuvântul *kuningas* (= rege) se poate referi la o conducere destul de limitată şi provizorie. Dezvoltarea societății finlandeze s-a bazat pe exploatarea pământului arabil şi a pădurii. Subzistența era asigurată de cultiva-

[59] Jutikkala şi Pirinen, 29.
[60] Pulsiano şi Wolf, 188.
[61] Jutikkala şi Pirinen, 29-30.
[62] Pulsiano şi Wolf, 189.
[63] Kivikoski, 90.

rea pământului, dar pădurea era totodată considerată o sursă de bogăție. Gospodăriile erau mici şi obțineau doar o mică parte din producția agricolă. Cele mai bogate recolte se obțineau de pe terenuri sălbatice care erau exploatate astfel: în primul an erau curățate de pădure, în anul următor erau incendiate, iar apoi, printre rădăcini şi cenuşă, se însămânța. Terenul astfel curățat dădea recolte vreme de 2-3 ani, apoi era abandonat şi devenea din nou pădure. Agricultura necesita muncă doar vara; toamna şi primăvara bărbații se aventurau în sălbăticie ca să vâneze şi să pescuiască. Sălbăticia oferea mijloace suplimentare de subzistență, dar mai ales blănuri care puteau fi schimbate pentru bunuri din zone îndepărtate. Foarte interesant este faptul că *raha,* cuvântul finlandez pentru *bani,*a însemnat inițial *blană.*[64]

Finlandezii nu au venit deci în Finlanda nici în calitate de cuceritori prin război, nici în calitate de numeroşi invadatori. Au pătruns în acest teritoriu în număr mic, într-un ritm lent, probabil în calitate de vânători şi nu au găsit aici un teritoriu pustiu.[65] O concluzie clară asupra originii limbii şi populației finlandeze nu putem formula în acest moment. Controversele sunt numeroase, iar cercetarea evoluează continuu. Putem totuşi încerca o simplificare. Aşadar, primele dovezi de locuire pe teritoriul Finlandei datează din Mezolitic, începând cu mileniul 8-7 î.Chr., sunt plasate în zona de sud a teritoriului şi au urmat retragerii spre nord a calotei glaciare. Originea acestor populații a fost plasată în zona est-baltică. Aceşti primi locuitori ai Finlandei nu erau finlandezi. Ca în cazul celor mai multe țări, populația Finlandei a fost sporită de-a lungul timpului de valurile migratoare care s-au succedat în momente istorice diferite şi venind din direcții diferite, fără ca aceasta să însemne puternice invazii migratoare, ci deplasări lente de populații, atât în timp cât şi în spațiu. Populației inițiale, nefinlandeze, i se alătură treptat, în timp, şi în valuri succesive, o populație finlandeză, care este genetic de origine vest-europeană, dar a cărei limbă este de origine estică. Studiile lingvistice au dovedit că aceste populații au venit în Finlanda tot de la sudul Mării Baltice. În ultimele cinci secole î.Chr., populația de pe teritoriul Finlandei a scăzut numeric, ca urmare a unei răciri climatice, dar teritoriul nu a fost în întregime părăsit. Inițial s-a considerat că populația genetic şi lingvistic finlandeză a sosit în Finlanda începând cu secolul I al erei noastre, dar ulterior s-a renunțat la această teză, dovedindu-se că o limbă înrudită cu finlandeza se vorbea în acest teritoriu din vremuri mult mai vechi. Teoria potrivit căreia ar fi existat o „patrie" originară a acestor populații undeva în zona Munților Urali şi o limbă primordială din care s-ar fi desprins treptat limbile familiei fino-ugrice nu poate fi susținută cu dovezi arheologice. Etnologul finlandez Kustaa Vilkuna este de părere că populații vorbitoare de limbi uralice ocupau, în grupuri sociale restrânse numeric, arii geografice mai largi, începând de la Urali şi mergând până în zona baltică. În această viziune,

[64] Jutikkala şi Pirinen, 30-33.
[65] Vuorela, 16-17.

migrația fino-ugricilor către vest s-a produs treptat, în grupuri mici mai degrabă decât în câteva valuri mari.

Finlandezii sunt menționați pentru prima dată în analele istoriei de către Tacitus, în anul 98. Istoricul roman descrie un trib numit *Feni*, care locuia pe malul de sud al Mării Baltice, învecinându-se la vest cu germanii. Tacitus spune despre feni: „Nimic nu poate egala ferocitatea fenilor, nici nu există ceva mai distinctiv decât mizeria şi sărăcia lor. Fără arme, fără cai, fără un acoperiş, ei duc o viață de vagabonzi. Hrana lor – ierburile comune; pieile sălbăticiunilor – singura lor îmbrăcăminte; şi pământul simplu – mormântul lor". Că aceşti sălbatici zugrăviți de Tacitus în *Germanica* nu sunt finlandezi par a o dovedi studiile lingvistice. S-a sugerat că Tacitus i-a descris de fapt pe laponi. Uneori laponii erau într-adevăr numiți *feni*, dar este puțin probabil ca laponii să se fi aflat atât de la sud. S-a oferit şi explicația potrivit căreia Tacitus ar fi cunoscut doar numele acestui trib şi doar vag plasarea sa geografică, undeva în nordul Europei, şi că, în consecință, ar fi presupus că un popor aflat atât de departe în nord nu putea fi decât un popor sălbatic. „Doar nu era ca cititorii săi contemporani să-i pună la îndoială acuratețea!", consideră istoricul Burnham.[66] Ar trebui totuşi să se țină seama atunci când se au în vedere astfel de interpretări şi de diferențele pregnante dintre cele două civilizații: pe de o parte civilizația romană rafinată, aflată în contact cu alte civilizații antice mediteraneene cu un trecut de mii de ani, iar pe de altă parte civilizația preistorică, aflată în Epoca Fierului, având ca sursă principală de existență vânătoarea, pescuitul şi o agricultură rudimentară, lipsită de confortul şi de rafinamentul lumii mediteraneene, fără sistem juridic, fără scriere şi cu credințe necunoscute istoricilor antici. Descrierea plastică a finilor pe care ne-o transmite Tacitus se înscrie în maniera clasică în care în antichitate erau prezentate „popoarele barbare": sălbatici îmbrăcați în piei de animale, necivilizați, de o cruzime feroce etc. Interesant este totuşi faptul că în societatea fenilor lui Tacitus femeile participau la vânătoare alături de bărbați.

Ptolemeu din Alexandria vorbeşte în *Geographia* sa de două popoare diferite numite *Phennoi*, dintre care unul locuia în partea de nord a insulei numite *Skandia.* – Termenul *Scandinavia* este pentru prima dată întâlnit în *Historia naturali* a geografului roman Plinius, care l-a folosit pentru a desemna *Scantia*, cel mai de sud punct al Suediei, ceea ce el credea că este o insulă în zona baltică. Iată deci că era comună convingerea că „Scantia" era o insulă. Abia din secolul al XVIII-lea termenul este aplicat întregii regiuni înconjurătoare.[67]

Aşadar, se pare că sensul dublu atribuit cuvântului *fin*, în norvegiană însemnând lapon, în suedeză însemnând finlandez, datează din vremuri antice.[68] Mai târziu, finlandezii sunt menționați în cronicile norse şi într-un caz chiar în literatura anglo-saxonă. Potrivit acestora, finlandezii aveau reputația de magici-

[66] Burnham, 85-86.
[67] Kirsten Wolf, *Daily life of the Vikings* (Westport, Connecticut & London: Greenwood Press, 2004), IX, 3-4.
[68] Vuorela, 51-52.

eni şi vrăjitori.[69] Interesant este faptul că norvegienii şi astăzi îi numesc pe laponi fini, ceea ce poate susține teoria că finii lui Tacitus erau laponi. Este deci posibil ca la începutul erei creştine acest apelativ să se fi extins şi asupra populațiilor înconjurătoare. În orice caz, astăzi popoarele europene numesc Finlanda țara pe care finlandezii înşişi o numesc Suomi, pe ei numindu-se suomalaiset (= finlandezi).[70] *Lapon* este un termen comun în toate limbile scandinave. Este posibil ca acest termen inițial să fi avut un sens peiorativ, să fi fost un termen de ocară, de dispreț, deşi este la fel de posibil să fi derivat din cuvântul *löper* (=alergător), aluzie la viteza lor pe schiuri. Despre venirea laponilor în Europa Nordică, implicit şi în Finlanda, ipotezele nu sunt mai puține sau mai puțin complicate.[71] În orice caz, prima mențiune clară despre laponi datează din anul 550 şi aparține scriitorului bizantin Procopiu din Cezarea, care cu ocazia descrierii locuitorilor din Thule (Norvegia), oferă şi primele date despre „finlandezii care merg pe schiuri" (în textul original skrithphinoi), care „nu beau vin şi nici nu adună hrana". Termenii moderni finlandezi Lappi (Laponia) şi lappalainen (lapon) se pare că sunt de origine finlandeză şi apar pentru prima dată într-un text aparținând danezului Saxo Grammaticus, datat la sfârşitul secolului al XII-lea.[72]

Numele Suomi (Finlanda) nu a fost inițial aplicat întregului teritoriu al țării de astăzi, iar termenul suomalaiset (finlandezi) nu denumea inițial întreaga populație care ocupa acest teritoriu, ci doar pe membrii unuia dintre triburile din această regiune, comunitate venită din sudul Golfului Finlandei şi care s-a stabilit în Varsinais Suomi, adică în zona de sud-vest a țării de astăzi. Aceşti „finlandezi adevărați" sunt cei care au dat mai târziu numele întregii țări, Suomi, poporului şi limbii acesteia. Termenul Finlanda a fost treptat adoptat de populația finlandeză de limbă suedeză (după ce în Suedia, timp de secole, Finlanda fusese numită Österland, adică Pământul de la Est), iar prin intermediul acesta a devenit cunoscut şi utilizat în toată lumea. Termenul Finlanda, în forma sa latină *Finlandia*, a apărut abia în literatura ecleziastică a Evului Mediu.[73]

Dincolo însă de controversele presupuse de stabilirea în aceste locuri a finlandezilor, de originea lor sau a numelui lor, de divergența modurilor în care imaginea lor a fost prezentată sau creată de-a lungul istoriei, clar este că acest popor a posedat calități care încă din antichitate au fascinat şi atras nu numai spiritele universaliste, ci şi pe puternicii lor vecini. Această fascinație era în mare măsură datorată faptului că despre finlandezi se cunoşteau foarte puține. În consecință, s-a dezvoltat în jurul lor o aură de mister şi au dobândit un renume de popor îndepărtat, cu trăsături neobişnuite, diferite. Multe dintre stereotipiile despre finlandezi sunt întâlnite şi astăzi.[74]

---

[69] Burnham, 86.
[70] Jutikkala şi Pirinen, 28.
[71] Derry, 9.
[72] Vuorela, 52.
[73] *Finland, the country, its people and institutions* (Helsinki: Otava Publishing Company, 1926), 7-8.
[74] A se vedea, spre exemplu, interviul luat de Diana Sacarea lui Enikő Molnár Bodrogi, conf. dr. la Facultatea de Litere din Cluj-Napoca, în *Ziarul de Mureş*, 8 decembrie 2008, la http://www.infoportal.ro/articol~din-cultura~info-757069~sisu-sau-despre-perseverenta-predarii-limbii-finlandeze-la-cluj.html, accesat la 20 noiembrie 2010.

Partea a II-a

Finlandezii şi aventura vikingă

Ella Kivikoski notează că perioada vikingă a adus schimbări foarte importante în întreaga lume baltică, aşadar inclusiv în Finlanda. Acest fapt nu a implicat însă o ruptură la nivel cultural, căci dezvoltarea s-a produs treptat.[1] În fapt, întreaga Scandinavie a cunoscut transformări majore în decursul celor trei secole ale epocii vikinge. Este perioada în care se formează regatele Danemarcei, Norvegiei şi Suediei şi apar primele oraşe. Acum religia păgână scandinavă este abandonată în favoarea creştinismului. Acum se înregistrează importante evoluții tehnologice care permit ridicarea de poduri şi fortărețe, dar şi construcția de nave. Acum dezvoltarea navigației permite scandinavilor să străbată distanțe foarte mari şi să călătorească în lume mai mult decât avea să o facă oricare alt popor european până la epoca marilor descoperi geografice.

Începutul erei vikinge este considerat a fi anul 793, când vikingii din Norvegia au atacat biserica mănăstirii Lindisfarne pe Insula Britanică. În următoarele trei secole, vikingii aveau să străbată jumătate din lume în vasele lor. În est au ajuns până la Marea Neagră şi la Marea Caspică, iar în vest au călătorit de-a lungul țărmului Atlanticului, au trecut de Spania arabă, au pătruns în Marea Mediterană prin strâmtoarea Gibraltar. Au ajuns chiar şi în Islanda, Groenlanda şi America de Nord. Ca final al epocii vikinge este în general acceptat anul 1066, când normanzii, urmaşii vikingilor, au invadat Anglia. Dar pentru că vikingii nu au dispărut imediat după aceea din Insulele Britanice, prezența lor continuând să se facă simțită pentru încă ceva vreme în locuri precum Dublin, sfârşitul epocii vikingilor poate fi situat mai degrabă către finalul secolului al XI-lea. În linii mari, epoca vikingă este cuprinsă între anii 800-1100.

În ceea ce priveşte etimologia cuvântului *viking*, s-au propus mai multe explicații, fără a se fi ajuns la vreun consens. Una dintre ele afirmă că acest cuvânt provine din vechiul termen normand *vik*, însemnând *golfuleț*. Potrivit acestei explicații, un viking ar fi fost deci cineva care îşi ținea nava în golf, fie pentru a practica schimbul, fie pentru efectuarea unor raiduri de jaf. În sudul Norvegiei există un loc numit Vik care a fost un centru de schimb folosit de flotele vikinge. Potrivit unei alte explicații, cuvântul *viking* ar fi un derivat din vechiul cuvânt normand *vikja*, însemnând *plecare, a pleca departe, a părăsi casa*. S-a propus şi explicația potrivit căreia ar fi de fapt un derivat din vechiul cuvânt englezesc *wic*, provenit la rândul său din latinescul *vicus* şi însemnând *tabără*, *loc de schimb*. Conform acestei teorii, vikingul era, cel puțin pentru anglo-saxoni, un războinic sau un comerciant sau amândouă deodată. Termenul

[1] Kivikoski, 106.

viking avea o semnificație diferită pentru diferite comunități încă din acele timpuri. Pentru creştini, vikingii erau nişte barbari, păgâni, însetați de sânge, zugrăviți în culori terifiante, imagine susținută până astăzi în cultura populară occidentală mai ales de industria cinematografică. Pentru saga scandinave însă, vikingii sunt o imagine a eroismului, a curajului şi sacrificiului.

Este limpede că aceşti vikingi ce îşi părăseau casele şi călătoreau departe erau piraţi care navigau de-a lungul ţărmului pentru a jefui aşezările de coastă. Dar această îndeletnicire nu se poate aplica întregii populații scandinave şi pentru întreagă perioadă vikingă. Vikingii-piraţi erau un procent neînsemnat din populație, iar majoritatea populației scandinave era implicată nu atât în raiduri externe, cât în activități paşnice acasă, fiind fermieri, pescari, meşteşugari. Este foarte probabil ca un scandinav să fi fost viking doar atâta vreme cât s-a aflat pe o navă vikingă, cât s-a îndeletnicit cu pirateria, războiul sau schimbul, şi să fi încetat a mai fi fost viking atunci când s-a întors acasă.[2] Totuşi, liderii vikingilor din secolul al XI-lea, dacă nu chiar din secolul al X-lea, se puteau numi, mai îndreptățit decât predecesorii lor de la începutul epocii vikinge, mai degrabă căpetenii, poate chiar regi[3], decât piraţi, căci erau deja creştini, se aflau în fruntea unor impresionante flote şi îşi exercitau puterea asupra unui larg teritoriu.[4]

Istoricul american F. Donald Logan consideră chiar că accentul preocupării tradiționale a istoricilor medievişti este plasat în mod greşit în Europa occidentală şi centrală. Istoria medievală europeană este centrată pe Francia, Carolingieni şi urmaşii lor, susține Logan, continuând astfel: „Dacă trebuie identificat un singur centru al istoriei europene medievale, atunci acesta ar trebui să fie ocupat de popoarele scandinave din nordul Europei şi de peninsula nordică unde sunt de găsit forțele directoare ale Europei, iar nu de carolingieni. Civilizația vibrantă a nordului, neîmblânzită, neprelucrată, a avut un impact puternic şi indubitabil asupra unei foarte largi părți a Europei şi asupra unor teritorii de dincolo de mări şi oceane. În vreme ce Carol cel Mare primea coroana imperială în anul 800, vikingii hărțuiau coastele Angliei, Scoției şi Irlandei." Iar argumentația continuă, arătându-se că înainte de moartea lui Carol cel Mare, în 814, vikingii opriseră deja înaintarea spre nord a francilor. În vreme ce urmaşii lui Carol cel Mare risipeau imperiul acestuia, zonele largi ale Franciei erau supuse raidurilor vikinge. Într-o sută de ani de la moartea lui Carol cel Mare vikingii stabiliseră deja regate în Irlanda, nordul şi estul Angliei, în Rusia şi în Islanda. „O preocupare obsesivă şi lipsită de criticism pentru istoria europeană având în centrul său Francia, iar mai târziu imperiul şi papalitatea, a determi-

[2] Wolf, IX, 1-3.

[3] Nicolae Iorga sublinia că termenul de rege pentru o perioadă aşa de timpurie nu ar fi totuşi potrivit, acesta reprezentând mai degrabă o folosire politică a istoriei de către regii ulteriori. Pentru a marca diferențierea față de aceste căpetenii sau voievozi,cum îi denumeşte Iorga, primii regi de „unitate națională" şi-au zis „supraregi". Vezi Nicolae Iorga, *Țări Scandinave. Note de drum şi conferințe*, ediție de Silviu Miloiu (Târgovişte: Valahia University Press, 2008), 118.

[4] Sawyer 1982, 147.

nat o preocupare doar marginală pentru istoria vikingilor", concluzionează istoricul american[5] şi, am completa noi, pentru istoria Europei nordice în general.

Aventura vikingă a influenţat, firește, şi teritoriul finlandez aflat de-a lungul rutei de est a vikingilor. Dacă la începutul Epocii Fierului aşezările stabile în Finlanda erau situate în principal pe coasta de vest, în secolul al IX-lea situația s-a schimbat, Golful Finlandei devenind principalul drum navigabil ca importantă rută a comerțului internațional. La sfârşitul secolului al VIII-lea vikingii din Danemarca şi Norvegia şi-au început expedițiile de jaf spre vest, în vreme ce vikingii din Suedia s-au întors spre est, sperând să stabilească unele contacte cu o zonă arabă bogată.[6]

Sigur că acesta nu este primul contact dintre finlandezi şi suedezi. Este dificil de stabilit cu exactitate data primelor incursiuni suedeze in zonele de est ale Mării Baltice, dar cu siguranță ele datau de dinaintea epocii vikinge.[7] Inițial, expedițiile suedeze au fost inspirate de dorința de a stabili contacte comerciale, dar ele au devenit rapid unele de jaf. Ruta comercială se întindea de-a lungul coastei baltice, prin Insulele Åland, de-a lungul țărmului de nord al Finlandei până la râul Neva, apoi pe râu în sus până la Lacul Ladoga. De aici curenții marini îi duceau pe cursul superior al râului Nipru până la Marea Neagră, Constantinopol şi zonele arabe. În acest fel, zona de sud a Finlandei ajunge să fie în contact cu o foarte importantă rută comercială internațională. La început, zonele pe care le traversa acest drum comercial nu aveau o importanță deosebită, dar, pe măsură ce comunitățile varegiene[8] au început să îşi câştige un statut mai independent şi când ruta de est a fost blocată, zonele de tranzit au devenit tot mai importante, mai interesante şi tentante, în special ca sursă de blănuri.

Influența vecinătății acestei rute comerciale asupra aşezărilor finlandeze a fost una însemnată. Atât aşezările din sud, cât şi cele din nord au decăzut – primele din cauza amenințării străine, celelalte din cauza unor fenomene naturale – , dezvoltându-se ulterior în zona interioară aflată la o distanță sigură de țărm, dincolo de cele două creste gemene Salpausselkä, înaintând spre est, paralel cu ruta comercială orientală, ajungând la începutul secolului al VIII-lea până la Lacul Ladoga. Aceşti finlandezi de vest au găsit în Karelia urmaşii unor protofinlandezi care migraseră aici inițial. Noii veniți au fost integrați, ajungându-se la formarea populației kareliene. Karelia, în schimb, a profitat de vecinătatea cu comunitățile varegiene şi în acelaşi timp a putut menține contactul cu centrele de schimb din vest. Ca furnizor de blănuri, Karelia s-a dezvoltat rapid şi, în ciuda influențelor estice, şi-a păstrat caracterul de bază vestic.

---

[5] F. Donald Logan, *The Vikings in history* (Totowa, New Jersey: Barnes&Noble Boobs, 1983), 16-17.
[6] Jutikkala şi Pirinen, 33.
[7] Gwyn Jones, *A history of the Vikings* (Oxford: Oxford University Press, 1968), 241.
[8] Varegii erau comercianții care călătoreau de-a lungul rutei de schimb estice. Numele le-a fost dat de ruşi. Varegii au fondat colonii proprii de-a lungul acestei rute şi au format clasa conducătoare în cadrul comunităților slave şi fino-ugrice unde s-au stabilit. Conform tradiției, expediția unui conducător vareg în anul 862 a dus la fondarea statului rus.

Expedițiile vikingilor în est i-au influențat pe finlandezi într-un mod indirect, de vreme ce aceştia nu au luat parte directă la ele – cu excepția probabilă a unor indivizi izolați.[9] Relația finlandezilor cu vikingii a fost în primul rând una comercială. În centrul provinciei Häme a existat un puternic centru comercial, care a rezistat destul de mult în timp (Varikkoniemi). Rolul vikingilor de intermediari în comerțul finlandez a fost ulterior preluat de Gotland. În anumite momente, însă, conducători scandinavi precum Sf. Óláfr, în jur de 1007, sau Anundi, fiul regelui Suediei, în jur de 1050, au organizat expediții pentru a cuceri Finlanda şi pentru a-i converti pe finlandezi la creştinism.[10]

Finlandezii au participat şi ei la unele expediții vikinge. În jur de anul 880, şi finlandezi au făcut parte din armata cu care Oleg, conducătorul Novgorodului, a capturat Kievul, alături de slavi, vikingi şi alte populații.[11] Cazul Insulelor Åland este unul diferit, pentru că acestea fuseseră colonizate de suedezi încă din secolul al VI-lea. Aici au fost descoperite în jur de 1400 de monede arabe, care au fost probabil aduse de participanții direcți la expedițiile vikinge. Puține astfel de monede au fost descoperite în restul Finlandei însă.[12] Pentru perioada 980-1040 au fost descoperite pe teritoriul Finlandei şi monede englezeşti, fără a se putea stabili însă cu certitudine modul în care acestea erau folosite.[13] Potrivit descoperirilor arheologice, Insulele Åland şi locuitorii lor par a fi fost implicați activ în comerțul suedezilor cu Rusia şi cu lumea musulmană.[14] Monedele arabe descoperite în Finlanda erau aduse în principal de vikingii care erau în trecere prin zonă, iar nu de finlandezii înşişi, cu excepția probabilă a comorii de monede arabe descoperite la Perniö.

Prin urmare, finlandezii nu au fost implicați în număr mare în expedițiile vikinge, nici măcar în raidurile care vizau Rusia. O dovadă suplimentară în acest sens este dată de absența descoperirilor arheologice cu caracter finlandez de-a lungul rutelor estice.[15] Pe de altă parte, atât păgânii finlandezi, cât şi cei baltici au continuat raidurile de jaf în est sau în vest chiar şi după ce raidurile vikingilor au încetat.[16]

Poziția geografică în apropierea acestei rute comerciale a permis Finlandei să ia parte tot mai însemnată în schimbul comercial în Golful Finlandei. Caracterul schimbului se modifică şi noi zone de schimb se dezvoltă pe coasta de sud a Finlandei. Locuitorii Tavastiei aveau contacte foarte bune cu zonele de coastă prin intermediul râurilor şi se poate presupune că cel puțin locuitorii din zonele de sud au călătorit şi mai spre sud pentru a cumpăra şi a vinde, probabil în anumite zile de târg când veneau negustorii străini. Descoperirile arheologice

[9] Jutikkala şi Pirinen, 33-35.
[10] Pulsiano şi Wolf, 190.
[11] Logan, 185.
[12] Jutikkala şi Pirinen, 35.
[13] Eric Christiansen, *The Norsemen in the Viking Age* (Oxford: Blackwell, 2002), 77.
[14] Jones, 252.
[15] Kivikoski, 114.
[16] Klinge 2004, 8.

în zona de coastă sudică sunt puține, dar este clar că ele nu sunt urmele unei locuiri stabile şi de durată, ci sunt doar urmele celor care călătoreau aici fie pentru a pescui, fie pentru schimburi comerciale. Faptul că pe coasta de sud a Golfului Finic aceste urme sunt mai numeroase dovedeşte că mai mult partea sudică a golfului era folosită ca rută comercială şi mai puțin cea nordică.

Toate rutele comerciale care traversau Baltica duceau la sau porneau de la Birka, cel mai vechi oraş suedez, menționat pentru prima dată în anul 876 în lucrarea biografică scrisă de Rimbert despre Sf. Ansgar, apostolul nordului, cel care a predicat aici la mijlocul secolului al IX-lea. Oraşul Birka era situat pe insula Björkö din lacul Mälaren la aproximativ 30 de kilometri de Stockholm. Birka a cunoscut o înflorire deosebită între anii aproximativi 800-975. Descoperirile arheologice susțin importanța deosebită pe care Birka şi Suedia centrală le-au jucat în schimburile Finlandei de vest de-a lungul epocii vikinge. Obiecte originare din Birka au fost găsite în Finlanda (broşe, arme), iar ceramică vest-finlandeză sau obiecte finlandeze din bronz au fost descoperite în unele morminte din Birka. Era firesc ca un oraş de mărimea şi importanța acestuia să atragă material dintr-un hinterland vast şi totodată să atragă meşteşugari străini.[17]

Între bunurile pe care finlandezii le ofereau, se găseau, aşa cum am mai arătat, şi blănurile. Cererea tot mai mare de blănuri i-a determinat pe finlandezi să se deplaseze tot mai spre nord pentru a le obține. Ei nu s-au mulțumit doar să vâneze, ci au impus şi biruri laponilor. Centrul comercial principal unde se practica schimbul de blănuri a fost stabilit la Pirkkala, botezat probabil după numele Birkăi. În Finlanda au existat şi organizații armate „de schimb" care aveau scopul să obțină blănuri şi să strângă birul de la laponi. Cea mai timpurie sursă în care aceste organizații sunt menționate este o geografie anglo-saxonă produsă la sfârşitul secolul al IX-lea de către regele Alfred cel Mare.[18]

În tipul Epocii Fierului, în Finlanda s-a înregistrat o uşoară, dar continuă, creştere demografică. Expedițiile vikinge nu explică acest fenomen în sensul unei influențe directe, de vreme ce vikingii nu au colonizat niciodată Finlanda. Dezvoltarea economică a zonei a fost un rezultat al schimbului favorizat de prezența vikingilor, iar adesea dezvoltarea economică este urmată în societățile preindustriale de o dezvoltare demografică.[19] Acest lucru nu este deloc neobişnuit întrucât, aşa cum a observat în monumentala sa lucrare Paul Kennedy, progresul în centrele economice şi tehnologice motivează adesea şi dezvoltarea economică şi tehnologică în zonele de semiperiferie şi periferie, chiar dacă aceasta este inegală şi sincopică.[20]

---

[17] Kivikoski, 106-113.
[18] Jutikkala şi Pirinen, 35-36.
[19] Lavery, 24.
[20] Paul Kennedy, *The rise and fall of Great Powers. Economic change and military conflict from 1500 to 2000* (London: Fontana Press, 1989), 536.

În această perioadă, locuirea a devenit mai stabilă şi a cunoscut trei centre principale: Varsinais Suomi (Finlanda Propriu-zisă, zona de sud-vest a Finlandei), Häme şi Karelia. Insulele Åland erau deja complet suedeze. Zonele locuite de finlandezi, Häme şi triburile kareliene nu erau încă organizate politic, dar între ele exista o strânsă cooperare, sub coordonarea unor conducători locali, din motive legate de cult, de construirea castelelor şi de organizarea apărării, dar şi din raţiuni de organizare a unor expediţii militare, de vânătoare sau de schimb. La nord de aceste zone, locuiau triburile de laponi care practicau vânătoarea, zone unde călătoreau colectorii de taxe sau negustorii. În această perioadă, locuirea din provincia Häme începe a se întinde de-a lungul văilor marilor râuri din sudul Laponiei, mai ales în valea râului Tornionjoki. Începând cu această perioadă, locuitorii provinciei Häme şi norvegienii au devenit competitori în ceea ce priveşte colectarea de taxe de la laponi şi comerţul cu blănuri în Laponia.[21]

Secolul al XI-lea, care aduce sfârşitul epocii vikinge, a reprezentat pentru finlandezi o perioadă agitată, căci acum ei au experimentat expediţiile suedeze de jaf, care însă nu conduc la cuceriri de lungă durată. Cu excepţia insulelor Åland, nu au existat colonii suedeze permanente în Finlanda la sfârşitul perioadei vikinge. Au fost stabilite colonii de schimb, la început de goţi, apoi de suedezi, probabil de ruşi şi germani mai târziu, dar puţinii colonişti ai acestora fie erau absorbiţi în masa populaţiei, fie se întorceau în locurile lor de origine când avantajele economice ale prezenţei lor acolo începeau să se diminueze.

În această perioadă, cultura materială finlandeză era aproximativ la acelaşi nivel cu cea a vecinilor de la vest. Contactele culturale cu vestul au dat culturii finlandeze un puternic caracter scandinav, deşi originile sale erau, aşa cum am văzut, sud-baltice.[22] De altfel, întreaga Scandinavie, cu excepţia zonelor de nord ale Finlandei şi Laponiei, împărtăşea o cultură comună.[23] O anumită preferinţă pentru contacte şi influenţe cu zonele sudice, în special cu Estonia, se va fi menţinut probabil, dar sunt dificil de demonstrat importurile directe din zona Estoniei. Motivul este, de asemenea, dificil de identificat. Să fi fost pentru că Finlanda însăşi se orienta mai mult către vest? Sau pentru că acum vikingii fragmentau rutele spre sud? Este greu de răspuns în absenţa unor dovezi certe. Contacte apropiate cu Estonia sunt evidente din nou în jurul anului 1000.[24]

Cultural, există însă şi elemente specifice, locale, unitatea culturală neînsemnând uniformitate. Podoabele de origine suedeză au fost modificate şi dezvoltate, ajungându-se la elemente originale, care disting clar produsele finlandeze de cele din zonele învecinate. Apar acum broşele circulare de umăr cu o cruce centrală, pe braţele căreia se încolăcesc figurine animaliere atât de stilizate, încât ajung a fi doar un ornament linear. Un alt obiect specific este broşa

[21] Pulsiano şi Wolf, 190.
[22] Jutikkala şi Pirinen, 37-39.
[23] Else Roesdahl, Preben Meulengracht Sørensen, „Viking culture," în Helle, 121.
[24] Kivikoski, 114.

rotundă cu ornamentul de prindere în formă de leu carolingian. Broşele în formă de potcoavă, foarte des întâlnite în regiunea baltică în perioada vikingă, au şi o formă specific finlandeză. Acestea sunt doar câteva exemple. Podoabele sunt realizate în principal din bronz prin turnare. Majoritatea sunt opera unor meşteşugari locali, rurali, iar execuția este mediocră. Un set complet de bijuterii trebuie să fi reprezentat o greutate considerabilă. Într-un mormânt de femeie sunt în general identificate următoarele podoabe: coliere, mărgele, brățări solide, broşe şi lanțuri decorative; îmbrăcămintea era şi ea de obicei împodobită cu spirale de bronz adesea în modele foarte complicate. Împodobirea hainelor este un obicei cunoscut şi în sudul Mării Baltice, mai ales în Letonia, dar într-o tehnică diferită, iar procedeul este complet străin în restul Europei Nordice. Bogăția obiectelor de bronz este o dovadă de prosperitate, căci bronzul trebuia importat şi plătit. Metalele prețioase sunt extrem de rare, abia în mormintele secolului al XI-lea devin comune obiectele de argint. Producția locală de arme la începutul epocii vikinge intră în declin. Ca fiind specific finlandez, poate fi menționat un anumit tip de vârf de lance. Majoritatea armelor din Finlanda era importată în această perioadă.[25]

Sistemul de credințe şi practici spirituale era foarte variat. O diversitate de practici de înhumare sugerează o varietate însemnată la nivelul sistemului de credințe religioase. În unele cazuri mortul era îngropat împreună cu bunuri diverse, chiar împreună cu barca sa, dacă era comerciant. În alte cazuri acesta era înhumat într-un coşciug fără niciun fel de bunuri. Atât înhumarea, cât şi incinerarea erau practicate, şi ambele intenționau să-l introducă pe decedat în viața de apoi. Sistemul de credințe includea animismul, şamanismul, chiar şi creştinismul, care la sfârşitul Epocii Fierului va ajunge şi în Finlanda. În vestul Peninsulei Scandinave, regele danez Harald I s-a botezat creştin în anul 960. În estul Finlandei, Marele Duce Vladimir al Kievului a devenit creştin în anul 988. În Finlanda, încă din secolul al IX-lea, vor pătrunde obiecte de sorginte creştină precum crucile, aduse atât din vestul, cât şi din estul Europei. Cele mai multe obiecte creştine sunt totuşi datate începând cu secolul al XI-lea, fără ca aceasta să însemne creştinarea populațiilor respective la o dată atât de recentă. Cele mai multe obiecte creştine, în special crucile, erau purtate ca simple obiecte decorative, fără a avea inițial pentru cei care le dețineau vreo semnificație sau vreun simbolism religios. Comercianții puteau purta aceste cruci pentru a câştiga bunăvoința creştinilor cu care veneau în contact în timpul activității lor şi pentru a-şi asigura o afacere de succes.[26]

Dacă din punct de vedere material diferențe remarcabile nu există, organizațional, însă, finlandezii erau în urma vecinilor lor. În secolul al XI-lea popoarele scandinave formaseră deja trei regate, în vreme ce finlandezii erau încă organizați în triburi. Deşi nu exista o formă de organizare statală, a existat to-

[25] Ibid., 106-109.
[26] Lavery, 24-25.

tuşi o formă de organizare administrativă, militară şi religioasă. Dovadă în acest sens sunt vechile fortărețe construite din piatră şi lemn în care oamenii, anunțați de focurile aprinse pe dealuri, se refugiau în cazul unor atacuri. Întârzierea în organizarea statală se explică prin caracterul împrăştiat pe care îl aveau aşezările finlandeze, între ele existând vaste porțiuni nelocuite, ca şi prin faptul că finlandezii erau din punct de vedere numeric prea puțini pentru a putea respinge mai puternicii vecini de la est şi vest.[27] Demografia scăzută şi dezechilibrul față de vecinii lor mai numeroşi vor constitui alte trăsături cu efecte de durată în istoria finlandeză.

Un aspect foarte interesant este cel lingvistic. Cum a fost posibilă comunicarea între aceste populații este o întrebare care a preocupat tot mai mult lumea ştiințifică în ultimii ani. Asemănările structurale şi lexicale – atât cât au putut fi ele identificate – între limbile vorbite în Scandinavia, pe de o parte, şi vechea saxonă, vechea engleză sau chiar vechea frisiană, pe de alta, par a susține teoria că era posibilă o comunicare rudimentară între aceste populații, fără a se fi cunoscut sau învățat limba celorlalte, dar este dificil de stabilit nivelul real la care această comunicare era posibilă; probabil se bazau doar pe un număr redus de expresii şi pe gesturi. Unele saga islandeze sugerează că era posibilă o comunicare de calitate şi că se puteau înțelege unii pe alții vorbitorii de veche normandă şi cei de veche engleză. Acestea sunt însă infirmate de diferențele majore dintre limbile moderne de azi. Diferențele dintre expresiile scrise ale vechii normande, vechii engleze şi vechii saxone sunt, de asemenea, importante. Unele dialecte este posibil să fi fost mai uşor de înțeles de vorbitorii unor zone învecinate, dar dovezi certe despre existența unor asemenea „dialecte tranziționale" nu există.[28]

Epoca vikingă se încheie aşadar odată cu încetarea atacurilor vikinge asupra vestului Europei. Din momentul în care vestul le este închis, scandinavii vor căuta noi căi pentru a câştiga faimă şi avere, mulți găsind această posibilitate prin participarea la cruciade[29], fenomen care a afectat inclusiv Finlanda.

[27] Jutikkala şi Pirinen, 39.
[28] Michael Barnes, „Languages and ethnic groups," în Helle, 101-102.
[29] Sawyer 1982, 6.

Partea a III-a

Expansiunile suedeză şi rusă: Finlandezii, între occident şi răsărit

Începând cu Evul Mediu timpuriu (care în Finlanda înseamnă secolul al XII-lea), atât suedezii, cât şi ruşii se arată interesați de a aduce sub controlul propriu teritoriul Finlandei. După expediții repetate organizate de ambele părți, pacea din 1323 va oferi o soluție de compromis, sud-vestul Finlandei fiind încorporat Regatului Suediei – fără a încheia însă şi rivalitatea suedezo-rusă. Acest capitol va aduce în discuție influența expedițiilor suedeze şi ruse asupra Finlandei, precum şi controversele, nu puține, din jurul acestora. Va discuta, de asemenea, transformările pe care intervenția suedeză le-a provocat în Finlanda atât la nivel religios, cât şi socio-politic.

Regiunea de sud-vest pe care a cucerit-o Suedia în secolele al XII-lea al XIV-lea reprezintă, de fapt, regiunea în care era concentrată majoritatea populației Finlandei. Încă din jurul anului 1000, populația era concentrată în trei arii principale de locuire: sud-vestul (zona Turku), zona de interior (în jurul lacului Päijänne, numită Tavastia sau Häme) şi zona Kareliei.[1]

Capitală culturală europeană în 2011, pentru oraşul Turku râul Aura a constituit o adevărată axă a istoriei sale, Foto autorii

[1] André Vauchez, Richard Barrie Dobson, Adrian Walford şi Michael Lapidge, *Encyclopedia of the Middle Ages*, Volume 2 (Routledge, 2001), 546.

În secolul al XI-lea, la nivelul culturii materiale, Finlanda fusese deja integrată spațiului cultural vestic-scandinav[2], dar din punct de vedere religios, Finlanda rămânea în continuare o entitate distinctă. Convertirea la catolicism a suedezilor se încheie în secolul al XI-lea. În Est, ruşii fuseseră convertiți la ortodoxism încă de la sfârşitul secolului al X-lea. Creştinismul va fi introdus sistematic în Finlanda abia începând cu secolul al XII-lea, chiar dacă unele contacte cu creştinismul se produseseră din perioada anterioară.

Venirea creştinismului în Finlanda este dovedită de noi obiceiuri în materie de înhumare a morților: mormintele sunt orientate est-vest, morții sunt îngropați având un lănțişor cu cruce la gât, vechile cimitire păgâne sunt abandonate în favoarea cimitirelor creştine, uneori o biserică creştină este ridicată în mijlocul unui astfel de cimitir păgân – un simbol al triumfului noii religii, după opinia unora. Gropile creştine sunt atestate la date diferite: în insulele Åland, unde influența suedeză a fost mai timpurie şi mai puternică, încă din anul 1050, în Tavastia şi în restul Finlandei – în anul 1150, pentru ca în Karelia astfel de dovezi să fie datate abia în jur de 1300. Deşi obiceiurile de înmormântare dovedesc sosirea în acest spațiu a creştinismului, aceasta nu înseamnă totodată şi succesul noii religii la nivelul întregii populații. Creştinismul nu a câştigat imediat adeziunea deplină a oamenilor, practici păgâne şi magice continuând să existe încă pentru mult timp.[3]

Întoarcerea ocazională în unele locuri la formele păgâne de îngropare arată situația nesigură a creştinismului în sud-vestul Finlandei. Karelienii au rămas păgâni pentru o perioadă mai lungă decât alte triburi finlandeze şi abia în secolul al XIII-lea au început a se face vizibile şi aici activitatea misionară şi scopurile expansionismului Novgorodului. Zona Kareliei avusese contacte culturale şi comerciale cu estul şi sud-estul încă din a doua jumătate a secolului al XII-lea, karelienii având calitatea de aliați ai Novgorodului. Un exemplu clar al intereselor misionare ale Novgorodului în Karelia este dat de botezarea în masă a karelienilor, cerută de prințul Jaroslav în anul 1228.[4] Finlanda nu s-a aflat aşadar între est şi vest doar din punct de vedere politic şi economic, ci şi religios. De la sfârşitul epocii vikinge până în Evul Mediu târziu, misiunile vestice catolice şi cele estice ortodoxe s-au întâlnit pe teritoriul Finlandei.[5] La sfârşitul secolului al XI-lea exista la nivelul creştinismului european o separare formală. Biserica romano-catolică domina două treimi din Europa în partea sa vestică, în vreme ce comunitățile creştine din Balcani, Asia Mică şi din ceea ce aveau să devină Rusia şi Ucraina aparțineau de Biserica Ortodoxă.[6]

Obiceiurile creştine şi cele păgâne se vor suprapune şi împleti, treptat devenind dominant creştinismul. Europa Nordică însă prezintă caracteristica ne-

[2] Else Roesdahl, Preben Meulengracht Sørensen, „Viking culture", în Helle, 121.
[3] Jutikkala şi Pirinen, 40-42.
[4] Eljas Orrman, „Church and society", în Helle, 424-425.
[5] Ibid., 425.
[6] Lavery, 26.

obişnuită a supraviețuirii până în Evul Mediu târziu, şi chiar până la începutul epocii moderne, a practicii venerării unor zeități păgâne, obicei care este în mod deosebit documentat pentru cazul Finlandei.[7] Chiar dacă morții sunt înhumați, iar nu incinerați, ca în perioada anterioară, acest din urmă obicei nu dispare în totalitate din Finlanda. Mortul este aşezat cu fața spre răsărit (obicei creştin), dar diverse obiecte încă îl însoțesc (obicei păgân). Bunurile din morminte vor dispărea abia la mijlocul secolului al XII-lea. Între aceste bunuri putem enumera topoare miniaturale, simboluri al zeului tunetului, amulete din colți de urs, podoabe. Spre deosebire de perioada vikingă, ornamentele sunt mai simple şi mai mici. De asemenea, argintul este acum mai des întâlnit în morminte. Tezaurele descoperite în principal în partea de vest a Finlandei, datate între 1020-1100, erau compuse din monede de argint – vest-europene, bizantine sau arabe – şi podoabe. Este totuşi important de precizat că monedele nu erau folosite în dimensiunea lor propriu-zis economică. Ceea ce conta era metalul din care acestea erau realizate şi greutatea lor. Prezența acestor comori cu obiecte de argint nu este în mod obligatoriu semn de prosperitate, ci mai degrabă dovada că în vremea respectivă erau frecvente războaiele şi conflictele, comorile fiind deci de găsit în mormintele unor străini de pământurile finlandeze, care şi-au aflat aici sfârşitul. Crucea sau crucifixul purtate la gât pe un lănțişor sunt descoperite în unele morminte atât în vestul Finlandei, cât şi în Karelia secolului al XI-lea, dar ele sunt prezente numai în mormintele bărbaților. Este foarte simplu de presupus că cei care purtau crucea la gât fuseseră botezați în religia creştină. Ca formă şi caracteristici de manufacturare, aceste cruci nu se deosebesc de ceea ce se cunoştea în nordul Europei la acea dată, iar originea lor este vest-scandinavă. Este posibil ca aceşti bărbați să fi fost cei care obişnuiau să călătorească foarte mult şi ca în timpul călătoriilor lor să fi venit în contact cu noua credință şi să fi fost botezați. Este, de asemenea, posibil ca încă din secolul al XI-lea în Finlanda să fi fost deja predicat creştinismul.[8]

Convertirea finlandezilor la creştinism a avut un caracter deosebit în Finlanda față de restul Europei Nordice. În Scandinavia, creştinismul a fost adus prin convertirea conducătorilor locali. În Finlanda, a fost impus prin forță de cuceritorii străini. Semnele noii religii deveniseră vizibile încă de la începutul secolului al XI-lea, iar până la mijlocul secolului al XII-lea influența creştinismului în Finlanda devenise destul de însemnată, fără însă a exista aici organizare ecleziastică. Aceasta va începe în Finlanda abia în secolul al XII-lea, odată cu cruciadele suedeze.[9] Tradițional, prima cruciadă este plasată în jur de 1155, iar celelalte două – în secolul al XIII-lea.[10] A doua cruciadă este datată în anul 1238 şi a fost

[7] Orrman, „Church and society", în Helle, 455.
[8] Kivikoski, 115-121.
[9] Orrman, „Church and society", în Helle, 422-423.
[10] Matti Klinge, *A brief history of Finland* (Helsinki: Otava, 2000), 15-17.

îndreptată împotriva Tavastiei, iar cea de-a treia în 1293, împotriva Novgorodului, ceea ce însemna că Suedia avansase către sfera de interes a Novgorodului.[11]

În secolul al XII-lea, pe tronul Suediei se afla Regele Erik (Erik den Helige în limba suedeză sau Erik cel Sfânt), creştin supus Bisericii Catolice, venerat ca sfânt la Uppsala cel puțin de la 1198, cunoscut în memoria colectivă suedeză ca simbol al bunei guvernări.[12] În est, semi-independentul stat al Novgorodului, fondat în secolul al IX-lea de vikingi, aflat în strânse relații cu Kievul, avea relații comerciale cu regiunea baltică şi constituia în acelaşi timp o bază pentru o puternică forță militară. Finlanda era o zonă tampon între puterile rivale ale Suediei şi Novgorodului, suferind, de asemenea, şi presiunea exercitată de germanii baltici, care au pătruns în zonele de sud ale Golfului Finlandei. Finlandezii, spre deosebire de vecinii lor, nu aveau un stat propriu. La acea dată ei continuau să fie divizați în trei grupuri principale, Suomalaiset, Hamäläiset, Karjalaiset, care adesea erau chiar în conflict unele cu altele.[13]

Izvoare scrise privind istoria Finlandei secolului al XII-lea nu există.[14] Arheologia nu a putut nici confirma, nici infirma organizarea şi desfăşurarea expedițiilor militare suedeze asupra Finlandei, însă a putut documenta o răspândire înceată, dar sigură a creştinismului în această perioadă „a cruciadelor", odată cu răspândirea obiectelor creştine, în special pandantive în formă de cruce.[15] Cu toate acestea, primele dovezi credibile despre începutul ostilităților în Finlanda plasează aceste evenimente în anul 1142 când, potrivit unei cronici ruseşti, regele Suediei şi un episcop de-al său au atacat unele nave care se deplasau spre Novgorod. În acelaşi an, tavastienii au întreprins un raid devastator pe malul sudic al lacului Ladoga. Karelienii s-au răzbunat printr-un raid în Tavastia, care apare astfel de timpuriu ca fiind inamica Novgorodului, în vreme ce Karelia s-a aliat cu partenerii ei estici de comerț. Prima cruciadă suedeză împotriva finlandezilor are loc la mijlocul secolului al XII-lea. În jur de 1153 în Suedia soseşte cardinalul Nicholas Breakspear – viitorul papă Hadrianus al IV-lea, primul papă englez –, trimis de Sfântul Părinte pentru a întări poziția Bisericii în Scandinavia. Este puțin probabil ca acesta să-i fi putut convinge pe suedezi să organizeze o cruciadă din motive exclusiv religioase. Mai degrabă el doar a binecuvântat şi susținut o acțiune anterior pregătită din motive în principal economice şi politice, iar nu religioase. Aceasta nu înseamnă că suedezii îşi propuseseră cucerirea teritoriului finlandez, ci mai degrabă doreau impunerea plății unui tribut şi poate aducerea finlandezilor fie într-o relație de dependență, fie într-una de alianță. Odată cu trimisul papei, în Finlanda a sosit şi Henry sau Henrik (pyhä Henrik în finlandeză, Henry în limba engleză), cel care avea să devină apostolul Finlandei

[11] Orrman, „Church and society", în Helle, 424.
[12] Tore Nyberg, „Erik den helige," în *Medieval Scandinavia. An Encyclopedia*, ed. Phillip Pulsiano (New York; London: Garland, 1993), 171.
[13] Singleton 1998, 18.
[14] Klinge 2000, 15.
[15] Philipe Line, „Sweden's conquest of Finland. A clash of cultures?", în *The Clash of Cultures on the Medieval Baltic Frontier*, ed. Alan V. Murray (Aldershot: Ashgate, 2009), 85.

şi care, înainte de a se fi alăturat cruciadei spre Finlanda, fusese pentru doi ani episcop de Uppsala.[16] Henry era un călugăr originar din Anglia, unul dintre cei trei clerici care aveau să influenţeze Finlanda în această perioadă, ceilalţi fiind Nicholas Breakspear şi episcopul Tuomas.[17] În jur de 1157, regele Suediei, Erik, fiul lui Jedvard, a acostat undeva în sud-vestul Finlandei şi i-a învins cu uşurinţă pe finlandezi.[18] Conform legendei, episcopul Henry a rămas în Finlanda după cruciadă pentru a organiza biserica, dar în iarna care a urmat a fost ucis de un fermier finlandez pe nume Lalli. Henry ar fi luat hrană de la fermierul care lipsea de acasă – spune legenda – şi acesta, deşi Henry lăsase plată în schimbul a ceea ce luase, furios, l-a urmărit şi ucis.[19] O altă variată a legendei afirmă că Lalli era deja creştin şi că nemulţumirea sa fusese produsă de tentativa Bisericii de a impune taxe noi.[20] O opoziţie sporadică s-a înregistrat în Finlanda Evului Mediu faţă de creşterea taxelor sub forma unor revolte locale, dar nu există dovezi care să ne permită să considerăm că aceste revolte erau „revolte finlandeze" împotriva asupritorului străin suedez.[21]

Această cruciadă nu a reprezentat prima tentativă de a aduce creştinismul în Finlanda, dar a marcat începuturile unei biserici finlandeze organizate şi a stabilit baza unei tradiţii creştine care a continuat de atunci neîntrerupt. Henry a devenit martir în Finlanda. Trupul său a fost dus la biserica Nousiainen, în apropiere de Turku. Mai târziu, la Turku, a fost construită o catedrală sub patronajul acestui martir, ale cărui oseminte au şi fost mutate acolo în anul 1290.[22] Henry începuse a fi venerat ca martir încă de la sfârşitul secolului al XII-lea. În consecinţă, a devenit iniţial patronul diocezei Turku, iar ulterior al întregii Finlande. Sf. Henry simbolizează unitatea spirituală şi intelectuală a ţării. A fost, de asemenea, recunoscut ca unul dintre sfinţii patroni ai Suediei.

Este foarte greu de stabilit cât adevăr este în legenda primei cruciade în Finlanda şi a Sf. Henry, dar de existenţa lor istorică nimeni nu se îndoieşte.[23] În ultimii ani, specialiştii s-au aplecat cu o mare atenţie asupra acestui eveniment şi a însemnătăţii sale. S-a convenit că această primă cruciadă s-a petrecut undeva în a doua jumătate a deceniului al şaselea al secolului al XII-lea, cel mai probabil, spun azi cei mai mulţi dintre cercetători, în 1157, dar că amploarea sa a fost mult mai scăzută decât se crezuse iniţial. Flota cruciaţilor a fost probabil formată din nave mici şi a acostat undeva pe coasta de sud-vest a Finlandei.[24] Importanţa şi semnificaţia acestei părţi a istoriei finlandeze a fost exagerată mai ales în secolele al XVIII-lea şi al XIX-lea în contextul renaşterii naţionale. Istoricul finlandez din secolul al XVIII-lea, Algot Scarin, a identificat chiar şi locul unde s-ar fi dat

[16] Jutikkala şi Pirinen, 43-45.
[17] Singleton 1998, 18.
[18] Jutikkala şi Pirinen, 43.
[19] Singleton 1998, 18.
[20] Lavery, 27.
[21] Line, „Sweden's conquest of Finland. A clash of cultures?" în Murray, 97.
[22] Singleton 1998, 18-19.
[23] Jutikkala şi Pirinen, 44-46.
[24] Lavery, 26.

bătălia din 1157, precum şi locul unde finlandezii învinşi au fost botezaţi, evident ambele plasate în apropiere de Turku, cel mai vechi oraş din Finlanda.[25]

Preocuparea pentru această secvenţă istorică şi exagerarea importanţei sale sunt aşadar explicabile în contextul mişcării de renaştere naţională. Totuşi, puţine sunt datele sigure despre istoria aşa-zisei prime cruciade finlandeze. Un istoric finlandez rezuma această situaţie astfel: „singurele informaţii sigure sunt următoarele: a existat un reprezentant al Coroanei Suedeze, pe nume Erik, care undeva la mijlocul secolului al XII-lea a întreprins o expediţie în Finlanda (al cărui scop nu este cunoscut); un slujbaş al bisericii, pe numele său Henry, a fost ucis în vreme ce traversa sud-vestul Finlandei; cei doi au fost la un moment implicaţi împreună în evenimente". Toate celelalte interpretări ale legendei nu pot fi susţinute cu date istorice precise.[26] În ultimii ani a fost complet revizuită tradiţionala plasare a debarcării cruciaţilor în sud-vestul Finlandei şi a fost reevaluată importanţa cruciadelor. Deşi în mod tradiţional s-a considerat că cruciadele au fost direcţionate către parohiile din nord-vestul oraşului Turku, descoperirile arheologice au arătat că influenţele creştine ajunseseră în sud-vestul Finlandei încă din jurul anului 1100, ceea ce a dus la concluzia că rolul cruciadelor a fost unul de organizare politică şi administrativă. Cu alte cuvinte, în urma acestor acţiuni, stăpânirea suedeză şi organizarea ecleziastică au fost stabilite într-o zonă în care creştinismul era deja prezent.[27]

Existase în Varsinais Suomi şi în Satakunta o anumită organizare a activităţii creştine şi înainte ca primele elemente ale unei organizări bisericeşti să fi fost introduse în sud-vestul Finlandei sub protecţia armelor suedeze, fapt dovedit de ruinele unor clădiri mici, probabil clopotniţe, datate la jumătatea secolului al XII-lea şi plasate în cimitire. Au fost descoperite şi ruinele unor mici biserici. Nu existau însă parohii. Acestea au apărut abia după ce Finlanda a intrat sub influenţa tot mai accentuată a Suediei, adică începând cu mijlocul secolului al XIII-lea sau chiar de la începutul secolului al XIV-lea.[28]

Papa considera că suedezii ar fi trebuit să-i aducă pe finlandezi într-o relaţie de supunere şi nu de alianţă.[29] Bula Papală *Gravis admodum,* dată în 1172 de Alexandru al III-lea, se referă la finlandezi ca fiind parte a creştinătăţii, dar îi admonestează pentru că nu sunt supuşi preoţilor lor.[30] „Când finlandezii sunt ameninţaţi de inamici, întotdeauna promit să fie creştini credincioşi şi cer insistent preoţi şi interpreţi ai legii creştine, dar când inamicii lor se retrag, renunţă la credinţa lor, sfidează preoţii şi îi persecută fără milă", spune documentul papal.[31] Aceşti inamici erau evident ruşii.[32] Faptul că Sf. Henry era de origine en-

[25] John H. Wuorinen, *A history of Finland* (New York and London: Columbia University Press, 1965), 34.
[26] Ibid., 36.
[27] Bengt von Bonsdorff et al., *Art in Finland from the Middle Ages to the present day* (Espoo: Schildts, 2000), 11.
[28] Orrman, „Church and society", în Helle, 424.
[29] Jutikkala şi Pirinen, 46.
[30] Singleton 1998, 19.
[31] Orrman, „Church and society", în Helle, 424.
[32] Wuorinen 1965, 35.

gleză leagă stabilirea Diocezei Misionare Finlandeze de dezvoltarea religioasă generală din Europa de Nord, catolicismul venind în Finlanda tot din Anglia, după ce tentativele de a-l introduce din Germania de nord eşuaseră.[33]

Între sfârşitul secolului al XII-lea şi începutul secolului al XIII-lea, autoritatea Coroanei Suedeze şi Biserica Creştină au fost amândouă consolidate în Finlanda. Istoricul finlandez Jalmari Jaakkola, urmat de alții, a formulat ideea că succesul creştinismului în Finlanda nu s-a datorat atât puterii seculare a Suediei, cât activității independente a bisericii. S-a sugerat chiar că Finlanda nu a fost în fapt cucerită de forțele suedeze, ci că relațiile ecleziastice cu Suedia au dus la încorporarea Finlandei în regatul suedez. De asemenea, s-a susținut şi ideea, contestată de unii vehement, că provinciile finlandeze nu au fost integrate regatului suedez înainte de sfârşitul secolului al XIII-lea şi începutul secolului al XIV-lea. În general, se poate spune că integrarea Finlandei în regatul Suediei şi convertirea finlandezilor s-au realizat fără existența vreunei opoziții „naționale" ca în cazul regiunii baltice.[34]

Prima cruciadă nu a reprezentat însă primul contact suedezo-finlandez, ci mai degrabă un mijloc de întărire a influenței suedeze într-o zonă în care aceasta se manifestase mai devreme. Zona în care avea autoritate episcopul misionar al Finlandei era constituită din partea de sud-vest a Finlandei de astăzi: provincia Varsinais Suomi, partea de vest a provinciei Uusimaa, provincia Satakunta şi o fâşie îngustă din coasta botnică. Centrul de greutate al acestei zone era în vest, pe coasta Golfului Botnic, acolo unde, din motive geografice, comunicarea cu Suedia era mai simplu de realizat. Dintre tavastieni, numai cei stabiliți foarte departe, în Satakunta superioară, s-au alăturat diocezei Finlandei. Scopul principal al suedezilor de acum înainte era de a-i determina sau presa pe tavastieni să se alăture sistemului lor ecleziastic.

La sfârşitul secolului al XII-lea, interesul pentru a stăpâni Golful Botnic a devenit tot mai mare, atât din partea germanilor, cât şi din partea danezilor. Şi unii, şi ceilalți erau interesați de controlul rutelor comerciale de est şi al surselor de blană, dar şi de securizarea traficului maritim în zonă. La începutul secolului al XIII-lea, danezii vor ataca şi ei Finlanda[35], dar în scurt timp epicentrul lor de interes se mută la sud de Golful Finic, către Tallinn şi coasta estoniană, iar zonele de interes se vor stabiliza: partea de nord rămâne în atenția Suediei, în vreme ce germanii şi danezii se vor concentra în a-şi apăra pozițiile la sud.[36] În cele din urmă, în ciuda presiunilor germane, daneze sau estice, Suedia este cea care va ajunge să predomine în Finlanda, cu excepția părții sale estice, unde influența bizantină, prin Kiev şi Novgorod, încă se menține.[37] Astfel, justificarea creştinării

[33] Klinge 2000, 15.
[34] Orrman, „Church and society", în Helle, 424-425.
[35] Danezii au invadat Finlanda de cel puțin de două ori, în 1191 şi 1202, iar succesul acestor invazii a fost destul de important, de vreme ce Papa a dat arhiepiscopului danezilor autorizația de a ridica la rang de episcop un cleric danez care predica printre finlandezi. Derry, 53.
[36] Jutikkala şi Pirinen, 47-49.
[37] Singleton 1998, 19.

„păgânilor" ascunde în realitate adevăratul scop al expedițiilor militare, anume jaful.[38]

Novgorodul ajunge şi el să fie activ, iar în jur de 1227, ducele Jaroslav pune în practică un program menit să strângă legăturile Novgorodului cu Karelia, plan care consta în botezarea forțată a populației din Karelia. Cam în aceeaşi vreme Novgorodul întreprinde o expediție în Tavastia. Expediția reuşeşte, Tavastia este aproape în întregime cucerită, dar numai pentru scurtă vreme. Amenințarea ruşilor este luată în serios şi, în 1229, Papa instituie o blocadă comercială împotriva lor, iar episcopul Finlandei şi odată cu el şi populația acesteia sunt luați sub protecție apostolică. Probabil Papa dorea să transforme Finlanda într-un protectorat papal, o practică ce era comună în acea vreme.

Pentru că episcopul Tuomas a dus o politică prea dură față de tavastieni în încercarea de a-i converti la creştinism, în 1236-1237 aceştia s-au răsculat. Cea de-a doua cruciadă (probabil în 1238) se pare că a început tocmai cu scopul de a potoli această revoltă. Era însă necesară întâi domolirea Tavastiei înainte de a se porni împotriva instigatorului ei, Novgorodul. Anul 1240 părea a fi momentul propice pentru o acțiune împotriva estului, căci Rusia era slăbită de invazia hoardelor tătare. Finlandezii din vest au luptat cu această ocazie împotriva Novgorodului, în vreme ce finlandezii din est au luptat de partea Novgorodului. În vara lui 1240, ducele Alexandru Nevski a învins la Narva, victorie esențială, căci a oprit înaintarea forțelor vestice către inima Rusiei şi a stopat asaltul occidental asupra bisericii ortodoxe ruse. Dar, pe de altă parte, a pecetluit divizarea poporului finlandez.[39] Singura sursă care documentează această aşa-numită „a doua cruciadă" este *Cronica lui Erik*, cronică în versuri, de la începutul secolului al XIV-lea, puternic influențată de romantismul cavaleresc. Cronica nu precizează o dată pentru această expediție asupra Tavastiei, dar istoricii propun ca dată a cruciadei fie 1238-1239, fie 1249.[40]

După intrarea în sfera de autoritate a catolicismului, Finlanda s-a aflat inițial sub autoritatea arhiepiscopului de Lund din Danemarca, cel care a administrat această biserică în primii săi ani, de altfel şi cei mai importanți pentru formarea şi organizarea sa. Arhiepiscopia Uppsalei a fost creată în 1164, dar abia în 1216 Papa Inocent al II-lea a plasat Biserica din Finlanda sub autoritatea arhiepiscopiei de Uppsala, ceea ce nu a împiedicat biserica din Finlanda să continue pentru încă o perioadă însemnată să funcționeze practic ca o entitate ecleziastică autonomă sub o conducere locală. O dovadă a rolului important pe care l-a avut organizarea ecleziastică în evoluția istorică a teritoriului Finlandei este faptul că prima figură reprezentativă a istoriei finlandeze a fost o față bisericească, episcopul Tuomas.[41]

[38] Line, „Sweden's conquest of Finland. A clash of cultures?" în Murray, 84.
[39] Jutikkala şi Pirinen, 47-53
[40] Line, „Sweden's conquest of Finland. A clash of cultures?" în Murray, 73.
[41] Wuorinen 1965, 37.

În timpul episcopatului lui Tuomas, 1220-1245, deşi se afla sub autoritatea Uppsalei, Biserica din Finlanda a fost virtual autonomă sub autoritatea directă a Romei. Biserica finlandeză a devenit independentă de puterea civilă suedeză în chestiuni legate de taxe şi de disciplina clerului. Biserica avea, de asemenea, o anumită autoritate asupra populației civile atunci când era vorba de pedepsirea anumitor crime. Tuomas a fost episcop de Turku şi, până la Reformă, dioceza de Turku a fost în fapt centrul atât al autorității religioase, cât şi al autorității civile în Finlanda.[42] În 1245, episcopul Tuomas va părăsi Finlanda, care fusese sărăcită ca urmare a participării la efortul de război, dar în scurt timp va fi înlocuit de ordinul Dominican care, în 1249, fondează o mănăstire la Turku şi care avea să aibă o lungă influență în cultura ecleziastică finlandeză.

Castelul medieval din Hämeenlinna început în sec. al XIII-lea, astăzi muzeu, Foto autorii

În acelaşi an, Suedia va organiza o nouă expediție împotriva Tavastiei, nu atât pentru a cuceri şi converti locuitorii acesteia, cât pentru a pacifica provincia şi a-şi consolida poziția în zonă.[43] Cavalerul suedez Birger Jarl, cumnatul regelui, a fost cel trimis să pacifice Häme şi să întărească puterea Suediei în centrul Finlandei. Birger Jarl a construit castelul de la Hämeenlinna (Tavastehus) într-o poziție strategică, iar oraşul Hämeenlinna s-a dezvoltat în umbra acestui castel. Urmând expediției lui Birger Jarl, expediție numită uneori cruciadă, coloniştii suedezi s-au stabilit în regiunile de coastă ale Finlandei de sud-vest şi pe coasta Golfului Finlandei până la Porvoo. Din această perioadă provine elementul vorbitor de limbă suedeză din societatea finlandeză.[44] Este posibil ca Porvoo (în suede-

[42] Singleton 1998, 20.
[43] Jutikkala şi Pirinen, 47-54.
[44] Singleton 1998, 20.

ză Borgå) să fi fost centrul acestei zone de colonizare.[45] Începând cu 1250, colonizarea se va intensifica şi va atinge dimensiunile unei mişcări de masă. Mai târziu şi coasta de est a golfului Botnic va fi colonizată de suedezi. Zona ocupată de noua populație se întindea pe o lățime de mai bine de 30 km de la țărm spre interior şi avea să rămână neschimbată vreme îndelungată. Când suedezii au început să se stabilească aici, zonele erau practic nelocuite, deşi resursele naturale erau exploatate de finlandezii care locuiau în interior. Locuitorii finlandezi au perceput pierderea acestor resurse, dar ele nu erau vitale pentru traiul lor. Relațiile dintre cele două naționalități care compun astăzi populația Finlandei s-au dezvoltat astfel paşnic încă de la început.

După ce şi-a asigurat controlul asupra Finlandei centrale, Suedia s-a arătat interesată de Karelia. Însă Karelia avea o importanță deosebită, din punct de vedere strategic şi economic, pentru Novgorod. Este posibil ca interesul Novgorodului pentru a controla regiunea Kareliei să fi apărut doar după ce s-a manifestat pericolul ca Suedia să ajungă să controleze această zonă. Abia în 1290 a început construirea fortăreței Novgorodului.[46] Confruntările suedezo-ruseşti asupra Kareliei sunt repetate şi numeroase. Spre exemplu, în 1249, înaintarea suedezilor a fost din nou oprită pe Neva. În 1256, Suedia va ataca dinspre sud Karelia, dar fără succes. Rusia a replicat atacând Tavastia, iar suedezii au contraatacat în Karelia, care fusese capabilă până atunci să îşi păstreze un oarecare grad de independență, inclusiv în relația sa cu Novgorodul.[47] În 1293, Tyrgils Knutson a fondat localitatea Viipuri (Viborg) cu scopul de a domina importantul istm al Kareliei, care controla accesul în Finlanda dinspre est.[48] În 1300, suedezii au fondat Landskrona pe malurile Nevei, dar acesta a fost distrus de Novgorod.[49] În 1311, o expediție a Novgorodului a ajuns până în Häme, iar câțiva ani mai târziu novgorodienii au cucerit Turku. În urma unor repetate acțiuni, Suedia va reuşi să se instaleze în Karelia până la Viipuri, iar Rusia îşi consolidează pozițiile în zona Ladoga. Aceste expediții repetate asupra Finlandei au încetat în anul 1323, odată cu semnarea Păcii de la Pähkinäsaari (Nöteborg) – fortăreață de graniță a Rusiei, mai târziu Schlüsselburg şi acum Petrokrepost. Această pace a stabilit frontiera de-a lungul unei linii situată pe direcția nord-vest, fortăreața de la Viipuri rămânând suedezilor.[50]

Pacea a fost încheiată prin medierea comercianților germani şi a simbolizat, mai presus de orice, divizarea Kareliei între Suedia şi Novgorod.[51] Pacea nu a adus însă doar o graniță politică, ci şi o divizare între două religii şi două culturi. Karelienii mult timp şi-au numit vecinii de la vest „suedezi", ceea ce, consideră istoricul finlandez Matti Klinge, demonstrează că de-a lungul secolelor factorii

[45] Klinge 2000, 17.
[46] Line, „Sweden's conquest of Finland. A clash of cultures?" în Murray, 98-99.
[47] Jutikkala şi Pirinen, 54-57.
[48] Singleton 1998, 21.
[49] Klinge 2000, 17-20.
[50] Singleton 1998, 21.
[51] Jutikkala şi Pirinen, 57.

administrativi şi religioşi s-au dovedit a fi mai puternici în formarea culturii naționale decât originea comună.[52]

Acest tratat de pace, care este unul dintre cele mai vechi documente scrise din arhivele suedeze, a definit frontiera de est a Finlandei pentru aproximativ 250 de ani.[53] De câte ori se mai încheia o rundă de ostilități între cele două părți, se revenea la granița stabilită în 1323.[54] Tratatul a inaugurat o perioadă de relativă pace, în timpul căreia a fost posibilă consolidarea influenței suedeze în partea sud-vestică a Finlandei. Odată cu stăpânirea suedeză au venit şi catolicismul, dar şi relațiile culturale şi comerciale cu lumea vestică. Acea zonă din Finlanda care s-a menținut sub autoritatea Novgorodului, iar mai târziu a Moscovei şi Rusiei, a intrat sub autoritatea Bisericii Ortodoxe.

Pacea de la Pähkinäsaari nu a încheiat rivalitatea dintre suedezi şi ruşi în Finlanda. Douăzeci de ani mai târziu, Birgitta Birgersdotter a Suediei a organizat o cruciadă pentru a-i determina pe karelieni să îmbrățişeze religia catolică. Armata care reunea suedezi, finlandezi şi teutoni a renunțat în cele din urmă la expediție în primul rând din cauza unei epidemii de ciumă. Pacea s-a semnat la Tartu (Dorpat) în 1351, iar după aceea vreme de două secole nu a mai existat nicio provocare serioasă la adresa supremației scandinavilor în Finlanda.

Finlandezii aflați la vest de linia Pähkinäsaari au intrat nu numai sub influența culturii suedeze şi a Bisericii romano-catolice, ci sub aceea a culturii europene în general, beneficiind de contacte, inclusiv comerciale, cu lumea germană şi cu cea daneză. Prin pacea de la 1323, frontiera nu a fost trasată cu exactitate, ci mai degrabă vag, iar locuitorii aflați de o parte şi de alta a ei o traversau frecvent. În nord, finlandezii şi suedezii au profitat de neclaritatea cu care fusese trasată granița şi s-au stabilit în Ostrobotnia şi Laponia în căutare de blănuri şi somon. Un important grup care s-a stabilit aici au fost Pirkkalaiset (sau pirkkamiehet sau pirkat în finlandeză, birkarlar în suedeză**)**. Ei erau vânători şi pescari care proveneau fie din Suedia, fie din Tavastia, dar au ajuns a fi şi o foarte puternică breaslă comercială. În 1277, regele suedez le-a dat acestora dreptul de a impune taxe laponilor şi de a pescui în lacurile Laponiei. Regele primea, în schimb, blănuri şi piei. Aceste privilegii au fost retrase abia în anul 1550 de către regele Gustav Vasa. Asupra zonelor de nord exprimau pretenții atât suedezii, cât şi danezii şi Novgorodul, dar şi norvegienii, iar fricțiunile între toți aceştia în zonă s-au întins de-a lungul secolelor al XIV-lea – al XVI-lea.[55]

Unele lucrări de istorie consideră că Finlanda a devenit parte integrantă a Regatului Suediei începând cu anul 1157, anul primei cruciade, cu amendamentul că în perioada de început această dependență a fost oscilantă şi influențată de diferite evoluții istorice. Altele consideră că, tehnic, Finlanda va deveni parte a Regatului Suediei abia după semnarea tratatului din 1323. Din aceste observații

[52] Klinge 2000, 20.
[53] Singleton 1998, 21.
[54] Jutikkala şi Pirinen, 58.
[55] Singleton 1998, 21-26.

se ridică întrebarea: a existat cu adevărat o Finlandă, în sensul statal al termenului, de-a lungul perioadei 1157/1323-1809, dacă în această perioadă Finlanda era parte a Regatului Suediei? La această întrebare oferă probabil cel mai bun răspuns, deşi aparent paradoxal, istoricul Nils Erik Villstrand: „Nu a existat nicio Finlandă, a existat o Finlandă, au existat două Finlande şi au existat mai multe Finlande". „Nu a existat nicio Finlandă", ca entitate suverană separată în cadrul Regatului Suedez, căci Regatul Suediei nu implica existența unui singur monarh în fruntea a două state. O imagine greşită creează în acest sens şi termenul frecvent utilizat Suedia-Finlanda. Pentru această perioadă termenul Regatul Suediei se aplică acelor zone geografice aflate sub autoritatea monarhului suedez, deci inclusiv asupra Finlandei. Termenul *Finlanda* a fost folosit în perioada medievală şi modernă timpurie pentru a desemna acea largă parte a peninsulei Finlandei care se afla sub autoritatea monarhului suedez. În mod similar termenul *finlandez*, ca adjectiv sau substantiv, denumea populația care s-a născut şi a trăit în Finlanda şi a fost mai degrabă un termen geografic decât unul etnic, fiind aplicat tuturor grupurilor lingvistice din Finlanda.

„A existat o Finlandă", ca expresie geografică aplicată acelei părți a Regatului Suediei aflată la est de Golful Botnic. Ca multe alte concepte definite geografic, termenul nu se aplica unei regiuni clar definite în limitele unor granițe spațiale care adesea erau vagi şi au suferit modificări de-a lungul timpului. Uneori a existat o Finlandă ca unitate administrativă distinctă în cadrul Regatului Suediei. Indiferent de caz, însă, această Finlandă, înțeleasă geografic sau administrativ, era în fapt creația regilor suedezi şi a elitelor locale, iar nu a populației locale autohtone. „Au existat două Finlande", în sensul că partea de sud-vest a Finlandei reprezenta cea de-a doua jumătate a centrului politic, cultural şi economic a Regatului Suediei – cealaltă jumătate fiind reprezentată de zona din jurul capitalei Stockholm – , în vreme ce restul Finlandei era o zonă periferică al Regatului Suediei. Au existat, de asemenea, două Finlande, în sensul că o parte a acesteia se afla sub autoritatea Coroanei Suedeze, în vreme ce cealaltă parte se afla sub controlul Rusiei şi a predecesorilor săi. „Au existat mai multe Finlande", în sensul că în acea perioadă regiunile şi comunitățile aveau o importanță mai mare pentru oamenii de atunci decât o au pentru cei care trăiesc azi. Adesea limba era doar un instrument de comunicare şi nu un element al identității de grup. S-ar putea chiar spune, cu o foarte slabă urmă de exagerare, că organizarea medievală a presupus în fond o colecție de regiuni – sau chiar state – autonome din punct de vedere cultural, economic şi politic, aflate sub un monarh comun.[56]

Cucerirea Finlandei a fost uneori considerată drept cea mai importantă realizare a Suediei de-a lungul Evului Mediu. Efectele sale politice au durat până în 1809, în vreme ce efectele sociale şi culturale sunt vizibile şi astăzi.[57]

[56] Lavery, 31-32.
[57] Derry, 53.

Partea a IV-a
Finlandezii ca subiecți ai unei prime mari puteri: Suedia

Faptul că butada istoricului Villstrand exprimă cu fidelitate statutul finlandezilor în cadrul Suediei este dovedit şi de istoria comunităților umane din partea răsăriteană a regatului nordic. Regele Magnus Eriksson a căutat să mențină Finlanda sub controlul monarhiei în încercarea sa de a diminua rolul şi posibilitățile nobilimii şi ale clerului suedez de a balanța influența coroanei. Aceasta explică motivul pentru care Magnus Eriksson a fost primul suveran suedez care s-a interesat personal de situația din această provincie în cursul călătoriilor sale dincolo de Golful Botnic. Aspirațiile sale, desigur, au avut un impact direct asupra politicilor aplicate în Finlanda, ce au vizat aşezarea pe baze mai ferme a administrației acestei provincii şi sporirea veniturilor sale.[1] În acest sens, trebuie înțeleasă decizia sa ca pământurile ce nu puteau fi lucrate de deținătorii lor, să fie împărțite locuitorilor care le puteau cultiva. Eforturilor sale li s-au opus însă puternica nobilime şi clerul, acuzele la adresa politicilor şi moravurilor sale împletindu-se.

Soarta lui Magnus Eriksson nu a fost întâmplătoare în condițiile în care, tradițional, regele, electiv, nu avea o putere foarte mare. Desemnați adesea de potentați, regii îşi asigurau recunoaşterea prin parcurgerea tradiționalei *Eriksgata*, supranumită şi „calea regală", care pornea de la Uppsala şi trecerea prin cele mai importante centre ale provinciilor suedeze. După cum arăta istoricul Byron J. Nordstrom, poziția regelui era atât de sigură pe cât personalitatea, resursele şi adeziunea susținătorilor lor o făceau. Căsătoriile potrivite, ca parte a diplomației personale, contau foarte mult în această economie de mijloace. În acest fel, de exemplu, Birger Magnusson (cunoscut ca Birger Jarl) a stabilit dinastia Folkung (1240-1387).[2]

Celelalte instituții create vor suplini, treptat, incapacitatea monarhiei de a găsi resorturi proprii pentru a asigura stabilitate şi predictibilitate. Cancelarul, vistierul, amiralul şi mareşalul vor intra în cercul apropiat al regelui şi-l vor ajutau în treburile de conducere. De la începutul secolului al XIII-lea, regele a început să se bazeze în adoptarea deciziilor şi pe o adunare din care făceau parte înalte fețe bisericeşti, precum şi „administratori" centrali şi locali. În 1435 a avut loc o întrunire a nobilimii suedeze la Arboga[3]. Deşi convocarea acesteia a avut loc

[1] Jutikkala şi Pirinen, 40.
[2] Byron J. Nordstrom, *Scandinavia since 1500* (Minneapolis: University of Minnesota Press, 2000), 35.
[3] Arboga este un oraş de 11.548 locuitori (1990) situat în Suedia, pe râul eponim, care se evidențiază ca un centru de transport, industrial şi turistic. Importanța sa istorică este legată de întrunirea aici a mai multor şedințe ale parlamentului suedez, inclusiv a celei dintâi, din 1435, dar şi de reunirea a numeroase conclavuri bisericeşti. De altfel, aici a fost proclamată Sfânta Brighita patron spiritual al Suediei în 1396. În localitate se găseşte o mănăstire franciscană fondată în 1285, *Columbia Electronic Encyclopedia*, 6th Edition; 7/1/2010, 1-1.

în contextul luptelor pentru putere din Suedia, aceasta va da naştere dietei suedeze care, din 1527, în timpul domniei lui Gustav Vasa I, va cuprinde cele patru stări sociale: nobilimea, clerul, burghezia şi țărănimea. Dacă am adopta împărțirea în cele trei Europe propusă de Guy Hermet, deja în această perioadă Suedia aparținea, prin majoritatea caracteristicilor sale, de *Europa Occidens*: țara era feudală (deşi nobilimea sa nu avea puterea şi conştiința de sine a celei din Franța, de exemplu), catolică inițial, protestantă ulterior, țărănimea era liberă, codul cavaleresc ca mijloc de rafinare a moravurilor şi de asigurare a reuşitei personale se va răspândi, un început de secularizare a puterii politice deja se manifesta, ca şi o ascensiune a oraşelor şi a burgheziei. În schimb, spațiul finlandez era unul de margine a lumii occidentale şi de ruptură între est şi vest. Finlanda Occidentală, integrată Regatului Suediei, împărtăşea, deşi mult mai vag, caracteristicile lumii occidentale, în vreme ce estul, unde tradițiile ruseşti şi Biserica Ortodoxă erau dominante, era mai apropiat de civilizația Europei de Est.[4]

După expediția în Tavastia a lui Birger Jarl, Coroana Suedeză a început a-şi stabili baze militare permanente în Finlanda. Administrația episcopală a fost treptat înlocuită de cea laică. La mijlocul secolului al XIII-lea, succesorul episcopului Tuomas, Bero, a lăsat în seama regelui colectarea tributului din Finlanda, iar până la sfârşitul secolului, Coroana suedeză a stabilit un aparat administrativ eficient, pentru susținerea căruia au fost construite trei castele mari, central plasate, la Turku, Hämeenlinna şi Viipuri. Cu această ocazie, finlandezilor le-au revenit sarcini noi: să participe la construirea castelelor, la întreținerea lor şi a garnizoanelor acestora. Când cheltuielile militare nu erau foarte ridicate, surplusul din taxele colectate putea fi trimis în Suedia. La început taxele erau plătite în blănuri, iar mai târziu şi în grâne sau bani.[5]

Castelele erau centre de administrare şi supraveghere. Castelele regale (însemnând cetăți fortificate aflate sub controlul regelui, nu reşedințe regale) reprezentau locul din care se exercita autoritatea regală. Finlanda era împărțită în mai multe zone administrative în funcție de existența acestor castele. Primele trei castele sunt datate încă din secolul al XIII-lea, ceea ce reprezintă o indicație suplimentară cu privire la întărirea puterii centralizate în Finlanda. Până la sfârşitul Evului Mediu existau nouă astfel de castele. Astfel, Viipuri şi Olavinlinna erau foarte importante pentru că ofereau protecție împotriva ruşilor.[6] În Suedia şi Finlanda nu se poate vorbi însă de o cultură a curților nobiliare, aşa cum se regăseşte aceasta în restul Europei sau chiar în Danemarca şi Norvegia.[7]

Regii suedezi au condus Finlanda prin intermediul unor oficiali locali, care se bucurau de o autonomie foarte largă. Odată cu titlul de oraşe regale, oraşele fin-

[4] Guy Hermet, *Istoria națiunilor şi a naționalismului în Europa* (Iaşi: Institutul European, 2005), 29-47.
[5] Jutikkala şi Pirinen, 60-61.
[6] Wuorinen, 50.
[7] Alan Swanson, „Courts and Culture in Renaissance Scandinavia", în *Princes and princely culture: 1450-1650*, editori Martin Gosman, Alasdair A. MaDonald şi Arie Johan Vanderjagt (Leiden, Brill, 2003), 278.

landeze primeau şi privilegii comerciale speciale precum şi autonomie internă. Primul oraş finlandez, Turku, a primit privilegiile cel târziu în anul 1309. Cele mai importante erau privilegiile comerciale care permiteau schimbul cu comercianții străini. Până în 1500 existau şase oraşe în Finlanda: Ulvila, Rauma, Naantali, Turku (pe coasta de est), Porvoo şi Viipuri (pe coasta de sud).

În secolele al XIV-lea şi al XV-lea, au fost introduse în Finlanda sistemul de proprietate şi cel social suedez: Legea Comună a Pământului în anii 1350 şi 1440, Legea Urbană în anii 1350. Finlanda a devenit astfel parte a sistemului social scandinav. Cei mai înalți reprezentanți finlandezi (lagman – magistrați) au primit din 1362 dreptul de a participa la alegerea regelui. La începutul secolului al XV-lea, Finlanda a fost integrată în sistemul reprezentativ al celor patru stări (nobilimea, clerul, burghezia, fermierii), specific organizării dietale suedeze[8].

Dinastia regală a Suediei, Folkung, a acordat o mare însemnătate Finlandei, care a fost de două ori încredințată ca ducat fratelui mai mic al regelui, în 1284 lui Benedict, iar în 1302 lui Valdemar. Sistemul de guvernare al Finlandei ca ducat al Suediei nu a durat mult, din cauza certurilor din cadrul familiei regale. Noul sistem politic a adus schimbări majore la nivelul societății finlandeze, căci două noi stări sociale, nobilimea şi clerul, s-au dezvoltat, în parte desprinse din populația locală, în parte aduse din exterior. În rândul celor mai vechi familii nobiliare finlandeze elementul suedez a fost foarte însemnat. Mai târziu au apărut elementele german şi danez, contribuția locală fiind foarte redusă. Un mic proprietar putea deveni nobil. La nivelul clerului, elementul finlandez a fost încă de la început bine reprezentat. Încă de la începutul secolului al XIII-lea, misionari finlandezi erau trimişi în Estonia. În 1291, pentru prima dată, a fost numit episcop de Turku un finlandez, Magnus I. Deşi împărțirea administrativă a Finlandei de-a lungul Evului Mediu a variat şi indiferent de organizarea administrativă, toate provinciile erau încorporate Diocezei de Turku.[9] Rolul episcopului Tuomas în dezvoltarea ecleziastică a Finlandei a fost deja precizat. Episcopii Bengt (1321-1338) şi Hemming (1338-1366) au sporit autoritatea bisericii, rezistând totodată pretențiilor crescânde ale Coroanei Suedeze. Magnus Tavast (1412-1450) şi Magnus Särkilahti (1489-1500) au avut o importanță deosibită asupra bisericii finlandeze. S-a sugerat chiar că explicația pentru excelenta conducere de care s-a bucurat Biserica Finlandeză în Evul Mediu s-a datorat faptului că majoritatea episcopilor dinainte de 1385 şi toți episcopii după aceeaşi dată erau nativi finlandezi.

Guvernarea şi administrarea Finlandei presupuneau, aşa cum menționam, întreținerea castelelor regale, precum şi colectarea taxelor şi a celorlalte obligații datorate Coroanei. Regele nu se implica direct în guvernarea acestor regiuni. Aceasta se realiza de la nivel local, atât de către nobili, cât şi de către oamenii

[8] Matti Klinge, *A Brief History of Finland* (Helsinki: Otava Publishing Company, 1997) (a), 20.
[9] Jutikkala şi Pirinen, 61-62.

liberi. În zonele din interior sau de la frontieră, Coroana doar fixa taxele, după care localnicii se autoguvernau. Un rol important în autoadministrare îl avea instituția comunei sau parohiei, care în Evul Mediu aproape se confundau (comuna era denumită în finlandeză pitäjä, iar în suedeză socken). Comuna avea inițial un rol juridic, dar aborda şi chestiuni nejuridice. Comuna avea câțiva oficiali mărunți, precum şi o serie de „judecători", care erau figuri importante în aplicarea legii sau în administrația locală. Cu trecerea timpului, aceşti judecători locali au primit, printre atribuțiile lor, îngrijirea drumurilor, podurilor, hanurilor etc. Pe măsură ce taxele au sporit, iar pretențiile şi funcțiile Coroanei s-au extins, au apărut noi oficiali locali, care, în timp, au devenit funcționari în sensul de servitori ai administrației centrale şi mai puțin funcționari în slujba intereselor locale. Prima atestare documentară a existenței unui grup de jurați care judecau într-o dispută legată de granițele unui sat este datată la Turku, în 1324, dar, cu siguranță, aceste practici erau mult mai vechi, poate chiar cu câteva secole. În Finlanda au fost descoperite aşa-numitele cercuri ale judecătorilor, formate din 12 pietre dispuse circular, locurile pe care stăteau jurații. În unele cazuri cercul jurăților includea o a treisprezecea stâncă pe care se presupune că stătea acuzatul. Cercul jurăților este cunoscut de altfel în toată Scandinavia şi este considerat o dovadă a unei forme primitive de exercitare a dreptății. Conceptele şi practicile legale medievale includeau şi ordalia, prin care dreptatea se stabilea cu ajutorul depăşirii unor probe, precum proba apei – (acuzatul era aruncat în apă, dacă se scufunda era nevinovat), sau revelației divine, dar şi prin practica mărturiei favorabile, prin care acuzatul era considerat nevinovat dacă depunea un jurământ şi dacă putea aduce un număr de persoane, de obicei douăsprezece, care să jure că îi credeau jurământul. Era folosită şi practica martorilor care depuneau mărturie, nu cu privire la fapte, ci cu privire la caracterul şi reputația persoanei acuzate. O altă practică obişnuită era cea a duelului, în care cei care aveau o dispută se luptau, iar cel care ieşea învingător era considerat a avea şi dreptatea de partea sa. Pedepsele puteau merge de la amenzi, tăierea urechilor sau a nasului, până la spânzurare sau decapitare. Era practicat şi următorul obicei: acuzatul era obligat să treacă prin mijlocul unui şir dublu de bărbați care încercau să îl lovească pe măsură ce înainta, obicei comun în Evul Mediu şi cu variate forme, acuzatul fie era ucis, fie dacă reuşea să supraviețuiască era considerat nevinovat.

Autoorganizarea şi autoadministrarea regională sau locală erau foarte importante în Europa Nordică, ele fiind responsabile de funcționarea societății. În cadrul lor, esențiale au fost adunările publice (thing sau ting), formate din oameni liberi. Aceste adunări locale sau regionale erau atât adunări juridice, cât şi forumuri în care se decideau diferite înțelegeri, se distribuiau responsabilitățile sau se organizau chestiunile economice. Pe măsură ce regatele naționale au prins contur, aceste adunări, mai ales la nivel provincial, s-au transformat în adunări în care reprezentanții Coroanei comunicau cu comunitățile locale şi regionale, şi cel puțin formal, cei dintâi cereau celor din urmă să accepte taxele şi celelalte obligații ce trebuiau plătite Coroanei. În Evul Mediu târziu, în Finlanda, era

numit un judecător districtual care acționa în numele statului, dar era legat de comunitatea locală. Acesta era numit de rege, care îl alegea dintr-un umăr de trei candidați pe care îi propunea adunarea locală (ting) şi i se cerea să locuiască în comunitatea respectivă. De regulă, aceste posturi erau deținute de nobilimea locală. Spre sfârşitul Evului Mediu, relația dintre judecătorul local şi comunitate se va deteriora, datorită modificărilor suferite de procedura de numire a lor.[10]

Sistemul de taxare nu era unitar. Taxele variau de la o provincie la alta, atât în forma în care erau plătite, cât şi în ceea ce priveşte proprietatea care era taxată. Această diferențiere s-a datorat faptului că, inițial, taxele erau fixate prin înțelegeri separate cu diferitele comunități sau indivizi. Zeciuiala percepută de biserică pare a fi fost cea mai veche dintre taxele stabilite în Finlanda. Taxele laice erau inițial stabilite în funcție de numărul de bărbați dintr-un sat sau district. Pământul era taxabil oriunde era practicată agricultura. Taxele au fost plătite în natură până spre sfârşitul Evului Mediu. De aceea perceptorul, fie el districtual sau regal, trebuia să călătorească pentru a strânge grâul, fânul, malțul, vitele, blănurile, untul etc. Regele Eric de Pomerania a încercat să înlocuiască plata în natură cu plata în bani, dar plata în natură a continuat să dubleze plata în bani până în secolul al XVI-lea. Aceste bunuri erau fie folosite de rege, de curte sau de autoritățile locale, fie erau vândute.[11]

Societatea medievală şi cea modernă timpurie se bazau pe grupuri şi mai puțin pe indivizi, pe privilegii şi mai puțin pe drepturi. Cu excepția clerului, calitatea de membru în stările medievale se moştenea. Clerul şi nobilimea erau exceptate de la plata taxelor, spre deosebire de țărănime şi burghezie. Cel mai numeros grup social, reprezentând 95% din totalul populației, era țărănimea, în majoritate constituită din mici proprietari. În Finlanda, țărănimea deținea peste 90% din suprafața de pământ, probabil cea mai înaltă rată de deținere din Europa. Teren era din belşug, iar regele încuraja aşezarea țăranilor în largile zone neocupate, pentru că interesul său era de a creşte numărul plătitorilor de taxe. Clerul includea preoți şi înalte fețe bisericeşti, precum şi educatori, o reflecție a rolului Bisericii în educație. Clerul reprezenta un procent foarte mic în totalul populației orăşeneşti şi un procent şi mai mic din totalul populației Finlandei, adică sub 1%, şi deținea aproximativ 2,5% din pământ. Burghezia locuia la oraşe şi avea dreptul să voteze pentru alegerea consiliului oraşului. Avea de asemenea numeroase privilegii, dar era cel mai puțin influentă dintre cele patru stări. Cea mai influentă stare din punct de vedere politic şi economic era nobilimea, care reprezenta, de asemenea, mai puțin de un procent din totalul populației. În Regatul Suediei, până în secolul al XVI-lea practic nu exista nobilime în sensul european în care era ea înțeleasă în celelalte regate medievale. În Suedia, grupul care avea să compună nobilimea era numit frälse (în Finlanda rälsi), ceea ce desemna pe cei care nu plăteau taxe. În Finlanda, în perioada medievală acest grup deținea doar

[10] Orrman, „The condition of the rural population", 600-604.
[11] Wuorinen 1965, 50-53.

trei procente din pământ, fără a exista deținători de mari proprietăți. Spre deosebire de alte părți ale Europei, nobilimea avea autoritatea asupra locuitorilor de pe pământurile lor doar în foarte puține situații. Cazurile juridice şi administrația intrau sub autoritatea regelui.

Organizarea familială era diferită în estul şi vestul Finlandei. În vest o familie era formată din soț, soție şi un copil. Căsătoria se petrecea în jurul vârstei de 25 de ani. În est, familia includea mai multe cupluri conjugale şi copiii acestora, iar căsătoria se realiza mult mai devreme. În acest ultim caz, după căsătorie, fiii rămâneau în aceeaşi familie. În schimb, în vest fiul cel mare moştenea averea tatălui, iar ceilalți îşi întemeiau propriile gospodării.[12] Deşi Scandinavia a cunoscut o serie de revolte țărăneşti, mai mult sau mai puțin importante, în Finlanda acestea au fost rare şi mai puțin intense.[13]

Numeric, populația Finlandei a continuat să sporească, iar la începutul epocii moderne, în 1570, Finlanda avea cel puțin 300.000 de locuitori. Această creştere demografică se explică prin mai mulți factori: abundența terenurilor agricole, stabilirea aici a unor populații străine şi absența unor catastrofe demografice care au afectat restul Europei (epidemii, războaie devastatoare, recolte compromise). În cea mai mare parte a sa, Finlanda a evitat chiar şi ciuma care a afectat dramatic Europa în anii 1347-1351[14], dar şi cu alte ocazii. Ole Jørgen Benedictow explică de ce Finlanda a fost atât de puțin afectată de epidemia de ciumă, prin comparație cu alte zone ale Europei. Nu lipsa şobolanilor se constituie în explicație, ci izolarea relativă a Finlandei, atât geografic, cât şi economic, de restul continentului. În timpul marii epidemii de ciumă din secolul al XIV-lea, epidemia a afectat mai ales zona de vest a Suediei şi mult mai puțin zona sa de est, dinspre Finlanda. Înconjurată în mare parte de ape, Finlanda a fost mai greu atinsă de epidemie. În plus, Finlanda nu avea o populație numeroasă, şi mai ales nu avea o populație urbană numeroasă. Cei mai mulți locuind, în zonele rurale, trăiau relativ izolați şi veneau rareori în contact cu membrii altor comunități, în cadrul unui foarte neînsemnat proces de schimb.[15]

Pentru a controla Finlanda, Coroana Suedeză a decis, se pare, nu numai construirea de castele şi forturi, ci şi colonizarea cu imigranți suedezi. *Cronica lui Eric* sugerează că această politică a fost implementată de către Coroană, nobilime sau Biserică. Totuşi, sunt şi voci care contestă capacitatea acestor entități de a pune în practică astfel de politici.[16] Suedezii au colonizat mai întâi zonele de sud-vest, iar de la sfârşitul secolului al XII-lea au colonizat partea sud-centrală de coastă a regiunii Uusimaa. Majoritatea suedezilor s-au stabilit în zone nelocuite. Comercianți suedezi şi germani s-au stabilit în Evul Mediu în oraşele finlandeze. În perioada medievală nu a existat o limbă oficială în Finlanda, deşi suede-

[12] Lavery, 34-38
[13] Eljas Orrman, „The condition of the rural population", în Helle, 606-610
[14] Lavery, 35.
[15] Ole Jørgen Benedictow, *The Black Death, 1346-1353. The complete history* (Woodbridge, Suffolk, UK ; Rochester, N.Y., USA : Boydell Press, 2004), 217.
[16] Line, „Sweden's conquest of Finland. A clash of cultures?" în Murray, 92.

za era limba folosită de elite. Se estimează că aproximativ 20% din populație vorbea limba suedeză ca limbă principală. Vorbitorii de limbă germană reprezentau aproximativ 2 procente din populație. În biserică, până în secolul al XVI-lea, era folosită limba latină. În oraşe, germana era uneori folosită mai frecvent decât suedeza. Pe măsură ce Suedia se va extinde tot mai mult, devenind un imperiu baltic, limba germană va fi tot mai mult folosită în acest spațiu. Preponderența germanilor în oraşele Finlandei l-a determinat pe regele Magnus Eriksson în 1350 să decreteze că germanii nu puteau deține mai mult de jumătate din consiliul oraşelor. Limba suedeză era folosită în administrație, dar cei mai mulți dintre funcționarii locali ai Coroanei vorbeau şi limba finlandeză. Finlandeza era chiar folosită ca limbă de comandă în armatele Regatului suedez.[17] În ciuda elementelor străine, societatea finlandeză continuă să se dezvolte pe o bază nativă. Conducerea problemelor de justiție şi politică se realiza în cadrul parohiilor ecleziastice. Inițial, legea era aplicată după un cod local nescris. Treptat, Finlanda a intrat sub legea generală suedeză, care va fi aplicată aici începând cu secolul al XIV-lea, dar care nu se plia perfect nevoilor locale, obiceiurile locului fiind continuate.[18]

Majoritatea populației era formată din oameni liberi, organizați în comunități rurale. Satul era înconjurat de terenurile cultivate. Suprafața de teren cultivat era periodic divizată între gospodării, fiecare familie având în exploatare o anumită fâşie de teren. Cultivarea pământului era deci o întreprindere colectivă. Păşunile şi pădurile erau deținute tot în comun. Pădurile şi lacurile sălbatice erau folosite de vânători şi pescari pentru a spori mijloacele de subzistență. Asupra terenurilor sălbatice din zonele de nord, centru şi est nu era aplicat principiul conform căruia „pământul aparține lui Dumnezeu, Regelui şi Coroanei", iar cei suficient de curajoşi şi de întreprinzători, se puteau stabili în aceste zone, unde practicau o exploatare extensivă a terenului, nu intensivă, şi de unde, după ce terenul era epuizat, se mutau mai departe. Recoltele erau în principal compuse din orz, care se pare că a fost cultivat din vremuri foarte timpurii, ovăz şi secară. În zonele de sud şi sud-vest era cultivat şi grâul. Păşunile erau de asemenea foarte importante. Ele erau deținute şi exploatate după un principiu al rotației, acelaşi aplicat şi în cazul terenului arabil. Se creşteau de asemenea animale: cai, vite, porci, capre, iar în partea de vest a Finlandei, boi de povară. Laponii din nord creşteau reni.

Economia acestei zone se baza pe agricultură, inclusiv creşterea animalelor, pe vânătoare şi pescuit, neexistând pentru niciun moment pericolul suprapopulării şi al absenței resurselor de subzistență. În plus, economia nu era foarte sensibilă la schimbările climatice. Rata naşterilor era şi ea foarte ridicată, ca şi rata mortalității. Speranța medie de viață era de numai 18-23 de ani la naştere, iar

[17] Lavery, 35-36.
[18] Jutikkala şi Pirinen, 62.

pentru cei care ajungeau la vârsta de 20 de ani nu mai mult de încă 15-18 ani, în medie.[19]

Condițiile geoclimatice dure în care îşi ducea viața populația finlandeză, făceau ca procurarea hranei să fie o preocupare cotidiană a întregii familii, femeile având din acest punct de vedere un rol mai important decât multe dintre suratele lor europene. Perioada de sfârşit a Evului Mediu a fost marcată de extinderea aşezărilor de pe coastă şi din interior. Finlandezii s-au aventurat şi către zonele inospitaliere din nord şi, acolo unde era posibil, aceştia au pus bazele unor aşezări agricole. Agricultorii finlandezi îi vor forța, treptat, pe laponi să se stabilească tot mai la nord.[20] La sfârşitul secolului al XV-lea, aria de locuire a finlandezilor se găsea la 200 de km la nord de Golful Finic şi pe coasta Golfului Botnic, şi până la circa 100 de km în interior. S-a înregistrat şi un spor demografic, conform estimărilor populația finlandeză ajungând la circa 400.000 de locuitori. George North, care a călătorit în Suedia, insula Gotland şi în Finlanda pe la jumătatea secolului al XVI-lea, considera în lucrarea sa „The Description of Swedland, Gotland and Finland", publicată la Londra în 1561, că Finlanda era o țară mai frumoasă decât Suedia. Era o țară prosperă, care importa vin din Spania şi depăşea Suedia în privința producției de grâne. North remarca şi două dintre permanențele finlandezilor: războaiele cu Rusia şi existența bilingvismului.[21]

Recoltele variau însă destul de mult şi finlandezii au cunoscut şi ani sau serii de ani de lipsuri şi chiar de foamete. Un studiu al cercetătorilor Jari Holopainen şi Samuli Helama, cu privire la agricultura finlandeză din sec. al XVI-lea până în sec. al XIX-lea, constata că în anii neprielnici recoltele erau mai reduse chiar decât cantitatea de grâne însămânțată, în vreme ce în anii favorabili aceasta putea depăşi de zece ori cantitatea însămânțată. După perioada favorabilă amintită mai sus, a urmat o conjunctură mai puțin fastă, în care răcirea temperaturii în timpul sezonului de vară a determinat abandonarea a numeroase ferme, în sec. al XVI-lea şi al XVII-lea şi deteriorarea situației unui număr important de țărani.[22]

În Scandinavia, oraşele erau mult mai modeste decât celelalte oraşe medievale europene.[23] La mijlocul secolului al XIV-lea, în Scandinavia, existau aproximativ 100 de oraşe, foarte diferite ca mărime şi importanță şi complet neegal distribuite. Danemarca era cea mai urbanizată țară din regiune, cu aproximativ 60 de oraşe, Norvegia avea aproximativ 12, iar în Suedia erau aproximativ 32 de

[19] Vahtola, 561.
[20] Ca şi suedezii, finlandezii înaintau pe văile râurilor spre nord, pentru ca, după 1700, să se petreacă o colonizare propriu-zisă a Laponiei, care a condus în final la conflicte între colonişti, în general agricultori, eschimoşi nomazi şi seminomazi, care-şi câştigau existența din vânătoare, pescuit şi creşterea renilor, Edmund Dahlström, „The Lappish minority in Sweden: a macrosociological study", *International Journal of Sociology* 3, Issue 3/4 (Fall/Winter1973/1974): 113.
[21] „History of Finland: A selection of events and documents", http://www.histdoc.net/history/history.html (accesat la 2 septembrie 2003).
[22] Jari Holopainen şi Samuli Helama, „Little Ice Age Farming in Finland: Preindustrial Agriculture on the Edge of the Grim Reaper's Scythe", *Human Ecology: An Interdisciplinary Journal* 37 Issue 2 (Apr. 2009), 213-225.
[23] Wuorinen 1965, 42-46.

oraşe, inclusiv cele din Finlanda.[24] Comunitățile urbane erau în Finlanda mai puțin numeroase şi însemnate decât cele din Suedia. În secolul al XIV-lea, în Finlanda existau doar şapte oraşe, toate centre comerciale de coastă. Turku era cel mai mare şi mai important dintre ele, centrul religios, administrativ, comercial al Finlandei, dar după standarde moderne, abia dacă putea fi considerat un sat. La sfârşitul secolului, Turku avea o populație de aproximativ 1500 de locuitori. Turku avea relații comerciale mai ales cu Reval, Danzig, Lübeck, precum şi cu alte oraşe hanseatice. [25]

Hansa şi comerțul hanseatic au sprijinit dezvoltarea economică a oraşelor finlandeze. Sediu de episcopie şi centru administrativ, Turku a devenit şi cel mai important oraş comercial din Finlanda, loc unde negustori din Germania veneau pentru a încheia afaceri. Menținând numeroase elemente comune cu restul localităților suedeze, oraşul a încorporat totodată din interacțiunea cu aceşti vizitatori, aşezați pentru o perioadă mai scurtă sau mai lungă pe teritoriul său, şi elemente hibride ale civilizației hanseatice.[26] Viipuri, situat în sud-est, oraş fortificat cu rol de apărare, reprezenta al doilea centru comercial al Finlandei şi, de asemenea, un punct pe harta comerțului hanseatic. Finlanda exporta mai ales blănuri, importând o diversitate de produse aduse de comercianții germani.

Comerțul extern al Finlandei pentru perioada medievală se încadrează perfect realităților lumii baltice ale acelui moment. Contactele comerciale ale Finlandei cu lumea externă erau vechi şi însemnate. Pentru perioada Evului Mediu timpuriu au fost descoperite în Finlanda aproximativ 7000 de monede europene vestice. Finlanda exporta în principal blănuri, dar şi diferite produse folosite în construcția de nave. Târgurile erau foarte importante în viața economică a Finlandei încă de timpuriu. Ele erau organizate în apropierea unei biserici, cu ocazia sărbătoririi unui sfânt sau cu ocazia altor sărbători religioase. Cel mai important era târgul Sfântului Henry, organizat în apropierea catedralei din Turku. Aici se cumpărau şi se vindeau cele mai diferite produse, de la vinuri exotice din Spania şi Portugalia până la sare, de la lâna englezească până la pretențioasele textile produse în Flandra, de la peşte şi blănuri scumpe până la simple ustensile de lemn, de la grâu şi piei până la bere şi boi de povară. Meşteşugarii – pielari, cizmari, croitori, brutari, ceasornicari etc. erau de asemenea importanți în economia evului mediu.[27] Spre sfârşitul acestei perioade vânarea animalelor cu blană scade în importanță şi intensitate, ca şi comerțul cu piei şi blănuri, dar creşte importanța pescuitului şi a comerțului cu peşte, cel mai de preț fiind comerțul cu somon sărat.[28]

Din punct de vedere politic, Finlanda a împărtăşit istoria Regatului Suediei. Atunci când, la Kalmar, în sudul Suediei, în 1397, regina Margareta a Danemar-

[24] Dahlbäck, 611.
[25] Wuorinen 1965, 44-46.
[26] Visa Immonen, „Defining a culture: the meaning of *Hanseatic* in medieval Turku", *Antiquity* 81, Issue 313 (Sep. 2007): 720-732.
[27] Wuorinen, 44-46.
[28] Orrman, „The condition of the rural population", 593-594.

cei i-a convins pe liderii danezi, norvegieni şi suedezi să depăşească diferenţele dinastice dintre ei şi să se unească sub un singur monarh, Finlanda a devenit parte a acestei construcţii. Regina Margareta se folosise în vederea realizării acestei unificări de situaţia ei particulară de regină a Danemarcei şi soţie a regelui Norvegiei. Acţionând ca regentă a Danemarcei, Norvegiei şi Suediei, Margareta a reuşit să unească sceptrele celor trei state în mâinile unui singur monarh, fiul nepoatei sale, Eric, duce de Pomerania. Acesta a fost concomitent rege al Norvegiei (1389-1442), al Suediei şi al Danemarcei (1396-1442). În 1397 a fost încoronat ca suveran al tuturor acestor regate la Kalmar. Încercarea primului rege panscandinav de a obţine *dominium maris Baltici* a eşuat însă. Uniunea de la Kalmar a servit interesele unui mic grup social, nu a avut un mandat popular şi a fost distrusă de elita nobiliară care a susţinut-o, atunci când interesele acesteia s-au schimbat în anii 1520. În 1523 Suedia a repudiat dominaţia daneză şi, sub conducerea lui Gustaf Eriksson, i-a înfrânt pe danezi la Västerås. La 6 iunie 1523 nobilul suedez a fost ales rege sub numele de Gustav Vasa I (1523-1560) şi a întemeiat dinastia de Vasa. Europa Nordică a fost remodelată în două regate: Danemarca - Norvegia şi Suedia – Finlanda, deşi pentru mai bine de un secol Danemarca va nutri dorinţa de a restaura Uniunea de la Kalmar.[29]

După cum afirma Nicolae Iorga, Uniunea de la Kalmar nu a fost rezultatul unei evoluţii naturale către unificarea nordică, ci mai degrabă rod al unei întâmplări.[30] Disputele legate de dorinţa de extindere a puterii regale şi conflictele dintre monarhia daneză şi nobilimea suedeză au avut efecte negative asupra Finlandei manifestate prin taxare excesivă, întreruperi ale circuitelor comerciale, distrugeri materiale şi victime umane. În anul 1478 marele duce rus Ivan al III-lea cucereşte Novgorodul şi extinde limitele stăpânirii ruseşti până în Finlanda. Căsătorindu-se cu nepoata ultimului împărat al Bizanţului, acesta îşi arogă titlul de ţar şi întemeiază „a treia Romă".[31] O alianţă, constituită după principiul „inamicul inamicului meu este amicul meu", este încheiată între Danemarca şi Moscova în 1493. Doi ani mai târziu, în vremea când Suedia era condusă de regentul Sten Sture cel Bătrân, ruşii au încercat să cucerească Viipuri. Eşuând în această întreprindere, trupele ruseşti au devastat totuşi regiuni întinse din Finlanda. Pacea dintre Suedia şi Rusia va fi încheiată în 1497, reafirmându-se frontierele din 1323.

Descris de Byron Nordstrom ca un om al contrastelor, care putea fi şarmant, elocvent, generos, dar şi rece şi violent, Gustav Vasa I a încercat să-şi consolideze puterea împotriva limitărilor impuse de biserică, nobilime, precum şi a influenţelor străine. Unul dintre cele mai puternice instrumente în acest scop a fost adoptarea unei formule proprii de reformă care a dus la preluarea, în folosul monarhiei, a resurselor funciare ale clerului. Ca urmare a reformei adoptate în 1527, toţi catolicii din Regatul Suedez trebuiau să urmeze învăţăturile propovăduite de

[29] Nordstrom, 25.
[30] Iorga, 115.
[31] Geoffrey Hosking, *Rusia. Popor şi imperiu, 1552-1917* (Iaşi: Polirom, 2001), 45-46.

Martin Luther. Biserica a fost transformată într-o instituție statală. Karelienii ortodocşi au fost nevoiți să se refugieze în Rusia în a doua jumătate a secolului al XVII-lea pentru a-şi putea păstra credința. Nobilimea a fost, treptat, trecută în serviciul monarhiei. Însă realizările lui Gustav au fost amenințate de domnia instabilă şi inabilă a succesorului său, Erik al XIV-lea, rege al Suediei (1560-1568)[32]. Întrucât Gustav Vasa dorise ca ceilalți fii ai săi să primească domenii întinse asupra cărora să-şi exercite autoritatea, între aceştia au izbucnit curând lupte pentru putere. Regele l-a închis în Castelul Gripsholm între 1563 şi 1567 pe fratele său, viitorul rege Ioan (Johan) al III-lea Vasa (1568-1592), şi pe soția acestuia, Caterina Jagellonica. Între cei doi existau multiple diferențe de vederi în ceea ce priveşte politica externă şi o rivalitate pentru putere, acutizate de starea mentală tot mai îngrijorătoare a regelui. În 1568 Ioan se va revanşa deposedându-l pe Erik şi închizându-l, pentru mai mulți ani, în Castelul Turku, pe care îl renovase în stil renascentist pe când era duce al Finlandei.[33]

Ioan al III-lea a învățat din greşelile fratelui său şi a domnit cu multă prudență. A făcut numeroase concesiuni nobilimii suedeze, căreia i-a făcut largi donații şi din rândul căreia şi-a ales cea de-a doua soție, Gunilla Bielke. Acestea au slăbit însă atât baza financiară a Coroanei cât şi autoritatea acesteia, reprezentând totodată şi o îndepărtare de baza socială care susținuse domnia tatălui său. Ioan al III-lea a fost primul care, în 1556, urmat apoi şi de alți monarhi suedezi, şi-a asumat titlul de Duce al Finlandei. Acest titlu nu conferea Finlandei vreun statut politic aparte. Finlanda, cu reşedința la Åbo (denumirea finlandeză a oraşului este Turku), a rămas o parte integrantă a Suediei. De altfel, din acest ducat nu făceau parte decât părțile cele mai importante şi populate din sud-vest, adică ducatul Finlandei de Sud (astăzi regiunea Varsinais-Suomi) şi cel al Finlandei de Nord (astăzi Satakunta)[34].

Fiul lui Ioan, Sigismund al III-lea Vasa, rege al Poloniei şi Lituaniei (1587-1632) şi al Suediei (1592-1599), i-a succedat la domnie. Acesta, botezat catolic, a încercat să conducă Suedia cu ajutorul unui consiliu al nobilimii. În 1592 în această țară a izbucnit un război civil. Clerul susținea revolta, iar marea nobilime, mai ales cea din Finlanda, era de partea regelui. Liderul regaliştilor era mareşalul statului, Klaus Fleming. Fiul cel mai mic al lui Gustav Vasa şi unchiul lui Sigismund, Carol, devenit curând Carol (Karl) al IX-lea al Suediei (1604-1611), conducea tabăra răsculaților. Carol a reuşit să obțină susținerea unei mişcări țărăneşti din nordul Finlandei. Acesta şi-a înfrânt oponentul în bătălia de la Stångebro, din 25 septembrie 1598, şi a ucis mulți dintre adversarii săi. Luptele dintre cele două ramuri ale familiei Vasa, catolică şi protestantă, ambele aspi-

[32] Descris de Nicolae Iorga ca un „rege foarte înzestrat, pictor, muzicant", sfârşind însă prin a-şi pierde facultățile mentale, vezi Iorga, 129.
[33] Nordstrom, 32-34 .
[34] Marco Pribilla, „Despre stema Finlandei," *Columna 15. Publicație a Lectoratului de Limba Română*, Universitatea din Turku (decembrie 2001): 55-56.

rând la reunirea Poloniei cu Suedia sub conducere proprie, vor continua până în 1660.

Ducele Carol nu a emis inițial pretenții la coroana Suediei, menținându-se ca regent până în 1604 şi fiind încoronat abia în 1607. Semănându-i tatălui său, acesta şi-a eliminat rivalii şi şi-a consolidat puterea personală.[35] Urmaşii acestuia vor transforma Suedia într-o mare putere europeană, fiul lui Carol, Gustav al II-lea Adolf (1611-1632), „stăpânind armata cea mai impunătoare de pe continent, armată în care domnea cel mai puternic spirit religios de devotament către rege".[36] Gustav al II-lea a luat parte la războiul de 30 de ani şi a reuşit victorii importante în Europa continentală, a ajuns cu armatele sale până în Bavaria, murind în cele din urmă în plină bătălie la Lützen. Un an mai târziu, în 1633, Riksdagul suedez i-a atribuit calificativul de „cel Mare" (*Gustaf Adolf den Store*). Acesta a fost ultimul important monarh din dinastia Vasa, fiica sa, regina Cristina (1632-1654), abdicând în cele din urmă de la tron.

Între timp, la jumătatea secolului al XVI-lea în regiunea Mării Baltice s-au petrecut câteva schimbări geopolitice: ridicarea Rusiei moscovite; creşterea puterii şi prestigiului Suediei. În anii 1550 Rusia şi-a continuat politica expansionistă în zona baltică. Mai întâi, Moscova a cerut episcopatului de Tartu plata unui tribut. În 1558 țarul rus Ivan al IV-lea cel Groaznic a atacat Livonia. La rândul său, episcopatul de Tartu a fost cucerit de ruşi. Episcopatul de Ösel-Wiek a fost vândut regelui Danemarcei. Acesta i l-a încredințat fratelui său mai tânăr, ducele Magnus, devenit vasal al țarului, care a obținut de la Ivan al IV-lea titlul de rege al Livoniei. Ordinul şi arhiepiscopatul de Riga au căutat protecția Poloniei. În anul 1560, Ordinul călugăresc a fost înfrânt de ruşi în bătălia de la Härgmäe. În 1561 ultimul maestru al Ordinului, Gotthard Kettler, a recunoscut puterea supremă a Lituaniei în regiune şi a devenit duce al Ducatului Curoniei (Curlandei), această formațiune incluzând şi regiunea Zemgale. Riga a devenit, până în anul 1581, oraş independent. În schimb, Tallinnul şi nordul Estoniei au recunoscut autoritatea Suediei.

În anii 1570 Rusia a desfăşurat o serie de ofensive care au dus la cucerirea a aproape întregii Livonii, cu excepția Rigăi şi a Tallinnului. În deceniul următor Suedia şi Polonia au intervenit militar şi au ripostat expansiunii Rusiei. Prin intermediul a două tratate încheiate cu Rusia, Moscova a fost înlăturată din Livonia şi Estonia. Mai întâi, în 1582, Livonia a fost încadrată în Polonia. Apoi, în 1583, în urma tratatului de la Pljussa, Estonia (în fapt, regiunea din nordul Estoniei contemporane) a devenit parte a Suediei. Şi alte puteri jucau un rol demn de menționat în regiune; în Curlanda şi Zemgalia se afla Ducatul Curlandei. Fosta dioceză a Curlandei, care-i aparținuse lui Magnus în timpul războaielor livoniene, din 1583 a devenit parte a Prusiei. Danemarca a preluat

[35] Nordstrom, 34-35.
[36] Iorga, 129.

controlul asupra insulei Saaremaa (Ösel) în 1559. În 1645 în urma tratatului de la Brömsebro danezii vor fi nevoiți să cedeze insula Suediei.

Pentru a realiza o întărire a controlului său la Marea Baltică, Suedia avea nevoie de un aliat puternic împotriva Rusiei. Regele suedez Ioan al III-lea a profitat de existența aceluiaşi moştenitor al coroanelor Suediei şi Poloniei, fiul său Sigismund, pentru a realiza o alianță cu Polonia. Suedezii erau nemulțumiți de alianța cu Polonia, un stat mai puternic şi mai bogat decât Suedia. Clerul luteran se opunea puternic alianței şi uniunii dinastice. De altfel, Universitatea din Uppsala a fost restabilită pentru a întări credința luterană. După victoria lui Carol asupra lui Sigismund Vasa, războiul a continuat sub forma unui conflict între Suedia şi Polonia. Fiul lui Carol al IX-lea – Gustav al II-lea – a reuşit să pună capăt victoriilor cavaleriei poloneze şi în 1621 a cucerit Riga. Pacea de la Altmark din 1629 (ratificată în 1635) marca trecerea Livoniei şi Estoniei în suveranitatea Suediei[37].

În timp ce îşi disputau întâietatea în zona baltică, Polonia şi Suedia au încercat să profite de haosul din Rusia care a urmat sfârşitului dinastiei Rurik (1598) şi morții lui Boris Godunov în 1605. Mareşalul suedez Jacob de la Gardie a cucerit Novgorodul. Polonezii au reuşit chiar să pătrundă în Moscova. Rusia şia revenit din perioada de dezordine („smutnoe vremia") odată cu urcarea dinastiei Romanov pe tronul imperiului (1613).[38] Rusia a trebuit însă să plătească inițial un preț ridicat. Tratatul de la Stolbova din 1617 aducea Ingria şi provincia Käkisalmi în mâinile Suediei. Întreaga coastă a Golfului Finic până la frontierele Curlandei şi Lituania era teritoriu suedez. Teritoriul suedez s-a extins până la Dvina şi a cuprins şi Riga. Curlanda a rămas un stat vasal Poloniei până când a fost anexată de Rusia în 1795. Granița stabilită la Stolbova – şi care corespundea în linii mari cu actuala frontieră de răsărit a Finlandei – pornea din Golful Finic, se îndrepta spre lacul Ladoga şi de acolo spre Oceanul Arctic. Nu era vorba doar de o simplă frontieră între state, această graniță despărțea două religii şi două culturi[39].

Suedia s-a extins de-a lungul coastei baltice în prima jumătate a secolului al XVII-lea. Tratatul din Westfalia din 1648 adăuga câştigurilor teritoriale suedeze Pomerania Occidentală, tratatul de la Roskilde din 1658, încheiat cu Danemarca, aducea Scania, Blekinge şi Halland, iar prin tratatul de la Oliva din 1660 Polonia renunța la pretențiile sale la tronul suedez şi la țările baltice. Încercările Danemarcei de a recâştiga provinciile pierdute în favoarea Suediei au avut ca rezultat înfrângerea suferită la Lund în 1675, dar şi victoria navală daneză de la Køge Bugt. Universitatea din Lund a primit misiunea de a suediza noile teritorii cucerite de Suedia de la danezi, teritorii de fermieri bogați care asigurau controlul parțial al Suediei asupra Sudului. Centrul economic al Regatului Suedez a devenit acum situat în jurul rutei maritime Gothenburg-Stockholm-Turku-Tallinn-

[37] Matti Klinge, *The Baltic World*, 2nd Edition (Helsinki: Otava, 1997) (b), 69-70.
[38] Hosking, 54.
[39] Klinge (a), 20.

Viipuri[40]. Războiul de 30 de ani a dat naştere alianţei politice dintre Franţa şi Suedia, care a durat circa 150 de ani. Aceasta a anticipat alianţele de mai târziu ale Franţei cu vecinii estici ai Germaniei, mai ales cu Polonia şi Rusia.

Totodată, Războiul de 30 de ani a afectat şi viețile multor finlandezi care au fost obligați să ia parte la expediții militare departe de teritoriul natal. Momentul în care regii suedezi şi-au întors atenția către sud a fost unul esențial în istoria Finlandei. De atunci, regatul a neglijat apărarea Finlandei şi a teritoriilor baltice şi nu a luat în mod serios în seamă aspirațiile Rusiei de a domina regiunea Mării Baltice. Aceasta va avea consecințe serioase asupra Suediei, Finlandei şi regiunii baltice pe termen lung.

Ajunsă la apogeul puterii sale în secolul al XVII-lea, Suedia va decădea în secolele următoare. Schimbările petrecute în rutele comerciale internaționale, baza demografică redusă, alianțele dintre oponentele sale menite a echilibra puterea statului nordic, ambițiile nerezonabile ale unora dintre conducătorii săi, au măcinat puterea suedeză şi au provocat acest declin. La 1750, de exemplu, Suedia avea doar 1,7 milioane locuitori, spre deosebire de Rusia care cuprindea nu mai puțin de 20 de milioane. Armata Suediei cuprindea nu mai puțin de 110.000 soldați, totuşi cu 50% mai puțini decât cea a Rusiei.[41]

În anul 1699, s-a format o mare coaliție antisuedeză care cuprindea Rusia, Danemarca, Rzeczpospolita şi Saxonia. Regele Rzeczpospolitei şi al Saxoniei, August al II-lea, spera ca în acest fel să recucerească Livonia. Datorită „marii reduceri”[42], nobilimea livoniană şi estoniană se afla în opoziție față de Suedia. În fapt, un nobil livonian, Johann Reinhold Patkul, a fost inițiatorul coaliției prin mediera dialogului dintre August al II-lea şi țarul Petru I. Deoarece Seimul Rzeczpospolitei se opunea războiului, regele August a trebuit să facă apel mai ales la armata saxonă. În anul următor Saxonia, Danemarca şi Rusia au atacat Suedia. Carol al XII-lea a înfrânt Danemarca. În noiembrie 1700, o armată rusească de 30.000 de oameni a fost înfrântă de 10.000 de suedezi. Un an mai târziu, în cadrul bătăliei de la Spilve (lângă Riga), şi armata saxonă a fost înfrântă de trupele acestui mare conducător de oşti. Trupele suedeze au ocupat Curlanda şi au invadat Lituania. În anul 1704 a fost cucerită Varşovia. Sub presiunea lui Carol, Seimul polonez, nu foarte nemulțumit de decizia pe care trebuia să o adopte, l-a deposedat pe August al II-lea şi l-a aclamat pe Stanislaw Leszcsynski ca rege.

Între timp, sorții bătăliei începeau să se schimbe. Armata rusească a reuşit să ocupe Mitavul şi să cucerească în 1704 oraşul Tartu. În Tartu fiecare clădire mai importantă a fost distrusă în 1708, iar populația germană s-a văzut obligată să se refugieze în Rusia[43]. Mai mult, Carol al XII-lea, care şi-a condus oştile prin-

[40] Klinge (a), 45.
[41] Kennedy, 128.
[42] Regele Carol al XI-lea (1661-1697) a dorit să întărească puterea regală. În anii 1680 a avut loc aşa-numita „mare reducere”: statul a reluat o parte din proprietatea privată înstrăinată, iar nobilii care deținea acele pământuri au fost transformați în posesori care trebuiau să plătească rentă.
[43] Raun, 33.

cipale în Ucraina, a fost înfrânt în 1709 în cadrul bătăliei de la Poltava, armata suedeză a fost decimată, iar suveranul obligat să se refugieze în sudul Basarabiei. Marea coaliție nordică a fost restabilită. În 1710 orașele Riga, Tallinn și Pärnu s-au predat. Tratatul de pace de la Uusikaupunki (Nystadt), semnat la 30 august 1721, a pus capăt războiului și a consemnat trecerea Estoniei, Livoniei, Ingriei și sud-estului Kareliei în mâinile Rusiei. Dezastrul militar suferit a semnificat eșecul ambițiilor suedeze de dominație a Mării Baltice și, pe termen mai lung, a constituit una dintre rațiunile neutralității Suediei din secolul al XX-lea.

Înfrângerea Suediei în război a marcat și o decădere a autorității monarhice, acum debutând așa-numita „Eră a Libertății" (1719-1772). În această perioadă, concepte precum „libertate" și „patrie" au început să circule inițial printre elitele suedeze, ulterior și în alte medii sociale, iar lucrarea lui Montesquieu *De l'esprit des lois* (1748) a devenit una dintre cele mai influente opere de filozofie politică din regat. Astfel, teoriile lui Montesquieu cu privire la coruperea libertății s-au împletit, în dezbaterile Dietei, cu temerile tradiționale luterane de depravare morală, conducând la o nouă sinteză care a incitat discursul patriotic și a amplificat temerile de autocrație (enwåldswälde).[44] Pe acest fundal s-a petrecut asasinarea regelui Gustav al III-lea (1771-1792), cel care lovise în aristocrație și căutase să antreneze mai mult țărănimea în viața politică a regatului.[45]

Care era situația din Finlanda în acea perioadă de timp? A existat o disjuncție într-o oarecare măsură între evoluțiile general suedeze și cele din Finlanda așa cum acredita o anumită interpretare marcată de spectrul naționalismului? Cercetările lui Jouko Nurmiainen cu privire la dezbaterile din Dieta suedeză neagă o influență precumpănitoare a unor așa-numite loialități finlandeze și acreditează ideea că anumite teme provinciale au fost folosite mai degrabă ca instrumente retorice și au fost oricum mai puțin prezente decât referirile la interesele diferitelor stări sau chiar ale unor orașe. Concluzia este că identitățile politicienilor de origine finlandeză erau multi-stratificate și includeau o componentă locală, una regională, interese politice și private, care toate erau considerate ca parte a interesului comun al regatului.[46] Ulterior, convulsiile Revoluției Franceze, apusul dinastiei suedeze și anexarea Finlandei de către Rusia au schimbat peisajul politic și ideologic în care se va petrece formarea conștiinței naționale a poporului finlandez.

[44] Charlotta Wolff, „Aristocratic republicanism and the hate of sovereignty in 18th-century Sweden," *Scandinavian Journal of History* 32, No. 4 (December 2007): 358–375.
[45] Iorga, 130.
[46] Jouko Nurmiainen, „Particular interests and the common good in Swedish mid-18th-century diet politics: the 'Finnish' perspective," *Scandinavian Journal of History* 32, No. 4 (December 2007): 388–404.

Partea a V-a

Cultura medievală finlandeză

Cuvântul *cultură* provine din latinescul *cultura*, derivat la rândul său din latinescul *colere*, însemnând *a cultiva.* Termenul *cultură* se referă în general la orice activitate umană şi la structurile simbolice care dau acestei activități o anumită semnificație şi importanță. Definițiile diferite ale termenului *cultură* reflectă fie variatele baze teoretice în abordarea conținutului său, fie diferitele criterii utilizate în evaluarea activității umane.

În opinia lui Raymond Williams, termenul *cultură* este folosit în trei abordări principale, definind fie o anumită stare de dezvoltare intelectuală, o anumită stare de spirit, ca în cazul sintagmelor *om de cultură*, *persoană cultivată*, fie procesele acestei dezvoltări, ca în sintagmele *interese culturale, activități culturale,* fie agenții acestor procese, ca în cazul culturii înțelese ca artă sau ca operă intelectuală. Deşi toate cele trei semnificații sunt curente, cea de-a treia este cel mai frecvent întâlnită. Antropologii înțeleg prin cultură tot ceea ce înseamnă nivelul de dezvoltare al unei anumite societăți, cultura însumând atât producerea bunurilor de consum şi procesele generale care produc aceste bunuri şi care dau acestor bunuri o anumită semnificație, precum şi relațiile sociale şi practicile în care se utilizează aceste obiecte. Pentru antropologi, cultura include deci arta, ştiința, dar şi sistemele morale.[1] Cultura se manifestă în muzică, literatură, pictură, sculptură, teatru, film etc. Cultura poate, de asemenea, însemna coduri privitoare la maniere, îmbrăcăminte, limbă, religie, ritualuri, norme de comportament, legi şi moralitate, sisteme de credințe, dar şi artă. În abordarea acestui capitol pornim de la o definiție foarte largă a termenului, potrivit căreia cultura este un mod de viață, incluzând arta, credințele, instituțiile care se manifestă la nivelul întregii societăți.

Trecând la cea de-a doua dimensiune a titlului prezentului capitol, trebuie precizat că termenul cronologic *ev mediu* variază foarte mult în funcție de context. Începutul Evului Mediu a fost plasat fie în perioada marilor migrații, fie în momentul divizării Imperiului Roman (în anul 395), fie la căderea Imperiul Roman de Vest (în anul 476). Sfârşitul perioadei medievale a fost plasat fie în momentul căderii Constantinopolului în 1453, fie în 1492 la descoperirea Americii, fie în timpul Reformei care a afectat diferite regiuni ale Europei în momente diferite. În Italia, secolul al VI-lea era deja medieval, în vreme ce Finlanda era încă în plină perioadă preistorică.[2] Când în Italia înflorea cultura

[1] Raymond Williams, *Culture*, New Sociology Series (London: Fontana, 1981), 9-32.

[2] Istoria Finlandei este uneori divizată astfel: Epoca Păgână, datată între aproxomativ 3000 î.Chr. şi aproximativ 1200, în momentul cuceririi suedeze; Perioada Catolică, datată între apoximativ 1200 şi aproximativ 1525; Epoca Reformei şi a Centralizării Regalității, datată între 1525 şi 1721 – perioada timpurie a acestei epoci este adesea numită Epoca Vasa (1525-1650); Epoca Eliberării (1721-1772); Epoca

Renaşterii, în Finlanda începea Evul Mediu. Tradițional, începutul Evului Mediu este plasat în Finlanda în secolele al XII-lea – al XIII-lea, în vreme ce tot aici secolul al XV-lea este considerat Ev Mediu târziu.[3] În date absolute, Evul Mediu în Finlanda este plasat între anii 1157-1500.[4] Unii autori plasează sfârşitul Evului Mediu în anul 1523, odată cu începutul Reformei.[5]

Cultura medievală finlandeză a fost divizată în aşa-numita „cultură avansată", a bisericii, nobilimii şi orăşenilor, şi cultura țăranilor. Influențele s-au realizat mai ales de la primii către cei din urmă, dar pe de altă parte clasele sociale superioare au primit multe influențe externe.[6] Organizarea societății finlandeze în forme mai compacte, ajungând la stratificarea socială medievală a celor patru stări, s-a dezvoltat sub influența bisericii şi în contextul organizării ecleziastice a parohiilor. Aşa cum am arătat deja, vechile cimitire sau locuri de adorare păgâne au fost în parte preluate de reprezentanții noii religii. Cu acest prilej, țăranii finlandezi au avut ocazia să se exprime cu privire la construirea bisericilor sau la alte îndatoriri ecleziastice care le reveneau, ceea ce nu era o caracteristică a practicii Bisericii Catolice.

În ceea ce priveşte rolul bisericii în educația superioară, trebuie spus că, înainte de Reformă, acesta nu a fost unul foarte însemnat. În momentul în care prima universitate a fost fondată în Europa de Nord, danezii, finlandezii, norvegienii şi suedezii aveau deja experiența apartenenței la lumea creştină de câteva secole. Nici rolul statului nu a fost unul foarte însemnat în acest domeniu. Prima universitate în Europa Nordică a fost fondată în 1477 la Uppsala, urmată fiind de Universitatea din Copenhaga în 1479, de Universitatea din Turku în 1640 şi de cea din Lund în 1666. De aceea, inițial, educația superioară nu putea fi urmată decât în străinătate. Universitatea din Paris a fost cea mai celebră printre studenții din Finlanda. Primii finlandezi care au obținut diplome acolo sunt menționați în anul 1313. După 1350 numărul acestora va fi tot mai mare. Unii dintre aceşti studenți ajungeau chiar lectori ai aceleiaşi universități. Între 1313 şi 1485, 41 de finlandezi au obținut licența la Universitatea din Paris. O altă universitate europeană unde au studiat studenți finlandezi a fost cea din Praga. Între 1382 şi 1404, 15 finlandezi au primit diplome de la universitatea praghează. În secolul al XV-lea şi universitățile germane (Leipzig, Erfurt, Rostock, Greifswald) au atras studenți finlandezi. Deşi în cifre absolute, numărul finlandezilor cu studii superioare era destul de mic, se poate desprinde concluzia că cel puțin înaltele fețe bisericeşti erau în Finlanda persoane cu foarte înaltă educație.

Gustaviană (1772-1809); Perioada Autonomiei (1809-1917); Perioada Independenței (1917-prezent). Bengt von Bonsdorff et al., *Art in Finland from the Middle Ages to the present day* (Espoo: Schildts, 2000), 6-9.

[3] Helena Edgren, *Mercy and justice. Miracles of the Virgin Mary in Finnish medieval wall-paintings* (Helsinki: University of Helsinki, 1993), 13.

[4] Lavery, 31.

[5] Edgren, 24.

[6] Pulsiano şi Wolf, 193.

Organizarea ecleziastică era în Finlanda aceeaşi ca în oricare altă parte a Europei, de la micile parohii rurale, până la dioceza de Turku. La începutul secolului al XIV-lea, în Finlanda existau în jur de 40 de parohii, majoritatea localizate în partea de sud-vest a Finlandei. Numărul parohiilor şi al bisericilor a sporit continuu, la începutul secolului al XVI-lea acesta fiind de peste o sută. Bisericile din Evul Mediu timpuriu aveau structură de lemn. Abia din secolul al XIII-lea au apărut bisericile de piatră. Prima mănăstire dominicană din Finlanda se pare că a fost fondată în 1249, iar ordinul franciscan a pătruns în acest spațiu la începutul secolului al XV-lea. Ultima mănăstire medievală stabilită în Finlanda a fost cea de la Naantali în 1440. Niciuna dintre mănăstiri nu s-a dezvoltat foarte mult şi nu a avut un loc foarte important în viața religioasă a poporului. Mănăstirea de la Naantali a avut doar 60 de măicuțe şi 25 de călugări.[7]

Influența Bisericii asupra societății finlandeze a fost foarte importantă în Evul Mediu. Dincolo de rolul său esențial în organizarea eclesiastică sau administrativă, Biserica a influențat atât arta medievală finlandeză, cât şi credințele, convingerile, atitudinile oamenilor. În Biserică, limba principală pentru oficierea serviciilor religioase era latina, uneori şi suedeza, ceea ce-i împiedica pe oamenii obişnuiți, vorbitori de limbă finlandeză, să înțeleagă prea multe din slujbele religioase obligatorii care durau câteva ore. De aceea, ideile religioase erau răspândite în rândul oamenilor în principal prin intermediul picturilor sacre care înfățişau sfinți şi scene biblice, dar şi prin intermediul călugărilor itineranți care repovesteau vechile legende.[8] Multe dintre învățăturile bisericii au fost preluate de țărani, dar vechile credințe şi convingeri au continuat să fie foarte puternice. Deşi literatură medievală finlandeză scrisă nu există, poezia populară era deosebit de bogată în sensuri, conținut şi formă. Sub influența creştinismului apare o nouă formă de legendă populară, în stilul Kalevalei.[9]

Un alt fenomen care se manifestă în Finlanda în perioada medievală a fost cultul sfinților. Acesta a fost foarte răspândit în Evul Mediu în întreaga Europă. În Scandinavia cultul sfinților a fost introdus sub forma venerării sfinților bisericii vest-europene, dar foarte repede a îmbrăcat caracteristici proprii. Astfel, chiar din secolul al XI-lea, în Scandinavia a început venerarea sfinților autohtoni. Printre sfinții scandinavi erau foarte mulți mireni şi femei, mai mulți decât în restul Europei. Sfinții scandinavi erau de un tip mai rece, nordic, erau mai puțin calzi şi carismatici decât cei din zonele sud-europene. Duceau vieți simple, stereotipe, şi erau venerați mai ales pentru miracolele pe care le făceau după moarte. Cultul sfinților a crescut atât în intensitate cât şi în importanță, spre mijlocul şi sfârşitul Evului Mediu. Pelerini din Scandinavia, de la nivelul superior al societății, mergeau în pelerinaj la locurile sfinte de pe continent. Cel

[7] Wuorinen, 1965, 39-42.
[8] Päivi Molarius, *Finnish Art and Culture*, Study guide (Helsinki: University of Helsinki, Lahti Research and Training Centre, 1993), 24.
[9] Pulsiano şi Wolf, 193.

mai celebru loc de pelerinaj din Scandinavia era mormântul Sf. Olaf în Nidaros, Norvegia, loc care atrăgea pelerini chiar şi din afara Scandinaviei. Un sfânt autohton în Finlanda a fost Sf. Henry.

Între Europa de Vest şi Scandinavia au existat deosebiri importante la nivel de mentalități religioase. În Europa Centrală şi de Vest, credincioşii erau sensibili, încă din secolul al XII-lea, față de criticismul exprimat la adresa bisericii şi a practicilor bisericeşti, dar şi față de unele mişcări eretice. În Scandinavia, influența acestora abia din secolul al XIV-lea începe a se face uşor simțită. Acest fapt se poate explica şi prin întârzierea cu care a pătruns creştinismul în acest spațiu, dar şi prin faptul că ideile religioase ale populației aici erau mai primitive decât în restul continentului. Aceste observații explică totodată şi marea importanță a cultului sfinților aici.[10] Fiecare biserică era închinată unui sfânt. Catedrala din Turku a fost inițial închinată exclusiv Fecioarei Maria. De altfel, majoritatea bisericilor medievale fuseseră dedicate acesteia. Printre sfinții celebri în Evul Mediu finlandez au fost şi Sf. Olaf şi Sf. Arhanghel Mihail.

Cultul sfinților este strâns legat de cultul miracolelor. Nu se poate determina foarte clar, în absența surselor primare, dacă finlandezii aveau aceleaşi concepții ca şi credincioşii din Europa Centrală sau de Vest, cum priveau ei miracolele şi cât de mult acest cult le influența viața sau cum s-au modificat de-a lungul timpului credința sau atitudinea lor față de miracole. Cu excepția legendei Sf. Henry, sursele medievale sunt foarte sărace în referințe cu privire la acest aspect. În 1296 Sf. Henry este pentru prima dată menționat ca patron al Catedralei din Turku, alături de Fecioara Maria. Miracolele pe care el le face după moarte vizează răzbunarea asupra ucigaşului său, salvarea credincioşilor din pericol, vindecarea bolnavilor, pedepsirea celor care nu credeau în el, prezervarea corpului său după moarte, ceea ce dovedea că nu era o ființă obişnuită. Al doilea sfânt național finlandez a fost Sf. Hemming, în timpul vieții sale, de asemenea, episcop de Turku. Cel mai bine cunoscut miracol medieval finlandez este un eveniment colectiv, datat 1495, când în timpul unui asediu rusesc asupra castelului Viipuri, crucea Sf. Andrei ar fi apărut brusc pe cer, ajutându-i pe finlandezi să iasă învingători.

În răspândirea cultului sfinților şi al miracolelor la nivelul maselor în Finlanda foarte activ a fost sistemul de ghilde. În 1347 în oraşul Ulvila (azi Pori) exista o ghildă dedicată Sf. Gertruda. Turku avea o ghildă dedicată Sf. Nicolae (fondată în 1355), o ghildă a Sf. Ana (1438), o ghildă a Sf. Gertruda (menționată pentru prima dată în 1439), o ghildă a Sf. Erasmus (1446), iar în 1449 o Frăție a Sfinților Magi. În oraşe, ghildele aveau şi femei printre membri. Ghilda Sf. Erasmus a fost fondată de mici comercianți urbani şi rurali ca reacție față de alte societăți mai aristocratice. În zonele rurale şi fermierii obişnuiți aparțineau ghildelor. În general, ghildele erau responsabile pentru decorarea bisericilor sfinților lor. Adesea şi persoane particulare făceau generoase donații pentru

[10] Orrman, „Chirch and society", în Helle, 455-462.

îngrijirea şi decorarea lăcaşurilor de cult. Deşi puține sunt informațiile sigure, se pare că şi cultul moaştelor a fost foarte răspândit în Finlanda medievală.[11]

La sfârşitul Evului Mediu, în întreaga Finlandă, clerul, inclusiv episcopii, erau recrutați din rândul populației locale. Biserica insista asupra acestui aspect pentru a se asigura că preoții sunt capabili să predice şi să țină liturghiile în limba localnicilor. Biserica este cea care a transformat limba finlandeză într-un instrument de transmitere orală a mesajului creştin, în ciuda faptului că toate textele scrise medievale erau în limbile latină, suedeză sau germană.[12] Începutul educației în Finlanda s-a datorat tot bisericii. Primele şcoli medievale erau organizate pe lângă biserici şi mănăstiri.[13]

Răspândirea Creştinismului a trasat harta culturală a Finlandei medievale divizate în două. Partea de est a fost dominată de influențele ortodoxe, ortodoxismul arătându-se mai tolerant, în spiritul *Kalevalei*, acceptând şi conviețuind cu unele practici şi credințe din epoca păgână. Partea occidentală a evoluat cultural mult mai rapid. Clericii care au venit în Finlanda pentru a-i converti pe finlandezi au oscilat între a se baza pe perS.U.A.siune sau pe sabie. Foarte multe biserici au fost construite pe locul unor foste cimitire păgâne. Construirea bisericilor a dezvoltat universul cultural finlandez. Grandoarea ceremoniilor, imaginile, sculpturile, precum şi întreaga galerie a personajelor noii religii au dat o nouă dimensiune dezvoltării culturale. Primele biserici au fost ridicate în arhipelagul Åland şi au fost construite din lemn, ceea ce a împiedicat supraviețuirea lor. Spre deosebire de acestea, bisericile construite din granit roşu sunt încă dovadă a perioadei de început a arhitecturii creştine. Cea mai timpurie biserică de granit construită în arhipelagul Åland este Biserica Sf. Olaf de la Jomala, despre care se crede că a fost ridicată în secolul al XIII-lea. La sfârşitul aceluiaşi secol a început construirea castelului din Turku.[14]

Cea mai vizibilă şi impresionantă formă a artei medievale finlandeze este reprezentă de castelele şi bisericile ridicate în perioada medievală. Aproximativ 250 de biserici de lemn şi 80 de piatră au fost ridicate în Finlanda în această perioadă. Arhitectura şi decorarea bisericilor de piatră au fost în mod particular influențate de tendințele stilistice aduse de meşterii din Suedia, Țările Baltice şi Germania.[15] Ceea ce s-a păstrat din arta şi arhitectura medievală, deşi oferă informații prețioase, se constituie în foarte puțin din ceea ce va fi fost cu adevărat. Au supraviețui trecerii timpului 75 de biserici de piatră, 15 sacristii de piatră, care inițial însoțiseră biserici de lemn, cinci castele, Viipuri inclusiv, ruinele unor castele şi ale unor conace medievale târzii. De asemenea s-au păs-

[11] Edgren, 28-46.
[12] Kauko Pirinen, „The church of Finland", în *Introduction to Finland 1963*, ed. Göran Erik Stenius (Poorvo, Helsinki: Werner Söderström Osakeyhtiö, 1963), 182.
[13] Pulsiano şi Wolf, 193.
[14] Markku Valkonen, *Finnish art over the centuries* (Helsinki: Otava, 1999), 11.
[15] Pulsiano şi Wolf, 193.

trat picturi murale în aproximativ 40 de biserici, precum şi aproximativ 800 de sculpturi de lemn.[16]

În arta medievală scandinavă s-au manifestat trei stiluri principale, în următoarele intervale temporale aproximative: între 1100-1150 şi 1225-1275 a dominat stilul Romanic; au urmat stilurile Gotic, timpuriu şi propriu-zis; iar după 1375 Goticul târziu.[17] Termenii *Romanic*, *Gotic*, sunt potriviți situației din Franța, Germania, chiar şi celei din sudul şi centrul Suediei. Pentru cazul Finlandei însă ei trebuie nuanțați. Există şi aici forme care pot fi considerate romanice, gotice sau gotic-târzii. Dar dacă sunt excluse din analiză obiectele care au fost aduse în Finlanda din Europa Centrală, atunci arta medievală finlandeză nu mai poate fi divizată în funcție de aceste concepte stilistice. Arta este caracterizată în acest caz de condițiile materiale care s-au aflat la baza creației. Astfel, expresiile romanice şi gotice în arta finlandeză sunt doar ecouri ale activității artistice europene.[18]

Biserica Catolică a avut un rol foarte important şi în istoria artei şi culturii finlandeze, ea fiind cea care a atras Finlanda în zona civilizației vest-europene.[19] Deşi arta eclesiastică medievală de origine finlandeză sau non-finlandeză poate fi găsită în oarecare măsură în muzee, mare parte a acesteia este de găsit încă în biserici. Bisericile însele sunt importante monumente. Majoritatea lor sunt decorate cu picturi murale, în cele mai multe cazuri în straturi suprapuse. În ciuda urmelor pe care timpul le-a lăsat asupra acestora, arta medievală încă poate fi vizibilă în picturi, sculpturi sau obiecte liturgice. Obiectele de artă erau fie importate, fie create în Finlanda pentru a îmbogăți şi înfrumuseța bisericile. Arta importată a servit ca model pentru realizarea altor opere şi a influențat viața spirituală şi religioasă a finlandezilor, devenind astfel parte a moştenirii lor culturale. Pe lângă Catedrala din Turku, în Finlanda încă există aproximativ 80 de biserici medievale din piatră şi aproximativ 12 mici sacristii. Aceste biserici construite din piatră, cu frontoane înalte, acoperite cu şindrilă, uneori decorate, sunt găsite în zonele rurale din Insulele Åland, în sud-vestul Finlandei, Uusimaa, Häme, Satakunta, dar şi în zonele de coastă din Ostrobotnia sudică. Structural simple, bisericile în Evul Mediu dominau, mult mai mult decât o fac azi, zonele în care erau ridicate. Majoritatea bisericilor erau înconjurate de un perete înalt, masiv, de stâncă sau lemn, al cărui scop era acela de a oferi adăpost populației din împrejurimi în caz de pericol. Abia în secolul al XIX-lea în vecinătatea bisericilor vor fi plantați copacii care astăzi ascund vederii în mare parte monumentele. De obicei, bisericile sunt construite după un plan rectangular, dispuse de la est la vest. Cu excepția Catedralei din Turku, foarte puține biserici aveau un turn vestic. Clopotele se aflau într-o clo-

[16] von Bonsdorff et al., 13.
[17] Pulsiano şi Wolf, 524.
[18] von Bonsdorff et al., 14.
[19] Molarius, 25.

potniță separată.[20] Bisericile de piatră construite în Finlanda începând cu secolul al XIII-lea sunt probabil cele mai impresionante monumente ale artei medievale tipic finlandeze.[21]

Interiorul acestor biserici era decorat cu picturi *al secco,* pictură pe tencuială uscată, o tehnică opusă celei folosită în sudul Europei, respectiv *al fresco,* pictură pe tencuiala udă. Foarte puține dintre picturile murale medievale finlandeze au supraviețuit – în aproximativ 40 de cazuri. Cel mai bine s-au păstrat picturile murale din biserica Hattula. Este foarte dificil de distins între stilul romanic şi gotic în picturile murale bisericeşti. Variațiile locale erau foarte importante şi multe dintre biserici erau decorate într-o manieră primitivă. Picturile aveau menirea de a-i învăța pe credincioşi dogma noii religii, povestind despre viața sfântă a eroilor săi. Majoritatea sculpturilor bisericeşte era importată. Unele dintre sculpturi erau realizate pe loc de meşteşugarii călători. Mobilitatea meşteşugarilor face foarte dificil de identificat originea acestor sculpturi. În ceea ce priveşte modul în care credincioşii înțelegeau semnificația artei bisericeşti, trebuie spus că în majoritate, aceştia erau țărani simpli care nu făceau nicio distincție între imaginea sfinților din biserică şi sfinții înşişi, o situație care se regăseşte în întreaga Europă, dar care în Finlanda a durat mult mai mult timp. Credințele păgâne vechi erau amestecate cu cele noi, iar imagini şi simboluri păgâne se regăsesc pictate pe pereții bisericilor. Procesul nu a funcționat doar unidirecțional, imagini şi simboluri păgâne fiind încorporate noii religii, şi mulți dintre sfinții creştini au fost incluşi de către credincioşi în incantații, descântece, formule magice, farmece.[22]

Sunt foarte puține urmele bisericilor finlandeze în stil romanic, între acestea bisericile din Inkoo, Kirkkonummi, Porvoo, datate la sfârşitul secolului al XIII-lea. Acest stil a fost adus în Finlanda de imigranții veniți din Suedia. Cele mai vechi biserici de piatră din Insulele Åland (Jomala, Hammarland, Ekerö, Saltvik) sunt, de asemenea, în stil romanic, dar influențate de arhitectura secolelor al XII-lea şi al XIII-lea din Gotland, diferită deci de ceea ce se întâmpla pe continent. Catedrala din Turku, ridicată în timpul episcopului Johannes I (1286-1290), după modelul bisericilor construite din cărămidă din centrul Suediei, este prima biserică într-un stil gotic timpuriu construită vreodată în Finlanda. În timpul aceluiaşi episcop a fost ridicată şi biserica de la Nousiainen, dedicată martirului Henrik. Bisericile tipice de piatră gri (Mynämäki, Vehmaa, Parainen, Taivassalo) încep să apară la începutul secolului al XIV-lea. Stilul gotic propriu-zis se va manifesta pentru prima dată în Finlanda la mijlocul secolului al XIV-lea odată cu lărgirea Catedralei din Turku, realizată în timpul Episcopului Hemming (1338-1366).[23] Numele de „biserică de piatră gri" se da-

[20] Riita Pylkkäinen, „Introduction", în *Art treasures of medieval Finland*, ed. István Rácz (Helsinki: Oltava, 1961), 7-8.
[21] Molarius, 25.
[22] Valkonen, 11-12.
[23] Pylkkäinen, 9.

torează faptului că sunt construite din granit gri şi reprezintă o modificare finlandeză a arhitecturii gotice. În comparație cu impresionantele monumente gotice europene, arhitectura medievală gotică finlandeză este mult mai simplă. Totuşi bisericile care au supraviețuit timpului depun mărturie despre înaltele standarde ale arhitecturii acelei perioade.[24] Până la sfârşitul Evului Mediu, catedrala din Turku a devenit una dintre cele mai mari catedrale gotice din nordul Europei.[25]

Metodele folosite în decorarea bisericilor gotice nu s-au pretat granitului şi lemnului, principalele materiale de construcție în Finlanda. Biserica Sfintei Cruci de la Hattula, construită în al doilea sfert al secolului al XIV-lea, este singura biserică parohială din Finlanda construită în principal din cărămidă. Biserica a fost construită sub supravegherea meşterilor străini care au vegheat şi asupra construirii castelului Häme. Influențele meşterilor străini în arhitectura medievală finlandeză este prezentă şi în cazul altor construcții, precum castelul Korsholm sau sacristia bisericii Isokyrö. În secolul al XV-lea bisericile parohiale finlandeze formează, din punct de vedere arhitectural, grupuri distincte la nivelul influențelor străine pe care le-au suferit. Modelele baltice şi nord-germane au influențat tipul de biserici construite în Uusimaa. Biserica din Hollola (construită în jur de 1480) a influențat construirea bisericilor din provincia Häme şi sud-vestul Finlandei, unde modelele daneze şi nord-germane sunt vizibile. Influențele suedeze se regăsesc în Satakunta. Începând cu sfârşitul Evului Mediu, bisericile de piatră încep să fie construite şi în Ostrobotnia. Dintre acestea numai biserica din Kemi (construită între 1517-1520) se păstrează aşa cum arăta ea în Evul Mediu. Celelalte au suferit alterări atât la nivel structural, cât şi la nivel decorativ, în secolele al XVIII-lea şi al XIX-lea, fiind pliate cerințelor vremii şi puțin din aspectele medievale se păstrează în ceea ce se poate vedea azi.

Scopul ornamentației pictate era acela de a atrage atenția asupra arcadelor şi a sublinia arhitectura bisericii. Decorația a evoluat de la motivele geometrice, la cele vegetale, apoi la figuri de sfinți şi în cele din urmă la scene narative. Introducerea motivelor religioase în decorarea bisericilor este semnul unei noi şcoli de gândire. Liderii bisericii sperau de acum să poată influența congregația prin intermediul picturilor. Cele mai vechi picturi murale din Finlanda se găsesc în Insulele Åland. Fragmente din astfel de picturi sunt vizibile în bisericile Lemland, Jomala şi Sund. Acestea sunt datate la începutul secolului al XIV-lea şi reprezintă perioada de tranziție de la stilul romanic la stilul gotic. Bisericile finlandeze erau decorate atât de pictori locali, cât şi de pictori străini. În cazul celor dintâi, pictura este primitivă, mai simplă, adesea motivele religioase sunt însoțite de motive şi semne magice, de diavoli, de teme zoomorfe din folclor, arme, nave, copaci ai vieții etc. Aceste picturi nu au o valoare artistică intrinse-

[24] Molarius, 25-27.
[25] Valkonen, 11.

că, dar oferă date despre credințele semipăgâne ale oamenilor în momentul respectiv. Se pare că liderii bisericii nu aprobau aceste practici, de vreme ce instrucțiunile Diocezei din Turku, emise în 1480 în timpul episcopului Konrad Bitz, specificau că bisericile nu-şi pot alege pictorii fără permisiunea episcopului sau a Consiliului episcopal.

În timpul episcopului Konrad Bitz (1460-1489), s-au construit foarte multe biserici şi a fost abordat un nou stil în pictarea acestora, de acum înainte prin serii de picturi, spunându-se o poveste religioasă. Scopul acestora era de a educa enoriaşii în spirit creştin. Primul meşter al noului stil în Finlanda se pare că a fost pictorul Peter Henriksson, probabil suedez prin naştere, care a semnat şi a datat ornamentația pereților bisericii Kalanti astfel: *Petrus Henrikson Pictor, 1470-1471.* Picturile din bisericile din Laitila, Taivassalo, Parainen, Perniö, Sauvo, Capela Ioan Botezătorul, fragmente din bisericile din Kaarina, Karjaa şi Naantali, pot fi atribuite stilistic aceleiaşi şcoli. Planurile cu privire la ornamentarea acestor biserici este posibil să fi fost trasate în Consiliul episcopal din Turku, care apoi l-a chemat pe Peter Henriksson în Finlanda pentru a le îndeplini. Picturile din şcoala de la Kalanti sunt foarte aproape de stilul şcolii suedeze Tierp de la mijlocul secolului al XV-lea.

Aproximativ 800 de sculpturi şi piese de altar cioplite în lemn s-au păstrat din perioada Evului Mediu. Acestea reprezentau diferiți sfinți, între care Fecioara Maria, Mântuitorul, patronul bisericii respective, crucifixuri, sfinți. Odată cu trecerea timpului, numărul altarelor în biserică a crescut şi odată cu el şi nevoia de sculpturi. Catedrala din Turku, spre exemplu, avea la sfârşitul evului mediu peste 40 de altare dedicate diferiților sfinți. Cele mai vechi sculpturi sunt datate începând cu secolul al XIII-lea şi sunt fie importate din Gotland, fie realizate de meşteri locali care lucrau în apropiere de Turku, dar care învățaseră meşteşugul în acelaşi Gotland. În secolul al XV-lea multe opere valoroase sunt comandate şi aduse din străinătate. Între acestea, Altarul Barbarei (1412-1420) din biserica din Kalanti, opera meşterului Franck din Hamburg. Arta secolului al XV-lea a fost sub puternica influență a lumii baltice, unde negustorii hanseatici aduceau din Lübeck sau Danzig în întreaga Scandinavie opere de artă. În Finlanda sunt numeroase sculpturile (madone, sfinți, apostoli, crucifixuri, impresionante sunt motivele Pieta) aduse din oraşele hanseatice. La sfârşitul Evului Mediu devine o obişnuință ca altarele să fie decorate cu triptice, importate nu numai din Germania, dar şi din Țările de Jos.[26] Alături de pictură, sculptură şi arhitectură se cuvine să menționăm şi arta realizării obiectelor de metal, foarte dezvoltată în Scandinavia, foarte prezentă inclusiv în Finlanda, dar de obicei importată şi reprezentată, de asemenea, de obiectele de cult.[27]

La sfârşitul Evului Mediu, artele au înflorit având o nouă susținere economică. În timpul episcopului Magnus al II-lea Tavast, biserica Finlandei a pri-

[26] Pylkkäinen, 9-15.
[27] Ana Nilsén, „Ars and architecture", în Helle, 532-533.

mit dreptul de a vinde indulgențe pentru a strânge fonduri care să susțină decorarea bisericilor. În secolul al XVI-lea arta a devenit şi o preocupare laică, nemaiintrând exclusiv în sarcina clerului. Între 1556-1563 în timpul Ducelui Johan (Ioan), vechiul castel din Turku a fost transformat într-o adevărată curte nobiliară. Meşterii necesari au fost aduşi din străinătate, în special din Germania şi Țările de Jos, dar şi din Suedia.

În timpul Renaşterii, nobilimea a atras mai multă putere şi mai mult lux, dar artele nu au cunoscut vreo evoluție deosebită. Foarte puține creații artistice au fost produse în timpul Renaşterii. Una dintre acestea este pictarea bisericii din Isokyrö, ridicată în jur anului 1560 la comanda Marelui Duce de Kyrö. Despre autorul acestei picturi se cunosc foarte puține. Se crede că a fost german.[28] Până spre sfârşitul Evului Mediu artiştii lucrau anonim, pentru *soli Deo gloria.* Foarte rare sunt cazurile în care sunt cunoscute numele artiştilor. Se cunoaşte, de exemplu, numele lui Orm, cioplitor în piatră, care a lucrat la castelul din Turku în 1326. Pictorul Conradus a lucrat şi el tot la Turku, dar în 1340. Numele acestora sunt cunoscute din documente scrise. Stilul unui aşa numit „Maestru din Lieto" a fost recunoscut în sculpturile sale în lemn, dar numele nu îi este cunoscut. Abia în 1470 Petrus Henriksson va semna picturile sale.[29]

Cultura literară a fost foarte puțin însemnată în Evul Mediu, fiind reprezentată doar de cărți străine. Fețele bisericeşti înalte şi liderii politici aveau însă, încă din secolul al XIII-lea, impresionante biblioteci. La sfârşitul Evului Mediu în Finlanda încep a fi scrise cărți în limbile latină, suedeză şi probabil chiar în finlandeză, dar s-au păstrat numai traducerile în suedeză din latină, datorate călugărului Jöns Budde (1461-1491).[30]

[28] Valkonen, 13.
[29] von Bonsdorff et al., 14
[30] Pulsiano şi Wolf, 193.

Partea a VI-a

Renaşterea şi Reforma în Finlanda

În istoria europeană, secolul al XVI-lea este considerat a fi secolul Reformei şi al trecerii de la medievalitate la epoca modernă. Ca parte a Suediei, Finlanda a împărtăşit toate transformările prin care a trecut regatul vreme de aproximativ 600 de ani. Ceea ce era valabil în Suedia se aplica şi în Finlanda: religie comună, lege comună, aceeaşi ordine socială, aceeaşi formă de guvernare. Când în Suedia limba credinței era latina, aceeaşi era situația şi în Finlanda. Când Reforma luterană a pătruns în Suedia, acelaşi proces a început şi în Finlanda. Una dintre cele mai importante caracteristici ale Reformei a fost susținerea tezei că Biblia trebuie să fie accesibilă poporului în limba sa. Pentru Finlanda, secolul Reformei a însemnat în principal începutul limbii finlandeze ca limbă de cultură.[1] Nicăieri în Scandinavia rolul Reformei nu a fost atât de însemnat ca în Finlanda pentru dezvoltarea limbii locale.[2]

Renaşterea este un fenomen şi o etapă istorică recunoscute printr-o serie de caracteristici. Între acestea amintim: interesul pentru om ca entitate unitară ce însumează atât suflet cât şi trup, dar şi ca actor al vieții sociale; trecerea spre umanism, înțeles ca tratare a omului cu gentilețe şi respect[3]; noul subiectivism şi individualism în artă şi literatură; eroizarea artistului; căutarea unei noi unități pentru viața spirituală şi intelectuală.[4]

Primele contacte ale Scandinaviei cu Renaşterea datează din ultimul sfert al secolului al XV-lea. Cu toate acestea, nu se poate realiza o comparație cu fenomenul cunoscut de Italia.[5] Arta renaşterii italiene s-a răspândit în secolele al XV-lea şi al XVI-lea, ajungând cunoscută în zonele cele mai îndepărtate precum Imperiul Otoman, Mexic şi Peru, Moscova, Irlanda şi Scoția. Cu toate acestea, zonele amintite continuă să rămână la periferia fenomenului renascentist. Europa Nordică reprezintă şi ea tot o zonă marginală şi este foarte puțin influențată de Renaştere, chiar dacă unele elemente ale acestui fenomen aveau să ajungă şi aici. În Finlanda, Norvegia şi chiar Islanda, abia după Reformă câțiva studenți teologi aveau să descopere umanismul. În Suedia şi Danemarca elementele renascentiste au fost însă mai bogate. Regii Erik al XIV-lea (1560-1569) şi Ioan al III-lea (1569-1592) ai Suediei aveau pretenția de a fi conside-

[1] Kai Laitinen şi George C. Schoolfield, „New beginnings. Latin and Finnish", în *A history of Finland's literature*, ed. George C. Schoolfield (Lincoln: University of Nebraska Press, in cooperation with the American-Scandinavian Foundation, 1998), 34.
[2] Nordstrom, 43.
[3] G.R. Elton, *Renaissance and Reformation, 1300-1648* (New York: Macmillan Publishing Co., London: Collier Macmillan Publishers, 1976), 50.
[4] Kurt Jahannesson, *The Renaisssance of the Goths in the sixteenth-century Sweden. Johannes and Olaus Magnus as politicians and historians* (Berkeley, Los Angeles, Oxford: University of California Press, 1991), 46.
[5] Pulsiano şi Wolf, 465.

raţi prinţi renascentişti. Cel dintâi cunoştea, se pare, opera lui Machiavelli şi pe cea a lui Castiglione, vorbea italiana, desena şi cânta la lăută. Cel din urmă, admirator al arhitecturii renascentiste, a susținut construirea unor edificii care au îmbinat în cele din urmă stilul renascentist şi pe cel gotic.[6]

După ce ideile Reformei s-au impus, Europa Nordică a devenit şi ea foarte receptivă față de ideile Renaşterii şi față de umanism. Astfel, umaniştii germani şi danezi au găsit adesea susținerea regilor suedezi şi danezi, în vreme ce umaniştii locali nordici au fost foarte activi în educație şi în impunerea Reformei.[7]

Cultural, nordul Europei era la începutul secolului al XVI-lea mult în urma Italiei, Franței, Țărilor de Jos, Renaşterea având o foarte mică influență în zonă în general, nu doar la nivelul artei. În nordul Europei arta renascentistă, reprezentată de portretele monarhilor şi nobililor, era primitivă prin comparație cu operele Europei Centrale şi Sudice. Artiştii locali erau aproape inexistenți şi foarte puține resurse au fost folosite pentru aducerea din sud a unor artişti străini. Cărțile, la rândul lor, erau puține şi doar Reforma avea să impună cărți în limbile nordice.[8] Dacă în restul Europei, în general, Renaşterea a precedat Reforma, în Europa Nordică Renaşterea a survenit după Reformă, explicația găsindu-se în structurile sociale specifice părții septentrionale a Europei şi în distanța mare față de centrul continentului.

Călătorind în străinătate, nobilii din nordul Europei au venit în contact cu arhitectura şi celelalte arte ale Renaşterii care au început apoi să fie vizibile în arhitectura locuințelor nordice şi în designul mobilei caselor scandinave nobiliare, mai ales în Danemarca, o țară mai bogată în acel moment.[9] În secolele al XVI-lea şi al XVII-lea, în regiunea Balticii în general, artele erau reprezentate de un amalgam de talente importate în principal din Germania şi Țările de Jos. Unii dintre artişti călătoreau de la o curte princiară la alta în toată regiunea Mării Baltice, ceea ce favoriza răspândirea ideilor artistice în zonă. Foarte puțini artişti locali s-au făcut remarcați înainte de secolul al XVIII-lea.[10] Condițiile economice sau structurale ale Finlandei în secolele al XVI-lea şi al XVII-lea nu au fost favorabile unei vieți artistice organizate şi permanente. Obiectele de artă erau importate, iar artişti străini erau aduşi pentru diferite proiecte interne.[11] Odată cu creşterea importanței şi a rolului artiştilor locali, în secolul al XVIII-lea, va scădea importanța şi rolul artiştilor străini care vor fi în cele din urmă alungați din zonă de condițiile economice mai puțin favorabile.[12]

---

[6] Peter Burke, „The uses of Italy" în *The Renaissance in national context*, editori Roy Porter şi Mikulas Teich (Cambridge: Cambridge University Press, 1991), 11.
[7] Margaret L. King, *The Renaissance in Europe* (London: Laurence King Publishing, 2003), 317
[8] Nordstrom, 48.
[9] Derry, 108-109.
[10] Kristoffer Neville, „Scandinavia and the Baltic. 1500-1800", în *Atlas of world art*, ed. John Onians (Oxford University Press, 2004), 157.
[11] von Bonsdorff et al., 69-75.
[12] Neville, „Scandinavia and the Baltic. 1500-1800", în Onians 157.

Primele contacte ale Finlandei cu Renaşterea s-au produs în anii 1520 în timpul domniei lui Gustav Vasa. Arta acestei perioade este, de altfel, numită „Renaşterea perioadei Vasa" şi este datată între 1523 şi 1611, deşi perioada Vasa s-a încheiat în 1650. Renaşterea s-a insinuat foarte încet în Finlanda, unde a fost mai mult un concept decât un stil. Unele dintre ideile şi idealurile noii epoci, între care accentul pe individualitate, s-au manifestat chiar din anii 1480 în pictura sau sculptura blazoanelor aristocratice din biserici. În acelaşi timp, blazoanele familiilor Sture şi Tott apar în castelele din Turku şi Häme, dar şi în fortăreaţa Olavinlinna, cioplite în piatră. Unele picturi şi anumite elemente arhitectonice care apar în Castelul din Turku cu ocazia renovărilor din anii 1530 şi 1540 sunt tipic renascentiste, dar ele nu au fost realizate sistematic. Abia în 1556 a fost realizat un plan de renovare, care a şi fost dus la îndeplinire de fiul lui Gustav Vasa, Johan, devenit duce de Finlanda, şi care în perioada 1556-1563 a locuit în acest castel. Datorită extensivelor lucrări realizate la castel în această perioadă, precum şi a altor inovaţii care au ajuns la Turku odată cu Curtea, se consideră că de fapt Johan este cel care a adus Renaşterea în Finlanda. Sculptorul Antonius Timmerman a început să lucreze în Finlanda în această perioadă. Originar din Ţările de Jos, el avea să se stabilească în Finlanda unde a şi murit în 1592. În 1570 Timmerman avea deja 30 de asistenţi. Secolul al XVII-lea avea să marcheze în Finlanda trecerea de la arta renascentistă la arta barocă.[13]

Reforma în Suedia şi Finlanda, ca şi în alte zone ale Europei, a depins de schimbările politice complexe legate de afirmarea statelor naţionale. Lupta pentru obţinerea suveranităţii a determinat statul, între altele, să încerce să aducă Biserica Catolică internaţionalistă sub controlul autorităţii locale. Teologia evanghelică oferea o mai puternică susţinere acestei politici de afirmarea naţională decât cea catolică. Astfel, începutul Reformei în Suedia coincide nu întâmplător cu încercarea daneză de a reface Uniunea de la Kalmar.[14] Începutul secolului al XVI-lea a găsit Finlanda încă parte a Uniunii de la Kalmar. Aceasta însă suferise diferite diviziuni, în principal din cauza refuzului exprimat de stările Suediei de a recunoaşte autoritatea regelui danez. Tensiunile danezo-suedeze au atins un maxim în noiembrie 1520 când regele Christian al II-lea al Danemarcei a masacrat nobilimea suedeză la Stockholm. Acţiunile tiranice ale regelui danez au dus la izbucnirea unei revolte în Suedia, revoltă condusă de nobilul Gustav Vasa, care la 6 iunie 1523[15] a şi fost proclamat rege. În timpul domniei sale (1523-1560), Suedia a intrat în epoca modernă. Dacă în perioada medievală regii, biserica, nobilii şi oraşele aveau autoritatea de a controla sistemul de taxe, justiţia şi participarea la război, în perioada modernă

[13] von Bonsdorff et al., 69-75.
[14] E.I. Kouri, „The early Reformation in Sweeden and Finland, c. 1520-1560," în *The Scandinavian Reformation. From evanghelical movement to institutionalisation of reform*, ed. Ole Peter Grell (Cambridge: Cambridge University Press, 1995), 44-45.
[15] Din 1983, 6 iunie este ziua naţională a Suediei.

monarhii au depus eforturi susținute pentru a aduce aceste elemente sub autoritatea unor instituții pe care le puteau controla ei înşişi.[16]

În strădania sa de a realiza un stat puternic şi centralizat, Gustav Vasa, pe lângă alte măsuri cum ar fi impunerea de noi taxe, şi-a orientat atenția asupra bogăției şi privilegiilor Bisericii. În 1522, Gustav Vasa a primit o contribuție din partea bisericii, iar în 1523 a preluat o parte din proprietățile acesteia cu titlu de împrumut. Dar pentru că toate acestea nu i se păreau suficiente, în 1527 va da o adevărată lovitură Bisericii[17], susținând în fața Adunării Stărilor, desfăşurată în oraşul Vesterås, că singura soluție pentru supraviețuirea statului suedez aproape falimentar era confiscarea proprietăților bisericeşti. Acesta este contextul în care averile Bisericii au fost confiscate, Biserica şi-a pierdut dreptul de a impune taxe, a pierdut castele şi pământuri. Din 1540 regele a devenit capul Bisericii din regatul suedez.[18] Au fost confiscate nu numai obiecte de valoare, aşa-numitele bunuri „inutile" ale bisericii, artefacte din aur şi argint[19], dar şi clopotele de bronz ale bisericilor sau veşmintele preoților. Confiscarea proprietăților şi a comorilor bisericilor a avut un efect dezastruos asupra culturii. Biserica a pierdut în aceste condiții foarte multe opere de artă, precum şi resursele financiare care i-ar fi permis să întrețină clădirile pe care le deținea.[20]

Regele era, de asemenea, interesat în preluarea oraşelor şi a proprietăților nobiliare, proces care s-a desfăşurat mai repede în Finlanda decât în restul Suediei. În 1540 toate proprietățile nobiliare erau deja confiscate în Finlanda, provincie care fusese divizată în opt unități administrative ce corespundeau în general vechilor provincii istorice. În timp, numărul unităților administrative va creşte. Ele se aflau sub autoritatea unor administratori, reprezentanți locali ai autorității regale. Mai târziu aceşti administratori locali au intrat sub conducerea unui guvernator. Organizarea birocratică administrativă, deşi îmbunătățită față de perioada anterioară, şi-a păstrat unele dintre atributele sale medievale.[21] Aceleaşi dificultăți financiare ale regatului care determinaseră măsurile împotriva Bisericii au determinat şi proclamația din 1542 prin care toată suprafața nelocuită a Finlandei a intrat în posesia Coroanei. În felul acesta statul putea controla expansiunea teritorială. Aceasta a afectat mai ales regiunea Savo unde locuirea a înaintat sute de kilometri spre nord şi nord-vest.

Neînțelegerile dintre Gustav Vasa şi Papa Clement al VII-lea, survenite în 1524, când regele a înlocuit episcopi fără a avea aprobarea Papei, au adâncit ruptura dintre Suedia şi Biserica Catolică.[22] Au existat o serie de condiții favorabile care au permis regelui să înceapă atacul asupra Bisericii. Trebuie, în acest sens, făcută distincția între poziția Bisericii în Finlanda şi poziția Biseri-

[16] Lavery, 38-39.
[17] Wuorinen 1965, 61.
[18] Lavery, 39.
[19] Lars O. Lagerqvist, *A history of Sweden* (Stockholm: Swedish Institute, 2001), 43.
[20] von Bonsdorff et al., 69.
[21] Jutikkala şi Pirinen, 102-109.
[22] Singleton 1998, 33.

cii în restul Regatului Suedez. În Finlanda, Biserica nu era excesiv de bogată. Veniturile provenite din taxe erau modeste, iar proprietățile sale funciare nu erau însemnate. În schimb, în Suedia, Biserica deținea o cincime din pământuri. Când au survenit măsurile împotriva Bisericii suedeze, ele s-au aplicat identic şi Bisericii din Finlanda. Confiscarea proprietăților bisericeşti, însoțită de închiderea spitalelor şi a şcolilor de pe lângă biserici, au provocat unele revolte țărăneşti în Suedia, dar acestea au fost foarte puțin însemnate.[23]

În Finlanda au fost confiscate peste 800 de proprietăți. Clerul a intrat în rândul funcționarilor statului primind salarii, chiar dacă diminuate în mai multe rânduri. În 1530, regele a decretat că toate bisericile trebuie să predea Coroanei unul dintre clopotele bisericii, dar că acesta poate fi păstrat dacă era plătită o sumă compensatoare de către congregație – cei mai mulți au preferat evident să îşi „răscumpere" clopotul. În unele cazuri a fost luat chiar cuprul care acoperea bisericile, topit şi preschimbat în monede. Nimic nu a scăpat inspectorilor trimişi de rege. Multe mănăstiri au dispărut în urma „redistribuirii" proprietății. Nu numai Coroana a preluat din proprietățile Bisericii, ci şi nobilii, căci Edictul de la Vesterås le permitea să îşi recupereze proprietățile pierdute în favoarea bisericii începând cu anul 1454.

În Suedia, venitul anual al Bisericii era de aproximativ 12 ori mai mare decât cel al Coroanei. În acelaşi timp Biserica deținea aproximativ 21% din proprietățile funciare, în vreme ce Coroanei îi reveneau doar 7%. În Finlanda, aşa cum arătam, situația era diferită, peste 90% din pământuri fiind deținute de țărani. În acelaşi timp, Biserica Catolică în Suedia avea poziții tot mai slabe. Episcopul Gustav Trolle, cel mai înalt reprezentant al Bisericii Catolice în Suedia, fusese acuzat de a-l fi susținut pe Christian al II-lea şi de a fi fost implicat în vărsarea de sânge din noiembrie 1520, prin urmare era blestemat de toți patrioții suedezi. Papa a continuat să-i susțină atât pe Trolle cât şi pe Christian al II-lea, considerând că aceştia şi-ar putea redobândi autoritatea. Astfel, după anul 1520, Biserica Suedeză era practic lipsită de figuri marcante: Trolle era un proscris, doi dintre episcopii Suediei fuseseră decapitați la Stockholm, alți doi, inclusiv episcopul de Turku, Arvi Kurki, muriseră în 1522, unii episcopi danezi fugiseră din țară, iar alții erau prea bătrâni şi incapabili să preia o aşa de mare responsabilitate. Singurul episcop care a apărat pozițiile Bisericii a fost Brask de Linköping, dar el singur nu a reuşit să asigure Bisericii suportul necesar pentru a depăşi criza. Pe acest fond se fac simțite primele influențe ale luteranismului în Suedia.

În ciuda acestor condiții favorizante pentru pătrunderea luteranismului, subliniem încă o dată că aici Reforma nu a apărut în primul rând ca rezultat al transformărilor doctrinare sau al schimbărilor inițiate de clerici zeloşi. Regele şi Coroana sunt cei care au dat formă noii Biserici, din motive în primul rând

[23] Jutikkala şi Pirinen, 109-110.

politice, iar nu din motive de credință.[24] Într-adevăr, Reforma s-a produs în Europa într-un anumit context social şi politic şi în anumite circumstanțe economice care, într-o anumită măsură, au şi cauzat acest fenomen. Dar Reforma a fost în primul rând o mişcare religioasă, pornită din sânul Bisericii, preocupată de sufletul omului, de salvarea acestui suflet şi de viața de apoi, şi care s-a exprimat în primul rând în termeni teologici.[25] În schimb, în Suedia Reforma religioasă a fost adoptată nu în urma producerii unor transformări profunde la nivelul credinței şi practicii creştine, nu prin activitatea şi predicile unor reformatori pasionați, ci ca pretext pentru preluarea de către Coroană a proprietăților Bisericii şi pentru înlăturarea privilegiilor reprezentanților săi. O altă caracteristică a Reformei în Suedia este aceea că a evoluat foarte lent şi mult mai puțin dramatic decât în alte zone, evitându-se producerea unor schimbări majore la nivelul practicii religioase.[26] Dar cea mai mare deosebire este aceea că în Suedia şi în Finlanda nu au existat manifestări împotriva abuzurilor reale sau imaginate sau ale relelor practici ale Bisericii. Schimbarea vechii ordini nu s-a datorat nici scandalurilor din sânul bisericii, nici preocupării pentru învățăturile bisericeşti care să fi dus la erezii sau individualism religios. În Suedia, Reforma nu a pătruns dinspre mase, ci dinspre lideri, în vreme ce oamenii obişnuiți au rămas în mare măsură indiferenți. Ei nici nu s-au ridicat împotriva bisericii, dar nici nu i-au luat apărarea.[27] Reforma a rămas fără susținere populară nu numai în Suedia, ci şi în Finlanda.

Deşi influența contactelor culturale şi economice cu Germania a fost importantă în diseminarea ideilor reformatoare, cele două societăți receptor erau prea diferite pentru a face posibilă şi aici aceleaşi manifestări ca în cazul reformei urbane germane. Oraşele din Suedia şi Finlanda erau foarte mici în comparație cu cele din Germania. Primele idei reformatoare au fost aduse la Stockholm de către negustorii germani în 1522, urmați de mercenarii germani.[28] Universitățile din Germania, foarte celebre printre suedezi şi finlandezi, au contribuit, de asemenea, la răspândirea ideilor Reformei în Suedia şi Finlanda.[29] S-a spus chiar că odată cu Reforma, Suedia şi Finlanda au devenit provincii culturale ale Germaniei. După ce Reforma s-a impus în Suedia şi Finlanda, cărțile în limba germană publicate pe continent au devenit foarte cunoscute şi aici. Negustorii vindeau astfel de cărți, iar treptat tipografiile scandinave au început să facă la rândul lor comenzi de astfel de cărți. Cei care călătoreau în străinătate se întorceau, firește, cu cărțile pe care şi le cumpăraseră acolo, majoritatea cărți teologice. Astfel, influența cărților apărute pe continent în răspândirea ideilor Reformei în Europa Nordică nu trebuie nici ea neglijată.

---

[24] Wuorinen 1965, 62-64.
[25] Elton, 175.
[26] James Larson, „Translator's preface", în Jahannesson, xiii.
[27] Wuorinen 1965, 60.
[28] Kouri, „The early Reformation in Sweeden and Finland, c. 1520-1560," în Grell, 43-44.
[29] Kauko Pirinen, „The church of Finland", în Stenius, 182.

Depărtarea de centrul continentului nu a însemnat însă că Suedia şi Finlanda au rămas izolate de evenimentele europene care au cutremurat fundamentele Bisericii Catolice la sfârşitul Evului Mediu. Chiar dacă începutul unei biserici sistematic organizate data aici abia din secolul al XIII-lea, la începutul secolului al XVI-lea începuse să se manifeste şi în Suedia un anumit criticism, în vreme ce în Finlanda oamenii se plângeau de birocrația şi de corupția de care se făceau vinovate autoritățile bisericeşti. Chiar dacă aceste aspecte, aşa cum am subliniat, nu sunt comparabile ca intensitate cu ceea ce se întâmpla în sudul continentului, ele au existat şi au avut o anumită influență asupra contextului în care Reforma avea să pătrundă în Suedia şi Finlanda. Astfel, în timpul regenței lui Sten Sture cel Bătrân (1470-1503) s-a încercat, fără rezultate notabile, limitarea puterii politice a episcopilor, precum şi a resurselor lor economice.[30]

Reforma în Suedia şi Finlanda a fost adesea prezentată ca o tranziție paşnică de la catolicismul universal dar corupt către o biserică națională, curată. Dar această imagine idealizată nu corespunde în întregime realității. Primele generații de reformatori au fost ezitanți la începutul mişcării evanghelice[31] şi nu s-au grăbit deloc să respecte sau impună noua doctrină. Gustav Vasa a numit reformatori luterani în fruntea Bisericii, fără a fi înțeles însă cu adevărat teologia luterană. Promovarea luteranismului a dus la separarea Bisericii de Roma şi totodată la creşterea autorității regelui asupra sa. Luteranismul a pătruns în Finlanda treptat şi mai puțin dramatic ca în vestul Europei. În 1560, când Gustav Vasa a murit, biserica regatului era o instituție supusă Coroanei, dar nu şi o instituție luterană. Abia în 1593 a fost adoptată formal Confesiunea de la Augsburg, confesiunea de credință a Bisericii Luterane. Alianța dintre Coroană şi Biserică a continuat, culminând cu Legea Bisericii din 1686 prin care se condiționa calitatea de rezident al regatului de apartenența la luteranism.[32]

Gustav Vasa este cel care a fondat două oraşe în Finlanda, Tammisaari în 1546, şi Helsinki în anul 1550.[33] Scopul regelui, atunci când a pus bazele oraşului Helsinki, fusese acela de a crea un rival pentru oraşul Reval (astăzi Tallinn), ceea ce nu a reuşit, căci, după ce inițial îi obligase pe toți comercianții din Turku, Ulvila, Pori, Rauma, Tammisaari şi Porvoo să se mute în oraşul nou întemeiat, în 1555 regele a permis acestora să se întoarcă în oraşele lor de origine dacă doreau, ceea ce mulți au şi făcut. Astfel, dacă în 1551 Helsinki număra aproximativ 3.000 de locuitori, în 1571 numărul acestora scăzuse la aproximativ 500, foarte puțin în comparație cu marile oraşe ale Europei. Totuşi, în Finlanda, Helsinki continua să fie al cincilea oraş ca mărime.[34]

---

[30] Kouri, „The early Reformation in Sweeden and Finland, c. 1520-1560," în Grell, 43-59.
[31] Ibid., 44.
[32] Lavery, 39-40.
[33] von Bonsdorff et al., 69.
[34] Neil Kent, *Helsinki. A culturale and literary history* (Oxford: Signal Books, 2004),10.

Influențele artistice ale Reformei asupra arhitecturii şi artei interioare religioase bisericeşti aveau să se manifeste foarte târziu în Finlanda. Informații în acest sens sunt oferite de arhivele bisericeşti care datează din prima jumătate a secolului al XVII-lea. Un decret emis în 1571 de Biserica Suedeză, prin Arhiepiscopul Laurentius Petri, stabilea parametri în limitele cărora trebuiau să se înscrie veşmintele bisericeşti, mobila bisericească, reprezentările picturale. Dar bisericile finlandeze, ca urmare a moderației cu care noile idei au fost implementate, au păstrat multe dintre sculpturile şi picturile murale medievale. Deşi au fost formulate unele critici la adresa imaginilor din biserici şi catedrale, acestea nu au fost distruse sau înlăturate. Abia în secolele al XVIII-lea şi al XIX-lea majoritatea bisericilor au fost zugrăvite în alb, picturile murale fiind astfel acoperite.[35] Dieta de la Vasterås nu a impus transformări radicale. Aceasta s-a mulțumit să solicite ca în cuprinsul întregului regat cuvântul lui Dumnezeu să fie transmis în „puritatea sa", o exprimare destul de vagă.

În Suedia, Protestantismul a fost introdus de Olaus Petri, un înfocat discipol al lui Luther, pe numele său suedez Olof Persson (sau Petersson, 1493-1552) şi de fratele acestuia Laurentius Petri (1499-1573), cel care avea să devină primul arhiepiscop luteran al Suediei.[36] Deşi Reforma în Finlanda a urmat liniile generale de dezvoltare din Suedia, elementele specifice au fost însemnate. Aici Reforma a fost adusă de tineri teologi finlandezi care cunoscuseră noua religie în timpul studiilor lor la universitățile europene, în special germane. Primul dintre aceştia a fost şi Pietari (Petrus) Särkilahti care studiase la Rostock, Louvain şi Wittenberg. În 1524 acesta s-a întors în Finlanda şi până la moartea sa, survenită în 1527, i-a influențat pe mulți preoți în spiritul noii religii.[37] În 1528, regele l-a numit episcop de Turku pe Martinus Skytte. În timpul episcopatului acestuia (1528-1550) predicile ținute în limba locală finlandeză au înlocuit în mare măsură liturghiile în oficierea serviciilor divine.

O altă noutate adusă de Reformă în Biserică a fost evitarea venerării sfinților. Reprezentările lor sculptate au fost înlăturate din biserici. Tineri promițători călătoreau la Wittenberg sau în alte centre ale Reformei pentru studii. Printre studenții pe care Skytte i-a trimis la studii la Wittenberg s-a aflat şi Mikael Agricola, care mai târziu a ajuns rectorul Şcolii Catedrale de la Turku şi apoi episcop de Turku (între 1554-1557). În cei trei ani ai episcopatului său, Biserica Finlandei a făcut paşi decisivi către luteranism.[38]

Primii tineri finlandezi trimişi de Skytte la studii în Wittenberg s-au întors în 1536. Aceştia sunt cei care au făcut cu adevărat Reforma şi ideile ei cunoscute poporului. Slujbele în limba finlandeză au fost introduse în jurul anului 1537

[35] Hanna Pirinen, „Changes in the Furnishing of the Finnish Parish Church from the Reformation to the End of the Caroline Period (1527-1718)", în *The Arts and the cultural heritage of Martin Luther: Special Issue on transfiguration –Nordic Journal for Christianity and the arts*, editori Eyolf Østerm, Jens Fleischer şi Nils Holger Petersen (Museum Tusculanum Press, 2003), 140-145.
[36] Jutikkala şi Pirinen, 110-111.
[37] Kouri, „The early Reformation in Sweeden and Finland, c. 1520-1560," în Grell, 55-57.
[38] Jutikkala şi Pirinen, 110-111.

şi astfel reforma regală suedeză a devenit o reformă finlandeză. În aceeaşi perioadă însă, s-au manifestat cu oarecare asprime ideile luterane, mănăstirile fiind închise, iar averile lor confiscate.[39] Episcopii Finlandei erau în perioada medievală nu numai lideri religioşi, ci şi lideri politici naționali. După moartea lui Skytte, regele s-a temut de ascensiunea lui Agricola, de aceea a împărțit Finlanda în două dioceze. Unul dintre scaunele episcopale a rămas la Turku, unde Agricola a fost instalat episcop abia în 1554, la trei ani după moartea lui Skytte. Celălalt episcopat a fost stabilit la Viipuri[40], în fruntea sa fiind ales Paavali Juusten.[41]

Situația Finlandei, ca parte a Regatului Suediei, nu a fost favorabilă dezvoltării unei culturi în limba finlandeză. În domeniul educării maselor, regalitatea suedeză a asigurat cel mult preoți capabili să se adreseze poporului în limba sa şi să facă cunoscute învățăturile creştine prin intermediul unor lucrări bisericeşti (Catehismul, cărți de imnuri şi predici, Biblia) traduse în finlandeză. Şcoli în limba finlandeză nu au fost create, iar clasele educate erau fie de origine suedeză, fie deveneau suedeze în concepție şi cultură, fenomen care se va manifesta mai ales în secolul al XVIII-lea.[42]

În secolele al XVI-lea şi al XVII-lea, Biserica a continuat să fie legată de stat şi să fie principalul mediu al progresului cultural. Toți cetățenii Regatului, inclusiv finlandezii, aparțineau în mod obligatoriu de biserica de stat. Clerul avea reprezentanți în Adunarea Stărilor, alături de nobilime, burghezie şi țărani. Secolele al XVIII-lea şi al XIX-lea au fost martore la o treptată separare a bisericii de stat şi de viața culturală. Tot mai mulți oameni, în special din cercurile educate, încep acum să se emancipeze şi să se elibereze de teoriile religioase. În secolul al XIX-lea, şcolile, administrarea locală şi ajutorarea săracilor au fost transferate de la biserică spre autoritățile laice, iar Constituția din 1906 va înlătura dreptul clerului la reprezentare în parlament.[43]

Succesul protestantismului în Finlanda a însemnat sfârşitul artei bisericeşti, care înflorise de-a lungul întregului Ev Mediu. Nici la distanță de secole după Reformă arta finlandeză nu se va manifesta în forme specifice sau profunde. Lipsa de resurse a țării şi dominația străină nu erau favorabile dezvoltării artelor. Pionierii adevăratei arte finlandeze au apărut abia la începutul secolului al XIX-lea. Ei însă vor crea mai ales în afara granițelor Finlandei şi nu vor fi cu adevărat integrați în evoluția ulterioară a artei finlandeze.[44]

Inițial, prin distrugerile şi rupturile create, Reforma a avut un impact negativ asupra vieții culturale a regiunii. Dar, potrivit principiilor Reformei, oricine trebuia să aibă posibilitatea de a asculta cuvântul lui Dumnezeu şi slujbele religioase în limba maternă, ceea ce va contribui ulterior la progrese culturale

[39] Kouri, „The early Reformation in Sweeden and Finland, c. 1520-1560," în Grell, 63-64.
[40] Singleton 1998, 33.
[41] Kouri, „The early Reformation in Sweeden and Finland, c. 1520-1560," în Grell, 65.
[42] V. Tarkiainen, „Finnish literature before the year 1880," în *Finland, the country, its people...*, 545-546.
[43] J. Jummerus, „Church and religious life," în *Finland, the country, its people...*, 586.
[44] Alf Krohn, *Art in Finland. Survey of a century* (Helsinki: Tuli, 1953), 7.

vizibile. Predicatorii reformatori suedezi au avut un rol redus în răspândirea Reformei în Finlanda, unde localnici, precum Mikael Agricola aveau să schimbe cursul istoriei.[45] Agricola şi opera sa au fost percepute în mod diferit de-a lungul timpului. În secolul romantismului național, Agricola a fost prezentat ca un susținător al naționalismului finlandez şi ca părinte al limbii finlandeze moderne. În aceeaşi perioadă, el era considerat a fi fost o persoană modestă, venită dintr-o familie săracă, pentru că aceste atribute erau asociate cu imaginea idealizată a țăranului finlandez, populară printre reprezentanții mişcării naționale. Această imagine este departe de ceea ce se cunoaşte astăzi. Agricola nu era nici sărac, nici modest. Provenea dintr-o familie avută, fiind fiul unui mare proprietar. Era pe deplin conştient de valoarea sa şi de calitățile sale, nepregetând să îşi prezinte propriile merite în prefețele operelor pe care le-a publicat. Limba sa maternă a fost suedeza, dar a ajuns să vorbească perfect finlandeza. Se ştie, de asemenea, că nu pentru valoarea intrinsecă a limbii finlandeze a susținut el dezvoltarea acesteia, aşa cum s-a crezut sau afirmat în secolul al XIX-lea, ci din dorința de a aduce literatura religioasă la cunoştința publicului larg.[46]

Ideea conform căreia Cuvântul lui Dumnezeu trebuie predicat poporului în limba sa maternă şi ideea conform căreia trebuia să i se dea poporului oportunitatea de a citi cuvântul lui Dumnezeu în aceeaşi limbă au determinat, de altfel, apariția şi dezvoltarea literaturii în limbile nordice. Literatura apărută în suedeză şi mai ales cea în limba finlandeză au fost produse cu scop ecleziastic.[47]

La întrebarea dacă Dumnezeu înțelege limba finlandeză, Mikael Agricola răspundea printr-un distih: „Da, El aude rugăciunea în limba finlandeză,/ El, cel care înțelege inimile şi gândurile tuturor". Prin acest distih, Agricola răspundea întrebărilor comune în epocă: este finlandeza potrivită ca limbă religioasă, cu alte cuvinte o limbă a culturii, respectiv, este posibilă scrierea limbii finlandeze? Încă înainte de Reformă, limba finlandeză fusese cultivată în biserici, iar folclorul îmbrăcase formele cele mai variate (balade, cântece, incantații, proverbe, ghicitori). Însă astfel de texte nu s-au păstrat, ceea ce face din Agricola „părintele literaturii finlandeze".[48] Opera lui Agricola este cea mai veche sursă cu privire la limba finlandeză. Finlandeza din cărțile sale nu este atât de diferită de finlandeza de astăzi şi se poate citi cu oarecare uşurință, considerându-se de către unii specialişti că este chiar mai uşor de citit şi de înțeles pentru finlandezi decât este engleza lui Shakespeare pentru englezi.[49] Există o serie de manuscrise anonime, datate între 1530 şi 1540, care atestă faptul că în aceeaşi perioadă existau şi alții care erau preocupați de scrierea în limba finlandeză. Cărțile lui Agricola însă sunt primele tipărite şi primele folo-

[45] Kauko Pirinen, „The church of Finland", în Stenius, 182.
[46] Arja-Leena Paavola, „The father of standard Finnish", în *Universitas Helsingiensis. University of Helsinki Quarterly* 2 (2007): 15.
[47] Kouri, „The early Reformation in Sweeden and Finland, c. 1520-1560," în Grell, 57.
[48] Laitinen şi Schoolfield, în Schoolfield, 34-35; V.Tarkiainen, „Finnish literature before the year 1880," în *Finland, the country, its people...*, 542-545.
[49] Paavola, 15.

site pe scară largă. Totodată, literatura finlandeză de limbă suedeză nu trebuie confundată cu literatura suedeză produsă în Suedia şi adusă apoi în Finlanda. Literatura finlandeză de limbă suedeză este produsă în Finlanda şi este atestată de la sfârşitul secolului al XVI-lea.[50]

Mikael Agricola a fost puternic influenţat de predicile lui Särkilahti din anii 1520. Născut în 1510 pe coasta de sud a Finlandei, după ce a urmat şcoala la Viipuri, Agricola a sosit în 1528 la Turku, unde a fost secretarul episcopului Skytte. În 1536, a plecat la Wittenberg unde a ascultat prelegerile lui Luther şi pe cele ale lui Melancton. Întors în Finlanda în 1539, el a devenit directorul şcolii de limbă latină din Turku, iar nouă ani mai târziu asistentul lui Skytte. La moartea acestuia i-a succedat la post, dar nu a primit titlul de episcop decât trei ani mai târziu. În anul următor a izbucnit războiul între Suedia şi Rusia, iar Agricola a devenit tot mai mult implicat în negocierile diplomatice dintre cele două ţări. În 1557, a fost trimis la Moscova pentru a negocia pacea cu Ivan cel Groaznic, dar pe drumul de întoarcere s-a îmbolnăvit şi a murit în Istmul Karelian.[51]

Agricola era o persoană moderată care a reuşit să aibă o relaţie mai bună cu regele decât avusese Olaus Petri. Moderaţia a caracterizat şi activitatea sa religioasă. El a permis menţinerea în biserică a reprezentărilor sfinţilor, a păstrat slujbele în latină, precum şi ritul liturgic catolic, dar, în vreme ce vechile obişnuinţe erau menţinute, s-a început şi educarea în vederea înţelegerii noii doctrine. Deşi unele texte religioase fuseseră traduse în finlandeză din latină încă din perioada medievală, Agricola a transformat limba finlandeză într-o limbă literară. Înaintea sa, unele cărţi fuseseră deja publicate în dialectul din zona Turku. Agricola a construit o limbă finlandeză având la bază dialectul din zona de sud-vest a ţării. Dorinţa sa era să creeze o versiune în limba finlandeză a Bibliei, dar în timpul vieţii sale nu a reuşit să îndeplinească în întregime acest obiectiv.[52] Textele sale propriu-zise erau însoţite de comentarii, explicaţii, note, sumare.[53] Agricola a reuşit să publice un abecedar (1542), un catehism, o carte de rugăciuni, cărţi de liturghie, Noul Testament (apărut în 1548, deşi traducerea sa fusese încheiată încă din 1543) şi a tradus aproximativ un sfert din cărţile Vechiului Testament, inclusiv Psalmii.[54] Agricola nu a lucrat singur la aceste traduceri fiind ajutat de o serie de asistenţi al căror nume însă nu s-a păstrat.

Mikael Agricola a fost o persoană erudită, cu o memorie şi inteligenţă ale căror atribute au fost recunoscute încă din timpul vieţii sale. Studii recente au arătat că el a păstrat cu meticulozitate conţinutul şi topica în traducerea Bibliei, dar s-a arătat destul de liber în cărţile sale de rugăciuni şi în prefeţele pe

[50] Jaako Ahokas, *History of Finnish literature* (Bloomington: Indiana University, Research Center for the Language Sciences, 1973), 10-19.
[51] Kouri, „The early Reformation in Sweeden and Finland, c. 1520-1560," în Grell, 65-66.
[52] Jutikkala şi Pirinen, 111-113.
[53] Kouri, „The early Reformation in Sweeden and Finland, c. 1520-1560," în Grell, 66.
[54] Ahokas, 10.

care le-a realizat, pentru că acestea nu erau scripturi sfinte.[55] Abia în anul 1642 a fost publicată prima traducere completă în finlandeză a Bibliei, la Stockholm, de către Eskil Petraeus (episcop de Turku între 1652 şi 1657).[56] Jaako Suomalainen a publicat, probabil în anul 1583, o carte de imnuri, conținând 101 imnuri, iar Vicarul de Masku, Hemming Henrinkinpoika, între 1610 şi 1614, o ediție completă conținând 242 de imnuri.[57]

Nu mulți aveau abilități care să le permită să citească aceste cărți publicate de reformatorii locali, dar nobilii, clerul, clasa de mijloc şi chiar şi unii dintre țărani erau capabili să citească. Analfabetismul nu constituia o piedică de netrecut în calea cunoaşterii acestor cărți, dacă cel puțin o persoană din grupul respectiv putea citi. În multe grupuri sociale au fost angajate persoane care să le citească membrilor acestora. Nu există date despre impactul real al apariției acestor cărți asupra maselor, dar el trebuie să fi fost important, chiar dacă tirajele erau reduse, iar prețul cărților ridicat.[58] Totuşi acest preț era mai redus decât cel al manuscriselor care circulaseră inițial.[59]

Alături de Sarkilähti şi Agricola[60], o altă figură marcantă a Reformei a fost Paavali Juusten, episcop de Turku între 1563 şi 1575. Deşi inițial schimbările produse la nivelul ritului religios au fost neînsemnate, treptat s-au impus noi reguli. În oficierea slujbelor religioase latina a fost redusă, şi în cele din urmă înlocuită cu finlandeza, venerarea moaştelor a fost interzisă, la fel şi liturghia catolică. Juusten, devenit în 1554 episcop de Viipuri, a publicat traducerea în finlandeză a *Catehismului* şi a unei colecții de psalmi.[61]

În ciuda acestor importante figuri ale Reformei, nivelul cultural al preoților de parohie era în general încă destul de scăzut, iar el nu s-a îmbunătățit încă o lungă perioadă. Sfârşitul secolului al XVI-lea şi începutul secolului al XVII-lea au fost caracterizate de unele dispute doctrinare, nu numai între Catolici şi Protestanți, dar şi în interiorul protestantismului. Calitatea clerului de parohie se înrăutățeşte chiar, în această perioadă, un istoric descriindu-i pe clerici ca fiind „beți, violatori ai legii omeneşti şi ai legii lui Dumnezeu şi chiar mai rău".

---

[55] Paavola, 16.
[56] Singleton 1998, 33.
[57] Tarkiainen, 546.
[58] Kouri, „The early Reformation in Sweeden and Finland, c. 1520-1560," în Grell, 59.
[59] von Bonsdorff et al., 69.
[60] Actualmente în Finlanda este celebrată pe 9 aprilie Ziua Mikael Agricola şi Ziua Limbii Finlandeze. Firesc, finlandezii acordă o importanță deosebită identității lor lingvistice, considerând că „în vreme ce multe limbi ale lumii se confruntă cu tot mai rara lor folosire, este impresionant faptul că o limbă vorbită zilnic în lume de numai aproximativ 5,5 milioane de oameni, continuă să îşi păstreze o identitate puternică şi tradițiile". Totodată, Finlanda acordă o atenție deosebită misiunii de a-i învăța pe imigranții care vin în Finlanda limba finlandeză, dar şi celei de a promova această limbă pe plan internațional. „Să facem cel puțin atât pentru a cinsti memoria lui Mikael Agricola." *Helsinki Times*, ediția online, 4 aprilie 2008. Conform unei observații personale empirice, la întrebarea dacă sunt deranjați de valul important de imigranți care au venit în Finlanda în ultimii ani, cei mai mulți dintre finlandezi răspund negativ, „cu condiția ca aceştia să învețe limba finlandeză, să adopte şi respecte valorile şi tradițiile locale şi să se adapteze culturii finlandeze".
[61] Wuorinen 1965, 64-65.

Între 1627-1652, episcop de Turku a fost Isaak Rothovius, un om energic, cu viziune, care a adus un nou suflu Bisericii finlandeze. În această perioadă Luteranismul s-a înrădăcinat ferm în cultura finlandeză. Unul dintre scopurile lui Rothovius a fost acela de a înlătura superstițiile, vrăjitoria, magia neagră, credința în astrologie, toate reminiscențe ale vechilor credințe păgâne. O atenție specială a arătat-o educației, considerată a fi un instrument al Reformei, precum şi rolului Bisericii în acest domeniu, atât la nivel parohial, cât şi la nivel universitar.[62] Dacă în secolul al XVI-lea liderii Bisericii au fost finlandezi, iar Reforma a intrat în grija lor, în secolul al XVII-lea organizarea bisericii şi trecerea la un luteranism doctrinar a intrat în sarcina unor lideri religioşi de origine suedeză, între care Isaac Rothovius şi cei doi Johannes Gezelius, tată şi fiu.[63]

Agricola şi ceilalți reformatori finlandezi procedaseră cu moderație. Grija lui Agricola pentru ordine socială a dus la preocuparea sa pentru introducerea graduală a elementelor noi, astfel încât oamenii de rând să nu fie tulburați de schimbări prea radicale şi prea bruşte.[64] Deşi erau convinşi de adevărul doctrinei pe care o propovăduiau, ei au evitat să schimbe vechile obiceiuri, cu excepția celor care erau în opoziție gravă cu doctrina. Au preferat să producă schimbarea treptat, şi numai după ce vor fi pregătit şi convins pe enoriaşi. Dacă Biserica Suedeză şi Coroana Suedeză au adoptat, la începutul secolului al XVII-lea, o poziție radical-luterană, mai ales de teama Contrareformei catolice, Biserica din Finlanda continua să evolueze lent şi într-un mod tradițional. La moartea episcopului Ericus Erici Sorolainen, – cel care condusese Biserica Finlandeză pentru mai multe decenii în perioada sa de tranziție, fiind, de asemenea, şi un important scriitor în limba finlandeză, autoritățile suedeze au trecut la reconstruirea bisericii finlandeze, iar în 1627 l-au instalat pe suedezul Isaak Rothovius pe Scaunul Episcopal de la Turku. Acesta a fost începutul luteranismului doctrinar în Finlanda.

Rothovius a realizat unificarea bisericii şi a introdus o severă disciplină ecleziastică. Una dintre cele mai importante şi durabile dintre măsurile luate în timpul episcopatului său a fost fondarea Universității de la Turku, în anul 1640, la care se adaugă la fel de importanta publicare integrală a Bibliei în 1642. Cei doi episcopi Johannes Gezelius, tată şi fiu, au continuat ceea ce a început Rothovius. Misiunea lor principală a fost aceea de a începe educarea poporului, un alt principiu de bază al Luteranismului. Dacă Gezelius tatăl s-a mulțumit să îi pună pe țărani să învețe pe de rost unele rugăciuni, fiul său a început predarea sistematică a cititului, mai ales tinerilor. Deşi metodele de predare erau destul de rigide, chiar dure, ele au fost continuate pentru aproximativ două secole, aşa că finlandezii au învățat să citească cu mult înainte de

[62] Singleton 1998, 34-36.
[63] Jummerus, „Church and religious life", în *Finland, the country, its people...,* 585-586.
[64] Hanna Pirinen, „Changes in the Furnishing of the Finnish Parish Church from the Reformation to the End of the Caroline Period (1527-1718)", în editori Østerm, Fleischer şi Petersen, 138.

introducerea sistemului educației obligatorii laice, iar majoritatea știa probabil pe dinafară cea mai mare parte a Catehismului pe care l-au învățat în tinerețea lor. Această practică nu însemna doar o exersare a memoriei, deşi în unele situații este posibil ca acesta să fi fost cazul. Cu siguranță că predarea credinței creştine şi propovăduirea Evangheliei au contribuit la crearea unei profunde vieți spirituale, fără foarte multe presiuni externe.[65]

Biserica a fost singura care, în timpul Evului Mediu şi la începutul Epocii Moderne a avut în grijă educația populară, adică a poporului, propunându-şi, începând cu secolul al XVII-lea, să îi învețe pe finlandezi să citească. Un decret bisericesc din 1686 a stabilit că toți cei care doreau să se căsătorească trebuia să învețe pe de rost Micul Catehism al lui Luther, astfel încât chiar şi țăranul cel mai greu de cap trebuia să se străduiască să-l memoreze. Părinții erau cei care se presupunea că aveau să îi învețe pe copii să citească. Dacă nu reuşeau, atunci copiii erau trimişi fie la un dascăl de şcoală, fie la un slujbaş al bisericii sau la altă persoană cunoscătoare de carte. Episcopii verificau cu strictețe clerul pentru a vedea dacă acest program simplu de educare a maselor era îndeplinit. Abia după ce dovedeau cunoştințele de citit, oamenii puteau primi Sfânta Comuniune. Cei care nu treceau acest test erau public rugați să se ducă înapoi la casa parohială pentru o altă examinare. În secolul al XVIII-lea, pregătirea specială pentru Sfânta Comuniune era un lucru obişnuit, iar mai târziu a devenit obligatorie pentru tineri.

În ciuda imperfecțiunilor sistemului, rezultatele educației populare au fost impresionante. La sfârşitul secolului al XIX-lea, analfabetismul era complet înlăturat în Finlanda.[66] Abilitatea de a citi însă era un fapt obişnuit încă de la sfârşitul secolului al XVII-lea şi începutul secolului al XVIII-lea.[67] Primele date înregistrate în acest sens datează din 1880 şi arată că în acel an 97,6% dintre locuitorii de peste 10 ani erau ştiutori de carte. Ştiința de carte a dus la creşterea interesului pentru citit. În 1870, existau sute de „librării ale poporului", iar la sfârşitul secolului numărul lor ajunsese la 2.000. Şcoli elementare au fost create în toată țara în a doua jumătate a secolului al XIX-lea, unele fondate de cetățeni particulari, altele de parohii. Prima lege care viza şcoala elementară datează din 1866 şi prevedea deschiderea şcolilor prin grija autorităților locale. Şcolile elementare deveneau astfel instituții laice. Printr-o lege din 1898 aceste autorități locale erau obligate să se asigure că toți elevii de vârstă şcolară beneficiau de instrucție. Aşadar, din acel moment sistemul şcolar a fost transferat oficial de la biserică la autoritățile laice.[68]

Pentru comparație, în România, în 1912, doar 39,3% din totalul populației de peste şapte ani ştia carte, ceea ce înseamnă că 60,7% din aceeaşi populație era analfabetă. Conform recensământului din 1930, 55,8% din populația de

[65] Kauko Pirinen, „The church of Finland", în Stenius 182-184.
[66] Jorma Louhivuori, „The church and education", în Stenius, 176-177.
[67] Jummerus, „Church and religious life", în *Finland, the country, its people...,* 586.
[68] Louhivuori, 177.

peste şapte ani ştia să scrie şi citească, iar conform celui din 1948, 23,1% din populația de peste şapte ani era analfabetă.[69] Cu toate că rata analfabetismului în România a scăzut substanțial între 1918 şi 1948, este important de reținut însă că cea mai mare parte a populației ştiutoare de carte în 1948 absolvise doar patru ani de şcoală primară.[70] În Finlanda, în 1880, 97,6% dintre locuitorii de peste 10 ani erau ştiutori de carte.

Totuşi, un procent important de analfabeți există încă în rândul minorității rromilor finlandezi. Aceasta număra în 2008 aproximativ 10.000 de persoane, la care se adaugă aproximativ 3.000 de rromi finlandezi care trăiesc în Suedia. Numărul lor exact nu este cunoscut pentru că cetățenii finlandezi nu sunt înregistrați în funcție de originea lor etnică. În teorie, populația rromă are aceleaşi drepturi ca populația majoritară. În practică însă nivelul lor de educație este mult mai scăzut față de cel al populației majoritare, fără ca explicația să se afle în vreun fel de discriminare. Principala problemă este aceea că elevii rromi nu reuşesc să încheie şcoala obligatorie şi prin urmare nu pot avea acces la educație în etapele superioare. Educația adulților rromi este, de asemenea, o problemă aflată în atenția autorităților finlandeze.[71] Constituția Finlandei din 1995 a lărgit drepturile lingvistice şi asupra populației rrome, asigurând totodată condițiile pentru păstrarea identității lor culturale şi a diferitelor dialecte ale limbii rromani, o fascinantă îmbinare de limbă finlandeză, suedeză şi hindi. În orice şcoală în care se află înscrişi cel puțin patru elevi rromi, aceştia au dreptul de a studia în limbă rromani, dacă îşi exprimă această dorință.

[69] Ion Alexandrescu et al. (eds), *Enciclopedia de istorie a României* (Bucureşti: Meronia, 2000), 311, 348.
[70] Dragoş Petrescu, „The Alluring Facet of Ceauşescuism: Nation-Building and Identity Politics in Communist Romania, 1965–1989," *New Europe College Yearbook* 11 (2003/04): 261-262.
[71] The Finnish National Board of Education, *Education for romanies*, la http://www.oph.fi/english/SubPage.asp?path=447,4699,6276 (accesat la 31 iulie 2008).

Partea a VII-a

Expansiunea teritorială a Rusiei şi semnificaţia Dietei de la Porvoo

După întemeierea St. Petersburgului (1703), ambiţiile ruseşti în Finlanda au fost de natură militară şi strategică. Noua capitală trebuia să beneficieze de o zonă de securitate, ceea ce a schimbat fundamental soarta unor ţinuturi considerate până atunci ca având puţină importanţă. Viipuri a ajuns astfel să devină „lacătul" care garanta securitatea St. Petersburgului. Oricum, punctul central al ambiţiilor ruseşti se afla nu pe ţărmurile nordice ale Golfului Finic, ci în sud, în Estonia şi Ingria. Doar provinciile Käkisalmi şi Karelia au început să fie privite ca ţinuturi ruseşti. De aceea, pacea încheiată la Uusikaupunki (1721) a reprezentat un compromis: Rusia a făcut din lacul Ladoga un lac interior, iar Suedia a reuşit să-i ţină pe ruşi în afara lacului Saimaa.

Încercarea Suediei de a-şi lua revanşa împotriva Rusiei, cu obiectivul de a stabili o frontieră care să meargă de la Marea Albă la lacul Ladoga, a eşuat. Rusia a ocupat din nou teritoriul Finlandei până în Ostrobotnia. Împărăteasa Elisabeta a oferit, cu această ocazie, Finlandei poziţia unui protectorat independent. Ca şi în cazul ocupaţiei ruseşti a Ţărilor Române din timpul războaielor napoleoniene, atunci când controlul asupra Finlandei a fost complet, chestiunea independenţei acesteia a ieşit de pe agenda politică. În timpul tratativelor de pace care au urmat, Finlanda a fost oferită înapoi, provincie cu provincie, Regatului Suediei. Frontiera fixată prin tratatul de pace de la Turku (7 august 1743) urma cursul râului Kemijoki, iar apoi se întorcea spre est, trecând prin Savonlinna pe la vest şi nord. În cursul acestui război a început să fie discutat proiectul transformării Finlandei într-un stat-tampon. Regele Gustav al III-lea a încercat să reia teritoriile pierdute de înaintaşii săi, dar războiul început în anul Revoluţiei Franceze s-a încheiat, în ciuda unei victorii navale suedeze, nedecis. Acest fapt este confirmat şi de pacea de la Värälä din 1790, care reinstituia frontiera decisă în urmă cu o jumătate de secol la Turku, fără însă a face menţiune directă la acest tratat. Suedia a încheiat acest război izolată diplomatic şi foarte aproape de faliment.[1]

Ca urmare directă a acestor tratate de pace au luat naştere două Finlande: una rusească şi alta suedeză. Însă abia după 1808 au fost introduşi termenii de „vechea", respectiv „noua Finlandă", care desemnau provinciile ocupate de Rusia mai de mult, respectiv de curând. Finlanda rusească a cuprins iniţial provincia Viipuri. Achiziţiile teritoriale realizate în urma tratatului de la Turku au adăugat acesteia provincia Kymenkartano. Din punct de vedere administrativ, aceste

[1] Hildor Arnold Barton, *Scandinavia in the revolutionary era, 1760-1815* (University of Minnesota Press, 1986), 190-191.

provincii făceau parte din aceeaşi regiune cu Estonia şi Livonia. Instanța administrativă superioară era Oficiul Administrativ pentru Afaceri Livoniene, Estoniene şi Finlandeze. La rândul său, acesta se afla sub controlul Senatului rus.

Convulsiile din timpul Revoluției Franceze şi al războaielor napoleoniene au avut repercusiuni directe şi asupra părții septentrionale a Europei, manifestate prin faptul că a permis Rusiei să ocupe Finlanda. Inițial, țarul Alexandru I nu pare a fi a avut vreo intenție să încorporeze această provincie. Prin tratatul de la Tilsit, Napoleon şi Alexandru I au căzut de acord ca Rusia să încerce să convingă Suedia şi Danemarca să participe la „sistemul continental" al împăratului francez. Deoarece regele Suediei, Gustav al IV-lea (1792–1809), nu a dat curs presiunilor diplomatice, țarul a început să recurgă la mijloace militare pentru a-l determina pe acesta să-şi schimbe opiniile. La sfârşitul lunii martie 1808, după ce ruşii au ajuns la Turku, cancelaria imperială a elaborat o declarație cu privire la anexarea permanentă a Finlandei suedeze la Rusia. Pretextul a fost constituit de arestarea trimisului rus la Stockholm, însă motivațiile reale au în vedere necesitatea resimțită de Rusia de a obține o compensație pentru pierderile provocate de Imperiul Otoman şi pentru succesele lui Napoleon din Spania. Administratorii civili şi populația, în general, au fost nevoiți să jure credință țarului. În luna iunie a fost elaborată o nouă declarație care anunța anexarea cu caracter permanent a Finlandei la Rusia, în acelaşi timp oferindu-se asigurări că fostele legi şi privilegii vor fi menținute. Rusia a urmat astfel acelaşi curs de acțiune ca în cazul Estoniei şi Livoniei. În fine, anexarea a fost declarată definitivă la 23 august 1808.[2]

Aşadar, anexarea Finlandei a avut loc într-un moment istoric distinct, când Rusia a fost implicată puternic în evenimentele din Europa, mai întâi ca o adversară, apoi ca o aliată, şi din nou ca o adversară a Franței napoleoniene. Înaintea construirii St. Petersburgului, dar chiar şi după aceea, până la războaiele napoleoniene, Finlanda avusese o importanță periferică pentru Imperiul Rus, a cărui atenție era concentrată asupra Balcanilor.[3] Istoricul finlandez Juhani Paasivirta afirmă chiar că nici măcar la jumătatea deceniului întâi al secolului al XIX-lea țarul Alexandru I nu aşezase ocuparea Finlandei pe agenda sa de politică externă, acolo unde se găseau, de pildă, Moldova şi Valahia. Politica lui Napoleon, nepregătit pentru concesii în această regiune, a fost aceea de a canaliza politica de securitate a Rusiei înspre nordul Europei, context în care, la sfârşitul anului 1807, Rusia s-a pregătit de război împotriva Suediei. De aici a rezultat şi ocupația părții estice a acestei țări, locuită de finlandezi.[4]

---

[2] Toivo Nygård, „Historians on Finland's status in the Russian Empire", *Redescriptions. Yearbook of Political Thought, Conceptual History and Feminist Theory* (1998): 177-179.

[3] La un alt nivel, istoricul Alexandr M. Pashkov documentează totuşi emergența unui interes rusesc de natură economică în urma constituirii St. Petersburgului, urmat de apariția unui interes de natură militară-strategică, mai ales pentru „Vechea Finlandă", „The presentation of Old Finland in the descriptions of Russian travellers and observers from the end of 18th to the beginning of the 20th century", *Fennia* 182, no. 1 (2004): 13-22.

[4] Juhani Paasivirta, *Finland and Europe. The Period of Autonomy and International Crises 1808–1914* (London: C. Hurst and Company, 1981), 7.

În opinia noastră, motivele care au condus la transferul Finlandei din mâinile suedeze în cele ruseşti sunt totuşi mai complexe. La reuşita lui Napoleon de a redirecționa ambițiile ruseşti înspre nord-vest, regiune care era lipsită de aproape orice importanță pentru Franța, trebuie adăugat faptul că Rusia însăşi a devenit mai conştientă de importanța arhipelagului Åland, a Sveaborgului şi a Finlandei pentru dominația țărmurilor nordice ale Mării Baltice şi pentru creşterea influenței ruseşti la Stockholm. În afară de ambiții, Rusia era guvernată şi de temeri. Posibilitatea debarcării unei flote străine pe țărmurile ruseşti în apropierea capitalei imperiului nu va fi scăpat țarului şi cercului său de demnitari.[5] Nu trebuie trecut cu vederea faptul că Rusia lua parte la blocada continentală declarată de Napoleon împotriva Marii Britanii. Strategii ruşi, în scenariile lor de viitor, nu excludeau posibilitatea unei noi răsturnări a aliaților, care să conducă la un atac concentric franco-suedez împotriva St. Petersburgului. Istoricii Jussila, Hentilä şi Nevakivi aduc în discuție şi dorința Rusiei de a câştiga compensații după victoria Franței din Spania.[6]

Ocuparea şi stabilizarea țării s-au dovedit uşor de realizat, în condițiile în care conducătorul administrației civile finlandeze, episcopul de Turku, precum şi toți guvernatorii provinciali s-au dovedit a fi cooperanți şi loiali. Pentru a înlocui Dieta din Turku a fost aleasă o delegație care să se deplaseze la St. Petersburg. La Erfurt, în 1808, țarul Alexandru a obținut aprobarea lui Napoleon pentru anexarea tuturor teritoriilor aflate sub ocupația Rusiei. La 1 decembrie țarul a semnat un document prin care a instituit un comitet temporar de guvernare şi l-a numit pe generalul G. M. Sprengtporten (1740-1819) ca prim guvernator general al Finlandei. Acesta avea atribuția de a trimite spre rezolvare chestiunile privind Finlanda direct țarului, trecând peste autoritatea miniştrilor imperiali. Delegația finlandeză a reuşit să realizeze o înțelegere cu țarul, după modelul celei încheiate de nobilimea şi oraşele livoniene şi estoniene în 1710. Delegația finlandeză a înaintat o serie de solicitări, aprobate de țar. Mai mult, s-a convenit ca înțelegerile încheiate de delegație cu țarul să fie aprobate de Dieta finlandeză. Țarul a promis să respecte legile şi privilegiile finlandezilor şi să creeze un comitet de guvernământ în care să intre cei mai capabili oameni din noul ducat.[7] Țarul şi-a adăugat titlurilor sale pe acela de mare duce al Finlandei. Aceasta nu a însemnat însă şi crearea unui nou sistem politic în Finlanda[8].

Dieta Stărilor a fost convocată la Porvoo în martie 1809. Țarul se grăbise să convoace această instituție înaintea terminării războiului cu Suedia. Delegații au fost aleşi pe baza constituției suedeze. Un delegat al clerului a fost desemnat de Insulele Åland, ocupate după convocarea adunării. Dieta de la Porvoo era

[5] Vezi şi Jutikkala şi Pirinen, 160.
[6] Osmo Jussila, Seppo Hentilä, Jukka Nevakivi, *From Grand Duchy to a Modern State. A Political history of Finland since 1809* (London: Hurst & Company, 1999), 7.
[7] L. Suni, „Finland. 200 Years of Autonomy. The Beginning", *International Affairs: A Russian Journal of World Politics, Diplomacy & International Relations*, Vol. 56 Issue 1, 2010, pp. 194-204.
[8] Jussila, Hentilä şi Nevakivi, 3-9.

diferită de cele anterioare în compoziția şi natura sa. Era pentru prima dată când reprezentanți ai stărilor Marelui Ducat al Finlandei, ca o nouă entitate politică, se adunau pentru a negocia o înțelegere cu suveranul unei mari puteri. În acelaşi timp, însă, 50 de nobili finlandezi au luat parte la Dieta de la Stockholm, iar 22 de familii au fost reprezentate simultan la Stockholm şi Porvoo. Viitorul părea încă incert.

Depunerea jurământului de credință față de țar a constituit principala datorie a Dietei. La rândul său, țarul a semnat o gramotă care confirma corpul de legi existent în Finlanda, la modul general, fără a specifica anumite legi în particular. În manifestul său din 15/27 martie 1809, țarul Alexandru se angaja să „confirme şi ratifice religia şi legile fundamentale ale țării, precum şi privilegiile şi drepturile de care fiecare clasă din Marele Ducat, în particular, şi toți locuitorii, în general, indiferent de poziția lor socială ridicată sau joasă, s-au bucurat până acum potrivit Constituției". Era, practic, un act de recunoaştere reciprocă a marelui duce şi a elitei finlandeze. Al doilea obiectiv al Dietei a fost acela de a face posibil ca reprezentanții stărilor să-şi prezinte cererile țarului. După cum afirma secretarul de stat Mihail Speranski (1771-1839), în cursul activității sale *Dieta* nu era chemată să adopte decizii, ci doar să-l sfătuiască pe țar. De asemenea, cu această ocazie a fost ales un *consiliu de guvernământ*. Formularea principiilor generale ale acțiunii acestuia urma să fie realizată de un comitet special. Consultarea reprezentanților marelui ducat era solicitată, de asemenea, în domeniul forțelor armate, impozitelor statului şi al finanțelor locale. Începând cu Petru cel Mare, țarii Rusiei, inclusiv Alexandru I, erau obişnuiți să acționeze ca monarhi europeni în regiunile ocupate, precum şi în ținuturile baltice sau Polonia, unde existau diete sau seimuri. Aşa s-a ajuns în situația în care noul mare duce a acordat Finlandei mai multă libertate decât regii Suediei.

Înfrântă în războiul din 1808-1809, Suedia a fost nevoită să încheie pace cu Rusia la Hamina (Fredrikshamn) la data de 17 septembrie 1809. Prin această pace, confirmată de tratatul de la Turku din 1812 şi de Congresul de la Viena din 1815, Suedia a acceptat pierderea Finlandei, de care o despărțea acum o graniță fixată pe râurile Tornionjoki şi Muonionjoki, cu oraşul Tornio de partea rusească. Arhipelagul Åland (Ahvenanmaa, denumirea finlandeză) aparținea acum marelui ducat. În acest fel, „Finlanda rusească" (Vanha Suomi) era reunită în cea mai mare parte cu cea „suedeză" (Uusi Suomi). A trecut însă mult timp până în momentul în care reunirea celor două Finlande în 1811 să conducă şi la o integrare psihologică.[9] Karelia rusească nu a fost însă ataşată noului mare ducat, aceasta aparținând guberniei Oloneț, şi nu s-a bucurat de regimul

[9] Țarul a fost sfătuit să alipească noului său Mare Ducat „Vechea Finlandă" şi provincia Viipuri de către consilierii săi apropiați Sprengtporten, Armfeld, contele Alopaeus şi prințul Czartoryski. Transferul a provocat reacții în unele cercuri ruseşti, datorită apropierii prea mari a frontierei Finlandei de St. Petersburg. Problema cea mai mare în privința reintegrării noilor provincii a fost caracterul diferit al societății, inclusiv existența unor domenii feudale mari şi a şerbiei, vezi Jutikkala şi Pirinen, 172.

liberal cu care țarul i-a binecuvântat pe supuşii săi din Marele Ducat al Finlandei.[10]

S-a discutat intens dacă ceea ce s-a petrecut la Porvoo a avut semnificația unui tratat încheiat între finlandezi şi ruşi sau a fost doar o simplă dietă provincială în tradiția medievală. Interpretarea hotărârilor Dietei de la Porvoo a fost transformată într-o problematică importantă a relațiilor finlandezo-ruse, treptat, începând cu sfârşitul anilor 1830 şi începutul anilor 1840. Medicul suedez Israel Hwaser (1790-1860), care practica medicina la Turku, a lansat teza conform căreia finlandezii s-au emancipat din fosta uniune cu statul suedez, au încheiat un tratat de pace separat cu Rusia şi, astfel, au devenit un stat separat cu propriul său sistem de reprezentare şi o formă de guvernământ aparte. Pe moment, interpretarea sa a fost percepută ca fiind fantezistă. La sfârşitul anilor 1850, când avocatul J.J. Nordström a exprimat aceeaşi teză în cursurile sale, iar istoricii Sakari Yrjö Koskinen (născut Zacharias Forsman, 1830-1903) şi Robert Castrén au susținut-o în scrierile lor istorice, perspectiva lui Hwasser a fost deplin îmbrățişată în Finlanda. Profesor la Universitatea „Alexandru" din Helsinki, Nordström era influențat de noua teorie germană a statului ca entitate organică şi considera că, fiind ocupată militar de Rusia, Finlanda, prin asigurările şi faptele împăratului din anul 1809, a devenit stat, cu propria constituție, deşi aflat sub protecție rusească. Cursurile de drept public începute de Nordström din 1836 au susținut această teorie.[11]

La jumătatea anilor 1840, se năştea şi conceptul finlandez de stat (valtio), care desemna inițial Dieta finlandeză. Acesta va ocupa un loc central în gândirea politică finlandeză ca fundament al autorității şi legitimității. Concomitent, apărea teza de doctorat a lui Johan Vilhelm Snellman (1806-1881) intitulată *Läran on Staten* (Teoria statului, 1842) care se inspira tot din gândirea politică germană.[12] Ca şi Hegel, Snellman considera statul ca o forță organică şi dinamică, un instrument de putere care trebuia cucerit şi folosit pentru a asigura îndeplinirea aspirațiilor populare. După cum arată istoricul britanic D.G. Kirby, această concepție, care nu se inspira din cea a suveranității populare, introducea principiul îndrumării maselor, ceea ce se putea realiza numai de către un stat puternic; concepția va avea consecințe pe termen lung, aceasta fiind îmbrățişată mai ales de către naționalişti.[13]

Influențat de Snellman, Herder, Hegel şi Leopold von Ranke, profesorul de istorie naționalist şi politicianul cu vederi de dreapta Yrjö Koskinen scotea în relief rolul pozitiv al statelor şi al națiunilor în istoria umanității şi descoperea în istoria Finlandei de dinainte de cucerirea suedeză embleme ale măreției finlandeze. Perioada dominației suedeze era considerată de el un timp al exploa-

[10] Mark Lawrence Schrad, „Rag Doll Nations and the Politics of Differentiation on Arbitrary Borders: Karelia and Moldova", *Nationalities Papers* 32, No. 2 (June 2004): 464.
[11] D.G. Kirby, *A concise history of Finland* (Cambridge University Press, 2006), 89-90.
[12] Ulpu Marjomaa, ed. *100 faces from Finland. A biographical kaleidoscope* (Finnish Literature Society, Helsinki, 2000), 474.
[13] Kirby 2006, 90.

tării Finlandei de către metropolă. Yrjö Koskinen, un adept declarat al opiniei că rolul istoricului era să deştepte conştiinţa naţională, selecta din această perioadă momentele pe care le interpreta ca fiind paşi în direcţia consolidării concepţiilor naţionale şi separatismului finlandez. Din această perspectivă, el sublinia rolul eliberator al Dietei de la Porvoo şi vorbea despre statalitatea marelui ducat născut după încetarea ocupaţiei suedeze.[14]

Teza statalităţii finlandeze a fost susţinută în domeniul artistic de reprezentările lui R.W. Ekman (1808-1873), iar în cel juridic, în anii 1880, de către Leo Mechelin (1839-1914). Disputa dintre acesta din urmă, care a scris şi un pamflet cu privire la statutul legal al Finlandei, şi traducătorul în limba rusă al statutului, K.F. Ordin, asupra semnificaţiei Dietei de la Porvoo, a constituit una dintre polemicile cele mai aprinse din Finlanda la sfârşitul secolului al XIX-lea. Ordin nu era de acord cu interpretarea finlandeză, susţinând lipsa de veridicitate a interpretării lui Mechelin. „Legile" la care făceau referinţă naţionaliştii finlandezi nu reprezentau aşezăminte constituţionale în opinia sa, Finlanda era rusească prin dreptul cuceritorului, iar orice drepturi şi privilegii concedate de Ţarul Alexandru I puteau fi anulate la dorinţa succesorilor acestuia.[15] Dimpotrivă, Mechelin şi istoricul J.R. Danielson interpretau atât hotărârile Dietei de la Porvoo, cât şi pe cele din 1772 şi Actul de Uniune şi Securitate din 1789, drept constituţionale şi vorbeau de un contract încheiat prin intermediul acestora între împăratul Alexandru şi finlandezi.[16] Versiunea finlandeză a rămas însă cea mai influentă în Marele Ducat şi a fost acceptată, în general, atât în Finlanda cât şi în Occident. Un punct de vedere interesant este exprimat într-un articol publicat într-o revistă americană din august 1910 în care, pe de o parte, se accentuează faptul că aşezământul constituţional finlandez fusese „acordat" (granted) de către ţar şi că acesta nu reprezenta în niciun caz un contract bilateral (teoria naţionaliştilor finlandezi), iar pe de alta se arăta că promisiunea solemnă şi liberă a ţarului Alexandru I, din momentul în care a fost făcută şi semnată, devenea o normă în relaţia dintre cele două părţi. Aceasta implica o restricţie a puterilor monarhului cu privire la Finlanda şi faptul că nu se puteau aplica în Marele Ducat decât acele măsuri adoptate de Dietă şi sancţionate de marele duce.[17]

Această polemică s-a transferat în istoriografie. Astfel, dacă istoricii Osmo Jussila, Seppo Hentilä şi Jukka Nevakivi, într-o interpretare revizionistă, par a acorda mai mult credit interpretărilor panslaviştilor ruşi cu privire la natura noii relaţii dintre Finlanda şi Rusia, Eino Jutikkala şi Kauko Pirinen încearcă să explice de unde s-a născut conflictul între interpretările rusească şi finlandeză. Potrivit acestora, atunci când afirmau că semnificaţia Dietei de la Porvoo

[14] Nygård, 180-184.
[15] Kenneth Douglas McRae, *Conflict and Compromise in Multilingual Societies: Finland* (Waterloo, Ontario: Wilfrid Laurier University Press, 1997), 46.
[16] Nygård, 187-188.
[17] „Finland", *The American Political Science Review* 4, No. 3 (Aug., 1910), pp. 350-364, în special pp. 354-355.

a fost aceea a unui contract încheiat între Rusia şi Finlanda, cu obligaţii şi privilegii asumate de ambele părţi, naţionaliştii finlandezi se bazau pe concepţia juridică occidentală, mai ales pe cea franceză, intrată în uz, aşa cum am văzut, încă din perioada când finlandezii erau subiecţi ai Suediei. Ruşii gândeau mai degrabă în spiritul medieval şi micşorau semnificaţia angajamentelor asumate de ţar.[18]

Iată, aşadar, că pasul esenţial pentru constituirea ulterioară a statului finlandez a fost, nu aşa cum s-a crezut, eliberarea de sub dominaţia rusă, ci separarea de Suedia. Acest lucru a fost o urmare minoră a înţelegerii de la Tilsit din 1807 dintre Napoleon şi Alexandru I. Cucerirea teritoriului finlandez de către Rusia în 1808 a creat condiţiile în care naţiunea finlandeză s-a putut naşte şi şi-a putut câştiga independenţa. Încadrată în statul suedez, Finlanda a fost o provincie săracă şi neglijată, fără identitate politică şi culturală. Limba educaţiei şi administraţiei era suedeza, pentru un finlandez singura cale de promovare fusese asimilarea în cultura suedeză. Acum Finlanda era ridicată la rangul de „naţiune" în marea casă a Imperiului ţarului. După cum concluzionează istoricii finlandezi Jussila, Hentilä şi Nevakivi „...a fost creat un nou stat şi o nouă naţiune"[19].

[18] Jutikkala şi Pirinen, 168.
[19] Jussila, Hentilä şi Nevakivi, 23.

Partea a VIII-a

Structuri administrative şi constituționale ale Marelui Ducat al Finlandei

Atunci când s-a integrat în Imperiul Rus, Finlanda era condusă de o elită redusă de aristocrați şi de câțiva burghezi educați. Spre deosebire de Polonia, de pildă, în Finlanda avem de-a face cu o societate egalitară, fără mari nobili, fără domenii vaste, fără şerbi. Societatea rămânea tradițională, nu mai puțin de 83% (1,8 milioane) câştigându-şi existența la 1870 din agricultură şi silvicultură (procentul se va micşora la 71% în 1920). Activitățile industriale atrăgeau numai 6% din forța de muncă în 1870 (procent ce va spori la 15% în 1920), în vreme ce mica nobilime (termenul folosit era ståndspersoner în suedeză sau säätyläiset în finlandeză) nu depăşea un procent de 1,5% din populație.[1] Nobilul finlandez tipic al începutului secolului al XIX-lea este un fost ofițer în armata suedeză care poseda un domeniu modest. Nobilimea finlandeză avea o lungă tradiție de serviciu public. Mulți dintre finlandezii educați din acel timp au fost atraşi ca un magnet de St. Petersburg, un mare centru european, deschis oricăror locuitori ai imperiului şi care avea avantajul de se afla la numai 400 km de Helsinki. Cu deosebire armata rusă i-a captat pe finlandezii tineri, mulți dintre ei ajungând la ranguri înalte, aşa cum s-au petrecut lucrurile şi cu viitorul mareşal Mannerheim.

Al doilea guvernator general al Finlandei a fost Barclay de Tolly (din vara anului 1809), general şi viitor feldmareşal rus, provenind dintr-o familie de origine scoțiană stabilită în Livonia în secolul al XVII-lea. Treptat, în această țară, sub autoritatea guvernatorului general, s-a creat o **formă unică de administrație**. Puterea executivă era încredințată ***guvernatorului general,*** atât în chestiunile administrative cât şi în cele politice. Administrația era coordonată de un ***Consiliu de guvernământ*** (care va purta din 1816 numele impropriu de ***Senat imperial al Finlandei***), cuprinzând două departamente, acesta trebuia să se asigure că decretele imperiale erau aduse la îndeplinire şi avea responsabilitate asupra controlării respectării legalității (un aranjament similar a fost creat, puțin după aceea, în Basarabia). Primul dintre aceste departamente – cel judiciar – era un fel de înaltă curte a Marelui Ducat. Însuşi guvernatorul general era controlat în pricini civile de acest consiliu. Cel de-al doilea – departamentul economic – juca rolul de guvern, fiind constituit din şapte secții care pot fi privite ca nişte ministere. Acest tip de administrație constituia un caz excepțional în cadrul Imperiului Rus. Rezultatul a fost un dualism: puterea era

[1] Esa Konttinen, „Professionalization as Status Adaptation: The Nobility, the Bureaucracy, and theModernization of the Legal Profession in Finland", *Law & Social Inquiry* 16, No. 3 (Summer, 1991), 500.

împărțită între Consiliul de guvernământ, cu comitetele şi oficiile sale, şi guvernatorul general cu propriile sale oficii. Singurul liant al celor două instituții era faptul că guvernatorul general prezida consiliul, şi chiar şi acest fapt a devenit o formalitate în timp, deoarece guvernatorii generali nu vorbeau suedeza. Dualismul a fost accentuat de faptul că în oficiile guvernatorului general, unde se cerea o stăpânire bună a limbii ruse, au fost angajate mai ales persoane din Vanha Suomi, iar în cele ale consiliului (din 1816, denumit *Senat*) persoane din Uusi Suomi.

Tabel cuprinzând guvernatorii generali ai Finlandei

Nr.crt.	**Numele guvernatorului**	**Perioada**
1.	Georg Magnus Sprengtporten	1808-1809
2.	Prințul Michael Andreas Barclay de Tolly	1809-1810
3.	Contele Fabian Steinheil	1810-1813, 1814-1824
4.	Contele Gustaf Mauritz Armfelt	1813
5.	Contele Arseni Andreievici Zakrevski	1824-1831
6.	Prințul Alexandru Menşikov	1831-1855
7.	Contele Friedrich Wilhelm Rembert von Berg	1855-1861
8.	Baronul Platon Ivanovici Rokassovski	1861-1866
9.	Contele Nicolae Adlerberg	1866-1881
10.	Contele Feodor Logginovici Heiden	1881-1898
11.	Generalul Nicolae Ivanovici Bobrikov	1898-1904
12.	Prințul Ivan Mihailovici Obolenski	1904-1905
13.	Nicolae Nicolaevici Gerhard	1905-1908
14.	Vladimir Alexandrovici Boeckmann	1908-1909
15.	Franz Albert Seyn	1909-1917
16.	Mihail Alexandrovici Stahovici	1917
17.	Nicolae Vissarionovici Nekrasov	1917

O problemă a noului consiliu a fost sistemul colegial de conducere, care făcea ca funcționarea sa să fie extrem de greoaie. Atât secțiunea legală, cât şi cea economică funcționau ca o curte judiciară. În vederea realizării unei curele de transmisie între marele duce şi subiecții săi finlandezi a fost creată poziția de ***secretar de stat*** al Finlandei. Acesta avea atribuția de a prezenta afacerile finlandeze importante atenției țarului. Secretarul de stat era asistat în vederea îndeplinirii atribuțiilor sale de o ***Comisie*** sau ***Comitet pentru afaceri finlandeze***, alcătuită inițial din ruşi. Din 1811 componența sa a fost schimbată, ruşii fiind înlocuiți de finlandezi.

Tabel cuprinzând secretarii de stat ai Finlandei

Nr.crt.	Numele secretarului de stat	Perioada
1.	Mihail Speranski	1808-1811
2.	Baronul (ulterior Conte) Robert Henrik Rehbinder	1811-1841
3.	Contele Alexandru Armfelt	1841-1876
4.	Baronul Carl Knut Emil Stjernvall-Walleen	1876 -1881
5.	Baronul Theodor Bruun	1881-1888
6.	Johann Casimir Ehrnrooth	1888-1891
7.	Woldemar Carl von Daehn	1891-1898
8.	Victor Napoleon Procopé	1898-1899
9.	Viaceslav von Plehve	1899-1904
10.	Edvard Oeström	1904-1905, 1905-1906
11.	Baronul Constantin Linder	1905
12.	Baronul Carl Frederik August Langhoff	1906-1913
13.	Vladimir Ivanovich Markov	1913-1917

Această organizare administrativă a fost decisivă pentru faptul că marele ducat al Finlandei şi-a păstrat particularităţile, fiind detaşat de imperiu şi devenind un „stat". Aşadar, nu Dieta de la Porvoo şi hotărârile acesteia au fost esenţiale în dezvoltarea separată a Finlandei, ci mai degrabă organizarea practică a noii provincii. Astfel, decretele elaborate de Senatul rus nu intrau în vigoare în Marele Ducat până când secretarul de stat nu le trimitea spre aprobare ţarului, modificate pentru a se adapta condiţiilor specifice ale Finlandei. Maşinăria administraţiei centrale ruseşti era ocolită, iar finlandezii erau subiecţi direcţi ai marelui duce. Consiliul de guvernământ (Senatul) era denumit Senat imperial, Universitatea, de asemenea, „imperială alexandrină" (de la numele ţarului Alexandru I). Autoritatea ţarului, exercitată în mod direct asupra subiecţilor săi din Basarabia, a fost iniţial de o factură asemănătoare cu cea exercitată asupra celor finlandezi.[2]

Prin decretul din aprilie 1812, ţarul a creat o nouă capitală a Finlandei, în locul oraşului Turku (situat pe coasta de sud-vest şi apropiat economic şi cultural de Suedia), oraşul Helsinki. Fondat iniţial la iniţiativa regelui suedez Gustav Vasa în iunie 1550, Helsinkiul arsese în 1808. Reconstrucţia sa a început în anul 1816 sub conducerea lui Johann Albrecht Ehrenström (1762-1847) – un celebru arhitect şi ofiţer localnic şi un bun cunoscător al artelor şi culturii europene – care a creat practic un nou oraş cu drumuri şi pieţe rectangulare. Lui îi revine şi meritul de a-l fi invitat pe arhitectul berlinez Carl Ludvig Engel (1778-1840) la Helsinki. În 1824 Engel (care-şi câştigase faima ca urmare a lucrărilor întreprinse la Tallinn şi la St. Petersburg) a devenit cenzor al lucrărilor

[2] Pe larg, în Silviu Miloiu, „The preliminaries of the Romanian-Finnish relations before 1914," *Faravid* Pohjois-Suomen Historiallinen Yhdistys 30 (2006): 129-145.

publice. Comitetul de Reconstrucție își va înceta activitatea în anul 1825. Între timp, se puseseră bazele unui oraş capabil să concureze în termeni de frumusețe arhitectonică cu alte capitale europene şi care se distingea prin monumentalismul şi clasicismul construcțiilor sale. În anii 1840 deja Helsinki devenise cel mai mare oraş din nord creat după un plan unic (deşi avea doar 4.000 de locuitori). Piața Senatului şi strada Alexandru (Aleksanterinkatu) din noul oraş au fost edificate în stilul imperial. Helsinki a ajuns curând să fie denumit „micul St. Petersburg". Urmând incendiului catastrofal din Turku din 1827, şi universitatea a fost mutată aici. Ulterior, responsabilitățile de planificare urbană vor fi transferate autorităților orăşeneşti, dar împăratul şi-a rezervat în continuare dreptul de a confirma planurile finale.

Piaţa Senatului este mărginită, între altele, de Universitatea din Helsinki, creaţie a lui arhitectul Carl Ludvig Engel, Foto autorii

Piața Senatului (Senaatintori în finlandeză, Senatstorget în suedeză – cele două limbi naționale ale Finlandei) a fost proiectată ca să fie un monument şi un simbol ale puterii imperiale ruseşti, centrul oraşului Helsinki. Este flancată de simbolurile ştiinței, religiei şi politicii: Senatul, Biserica şi Universitatea. Astfel, cele trei clădiri au găzduit cele trei autorități principale ale Marelui Ducat al Finlandei. Clădirea principală a Senatului, aflată pe latura de est a pieței, a fost finalizată în anul 1822, urmată de aripa de sud (1824) şi de cea de est (1826-1828). Din această clădire Finlanda a fost guvernată timp de peste 185 de ani. Astăzi ea găzduieşte guvernul Finlandei. Pe latura de vest se află clădirea principală a universității (pe vremea aceea numită Universitatea Imperială Alexandru) finalizată în anul 1832. Mulți probabil că ar fi creat vizavi de clădi-

rea Senatului o replică a acesteia. Engel însă i-a dat un caracter individual, folosind ordinea ionică în cazul clădirii universității, spre deosebire de cea corintică folosită în cazul clădirii Senatului. Clădirea principală a universității a fost lărgită în anii 1934-1937 după planurile arhitectului J.S. Sirén, care a respectat cu fidelitate stilul lui Engel. În apropierea clădirii principale a universității, Engel a proiectat o serie de alte clădiri cu rol academic, ceea ce a dat universității o poziție de seamă în vechiul centru al oraşului. Biblioteca universității a fost inaugurată în 1845 şi a fost adesea considerată capodopera lui Engel. Interiorul acesteia a fost considerat „fără îndoială cel mai somptuos interior secular din istoria arhitecturii finlandeze şi printre cele mai înalte ale artei spațiale clasice europene". Cea mai spectaculoasă dintre toate clădirile complexului însă este Catedrala Luterană (Tuomiokirkko), aflată pe latura de nord a pieței, a cărei construcție a fost încheiată în 1852, la 12 ani de la moartea arhitectului.[3] Engel a început proiectarea catedralei în 1818 şi a lucrat la acest proiect până la moartea sa, care a survenit în 1840. Construcția clădirii a început abia în 1830 după o serie de complicații. Catedrala este dominată de un înalt dom central şi de coloane corintice de fiecare parte. Planul este cel al unei cruci greceşti. Engel, se pare, era mulțumit de forma pe care clădirea o lua în timpul lucrărilor pe care el le supraveghea. În ultima sa scrisoare trimisă unui prieten german, pe 3 septembrie 1839, Engel scria: „O eleganță greu de depăşit domină exteriorul acestei clădiri". După moartea lui s-au produs o serie de modificări atât la nivelul clădirii, cât şi al zonelor apropiate. E.B. Lohrmann a adăugat catedralei patru mici turnuri, precum şi două pavilioane pe latura dinspre Piața Senatului. Statuile celor 12 apostoli au fost de asemenea adăugate mai târziu. În centrul Pieței Senatului se află statuia țarului Alexandru al II-lea, ridicată în 1894 cu ocazia comemorării redeschiderii de către acest țar a Dietei Finlandei în 1863 şi a inițierii unei serii de reforme care au sporit autonomia Finlandei în relația sa cu Imperiul Rus.[4] Statuia țarului este înconjurată de o serie de figuri care reprezintă cultura, legea şi țăranii. În timpul politicii de rusificare a Finlandei, dusă de țarul Nicolae al II-lea după anul 1899, statuia a devenit un simbol al rezistenței finlandezilor, care lăsau aici flori. Țarul şi Marele Duce al Finlandei Alexandru al II-lea (1855-1881), cel care a suprimat mişcările naționale în Polonia, Lituania sau Ucraina, avea să se arate permisiv şi reformator cu Finlanda, unde a şi fost numit „Bunul Țar".[5]

[3] Bill Risebero, *Modern Architecture and Design: An Alternative History* (Cambridge, Mass.: MIT Press, 1985), 65.
[4] Walter Moss, *A History of Russia: Since 1855*, Anthem Press, 2005, 74
[5] Elena Dragomir, „Piața Senatului din Helsinki", *Magazin Istoric*, Anul XLIII, serie nouă, 6, nr. 507 (iunie 2009): 38-40.

Piaţa Senatului, Catedrala luterană din Helsinki (Helsingin tuomiokirkko), construcţie concepută de arhitectul Carl Ludvig Engel (1778-1840), Foto autorii

În 1952, Piaţa Senatului şi zonele învecinate au fost declarate ca fiind centrul istoric al oraşului, care trebuie în consecinţă conservat.[6] Astăzi Piaţa Senatului este nu numai un punct turistic major al capitalei finlandeze, ci şi locul de organizare a diferite evenimente culturale, artistice, sociale, sportive. Catedrala luterană oferă nu numai servicii religioase congregaţiei pe care o deserveşte, ci este totodată scena de desfăşurare a unor evenimente importante organizate fie la nivel oficial de stat, fie de universitate. Expoziţii şi concerte sunt găzduite de cripta catedralei. Peste 350.000 de turişti o vizitează anual. Este cea mai fotografiată clădire din Finlanda. În aprecierea lui Klaus-Jürgen Sembach, caracterul distinct de care se bucură până astăzi centrul capitalei finlandeze este datorat acestei serii de „excelente clădiri într-un stil clasic" realizate după proiectele lui Carl Ludwig Engel.[7]

Construcţia căii ferate a influenţat dezvoltarea urbanistică a localităţii. „Drumul de fier" conducea către periferia nordică a oraşului, iar piaţa dezvoltată în jurul gării a devenit curând a doua asemenea construcţie monumentală a Helsinkiului, o adevărată sinteză „între activităţile burgheze ale capitalei, renaşterea naţională şi modernismul urban". Alături de sediile unor companii, aici s-au ridicat Muzeul de Artă Ateneum realizat de arhitectul finlandez Theodor Höijer (1843–1910) şi Colegiul de Arte Industriale (ambele în 1887), Teatrul Naţional proiectat de arhitectul Onni Alcides Tarjanne (1864-1946) în 1902 şi

[6] David L. A. Gordon, *Planning Twentieth Century Capital Cities* (Routledge, 2006), 84.
[7] Klaus-Jürgen Sembach, *Art nouveau: utopia. Reconciling the irreconcilable* (Taschen, 2002), 189.

hotelurile Fennia şi Seurahuone. Arterele din vestul oraşului (rebotezate mai târziu Henrikinkatu şi Mannerheimintie) vor fi stabilite pe acest fond al transformării capitalei într-un important port comercial.[8]

Clădirea Hotelului Seurahuone situat în apropierea gării din Helsinki, Foto autorii

În ciuda acestor trăsături ale centralismului imperial vizibile în proiectarea arhitectonică sau a căilor de comunicații, în cadrul *Comitetului pentru afaceri finlandeze* se vehicula ideea că sistemul de guvernământ continua să fie modelat după acela al regelui suedez Gustav al III-lea, cu anumite adaptări la noua situație. De altfel, „conceptul Finlandei", ca o expresie a unei noi entități politice, a început să capete contur în cadrul acestui comitet. Potrivit acestei interpretări, Finlanda încetase să mai fie parte a Suediei, dar nu fusese nici încorporată în Rusia. De altfel, chiar țarul a exprimat Dietei de la Porvoo credința că Finlanda „a fost ridicată la statut național". În edictul țarului către guvernatorul general Fabian Steinheil se exprimase ideea că populația Finlandei obținuse prin apartenența la Rusia mult mai multe drepturi decât avusese anterior. Finlandei i se asigurase „o existență politică" şi era necesar ca aceasta să nu se simtă înrobită de Rusia, ci asociată acesteia prin propriile sale privilegii. Toate acestea i-au determinat pe liderii finlandezi ai timpului să considere că țara lor culegea de pe urma uniunii roadele atât din punct de vedere economic cât şi în materie de securitate.

[8] Laura Kolbe, „An Eastern or a Western Capital City? The Spirit of Helsinki", *International Review of Sociology - Revue Internationale de Sociologie* 16, No. 2 (July 2006): 331-333.

Legăturile economice şi spirituale ale Finlandei cu Suedia au rămas strânse pentru un timp. Divorțul economic față de Suedia a fost însă grăbit de adoptarea Statutului asupra comerțului ruso-finlandez şi a dezvoltării industriilor (1835), a Statutului asupra comerțului suedezo-finlandez (1837) şi a reformei financiare din 1840. Distanțarea față de Suedia, nesuplinită suficient de apropierea față de Rusia, a obligat Senatul finlandez să promoveze un anumit grad de autarhie economică. Aceasta a fost încurajată de creşterea veniturilor statului în urma adoptării tarifului vamal din 1841 şi a reformei taxelor. În 1840 s-a făcut trecerea de la utilizarea coroanei suedeze la rubla rusească. În acelaşi an a fost efectuată o reformă a Băncii Finlandei, care a căpătat mai multe atribuții comerciale, inclusiv aceea privind acordarea de împrumuturi pentru agricultură şi industrie. Numărul de funcționari a sporit semnificativ în acelaşi interval.

Clădirea Teatrului Naţional al Finlandei (1902) proiectată de arhitectul Onni Alcides Tarjanne (1864-1946). Situată în faţa acestuia este statuia lui Aleksis Kivi, Foto autorii

Erik şi Lars von Haartman au introdus o nouă doctrină economică inspirată din modelul german: cameralismul. Asemănător cu mercantilismul, dar legat strâns de bunăstarea cetățenilor, nu a statului, cameralismul dorea să abolească toate monopolurile şi privilegiile. Noua doctrină economică a influențat dezvoltarea Finlandei în tot cursul secolului al XIX-lea. Mare specialist în economie politică, L.G. von Haartman (1789-1859) susținea în 1855 că Finlanda era separată de Rusia de o zonă sălbatică impenetrabilă şi legată de aceasta doar prin Istmul Kareliei. Într-adevăr, pentru elitele sociale ale St. Petersburgului, Marele Ducat a rămas un fel de colonie sălbatică, iar obținerea unei func-

ții civile sau militare în Marele Ducat echivala cu o pedeapsă. Finlanda avea un caracter de frontieră: armata staționată aici era condusă de guvernatorul general ca nişte corpuri separate, precum în Siberia răsăriteană. Aceasta nu era considerată ca fiind importantă din punct de vedere militar, o dovadă în acest sens fiind faptul că numărul trupelor staționate pe teritoriul finlandez era de doar 12.000 de militari. În timpul invaziei din 1808 şi în timpul Războiului Crimeii efectivele militare au sporit la 50.000.

La 7 septembrie 1856, a fost inaugurat în mod solemn canalul Saimaa care făcea legătura între estul Finlandei şi zona economică a St. Petersburgului. Canalul avea o lungime de 58,15 km, pornind de la lacul Ladoga şi făcând conexiunea cu râul Neva. Se putea face astfel legătura maritimă între Golful Finic la Viipuri şi St. Petersburg.[9] Construcția a început în mai 1845 şi s-a estimat a fi costat mai mult decât un buget anual finlandez din anii 2000. În 1870 a fost construită şi calea ferată care făcea legătura cu St. Petersburgul.[10]

Politica rusească de a balansa mijloacele de pacificare cu exercitarea patronajului a fost eficientă. La începutul anilor 1820, cercurile guvernamentale din St. Petersburg au căpătat impresia că Finlanda dorea să se distanțeze de Rusia şi că populația acesteia era ostilă imperiului. Prin urmare, A.A. Zakrevski, numit guvernator general în 1823, a luat o serie de măsuri pentru a apropia Marele Ducat de Rusia: a abolit *Comitetul pentru afaceri finlandeze* şi a creat un oficiu administrativ asociat postului *secretarului de stat*; dreptul de a prezenta chestiunile finlandeze în fața țarului a fost atribuit *guvernatorului general*; controlul asupra Senatului a fost întărit. Poziția secretarului de stat rămânea însă solidă, el fiind acela care avea autoritatea să exercite aplicarea în Finlanda a legilor aprobate în Rusia. Senatul continua să fie organismul politic care pregătea cele mai importante decizii precum bugetul, legile şi privilegiile, pe care tot secretarul de stat le prezenta țarului. Din 1822 au fost înființate două poziții de *vicepreşedinte al Senatului* pentru secțiunile *legală* şi *economică* care acționau, în practică, ca preşedinți ai acestei instituții. Zakrevski a organizat administrația Finlandei aşa cum aceasta avea să funcționeze până la sfârşitul secolului, contribuind paradoxal în mod decisiv la întărirea autonomiei Helsinkiului[11].

Epoca revoluțiilor europene, care a coincis cu domnia țarului Nicolae I (1825-1855), a avut ca răspuns imperial crearea unor comitete speciale, precum cel pentru codificarea legilor (aceasta a debutat din 1835) şi cel pentru poliție de stat şi jandarmerie. Controlul politic asupra jandarmeriei s-a extins în Finlanda, care era parte a districtului de jandarmerie St. Petersburg: un ofițer cu gradul de colonel conducea activitatea acestei forțe de ordine începând din 1829. Supravegherea frontierelor şi a străinilor a fost întărită. Marele Ducat a

[9] Ronald A. Helin, „Finland Regains an Outlet to the Sea: The Saimaa Canal," *Geographical Review* 58, No. 2 (Apr., 1968): 167-194.
[10] Klinge (a), 67.
[11] Jussila, Hentilä şi Nevakivi, 24-28.

devenit o centură de securitate a St. Petersburgului împotriva pericolului revoluției. Statutul din 1829 a întărit cenzura. În 1850, s-a recurs chiar la interzicerea tuturor publicațiilor în limba finlandeză, cu excepția celor religioase.

Conducătorii provinciilor finlandeze, denumiți *guvernatori*, ca în Rusia, începând din 1839 erau obligați, ca şi cei ruşi, să raporteze anual țarului. În 1826 *Comitetul pentru afaceri finlandeze* a fost redenumit *Departamentul finlandez* al Majestății Sale Imperiale, iar limba de documentare şi comunicare s-a schimbat din franceză în rusă. Secretarului de stat finlandez i-a fost atribuit un statut ministerial în 1834. În practică, însă, acesta nu putea fi asimilat miniştrilor ruşi.

În 1831, şeful statului major al marinei, Alexander Menşikov, a devenit guvernator al Finlandei. Acesta nu s-a deplasat însă la Helsinki. El a creat un departament în St. Petersburg pentru a-l ajuta în administrarea Finlandei şi a numit un asistent la Helsinki care să-l suplinească. Menşikov a contribuit la menținerea autonomiei Finlandei ghidându-se după principiul că toate chestiunile cu privire la Finlanda trebuie să fie decise în marele ducat. În acest fel, autoritatea Senatului a crescut în timpul său. Von Haartman, vicepreşedinte al secțiunii economice şi director financiar în 1840-1841, care se bucura de încrederea lui Menşikov, s-a ridicat la o poziție foarte influentă în Finlanda. Von Haartman pregătea planuri şi propuneri pe care Menşikov le aproba sau respingea. Concomitent, secretarul de stat de la St. Petersburg, aflat în dispută cu colegii săi cu rang de miniştrii imperiali, căuta susținerea Senatului şi a procurorului general finlandez. Astfel, guvernatorii generali, protejându-şi propria arie de competență (gubernia) împotriva administrației civile imperiale, au căutat implicit să promoveze autonomia marelui ducat.

Când concepția statalității Finlandei a fost îmbrățişată şi de naționaliştii mai moderați (Snellman a început să argumenteze în favoarea tezei că Finlanda a devenit, începând din 1809, un stat de sine stătător[12]), au apărut şi disputele între cele două părți. Primul asemenea caz s-a petrecut în ianuarie 1861 când a apărut o dispută cu privire la statutul constituțional al comitetului care pregătea convocarea Dietei. Polemica pe această temă a dat curs primei demonstrații politice din Helsinki, desfăşurată sub lozinca apărării „Constituției". Atunci când comitetul s-a întrunit, în 1862, referirea la o lege fundamentală sau constituție finlandeză nu a mai fost un tabu. Opinia că exista un stat finlandez, separat şi distinct de statul rus, a jucat un rol fatal în evoluția ulterioară a relațiilor dintre cele două țări. Şi aceasta în special deoarece ea a fost contemporană cu procesul de schimbare al Rusiei dintr-un stat dinastic multinațional într-un stat integral indivizibil. Proaspăt descoperita Finlandă a fost cântată în poemele lui Runeberg

[12] Snellman vedea statul ca o zonă unde indivizii se comportau în conformitate cu un cod moral şi lucrau pentru binele tuturor. Concepțiile intelectuale ale lui Snellman sunt astfel centrate asupra statului, Risto Alapuro, „The Intelligentsia, the state and the nation," în *Finland. People. Nation. State*, editori Max Engman şi David Kirby (London: Hurst and Company, Indiana University Press, 1989), 84.

şi în scrierile lui Topelius[13]. Conceptul finlandez a fost propagat cu putere de către studenții Universității alexandrine de la Helsinki.

Țarul Alexandru al II-lea (1855-1881) a fost caracterizat ca liberal, datorită emancipării iobagilor, şi constituționalist, deoarece a convocat Dieta finlandeză şi a ratificat actul, guvernând funcționarea acesteia în 1869. Aşa cum arătam, în Piața Senatului din Helsinki, i-a fost ridicată o statuie, care este unul dintre punctele de atracție ale oraşului. În mod ironic, intenția lui Alexandru al II-lea a fost însă tocmai aceea de a integra şi armoniza provinciile de la granița de vest a imperiului. În 1857, a fost reorganizată jandarmeria, care a primit şi sarcina de a monitoriza starea opiniei publice. În timpul vizitei țarului la Senat, în martie 1856, a fost lansat un program de reformă economică. Responsabilitatea pentru implementarea acestuia a fost atribuită lui von Haartman şi guvernatorului general von Berg, figurile dominante ale începutului domniei lui Alexandru în Finlanda. Principalul obiectiv al programului economic era intensificarea comerțului pe uscat şi pe mare. Reformele au avut ca efect relansarea industriei şi a comerțului exterior ale Marelui Ducat. Exportul de lemn, cherestea şi hârtie au dat un obol deosebit acestei renaşteri economice. În acest fel, perioada care a urmat anilor 1860, până la Primul Război Mondial, s-a caracterizat prin creştere economică şi industrializare. Între 1861 şi 1910, comerțul exterior al Finlandei a sporit cu 660%. Cel mai mare progres s-a înregistrat în domeniile industrial, comercial şi în cel al comunicațiilor.

La deschiderea Dietei, în vara anului 1863, a fost organizată la Helsinki o mare paradă militară. Din 1864 guvernatorul general al Finlandei a cumulat şi funcția de comandant-şef al districtului militar finlandez. În ciuda imaginii sale liberale, Alexandru al II-lea a manifestat tendințe autocrate şi a subliniat în discursurile sale ideea că Finlanda aparținea familiei de națiuni guvernate de țarul Rusiei. În 1857 a fost restabilit *Comitetul pentru Afaceri Finlandeze* (abolit în 1823). Comitetul a devenit un forum de conciliere a intereselor Rusiei şi Finlandei şi de rezolvare a diferendelor de opinie dintre ministrul secretar de stat şi guvernatorul general. Din anii 1880 importanța acestui for va scădea din nou.

Actele Dietei de la 1863 au fost ratificate de țar în 1869. Aceasta a semnificat aprobarea primei Constituții create special pentru Finlanda.[14] Restabilirea dreptului de inițiativă al Dietei, promis de Alexandru al II-lea în 1863, a fost însă implementată, datorită tensiunilor politice, abia în 1886. Sistemul politic a rămas acelaşi: o Dietă cu patru camere şi un sistem colegial de administrare. Finlanda a făcut însă paşi importanți pe calea construirii unei societăți civile

[13] J.W. Snellman, J.L. Runeberg şi Z. Topelius sunt considerați ca parte a celei de-a doua generații a fondatorilor națiunii finlandeze, într-o Europă modelată de Congresul de la Viena. Runeberg şi Topelius au creat imaginea unei Finlande dominată de lacuri şi au creat o imagine mitică a războiului ruso-suedez şi a înțelegerii ruso-finlandeze ce i-a urmat după 1809, Anssi Paasi, *Territories, Boundaries and Counciousness. The Changing Geographies of the Finnish-Russian border,* foreword by W.R. Mead (Chinchester, New York, Brisbane, Toronto, Singapore, John Wiley&Sons, 1996), p. 94.
[14] Ibid., p. 191.

liberale. În mod paradoxal, Marele Ducat nu s-a apropiat de Rusia în urma reformelor alexandrine, ci mai degrabă s-a distanțat de aceasta. Programul finlandez de reforme nu-l urma pe cel rus cu excepția legii conscripției. În acest fel, Dieta Finlandei a acționat în timpul lui Alexandru ca şi cum țara s-ar fi aflat doar într-o uniune dinastică cu Rusia. În tot timpul domniei lui Alexandru, Rusia a făcut concesii statutului special al Marelui Ducat. Au fost elaborate şi o reformă a guvernării locale, o lege a cultelor, un cod penal, iar comerțul a fost decretat liber. Singura dintre legile ruseşti care s-a aplicat ca atare în Finlanda a fost cea de reformă a armatei, deşi implementarea ei în 1878 a permis o excepție: armata finlandeză era condusă de guvernatorul general. În schimb, uniformele, regulamentele, limba de comandă şi calibrul armelor erau identice. Ofițerii trebuiau să fie finlandezi, iar trupele nu puteau fi trimise în afara Finlandei. Legea va fi însă încălcată de țarul Alexandru al III-lea.

Clădirea Dietei Finlandeze (1891), Foto autorii

Măsurile cele mai semnificative care au diferențiat Finlanda de Rusia au fost cele economice, în special reformele monetare din 1865 şi 1877. Prin reforma din 1865 sistemul monetar finlandez a fost separat de cel rusesc, căruia îi fusese ataşat în 1840. Banca Finlandei fusese înființată în 1811. Aceasta a pus în circulația ruble până în 1860, atunci când a fost emisă marca finlandeză.

Treptat, şi în Marele Ducat au apărut primele semne ale industrializării. Astfel, scoțianul James Finlayson a stabilit o fabrică în Tampere, care producea la 1828 bumbac şi haine din lână. Tampere va deveni astfel centrul industrial al Finlandei, precum şi un cartier general al social-democrației. În 1833 Finlanda şi-a lansat primul vapor cu aburi, *Ilmarinen*[15].

[15] Tony Griffiths, *Scandinavia* (Kent Town: Wakefield Press, 1993), 27.

Deoarece Finlanda avea propriile sale tarife şi politici vamale, economia sa a devenit tot mai integrată celei a Europei Occidentale, menținându-şi în acelaşi timp, în anumite sectoare, piețe de export ruseşti. Toate aceste măsuri au accentuat separarea Finlandei. S-a dezvoltat astfel conceptul de „subiect finlandez", din care s-a născut ulterior acela de cetățean finlandez. Structura pe naționalități a Marelui Ducat era favorabilă unei asemenea evoluții. La începutul Primului Război Mondial doar 0,2% din populația finlandeză era alcătuită din ruşi[16].

Concepțiile panslavismului şi neîncrederea unei noi generații conducătoare ruseşti în instituțiile autonome finlandeze au modificat însă profund relația dintre Rusia şi finlandezi, precum şi perceperea Rusiei de către națiunea şi elita finlandeză. A fost o schimbare de substanță care are repercusiuni până în zilele noastre. După cum afirma istoricul finlandez Matti Klinge, schimbarea politicii ruseşti a fost un efect al adoptării de către Germania, în 1898, a „Legii cu privire la construirea unei flote" şi al declarației kaizerului Wilhelm al II-lea că „viitorul nostru (al germanilor, n.n.) este pe mare". Rusia a început prin urmare să lege mult mai strâns Finlanda de St. Petersburg, Marele Ducat fiind privit drept o cheie de boltă pentru securitatea capitalei imperiale[17]. Considerăm însă că aceste considerații de *real politik* este necesar să fie puse în conjuncție cu noul cadru ideologic, acela al panslavismului, care guverna funcționarea sistemului guvernamental rus.

Deja în timpul țarului Alexandru al II-lea s-a adoptat practica de a fi consultați miniştrii de resort atunci când se adoptau unele decizii cu privire la Finlanda. Cele mai importante chestiuni cu privire la Marele Ducat erau soluționate printr-o procedură de negocieri speciale conduse de țar la care, de obicei, luau parte ministrul secretar de stat şi guvernatorul general, din partea finlandeză, respectiv miniştrii cei mai importanți, din partea rusească. Autoritatea miniştrilor ruşi era din ce în ce mai mare în comparație cu aceea a Dietei sau a Senatului. Acestei autorități sporite i s-a dat o formă legală în 1891, când țarul a fixat regula ca, înainte de a-i fi deferite lui, toate legile sau alte măsuri cu privire la Imperiul Rus să fie însoțite de o rezoluție a ministrului de resort. Totodată, a fost abolit Comitetul pentru Afaceri Finlandeze. Aceste două decizii au făcut din miniştrii ruşi, alături de ministrul secretar de stat, sfătuitori ai țarului în probleme finlandeze. Au existat însă şi momente sugestive de colaborare între finlandezi şi ruşi. La 1877, Divizia de Gardă Finlandeză a luat parte la războiul din anii 1877-1878. Plecării la război şi faptelor de arme ale finlandezilor li s-a acordat o deosebită atenție în Finlanda şi Rusia.[18] Numeroşi militari au traversat teritoriul României în drum spre teatrele de luptă şi unii din-

[16] Jussila, Hentilä şi Nevakivi, 42-56.
[17] Klinge (b), 135; Max Jakobson, *Finland in the New Europe*, Foreword by George Kennan (Westport, Connecticut, London: Praeger 1998), 24.
[18] Paasivirta 1981, 151.

tre aceştia au lăsat jurnale şi însemnări ce vor fi publicate de istoricul şi diplomatul Raoul Bossy şase decenii mai târziu.[19]

Țarul Alexandru al III-lea (1881-1894) nu a făcut decât să continue politica predecesorilor săi față de Finlanda, deşi a accentuat într-o mai mare măsură paternalismul în dauna monarhiei constituționale. Autocratorul rus a aprobat restaurarea dreptului de inițiativă al Dietei în 1886. El nu putea totuşi accepta faptul că Finlanda era un stat aproape total separat de Rusia, cu armată, serviciu poştal, sistem monetar şi tarife vamale diferite. Astfel, atunci când a observat că Senatul privea Finlanda ca pe o țară separată, împăratul a inițiat un program de rusificare. În 1885 țarul a interzis impunerea de taxe vamale asupra bunurilor ruseşti care intrau în Finlanda. Cinci ani mai târziu, acesta a subordonat Oficiul Poştal Finlandez Ministerului de Interne al Rusiei. De asemenea, s-au făcut pregătiri pentru integrarea forțelor armate finlandeze în armata rusă. Un nou guvernator general, F.L. Heiden, a adus în Finlanda bagajul ideilor slavofile şi un program de rusificare sistematică, în special în domeniile lingvistic şi educațional. Paradoxal, limba finlandeză – considerată primitivă – a fost favorizată în scopul de a slăbi limba suedeză, până când rusa va ajunge limbă dominantă. Astfel, finlandeza a primit dreptul de fi folosită în administrație şi justiție[20]. Politica noului guvernator general de promovare a limbii finlandeze a fost favorabil primită de Partidul Finlandez şi de liderul acestuia, Yrjö-Koskinen. Acesta din urmă a fost numit senator. În Senat au fost promovați totodată şi ofițeri ruşi[21].

În 1894, țarul Nicolae al II-lea i-a succedat lui Alexandru al III-lea. Nicolae se considera un stăpânitor ales de Dumnezeu, iar păstrarea autocrației ca sistem de guvernare o considera ca fiind o datorie sacră a sa. În 1898, un nou guvernator general, care va căpăta o notorietate tristă, a fost numit în fruntea Finlandei: N.I. Bobrikov. Acesta a continuat programul lui Heiden, căruia i-a adăugat câteva „ingrediente" suplimentare, şi pe care l-a promovat cu mai multă energie şi într-o manieră quasi-dictatorială[22]. Principalele sale obiective au fost armonizarea armatei finlandeze cu cea imperială, sporirea rolului guvernatorului general şi introducerea limbii ruse în eşaloanele superioare ale administrației. În 1900 a fost adoptată o ordonanță care stipula că rusa va deveni, treptat, limba oficială a Senatului, precum şi a oficiilor guvernamentale centrale şi locale, până în 1905. Ordonanța din 1902 va face o concesie finlandezilor, dând

[19] Raoul V. Bossy, *Mărturii finlandeze şi alte scrieri nordice despre români*, ediție de Silviu Miloiu (Târgoviște: Valahia University Press, 2008).
[20] Klinge (a), 89.
[21] Jussila, Hentilä şi Nevakivi, 52-65.
[22] Bobrikov era convins că dificultățile Rusiei din relația cu Finlanda proveneau din faptul că în Helsinki se răspândise o interpretare falsă a bazelor relațiilor sale cu Sankt Petersburg, vezi D.G. Kirby, ed., *Finland and Russia, 1808-1920: from autonomy to independence, a selection of documents* (London: Macmillan, 1975), 76-77, document 44 (discursul lui Bobrikov către Senat, 12 octombrie 1898). Guvernatorul general Bobrikov se grăbea să pună lucrurile la punct în sensul tezei naționaliştilor ruşi: „Finlanda, fiind cucerită de armatele ruseşti, a ajuns în posesiunea Rusiei în conformitate cu dreptul cuceritorului...şi din 1809 țara a aparținut Imperiului Rus şi...este unită pentru vecie cu acesta", Ibid., document 45 (programul guvernatorului general Bobrikov pentru Finlanda).

substanță promisiunii țarului Alexandru al II-lea din 1863 de a plasa limba finlandeză pe picior de egalitate cu suedeza. Ordonanța lingvistică din 1900 a schimbat radical compoziția Senatului. Constituționaliştii – mai radicali – au demisionat. În posturi au rămas conservatorii, aşa-numiții Finlandezi Bătrâni. Mai grav, din 1899, V.K. von Plehwe, un apropiat al ideilor lui Bobrikov, a devenit ministru secretar de stat al Finlandei. În acelaşi an a fost creat un comitet al sistematizării care avea ca sarcină integrarea legislațiilor finlandeză şi rusă. În anul următor a fost creat şi un comitet pentru reformă administrativă în Finlanda, subordonat Consiliului de Stat. Von Plehwe nu dorea abolirea instituțiilor de autoguvernare din Finlanda, ci subordonarea mult mai riguroasă a lor instituțiilor imperiale. Scopul său principal era combinarea concepției unității imperiale cu autonomia locală. Aceasta ar fi redus însă autoritatea Dietei la un rol pur consultativ. Totodată, modificarea legii conscripției din 1878 a devenit mărul discordiei între ruşi şi finlandezi.

Manifestul din 15 februarie 1899 poate fi considerat drept primul semnal clar al sfârşitului compromisului dintre Finlanda şi Rusia. Decretul stipula că, în cadrul zonei afacerilor panimperiale, care vor fi tratate potrivit procedurilor legislative imperiale, Dieta finlandeză va avea doar un rol consultativ şi nu va putea să aplice vetoul său în cazul legilor imperiale. Astfel, legislația finlandeză era subordonată celei imperiale. Totuşi, manifestul menținea şi accepta existența atât a legilor finlandeze pentru chestiunile privitoare „exclusiv la nevoile finlandeze", cât şi a Dietei în calitate de corp legislativ, ceea ce făcea ca Marele Ducat să rămână totuşi o excepție în imperiu. Însă legile imperiale care afectau Finlanda urmau să fie elaborate şi aplicate conform procedurilor constituționale ruseşti.[23] Rolul instituțiilor finlandeze, precum Dieta, Senatul, guvernatorul general, ministrul secretar de stat a fost mult mai bine precizat. Senatul finlandez căpăta dreptul de a trimite doi reprezentanți în Consiliul de Stat atunci când erau discutate pricini cu privire la Finlanda. Oricum, granița dintre legislația imperială şi cea finlandeză nu a fost clar trasată, lăsându-i țarului posibilitatea de a o defini în funcție de circumstanțe. Finlandezii au deplâns această neclaritate, în ciuda faptului că doar o singură lege a fost aprobată ca parte a legislației imperiale: legea conscripției din 1901. Pentru a remedia acest neajuns, în 1904 a fost numit un comitet special condus de senatorul Taganțev.

Manifestul din februarie a rămas un moment definitoriu în conştiința finlandezilor. Pictorul Edvard Isto (1865-1905) a exprimat în tabloul său *Atacul* (1899) această realitate: el înfățişează uriaşul vultur bicefal rus smulgând un cod de legi din mâinile fecioarei finlandeze. Această reacție s-a datorat şi faptului că publicarea Manifestului a luat pe nepregătite opinia publică finlandeză. Odată publicat, acesta a fost condamnat în Finlanda ca o adevărată lovitură de stat. Cu toate acestea, „manifestul a rămas un episod izolat în ciuda naturii

[23] Vezi texul Manifestului în „History of Finland: A selection of events and documents", la adresa http://www.histdoc.net/history/history.html (accesat la 12.05.2005).

sale dramatice şi a protestelor puternice pe care le-a generat"; „...privit într-un context istoric mai larg, el nu apare ca un fulger din senin ci ca o urmare destul de logică a procesului îndelungat de dezvoltare atât din Finlanda, cât şi din Rusia"[24].

Înainte de manifestul din februarie, corpul de statute imperiale aplicate în Finlanda cuprindea doar două decrete guvernând activitatea secretarului de stat pentru Finlanda. Finlandezii nu recunoşteau autoritatea juridică a legislației imperiale şi susțineau că legile a căror aplicare era de dorit să aibă loc atât în Finlanda cât şi în Rusia trebuiau elaborate prin înțelegere reciprocă, ca între state suverane. Diferențele de opinii se accentuaseră între ruşi şi finlandezi după 1863: în St. Petersburg a prins rădăcini noțiunea statului rus „unul şi indivizibil" (din care făcea parte şi Marele Ducat), iar Finlanda se considera un stat separat. În semn de protest la adresa legislației imperiale, finlandezii au inițiat „Marea Petiție". Între 10 şi 15 martie 1899, au fost strânse 529.931 de semnături în semn de protest la adresa rusificării. Petiția a fost trimisă însoțită de o delegație însemnată la St. Petersburg, pentru a fi prezentată țarului. Dar, aşa cum s-au petrecut lucrurile aproximativ în aceeaşi perioadă cu memorandumul românilor din Transilvania, împăratul a refuzat să primească documentul. Aceeaşi a fost şi soarta „Petiției Culturale" din 1899 semnată de mulți oameni de ştiință şi cultură europeni proeminenți (Henrik Ibsen, Fridtjof Nansen şi Georges Brandes, Emile Zola, Theodor Mommsen, Anatole France, Herbert Spencer).

Impactul acestor petiții a fost însă mai mare pe plan intern: mulți finlandezi au devenit abia acum pe deplin conştienți de importanța legilor constituționale care guvernau Marele Ducat şi de forma sa particulară de guvernare; începând din acest moment s-a accentuat preocuparea pentru educația civică; caracterul legal şi constituțional al naționalismului finlandez s-a consolidat. Chestiunea lingvistică nu putuse integra societatea finlandeză, bilingvă, dar cea constituțională a reuşit să facă acest lucru. Pentru a protesta la adresa măsurilor de rusificare, numeroşi finlandezi se întruneau la statuia țarului Alexandru al II-lea. Unul dintre centrele rezistenței împotriva rusificării a devenit cafeneaua Fazer din Helsinki.[25] Spiritul Kalevalei şi renaşterea interesului în privința Kareliei au fost două trăsături dominante ale scenei culturale finlandeze din anii 1890. Pictorul Akseli Gallén-Kallela a pictat, în 1897, un număr de tablouri monumentale având ca subiect Kalevala. Compozitorul Jean Sibelius şi-a petrecut luna de miere în Karelia, la fel ca şi Igor Stravinsky şi Akseli Gallén-Kallela. La 13 noiembrie 1893, a avut loc o manifestare artistică naționalistă la Helsinki în care a fost abordată chestiunea Kareliei. Sibelius a scris muzica pentru această manifestare.[26]

---

[24] Jussila, Hentilä şi Nevakivi, 72.

[25] Familia Fazer părăsise Elveția pentru a se stabili la Helsinki în 1844, şi făcuse afaceri foarte bune în Finlanda, Griffiths, 82-83.

[26] Acesta va continua să compună muzică inspirată din Kalevala (precum o făcuse simfonia Kullervo din 1892) sau din realitățile kareliene (de exemplu, suita kareliană din 1906) ce a alimentat filonul naționalist, deşi unii exegeți precum Watson Lyle au căutat să diminueze influența naționalismului în contura-

Statuia compozitorului Jean Sibelius din Hämeenlinna.
Sibelius era născut şi şi-a început educaţia în această localitate, Foto autorii

Propaganda finlandeză împotriva încălcării drepturilor constituționale ale țării a fost difuzată la Expoziția de la Paris (1900)[27] şi la Jocurile Olimpice de la Stockholm. Astfel, finlandezii au prezentat la Paris un pavilion propriu care era o demonstrație de naționalism. Alcătuit din blocuri uriaşe de stâncă, acesta era opera a trei mari arhitecți finlandezi: Hermann Gesellius, Armas Lindgren şi Eliel Saarinen. Gallén-Kallela a decorat construcția cu fresce prin care a încercat să recreeze atmosfera unor biserici şi castele medievale de piatră. De altfel, Muzeul Național Finlandez (construit între 1906 şi 1912) este opera aceloraşi arhitecți. Cel mai activ propagandist finlandez a fost senatorul Leo Mechelin, care avea o rețea internațională importantă de contacte.

Reverberații ale evenimentelor care se desfăşurau în Finlanda au pătruns şi în România. Astfel, viitorul mare om politic liberal român, I.G. Duca, într-un articol publicat în „Universul" din 17 martie 1901, deplângea politica autocratică şi reacționară a Rusiei. I.G. Duca remarca textual că: „Desființarea Marelui Ducat din Finlanda, anexarea lui la imperiu şi rusificarea cu de-a sila a acestei paşnice populațiuni n-au avut alt rezultat decât să înstrăineze de țar o regiune credincioasă tronului".[28]

---

rea personalității sale artistice, vezi Watson Lyle, „The "Nationalism" of Sibelius", *The Musical Quarterly* 13, No. 4 (Oct., 1927): 617-629; Robert Layton, „Sibelius: The Early Years", *Proceedings of the Royal Musical Association, 91st Sess. (1964 - 1965)*, 73-84. O interpretare mult mai cuprinzătoare care încadrează muzica lui Sibelius în contextul politic dominat de tensiunile ruso-finlandeze este oferită de Glenda Dawn Goss, „A Backdrop for Young Sibelius: The Intellectual Genesis of the "Kullervo" Symphony", *19th-Century Music* 27, No. 1 (Summer, 2003): 48-73.

[27] Jakobson, 25.

[28] I.G. Duca, *Lumea la început de veac* editori Damian Hurezeanu şi Nicolae C. Nicolescu (Bucureşti: Ed. Eminescu, 1994), 42.

După cum remarca şi Duca, manifestul şi legea conscripției au rupt legăturile puternice de loialitate care-i legase pe finlandezi de suveranul lor începând din 1809. Mai mult, boicotul asupra conscripției şi revoltele asociate cu acesta l-au determinat pe Bobrikov să întreprindă o nouă acțiune riscantă: în 1903 acesta a solicitat şi a obținut temporar puteri dictatoriale. În baza acestora, guvernatorul putea recurge chiar şi la deportări. Măsurile lui Bobrikov au determinat aplicarea în mai bune condiții a legii conscripției, dar s-au dovedit fatale vieții sale: partidul rezistenței active a pus la cale asasinarea sa, executată în 16 iunie 1904 de către un funcționar al Senatului, Eugen Schauman, care imediat după comiterea crimei s-a sinucis.[29]. Şi procurorul general al Finlandei, „finlandezul vechi" E. Soisalon-Soininen, a fost asasinat din motive politice.

Deşi a păstrat coordonatele esențiale ale activității predecesorului său, noul guvernator general, Ivan Obolenski, a fost atât prin firea sa, cât şi prin mijloacele folosite mai puțin agresiv decât Bobrikov. El a făcut o serie de concesii precum promisiunea de a convoca Dieta. De asemenea, a susținut delimitarea sferei legislației imperiale de aceea a legislației Marelui Ducat şi a permis întoarcerea deportaților în Finlanda.

Greva generală care a izbucnit ca urmare a înfrângerii Rusiei în războiul ruso-japonez[30] şi a tensiunilor sociale acumulate s-a făcut simțită în Finlanda la sfârşitul lunii octombrie şi începutul lunii noiembrie, atunci când a fost proclamată o grevă generală ce a durat o săptămână. Mişcarea grevistă a avut în vedere în primul rând obiective naționale: se dorea restaurarea condițiilor legale de dinainte de epoca Bobrikov. La începutul mişcării greviste finlandezii au creat o Gardă Națională care cuprindea atât elemente burgheze, cât şi socialiste. Burghezia constituționalistă, în special studenții, s-au separat de socialişti şi au format propriul grup, ceea ce a condus la o acțiune similară din partea socialiştilor. După ce greva a luat sfârşit, între categoriile sociale finlandeze s-a ajuns la un consens în privința abolirii sistemului de stări şi al înlocuirii acestuia cu o adunare aleasă pe baza votului universal şi egal. S-a convenit ca Dieta să legifereze o nouă lege parlamentară care să codifice aceste schimbări. Prințul Obolenski a numit un Senat constituționalist, care îl avea în frunte pe Leo Mechelin şi care conținea şi un socialist.[31]

Greva a determinat autoritățile să facă concesii Finlandei. Tradiția constituționalistă şi legalistă a finlandezilor şi insistența lui Sergei Witte pe lângă

[29] Anatole Mazour, *Finland between East and West* (Princeton, New Jersey, Toronto, London, New York: D. Van Nostrand Company, 1956), 23.

[30] Încercând să discearnă cauzele comportamentului mediocru al armatei ruse, I.G. Duca observa la 1 mai 1904, în ziarul „Universul", anticipând înfrângerea Rusiei, că "...precum Rusia se întinde de la Baltica la Oceanul Pacific şi de la poalele Himalayiei până la mările înghețate ale Nordului, având în colosala ei întindere ținuturi pe jumătate sălbatice şi ținuturi încă sălbatice, ținuturi în care se văd roadele administrației ei şi altele unde administrația nici nu poate pătrunde, tot astfel şi armata rusească este o masă colosală, dar fără unitate între elemente; aci ceva puternic, dincolo ceva slab. Or, puterile neorganizate sunt puteri pierdute...", vezi Duca, 81.

[31] Toivo U. Raun, „The Revolution of 1905 in the Baltic Provinces and Finland", *Slavic Review* 43, No. 3 (Autumn, 1984): 464.

țar au condus la un asemenea deznodământ. Ca urmare a elaborării Manifestului din 4 noiembrie, aplicarea Manifestului din februarie a fost temporar suspendată. De asemenea, legea conscripției a fost anulată alături de legile elaborate după Manifestul din februarie: decretul puterilor dictatoriale din 1903 şi decretul care sporea autoritatea jandarmeriei. S-a renunțat şi la schimbarea raportului de putere dintre guvernatorul general, Senat şi guvernatori operată de Bobrikov şi von Plehwe. Ordonanța cu privire la utilizarea limbii ruse a fost adaptată noilor circumstanțe prin decretul din 1906. În plus, Manifestul din noiembrie solicita Senatului să propună o nouă lege electorală care să conducă la legiferarea votului universal şi egal precum şi a unei legi care să dea Dietei puterile constituționale de a investiga legalitatea acțiunilor guvernamentale şi de a asigura menținerea libertăților civice. Senatul era instruit să emită o declarație care să anunțe sfârşitul cenzurii.[32]

Reforma sistemului parlamentar s-a realizat în urma adoptării legii parlamentare şi a celei electorale în primăvara anului 1906, noua legislație intrând în vigoare la 1 octombrie. Reforma a fost cea mai radicală din întreaga Europă. S-a trecut direct de la o dietă cvadricameralã la un parlament unicameral bazat pe votul universal liber şi egal. Pentru prima oară în Europa, şi pentru a doua oară în lume după Noua Zeelandă, femeilor li s-a permis să aleagă şi să fie alese. Prima femeie parlamentar din lume şi-a ocupat locul în Parlamentul finlandez în 1907. Numărul alegătorilor a crescut în consecință de zece ori (la 1,2 milioane de alegători).[33]

Dar cum s-a ajuns la o transformare atât de substanțială a legislativului finlandez? În opinia istoricului Dag Anckar de la Åbo Akademi, aceasta a rezultat în urma unei crize politice şi „a fost acceptată ca o necesitate chiar şi în acele cercuri în care a fost considerată prea radicală". Conjunctura era favorabilă în condițiile în care social-democrații, care îşi dovediseră energia şi popularitatea ca forță politică în timpul grevei generale din 1905, nu au acceptat nimic mai puțin de votul universal.[34] Pentru a compensa oarecum această transformare bruscă, actul parlamentar cerea existența unor majorități calificate în privința adoptării legilor importante: modificările constituționale aveau nevoie de o majoritate calificată de cinci şesimi pentru a fi declarate urgente şi adoptate în timpul unui singur parlament. Guvernul rus a avut grijă ca noile măsuri legislative să nu altereze balanța de putere dintre țar şi legislativul finlandez şi să nu lovească în interesele ruşilor din Finlanda. Senatul rămânea în continuare responsabil din punct de vedere politic în fața țarului.[35]

Aceste evoluții se petreceau în condițiile în care primul ministru rus Stolâpin considera că Finlanda era tratată privilegiat şi trebuia adusă în linie

[32] Kirby 1975, 115-116, document 72.
[33] Riita Uosukainen, „Single chamber Parliament," în *100 social inovations from Finland*, ed. Ilkka Taipale (Helsinki: Baltic Sea Centre Foundation, 2007), 1.
[34] Dag Anckar, „The History of the Finnish Parliament," *European Journal of Political Research* 9 (1981): 209-210.
[35] Klinge (a), 107.

cu sistemul electoral din districtele ruseşti. De altfel, în timpul ministeriatului lui Stolâpin, problema finlandeză a devenit una importantă în cadrul dezbaterilor din Dumă, în special, şi din Rusia, în general. Într-un discurs din 1908, primul ministru considera că, deoarece Rusia şi Finlanda formau o singură entitate politică şi aveau o politică externă unică, era necesară o uniformizare la nivelul organizării lor.[36] De altfel, după cum susține istoricul Mihail Lukianov, în ajunul Primului Război Mondial grupările de dreapta dovedeau o atitudine refractară cu privire la ideea de schimbare, crezul lor fiind condensat în formula „ortodoxie, autocrație, naționalitate". Conservatorismul rus rămânea „foarte anarhic" şi semăna cu cel european din sec. al XVIII-lea, ceea ce explică reacția acestora față de schimbările ce aveau loc în Marele Ducat.[37] Astfel, legislația rusească elaborată în 1910 va fi din nou inspirată de viziunea centralizatoare a țarului şi a consilierilor săi. Conform acesteia, Parlamentul finlandez (Eduskunta) avea obligația de a alege doi reprezentanți în Consiliul de Stat şi patru în Dumă. Finlandezii, reprezentați de propriul parlament, vor refuza însă să trimită delegați în Duma rusească. Statutul din 1910, ce înlocuia Manifestul din februarie, definea clar sfera legislației imperiale. Aceasta includea chestiuni militare, statutul limbii ruse, bazele administrației separate a Finlandei şi drepturile ruşilor din Finlanda.

Consiliul de Miniştri rus a creat sub autoritatea sa, în 1907, un organ consultativ special, chemat să dezbată afacerile finlandeze. Un decret din 1908 stipula, de asemenea, că mai înainte de a fi prezentate țarului, legile şi măsurile administrative de interes general trebuiau să fie trimise pentru inspecție Consiliului de Miniştri. Autoguvernarea Finlandei s-a restrâns astfel la acele chestiuni care înainte fuseseră delegate pentru rezolvare în Marele Ducat, fără a mai fi nevoie de girul prealabil al țarului. Rolul ministrului secretar de stat a devenit pur formal, guvernatorul general fiind acela care aducea la cunoştința guvernului chestiunile finlandeze.[38].

Date fiind aceste circumstanțe, senatorii constituționalişti au demisionat în bloc în 1909 - secțiunea legală a demisionat în întregime - lăsând în urmă doar un Senat alcătuit din Finlandezii Bătrâni. Proiectul de a solicita ca Finlanda să plătească o sumă de bani pentru a compensa abolirea armatei finlandeze în 1901 („milionul militar") i-a determinat şi pe aceştia din urmă să demisioneze. După ce au fost vehiculate diverse planuri de a aboli instituția Senatului, în cele din urmă s-a recurs la soluția numirii ca senatori a unor ofițeri superiori finlandezi care serveau în Rusia, de unde şi numele dat acestei instituții de

[36] Pavel Miliukov a criticat discursul primului ministru care, în opinia sa, adăuga o nouă problemă unei țări care avea şi aşa destule altele. Politicianul de dreapta V.M Purişkievici a susținut ideile primului ministru şi a accentuat, ca şi Bobrikov, ideea că Rusia avea un drept al cuceritorului asupra Finlandei, Kirby 1975, 125-128, document 78.

[37] Mikhail Loukianov, „Conservatives and "Renewed Russia," 1907-1914," *Slavic Review* 61, No. 4 (Winter, 2002), 764.

[38] Vezi textul actului publicat de Yale University în cadrul „Avalon Project", la adresa http://www.histdoc.net/history/history.html (accesat la 27 iulie 2003).

„Senatul amiralilor din 1909". Limba de dialog în Senat a devenit astfel rusa. Dacă programul de rusificare de după 1899 a împărțit societatea finlandeză în două tabere, după 1908 sincopa care le separa pe acestea a început să se micșoreze.

Din 1909 situația a devenit şi mai dificilă, odată cu numirea fostului adjunct al lui Bobrikov, F.A. Seyn, ca nou guvernator general al Finlandei. Obiectivul noii atitudini ruseşti față de problema finlandeză era acela de a crea un nou sistem legislativ imperial care să țină cont atât de existența Dumei, cât şi a Eduskuntei finlandeze. În opinia elitei ruseşti, modificările legislative urmau să fie operate în urma inițiativei guvernului rus şi coordonate de primul ministru.[39]

Un comitet special a fost alcătuit în scopul de a creiona un program legislativ cuprinzător pentru Finlanda, aplicând distincția dintre legislația imperială şi cea de interes local. Publicat în 1914, programul a devenit cunoscut sub numele de „programul marii rusificări". Războiul şi revoluția au amânat *sine die* realizarea programului. Derivând din statutul din 1910, legea din 1912 investea cetățenii ruşi cu acelaşi drepturi pe care le aveau cetățenii finlandezi pe teritoriul Marelui Ducat.

[39] Jussila, Hentilä şi Nevakivi, 77-78.

Partea a IX-a

Naşterea unei naţiuni: naţiunea finlandeză

Originile naționalismului politic al secolului al XIX-lea se află în filosofia romantismului european. În Scandinavia, ca şi în alte zone ale Europei, la începutul secolului al XIX-lea conceptul de națiune este revizuit prin prisma romantismului, ajungându-se la ideea existenței unei națiuni omogene, definită ca acelaşi popor, cultură comună, limbă comună, istorie comună. În țările din Nordul Europei, naționalismul a devenit în acest secolul principala ideologie şi principala mişcare politică, susținută atât de cercurile liberale, cât şi de cele conservatoare. Prin intermediul romantismului, identitatea națională a ajuns să fie înțeleasă ca avându-şi originea în istoria eroică a națiunii.[1]

Apariția naționalismului imediat după Revoluția Franceză a fost legată pe de o parte de formarea statelor-națiune moderne, iar pe de alta de dezvoltarea societății industriale. Potrivit uneia dintre cele mai cunoscute teorii asupra naționalismului, formulată de Ernest Gellner, naționalismul s-a răspândit sub impactul industrializării societății tradiționale. Această teorie este adesea contestată, arătându-se că explicația lui Gellner nu se aplică în foarte multe cazuri. Anthony Giddens a subliniat şi el importanța dezvoltării relațiilor capitaliste şi a urbanizării în apariția şi evoluția naționalismului.[2]

Există o serie întreagă de teorii asupra națiunii. Acestea pot fi grupate în trei şcoli principale de gândire, fiecare cu propriile subcategorii. Primordialiştii susțin că națiunea apare „natural", că identitatea națională există „natural", că a existat dintotdeauna de-a lungul istoriei. Astfel națiunea a apărut „natural" în decursul istorie milenare.[3] Teoriile evoluționiste accentuează rolul proceselor, al transformărilor de lungă durată, al evoluției graduale de la grup etnic la națiune.[4]

Teoriile sociologice insistă însă că naționalismul combină atât elemente raționale, cât şi elemente iraționale, precum dragostea de țară, accentul asupra identității sau demnității naționale, sentimente xenofobe.[5] Teoriile sociologice instrumentaliste se referă mai ales la grupuri etnice şi mai puțin la națiuni. Instrumentaliştii consideră că etnicitatea este rezultatul unor procese economice, politice şi sociale, că este flexibilă şi adaptabilă. Spre exemplu, Susan Olzak şi Joanne Nagel consideră că identitățile etnice apar sau reapar cu scopul de a

---

[1] Oskar Bandle (ed.), *The Nordic languages: an international handbook of the history of the North Germanic languages*. Vol. 2 (Berlin: De Gruyter, 2005), 1453

[2] Miroslav Hroch, „Modernization and Communication as factor of nation formation", în Gerard Delanty, Krishan Kumar, *The Sage handbook of nations and nationalism* (London: Sage, 2006), 25

[3] Vezi, de exemplu, Harold Isaacs, *The Idols of the Tribe* (New York: Harper, 1975)

[4] Vezi, de exemplu, William H. Durham, *Coevolution, Gene, culture and human diversity* (Stanford: Stanford University Press, 1991)

[5] Vezi, spre exemplu, Paul Shaw and Yuwa Wong, *Genetic Seeds of Warfare* (London: Unwin Hyman, 1989).

constitui baza pentru acțiunea colectivă a unor grupuri distincte care se află în competiție unele cu alte pentru controlul asupra unor resurse limitate.[6] Cele mai multe teorii sociologice însă vorbesc despre rolul modernizării în dezvoltarea fenomenului naționalismului, arătându-se că naționalismul a apărut şi s-a dezvoltat ca rezultat al procesului de tranziție de la societatea tradițională la cea modernă. Dintre teoreticienii acestei linii de gândire amintim pe Ernest Gellner[7], Benedict Anderson[8], Anthony Giddens[9] sau Miroslav Hroch[10].

Din punct de vedere teoretic, acest capitol se apropie de abordările care admit rolul proceselor economice (inclusiv al industrializării şi urbanizării), sociale şi politice în dezvoltarea mişcării naționale. Finlanda este poate cazul cel mai clar că națiunile nu se nasc „natural". Finlanda este exemplul care susține teoria conform căreia națiunile sunt artefactele convingerilor, devotamentelor şi solidarităților oamenilor. Mai mult, Finlanda este exemplul care arată că rolul de a forma aceste convingeri şi de a trezi conştiința apartenenței la aceeaşi națiune este unul asumat de ,,creatorii de națiune", intelectuali ale căror gândire şi acțiune răspund unor modele europene specifice epocii, dar şi unor realități interne.[11]

Potrivit lui Juhani Paasivirta, la începutul secolului al XIX-lea, după separarea Finlandei de Suedia, tinerii intelectuali finlandezi au fost nevoiți să renunțe la contactele cu o cultură „înaltă", cea suedeză – înaltă prin comparație cu situația din Finlanda. Astfel, ei s-au văzut plasați într-un vid cultural datorat faptului că patria lor nu avea, în acel moment, o cultură proprie. Au înțeles atunci că trebuie să creeze din teritoriul aflat între Rusia şi Suedia o entitate distinctă, recunoscută ca atare în primul rând pe plan intern. Astfel, naționalismul finlandez începe cu un mic grup de activişti care dorea să transforme populația țării într-o națiune finlandeză distinctă. Pentru a realiza acest obiectiv, aceştia s-au orientat spre recunoaşterea existenței unui „popor finlandez", la început fiind vorba mai mult despre o ipoteză decât despre o realitate.

Deşteptarea naționalismului finlandez a fost stimulată de influențele intelectuale şi culturale venite din Suedia şi, prin Suedia, din Germania. Conştiința existenței unui suport ideologic în exteriorul țării, spune Paasivirta, a încurajat mişcarea de trezire națională şi în Finlanda. Accelerarea mişcării naționaliste în Finlanda s-a realizat cu totul diferit față de Europa Occidentală, unde procesul se produsese pe fondul existenței unor naționalități şi culturi mult mai dezvoltate. În Finlanda, în contextul absenței unei tradiții culturale, în căutările lor care să susțină trezirea națională, reprezentanții noului curent de gândire

[6] Susan Olzak şi Joanne Nagel (ed.), *Competitive Ethnic Relations* (New York: Academic Press, 1986).
[7] Ernest Gellner, *Nations and Nationalism* (Oxford: Blackwell, 1983).
[8] Benedict Anderson's *Imagined Communitie*s (London: New Left Book, 1983).
[9] Anthony Giddens, *A Contemporary Critique of Historical Materialism* (London, Macmillan, 1981).
[10] Miroslav Hroch, S*ocial Preconditions of National Revival in Europe* (Cambridge: Cambridge University Press, 1968).
[11] Ernest Gellner, *Națiuni şi naționalism* (Bucureşti: Antet, 1997), 9-18, 79.

s-au orientat spre limba finlandeză[12], o singură limbă finlandeză, singura zonă în care finlandezii îşi puteau dezvolta în condiţiile date spiritul naţional fiind cea culturală.

Limba suedeză fusese folosită în administraţie şi cultură ca limbă oficială, iar după 1809 se menţine în uz la nivelul claselor educate. Pentru ca cineva să poată progresa pe scara socială şi ocupaţională, înainte de 1809, avusese nevoie de cunoaşterea limbii suedeze şi de posedarea unui nume suedez. Limba finlandeză – cu diferitele sale dialecte – era vorbită, cu unele excepţii în zonele de coastă, de ţăranii majoritari.[13] In 1809, în Finlanda, 85% din populaţie era vorbitoare de limbă finlandeză şi doar 15% de suedeză. Majoritatea membrilor claselor superioare şi mijlocii vorbeau atât finlandeza cât şi suedeza, dar limba lor principală era cea suedeză.[14]

Entuziasmul tinerilor intelectuali finlandezi pentru crearea unei culturi naţionale era aşadar inspirat de romantismul german: o singură naţiune, o singură soartă, o singură limbă.[15] Ideologia romantică a naţionalismului a venit în Finlanda din Germania şi din Scandinavia în al doilea deceniu al secolului al XIX-lea, manifestându-se pentru început în cadrul Academiei Regale din Turku, prima universitate finlandeză (*Regia Academia Aboensis).* Sub influenţa acesteia au fost produse prima gramatică finlandeză şi primul dicţionar finlandez, au fost puse bazele limbii literare finlandeze, chemată acum să satisfacă nu numai nevoile religioase, ci orice alt domeniu de activitate. În acelaşi timp, s-a ridicat problema introducerii finlandezei ca limbă de studiu în şcoli.[16]

Evenimentele din anii 1808-1809 au adus Finlanda pe harta politică a Europei Nordice. Graniţa cu Rusia fusese demult stabilită, chiar dacă linia sa suferise modificări de-a lungul timpului. În 1809, este stabilită pentru prima dată o graniţă şi între Finlanda şi Suedia. De acum înainte exista pe harta politică a Nordului o nouă entitate politică cu graniţe bine delimitate. Această poziţionare între Suedia şi Rusia este cea care, în opinia unora dintre cercetători, s-a aflat la originea apariţiei mişcării naţionale în Finlanda. Iniţial Suedia nu renunţase la ideea de a recupera Finlanda. Locuitorii Finlandei nu doreau însă revenirea la Suedia, după cum nu doreau nici o uniune deplină cu Rusia. Unul dintre comentatorii vremii scria : „o întoarcere la fosta uniune cu Suedia este de negândit, după cum nimeni nu vrea o totală contopire cu Rusia… Noi considerăm Finlanda patria noastră şi simţim că Finlanda este o entitate în ea însăşi care nu mai poate fi suedeză şi care nu poate fi niciodată rusească. Cu alte cuvinte, simţim că suntem finlandezi, membri ai naţiunii finlandeze". Deşi unii dintre finlandezi au văzut noile realităţi ca pe o oportunitate de a se depărta de Suedia, nu puţini au fost cei care au atras atenţia asupra pericolului rusificării

[12] Paasivirta 1981, 44-45.
[13] H. Arnold Barton, „Scandinavism, Fenomania and the Crimean War," *Journal of Baltic Studies* XXXVI, No 2 (summer 2005): 139-140.
[14] Wuorinen 1965, 138.
[15] Barton, 140.
[16] Jutikkala şi Pirinen, 309-310.

culturale, politice şi lingvistice. Un puternic sentiment al unicității naționale ar fi fost piatra de temelie în rezistența împotriva unor posibile presiuni externe. Iar unitatea națională, în accepția tinerilor patrioți, se putea realiza doar pe baza unității lingvistice.[17]

Astfel, se afirmă uneori că în Finlanda, într-un anumit sens, statul a creat națiunea. Conştiința existenței unei unități, a unei comunități politice unice, a creat conştiința identității culturale, a existenței şi împărtăşirii unui destin istoric comun. Țarul le-a dat finlandezilor un „stat" – adică o organizare politico-administrativă bazată pe principiile autonomiei. Împăratul crease un „stat" pentru finlandezi, ei urmau a-i stabili conținutul. „Țarul vrea să facă din noi buni finlandezi", scria în 1811 Gustaf Mauritz Armfelt. ,,Pentru numele lui Dumnezeu, lăsați-ne să ne împlinim destinul".

Aşa-numita „doctrină a statului finlandez", reprezentată de Israel Hwasser, Adolf Ivar Arwidsson, J.J. Nordström sau Johan Vilhelm Snellman şi definită în anii 1830 şi 1840, avea să devină cunoscută cu adevărat abia în anii 1860. Această doctrină, care spune în esență că Finlanda a devenit stat în 1809, nu este întru totul adevărată din punct de vedere istoric. Potrivit acestei interpretări, emancipându-se de sub puterea Suediei în 1809, fără a fi fost încorporată Rusiei şi semnând un „tratat de pace" separat cu aceasta din urmă, Finlanda devenise dintr-o provincie săracă şi neglijată, fără politică şi cultură, un „stat" guvernat în mod constituțional. Astfel, Constituția din 1772 şi Actul din 1789 țineau loc de legi fundamentale, potrivit acestei şcoli. Un argument că „statul a creat națiunea" este în acest context şi acela că noul „concept Finlanda" – sau noua „idee Finlanda" – s-a născut în cadrul Comitetului pentru Afaceri Finlandeze, deşi s-a propagat prin intermediul artiştilor şi scriitorilor.[18]

Max Jakobson notează că intelectualii înțelegeau, la începutul secolului al XIX-lea, că era necesară crearea unei entități distincte între Rusia şi Suedia şi din considerente de autoconservare. Problema trezirii conştiinței naționale era dublată de intenția de a se crea o legătură cu Vestul, dar şi de a se asigura o poziție de autoapărare împotriva Estului şi a slavismului. S-a înțeles că prețul care trebuia plătit pentru asigurarea statutului special al Finlandei era loialitatea față de Imperiu, de unde absența caracterului politic în cadrul mişcării naționaliste finlandeze. De altfel, Johan Vilhelm Snellman (1806-1881), ideologul principal al naționalismului finlandez în secolul al XIX-lea, scria: „Doar triburile primitive luptă până la ultimul om; o națiune civilizată trebuie să se plieze necesității externe cu scopul de a se proteja pentru generațiile viitoare".[19] Potrivit lui Jean-Louis Perret, istoria intelectuală a Finlandei a debutat la începutul secolului al XIX-lea sub dominația unei lupte duse pe două fronturi: finlandezii trebuiau, pe de o parte, să se asigure că ruşii vor respecta autonomia Marelui Ducat şi

[17] Wuorinen 1965, 136-138.
[18] Seppo Hentilä, Osmo Jussila, Jukka Nevakivi, *Histoire politique de la Finlande* (Paris: Fayard, 1999) (b), 60-63.
[19] Jakobson 1998, 5-6.

,,Constituția" țării, iar, pe de altă parte, susținuți la început de unele forțe suedeze, căutau să obțină recunoaşterea drepturilor lor lingvistice.[20]

Conținutul propriei identități trebuia să fie definit, iar societatea în ansamblu convinsă, determinată să recunoască existența ei. „Ideea Finlanda" care s-a dezvoltat astfel printre ,,Romanticii de la Turku" nu a presupus adoptarea niciunei poziții politice, cu atât mai puțin vreo activitate politică.[21] Romanticii de la Turku doreau realizarea unei literaturi moderne, impregnate de lirism romantic şi spirit național.

Înainte de a-şi propaga ideile prin intermediul beletristicii, intelectualii de la Turku şi-au concentrat eforturile spre trasarea unor linii directoare ale mişcării naționale în presă. Scopul Romanticilor de la Turku şi al ,,primei treziri naționale" era de a crea o cultură finlandeză proprie, principalul element al acesteia fiind identificat în folosirea limbii finlandeze. Adversarii le vor atribui acestora, după 1810, numele de „fenomani". Principalii reprezentanți au fost J. G. Linsén (1785-1848), A. I. Arwidsson (1791-1858) şi J. J. Tengström (1787-1858), care împreună cu un grup de prieteni au fondat Societatea *Aura*.

În 1817-1818, aceştia au publicat un calendar literar unde mişcarea națională îşi găseşte expresia pentru prima dată, chiar dacă în limba suedeză. Tengström avea să declare că intelectualii şi funcționarii trebuie să învețe limba finlandeză pentru a înțelege mai bine poporul. În 1819, Linsén lansa revista *Mnemosyne*, consacrată filosofiei şi literaturii, dar şi istoriei şi limbii țării. În versuri şi în proză, redactorii revistei insistau asupra necesității colaborării mai strânse dintre popor şi clasele cultivate cu scopul de a ridica nivelul de cultură al populației şi de a asigura progresul națiunii finlandeze.[22]

Arwidsson a fost primul naționalist important al Finlandei. El şi confrații săi au cerut claselor mijlocie şi superioară să se „naționalizeze" prin adoptarea limbii finlandeze. Situația a fost atât de radical prezentată încât s-a afirmat că „fără finlandeză nu suntem finlandezi" şi că „fără dezvoltarea acesteia [a limbii finlandeze] nu ne vom putea niciodată bucura de avantajul de a fi devenit un popor unit."[23] Străduindu-se să influențeze trezirea națională, Arwidsson a subliniat elementele care deosebeau Finlanda atât de Est, cât şi de Vest, conturându-i individualitatea. Chestiunea națională era simplu de rezolvat în viziunea sa: cultura țării trebuia să fie pur finlandeză, prin urmare clasele cultivate trebuiau să se fenicizeze. Arwidsson critica şi folosirea limbii ruse în şcoli. El este cel care găseşte cea mai consacrată formulă a naționalismului finlandez: „Nu mai suntem suedezi, nu vrem să devenim ruşi, lăsați-ne să fim finlandezi". În 1821, sub influența sa, studenții de la Turku au solicitat numirea unui profesor de limbă finlandeză la Universitate. Activitatea sa a produs neli-

[20] Jean-Louis Perret, *Littérature de Finlande. Panorama de la littérature cotemporaine de Finlande* (Paris, 1936), 8.
[21] Paasivirta 1981, 45.
[22] Perret 1936, 44-46.
[23] Wuorinen 1965, 139-142.

nişte, fiind comparată de autorităţi cu mişcarea iacobină de la 1790. Interzicând apariţia revistei *Åbo Morgonblad* în 1822, autorităţile imperiale au arătat ce nivel de participare era interzis, din punct de vedere politic, în cercurile intelectuale ale societăţii finlandeze.[24] Nevoit să trăiască în exil începând cu acelaşi an (la Stockholm, ca bibliotecar), Arwidsson va continua să se preocupe de soarta Finlandei, iar într-o broşură din 1841 avea să scrie o frază profetică: „Va veni poate ziua când vom putea să vorbim de o limbă finlandeză distinctă şi, cine ştie, peste secole, de un popor finlandez independent".

Un alt reprezentant al Şcolii Romantice de la Turku a fost Reinhold von Becker (1788-1858). Acesta, în 1824, realizează prima gramatică finlandeză şi publică o culegere de poeme populare culese din nordul Finlandei. Pe măsură ce înaintăm în secolul al XIX-lea, preocuparea pentru poezie populară devine tot mai mare. În 1820, Becker publica un jurnal finlandez care va ajunge la 2000 de exemplare tiraj într-un an, cifră impresionantă pentru acel timp. Carl Axel Gottlund (1796-1875) se preocupă la rândul său de etnografie şi de culegerea poeziei populare. Între 1829-1832 publică două volume în care pentru prima dată cineva se adresează poporului în limba sa, oferindu-i lecturi instructive din diverse domenii: arheologie, istorie, poezie populară, traduceri din Homer, Sapho ş.a. În 1822, Zacharias Topelius publica cinci caiete de *Vechi cântece populare şi cântece mai noi*.[25]

Adevăratul romantic al grupului a fost însă Adolf Ivar Arwidsson, ceilalţi aflându-se sub puternica înrâurire a Iluminismului. Dintre ideile Iluminismului, aceştia au acordat o atenţie deosebită încrederii în progres. Limba în care romanticii de la Turku au scris a fost suedeza, cu puţine excepţii precum Samuli Kustaa Berg Kallio sau Jaakko Juteini. Marele lor merit a fost acela de a fi deschis un drum neumblat, de a fi formulat pentru prima dată ideile naţionalismului finlandez şi de a le fi propagat prin intermediul presei.[26] Astfel, ziarele care apăreau în anii 1820 în Finlanda (*Finlands Allmänna Tidning, Åbo Tidningar, Mnemosyne, Turun Wiikko-Sonomat*) reprezentau cercurile naţionalist-romantice de la Turku şi propagau ideile acestora, dar mai cu seamă în suedeză. Tirajele epocii, deşi modeste, erau în creştere. Presa se scria în continuare în limba suedeză, existând în anii 1820 un singur ziar în limba finlandeză, *Turun Wiikko-Sonomat*.[27]

Din punctul de vedere al creaţiei literare, Şcoala Romantică de la Turku nu s-a remarcat iniţial prin creaţii deosebit de importante. Cea mai mare parte a poeziei era modestă şi imitativă. Şcoala se face remarcată însă prin faptul că reprezentanţii săi se apleacă asupra culegerii de folclor şi asupra studierii limbii majorităţii, adică asupra studierii limbii finlandeze.[28]

---

[24] Paasivirta 1981, 44-46.
[25] Ibid. 47-51.
[26] Kai Laitinen, *Literature of Finland, an outline* (Helsinki: Otava, 1994), 48-50.
[27] Paasivirta 1981, 47.
[28] Joseph T. Shipley, *Encyclopedia of literature*. Vol. 1 **(**Cookhill, Alcester: Read Books, 2007), 282.

Incendiul din 1827 a fost urmat de mutarea vieții culturale de la Turku la Helsinki. Aici, din rândul studenților, s-a ridicat un grup literar neoficial, denumit *Societatea de Sâmbătă* [Lauantaiseura]. Această societate nu avea nici statut, nici direcții. Creată în 1830, ea includea savanți, jurnaliști, profesori, scriitori, care aveau astfel prilejul de a discuta liber atât pe teme literare, dar şi naționale. Din rândurile *Societății de Sâmbătă* se vor desprinde ulterior alte inițiative precum *Societatea Finlandeză de Literatură* [Suomalaisen Kirjallisuuden Seura] (1831), un ziar (*Helsingfors Morgonblad*, 1832-1844) şi o şcoală în limba suedeză. Scopul *Societății Finlandeze de Literatură* era de a încuraja culegerea poemelor populare şi de a dezvolta cultura finlandeză[29], aşadar de a promova studiile cu orizont național.[30]

Prima realizare însemnată a acestei societăți a fost reprezentată de publicarea *Kalevalei* (în 1835), fapt făcut posibil de susținerea financiară pe care societatea a asigurat-o acestui proiect.[31] Ulterior Societatea va publica şi dicționare, traduceri ale unor lucrări importante, manuale.[32] Preocuparea pentru programul național şi unii membri erau comuni celor două societăți. La realizarea programelor elaborate în cadrul întâlnirilor membrilor celor două societăți se va trece abia după 1840, în contextul dezvoltării romantismului european. Pentru răspândirea ideilor discutate în cadrul acestor întâlniri au fost fondate ziare.

Cei mai importanți reprezentanți ai *Societății de Sâmbătă* au fost Johan Ludvig Runeberg, Johan Vilhelm Snellman şi Elias Lönnrot.[33] Primul dintre intelectualii de marcă ai epocii care a devenit scriitor în adevăratul sens al cuvântului a fost J. L. Runeberg. Interesul pe care generația sa l-a arătat față de trecutul istoric s-a născut din convingerea necesității identificării şi cultivării acelor elemente care să asigure forța naționalismului finlandez.[34] Poet liric şi patriotic, Runeberg este cunoscut mai ales prin două opere: *Regele Fialar* (1844), şi *Povestirile stegarului Stål* (1848-1860). S-a spus că aceste două opere se constituie în epopeea națională a Finlandei moderne, aşa cum *Kalevala* este epopeea sa legendară.[35] Ciclul *Povestirile stegarului Stål* (I-II) se deschide cu poemul *Țara Noastră*, devenit imnul național al Finlandei. Acest volum prezintă lupta poporului finlandez în apărarea propriei țări împotriva Rusiei în războiul din 1808-1809.[36] S-a spus chiar că Runeberg a transformat războiul ruso-suedez din 1808-1809 într-un „război finlandez", de vreme ce, în scrierile sale, înfrângerea Suediei devine o victorie a finlandezilor şi a Finlandei.[37]

---

[29] Perret 1936, 51-53.
[30] Jutikkala şi Pirinen, 311.
[31] Wuorinen 1965, 151.
[32] Shipley, 286.
[33] Perret 1936, 53.
[34] Lucien Maury, *L' Imagination scandinave, études et portraits (Danemark, Norvège, Suède, Finlande)* (Paris, 1929), 36.
[35] Maurice de Coppet, în J. L. Runeberg, *Le roi Fialar, poèm en cinq chants*, traduit par Maurice de Coppet, *Cahiers de Finlande*, II (Helsinki: Werner Soderström, 1929), p.5
[36] Shipley, 282
[37] Hentilă, Jussila şi Nevakivi, 1999 (b), 63

Poet național al Finlandei, cântând faptele de arme, glorificând războiul, fără a fi auzit vreodată zgomotul de pe câmpul de luptă[38], Runeberg rămâne scriitor şi nu devine un ,,agitator" politic.[39] Se arată precaut în atitudinea sa zilnică şi nu ne lasă nici o analiză, nici un fel de comentariu asupra evenimentelor acestei epoci. Însă alegerea războiului ca temă a operei sale reprezintă un act politic în sine[40], spune Paasivirta, căci a contribuit astfel la cristalizarea identității naționale, poate într-o măsură mai mare decât ar fi făcut-o actele agitatorilor. Runeberg a realizat prin operele sale un portret idealizat al țării, imaginea pe care a plămădit-o cu atâta măiestrie ajungând să fie receptată treptat ca o realitate istorică.[41] În opera sa literară au fost identificate mai ales elemente romantice, dar sunt prezente şi unele realiste.[42]

Apariția operei lui Runeberg a provocat entuziasm în epocă, fără a trezi suspiciunea autorităților. Sub domnia lui Alexandru al II-lea se puteau încă intona, în cadrul aceleiaşi manifestații, atât imnul național imperial cât şi cântecul *Țara noastră* [Maamme].[43] Cântată pentru prima dată la Sărbătoarea de Florii din primăvara lui 1848 (13 mai), *Țara noastră* a fost publicată abia în decembrie 1848, fapt privit ca un eveniment deosebit de important de contemporanii care au simțit, după propriile declarații, că ,,a apărut o nouă națiune demnă să trăiască şi să-şi îndeplinească misiunea sa în serviciul umanității".[44]

Una dintre cele mai importante figuri în „ridicarea" limbii finlandeze a fost Elias Lönnrot (1802-1884), cel căruia i se datorează culegerea şi publicarea *Kalevalei,* numită şi „cea mai sfântă icoană a culturii finlandeze, piatra de temelie a identității noastre [finlandeze], oglindă a însăşi formării națiunii finlandeze, cu mitologia şi realitatea sa".[45] O prima versiune a *Kalevalei* a fost publicată în 1835. Versiunea cel mai des întâlnită astăzi a fost publicată în 1849.[46] După 600 de ani în care se formase convingerea că numai în suedeză se puteau exprima frumos idei şi sentimente rafinate, epopeea *Kalevala* aducea în limba poporului finlandez istoria sa nescrisă, mitologia, avânturile şi aspirațiile sale. *Kalevala* a convins prin plasticitatea şi expresivitatea graiului finlandez despre posibilitățile imense de a gândi şi crea în această limbă. Epopeea a acționat la început ca un element de regăsire, de identificare a propriei identități etnice, populare, a fost punctul de plecare al întregii literaturi finlandeze. *Kalevala* era, într-un anumit mod, un simbol al eliberării de un trecut nedemn, în-

[38] George C. Schoolfield, „Poetry and patriotism", în *Books from Finland*, ed. Kai Laitinen, No 4, 1985, 240
[39] Maury, 37.
[40] Paasivirta 1981, 67.
[41] Laitinen 1994, 55.
[42] Shipley, 282.
[43] Hentilä, Jusila şi Nevakivi, 1999 (b), 62
[44] Perret 1936, 59
[45] Mikko Heikinheimo, „Prefață" în *Kalevala*, tradusă de Barbu Brezianu (Bucureşti: Cavallioti, 1999), I
[46] Jutikkala şi Pirinnen, 316.

tărind sentimentul de entuziasm patriotic. *Kalevala* a inițiat literatura în limba finlandeză, i-a deschis perspective, i-a imprimat un profil distinct.[47]

Prima colecție de cântece populare finlandeze fusese publicată de tânărul R. H. von Schröer la Uppsala în 1819, anul în care Arwidsson, la îndemnul unor prieteni finlandezi din Suedia, va începe să culeagă cu zel folclor. Crearea *Societății de Literatură Finlandeză* va impulsiona culegerea de poezie populară. Secretarul acestei societăți, Elias Lönnrot este cel care a organizat într-un tot unitar materialul folcloric (sub titlul *Kalevala*) pe care l-a cules sau care i-a parvenit de la alți culegători. Dincolo de valoarea literară sau etnografică, epopeea *Kalevala*, născută în căutările identității naționale, are în primul rând un simbolism național. Ziua apariției *Kalevalei* a devenit sărbătoare națională (28 februarie). Profesorul Al. Dima relata astfel modul cum se sărbătoreşte această zi: ,,Cursurile şcolilor sunt închise cu acest prilej, iar dăscălimea şcolilor şi universităților porneşte să celebreze valoarea *Kalevalei* în toate cartierele oraşelor finlandeze. Este impresionant acest cult al unei opere în care poporul se recunoaşte cu toate virtuțile sale istorice şi artistice".[48] Lönnrot a publicat, de asemenea, o culegere de proverbe (1841), o culegere de ghicitori (1844) şi o culegere de incantații magice (1880).[49]

Kanteletar (publicat în 1840-1841) este corespondentul liric al *Kalevalei*. Cântecele lirice grupate aici subliniază profunzimea sentimentelor poporului finlandez, care se bucură sau se întristează, plânge sau cântă, se teme de moarte sau şi-o doreşte, sub aceleaşi impulsuri care conduc orice altă națiune a lumii.

Aşa cum puține culturi ale periferiei au putut-o face, cea finlandeză s-a constituit într-un model şi un îndemn pentru alții. Folcloriştii estonieni F. K. Fählman şi F. R. Kreutzwald au realizat după modelul *Kalevalei* epopeea populară estoniană *Kalevipoeg*. Poetul american Henry Wodsworth Longfellow a fost inspirat în realizarea *Cântecului lui Hiawatha* de acelaşi model, cunoscut prin intermediul unei traduceri germane. *Kalevala* a fost astfel un îndemn la trezirea conştiinței naționale pentru multe țări. Dintre români, Al. Odobescu considera că epopeea finlandeză este ,,un argument şi un îndemn pentru edificarea literaturii [noastre] naționale".[50] În România, scriitorul şi istoricul de artă Barbu Brezianu a tradus şi publicat pentru prima dată *Kalevala* în anul 1942. În 1974, apare a doua ediție, iar în 1999 – o a treia, prefațată de scriitorul şi diplomatul finlandez Mikko Heikinheimo.

Deşi au scris în suedeză (Lönnrot era tot suedez), aceşti „creatori de națiune", reprezentanți ai Şcolii romantice de la Turku, ai *Societății de Sâmbătă* sau ai *Societății de Literatură Finlandeză,* au fost incluşi în rândul celor mai de seamă finlandezi, îmbogățind atât literatura finlandeză, cât şi pe cea suedeză.

---

[47] Iulian Vesper, „Prefață," în Elias Lönrot, *Kalevala,* vol. I (Bucureşti: Editura pentru Literatură, 1969), XXX-XXXI.
[48] Al. Dima, „Imagini finlandeze," *Secolul XX* 5 (mai 1963), 84.
[49] Shipley, 286.
[50] Brezianu 249.

La 6 mai 1877, Finlanda şi Suedia au purtat împreună doliul morții lui Runeberg, iar statuia sa a devenit loc de pelerinaj.

Un alt membru al *Societății de Sâmbătă* a fost Zacharias Topelius. Opera sa literară, puternic romantică, a deschis drumuri noi în literatura finlandeză a secolului al XIX-lea: scrierile pentru copii şi nuvelistica. Din 1841, el începe să publice numeroase poezii patriotice şi naționale. Numit profesor de istorie în 1854, va începe, influențat de literatura lui V. Hugo, W. Scott, A. Dumas-tatăl să publice nuvele şi povestiri istorice sub titlul general de *Povestirile unui felcer militar*.[51] Poveştile sale reiau teme izvorâte din folclor, legende orale, mituri, motive literare populare universale, amplificate şi îmbogățite de imaginația şi talentul autorului. Despre scrierile lui Topelius s-a spus că au fost cele mai important surse în crearea în rândul maselor a imaginii propriei istorii naționale. *Cartea despre țara noastră*, *Povestirile unui medic militar* şi *Povestiri pentru serile de iarnă* au transmis mai mult decât cunoştințe despre istoria națională, au transmis sentimente patriotice şi atitudini naționale, scrie Wuorinen.[52]

În anii 1830-1840 printre intelectuali a sporit tendința de politizare. Tendința național-romantică s-a transformat într-o mişcare reformatoare a cărei cerere centrală era legată de asigurarea statutului de limbă oficială şi de limbă de cultură limbii finlandeze. Deoarece se dorea progresul în favoarea poporului vorbitor de limbă finlandeză şi pentru că majoritatea acestuia era reprezentată de fermieri, mişcarea națională a ajuns să aibă coloratura unei mişcări reformatoare. Autoritățile simțeau că se produceau mutații lente, dar periculoase pentru ele în societatea finlandeză. La sfârşitul anilor 1820. îngrijorarea Sankt Petersburgului era sporită de influențele suedeze în Finlanda, pentru că în Suedia liberalismul câştiga tot mai mult teren. La sfârşitul anului 1830 ziarele suedeze (care ajungeau în Finlanda în număr de aproximativ 4-500) erau în majoritate confiscate. Deşi erau cunoscute evenimentele europene din acea vreme (Revoluția din Franța, revolta din Belgia sau revolta poloneză), în Finlanda nu se întâmplă nimic, pentru că intelectualii nu erau încă pregătiți pentru a acționa politic. Tendința politizării apare aşadar în acei ani, dar ea se manifestă în puține cazuri. Talentatul poet J.J. Nervander, într-o scrisoare adresată lui Snellman la sfârşitul lui 1831, îşi exprima admirația față de acțiunile polonezilor în care vedea modele de onoare şi eroism.

Frederik Cygnaeus (1807-1881), alt membru al *Societății de Sâmbătă*, scria în 1832 un poem despre eroul libertății poloneze, Tadeusz Kosciuszko. În anii 1830, activitatea culturală şi mişcarea națională din Finlanda au fost îndreptate tot mai mult spre căutarea unor surse interne ale forței naționale. Între 1839-1842, Snellman va întreprinde o călătorie în Suedia şi Germania şi, venind în contact cu realitățile politice de acolo, va deveni mai activ. Se va preocupa mai ales de situația națiunilor mici şi va căuta material pentru a formula

[51] Perret 1936, 68.
[52] Wuorinen 1965, 154.

o teorie despre destinul acestora. El privea totodată cu tristețe lipsa de interes cu care Suedia şi Germania tratau Finlanda[53].

Snellman a accentuat rolul limbii finlandeze în definirea caracterului național şi în întemeierea unei literaturi naționale, devenind promotorul ridicării limbii finlandeze la rangul de limbă de cultură, cu toate că el însuşi se exprima în limba suedeză. Teoriile lui Snellman aveau la bază încrederea în forțele intelectuale ale conaționalilor săi, idealul său fiind crearea unei culturi finlandeze de sine-stătătoare, capabile a reflecta crezul unei națiuni.[54] La baza filozofiei sale despre identitatea națională s-au aflat noțiunile de spirit național şi trezirea conştiinței de sine a poporului. Acestea erau cel mai bine relevate în literatura care trebuia să fie în limba poporului. Snellman era de părere că „omul simte şi crede, ştie şi doreşte în propria sa limbă", că „gândirea şi întreaga sa ființă rațională acționează şi trăieşte în limbaj". Concepțiile sale erau exprimate în scrieri polemice în presă. Ele au lăsat un efect adânc asupra culturii şi politicii finlandeze şi au arătat calea de urmat viitorilor critici literari şi istorici. Ideea de bază a concepției sale era crearea unei culturi independente şi bogate.[55] În ziarele pe care le-a creat, Snellman voia să demonstreze că Finlanda avea un spirit național suficient de puternic pentru a o conduce spre o existență fericită şi liberă dacă aceasta se sprijinea pe straturile profunde ale societății.[56] În 1844, Snellman a scos ziarul *Saima*, în limba suedeză. Acesta se adresa claselor superioare şi prezenta săptămânal viziunile lui Snellman asupra viitorului Finlandei. Apărut la Kuopio, *Saima* avea abonați şi la Helsinki, Turku, Viipuri, asigurând răspândirea ideilor sale. Având o puternică linie politică, *Saima* a fost interzisă doi ani mai târziu.

Odată cu Snellman, naționalismul finlandez s-a mutat din sfera literaturii în sfera acțiunii politice. Ministru de Finanțe şi membru al Senatului, Snellman a reuşit să-l convingă pe Țarul Alexandru al II-lea să fie de acord cu aşa-numitul „decret lingvistic" din 1863. Tot Snellman este cel care a făcut posibilă reforma monetară din 1863.[57] Pe măsură ce mişcarea naționalist-romantică şi-a schimbat tendința devenind politică, neîncrederea guvernului de la Sankt Petersburg a sporit. În anii 1830, țarul Nicolae vedea universitățile din Imperiu ca fiind medii care transmiteau ideile occidentale, iar în Rusia doar universitățile reprezentau instituțiile în care se puteau cu adevărat discuta liber chestiuni politice. Universitățile din Varşovia şi Vilnius au fost închise, iar autoritățile ruseşti plănuiau măsuri de sporire a controlului asupra celorlalte universități din Imperiu. Conducerea celei de la Helsinki a căutat să prevină astfel de intervenții oficiale, luând unele măsuri care au provocat nemulțumiri în rândul profesorilor, dar şi al studenților. Grupurile studențeşti erau în aceşti

[53] Paasivirta 1981, 57-67.
[54] Marilena Aldea, „Literatura în Finlanda", în *Columna* 15 (2001): 66.
[55] Laitinen 1994, 55-58.
[56] Perret 1936, 52-53.
[57] Bandle, 1477.

ani tot mai active. Autoritățile căutau să prezinte realitatea într-o manieră idealizată. Era recomandabil să se evite publicarea în presă a unor articole despre nefericirea oamenilor, despre boli şi accidente. Era periculos să critici condițiile existente, privindu-le din punctul de vedere al supuşilor sau să formulezi cereri adresate administrației. Cu atât mai periculos era să se facă referiri la exemplele externe. Un fapt nou era totuşi acela că nevoia de reforme sociale era recunoscută, chiar dacă se presupunea că realizarea acestora va veni de sus în jos, adică din inițiativa autorităților ruse.

Snellman era considerat de autorități un oponent periculos al sistemului şi pus în rând cu revoluționarii din Occident. La mijlocul anilor 1840 era etichetat drept „comunist" de către reprezentanții autorităților. Când şi-a exprimat în *Saima* opinia că factorii dezvoltării societății trebuiau căutați în instituțiile reprezentative şi în presa liberă şi politică, autoritățile au văzut în aceasta o acțiune revoluționară, iar ziarul a fost interzis (1846). La Viipuri, apărea în 1845 ziarul *Kanava*. Acesta era considerat mai periculos decât *Saima*, pentru că era publicat în limba finlandeză şi pentru că era citit, spre deosebire de *Saima*, şi de „clasele de jos". *Kanava* promova trezirea conştiinței naționale şi încuraja discutarea implementării reformelor. La numai doi ani de la apariție, în 1847, a fost interzis.[58]

Intelectualii au devenit tot mai pesimişti către sfârşitul deceniului al cincilea. În ianuarie 1848, Snellman scria: „Din zi în zi cultura noastră rămâne tot mai mult în urma culturii Europei civilizate… Eram mai aproape de ea în 1809 decât suntem acum. Cu cât se lărgeşte mai mult această prăpastie dintre noi şi Europa, cu atât ne apropiem mai mult de est… Situația noastră socială era în 1809, în linii mari, aceeaşi cu a altor națiuni… acum suntem cei mai izolați şi ultimii dintre popoarele europene, incluzându-i pe turci".

Tinerii intelectuali care şi-au început activitatea în anii 1840 se arătau însă mai optimişti decât vechea generație, fiind dispuşi să acționeze altfel. În 1846 este fondată *Societatea Academică Literară* cu scopul de a oferi posibilitatea, rară la Helsinki în acea vreme, de a avea acces la presa străină. Dacă intelectualii vechii generații se orientau tot mai mult spre activismul politic, tânăra generație se mulțumea să promoveze folosirea limbii finlandeze[59], fără a se îndrepta împotriva sistemului politic, nici direct, nici indirect.

În anii 1840, cei implicați în mişcarea de fenicizare au subliniat necesitatea (cu scopul realizării progresului) contactelor dintre intelectuali şi popoare, devenind conştienți de existența familiilor limbilor fino-ugrice. Se accepta acum în mediile academice ideea că destinul politic al Finlandei se va schimba. M. A. Castrén, care a făcut studii de lingvistică printre popoarele din Centrul Rusiei înrudite lingvistic cu finlandezii, opina că Imperiul Rus căuta sistematic să preîntâmpine orice evoluție care ar putea duce spre instaurarea unor condiții libe-

[58] Paasivirta 1981, 57-74.
[59] Ibid., 74.

rale în Finlanda. El concluziona că, din această cauză, finlandezii ar trebui să înceapă să pregătească o revoltă împotriva Rusiei, revoltă care ar trebui să fie legată de o criză internațională şi realizată ca o mişcare generală împotriva dominației ruseşti. Astfel de opinii, care aparțineau şi altor intelectuali, puteau fi împărtăşite doar unor prieteni apropiați, de încredere. Castrén descria viziunea acestei revolte într-o scrisoare către Snellman, în 1844, scrisoare care însă din motive de securitate nu a fost expediată prin poştă. Când Castrén şi alții ca el vorbeau de pericolul din Est, ei vedeau în cultura suedeză, originară a Finlandei, un scut împotriva slavismului. De aceea vedeau tentativa de a desprinde complet Finlanda de cultura suedeză ca fiind un demers slab şi periculos. Considerau, în consecință, că mişcarea de fenicizare condusă de Snellman avea nevoie în primul rând de timp pentru a se putea construi viitorul țării pe baza ei.[60]

În 1863, ca urmare a eforturilor unei întregi generații, s-a obținut permisiunea ca limba finlandeză să obțină statutul de limbă oficială alături de cea suedeză. Guvernul de la Sankt Petersburg a încurajat practica folosirii acestei limbi, în care vedea o modalitate de a sprijini politica de pacificare şi de a atrage fidelitatea țării. Promovarea cauzei lingvistice nu trebuia totuşi să ia un caracter politic. Snellman a resimțit urmările acestei politici imperiale care a dus la interzicerea ziarului *Saima* şi la imposibilitatea de a mai ocupa un post universitar. În ciuda acestei atitudini a autorităților, cercetările asupra limbii finlandeze şi asupra limbilor popoarelor fino-ugrice din Rusia au fost favorizate. Pentru Imperiu, aceste studii erau importante pentru că trebuiau să demonstreze că finlandezii avuseseră deja un rol considerabil în istoria îndepărtată a Rusiei. Pentru Finlanda, ele aveau însă o cu totul altă accepțiune decât cea sperată de oficialii imperiali, ele ajutau la dezvoltarea limbii naționale.[61]

În 1851, a fost stabilită prima catedră de limbă finlandeză la Universitatea din Helsinki, iar din 1858 tezele de doctorat s-au putut publica şi în limba finlandeză. Chiar dacă limba finlandeză devenise parte a curriculumului şcolilor secundare încă din 1843, aceasta nu era încă limbă de instrucție, ci doar o disciplină între altele. Abia în 1858 s-au deschis porțile primei şcoli cu predare în limba finlandeză, în Jyväskylä.[62]

Aşadar, până în anii 1840 o veritabilă mişcare națională se dezvoltase în Finlanda, iar până în anii 1860 acesta înregistrase victorii greu de crezut a fi posibile la începutul secolului. Aceste victorii erau reprezentate în fapt de progresele înregistrate în domeniul studiilor şi predării istoriei naționale, în evoluția gradului de recunoaştere a necesității predării şi învățării limbii finlandeze în şcoli pe scară largă, în culegerea şi publicarea unor culegeri importante de

[60] Hentilä, Jusila şi Nevakivi 1999 (b), 63.
[61] Ibid. 63.
[62] Wuorinen 1965, 143-144.

folclor.[63] La 1 august 1863, finlandeza a fost decretată ca una dintre limbile oficiale ale țării. Snellman a avut un rol decisiv în adoptarea acestui decret.[64]

În cea mai mare parte a secolului al XIX-lea, naționalismul finlandez a vizat în primul rând domeniul culturii. După 1863 şi reafirmarea Parlamentului, naționalismul a devenit tot mai pronunțat politic pentru că finlandezilor le era de acum permis să joace un rol mult mai activ în afacerile Marelui Ducat. În această perioadă se dezvoltă primele partide politice, Partidul Finlandez şi Partidul Poporului Suedez, care se autodefinesc prin pozițiile lor naționaliste.[65]

Partidul Finlandez îşi are originile în mişcarea fenomanilor. Un important scop al fenomanilor fusese, cum am arătat, acela de a promova limba finlandeză, inclusiv prin presă. În 1846 s-a încercat publicarea unui ziar săptămânal de limbă finlandeză, numit *Suomalainen*, publicație care nu a supraviețuit din cauza cenzurii. Au urmat *Suometar* (apărut în 1847), în traducere *Fiica Finlandei*, şi *Uusi Suometar*, *Noul Suometar* (1869).[66] Inițial, la începutul secolului al XIX-lea, majoritatea fenomanilor erau vorbitori de limbă suedeză. Cu toate acestea, ei au susținut ridicarea limbii şi culturii finlandeze de la nivelul de limbă şi cultură ale țăranilor la statul de limbă şi cultură naționale. Partidul Finlandez a apărut în anii 1860 în jurul intelectualilor fenomani. Dintre reprezentanții partidului amintim pe Snellman, Lauri Ingman, Yrjö Koskinen. Principalele ziare ale partidului au fost *Suometar* şi mai târziu *Uusi Suometar*.

Astfel, mişcarea romantică din prima jumătate a secolului al XIX-lea se află la originea „deşteptării naționale". Această deşteptare vizibilă cultural în prima parte a secolului, devine vizibilă şi politic în a doua sa jumătate. Treptat, de la interesul romantic şi ştiințific pentru studiul limbii finlandeze intelectualii au evoluat spre interesul pentru atingerea unor obiective foarte practice şi precise, precum recunoaşterea limbii finlandeze ca limbă națională alături de cea suedeză, deschiderea şcolilor cu predare în limba finlandeză, îmbunătățirea condițiilor de viață pentru oamenii „de rând".[67] În a doua parte a secolului al XIX-lea, fenomanii îşi lărgesc aria de influență printre „fermierii luminați", ştiutori de carte. Presa se arată tot mai interesată de problemele publice şi stimulează continuu discuțiile politice. În plus, presa în limba finlandeză se dezvoltă foarte mult, ajungând-o din urmă pe cea suedeză. Structura cititorilor de presă se schimbă, în consecință, radical. Alături de intelectuali şi de vorbitorii de limbă suedeză ai claselor educate superioare, un număr tot mai mare de fermieri vorbitori de limbă finlandeză devin cititori de ziar. Pe măsură ce transmiterea de informație şi accesul la informație ating noi dimensiuni, opinia publică începe să-şi găsească exprimarea în presă[68], iar atitudinile sale sociale şi politice se schimbă.

---

[63] Ibid., 141-142.
[64] Ibid., 159.
[65] Nordstrom, 199.
[66] Schoolfield 1985, 60-59.
[67] Shipley, 285.
[68] Paasivirta 1981, 110.

Începând cu anii 1860, Finlanda a cunoscut o libertate politică mai însemnată, ceea ce a favorizat şi dezvoltarea vieţii culturale. Astfel, în a doua jumătate a secolului al XIX-lea se vor înregistra progrese remarcabile la nivelul literaturii finlandeze. Curentele şi ideile europene sunt de acum şi ele reprezentate de către autorii autohtoni. Prima jumătate a secolului al XIX-lea este caracterizată din punct de vedere cultural în Europa de avântul Romantismului. Influenţele acestuia se fac resimţite cu putere şi în Finlanda, în ciuda întârzierii cronologice faţă de Europa Occidentală, întârziere care o apropie însă de Europa Răsăriteană.

Romantismul începe a se manifesta cu suficientă forţă în Finlanda abia după 1830, an din care în Europa Occidentală va începe a lua un tot mai mare avânt realismul. Deşi momentul oficial al naşterii romantismului european este anul 1830, acest curent european debutase încă de la sfârşitul secolului al XVIII-lea în Europa Occidentală şi fusese cu atenţie teoretizat, ceea ce în Finlanda nu se va petrece. După publicarea *Kalevalei*, literatura finlandeză „arde etapele" într-o evoluţie comprimată în timp, care îi va împiedica mai târziu pe criticii literari să încadreze cu uşurinţă un scriitor sau altul într-un curent literar sau altul.

Primul mare talent literar autohton al Finlandei a fost Aleksis Kivi (1834-1872). În opera acestuia au fost identificate atât elemente romantice, cât şi elemente realiste. De altfel, realismul nu trebuie privit ca un fenomen literar ulterior romantismului, nici în Europa, nici în Finlanda. După cum s-a mai arătat, realistul Stendhal avea 19 ani când s-a născut romanticul, iniţiator şi şef de şcoală, V. Hugo, care va produce apoi literatură romantică încă 35 de ani după ce gigantul realismului european, Balzac, îşi va fi încetat activitatea.

Aleksis Kivi este scriitorul care contribuie în mod hotărâtor la configurarea celui de-al doilea model cultural în literatura Finlandei, cel realist, ceea ce nu înseamnă că el este prin excelenţă un scriitor realist. Opera sa face mai degrabă trecerea de la romantism la realism, alături de operele lui Kaarlo Kramsu (care în poemele sale se arată sumbru şi solitar, militând pentru un naţionalism violent, opunându-se idealismului şi urmând doctrinei lui Snellman şi Koskinen), A. Oksanen (poet şi campion al cauzei finlandeze; din 1863 profesor de limbă finlandeză la Universitatea din Helsinki), Juhanna Heikki (Johan Henrik) Erkko (cel mai productiv scriitor al epocii, elegiac), Pietari Päivärinta (unul dintre scriitorii aşa-zis populari).[69]

Romantice sunt în opera lui Kivi interesul pentru unele teme preluate din folclor, gustul misterului şi al fantasticului, tema naturii, personajele revoltate. Elementele realiste sunt reflectarea obiectivă a realităţii, lipsa idealizării, determinarea socială, caracterizarea personajelor prin acţiuni, declaraţii, dar şi prin mediul în care trăiesc. Putem identifica chiar o intenţie critică la adresa societăţii vremii.

[69] Perret 1936, 81-90.

Kivi scrie în limba finlandeză primele drame, primele comedii şi primul roman. El face dovada frumuseții limbii finlandeze şi în minunatele sale poezii lirice (a căror valoare a fost recunoscută mai târziu; culegerea sa de versuri *Kanervala* a fost primită cu răceală de critica literară a epocii). În 1860 apare drama *Kulervo*, în 1864 comedia *Cârpacii*, în 1866 comedia *Logodna*, cu subiect țărănesc, în 1869 piesa *Lea*, a cărei reprezentare la 10 mai a marcat naşterea teatrului finlandez.

Capodopera lui Kivi este însă romanul *Cei şapte frați*, la care a lucrat 9 ani şi pe care l-a terminat în 1870. În ciuda acestei perioade îndelungate, romanul nu este rodul unei elaborări savante, rezultatul fiind o proză dramatizată. S-a spus că sub aparența unui exotic roman de aventuri se ascunde o operă substanțială şi totodată o pledoarie. S-a spus că romanul ilustrează trăsături naționale caracteristice – constantele care compun portretul moral al poporului finlandez şi care organizează reacțiile sale în împrejurări diferite. S-a spus că eroii lui Kivi dovedesc forța, vitalitatea, aspirația creatoare a unui întreg popor care arată şi în acest fel că există. S-a spus că romanul dă finlandezilor conştiința apartenenței lor naționale, a forței şi posibilităților lor, că îi cheamă să regăsească unitatea amenințată, din interior de lipsa acțiunii sau a coeziunii, ori din exterior, de forțe antinaționale.[70] Lucien Maury scria în prefața ediției franceze din 1926 că romanul reflectă o epocă, o societate, geniul unui popor capabil să pună laolaltă moştenirea părinților săi pentru a da țării sale o tradiție literară complet nouă. Lucrarea este o glorificare a neamului țărănesc de către un țăran, operă poate unică în Europa, nota Maurz. *Cei şapte frați* ne ajută să înțelegem cum o națiune mică, dar energică, reuşeşte să-şi asigure existența în fața unor vecini puternici. Nu vom sublinia niciodată îndeajuns importanța capitală a acestui mare roman național în lupta poporului finlandez pentru independență şi libertate, nota același critic.[71] Romanul lui Kivi a fost interzis în epocă sub acuzația de vulgaritate.

În domeniul literaturii, ultima parte a secolului al XIX-lea este marcată de o nouă generație de scriitori şi de curente literare noi. În literatură se remarcă acum două tendințe esențiale, realismul şi neoromantismul, Finlanda fiind tot mai aproape de curentele literare europene ale momentului (realism, naturalism, simbolism) şi cunoscând tot mai bine marea literatură rusă, ale cărei influențe vor fi notabile. Având precursori importanți, îndeosebi pe Runeberg şi Kivi, realismul va deveni în literatura Finlandei un curent literar dominant al momentului, manifestându-se de timpuriu o anumită predilecție pentru temele sociale. Marile schimbări economice, sociale, ideologice de la sfârşitul secolului al XIX-lea dau naştere unei literaturi noi care pune accentul pe experiența trăi-

[70] Vezi Modest Morariu, „Prefață", în Aleksis Kivi, *Cei şapte frați* (Bucureşti: Editura pentru Literatură, 1963), IV-XI.
[71] Jean-Louis Perret, „Preface", în Aleksis Kivi, *Les sept frères* (Stock, 1940), 7-10.

tă şi pe contradicțiile morale. Figurile reprezentative ale acestei noi literaturi sunt Minna Canth, Juhani Aho şi Eino Leino.[72]

Minna Canth este primul realist notabil al Finlandei, dramaturg, în primul rând, dar şi romancier. Piesele sale s-au jucat în Finlanda în primul an de funcționare a Teatrului Național Finlandez (1872) mai mult decât piesele lui Shakespeare, colaborarea sa cu Kaarlo Bergbom (1843-1906) durând peste 10 ani. Acesta din urmă, directorul şi întemeietorul Teatrului Național Finlandez, el însuşi scriitor, o considera pe Canth ca fiind unul dintre ,,cei mai exuberanți şi mai originali realişti".[73] La începutul carierei sale literare, sub îndrumarea acestuia, Minna Canth avea să scrie comedii cu teme etnologice şi rustice. În anii 1880, a devenit tot mai deschisă ideilor formulate de Zola, Ibsen, Strinberg, Taine sau Tolstoi. A devenit interesată de teme precum poziția femeii sau a muncitorilor în societate, de conflictele între religie şi teoria darwinistă a evoluției sau de conflictul între generații. S-a remarcat ca polemist şi critic al tarelor sociale, punând în discuție în paginile articolelor pe care le publica probleme precum puterea Bisericii şi a instituțiilor tradiționale, statutul femeilor şi al muncitorilor etc. Între anii 1888-1890, va edita o revistă intitulată *Idei liberale*, în care fără a cere permisiunea autorităților va publica din operele lui Tolstoi, Maupassant, Brandes şi va aduce în atenția cititorilor articole pe teme de astronomie, psihiatrie, meteorologie, biologie şi alte ştiințe, considerând esențială ridicarea din ignoranță a maselor şi depăşirea propriilor limite. Minna Canth se arată mult mai receptivă față de ideile liberale decât mulți bărbați ai aceleiaşi generații literare. Abordarea temelor sociale reprezenta un fenomen relativ nou în literatura Finlandei, care atrăgea criticile autorităților. Lucrarea *Copiii nenorocului,* apărută în 1888, este imediat interzisă.

Minna Canth părăseşte dezbaterea despre limbă şi naționalitate, orientându-se tot mai mult către problemele sociale. Preocupările sociale ale Minnei Canth, care au depăşit sfera literară, sunt atât o reacție la dezvoltarea mişcării muncitoreşti şi feministe de la sfârşitul secolului al XIX-lea, dar şi un sprijin, un suport pentru acestea. Ea a susținut puternic drepturile politice ale femeilor.[74]

În opera literară a lui Juhani Aho (1861-1921), preocuparea socială nu este atât de profundă. Aho a fost după Kivi cel mai mare prozator de limbă finlandeză de la sfârşitul secolului al XIX-lea şi începutul secolului al XX-lea. El se arată neoromantic în *Panu*, 1897, realist în *Calea ferată*, 1884; *Singur*, 1890; *Fiica preotului*, 1885; *Soția preotului*, 1895 şi fenoman în articolele sale.[75]

Există o deosebire majoră între realismul european şi cel finlandez, dată de nota moralizatoare, didactică şi mai ales națională a celui din urmă. Din acest punct de vedere, realismul finlandez, păstrând proporțiile, se apropie mai mult

[72] Marilena Aldea, „Literatura în Finlanda", *Columna* 15 (2001): 68.
[73] Martin Banham, *The Cambridge guide to theatre* (Cambridge: Cambridge Univ. Press, 2000), 370.
[74] Kai Laitinen, „The rise of Finnish language literature", în Schoolfield 1998, 87-91.
[75] Lucie Thomas, „Avant-Propos", în Juhani Aho, *L'écume des rapides* (Paris, 1972), 5-8.

de cel rus, care este într-o mai mare măsură decât cel occidental o literatură angajată în lupta socială.

Cel mai de seamă reprezentant al neoromantismului în literatură a fost Eino Leino (1878-1926), jurnalist, critic, poet, romancier şi eseist. În 1895, Leino îşi începe studiile universitare la Helsinki, intră în cercurile literare şi gazetăreşti şi devine membru al cercului Tinerilor Finlandezi. Între anii 1899 şi 1905 publică articole în *Päivälehti*, iar între 1898 şi 1899 împreună cu Kasimir Leino scoate magazinul *Nykyaika*. În 1896, Leino publică primele poeme, *Maaliskuun Lauluja* [Cântece de martie] şi o piesă în versuri, *Tuonelan joutsen* [Lebăda lui Tuonela], în care recunoaştem elemente specifice poeziei populare. Capodoperele sale sunt constituită de poezie, în special de baladele pe teme naționale, reluând metrul poeziei populare şi dând expresie unui „tragic optimism". Rolul său a fost foarte important în dezvoltarea limbii poetice finlandeze. Deşi reprezentant al neoromantismului, Leino a adus în opera sa elemente ale noului secol, descriind şi anticipând germenele deja vizibilelor conflicte sociale şi ideologice.[76]

Un alt mare reprezentant al neoromantismului a fost Johannes Linnankoski (1869-1913), ,,cel mai delicat dintre artişti şi cel mai pur dintre naționaliştii finlandezi". Dintre lucrările sale amintim *Fugarii*, *Fata care păzea vacile*, *Cântec despre învăpăiata floare roşie*. În 1901 Linnankoski publica o culegere de articole şi meditații. Intitulat *Puhetaito* (*Retorică*), acest volum este un prețios document pentru cunoaşterea pozițiilor estetice, morale şi politice pe care le ocupau la vremea aceea scriitorii din Finlanda.[77]

Aceşti scriitori sunt activi nu numai în planul literaturii, după cum am arătat, ci şi în presă. Mai mult, în 1885 mai mulți tineri scriitori şi artişti, între care Minna Canth, Juhani Aho, Santeri Ingman, Eino Leino, au format grupul intitulat Tânăra Finlandă, organizat formal ca partid din 1894. Din acest moment, Partidul Finlandez (conservator) va fi cunoscut sub numele Vechiul Partid Finlandez sau Vechii/Bătrânii Finlandezi, iar noul partid va deveni Tinerii Finlandezi, cu o ideologie mai mult sau mai puțin liberală.[78]

Nu numai literatura devine mai implicată social spre sfârşitul secolului al XIX-lea, ci întreaga societate se arată preocupată de rezolverea problemelor sociale. Astfel, din 1860, se schimbă caracterul asociațiilor şi apar diferite societăți educative. Paralel cu grupurile create de intelectualii oraşelor, se nasc, în cadrul categoriilor sociale inferioare, asociații care susțin obiectivele acestora şi care formulează revendicări reformatoare: asociațiile antialcoolism, organizațiile feministe, activitățile cooperatiste. Începând cu anii 1870, toate categoriile sociale se grupează în asociații de diferite feluri (muncitori, țărani, femei, tineri). Acest fenomen a cunoscut o evoluție rapidă şi reprezintă unul dintre

[76] Kai Laitinen, „The rise of Finnish language literature" în Schoolfield 1998, 111-117.
[77] George Sbârcea, „Prefață şi tabel cronologic" în J. Linnankoski, *Cântec despre învăpăiata floare roşie* (Bucureşti: Editura pentru Literatură Universală, 1965), 5-18.
[78] Jaakko Ahokas, *History of Finnish literature* (London: Routledge, 1997), 110.

elementele inerente progresului mişcării naţionaliste finlandeze, care va avea din 1875 un organ central, anume *Societatea pentru Progresul Educaţiei Publice*. Aceasta dispunea de secţii locale de reuniune în toată ţara. Organizaţiile de tineret, deşi oficial nu aveau o coloratură politică, aveau ca scop principal educarea „bunilor cetăţeni". Primul dintre aceste organisme a fost creat în Ostrobotnia şi a devenit, începând cu anii 1890, baza unei adevărate mişcări naţionale sub conducerea lui Santeri Alkio (1862-1930). Sub influenţa lui Alkio, aceste asociaţii, mai ales în timpul perioadei de opresiune, au luat o coloratură politică, apropiindu-se de lupta constituţională şi de Tinerii Finlandezi.

Asociaţiile muncitoreşti au devenit factori importanţi în dezvoltarea educării populare şi a culturii asociative. Se vor forma în cadrul acestora politicieni instruiţi, care respectau legile şi care se manifestau atât în politica locală, cât şi în cea naţională, în Dietă. În acest sens, Lenin însuşi constata nivelul ridicat de pregătire al muncitorilor finlandezi, pe care îi dădea ca exemplu ruşilor. Aceste asociaţii s-au dovedit a avea o importanţă dublă. Au constituit, pe de o parte, baza apariţiei unei mişcări socialiste în Finlanda, iar pe de altă parte, au contribuit la educarea maselor. Asociaţiile corporatiste au participat şi ele la educarea poporului. În 1899, Hannes Gebhard formula astfel scopul mişcării corporatiste: „ridicarea nivelului moral şi intelectual al păturilor defavorizate ale populaţiei".[79] Aceste organizaţii sau asociaţii discutau puţin pe tema naţionalismului sau a chestiunilor teoretice, fiind în primul rând interesate de aspectele practice[80].

La mijlocul anilor 1870, în Finlanda sunt dezbătute ideile socialiste. S-a manifestat şi aici o tendinţă antisocialistă ca şi în Germania, ideea socialistă fiind asociată cu cea de anarhie. Articolul lui Y. Koskinen din 1874, intitulat „Cazul muncitorilor", a stimulat discutarea acestei chestiuni printre elite.[81] Timpul a dovedit că autorul respectivului articol s-a înşelat când afirma că doctrina socialistă nu va ajunge niciodată în Finlanda. Ea a sosit totuşi din Germania, prin Suedia, fiind adoptată de Karl Kautski şi însoţită de teoria luptei de clasă. Totuşi, potrivit lui Kautski, socialismul se adapta greu condiţiilor sociale şi politice din Finlanda.[82]

Marxismul german al lui Kautski avea să stea la baza ideologiei Partidului Muncitorilor, creat abia în 1899 şi devenit, patru ani mai târziu, Partidul Social Democrat. Experienţa social-democrată în Finlanda are trăsături distincte. Uimeşte în primul rând rapiditatea cu care social-democraţia a reuşit să creeze un partid de masă (după revoluţia din 1905 avea deja 100.000 de membri), în condiţiile absenţei unei tradiţii şi experienţe politice pe care mişcarea muncitorilor să se poată baza. Pe de altă parte, uimeşte în Finlanda socialismul rural, gradul de organizare a muncitorilor rurali. Studii recente sugerează că mişca-

[79] Hentilä, Jusila şi Nevakivi, 1999 (b), 85-89.
[80] David Kirby, „The Labour movement", în Engman şi Kirby, 197.
[81] Paasivirta 1981, 145.
[82] Hentilä, Jusila şi Nevakivi, 1999 (b), 87.

rea muncitorilor a fost o consecință a mişcării naționaliste şi o parte integrantă a procesului de mobilizare a maselor şi de organizare a poporului finlandez. Potrivit unei interpretări, naționaliştii finlandezi, lipsiți de suportul unei puternice clase de mijloc, au fost nevoiți să se orienteze spre popor pentru a putea construi o mişcare capabilă să moştenească statul, odată acesta ieşit de sub controlul Rusiei. Astfel, mişcarea muncitorească s-a născut în leagănul naționalismului finlandez în ultimele decenii ale secolului al XIX-lea.[83]

Cea mai cuprinzătoare mişcare de la mijlocul secolului al XIX-lea în Finlanda a fost mişcarea antialcoolism. În structurile de conducere ale acesteia se aflau intelectualii. Liderii locali erau, în general, profesori, preoți, fermieri proprietari. Țăranii, muncitorii, meşteşugarii compuneau cea mai mare parte a membrilor mişcării. Mişcarea răspundea scopurilor naționaliştilor finlandezi: educarea poporului şi înaintarea unor cereri de reforme legislative, dar răspundea şi nevoilor țărănimii, prin valorile sale dovedindu-se familiară unor largi grupuri. Această mişcare a adus în discuție mizeria şi suferința. Propunând paşii de urmat pentru a combate alcoolismul, se oferea oamenilor de rând ocazia de a se gândi la propria condiție, la problemele lor pe care le vedeau acum plasate într-un context mai cuprinzător, social. Această mişcare a deschis drumul implicării populației în politică şi este direct legată de crearea mişcării muncitoreşti. Organizând aceste mişcări de mase, naționaliştii finlandezi căutau să servească binelui națiunii, educând şi ridicând țărănimea pentru a ajunge membri utili ai societății.[84]

Succesul mişcării naționale finlandeze a dat naştere în ultima parte a secolului ai XIX-lea şi unei mişcări naționaliste suedeze, care accentua solidaritatea dintre suedezi şi importanța menținerii limbii suedeze.[85]

[83] Kirby, „The Labour movement", în Engman şi Kirby, 193-194.
[84] Risto Alapuro, „The intteligentia, the state and the nation," în Engman şi Kirby, 151.
[85] Bandle, 1477.

Partea a X-a

Politică, economie şi societate în Marele Ducat al Finlandei: de la naţiunea cea mai loială la nesupunere civică

Constituirea vieţii politice moderne din Finlanda se confundă cu naşterea Marelui Ducat sub egida Rusiei. Trecerea de la apariţia firavă a unor grupări politice incipiente, ce agregau interese sociale distincte, lipsite iniţial de un cadru juridic adecvat, la constituirea propriu-zisă a partidelor politice nu s-a realizat înainte de deceniul al şaptelea al secolului al XIX-lea, după convocarea Dietei de către ţarul Alexandru al II-lea în anul 1863.

Finlanda rusească era în secolul al XIX-lea un mare ducat autonom, iniţial fără mare importanţă, o zonă periferică a Imperiului Rus. Clima continua să fie un factor important în ceea ce priveşte posibilităţile de a face agricultură, afectând astfel şi densitatea populaţiei. Astfel, zonele cu o densitate a populaţiei mai mare urmează linia coastei. Pe măsură ce ne îndepărtăm de coastă spre nord sau spre est, climatul devine mai aspru iar densitatea populaţiei scade. Zone întregi din nordul ţării erau practic nelocuite, ca şi regiunile situate în apropierea graniţei cu Rusia. De altfel, aceste arii ce mărginesc Rusia pe o lungime de circa 1.600 km sunt acoperite de păduri. În anul 1820, puţin după cucerirea rusă, Marele Ducat avea abia cu puţin peste un milion de locuitori, din care aproape 95% locuiau şi-şi câştigau existenţa în mediul rural. Abia pe la 1880 populaţia Finlandei a depăşit 2 milioane de locuitori, cea citadină atingând procentul de 10% din total. Perioada de prosperitate şi de pace, ce a marcat sfârşitul sec. al XIX-lea, a fost deosebit de benefică Finlandei, care depăşise în pragul secolului al XX-lea 2,6 milioane de locuitori, cu un număr de 333.000 de finlandezi locuind în oraşe. Astfel, numărul locuitorilor din oraşe s-a dublat în numai două decenii, aceştia ajungând la un procent de 12,5% din totalul populaţiei.[1] Cu excepţia anilor 1806-1810 şi 1866-1870 când mortalitatea a depăşit fertilitatea (39 faţă de 32, respectiv 39 faţă de 32 ‰ – situaţia cea mai gravă fiind întâlnită în anul 1868 atunci când o foamete severă a făcut ca rata mortalităţii să fie de peste 80 ‰), în majoritatea anilor Marele Ducat a cunoscut un spor natural aproape constant. Declinul mortalităţii a făcut ca situaţia din Finlanda să fie comparabilă cu cea din Franţa în preajma Marelui Război. Tendinţa va continua, cifra corespunzătoare anului 1935 fiind de 12 ‰. Spre deosebire de fosta sa metropolă de peste Golful Botnic, Suedia, fertilitatea maritală se va menţine la un nivel înalt până spre 1910 atunci când a debutat un proces lent de reducere ce se va accentua două decenii mai târziu.[2] Un alt indicator impor-

[1] David G. Kirby, *Finland in the Twentieth Century* (London: C. Hurst&Company, 1978), p. 3.
[2] Kari Pitkänen, „Contraception in late Nineteenth- and Early Twentieth- Century Finlanda," *Journal of Interdiciplinary History* XXXIV, No. 2 (Autumn 2003): 188.

tant, mortalitatea infantilă, a scăzut de la o medie de circa 142 în perioada 1891-1900 la una de 69 ‰ în anul 1937. O creştere importantă s-a înregistrat în ceea ce priveşte speranța de viață.[3]

Evoluția numărului de locuitori ai Marelui Ducat al Finlandei (1820-1910)[4]

Anul	Numărul populației
1820	1.277.000
1830	1.372.000
1840	1.445.000
1850	1.636.000
1860	1.746.000
1870	1.768.000
1880	2.060.000
1890	2.380.000
1900	2.655.000
1910	1.943.000

Cele mai importante sporuri demografice s-au realizat în zonele rurale. De exemplu, în intervalul 1881-1890, rata natalității a fost de 36 ‰ în zonele rurale şi de numai 29 ‰ în cele urbane, această diferență păstrându-se şi în deceniile următoare. Înaintea Primului Război Mondial emigrația a servit ca un debuşeu pentru un număr important de persoane, mai ales pentru acelea din zonele rurale mai sărace. Aceasta a însumat nu mai puțin de 41% din sporul natural înregistrat în perioada 1901-1910 şi 27% din cel înregistrat în perioada 1911-1920. Emigrația a jucat astfel rolul de a diminua presiunea asupra resurselor destul de reduse ale Marelui Ducat.[5]

Din punct de vedere social, o enciclopedie rusească de la 1902 arată că la 1890 nobilimea constituia numai 0,12% din totalul populației, iar clerul 0,26%. 26,15% sunt trecuți la categoria țărani, în vreme ce 3,11% (circa 75.000) erau constituiți de categoria burgheziei. Această statistică trece însă la categoria „alții" 70,36% din populația Finlandei, aceştia fiind constituiți, în mare parte, din locuitorii zonelor rurale angajați în alte activități în afară de agricultură (exploatarea şi prelucrarea lemnului, de exemplu), dar şi din muncitori şi din alte categorii sociale. Nobilimea finlandeză nu se asemăna cu marea nobilime occidentală, nu avea mari domenii nobiliare, dar va face o carieră strălucită în administrația imperială rusă, unde una din cinci persoane de sex masculin cu „sânge albastru" vor fi admise. Nu mai puțin de 3.000 de finlandezi vor face carieră în armata rusă.[6]

[3] „Finland", *Population Index* 6, No. 1 (1940), 3-6.
[4] Bill Kissane, „Nineteenth century nationalism in Finland and Ireland: a comparative analysis," *Nationalism and Ethnic Politics* 6, no. 2 (Summer 2000): 29.
[5] „Finland", *Population Index*…, 3-6.
[6] Kirby 1978, 6-8.

Aceste date reflectă gradul înalt de omogenitate al societății finlandeze comparativ cu cea rusească sau din unele state europene. Totuşi, treptat, societatea finlandeză va fi afectată nu numai de politizarea diferențelor etnice, proces pe care-l vom analiza mai târziu, ci şi de cea – devenită mai importantă către finele sec. al XIX-lea – a diferențelor sociale. Finlanda a început să se industrializeze deodată cu celelalte state din Europa de Răsărit, procesul fiind însă bazat mai cu seamă pe prelucrarea lemnului şi pe tehnologii incipiente, caracteristice „societăților periferice" descrise de Immanuel Wallerstein. Industrializarea Finlandei în sec. al XIX-lea s-a bazat, aşadar, după cum arăta Risto Alapuro, pe abundența materialului lemnos şi pe forța de muncă ieftină.[7]

Istoricul finlandez menționează rolul de interfață între Europa şi Rusia jucat de statul finlandez, care i-a permis, de altfel, să se dezvolte substanțial de-a lungul sec. al XIX-lea. Veniturile câştigate din procesarea lemnului şi din exportul produselor lemnoase vor permite, treptat, apariția şi consolidarea şi a altor sectoare de activitate. Deținerea de către țărănime a acestei celei mai mari bogății a Finlandei, pădurea, va contribui la diseminarea relativ largă a câştigurilor obținute din această activitate, dar şi la diferențierea unui strat de țărani bogați care vor deveni esențiali în procesul de dezvoltare a clasei antreprenoriale a Finlandei. Pe de altă parte, numeroşi alți țărani, afectați de creşterea prețului terenului şi a materialului lemnos, vor deveni şi mai săraci decât înainte, câştigându-şi cu greu existența. Având în vedere faptul că în Finlanda fermele erau reduse, circa trei sferturi fiind mai mici de 10 ha şi jumătate fiind situate sub 5 ha, nu mai puțin de 80% din populația care-şi câştiga existența din munca pământului producea mai puțin decât era necesar pentru întreținerea familiilor.[8] Astfel, fermierul (talollinen) se va diferenția treptat de muncitorii agricoli la ale căror brațe de muncă făcea apel.[9] Problemele vor fi mai serioase în regiunile mai dinamice din sud-vest precum Turku, Pori, Uusimaa şi Häme unde statutul țăranilor care, deşi fermieri, luau în plus în arendă o suprafață de pământ (torpparit) pentru care plăteau fie în bani, fie în natură, fie prin efectuarea unor prestații în muncă (circa 20% din locuitorii satelor), era nesigur şi instabil. Numeroase contracte de arendă erau orale, acestea putând fi încălcate sau întrerupte cu uşurință. Un statut social şi mai jos era ocupat de acei țărani care posedau doar o suprafață de pământ ce nu le putea asigura existența şi care erau nevoiți să-şi vândă forța de muncă pentru a-şi completa veniturile (mäkitupalaiset). Aceştia se putea distinge numai cu greu de muncitorii rurali, împreună cu această din urmă categorie constituind la 1910 un procent consistent de circa 40% din totalul țăranilor. Mulți dintre aceştia îşi găseau o ocupație în timpul iernii şi al primăverii ca muncitori forestieri. Aceştia vor constitui baza socială a Partidului Social-Democrat. Lor li se vor adăuga

[7] Risto Alapuro, *State and revolution in Finland* (University of California Press: Berkeley, Los Angeles, London, 1988), 33.
[8] Kirby, „The Labour movement", în Engman şi Kirby, 1989, 193-194.
[9] Kirby 1978, 9.

muncitorii tinerei industrii finlandeze care ajungea la un număr de circa 100.000 de persoane, din care o treime erau angajați în industria lemnului.[10]

În timpul vizitei țarului Alexandru al II-lea la Senat, în martie 1856, a fost lansat un program de reformă economică care a avut ca efect relansarea industriei şi a comerțului exterior. Exportul de lemn, cherestea şi hârtie au dat un obol deosebit acestei renaşteri economice. În acest fel, perioada care a urmat anilor 1860, până la Primul Război Mondial, s-a caracterizat prin creştere economică şi industrializare. Între 1861 şi 1910 comerțul exterior al Marelui Ducat a crescut cu 660%. Cel mai mare progres s-a înregistrat în domeniile industrial, comercial şi comunicații. Acest proces se va accentua începând din 1870 atunci când modernizarea, industrializarea şi urbanizarea vor face progrese mai rapide. După cum afirma David Kirby, pe la 1900 „procesul de transformare economică prin care structura agrară a societății a fost înlocuită de o societate a claselor specifică lumii industriale se afla în desfăşurare în Finlanda". Cu toate acestea în mediul rural sau în oraşele de provincie multe dintre trăsăturile lumii preindustriale se mențineau încă la trecerea în secolul al XX-lea.[11] Proporția populației urbane a sporit într-o jumătate de secol de la 6 la 13% (1900), un spor corespunzător fiind înregistrat şi de populația angajată în industrie.[12]

Dacă constituirea Marelui Ducat a contribuit la formarea relativ rapidă a unei categorii de funcționari necesari statului modern, naşterea burgheziei comerciale şi industriale finlandeze a fost un proces de mai lungă durată. În linii mari, începând cu sec. al XVII-lea şi până pe la 1870 finlandezii au trecut prin etapa capitalismului comercial. Conform opiniei lui Jari Ojala şi Petri Karonen, progresul capitalismului comercial a fost totuşi limitat de trei impedimente majore: legislația mercantilă suedeză (până la 1809), practicile comerciale ce se supuneau anumitor reguli şi rețele sociale rigide şi concentrarea afacerilor în cadrul unor afaceri familiale precum erau casele de comerț, fabricile textile sau întreprinderile metalurgice. Acestea din urmă erau situate de regulă lângă căderi de apă şi utilizau energia apei, în vreme ce materia primă era transportată pe mare din Suedia. Afacerile se aflau de regulă în mâna unor comercianți, antreprenori sau aristocrați. Situația se va schimba treptat începând cu jumătatea sec. al XIX-lea, iar întrunirea Dietei finlandeze, începând cu anii 1860, va contribui la promovarea intereselor comerciale şi industriale ale acestei țări. De altfel, în această perioadă se va trece la etapa capitalismului industrial. Trăsăturile cele mai reprezentative ale sale sunt industrializarea rapidă, creşterea economică şi existența unei comunități industriale dominate încă de proprietatea familială. Sectorul industrial cel mai puternic a devenit industria lemnului. Treptat, în ca-

[10] David Kirby, "The Workers' Cause": Rank-and-File Attitudes and Opinions in the Finnish Social Democratic Party 1905-1918," *Past and Present* 111 (May, 1986): 133-137.
[11] Kirby 1978, 3, 10, 13.
[12] „Finland", *Population Index*…, 3-6.

drul sferei afacerilor şi-au făcut apariţia şi cooperativele, iar statul a ajuns să deţină un rol important în industria chimică sau în cea energetică.[13]

Ca parte a Suediei, Finlanda se prezenta ca o zonă relativ înapoiată economic. Situaţia s-a schimbat însă odată cu integrarea în statul rus. Comparativ însă cu situaţia din Rusia, Marele Ducat se prezenta ca o societate dezvoltată atât din punct de vedere economic cât şi educaţional. Un exportator de materii prime şi produse puţin procesate pe piaţa occidentală, Finlanda a devenit totodată, ajutată de tarifele privilegiate, un exportator de produse finite către Rusia. În primul deceniu al secolului al XX-lea, aceasta vindea 28% din producţia sa pe piaţa rusească, restul exportului fiind îndreptat cu precădere către Europa Occidentală. Treptat, în Marele Ducat s-au dezvoltat şi alte sectoare industriale, mai proeminente fiind industriile metalurgică şi textilă. În acest context, oraşul Tampere a devenit unul dintre centrele industriale cele mai dezvoltate din vestul Imperiului Rus.[14]

Anul	**PIB/locuitor ($ Geary-Khamis – 1990[15])**		**Structura PIB-ului (%) Finlanda**		
	Finlanda	România	Sectorul primar	Sectorul secundar	Sectorul terţiar
1860	959		62	16	23
1865	951		59	17	24
1870	1.139	931	58	17	25
1875	1.211		58	19	23
1880	1.154		56	18	26
1885	1.231		55	19	27
1890	1.381	1.246	52	21	27
1895	1.492		53	20	27
1900	1.668	1.415	49	23	28
1905	1.741		47	23	30
1910	1906	1660	43	24	33
1915/1913	1882	1739	38	26	36

Evoluţia produsului intern brut al Finlandei şi României (1860-1915) şi structura PIB-ului Finlandei[16]

După cum se poate constata şi din statistica menţionată mai sus, una dintre trăsăturile marcante ale sofisticării societăţii finlandeze a fost constituită de diminuarea treptată a predominaţiei sectorului primar şi de sporirea cu zece

[13] Jari Ojala, Petri Karonen, „Business: rooted in social capital over the centuries." în *The road to prosperity. An economic history of Finland*, editori Jari Ojala, Jari Eloranta şi Jukka Jalava (SKS, Helsinki, 2006), 101-107.

[14] Alapuro, 33-35.

[15] Sau dolar internaţional – unitatea de măsură monetară cu o valoare monetară egală cu cea a puterii de cumpărare a dolarului american în anul 1990.

[16] Ojala, Eloranta şi Jalava, 333; Angus Maddison, *The world economy. Historical statistics* (Paris, Development Centre of the OECD, 2003), 60, 100. O discuţie cu privire la validitatea datelor calculate de Maddison, la Bogdan Murgescu, *România şi Europa. Acumularea decalajelor economice (1500-2010)* (Iaşi: Polirom, 2010), 17-19.

procente a sectorului secundar (industrie, construcții) şi mai ales a celui terțiar (comerț, transport etc.), până la nivelul în care ultimul aproape l-a egalat pe cel dintâi. În aceste condiții s-au dezvoltat burghezia şi a muncitorimea legate de activități din sectoarele secundar şi terțiar ale economiei. Datorită rolului substanțial al statului în procesul de industrializare, burghezia finlandeză a fost îndeaproape legată de birocrația statală. De altfel, în procesul de planificare economică de la jumătatea sec. al XIX-lea industria a fost favorizată în comparație cu agricultura. În lumea rurală, aşa cum arătam, s-a consolidat un strat superior de țărani bogați, vorbitori de limba finlandeză, care vor constitui pentru un timp o alianță cu clerul. Alături de țărănime, clerul va deveni cea dintâi categorie socială superioară ai căror membri erau în majoritate vorbitori de limbă finlandeză. Atunci când politicile finlandeze vor căpăta un caracter partinic, diviziunea cea mai importantă va deveni aceea dintre cei mai mulți dintre nobili şi burghezi, pe de o parte, şi cei mai mulți dintre clerici şi țăranii independenți, pe de altă parte.[17] Ultimii vor susține mişcarea fenomanilor şi Partidul Finlandez. Dezvoltarea economică a Finlandei este una aproape constantă în aceşti ani, devenind mai accelerată de la sfârşitul sec. al XIX-lea, aşa cum a fost de altfel şi cazul României, cele două state fiind în această perioadă preocupate să-şi depăşească complexele lor periferice. Creşterea economică a Finlandei în intervalul 1860-1910 a fost estimată la 1,6% pe an.[18]

Aceste evoluții pe plan economic şi social vor avea un impact direct asupra vieții politice finlandeze, mai ales începând de la jumătatea secolului. Un moment important care a premers maturarea concepțiilor politice finlandeze şi a dat expresie unor interese finlandeze diferite față de cele ruseşti a fost reprezentat de Războiul Crimeii din 1853-1856 şi de efectele acestuia asupra marelui ducat. La 6 august 1855 flota anglo-franceză condusă de amiralii Richard Dundas de pe nava *Duke of Wellington* şi Charles Penaud de pe *Tourville* a ajuns în apropierea Sveaborgului (actualmente Suomenlinna – Cetatea Finlandeză). În dimineața zilei de 9 august a început bombardamentul împotriva acesteia. Armamentul cu care era dotată fortăreața era aşa de învechit încât bătaia tunurilor sale nu atingea navele inamice. Bombardamentul nu a avut efecte serioase, producând numai daune minore. 63 de militari au fost însă ucişi. În plus, blocada maritimă i-a afectat într-o oarecare măsură pe finlandezi, deşi efectele nu au fost dramatice.[19] Urmarea războiului a fost însă slăbirea ponderii Rusiei pe plan internațional. Aceasta a condus treptat la o îndepărtare a Finlandei de St. Petersburg şi la o apropiere a acesteia din punct de vedere economic, politic, cultural, atitudinal de Europa Occidentală. De altfel, chiar Europa Occidentală a devenit mai interesată de Finlanda, ca şi de națiu-

[17] Alapuro, 36-37.
[18] Derek Aldcroft şi Simon Ville, *The European Economy, 1750-1914: A Thematic Approach* (Manchester University Press, Manchester, 1994), 254.
[19] Olive Anderson, „Economic Warfare in the Crimean War," *The Economic History Review*, New Series 14, No. 1 (1961): 46.

nile baltice. În planurile de pace ale Londrei, nepromovate însă de Paris, era prevăzută ruperea de Rusia a Poloniei, națiunilor baltice, Finlandei, Caucazului şi Crimeii. Articolul 33 din tratatul de pace de la Paris (30 martie 1856) prevedea ca Insulele Åland să fie demilitarizate.[20]

Tratatul a transformat în mod semnificativ raportul de forțe european şi, în regiunea baltică, a contribuit marcant la procesul de construcție națională. Impactul scandinavismului s-a manifestat prin aceea că, după Războiul Crimeii, în Finlanda s-a născut ideea de neutralitate. În 1863, ziarul liberal *Helsingfors Dagblad* a afirmat în mod public că Finlanda trebuia să devină o țară neutră. Susținătorii mai radicali ai orientării scandinave aveau ca obiectiv final acela de a reuni Finlanda cu Suedia. Pe de altă parte, însă, au existat şi oponenți ai panscandinavismului, cel mai celebru dintre aceştia fiind însuşi patriarhul națiunii finlandeze, Snellman.[21]

Țarul Alexandru al II-lea (1855-1881) a fost caracterizat ca fiind liberal datorită emancipării iobagilor şi constituționalist deoarece a convocat Dieta finlandeză şi a ratificat actul guvernând funcționarea acesteia în 1869. Intenția sa a fost însă de a integra şi armoniza provinciile de la granița de vest a imperiului. În 1857 a fost reorganizată jandarmeria care a primit şi sarcina de a monitoriza starea opiniei publice. Chestiunea lingvistică a devenit, treptat, una relevantă în Finlanda. „Susținerea pentru limba finlandeză fusese o parte a susținerii ruseşti pentru instituțiile şi indivizii fenofili, dar sub conducerea spirituală a lui Snellman s-a transformat într-o fenomanie politică"[22].

În timpul vizitei sale în Finlanda, din vara anului 1863, țarul a elaborat un edict imperial care prevedea că finlandeza va fi ridicată la un statut egal cu suedeza în termen de 20 de ani. Snellman, liderul fenomanilor, a fost numit senator şi director de finanțe. Influențat de filosofia lui Hegel, acesta considera că evoluția cea mai importantă care avea loc în Finlanda, cu efecte pe termen lung, era lupta dintre limbile finlandeză şi suedeză. Snellman[23] era convins, de altfel, că limba suedeză nu mai avea şanse să reziste acestei competiții (datele din tabelul 3 confirmă punctul său de vedere). Oricum, el era de părere că un impediment în calea naşterii naționale finlandeze era dat de faptul că finlandezii trebuiau să se elibereze din punct de vedere cultural de sub dominația limbii suedeze, iar politic de sub cea a Rusiei. Sarcina finlandezilor era de a feniciza

[20] Nicolae Ciachir şi Gheorghe Bercan, *Diplomația europeană în epoca modernă* (Bucureşti Ed. Ştiințifică şi Enciclopedică, 1984), 333-335.
[21] Jutikkala şi Pirinen, 186.
[22] Jussila, Hentilä şi Nevakivi, p. 57.
[23] Snellman a inițiat dezbaterea națională şi critica națională modernă în Finlanda anilor 1840. Experiența sa de viață suedeză şi germană şi lecturile sale europene bogate l-au făcut să fie conectat la spiritul politic al decadei revoluțiilor. Mai târziu, Snellman a gândit viitorul societății finlandeze în conexiune cu dezvoltarea unei societăți civice, care depindea de reuşita programelor educative. Cea mai importantă operă a sa a fost *„Läran om Staten"* (Teoria Statului) publicată la Stockholm în 1842. A fost influențat de scrierile lui Hegel, Montesquieu, Machiavelli, Voltaire. A fost preşedinte al *Suomalaisen Kirjallisuuden Seura* (Societatea Literară Finlandeză) între 1870 şi 1874, vezi http://www.kansallisbiografia.fi/english.html (accesată la 21 aprilie 2003).

Finlanda.[24] Treptat, activitatea acestor liberali naționaliști în cadrul Dietei va căpăta trăsăturile uneia specifice unui partid politic, formațiune de sorginte liberală, cu vizibile accente naționaliste. În replică, suedezo-finlandezii vor crea, în deceniile al VIII-lea şi al IX-lea, Partidul Suedez.[25] Partidul Poporului Suedez a fost fondat în 1906.

Anul	Helsinki			Marele Ducat
	Total populație	Vorbitori de suedeză (%)	Vorbitori de finlandeză (%)	Vorbitori de suedeză (%)
1870	32,113	57	26	
1880	43,142	52	34	14.3
1890	65,535	46	46	13.6
1900	93,217	43	51	12.9
1910	136,497	35	59	11.6
1920	160,921	33	64	11.0

Populația Finlandei şi a oraşului Helsinki în funcție de limba vorbită[26]

Partidele ce vor căpăta cea mai mare influență în Finlanda vor fi fenomanii şi liberalii. Acestea se vor constitui în jurul unor personalități şi organe de presă. Astfel, fenomanii vor beneficiau de susținerea unor ziare precum *Suometar* (din 1869, *Uusi Suometar*), *Litteraturblad* condus de Snellman şi *Helsingfors Morgonblad* (ultimele două editate în limba suedeză!). Liberalii erau susținuți de ziare precum *Helsingfors Dagblad* (1862-1889, primul ziar modern finlandez[27]) şi *Nya Pressen*. În timp, liberalii, după o încercare eşuată de a căpăta proeminență la începutul deceniului al IX-lea, se vor alătura Partidului Suedez, iar membrii Partidului Finlandez s-au împărțit în două aripi care divergeau în funcție de concepția lor despre statutul Marelui Ducat: moderații şi radicalii. Radicalii susțineau teoria uniunii personale cu Rusia bazată pe teza expusă de senatorul Leo Mechelin în pamfletul său *Précis du droit public du Grand-duché de Finlande* (1886), în timp ce moderații se apropiau de teoria lui Snellman, care privea Finlanda ca fiind o țară autonomă, dependentă însă nu numai de monarhul, ci şi de statul rus. Radicalii vor căpăta susținerea politică a ziarului *Päivälehti* (*Cotidianul*) din 1889, apoi *Helsingin Sanomat* (*Ştirile Helsinkiului*) din 1904.

În anul 1880, în aceeaşi perioadă în care se închegau programul şi organizarea Partidului Național Liberal din România, liberalii finlandezi adoptau, la rândul lor, primul lor program – ce se constituie totodată şi în primul program

[24] Jutikkala şi Pirinen, 181-182.
[25] Timo Soikkanen, „The development of political parties," în *Political parties in Finland. Essays in history and politics*, editori Juhani Mylly şi R. Michael Berry (University of Turku: Department of Political History, 1987), 28.
[26] Erik Allardt şi Karl Johan Miemois, „An Account of a Minority in Both Centre and Periphery: the Swedish-Speaking Finns," *European Journal of Political Research* 10 (1982): 270-271.
[27] Klinge (a), 92.

modern al vreunei formațiuni politice din Finlanda – şi puneau bazele primei formațiuni politice liberale. Liderul incontestabil al noii formațiuni politice era Leo Mechelin. Programul din noiembrie a fost opera a 39 de lideri cunoscuți şi a avut ca principală particularitate faptul că încerca să orienteze dezbaterea publică spre problematicele economice şi sociale în dauna celor, mai contondente, de natură lingvistică. Curând a devenit evident că tentativa liberalilor de a apela la colegii lor de limbă finlandeză a eşuat, iar partidul liberal va fi absorbit de formațiunea vorbitorilor de suedeză.[28] În ciuda relativei sale eterogenități, programul Svenska Folkpartiet (Partidul Poporului Suedez) reflecta agenda liberală. Principalele prevederi ale acestui program vizau respectarea constituției, statului de drept, libertății religioase şi acordarea unui rol limitat statului în viața economică.[29]

Gândirea politică finlandeză a fost marcată în această perioadă de o serie de dezbateri cu privire la interpretarea liberalismului, în cadrul cărora gânditori liberali precum Axel Liljenstrand (1821-1895) sau Leo Mechelin (1839-1914) şi-au adus contribuții notabile. De exemplu, criticile aduse în anii în 1878-1879 la adresa liberalismului economic (care ar provoaca un război al tuturor împotriva tuturor), a noțiunii de competiție liberă şi a materialismului socialist de profesorul de filozofie de la Universitatea din Helsinki K.G.T. Rein, vor declanşa o polemică la care vor lua parte cele două figuri ale liberalismului finlandez. În apărarea liberalismului, Mechelin profesează ideea că acesta reprezenta o reacție la despotism şi dezminte ideea că el predica libertatea abstractă fără nicio legătură cu statul sau noțiunea de solidaritate. În schimb, în diferitele sale luări de poziție, Liljenstrand priveşte liberalismul ca o şcoală de gândire economică şi predică principiile economice ale acesteia.[30]

Către anul 1890 s-a produs o schimbare în sistemul de partide finlandez: alături de chestiunea lingvistică, cea a atitudinii față de conexiunea cu Rusia şi politica socială au ajuns să joace un rol important. În acest fel a luat mai întâi naştere, prin separarea față de Partidul Finlandez (*Suomalainen puolue*), o formațiune radicală liberală denumită Partidul Finlandezilor Tineri (*Nuorsuomalainen puolue*). De asemenea, după ce ideile socialiste au pătruns din Germania, via Suedia, în Turku, apoi în restul Finlandei, a fost creat în acest oraş în 1899 Partidul Muncitoresc Finlandez (*Suomen työväenpuolue*). După Conferința de la Forssa din 1903, acesta şi-a schimbat denumirea în Partidul Social-Democrat (*Suomen sosialidemokraattinen puolue*) şi a adoptat programul marxist.[31] P.S.D. Finlandez şi-a creat o subcultură proprie de acțiune

[28] David Arter, „Liberal parties in Finland. From perennial coalition parties to an extra-parliamentary role," în *Liberal parties in Western Europe*, ed. Emil J. Kirchener (Cambridge: Cambridge University Press, 1988), 329.
[29] Soikkanen, 62.
[30] Visa Heinonen, „The influence of the German Historical School in Finnish economic thought around the turn of the century", în *Economic thought and policy in less developed Europe. The nineteenth century*, editori Michalis Psalidopoulos şi Maria Eugenia Mata (London: Routledge, 2002), 58-62.
[31] Soikkanen, 28.

datorată mediului în care s-a născut şi evoluat: suporterii săi erau mai ales ţărani fără pământ, iar chestiunea cea mai discutată în epocă era cea rusească şi lupta pentru legalitate a poporului finlandez. Organizaţiile sale locale aveau cluburi speciale de întrunire în fiecare district, unde erau promovate valori culturale specifice filosofiei marxiste. Partidul a fost organizat ca un partid de masă. Aşa cum menţionam anterior, însuşi Lenin a remarcat nivelul cultural ridicat al mişcării social-democrate finlandeze, pe care a dat-o ca exemplu ruşilor. Este paradoxal că dacă baza partidului era ferm aşezată în lumea rurală, conducerea sa era alcătuită din persoane provenind din categoria meşteşugarilor, muncitorilor sau intelectualilor, numeroşi dintre aceştia fiind de altfel pe statul de plată al partidului sau al sindicatelor. În 1906 din cadrul acestei formaţiuni politice s-a desprins însă Liga Muncitorilor Creştini pentru Finlanda (*Suomen kristillisen työväen liitto)* ca un simbol al protestului membrilor acestuia faţă de materialismul social-democraţilor.[32]

Apariţia unui partid socialist a divizat intelectualitatea finlandeză. Majoritatea acesteia a asociat ideile socialiste cu anarhia. Sakari Yrjö-Koskinen a propus însă o viziune diferită asupra socialismului (în articolul din 1874 intitulat *Työväenseikka* – „Chestiunea muncitorească"). Acesta considera că elita finlandeză trebuia să se aplece asupra problemelor muncitorimii şi să înveţe din exemplul unor state mai dezvoltate. Atât socialismul cât şi conflictele inerente dintre capital şi muncă erau problematici internaţionale, afirmaţie demonstrată prin faptul că nivelul înalt de competiţie economică dintre burghezia din diverse ţări îi determina pe patroni să accepte cu greu reforme sociale dacă acestea nu erau adoptate şi în alte ţări. Împotriva acestei reţineri, Yrjö-Koskinen a venit cu o viziune proprie care puncta faptul că reformele sociale diminuează ameninţarea cauzată de economia internaţională asupra societăţii naţionale şi sporesc succesul economiei naţionale. Gânditorul finlandez considera chiar că apariţia unei perspective socialiste cu privire la drepturile muncitorimii şi la efectele concurenţei era binevenită şi propunea crearea unor instituţii de credit pentru muncitori.[33] În cele din urmă, atunci când a ajuns în Finlanda, doctrina marxistă a pătruns sub forma interpretării date de Karl Kautski, cu toate că – aşa cum am văzut – însuşi părintele ei era conştient de dificultatea ca socialismul să se asezoneze cu condiţiile sociale şi politice prevalente din Finlanda.[34]

În Finlanda s-a dezvoltat şi o puternică viaţă asociativă. *Societatea pentru Progresul Educaţiei Publice*, deja amintită, cu filiale în întreaga ţară, a fost doar una dintre asociaţiile viguroase existente în această ţară la întâlnirea dintre cele două secole. Multe asociaţii aveau legătură cu politicul, o parte a lor fiind înfiinţate ca filiale locale ale Partidului Finlandez. Ca şi în cazul mişcării

[32] Kirby 1986, 137-139; Soikkanen, 28.
[33] Pauli Kettunen, „The power of international comparison. A perspective on the making and challenging of the Nordic Welfare State," în *The Nordic model of welfare. A historical reapprisal,* editori Niels Finn Christiansen, Klaus Petersen, Nils Edling şi Per Haave (Museum Tusculanum Press, 2006), 40-42; Heinonen, 59-60.
[34] Hentilä, Jussila şi Nevakivi, 87.

social-democrate, aceste asociații aveau propriile lor cluburi de întrunire. Importante în acest sens au fost *Societatea Aurora*, *Societatea Biblică* şi *Societatea Economică Finlandeză*. În anii 1830 au fost înființate asociații timpurii precum *Societatea Finlandeză de Literatură*, *Asociația Finlandeză de Artă*. Rostul lor era de a contribui la întărirea legăturilor dintre Finlanda şi Rusia. În anii 1860, după model garibaldian, au fost constituite asociații semimilitarizate, precum brigăzile de pompieri voluntari.

Mişcarea cooperatistă a câştigat proeminență în special sub îndrumarea cercetătorului agronom şi politicianului, deja amintit în paginile acestei cărți, Hannes Gebhard (1864-1933) care a inaugurat acest curent în 1899. Scopul acesteia a fost acela de a ridica nivelul spiritual şi cultural al celei mai sărace secțiuni a populației.[35] Aceste organizații au arătat un interes redus în chestiuni precum naționalismul sau teoria politică, scopul lor fiind acela de a obține rezultate practice.[36] O lege din 1901 promova cooperativismul. Mişcarea cooperatistă a fost importantă în domenii precum consumul şi producția, comerțul, sectorul bancar şi agricultură. În 1906 magazinele cooperatiste aveau 50.000 de membri, băncile cooperatiste 5.000 şi fermele cooperatiste 30.000. În acest context s-a constituit, de altfel, Partidul Agrar (din 1908 *Maalaisliitto*), cu bazele de susținere cele mai importante în nordul şi estul Finlandei.

Cea mai importantă mişcare populară a fost însă reprezentată la jumătatea sec. al XIX-lea de mişcarea prohibiționistă. Aceasta era condusă de profesori, preoți, fermieri şi număra printre membrii săi numeroşi țărani, muncitori şi meşteşugari. Aceasta a adus în discuție mizeria rurală şi a căutat s-o combată prin diminuarea consumului de alcool şi a problemelor sociale care-l încurajau. În felul acesta, un număr mare de indivizi au fost implicați în politică, servind astfel obiectivului de a educa țărănimea şi muncitorimea în sensul valorilor societății moderne.[37]

Apariția şi dezvoltarea acestor mişcări populare vor fi însă curând lăsate pe plan secund în fața ofensivei noii viziuni naționalist-imperiale ruseşti promovate de Konstantin Pobedonoștev şi de coreligionarii săi. Manifestul din februarie 1899 şi legea conscripției au divizat elita politică finlandeză în două tabere opuse: aceia care propovăduiau o linie de colaborare tactică cu Rusia, conciliatorii, şi aceia care militau pentru rezistență în fața măsurilor St. Petersburgului[38]. Partidul care era în favoarea concilierii era *Suomalainen puolue*, formațiune condusă de fermierii mai bogați şi cler. Liderii săi considerau că era un fapt evident că marile puteri nu făceau compromisuri cu securitatea lor şi prin urmare apreciau că nu era bine ca finlandezii să meargă împotriva curentului. În schimb, Partidul Suedez, *Nuorsuomalainen puolue* şi Partidul

[35] Ibid., 85-89.
[36] Kirby, „The Labour movement", în Engman şi Kirby, 1989, 197.
[37] Alapuro, 151.
[38] Partidul Rezistenței Active Finlandeze s-a format la Helsinki la 17 noiembrie 1904 şi a adoptat un program care căuta „să submineze sentimentele tradiționale de loialitate ale poporului față de monarh şi să întărească sentimentele sale de libertate", Kirby 1975, 61-62, document 61.

Social-Democrat erau în favoarea rezistenței. Ultimul, care se dovedea sensibil la sentimentele naționale finlandeze, a refuzat de altfel să devină o filială națională a P.S.D. din Rusia, preferând să rămână un partid de sine stătător. Constituționaliştii mergeau pe linia Dietei de la Porvoo şi au organizat o rezistență subterană în maniera evreilor care erau persecutați în Rusia. Ei au publicat un Catehism Cetățenesc care este bazat pe ideea că aceia care se supuneau țarului erau la fel de periculoşi ca purtătorii ciumei în epoca medievală. În anul 1904, o aripă din *Suomalainen puolue*, promovând aceeaşi viziune de rezistență pasivă, s-a alăturat finlandezilor „tineri"; în schimb, o aripă moderată a „tinerilor" s-a alăturat „bătrânilor".

În contextul opresiunii ruseşti, în 1903, s-a constituit Partidul Activist, grupare ilegală, care a preluat tacticile de luptă ale partidelor „subversive" ruseşti. Nu a rezistat însă în viața politică finlandeză decât şapte ani. Mai târziu se va constitui şi un Partid al Poporului cu obiectivul de a se constitui într-o platformă de reunificare a Partidului Finlandez, şi acesta eşuând, la rândul său, în îndeplinirea obiectivelor anunțate şi fiind absorbit de „tineri".[39]

În timpul primei perioade de opresiune (1899-1905), constituționaliştii au demisionat din Senat, fiind înlocuiți de finlandezii „bătrâni". Din acel moment, Senatul a devenit cunoscut sub numele de „Senatul concilierii". De asemenea, administratorii civili care se opuneau noilor măsuri ruseşti au demisionat sau au fost înlăturați şi înlocuiți cu conciliatori. În acest fel, atât administrația cât şi Senatul au fost finlandizate. Situația s-a schimbat în timpul revoluției de la 1905 când Senatul şi administrația au fost epurate, fiind eliminați membrii finlandezilor „bătrâni". În Dieta din 1905-1906 constituționaliştii au dominat toate cele patru camere[40].

Greva generală care a izbucnit ca urmare a înfrângerii Rusiei în războiul ruso-japonez[41] şi a tensiunilor sociale acumulate s-a făcut simțită în Finlanda la sfârşitul lunii octombrie şi începutul lunii noiembrie. În Finlanda, mişcarea a avut în vedere în primul rând obiective naționale: restaurarea condițiilor legale de dinainte de epoca Bobrikov. Atât *Suomalainen puolue*, la 2 noiembrie 1905, cât şi susținătorii rezistenței active, o zi mai târziu, au solicitat convocarea unei adunări naționale.[42] Social-democrații (ajunşi la aproape 100.000 de membri de partid) au avut însă obiective mai radicale precum reforma sistemului de reprezentare şi introducerea votului egal şi universal. Curând, aceştia au început să recurgă la metode revoluționare. La începutul mişcării greviste, fin-

[39] Soikkanen, 30.
[40] Jussila, Hentilä şi Nevakivi, 66-77.
[41] Încercând să discearnă cauzele comportamentului mediocru al armatei ruse, I.G. Duca observa la 1 mai 1904, în ziarul *Universul*, anticipând înfrângerea Rusiei, că "...precum Rusia se întinde de la Baltica la Oceanul Pacific şi de la poalele Himalayiei până la mările înghețate ale Nordului, având în colosala ei întindere ținuturi pe jumătate sălbatice şi ținuturi încă sălbatice, ținuturi în care se văd roadele administrației ei şi altele unde administrația nici nu poate pătrunde, tot astfel şi armata rusească este o masă colosală, dar fără unitate între elemente; aci ceva puternic, dincolo ceva slab. Or, puterile neorganizate sunt puteri pierdute...", vezi Duca, 81.
[42] Kirby 1975, 111-112, documentele 69-70.

landezii au creat o Gardă Națională care cuprindea atât elemente burgheze cât şi socialiste. Burghezia constituționalistă – şi în special studenții – s-au separat de socialişti şi au format propriul grup, ceea ce a condus la o acțiune similară din partea socialiştilor. Cele două grupuri au ajuns să se confrunte în fața magazinului Stockmann şi a fost evitată numai cu greu o vărsare de sânge.[43]

După ce greva a luat sfârşit, între categoriile sociale finlandeze s-a ajuns la un consens în privința abolirii sistemului de stări şi înlocuirii acestuia cu o adunare aleasă pe baza votului universal şi egal. S-a convenit ca Dieta să legifereze o nouă lege parlamentară care să codifice aceste schimbări. Prințul Obolenski a numit un Senat constituționalist avându-l în frunte pe Leo Mechelin, care conținea şi un membru al P.S.D.[44] Reforma sistemului parlamentar, efectuată în primăvara anului 1906, a fost cea mai radicală din întreaga Europă. Aceasta a obligat partidele embrionare să se modernizeze şi să treacă de la stadiul de cluburi, create în jurul unor ziare, la acela de organizații capabile să capteze atenția electoratului şi să fie votate. Finlandezii „bătrâni" şi cei „tineri" au rămas însă separați[45].

Primele alegeri parlamentare democratice au servit drept barometru cu privire la popularitatea acestor formațiuni politice. Parlamentul finlandez (Eduskunta), abia născut, a cunoscut şi prima mare surpriză: partidul care a primit cele mai multe voturi şi, în consecință, locuri parlamentare, a fost P.S.D., câştigător a 80 dintr-un total de 200 de fotolii parlamentare (37,3%). O a doua surpriză au reprezentat-o finlandezii „bătrâni" care au reuşit să obțină 59 de mandate (27.34%). Finlandezii „tineri" şi Partidul Suedez, dominante în Senat, au dezamăgit, obținând doar 26 (13,65%), respectiv 24 de fotolii parlamentare (12,60%). În fine, Liga Agrară a obținut un procentaj promițător de 5,75%, reuşind să trimită nouă reprezentanți în legislativ. Finlandezii, reprezentați de propriul parlament, au refuzat să trimită delegați în Duma rusească. Statutul asupra legislației panimperiale din 1910 a obligat însă Eduskunta să aleagă doi reprezentanți pentru Consiliul de Stat şi patru pentru Dumă, iar aceasta în condițiile în care primul ministru Stolâpin gândea că Finlanda era tratată privilegiat şi trebuia adusă în linie cu sistemul electoral din districtele ruseşti. Parlamentul finlandez nu a acceptat însă legalitatea statutului din 1910 şi nu a întreprins nimic pentru a-i nominaliza pe aceşti reprezentanți. Statutul – aprobat de Consiliul de Stat şi de Duma de Stat şi datat 17 iunie – definea mai clar aspectele asupra cărora legislația panimperială avea precedent şi revenea practic la politicile integratoare de dinainte de revoluția de la

[43] Pekka Kalevi Hamalainen, *In time of storm. Revolution, Civil War, and the ethnolinguistic issue in Finland* (New York: State University of New York Press, 1978), 29-30.
[44] Silviu Miloiu, „Liberalismul finlandez (1899-1939)", în *Liberalismul românesc şi valențele sale europene*, coord. Liviu Brătescu (Iaşi: Ed. PIM, 2010), 158-178.
[45] În cadrul programului Partidului Rezistenței Active a fost fixat scopul obținerii independenței politice a Finlandei „cu o constituție republicană şi totalmente democratică", Kirby 1975, 121-122, document 76.

1905. [46] În aceste condiții, Rusia va adopta o serie de măsuri puneau practic capăt autonomiei Finlandei.

Eduskunta finlandeză a încercat să adopte mai multe reforme sociale. Relațiile tensionate dintre Helsinki şi St. Petersburg au dus la neratificarea acestor măsuri şi la dizolvarea Eduskuntei. Alegeri anticipate au avut loc în numeroase rânduri: 1908, 1909, 1910, 1911, 1913 şi 1916, acestea confirmând popularitatea de care se bucurau social-democrații şi care se baza pe o „alianță între un grup de artizani mai în vârstă şi tineri intelectuali cu masele rurale."[47]

În aceste stare de blocaj politic în relația cu Rusia se va găsi Marele Ducat la izbucnirea Primului Război Mondial, ea influențând astfel puternic atitudinea finlandezilor în perioada conflagrației.

[46] Vezi textul actului publicat de Yale University în cadrul „Avalon Project", la adresa http://www.histdoc.net/history/history.html (accesat la 22 iunie 2002).
[47] Kirby 1986, 139.

Partea a XI-a

Finlanda şi Primul Război Mondial

Debutul Primului Război Mondial a regăsit Finlanda în calitatea de Mare Ducat autonom în cadrul Imperiului Rus. Deşi finlandezii nu au fost direct implicați în evenimente, războiul şi consecințele sale au afectat puternic situația internă din Ducat. Evoluția războiului şi căderea dinastiei Romanovilor în 1917 aveau să conducă în cele din urmă, în mod neaşteptat, la obținerea independenței de stat a Finlandei.

La începutul războiului erau două curente principale în Finlanda cu privire la relațiile Marelui Ducat cu Imperiul Rus. Pe de o parte erau cei care doreau continuarea relației cu Rusia, iar pe de alta se aflau cei care pledau pentru independență.[1] Rusia însăşi se temuse şi în acelaşi timp anticipase că în august 1914 Finlanda avea să se revolte, după cum anticipase şi un atac suedez asupra Finlandei. Niciunul dintre cele două evenimente nu s-a produs însă.[2]

Finlanda a fost teatru al operațiunilor militare în timpul războiului numai pentru trei luni; ea nu s-a implicat direct în război şi a rămas în multe privințe un stat neutru.[3] Totuşi, influențele indirecte ale războiului asupra Finlandei au fost însemnate, atât din punct de vedere economic şi social, cât şi militar, politic sau cultural. Nicio altă perioadă istorică nu a produs o atât de puternică influență asupra Finlandei ca cea începută în vara anului 1914, odată cu izbucnirea războiului, cu excepția poate a anilor 1808-1809, atunci când întregul viitor politic al Finlandei a fost schimbat de noile realități şi când legăturile cu Rusia au fost stabilite.[4]

La 30 iulie 1914, prin ordin imperial, în Finlanda a fost declarată starea de război. Izbucnirea conflagrației a produs o totală surpriză asupra populației finlandeze şi chiar o oarecare panică. Circulau şi zvonuri despre un posibil atac german asupra Finlandei sau despre bombardarea oraşului Helsinki. Au existat chiar persoane care au părăsit oraşul, de teamă că zvonurile se vor adeveri. În Viipuri, comandantul rus însuşi a alimentat aceste zvonuri, solicitând populației să înceapă evacuarea voluntară a oraşului. La 1 august 1914, guvernatorul general al Finlandei, Seyn, a decretat suspendarea legislației de pace, îngrădind libertatea de exprimare, libertatea de asociere şi libertatea de a organiza adunări publice şi introducând cenzura. Măsurile erau valabile pe durata ostilităților, iar deciziile în această privință au fost transferate sub jurisdicția directă a guvernatorului general, care căpăta astfel puteri nelimitate. Declara-

[1] Nordstrom, 201.
[2] Pertti Luntinen, *French information on the Russian war plans, 1880-1914* (Helsinki: Suomen Historiallainen Seura, Studia Historica, 1984), 199.
[3] Leo Harmaja, *Effects of the war on economic and social life in Finland* (New Haven: Yale University Press, 1933), 2-3.
[4] Juhani Paasivirta, *Finland and Europe. The early years of independence, 1917-1939* (Helsinki: Suomen Historiallainen Seura, Studia Historica, 1989), 53.

rea stării de război şi atribuirea de puteri excepționale guvernatorului general s-au făcut foarte repede simțite şi, până la începutul toamnei 1914, nouă ziare finlandeze au fost interzise.[5] Puterile jandarmeriei au fost sporite, iar violările dreptului de proprietate erau frecvente, determinate adesea de interese şi necesități militare.

Profitând de situație, măsurile de rusificare au continuat energic, numărul orelor de limbă rusă în şcoli a crescut, au fost alocate fonduri importante pentru deschiderea unor noi şcoli în limba rusă în districtele finlandeze din Karelia, acolo unde preoții şi călugării participau activ în procesul de rusificare. Ca reacție la aceste măsuri imperiale, Parlamentul a trimis autorităților ruseşti o petiție prin care cerea reinstaurarea ordinii şi a legii. Guvernatorul general – reflectând viziunea cercurilor conducătoare de la St. Petersburg – a răspuns că „autonomia Finlandei este de natură locală, complet dependentă de bunăvoința Suveranului şi de al doilea paragraf al legii fundamentale ruseşti". Aceeaşi viziune este prezentă în „programul de legi şi măsuri privind Finlanda", publicat de presa finlandeză pe 14 noiembrie 1914. Planul avea două părți principale. Prima prevedea măsuri menite să „întărească puterea imperială în Finlanda şi să asigure îndeplinirea legii şi menținerea ordinii". Cea de-a doua urmărea „realizarea unei mari uniuni politice şi economice mai strânse între Finlanda şi restul imperiului". Măsuri prevăzute pentru îndeplinirea acestui obiectiv erau următoarele: dreptul funcționarilor civili de a deține funcții publice urma a fi restrâns, şcolile şi universitățile urma a fi complet subordonate Ministerului rus al Educației, Finlanda urma să participe la suportarea cheltuielilor Ministerului Apărării şi a celui al Afacerilor Externe, sistemul vamal şi cel financiar ale Finlandei urma a fi asimilate celor ruseşti, filiale ale băncilor ruseşti urma a fi deschise în Finlanda, cetățenia finlandeză urma a fi abolită. Aceste măsuri erau în contradicție cu „libertatea micilor națiuni" la care aliații Rusiei țineau foarte mult şi pentru care declarau că luptă. Programul a fost discutat de reprezentanții Angliei şi Rusiei, iar în cele din urmă s-a amânat punerea sa în practică.[6]

Anii războiului au exacerbat problemele economice şi sociale ale Finlandei, chiar dacă aceasta nu a participat la război cu soldați, cu excepția voluntarilor. Mulți finlandezi au luptat ca voluntari în armata imperială, la toate nivelele ierarhiei militare, deşi proporțional numărul lor nu era unul însemnat.[7] Tradițional, mulți finlandezi făcuseră parte din corpul de ofițeri al armatei şi flotei ruseşti, Mannerheim fiind unul dintre cei mulți care au ajuns până la gradul de general sau amiral.[8] Aproximativ 500 de finlandezi s-au oferit voluntari pentru a lupta în armata rusă sau pentru academiile militare numai în toamna lui 1914.[9] Finlandezii care au luptat în Rusia nu au format niciodată o unitate se-

[5] Ibid., 18-19.
[6] Kaarlo Blomstedt, „The world war, and the beginning of the independence movement" în *Finland, the country, its people...*, 199-200
[7] Singleton 1998, 103
[8] Heikki Eskelinen, „Independence and after", în Kallas şi Nickels, 42.
[9] Paasivirta 1989, 19-20.

parată. Una dintre consecințele mişcării Jägerilor, de care vom vorbi mai departe, a fost acea că ruşii au început să-şi piardă încrederea în finlandezi şi din această cauză au renunțat la proiectele de a-i încorpora ca soldați în armata rusă.[10] De asemenea, medici şi asistente medicale din Finlanda au participat la război pe frontul de est, ca semn al loialității față de Imperiu.[11] De altfel, Finlanda nu avea o armată proprie şi prin urmare nu era nevoită să trimită oameni pe front.[12] În 1917, două forțe paramilitare au fost create în Finlanda: un Corp de Securitate, care mai târziu a devenit parte a Armatei Albe în Războiul Civil, şi Gărzile Roşii care acționau în numele muncitorilor. Albii erau mai bine organizați. Ei beneficiau de comanda unor foşti membri ai Armatei Imperiale Ruseşti şi includeau şi tineri Jägers, instruiți în Germania.[13]

Războiul a accentuat problemele pe care le întâmpina Finlanda în acel moment al istoriei sale şi totodată a adus în prim plan probleme noi.[14] Efectele conflictului asupra economiei finlandeze au fost însemnate, atât la nivelul agriculturii şi industriei, cât şi la cel al comerțului[15], nu numai în sens negativ, dar pentru o perioadă chiar în sens pozitiv. Cu multe decenii în urmă, industria lemnului se orientase spre export, în primul rând spre Vestul Europei; astfel, acest sector de activitate a fost puternic afectat de conflagrație. Până în 1917 aproximativ jumătate dintre muncitorii încadrați în industria lemnului – ceea ce însemna o treime din forța de muncă totală încadrată în industrie – deveniseră şomeri. Industria hârtiei a avut mai puțin de suferit, de vreme ce a putut continua schimbul cu Rusia, dar micii industriaşi care depindeau de piețele vestice au fost foarte puternic afectați. Pe de altă parte, industria metalurgică a beneficiat de pe urma comenzilor de război ruseşti. Valoarea totală a producției s-a mărit de patru ori în trei ani, iar numărul angajaților s-a dublat în doar doi ani. Industriile chimică şi textilă au înregistrat, de asemenea, creşteri însemnate. Dar acest boom economic nu a durat, iar când în 1917 comenzile ruseşti au încetat, concedierile masive au afectat întreaga țară. În acelaşi timp, Finlanda a fost nevoită să plătească în bani neparticiparea cetățenilor finlandezi la război.[16] Nu numai industria, ci şi fermierii şi-au găsit un debuşeu pe piața rusească în timpul războiului, în special pentru produsele lor din carne şi lapte, aceasta deşi Finlanda depindea în continuare de importurile de grâne din Rusia.[17]

Dacă în primele luni ale războiului Finlanda a reuşit să continue comerțul cu Europa de Vest, prin Suedia, după august 1914, situația se va schimba, relațiile de schimb fiind drastic diminuate de război. Exporturile finlandeze de unt

[10] Jussila, Hentilä şi Nevakivi (a), 91.
[11] Paasivirta 1989, 22.
[12] Martti Haikiö, *A brief history of modern Finland* (University of Helsinki, Lahti Research and Training Center, 1992), 16.
[13] Singleton 1986, 32.
[14] Pekka Kalevi Hämäläinen*, In time of storm revolution, civil war, and the ethnolinguistic issue* (Albany: NY State University of New York Press, 1979), 7.
[15] Harmaja, 3.
[16] Serviciul militar în Armata Rusă fusese înlocuit în 1905 cu o plată anuală către guvernul rus.
[17] Singleton 1986, 31.

au fost şi ele puternic afectate, ca şi importurile de materii prime şi bunuri din Europa de Vest. Consecinţele nefavorabile ale războiului asupra comerţului finlandez cu Europa Centrală şi de Vest au marcat vizibil relaţiile comerciale ruso-finlandeze şi nu a durat mult până când, sub această presiune, economia Finlandei a ajuns foarte strâns legată de economia de război a Rusiei, Marele Ducat experimentând acum cea mai apropiată relaţie economică cu Rusia din întreaga lor istorie comună, precum şi un impresionant boom economic. Începând cu toamna anului 1914, industria metalurgică, textilă, a cauciucului au primit importante comenzi din partea Rusiei. Între 1914 şi 1917, circa 400 de nave ruseşti au fost reparate şi verificate în portul Hietalahti din Helsinki, în vreme ce companiile Crichton, Wulcan şi Rautateollisuus din Turku au beneficiat de comenzi importante de nave şi echipament militar.[18]

La izbucnirea războiului, Finlanda era complet lipsită de stocuri de alimente, fiind nevoită să apeleze şi în acest domeniu la importurile din Rusia. Preţurile la alimente au crescut foarte mult, iar autorităţile, pentru a opri comerţul ilegal, au decretat interzicerea efectuării comerţului cu alimente precum unt în 1914, lapte, brânză (inclusiv prepararea brânzei era interzisă) în 1916, zahăr şi carne în 1917. Rezerve de grâne existau în Finlanda înainte de război, dar politica alimentară din primii ani ai războiului, menită a răspunde doar unor necesităţi pe termen scurt, în speranţa că războiul nu va dura mult, a dus la pierderea acestui avantaj. Pe măsură ce preţurile alimentelor creşteau şi pe măsură ce devenea clar că Finlanda nu se mai putea baza pe importul de grâne din Rusia, s-a conturat clar pericolul unei crize alimentare.[19]

În 1915, în Finlanda a debutat un efort de extindere a fortificaţiilor.[20] Un număr important de finlandezi (după unele estimări peste 100.000 în 1916) a fost angajat în efectuarea fortificaţiilor ruseşti din sudul Finlandei.[21] Prezenţa acestora în zonă, dar şi prezenţa trupelor ruseşti (până în 1917 aproximativ 100.000 de oameni) au creat tensiuni economice şi sociale, căci erau însoţite uneori de scandaluri, acte de huliganism, beţii, adesea înregistrate în presa vremii. O povară suplimentară pentru populaţia locală era aceea de a asigura echipamentul şi necesarul de hrană pentru trupe şi animale.[22] Semnele neliniştii sociale au apărut în zonele rurale şi pentru că aici ţăranii săraci, fie că aceştia aveau sau nu în arendă teren agricol, au început a cere realizarea reformei agrare promise. Grevele muncitorilor fermieri din vara lui 1917 au dus la confruntări violente.[23]

Din 1916 se face tot mai puternic simţită lipsa grânelor, importate anterior în special din Rusia. Dacă în 1916 consumul de secară era de aproximativ 157

[18] Paasivirta 1989, 42-43.
[19] Harmaja, 63-67.
[20] Paasivirta 1989, 45-46.
[21] Tot atâţia şi-au pierdut slujbele în 1917 la ieşirea din război a Rusiei, contribuind la sporirea tensiunii sociale. Singleton 1986, 32.
[22] Kirby1979, 38-39.
[23] Singleton 1986, 32.

kg de persoană, în 1917 acesta va scădea la 61 kg.[24] Importul grânelor din Europa de Vest, în principal din Germania şi Statele Unite, încetase încă din toamna lui 1914. Preţurile au fost şi ele afectate negativ de război. Deşi unele creşteri de preţuri s-au înregistrat şi în primii ani ai conflictului, fenomenul a atins cote impresionante din toamna anului 1916.[25] Unele preţuri au crescut cu până la 400%.[26] În ciuda presiunilor economice, Finlanda a reuşit să îşi păstreze moneda proprie şi să nu treacă la folosirea rublei.

Finlanda va avea totuşi un rol important ca arteră de comunicare şi contact între Rusia şi Vestul Europei, ţara fiind tranzitată în ambele direcţii de importante cantităţi de mărfuri, dar şi de folosirea masivă a serviciilor de poştă şi telegraf. Numărul străinilor care au tranzitat Finlanda a fost de asemenea însemnat.[27] O foarte puternică reţea de spionaj a fost pusă la punct de autorităţile imperiale pentru a ţine sub observaţie starea de spirit a finlandezilor. Forţele militare şi politice au fost organizate pentru a zdrobi orice opoziţie. Poliţia politică şi reţeaua de spionaj – în care erau implicaţi şi finlandezi – aveau în vedere în primul rând activitatea activiştilor separatişti, mişcarea Jäger şi pe susţinătorii acestora. În consecinţă se produceau frecvent confruntări armate, arestări, vărsări de sânge. Toate acestea au contribuit la accentuarea atitudinii negative faţă de Rusia, iar până în 1917 populaţia finlandeză era pregătită mental pentru o ruptură de St. Petersburg. [28]

Finlanda era situată într-o zonă foarte sensibilă pentru securitatea capitalei ruseşti şi de aceea a fost puternic integrată la începutul războiului planurilor de mobilizare şi de apărare a Rusiei. Temându-se de un atac naval german asupra sudului Finlandei şi apoi de continuarea atacului spre capitala Imperiului, Rusia a decis ca o parte a armatei imperiale, aparţinând Corpului 22 Armată, să fie dislocată în două zone strategice, între Kotka şi Viipuri, în partea de nord-est a Golfului Finic, şi la Koivisto şi Uusikirkko, în Istmul Kareliei. O altă brigadă a fost dislocată între Helsinki şi Tammisaari. În mai multe rânduri în 1914 forţele militare ruseşti din Finlanda au fost dislocate pe diferite fronturi şi înlocuite cu unităţi din ce în ce mai slabe. La sfârşitul anului 1914, în Finlanda se găseau aproximativ 35.000 de soldaţi ruşi. Evenimentele militare nu au afectat direct teritoriul finlandez în primul an al războiului, iar situaţia a rămas neschimbată şi în următorii doi ani cu câteva mici şi neînsemnate excepţii. La 10 august 1915, au fost bombardate fortificaţiile de pe insula Utö, insulă situată pe coasta de sud-vest a Finlandei. La 25 iulie 1916, avioanele germane au lansat bombe asupra Insulelor Åland.[29]

Loialitatea pe care Finlanda a arătat-o faţă de Imperiu în primele luni ale războiului a suferit transformări până la sfârşitul anului 1914, sub influenţa

[24] Lavery, 82.
[25] Paasivirta 1989, 46.
[26] Nordstrom, 201.
[27] Paasivirta 1989, 47-53
[28] Puntila, 93
[29] Paasivirta 1989, 17-24.

mai multor cauze, între care deportarea în Siberia a lui P.E. Svinhufvud[30], dar mai ales publicitatea făcută în jurul aşa-numitului „program din noiembrie". Planurile ruseşti au fost percepute de finlandezi ca fiind dovada clară a intenției Rusiei de asimilare şi rusificare totală a Finlandei, o nouă etapă în campania Rusiei de a restricționa autonomia Marelui Ducat în chestiunile politice şi economice. Devenit public în aceeaşi lună, programul rusesc a produs o puternică impresie negativă asupra opiniei publice finlandeze, deşi dezbaterea reală a temei viitorului Finlandei în contextul războiului nu se putea face în condițiile cenzurii presei.[31] Planurile le-au devenit cunoscute finlandezilor prin decizia guvernului rus de a le transmite presei finlandeze, care le-a şi publicat la 17 noiembrie 1914. Deşi cenzura a interzis dezbaterea publică pe această temă, publicarea proiectelor a fost suficientă pentru a trezi reacții puternice şi pentru a convinge o parte a finlandezilor să folosească orice mijloace pentru obținerea independenței. Uşurința cu care au fost făcute publice aceste planuri demonstrează că Rusia era foarte încrezătoare atât în situația sa în tabloul războiului din acel moment[32], dar şi în loialitatea finlandezilor.[33]

Măsurile opresive adoptate de ruşi în Finlanda, precum şi planurile secrete ruseşti de a anihila complet autonomia Finlandei au activat mişcarea de rezistență existentă în sânul studențimii. În noiembrie 1914, la sediul fraternității studențeşti ostrobotniene din Helsinki, s-a desfăşurat, în secret, o întrunire activistă. Câteva zile mai târziu s-a creat un comitet care urmărea desprinderea Finlandei de Imperiul Rus. Stabilirea unei conduceri militare era considerată esențială. Singura posibilitate de a crea forțe militare capabile să susțină aceste planuri a fost văzută în perspectiva unei înțelegeri cu Germania. Berlinul a agreat aceste planuri[34], un rol important în acest sens jucându-l şi Legația României de la Berlin. Atitudinea binevoitoare a Germaniei față de Finlanda se explică prin interesul Berlinului față de Suedia. Germania spera să poată folosi situația viitoare a Finlandei pentru atragerea Suediei în război de partea sa.[35] În 1915, a fost încheiată o înțelegere între Germania şi activiştii finlandezi, înțelegere care stabilea condițiile pregătirii militare a unor voluntari finlandezi în Germania. Aproximativ 2.000 de voluntari finlandezi, din toate clasele sociale, dar în majoritate studenți vorbitori de limbă suedeză[36], după o fugă spectaculoasă din Finlanda, au beneficiat de instruire militară în Germania. Activismul era o reacție a studențimii față de politica de opresiune a Imperiului Rus.[37] Ajunşi în Germania, voluntarii finlandezi au format o unitate specială numită Batalionul Jäger (de vânători), termen de la care exodul de finlandezi către

[30] Acesta avea să se întoarcă la Helsinki în triumf în 1917, la timp pentru a juca un rol însemnat în obținerea independenței Finlandei (vezi Singleton 1998, 104).
[31] Paasivirta 1989, 24-27.
[32] L.A. Puntila, *The political history of Finland, 1809-1966* (Helsinki: Otava Publishing Co., 1975), 88.
[33] Eskelinen, 43.
[34] Miloiu 2004, 89-90.
[35] Paasivirta 1989, 33.
[36] 40% dintre aceştia erau studenți (vezi Wuorinen 1965, 210).
[37] Kirby 1979, 36.

Germania a fost denumit „mişcarea Jäger”.[38] În mai 1916, finlandezii – Batalionul 27 Imperial Prusac Jäger – au fost trimişi să lupte pe frontul de est.[39]

Pentru aproape 90 de ani finlandezii fuseseră mulțumiți de relația lor specială cu Imperiul Rus, iar tendințele separatiste se manifestaseră extrem de rar (după Războiul Crimeei în cercurile restrânse ale Pan-Scandinavismului) şi cu destul de slabă intensitate. La izbucnirea primului război mondial au apărut şi în Finlanda voci – mai ales în cercurile studențeşti – care susțineau proclamarea independenței. Încă din toamna lui 1914, liderii studenților au inițiat negocieri pentru obținerea ajutorului extern, fără de care lupta pentru eliberare nu era posibilă, dar şi pentru a obține susținerea partidelor politice finlandeze în acest sens. Au existat atât oameni de curaj care au răspuns apelului studenților, cât şi politicieni precauți care s-au temut de orice implicare. Dintre oamenii de stat finlandezi, K.J. Ståhlberg a refuzat să se alăture activiştilor, în vreme ce Paasikivi a dorit să lase deschisă posibilitatea negocierii cu germanii într-o situație favorabilă. Social-democratul Oskari Tokoi era de asemenea favorabil mişcării activiste.

Mulți dintre activişti ar fi vrut să îşi stabilească baza de operațiuni în Suedia, dar suedezii doreau să-şi mențină neutralitatea. De aceea cei mai mulți dintre activişti s-au orientat spre inamica Rusiei, Germania, care avea şi ea propriile interese de a separa Finlanda de Imperiul Rus. Germania a promis oferirea de pregătire militară pentru finlandezi, în scopul formării unei viitoare armate de eliberare a Finlandei.[40] Germania nu a promis însă foarte mult Finlandei. Finlandezii au fost asigurați doar că Reichul va încerca la viitoarea conferință de pace să asigure garanții internaționale pentru autonomia Finlandei. Suedia nu manifesta o atitudine foarte favorabilă față de independența Finlandei, considerându-se că orice schimbare a echilibrului în regiunea Balticii ar produce un impact negativ asupra poziției internaționale a Stockholmului.[41] Au existat şi tentative de negociere cu guvernele american şi britanic, dar nu se investeau foarte multe speranțe în această direcție, căci o victorie a S.U.A. şi Marii Britanii ar fi însemnat şi o victorie a Rusiei. Această estimare s-a dovedit a nu fi fost în totalitate corectă.[42] S.U.A. se arătau totuşi dispuse „a-şi folosi influența pentru a obține garanții față de autonomia Finlandei”, în cazul în care Washingtonul ar participa la procesul de realizare a păcii la sfârşitul războiului. Aceste negocieri au rămas fără rezultate tangibile, iar Finlanda şi-a declarat unilateral independența în 1917, cu aproximativ doi ani înainte de realizarea păcii.[43]

Cea mai mare parte a cercurilor politice finlandeze a adoptat o atitudine de expectativă. În general vechea generație considera că loialitatea față de Rusia ar fi putut aduce beneficii Finlandei, dacă nu pe termen scurt, cel puțin pe ter-

[38] Jussila, Hentilä şi Nevakivi (a), 91.
[39] Puntila, 92
[40] Jutikkala şi Pirinen, 381-383.
[41] Paasivirta1989, 37.
[42] Jutikkala şi Pirinen, 383.
[43] Wuorinen 1965, 208.

men lung. Politicienii erau mulțumiți că țara se menținuse relativ stabilă şi se spera că această situație avea să dureze. În august 1914, *Helsingin Sanomat* şi *Hufvudstadsbladet,* dar şi alte ziare nesocialiste subliniau că loialitatea față de Rusia este datoria tuturor finlandezilor. Presa socialistă a transmis un mesaj mai neutru, cerând populației să se supună autorităților militare şi să evite orice formă de tulburare a ordinii publice, avertizând asupra pericolelor reprezentate de căderea în isteria provocată de teama de război.[44]

Primul Război Mondial şi-a lăsat amprenta şi asupra culturii finlandeze. Războiul a întrerupt contactele academice ale Finlandei cu Europa de Vest, în special cu universitățile din Germania. Legăturile cu mediul academic din Suedia şi restul Scandinaviei au fost şi ele reduse la minimum, de vreme ce devenise foarte dificilă obținerea unui paşaport care să facă posibilă călătoria în străinătate. Această atitudine se datora în principal temerii autorităților că cei care ar fi călătorit în străinătate, în special în Suedia, ar fi putut simpatiza cu activiştii separatişti sau că s-ar fi putut chiar asocia direct cu mişcarea voluntarilor. Scriitorii şi artiştii au întâmpinat şi ei dificultăți serioase în efectuarea unor călătorii în străinătate sau în menținerea contactelor lor cu exteriorul. Presa oferea din ce în ce mai puține informații despre ceea ce se întâmpla pe plan extern. Sportivii finlandezi nu au putut nici ei călători şi nici participa la diferitele competiții sportive.

Permițând organizarea alegerilor libere finlandeze pentru Dietă în 1916, Rusia a sperat probabil să abată atenția finlandezilor de la problemele externe către cele interne şi totodată să scadă sentimentele antiseparatiste şi agitația de stânga. Cazul alegerilor finlandeze putea servi şi ca exemplu al politicii Rusiei față de naționalitățile neslave din Imperiu.[45] Criza economică şi socială s-a făcut simțită însă în rezultatele alegerilor din 1916 în care Partidul Social Democrat a câştigat o majoritate absolută în Parlament (103 locuri)[46], în vreme ce nesocialiştii au obținut doar 97 de locuri, un rezultat unic în Europa.[47] Această victorie nu a putut fi valorificată, deoarece Parlamentul nu a fost convocat decât după revoluția din 1917[48], care avea să influențeze profund evoluția situației din Finlanda, oferind contextul obținerii independenței naționale. Interesant este că rușii nu au interpretat victoria social-democraților ca pe o amenințare a socialismului sau a revoluției socialiste, ci ca pe o amenințare în sensul creşterii sentimentelor separatiste în Eduskunta.[49]

[44] Paasivirta 1989, 20-21.
[45] Ibid., 48-52.
[46] Lavery, 82.
[47] Paasivirta 1989, 52.
[48] Kirby 1979, 39.
[49] Jussila, Hentilä şi Nevakivi (a), 90.

Partea a XII-a

Naşterea unui stat: Finlanda

Vestea cu privire la Revoluția rusă din februarie-martie 1917 (Февральская революция) a devenit cunoscută la Helsinki în ziua de 13 martie. Două zile mai târziu, profitând de declinul autorităților imperiale ruse, a fost arestat guvernatorul general Seyn care a fost trimis la Petrograd, pentru ca în ziua următoare să sosească ştirea cu privire la arestarea țarului Nicolae al II-lea. Vechiul Senat, rebotezat Senatul Finlandez, a continuat să funcționeze pentru un timp şi a inițiat măsuri de eliberare a prizonierilor politici. La 7/20 martie, în urma unui Manifest (ucaz) semnat de primul-ministru Prințul Lvov şi de către colegii săi de guvern, era reinstituită autonomia Finlandei în deplinătatea sa, fiind abolite toate ordonanțele şi decretele imperiale cu privire la Finlanda adoptate începând cu anul 1890. Toți prizonierii politici finlandezi au fost eliberați (erau peste 200 numai în capitala imperială).[1] Schimbări treptate au intervenit şi în activitatea celorlalte instituții finlandeze. În aprilie, finlandezul Carl Enkell a fost numit ministru secretar de stat, înlocuindu-l astfel pe Vladimir Ivanovici Markov, iar cadetul Mihail Alexandrovici Stahovici a devenit guvernator al Marelui Ducat.

Revoluția rusă a făcut ca întreaga maşinărie de ocupație să intre în colaps. În momentul izbucnirii sale, Finlanda era o componentă a sistemului defensiv rus. Oraşul Helsinki era o bază importantă a Flotei Baltice, având misiunea de a bloca un atac asupra Petrogradului. La Viipuri fusese stabilit cartierul general al Corpului de Armată 42, iar în oraşul industrial Tampere – cel al Diviziei 106 Infanterie. Pe coasta Golfului Botnic, în timpul războiului, fuseseră staționate două regimente de infanterie şi o divizie de cavalerie, iar în regiunea Turku - Rauma un regiment de infanterie. La acestea se adăugau forțe de rezervă precum regimentul de infanterie de la Tampere, cel de la Viipuri şi regimentul de infanterie şi brigada de artilerie din zona Riihimäki. În total, forțele ruseşti din Marele Ducat se ridicau la 30-35.000 de soldați. La acestea se cuvin a fi adăugate cele câteva mii de muncitori ruşi aduşi să întărească fortificațiile ridicate de-a lungul țărmului. Îndată după căderea regimului țarist, controlul asupra acestor unități militare a fost preluat de comitetele de soldați, în vreme ce numeroşi ofițeri, mai ales de marină, au fost asasinați. Cazurile de jafuri şi împuşcături nu au fost puține. În Finlanda s-au constituit 15 soviete, cele mai importante fiind cel din Helsinki şi cel intitulat *Tsentrobalt* – organizația supremă a marinarilor flotei baltice. Activitatea sovietelor, a comitetelor din armată şi a

[1] Robert Paul Browder şi Alexander F. Kerensky, eds., *The Russian Provisional Government. 1917. Documents,* vol. I (Stanford, California: Hoover Institution Publications, Stanford University Press, 1961), 334-335, document 295.

Tsentrobalt era coordonată de Congresul Oblastului Nordic al Sovietelor. La începutul revoluției, numeroşi soldați ruşi au fost atraşi de partea bolşevicilor, pentru ca ulterior popularitatea cea mai mare să fie câştigată de revoluționarii socialişti şi de menşevici, în vreme ce marinarii acționau anarhic, fără a urma un program politic închegat.[2]

În general, revoluția a creat în Finlanda un climat de optimism în Rusia liberă[3] care, negreşit, va garanta libertatea sau chiar independența Finlandei[4]. În convorbirile lor cu noii guvernanți ruşi, reprezentanții Finlandei şi-au afirmat loialitatea față de guvernul provizoriu. De altfel, chiar cel mai important membru al cabinetului rus, ministrul de justiție şi apoi prim-ministrul Aleksandr Kerenski, a vizitat Finlanda de trei ori pentru a se asigura de loialitatea finlandezilor[5]. Aceasta este o demonstrație clară a importanței pe care autoritățile ruse o ataşau poziției şi situației Finlandei.[6]

Legislația panimperială a fost abolită în întregime în urma intervenției ministrului rus de externe Miliukov. Manifestul guvernului provizoriu din martie era echivalent cu promisiunea solemnă a țarului de a garanta drepturile religioase şi constituționale ale supuşilor săi finlandezi. Eduskunta a fost convocată pentru a construi o nouă formă de guvernământ în care parlamentul urma să aibă dreptul de inițiativă legislativă, de a controla bugetul şi de a verifica activitatea miniştrilor[7].

În martie 1917, grație eforturilor conservatorului J.K. Paasikivi[8], s-a ajuns la formula unei soluții de compromis în vederea formării unui nou Senat. Acesta urma a fi constituit din şase miniştri socialişti şi şase nesocialişti, cu un prim-ministru socialist, Oskari Tokoi. Senatul a devenit astfel primul guvern din lume cu o majoritate socialistă. Ambiția acestui executiv a fost aceea de a realiza promisiunile conținute în Manifestul din martie.

---

[2] C. Jay Smith, Jr., „Russia and the Origins of the Finnish Civil War of 1918," *American Slavic and East European Review* 14, No. 4 (Dec., 1955) 483, 485.

[3] Rusia avea acum posibilitatea de a opta pentru o formulă democratică de guvernământ şi a renunța la formula guvernului puternic. Un comentator rus afirma însă, după alegerile parlamentare ruse din decembrie 2003 că, de fiecare dată când Rusia încearcă să constriască un stat democratic, rezultatul este o monarhie. Despre diferitele tentații ale Rusiei, vezi Iver B. Neumann, „The Geopolitics of Delineating „Russia" and „Europe": The Creation of the „Other" in European and Russian tradition," în *Is Russia a European power? The Position of Russia in a new Europe*, eds. Tomi Casier şi Katlijn Malfliet (Leuven: Leuven University Press, 1998), 17-44; vezi şi Viatcheslav Morozov, „The Baltic States in Russian Foreign Policy Discourse: Can Russia become a Baltic country?," în *Post-Cold War identity politics. Northern and Baltic Experiences,* eds. Marko Lehti şi David J. Smith (London, Portland: Frank Cass, 2003), 219-253.

[4] Finlanda avea chiar prieteni în cadrul noului guvern. Pavel Miliukov are cuvinte frumoase despre Finlanda şi țăranul finlandez descris ca „un iubitor fanatic al patriei natale" şi „gata să facă sacrificii" pentru aceasta. Miliukov, ministru de externe în guvernul provizoriu, a deprins din perioada în care a călătorit şi locuit în Finlanda cunoştințe de limba finlandeză, vezi Paul Miliukov, *Political Memoirs 1905-1917*, ed. Arthur P. Mendel, trans. Carl Goldberg (The University of Michigan Press, 1967), 471.

[5] Jutikkala şi Pirinen, 221.

[6] Paasivirta 1988, 61.

[7] Jussila, Hentilä şi Nevakivi, 92-94.

[8] Tuomo Polvinen, Hannu Heikkilä şi Hannu Immonen, *J.K. Paasikivi. Valtiomiehen Elämäntyö* [J.K. Paasikivi. Opera vieții unui om de stat] (Porvoo, Helsinki, Juva: Werner Söderström Osakeyhtiö,1984).

Pe de altă parte, Revoluția rusă a afectat puternic comerțul extern al Finlandei şi importurile acesteia de grâne. Declinul economic, şomajul şi criza alimentară au acutizat tensiunile sociale marcate în special de problema suprapopulării lumii rurale. Totuşi, în primă instanță s-a considerat că transformările naționale şi sociale ar putea fi realizate simultan, fără a crea o ruptură profundă în societatea finlandeză.[9] Între timp, numărul de membri al P.S.D. a crescut la 125.000, au avut loc în cursul anului nu mai puțin de 483 de greve la care au participat circa 140.000 de muncitori care au solicitat, între altele, recunoaşterea zilei de muncă de 8 ore. Pentru a veni în întâmpinarea solicitărilor populației, Eduskunta a votat o serie de măsuri de verificare a contractelor din lumea rurală, a creat un Departament al Hranei şi un Comitet Central Provizoriu care au rechiziționat grâul şi au pus la punct un sistem de raționalizare – aceste măsuri stârnind furia țăranilor proprietari. În iulie a fost votată şi legea care stabilea ziua de muncă de 8 ore, a cărei promulgare a fost însă întârziată de Senat.[10]

În acest climat, atât stânga, cât şi burghezia filogermană au început să avanseze ideea unei independențe complete față de Petrograd, deşi dominantă era încă menținerea autonomiei pe vechile baze statutare. Dată fiind detronarea țarului Nicolae al II-lea şi, în final, îndepărtarea monarhiei în Rusia, s-a pus cu acuitate chestiunea legăturilor ce mai existau şi mai puteau să existe între Petrograd şi Helsinki, având în vedere că monarhul reprezentase practic legătura cea mai importantă între cele două state.

De altfel, atunci când s-a întrunit Eduskunta la 4 aprilie, sub preşedinția social-democratului Kullervo Manner, chestiunea cea mai delicată care se cerea rezolvată era aceea a noii instituții îndrituită să exercite puterea executivă în Finlanda după abdicarea țarului. Era posibil ca guvernul provizoriu să fi moştenit puterile țarului şi atribuțiile acestuia de a ratifica legile? În fond, acesta elaborase Manifestul din martie ca autoritate executivă supremă. Ruşii considerau că puterile țarului fuseseră transferate în totalitate guvernului provizoriu, iar puterea executivă supremă în Rusia exercita aceeaşi funcțiune şi în Finlanda.

Finlandezii au elaborat două răspunsuri la această teză:

a. teoria compensației a profesorului R. Hermanson: Finlanda a devenit perdantă din moment ce autoritatea discreționară a țarului a încetat să existe şi a fost înlocuită de un corp executiv limitat; prin urmare, Finlandei trebuia să i se garanteze independență internă deplină;

b. profesorul Rafael Erich considera că, deoarece Rusia s-a transformat dintr-un stat monarhic într-unul republican, era imposibil de menținut fostul dualism între țarul Rusiei şi marele duce al Finlandei. Prin urmare, guvernul provizoriu avea autoritate doar asupra Rusiei, nu şi a Finlandei. Autoritatea

[9] Juha Siltala, „National rebirth out of young blood. Sacrificial fantasies in the Finnish Civil War, 1917-1918," *Scandinavian Journal of History* 31, No. 3/4 (September 2006): 290.
[10] Smith, Jr., 486-487.

asupra chestiunilor interne trebuia astfel transferată organelor de stat finlandeze. Conducerea politicii externe şi militare putea însă rămâne sub autoritatea guvernului din St. Petersburg. Element comun al celor două teorii era acela că puterile deținute de țar anterior nu puteau fi transferate autorităților ruseşti[11].

În primăvară şi la începutul verii, social-democrații au reprezentat formațiunea politică cea mai favorabilă independenței. Majoritar în Eduskunta, partidul a susținut, la 29 martie, într-un memorandum transmis lui Kerenski şi ulterior partidelor socialiste ruseşti, independența completă şi recunoscută pe plan internațional a Finlandei, urmând ca acest stat să se mențină într-o uniune cu Rusia. Aceasta din urmă nu era însă pregătită pentru o transformare atât de radicală a bazelor relațiilor cu Marele Ducat.[12] Congresul Partidul Social-Democrat (*Suomen sosialidemokraattinen puolue* - SSP) a mers mai departe, solicitând eliberarea țării „din starea de dependență şi tutelaj".[13]

Pentru a formula propuneri pentru o nouă formă de guvernământ şi a defini noul tip de relație al Finlandei cu Rusia, a fost numit un comitet constituțional condus de K.J. Ståhlberg.[14] Dacă puterea executivă trebuia exercitată de la St. Petersburg sau de la Helsinki, dacă ea trebuia să fie în mâinile Senatului sau Eduskuntei, acestea au fost câteva dintre temele dezbaterilor din Finlanda anului 1917 şi la ele trebuia să ofere un răspuns documentat comitetul constituțional. La 7 aprilie, Senatul a venit cu o propunere de a include în sfera sa de competență unele dintre fostele puteri ale țarului precum convocarea şi disoluția Eduskuntei, deschiderea şi închiderea sesiunilor parlamentare. O propunere de compromis a fost făcută la sfârşitul lunii mai şi începutul lunii iunie. Aceasta privea transferul către Senat a tuturor puterilor țarului, cu excepția chestiunilor care afectau relația constituțională dintre cele două țări şi dreptul cetățenilor şi al instituțiilor ruseşti din Finlanda. Propunerea a fost însă respinsă de Kerenski.[15]

Între timp, bolşevicii, a căror influență a crescut în sânul sovietelor, au început să folosească dreptul de autodeterminare națională ca pe o armă în lupta lor împotriva guvernului provizoriu. Lenin a publicat un articol în *Pravda* la 2 mai 1917 în care arăta că guvernul provizoriu nu fusese în stare să găsească o soluție în relația cu Finlanda, mai ales de teama de a garanta libertatea de separare. Menşevicii erau în continuare acuzați de a fi abandonat articolul din programul social-democrat cu privire la autodeterminarea națională. Lenin combătea concepția menşevică privitoare la efectul de slăbire a lupta revoluțio-

[11] Jussila, Hentilä şi Nevakivi, 95-96.
[12] Kirby 1979, 41-42.
[13] Smith, Jr., 487.
[14] Kaarlo Juho Ståhlberg (1865-1952) a studiat la o şcoală privată la Oulu şi a absolvit Facultatea de Ştiințe Juridice; şi-a obținut doctoratul în drept cu o lucrare intitulată „Cerşetoria în cadrul legii finlandeze". Din 1894 a devenit asistent universitar. Din 1901 a devenit membru al consiliului local al oraşului Helsinki. În 1914, a fost ales preşedinte al Parlamentului, poziție în care-l înlocuia pe Svinhufvud. În cadrul alegerilor din 25 iulie 1919, Ståhlberg va fi ales ca prim preşedinte al Finlandei, Marjomaa, 493-501.
[15] Paasivirta 1988, 70.

nară de clasă pe care l-ar fi provocat secesiunea Finlandei. Dimpotrivă, procesul revoluționar urma a fi grăbit, iar reunificarea republicilor radicale apărute pe ruinele Imperiului Rus urma a se realiza fără întârziere.[16]

Bolşevicii au cerut deschis ca Finlandei să i se permită proclamarea independenței. La sugestia socialiştilor finlandezi[17], Congresul sovietelor a venit în iulie cu o propunere ca puterea supremă să fie transferată Eduskuntei[18]. Congresul a lăsat însă ca decizia finală să fie adoptată de o adunare constituantă a întregii Rusii care urma să creeze o republică democrată rusă şi să asigure libertatea Finlandei. Această propunere a Sovietului a fost, de altfel, prezentată de socialiştii finlandezi în Eduskunta. Ea a fost aprobată prin aşa-numita „Lege a Puterilor" (legea cu privire la exercitarea puterii supreme), adoptată la 17-18 iulie cu o largă majoritate de susținători atât din rândul socialiştilor, cât şi din rândul nesocialiştilor. Legea prevedea ca puterea să fie transferată de la St. Petersburg la Helsinki, şi de la Senat la Eduskunta. Se făcea o excepție în ceea ce priveşte problemele militare şi afacerile externe.[19]

Aplicarea legii puterilor a dat naştere unui conflict deschis cu guvernul provizoriu, deoarece textul legii nu a fost trimis la Petrograd spre ratificare. Parlamentul a fost dizolvat şi au fost convocate noi alegeri[20]. P.S.D. a considerat dizolvarea ilegală şi a continuat să adere la litera legii puterilor. A fost nevoie de intervenția poliției pentru a împiedica continuarea sesiunii parlamentare într-o altă clădire. În septembrie, mai multe puteri au fost transferate temporar Senatului finlandez[21]. Între timp, la 12 iulie, o divizie de cazaci (Divizia a 5-a Caucaz) a fost transferată în Finlanda. La 3 august, acesteia i s-au adăugat o divizie de cavalerie şi o brigadă de infanterie.[22] În total, în Finlanda se vor stabili nu mai puțin de 100.000 de soldați care urmau să îngrădească un posibil atac german. Mesajul nu putea fi mai clar decât atât!

În replică, în fața insistenței guvernului provizoriu de a nu se adopta nicio schimbare în ceea ce priveşte natura relațiilor cu Finlanda până la convocarea Adunării Constituante Ruse, finlandezii au întreprins o serie de măsuri. S-a început astfel în secret pregătirea unei forțe militare intitulată Garda Civilă sau Corpurile de Protecție (*Skyddskår*) deghizată ca brigăzi de pompieri. În fruntea organizației se afla Comitetul Militar care se ocupase de trimiterea ti-

---

[16] Browder şi Kerensky, 339-340, document 300; David Kirby, „The Finnish Social Democratic Party and the Bolsheviks," *Journal of Contemporary History* 11, No. 2/3, Special Issue: Conflict and Compromise: Socialists and Socialism in the Twentieth Century (Jul., 1976): 103.

[17] La Conferința Partidului Social-Democrat Finlandez din 18 iunie 1917 a fost adoptată o rezoluție care, plecând de la istoria unor relații „de opresiune şi conflict", care existaseră între Rusia şi Finlanda, solicita proclamarea independenței celei din urmă, vezi Kirby 1975, 172-173, document 99.

[18] Ibid., 174, document 100 (rezoluția asupra Finlandei aprobată la 3 iulie 1917 de către Primul Congres al Sovietelor întregii Rusii).

[19] Browder şi Kerensky, 344-345, document 305 (legea asupra puterii supreme în Finlanda, 5 iulie 1917).

[20] Klinge 2000, 117; vezi textul care a motivat dizolvarea în Browder şi Kerensky, 351-352, document 300 (Manifestul din 18/31 iulie 1917): guvernul rus îşi anunța prin acest manifest decizia de a prezerva neştirbite drepturile statului rus.

[21] Jussila, Hentilä şi Nevakivi, 98.

[22] Paasivirta 1988, 77.

nerilor pentru a fi încadrați în *Königliches Preussisches Jägerbataillon 27*. De altfel, în 1916, batalionul Lockstedt, cuprinzând patru companii de infanterie, o companie de recunoaştere, o companie de mitraliori şi o jumătate de baterie de artilerie, fusese trimis pe frontul de la Riga unde se desfăşurau dure confruntări militare. În decembrie a fost obținută – într-o întrevedere de la Berlin cu reprezentanți ai ministerelor de externe, de război şi de marină – promisiunea că vor fi implicați pe front numai pentru a fi de folos patriei lor, Finlanda. Inițial socialiştii nu s-au opus *Skyddskår*, ba chiar Oskari Tokoi a avut cuvinte de apreciere la adresa Jägerilor în iunie, în ciuda faptului că nu era de acord cu planurile acestora de a căuta susținerea Germaniei împotriva Rusiei. În aceeaşi lună era constituită însă de către guvern o miliție cetățenească separată.[23]

Împreună cu trupele ruseşti a venit însă şi noul guvernator general Nicolae Vissarionovici Nekrasov cu ordinul ca Eduskunta să fie dizolvată. Cu sprijinul non-socialiştilor, noul guvernator general a reuşit să obțină consimțământul Senatului în vederea realizării acestui obiectiv. Socialiştii au demisionat din Senat în semn de protest. Încercarea stângii de a întruni totuşi Eduskunta a fost împiedicată de trupele ruseşti. În aceste condiții, SSP a decis să participe la noile alegeri ce vor fi convocate, dar să nu se mai întoarcă în Senat. La scurt timp se va constitui un nou guvern de dreapta condus de E. N. Setälä. Acesta se va pregăti de proclamarea deplină a independenței statului, iar unul dintre impedimente era văzut în cei 35.000 de soldați şi marinari ruşi cu vederi revoluționare. De aceea, guvernul a integrat printre membrii săi un reprezentant al Comitetului Militar, căruia i s-a dat sarcina de a realiza o lege a conscripției. Comitetul a rămas în contact cu germanii, iar în octombrie opt jägeri dotați cu puşti, o mitralieră, muniție şi două stații de radio au fost debarcați pe coasta Ostrobotniei (Pohjanmaa). La începutul lunii octombrie, *Skyddskår* a importat din Germania 6.500 de puşti, 25 de mitraliere, 800 de pistoale, 2,5 milioane cartuşe şi 5.000 de grenade de mână. Descărcate la Vaasa, armele nu au apucat să fie distribuite înainte de greva generală din noiembrie. A fost constituită şi o şcoală de cavalerie la Porvoo care nu se bucura însă de dotările necesare pentru a-şi îndeplini obiectivele.[24]

Diviziunea dintre dreapta şi stânga s-a accentuat din momentul în care, la începutul toamnei, bolşevicii au obținut controlul asupra unor organisme precum Congresul Oblastului Nordic al Sovietelor, Sovietul din Helsinki şi comitetele armatei din Tampere, Turku şi Riihimäki. Pe acest fond, au fost constituite, pas cu pas, gărzile roşii finlandeze dotate cu armament supuse unor antrenamente de noapte. După cum remarca istoricul Jay Smith, ruptura dintre stânga şi dreapta era astfel adâncită de constituirea propriilor forțe militare şi de susținerea pe care stânga o avea din partea bolşevicilor. „Membrii Corpurilor de Protecție, conduse de foşti ofițeri ai Armatei Finlandeze, aveau o experi-

[23] Smith, Jr., 484, 487.
[24] Smith, Jr., 488.

enţă militară mai mare, dar Gărzile Roşii aveau un potenţial mai bun de aprovizionare cu arme şi posibilitatea susţinerii ruseşti."[25] La rândul său, Juha Siltala constată că începând din vară ambele părţi şi-au înarmat gărzile în scopul declarat de a proteja libertăţile civile şi interesul naţional. Fiecare dintre cele două părţi urmărea însă cu atenţie pregătirile celeilalte pe care le interpreta ca având scopul de a pregăti o baie de sânge.[26]

De altfel, Lenin însuşi, după eşecul încercării de lovitură de stat din iulie, a reuşit să evite arestarea, strecurându-se deghizat în mecanic de locomotivă în Finlanda. Liderul bolşevic s-a ascuns iniţial împreună cu Zinoviev într-o colibă pescărească, ambii fiind deghizaţi în ţărani finlandezi (aceasta va fi reconstituită din granit în 1927, devenind loc de pelerinaj sovietic). Ulterior, Lenin se va muta la Helsinki unde se va afla sub îngrijirea lui Karl Wiik, pentru ca o lună mai târziu acesta să se stabilească la Viipuri, în apropierea graniţei. Aici el va elabora lungul său articol intitulat „Criza este coaptă", care a constituit un adevărat preludiu la lovitura de stat din octombrie 1917.[27]

În octombrie s-a desfăşurat la Helsinki o sesiune comună a comitetului constituţional al lui Ståhlberg şi a comitetului de experţi juridici al guvernului provizoriu. Rusia continua să susţină indivizibilitatea imperiului, ceea ce se reflecta în solicitarea ca executivul rus să-şi dea avizul asupra oricăror modificări legislative, ca şi asupra convocării şi a dizolvării Eduskuntei. Altminteri, guvernul provizoriu era dispus să cedeze puteri decizionale instituţiilor finlandeze, cu excepţia problemelor de politică externă. În plus, Finlandei nu-i era permis să aducă modificări unilaterale legislaţiei militare. O propunere de compromis a comitetului constituţional al lui Ståhlberg şi a comitetului de experţi juridici al guvernului provizoriu a fost trimisă la St. Petersburg pentru avizare; însă atunci când aceasta a ajuns la destinaţie guvernul provizoriu fusese deja înlăturat.[28]

Ceea ce va deveni cunoscută ca fiind „Marea Revoluţie Socialistă din Octombrie" a avut în Finlanda una dintre bazele de planificare a acţiunilor sale. Lovitura de stat bolşevică a împărţit forţele politice finlandeze în două: pe de o parte erau partidele nesocialiste care doreau separarea de Rusia cât de repede posibil şi se sprijineau pe Germania, formaţiuni a căror influenţă a început să crească de la jumătatea lunii august; pe de altă parte, social-democraţii doreau să câştige independenţa Finlandei prin intermediul noului guvern rus. Partidele burgheze refuzau să se adreseze lui Lenin pentru a tranşa chestiunea independenţei şi au întreprins o încercare de a obţine independenţa cu sprijinul Occidentului.

---

[25] Smith, Jr., 489.
[26] Siltala, 293.
[27] Kirby 1976, 105-106; Dmitri Volkogonov, *Lenin. O nouă biografie* (Bucureşti: Orizonturi şi Lider, f.a.), 175-181.
[28] Kirby 1975, 186-187, document 108.

Chiar a doua zi după înlăturarea guvernului provizoriu, Eduskunta s-a întrunit pentru a dezbate noua situație[29]. Propunerea partidelor burgheze de a transfera puterea executivă unui comitet alcătuit din trei membri a fost aprobată, dar nu şi aplicată, din cauza opoziției agrarienilor şi social-democraților. Social-democrații au elaborat un manifest intitulat *Noi cerem* care conținea o contrapropunere axată pe un program vast de reforme sociale şi pe o înțelegere cu Rusia pe baza legii puterilor votată de Eduskunta în iulie 1917. Între timp, organizația centrală a sindicatelor finlandeze a început la 14 noiembrie o grevă generală care a durat cinci zile. Aceasta a avut ca rezultat izbucnirea de violențe generate mai ales de Gărzile Roşii, precum şi un număr de 22 de morți. Pe data de 15 noiembrie, Eduskunta s-a declarat depozitarul puterii supreme cu o majoritate de 127 voturi la 68, voturile agrarienilor, social-democraților şi a unei părți a partidelor burgheze înclinând balanța în favoarea legislativului. Aceasta a marcat destrămarea uniunii dintre Finlanda şi Rusia. A doua zi a fost ratificată o nouă lege care stabilea ziua de muncă de 8 ore.[30]

Relațiile dintre susținătorii independenței şi social-democrați vor deveni tot mai tensionate. Atitudinea social-democraților, inițial favorabilă independenței, a devenit tot mai rezervată în această privință. Pentru aceştia, venirea bolşevicilor la putere constituia o chezăşie că realizarea reformelor socialiste se putea realiza într-o patrie comună socialistă. Susținerea bolşevicilor le putea uşura sarcina de a reveni la putere şi de a-şi înfrânge adversarii burghezi.

La data de 27 noiembrie, a fost numit un nou Senat, cu reprezentanți ai partidelor burgheze, condus de Pehr Evind Svinhufvud.[31] Guvernul avea sarcina de a obține recunoaşterea noului statut internațional al țării. În seara de 4 decembrie, Svinhufvud a prezentat Eduskuntei o declarație a guvernului, care va fi cunoscută mai târziu ca *Declarația finlandeză de independență*. În aceasta se sublinia că, *de facto*, independența fusese deja obținută[32]. Eduskunta s-a întrunit pe data de 6 decembrie pentru a discuta textele a două declarații care vizau obținerea independenței Finlandei: una a guvernului, cealaltă a social-democraților. Prima a fost aprobată cu 100 de voturi la 88[33]. Cu această mică majoritate, Finlanda a intrat astfel într-o nouă fază a dezvoltării sale politice[34].

Din acel moment, Senatul a început să întreprindă demersuri ca noul statut de independență a țării să obțină recunoaştere internațională[35]. Țările cărora li s-a adresat au condiționat însă această decizie de acceptarea independen-

[29] Minutele întrunirii în Ibid., 191-193, document 110.
[30] Jussila, Hentilä şi Nevakivi, 101-102.
[31] Kirby 1975, 200-201, document 113.
[32] Paasivirta 1988, 109.
[33] Jussila, Hentilä şi Nevakivi, 103.
[34] Kirby 1975, 201-202, document 114.
[35] Apelul Finlandei de a i se recunoaşte statutul de independență poartă data de 5 decembrie 1917 (a fost adresat guvernelor Suediei, Norvegiei, Danemarcei, Franței, Marii Britanii şi Statelor Unite), şi aceasta deoarece guvernul a adus în fața Dietei deja la 4 decembrie o declarație de independență, vezi textul Apelului din 5 decembrie în Ibid., 202-203, document 115.

ței Finlandei de către statul rus. Țările Nordice şi Germania[36], mai explicite, au cerut contactarea în acest sens a Consiliului Comisarilor Poporului. Deşi neîncrezător, Senatul a decis să-şi trimită reprezentanți la Lenin care să încerce să obțină recunoaşterea independenței de stat. Svinhufvud însuşi a mers la Petrograd în acest scop. Paradoxal, aceste demersuri au avut succes, independența noului stat fiind recunoscută în primul rând de Comitetul Central al Partidului Bolşevic la 27 decembrie. Dorind să demonstreze ataşamentul guvernului bolşevic față de idealurile autodeterminării naționale, pe care le proclamase solemn imediat după instalare, Lenin a aprobat, la rândul său, recunoaşterea sa noului stat încă de pe data de 18/31 decembrie 1917[37]. Documentul de recunoaştere cu numărul 101, emis la Petrograd şi semnat de preşedintele Consiliului Comisarilor Poporului şi de comisarii Leon Troțki, G. Petrovski, Iosif Stalin etc. arăta că era recunoscută independența de stat finlandeză „în deplin acord cu principiul dreptului națiunilor la autodeterminare". O comisie specială, cuprinzând delegați ai ambelor părți, urma a se întruni pentru a elabora acele măsuri practice ce decurgeau din separarea Finlandei de Rusia[38]. Un al doilea document de recunoaştere a fost cel cu numărul 321 din 23 decembrie/4 ianuarie. Acesta confirma hotărârea adoptată pe 22 decembrie 1917 de Comitetul Central Executiv al Sovietului Deputaților Muncitorilor, Soldaților şi Țăranilor, fiind semnat de preşedintele acestui for J. Sverdlov.[39] În cuvântarea ținută cu acest prilej în fața Comitetului Central Executiv, Stalin, comisar al poporului pentru naționalități, se arăta revoltat de faptul că, prin inacțiunea social-democraților, Rusia Sovietică ajunsese să transfere recunoaşterea independenței „partidelor burgheze" şi nu „reprezentanților proletariatului finlandez".[40]

Pentru Lenin însă libertatea de autodeterminare însemna că micile state se vor alătura ulterior Federației Socialiste Ruse. Lenin credea că finlandezii vor fi printre primii care să depună această aplicație. Acceptarea independenței Finlandei avea în concepția socialistă scopuri antirevoluționare. Sovieticii au fost forțați să recunoască Senatul burghez în loc de un guvern muncitoresc.

La 4 ianuarie, Suedia şi Franța au recunoscut, la rândul lor, independența Finlandei. Ministrul de externe francez Stephan Pichon era interesat să includă Finlanda în zona defensivă antigermană planificată de francezi[41]. La 23 de-

---

[36] Eduard Hjelt, emisarul Finlandei, a încercat să-l convingă pe generalul Ludendorff la 26 noiembrie 1917 de necesitatea de a susține Finlanda în drumul ei spre independență. Hjelt a punctat la atitudinea progermană a Finlandei şi la interesul Germaniei de a domina această regiune. Hjelt i-a cerut lui Ludendorff ca armatele germane să ocupe Finlanda pentru a ajuta la separarea de Rusia. Ludendorff a promis susținerea militară a Germaniei şi a sfătuit Finlanda să ceară dreptul de autodeterminare şi să formeze o miliție, vezi Ibid., 204-205, document 116.

[37] Klinge 2000, 117.

[38] http://www.histdoc.net/history/history.html (accesat la 22.05.2002).

[39] Ibid..

[40] Jukka Pastela, *Finnish communism under Soviet totalitarianism. Oppositions within the Finnish Communist Party in Soviet Russia 1918-1935* (Helsinki: Kikimora Publications, 2003), 62.

[41] Louis Clerc, „Louis Raynaud et la reconnaissance de l'independence finlandaise, 1917-1918," în *„Muille maille vierahille…". Kalervo Hovi ja yleinen historia* (Vaasa: Julkaisija Turun Historiallinen Yhdistys, 2002), 231 şi urm.

cembrie 1917, la Versailles, chestiunea Finlandei a fost abordată în discuțiile interaliate. Marea Britanie avea rezerve să urmeze calea propusă de Franța de recunoaştere a independenței Finlandei[42]. Între timp, între Suedia şi Finlanda începuse să se aprindă disputa cu privire la Insulele Åland. În 1918, ålandezii îi înmânaseră regelui Suediei o petiție semnată de 7.000 de oameni, solicitând alipirea la Suedia, ceea ce va afecta relațiile dintre cele două state în această fază. Alte state care au recunoscut independența noului stat au fost Germania, Austro-Ungaria, Grecia, Norvegia şi Danemarca. Marea Britanie şi S.U.A. au refuzat să recunoască *de jure* noul stat din prisma intereselor lor ruseşti. Pe de altă parte, Marea Britanie credea - şi nu fără motive! - că noul stat va gravita în sfera Germaniei inamice şi, prin urmare, nu era de dorit ca guvernul Majestății Sale să-i acorde girul său moral. Germania considera că era de dorit apariția unui stat finlandez, deoarece în acest fel Rusia ar fi fost total izolată de Europa. Germania a recunoscut independența Finlandei la 6 ianuarie, ministrul de externe german explicând însă, în mod fals, că *de facto* recunoaşterea avusese loc la 4 ianuarie.[43]

Statul finlandez se constituise. Consolidarea sa în peisajul statelor independente va necesita însă încă multe eforturi, multă activitate diplomatică şi mult, mult prea mult sânge.[44]

[42] Paasivirta 1988, 109.
[43] Jussila, Hentilä şi Nevakivi, 105-106.
[44] Siltala, 290-307.

Partea a XIII-a

Roşii şi albi: războiul civil şi divizarea societății finlandeze

Prezența soldaților ruşi în Finlanda arăta o dată mai mult, dacă mai era nevoie, faptul că viitorul acestei țări depindea atât de opțiunile Rusiei, cât şi de decizia finală în războiul mondial. Iar aceasta în ciuda hotărârii adoptate de Dietă la 8 ianuarie 1918 de a declara neutralitatea Finlandei.[1] În ianuarie 1918, mai erau încă 42.000 de soldați ruşi în Finlanda. La jumătatea lunii ianuarie 1918, guvernul bolşevic l-a anunțat pe conducătorul diviziei militare a Comitetului Regional rus din Finlanda că acest for continua să fie organul autorității ruseşti în Finlanda. Comitetul mixt ruso-finlandez – care era mandatat să se ocupe de lucrurile practice derivând din separarea celor două țări – nu şi-a început activitatea din cauza încercărilor ruseşti de a întârzia desfăşurarea lucrărilor sale.

Social-democrații oscilau în 1918 între căile parlamentară şi extraparlamentară de luptă politică P.S.D. a suferit de altfel mai multe eşecuri în 1917: disoluția Dietei i-a răpit în iulie majoritatea parlamentară, legea puterilor a devenit ulterior literă moartă, în octombrie noile alegeri au dat câştig de cauză partidelor burgheze care au format un nou Senat. În special disoluția Dietei – măsură pe care social-democrații o considerau neconstituțională şi întreprinsă cu sprijinul partidelor burgheze – a radicalizat mişcarea social-democrată care a început să mute accentul de la calea legalistă către cea revoluționară bazată pe conştiința de clasă.[2] Procesul a fost însă lent şi fluctuant.

Absența unei forțe armate şi polițieneşti a dus la stabilirea mai multor grupuri armate. Din primăvara anului 1917, burghezia a început să formeze „gărzi civice". La începutul anului 1918, acestea ajunseseră să numere 40.000 de recruți. Aproximativ în aceeaşi perioadă au început să fie înființate şi gărzi roşii, privite însă la început de conducerea P.S.D. cu rezerve. Acestea au fost însă încurajate începând din noiembrie. La sfârşitul anului 1917, gărzile roşii cuprindeau 30.000 de oameni. Social-democrații aveau încă proaspete în memorie acțiunile revoluționare din 1905 şi 1917 şi nu le venea să renunțe la magia acțiunii revoluționare. La data de 12 ianuarie 1918, Eduskunta a autorizat Senatul să întreprindă demersurile necesare pentru a crea o autoritate polițienească puternică. Guvernul l-a desemnat cu această sarcină pe generalul locotenent Carl Gustav Emil Mannerheim, de curând întors de pe frontul românesc. Mannerheim a mers în Ostrobotnia pentru a organiza gărzile civice. Aces-

[1] Paasivirta 1988, 131.
[2] Marvin Rintala, „The Problem of Generations in Finnish Communism", *American Slavic and East European Review* 17, No. 2 (Apr., 1958): 193.

tea au fost declarate trupe guvernamentale în aceeaşi lună. Sarcina lor era de a restabili ordinea şi de a dezarma şi expulza trupele ruseşti din Finlanda.

Născut la 4 iunie 1867 pe domeniul Louhisaari, în Askainen, ca al treilea copil al contelui Carl Robert Mannerheim şi al soției sale Helena von Julin, la vârsta de numai 14 ani a fost trimis să urmeze cursurile Şcolii Militare de Cadeți din Hamina, de unde a fost însă exmatriculat pe motiv de indisciplină. În 1887, a decis totuşi să urmeze o carieră militară în armata rusă şi, în consecință, s-a înrolat la Şcoala de Cavalerie Nikolaevsky din St. Petersburg. A slujit inițial într-un regiment cantonat în Polonia, după care a fost transferat în Garda de Cavalerie a Împărătesei în capitala imperiului. Mannerheim a luat parte la războiul ruso-japonez din 1904-1905 ca ofițer în Regimentul de Dragoni Nejinski şi a fost promovat colonel pe câmpul de bătălie. În anii următori a avut de îndeplinit o misiune specială, care impunea traversarea pe cal a celor peste 14.000 de km care despărțeau Turkestanul rusesc de Beijing, călătorie care a durat doi ani. Mannerheim a adunat cu acest prilej material ştiințific şi informațional pentru Muzeul Național al Finlandei şi Societatea Fino-Ugrică. În 1911, Mannerheim a fost promovat la gradul de general şi i s-a încredințat comanda ulanilor imperiali ai Gărzii ce staționau în Varşovia, unde, deşi ofițer țarist, s-a bucurat de atenția aristocrației poloneze. În timpul Primului Război Mondial acesta a condus operațiunile militare împotriva austriecilor în calitate de comandant de brigadă şi, mai târziu, al Diviziei 12 de Cavalerie. În 1914, Mannerheim a fost decorat cu Crucea Sf. Gheorghe, cea mai mare decorație militară rusească. El a devenit general locotenent şi, în ultima perioadă a războiului, a fost comandant al Corpului 6 Cavalerie de pe frontul sudic.[3] Revoluția rusă a pus capăt carierei sale în armata imperială. În decembrie 1917, Mannerheim s-a întors în patria sa. Ca şi George Washington, Gustav Mannerheim a fost printre ultimii convinşi de necesitatea de a proclama independența țării sale. Dar, odată convins, a acționat cu multă hotărâre pentru împlinirea practică a deziderateloor naționii sale; cu tenacitate şi pricepere, generalul locotenent Mannerheim şi-a pus cunoştințele şi experiența sa în slujba națiunii, reuşind să obțină victorii importante împotriva roşilor.[4]

La rândul lor, social-democrații erau divizați în ceea ce priveşte ideea declanşării unei revoluții. La sfârşitul lunii noiembrie, un Congres extraordinar al P.S.D. – la care Stalin a fost prezent pentru a aduce salutul Partidului Bolşevic –

[3] În noiembrie 1916, Mannerheim a fost trimis pe frontul românesc din Moldova unde a condus Divizia Vrancea în regiunea Şuşița-Putna, sub comanda generalului Alexadru Averescu, vezi *The Memoirs of Marshal Mannerheim* (London: Cassel & Company Ltd., 1953) (traducere în limba română apărută în 2003), 105-107. Impresiile lui Mannerheim despre capacitatea armatei române sau despre calitatea corpului ofițeresc nu au fost cele mai bune, Oliver Warner, *Marshal Mannerheim and the Finns* (Helsinki: The Otava Publishing Co.,) 54. De curând, au fost publicate şi însemnările sale zilnice de pe frontul românesc, Carl Gustaf Emil Mannerheim, *Jurnal de pe frontul românesc (1916-1917)*, ediție de Silviu Miloiu (Târgoviște: Cetatea de Scaun, 2010).

[4] Vezi J.E.O. Screen, *Mannerheim. The Finnish Years* (London: Hurst & Company, 2000); J.E.O. Screen, *Mannerheim. The Years of Preparation* (London: C. Hurst & Company, 1970); Arvi Nopanen, *Carl Gustav Emil Mannerheim. Vuoteen 1919 Saakka* (Lahti: Päijänne Kirja, 1963).

a votat cu o majoritate de 59 la 43 în favoarea căii parlamentare, în dauna celei revoluționare. La rândul lor, gărzile roşii au ținut un Congres la mijlocul lunii decembrie, iar aspectul demn de relevat este că în cadrul acestuia, pentru prima dată, lideri marcanți precum Otto Ville Kuusinen, Yrjö Sirola şi Kullervo Manner s-au pronunțat în favoarea unei lovituri de stat. Ulterior, într-o întrunire a Comitetului Executiv lărgit al P.S.D. din 23-24 ianuarie 1918, Sirola a prezentat un plan de creare a unei organizații revoluționare, pentru ca în ziua următoare să aducă în discuție şi un plan de acțiune. Cu acest prilej, s-a discutat şi natura următoarei revoluții: să fie aceasta democratică sau comunistă? Curentul majoritar se pare că era în favoarea uneia democratice, dar tabăra celor care susțineau o mişcare mai radicală era destul de importantă.[5] De altfel, complexitatea acțiunilor stângii din lunile următoare va fi dată tocmai de diversitatea curentelor de opinii existente în sânul partidului şi al organismelor afiliate acestuia, de la radicalismul unora, mai ales al celor mai tineri, până la aspirațiile democratice ale altora. În cele din urmă, decizia pentru declanşarea unei lovituri de stat a fost adoptată de Comitetul Executiv la data de 26 ianuarie.

Războiul civil a izbucnit simultan, dar independent în trei arealuri distincte. În Ostrobotnia, gărzile civile conduse de Mannerheim au dezarmat pe data de 28 ianuarie 5.000 de ruşi. La 27 ianuarie, gărzile civile şi gărzile roşii au început lupta pentru putere în Viipuri. La Helsinki, gărzilor roşii li s-a ordonat să se mobilizeze, iar a doua zi a fost dat semnalul de începere a revoluției – aprinderea unei lanterne roşii în turnul Casei Muncitorilor, clădirea în stil Jugend, cunoscută sub denumirea de Paasitorni din Hakaniemi, Helsinki.[6] În luna februarie, fronturile vor fi deja stabilite, iar țara era deja împărțită în două, pe de o parte fiind fermierii şi funcționarii publici, iar pe de altă parte – muncitorii industriali, artizanii şi muncitorii agricoli.

	% din întreaga populație	**% decedați în tabăra Albilor**	**% decedați în tabăra Roşilor**
Funcționari publici, membri ai elitei, studenți	9,8	17	1,1
Fermieri (talollinen)	27,6	45,4	5,4
Mici arendaşi (torpparit)	21,3	11	12,5
Muncitorii rurali	13,3	8,7	16,1
Muncitori industriali, artizani	19,9	14,2	62,8
Alții	8,1	3,7	2,1

Procentajul decedaților din timpul Războiului Civil în funcție de categoria socială[7]

[5] Pastela, 63.
[6] Jussila, Hentilä, Nevakivi, 106-108.
[7] Pastela, 64.

Conducător al guvernului revoluționar care purta denumirea de Delegația Comisarilor Poporului (*Kansanvaltuuskunta*) a fost desemnat Kullervo Manner, alături de care făceau parte Otto Ville Kuusinen în calitate de comisar pentru educație, Oskari Tokoi (care era Preşedintele Ligii Uniunilor Sindicale) în calitate de comisar pentru aprovizionarea cu alimente, Yrjö Sirola în calitate de comisar pentru afaceri externe şi, în comun, Eero Haapalainen şi Adolf Taimi în calitate de comisari pentru afaceri interne. Aceştia au proclamat decăderea Senatului „care a fost întâmpinat cu ura legitimă a poporului" din drepturile sale, precum şi alegerea unui Consiliu General al Muncitorilor (*Työväen pääneuvosto*), constituit din 35 de membri, alcătuit conform unui algoritm care dădea dreptul atât P.S.D., cât şi Ligii Uniunilor Sindicale, gărzilor roşii şi Delegației Uniunilor Muncitoreşti din Helsinki să desemneze un număr de persoane.[8] Gărzile roşii au ocupat oficiile guvernamentale din Helsinki. O parte a guvernului „alb" a scăpat în Vaasa unde şi-a continuat activitatea, o altă parte s-a ascuns în capitală. Primul ministru Pehr Evind Svinhufvud a scăpat spre Tallinn pe un spărgător de gheață, şi de acolo, la Berlin.

Consiliul Poporului s-a angajat la 29 ianuarie să promoveze reforme sociale extinse apropiate de aspirațiile proclamației *Noi cerem*. Astfel, se menționa o reformă administrativă profundă; o reformă a justiției care să pună capăt „despotismului practicat de instanțele de judecată"; aşezarea sistemului guvernamental pe fundamente democratice, „în conformitate cu interesele clasei muncitoare"; „taxele şi sarcinile trebuie să fie luate de pe umerii celor umili şi puse pe umerii exploatatorilor bogați"; „asigurări pentru bătrâni şi persoanele cu dizabilități trebuie să fie puse în practică"; „conducerea educației populare trebuie să fie epurată de reacționari"; micii arendaşi (referire la torpparit) şi muncitorii rurali (referire la mäkitupalaiset) „trebuie să fie imediat eliberați de sub dominația proprietarilor de pământ"; „capitalul bancar trebuie să fie pus sub control social", prin aceasta fiind posibil să fie atent monitorizat capitalul industrial şi comercial; proprietatea deținută de proletariat nu trebuia atinsă, dar în sectoarele unde „suferințele colective ale oamenilor necesită în mod clar naționalizarea întreprinderilor de producție ale marilor exploatatori" dreptul lor de proprietate trebuie eliminat. Obiectivul final al clasei muncitoare era acela de a „folosi drepturile sale revoluționare pentru a promova progresul social".[9]

Totuşi, în scurtul timp de funcționare, guvernul socialist nu a reuşit să adopte vreo măsură importantă de reformă dintre cele promise. Kuusinen a pregătit până la sfârşitul lunii februarie un proiect de constituție inspirat de sistemul elvețian, din Declarația de Independență americană şi din ideile revolu-

[8] Decret din 28 ianuarie 1918, la adresa de internet http://www.histdoc.net/history/kv10_e.html (accesată la 15.06.2004)

[9] Într-o proclamație revoluționară a Comitetului Executiv al Muncitorilor Finlandezi din luna ianuarie 1918 se proclama solemn că „toată puterea revoluționară în Finlanda aparține muncitorilor organizați şi organelor lor revoluționare", Kirby 1975, 224-225, document 128.

ției franceze. Potrivit acestui proiect, forul politic cel mai înalt urma să fie Parlamentul poporului finlandez (*Suomen kansaneduskunta*). Acesta urma să fie ales printr-un sistem electoral analog celui care funcționa în Finlanda de la proclamarea votului universal pentru un mandat de trei ani. Pluripartitismul pare a fi fost acceptat. Parlamentul desemna executivul – Delegația poporului – pentru un mandat de trei ani. Persoana desemnată în fruntea acestui for – denumită Şeful (*esimies*) – urma să joace şi rolul de şef al statului (în mod similar cu personajul creat de Constituția estoniană din 1920 intitulat *riigivanem* – Seniorul Statului). *Esimies* nu putea cumula mai mult de două mandate.

Drepturile omului erau în mare măsură protejate, inclusiv dreptul de a face grevă. Era introdusă procedura referendumului atât în ceea ce priveşte aprobarea Constituției, cât şi a modificărilor acesteia. În mod curios, era prevăzut şi dreptul la „ridicare a poporului" ori de câte ori în țară s-ar fi ajuns la instaurarea unei ordini oligarhice, cu amendamentul că într-un interval de trei luni de la înlăturarea vechii ordini să fie efectuate noi alegeri pentru *Suomen kansaneduskunta.* Dreptul la inițiativa legislativă era conferit şi populației: propunerile care întruneau un număr de 10.000 de semnături urma a fi discutate în procedură de urgență. În cazul în care un cetățean ajungea victimă a administrației, acesta avea dreptul de a-şi cere dreptatea în justiție. O comisie parlamentară urma să vegheze asupra legalității activităților tuturor organelor statului.[10]

Bazându-se pe asemenea documente, istoricii Osmo Jussila, Seppo Hentilä şi Jukka Nevakivi consideră în monografia închinată istoriei moderne finlandeze că liderii Finlandei roşii nu aspirau la o dictatură proletară de tip leninist, ci la o democrație parlamentară bazată pe principiul suveranității poporului. Revoluționarii finlandezi erau social-democrați, nu bolşevici. Liderii mişcării muncitoreşti finlandeze au început revoluția ca un grup relativ omogen.[11] În contrast, Juhani Paasivirta consideră că principalul scop al conducerii roşii era „de a rescrie balanța de putere care fusese stabilită în Finlanda ca rezultat al alegerilor parlamentare desfăşurate în toamna anului 1917". Juhani Paasivirta admite că planurile stângii cu privire la viitoarea formă de guvernământ în Finlanda acordau un rol central Dietei. Documentul din februarie care formulează acest plan conține însă şi clauza că urma a nu se face rabat de la nici un mijloc în cazul în care „forțele reacționare" ar fi amenințat din nou țara. Însă reformele propuse de social-democrați erau mai degrabă social-democrate în conținut decât bolşevice.[12] În fine, Jukka Pastela apreciază că eterogenitatea mai degrabă decât omogenitatea i-a caracterizat pe liderii social-democrați, ai sindicatelor şi ai gărzilor roşii, astfel încât au fost elaborate şi unele documente care contraziceau vederile democratice ale proiectului de Constituție. Mai mult, acesta arată că propunerile lui Lenin din 31 ianuarie 1918 de a se constitui o

[10] Pastela, 64-66.
[11] Jussila, Hentilä şi Nevakivi, 109.
[12] Paasivirta 1988, 137.

federație între Rusia Sovietică şi Finlanda au găsit unele urechi receptive în rândurile liderilor noului regim de la Helsinki.[13]

La jumătatea lunii februarie 1918, linia frontului dintre „albi" şi „roşii" fusese deja trasată.[14] Aceasta traversa sudul Finlandei, începând din Golful Botnic până la lacul Ladoga, la nord de oraşele Pori, Tampere, Heinola şi Viipuri. Conform unor estimări, forța maximă a trupelor roşii a fost de 100.000 de oameni, din care 70.000 s-au implicat activ în luptă. Gărzile civile numărau aproximativ 70.000 de oameni. Cifrele avansate de Jason Lavery pentru gărzile roşii sunt de 40.000 la sfârşitul lunii februarie şi de numai 65.000 la sfârşitul lunii aprilie, niciodată numărul celor aflați sub arme concomitent nedepăşind cifra de 40.000. În schimb, el oferă cifre ceva mai mari ale forțelor albe, de 45.000 la începutul lunii martie şi de 70.000 la sfârşitul lui aprilie. Trupele ruse aflate pe teritoriul Finlandei sunt estimate la alți 40.000 de militari.[15]

La mijlocul lunii februarie, o ofensivă a gărzilor roşii a fost stopată pe toate fronturile. La sfârşitul aceleiaşi luni, infanteria uşoară a jägerilor, totalizând aproximativ 1.000 de oameni, care primise mai bine de un an de instruire militară în Germania şi luptase în Curlanda, a sosit la Vaasa şi a întărit dispozitivul albilor. Mannerheim a lansat un atac general împotriva gărzilor roşii la jumătatea lunii martie.[16] Pe frontul occidental, albii au avansat spre Tampere (unde s-a dat principala bătălie a războiului), oraş pe care l-au ocupat după lupte violente pe 6 aprilie. Armata albă şi-a dovedit astfel eficiență militară datorată conducerii ofițerilor săi profesionişti, în vreme ce gărzile roşii erau marcate de lupte intestine şi de lipsa autorității ofițerilor. Pe frontul răsăritean, bătălia principală s-a dat la Rautu în Karelia.[17]

Senatul de la Vaasa a cerut asistență militară Suediei. Un batalion de voluntari de peste 700 de oameni s-a alăturat astfel trupelor lui Mannerheim. Suedia a organizat ajutor umanitar pentru Finlanda albă. La mijlocul lunii februarie 1918, aceasta a trimis o expediție militară în Insulele Åland pentru a „proteja" populația locală de trupele ruseşti care, alături de o divizie de gardă civilă finlandeză, erau staționate acolo. Ruşii s-au retras de pe insulă, iar finlandezii au fost dezarmați. Decizia guvernului suedez a atras protestele Finlandei albe şi roşii, ca şi pe cele ale Germaniei şi Rusiei Sovietice. La începutul lunii martie un escadron naval german a debarcat pe insule, iar în mai suedezii au părăsit insula.

La jumătatea lui ianuarie, guvernul finlandez a cerut Germaniei să-i repatrieze pe jägeri pentru a forma nucleul viitoarei armate finlandeze şi a solicitat

---

[13] Pastela, 66.

[14] În Proclamația către armata din Karelia, din 23 februarie 1918, generalul Mannerheim jura că nu va pune sabia în teacă „înainte ca legea şi ordinea să domnească în țară, înainte ca toate fortărețele să fie în mâinile noastre, înainte ca şi ultimul soldat al lui Lenin să fie alungat nu numai din Finlanda, ci şi din Karelia rusească", vezi Kirby 1975, 230-231, document 133.

[15] Jason Lavery, „Finland 1917-1919: Three Conflicts, One Country," *Scandinavian Review* 94, No. 3 (Spring 2007): 10.

[16] *The Memoirs of Marshal Mannerheim*..., 159.

[17] Jussila, Hentilä şi Nevakivi, 109-110.

armamentele necesare pentru o divizie de infanterie. O delegație finlandeză condusă de profesorul Edvard Hjelt va ține legătura cu guvernul german. Finlandezii au sperat în van că germanii vor obține la Brest-Litovsk estul Kareliei şi Petsamo de la ruşi. Când germanii au rupt armistițiul cu ruşii, Berlinul a decis să trimită expediții militare în Ucraina, în regiunea baltică şi în Finlanda pentru a înăbuşi revoluția bolşevică de la periferia Rusiei. Germanii aveau nevoie de o solicitare a Finlandei în vederea îndeplinirii acestui deziderat. Reprezentanții de la Berlin ai Senatului de la Vaasa, fără a informa instituția tutelară, au scris un memoriu în care au solicitat să fie trimise trupe în Finlanda pentru a salva această țară „de la o înfrângere iminentă". O săptămână mai târziu, Germania a anunțat că era de acord cu cererea finlandeză. Decizia de a trimite trupe germane în Finlanda a fost adoptată la o conferință a comandanților politici şi militari germani la 13 februarie 1918.[18] Existau deja precedente în acest sens întrucât tinerii finlandezi din cadrul Koniglich Preussisches Jager-Bataillon începuseră deja să fie transportați cu submarinele germane UC 78 şi UC 57 şi cu vaporul *Echitate* deja din anul anterior. Chiar a doua zi după decizia germană menționată mai sus, batalionul finlandez se îmbarca pentru Finlanda, iar la data de 25 februarie acesta deja defila în fața lui Mannerheim.[19]

Reluarea atacurilor germane împotriva Rusiei la 18 februarie a revitalizat planurile de trimitere a unei forțe germane în Finlanda. În conversațiile dintre Comandamentul Suprem German (Oberste Heeresleitung – OHL) şi comandantul Statului Major al Amiralității, Henning von Holtzendorff, s-a abordat inițial posibilitatea ca o unitate specială a marinei militare germane să transporte în Finlanda (la Pori şi Rauma) o divizie mixtă care să fie menținută acolo, o bază fiind creată de asemenea în Insulele Åland. Totuşi, această operațiune nu avea termene clare de realizare. Lucrurile au luat o altă întorsătură în momentul debarcării suedeze în Åland, existând chiar temerea că suedezii, în ciuda asigurărilor contrare date de ministrul de externe Johannes Hellner, doreau să anexeze arhipelagul.[20]

În aceste condiții, a început organizarea Diviziei Ostsee (Mării Baltice) la Danzig. Aceasta avea un efectiv uman de 9445 de militari şi consta din statul major al Diviziei 12 Landwehr, trei batalioane de jägeri şi cinci companii de biciclete din cadrul Brigăzii 95 Infanterie de Rezervă (care făcea parte din Divizia 94 infanterie), trei regimente de cavalerie, 18 piese de artilerie etc. Divizia urma a fi condusă de generalul de brigadă Gustav Adolf Joachim Rüdiger, Graf von der Goltz, comandant care se făcuse remarcat pe frontul de vest şi care pregătea în acel moment Divizia 37 Infanterie pentru ofensiva programată în luna martie. Noua misiune primită de a conduce Divizia Ostsee nu l-a entuzi-

[18] Griffiths, 106.
[19] A. Harding Ganz, „The German Expedition to Finland, 1918", *Military Affairs* 44, No. 2 (Apr., 1980): 85.
[20] Ibid., 85-86.

asmat, întrucât Frontul de Est părea deja neimportant. Către jumătatea lunii martie, von der Goltz a purtat şi o discuţie lămuritoare cu liderul Finlandei albe, Svinhufvud, iar conducerea armatei germane a dat asigurări că trupele sale nu se vor amesteca în problemele interne finlandeze şi se vor plasa sub conducerea lui Mannerheim. Acesta din urmă, alarmat de creşterea numărului de soldaţi recrutaţi de Garda Roşie, a fost nevoit să renunţe la rezervele sale cu privire la debarcarea germană şi chiar să o solicite imperativ pe data de 20 martie.[21]

La 1 aprilie, Divizia Ostsee s-a îmbarcat la Neufahrwasser, ajungând în Hanko la data de 3 aprilie. Un acord semnat două zile mai târziu de germani cu ruşii prevedea neutralitatea importantei flote ruseşti din Helsinki, căreia trebuia să i se permită plecarea către Kronstadt imediat ce traficul maritim putea fi reluat. În condiţiile în care, la 6 aprilie, Mannerheim reuşise victoria de la Tampere, forţelor germane le-a revenit sarcina de a elibera capitala Helsinki. Rezistenţa roşilor a fost fermă, iar trupele germane au avut nevoie de asistenţa flotei conduse de amiralul Meurer (care a ocupat Sveaborgul) pentru a obţine victoria. După lupte de stradă foarte acerbe, Helsinki a căzut în mâna lui von der Goltz, la data de 14 aprilie, care în aceeaşi zi a defilat prin Piaţa Senatului. Între timp, o brigadă de 3000 de militari condusă de Freiherr von Brandenstein a debarcat la Lovisa pentru a tăia calea ferată situată la est de Lahti. La 19 aprilie, von der Goltz a reluat atacul către Riihimäki în nord, iar trupe conduse de generalul maior Ernst Löfström a cucerit, la 19 aprilie Viipuri, luând şi 15.000 de prizonieri. De acum reunite, forţele albe şi cele germane au scos din luptă alţi 25.000 de militari roşii, la 2 mai, şi au cucerit victoria finală. Divizia Ostsee a pierdut în timpul luptelor 354 militari, pierderile totale germane însumând circa 1000 de oameni. La 16, mai Mannerheim deja conducea parada trupelor albe victorioase în Piaţa Senatului, pentru ca două săptămâni mai târziu să-şi dea demisia în semn de protest faţă de linia progermană a liderilor finlandezi Svinhufvud şi J.K. Paasikivi .[22]

Rolul jucat de germani în susţinerea albilor, ca şi cel al sovieticilor în sprijinirea roşilor, dovedesc că, departe de a fi numai o afacere internă a Finlandei, războiul implica şi o dispută pe liniile de contact şi la limita sferelor de influenţă a marilor puteri. De altfel, la 1 martie 1918, a fost încheiată o înţelegere între Republica Muncitorească Socialistă Finlandeză şi Rusia Sovietică prin care Finlanda ceda Rusiei o parte din Istmul Kareliei şi garanta asigurarea legăturilor telegrafice ruse cu Suedia pe teritoriul său. Finlanda se dovedea astfel importantă pentru Rusia ca o linie de contact între St. Petersburg şi Suedia.[23] Tratatul era apreciat de liderii bolşevici ca fiind primul astfel de instrument internaţional semnat între două state socialiste. Negocierile în vederea semnării sale nu au fost însă aşa de line după cum au lăsat să se înţeleagă cuvântări-

[21] Ibid., 86.
[22] Ibid., 87-88.
[23] Paasivirta 1988, 143.

le oficiale şi declarațiile de presă. Două aspecte au fost contondente: chestiunea cetățeniei şi cea a regiunii nordice denumite Petsamo (Pechenga) care oferea Finlandei acces la Oceanul Arctic. În cele din urmă, finlandezii au acceptat să impună condiții minimale ruşilor pentru conferirea cetățeniei finlandeze, în vreme ce Rusia a lăsat Petsamo Finlandei, Lenin exprimându-şi însă surprinderea că un guvern revoluționar manifestă asemenea sensibilități burgheze.[24]

În cealaltă tabără, surpriza înțelegerii germano-finlandeze a fost totală pentru Senat şi pentru Mannerheim (care a amenințat cu demisia). Perplexitatea a crescut atunci când s-a aflat că reprezentanții finlandezi fuseseră obligați să semneze trei înțelegeri cu Germania: un tratat, o înțelegere comercială şi maritimă şi o asigurare secretă că Finlanda va rambursa Germaniei toate costurile derivând din asistența militară acordată. Tratatul din 7 martie nu permitea Finlandei să acorde nici un privilegiu unei terțe părți fără ca mai întâi să se consulte cu Germania.[25] În înțelegerea comercială şi maritimă se stipula că Finlanda acorda Germaniei un tratament comercial privilegiat. Asigurarea de rambursare a costurilor a fost întărită printr-un schimb de note diplomatice. Finlanda devenea un cap de pod militar german: ea era obligată să acorde Germaniei, la cererea acesteia, dreptul de a stabili baze pentru forțele sale navale oriunde pe teritoriul Finlandei. Svinhufvud a aprobat aceste documente.[26] Prin articolul 6 al tratatului de la Brest-Litovsk din 3 martie 1918, Rusia a acceptat să pună capăt agitației şi propagandei îndreptate împotriva guvernului şi a instituțiilor publice din Finlanda. Finlanda şi Ålandul trebuia să fie evacuate imediat de trupe ruseşti.[27] Numai flota baltică a rămas, datorită gheții, blocată în Helsinki.[28]

Între timp, victoria albilor a forțat guvernul social-democrat să adopte o serie de măsuri excepționale. În noaptea de 10 spre 11 aprilie, *Kansanvaltuuskunta*, Consiliul Central al Muncitorilor şi ofițeri ai Gărzii Roşii au decis să-l desemneze pe Kullervo Manner ca dictator în scopul de a „restabili ordinea şi disciplina în armată". Manner devenea astfel singurul dictator din istoria Finlandei. Dictatura sa a ținut numai câteva zile, întrucât la 26 aprilie guvernul, care se refugiase la Viipuri, s-a retras în Rusia.

Războiul civil a făcut aproximativ 30.000 de victime, din care circa 25.000 au fost din rândul social-democraților. Primul val de teroare roşie s-a derulat la începutul războiului şi a costat viața a aproximativ 1.600 de oameni, mulți neimplicați nicicum în războiul civil, „victime colaterale", cum ar fi denumite astăzi. În special „squadrele zburătoare" roşii au devenit celebre prin acțiunile lor teroriste. De asemenea, în aprilie, roşii, aflați în retragere, au declanşat un nou val de teroare. Albii şi-au luat revanşa în aprilie când au făcut circa 8.300 de

[24] Pastela, 66-67.
[25] A se vedea câteva dintre articolele tratatului în Kirby 1975, 235-236, document 139.
[26] Jussila, Hentilä şi Nevakivi, 117.
[27] Vezi ultimele două paragrafe din articolul 6 al Tratatului de la Brest, în http://www.histdoc.net/history/history.html/brest.htm
[28] Griffiths, 137.

victime. 3.200 de albi şi 3.500 de roşii au murit în luptă. Nici soldaţii ruşi nu au scăpat de valul de teroare, câteva sute fiind împuşcaţi după căderea oraşelor Tampere şi Viipuri. Aflaţi în lagăre de concentrare, suferind de foame şi boli, aproximativ 12.000 din cei 80.000 de roşii luaţi prizonieri au murit. La jumătatea lunii mai 1918, un tribunal de „înaltă trădare" a condamnat 67.788 de roşii la diverse pedepse: 555 la moarte (jumătate au fost executate), 60.000 la închisoare. În toamnă, 40.000 dintre aceştia au fost eliberaţi. La sfârşitul anului 1918, 6.100 de roşii erau încă în captivitate.[29] Victimele care au căzut în luptă activă au reprezentat doar 20-25% din numărul total de victime cauzate de război.[30] Restul au fost „victime colaterale".

Cetăţeni ai Finlandei	
În timpul ciocnirilor din 1917	21
1918, Albi	5305
1918, Roşii	28.008
1918, Civili	240
1919	121
Cetăţeni ai altor state	
Ruşi (aproximativ)	3000
Germani	294
Suedezi	34
Total morţi şi dispăruţi	37.000

Numărul celor decedaţi ca urmare a Războiului Civil[31]

Termeni folosiţi pentru a descrie acest război au fost: război de eliberare, război de clasă, revoltă[32], război civil, război intern. Până în anii 1960, denumirea cea mai frecvent întâlnită era aceea de război de independenţă sau război de eliberare (*vapaussota*): roşii erau priviţi ca fiind trădători ai statului finlandez, iar victoria lor ar fi avut ca rezultat anexarea Finlandei de către Rusia Sovietică. Din acel moment, motivaţia roşiilor a început să fie mai bine înţeleasă. Ei au luptat pentru idealurile clasei muncitoare, pentru convingerile lor. Termenul de revoluţie ia în considerare faptul că „roşii" au răsturnat guvernul legal în capitală şi au înlăturat Eduskunta aleasă democratic. A fost creat un nou sistem guvernamental şi existau planuri pentru a întrona o nouă ordine socială. Noţiunea de război de clasă (*luokkasota*) porneşte de la concepţia protagoniştilor social-democraţi asupra războiului. Pentru roşii, a fost un război între clase sociale diferite, aşa cum ei au înregistrat acest conflict în imaginaţia lor

[29] Jussila, Hentilä şi Nevakivi, 111-112.
[30] Paasivirta 1988, 145.
[31] Jari Eerola, Jouni Eerola, *Henkilötappiot Suomen sisällissodassa 1918* (Turenki, 1998), 159.
[32] La 15 mai 1918, preşedintele Svinhufvud folosea termenul de „rebeliune", Kirby 1975, 241-242, document 142.

colectivă. Albii vorbesc uneori de o rebeliune roşie şi de o revoltă roşie. Interesant este că în memoria colectivă a celor mai mulți membri ai clasei muncitoare războiul a rămas cu denumirea de rebeliune (*kapina*) sau rebeliune roşie (*punakapina*). Termenul de război civil (*Suomen sisällissota*), care s-a şi impus în istoriografie, pleacă de la ideea că, la fel ca în Rusia, şi în Finlanda s-a desfăşurat practic un război civil sau război intern.[33]

Pornind de la concepția istoricului Ferdinand Braudel cu privire la faptul că istoria acționează cu mii de viteze în acelaşi timp, considerăm că, pentru a înțelege mai corect evenimentele, trebuie să luăm în considerare atât cadrul intern ce a creat fondul conflictelor sociale ce au avut ca rezultat războiul civil, cât şi circumstanțele internaționale şi implicațiile marilor puteri, în primul rând ale Rusiei Sovietice şi ale Germaniei. O victorie a roşilor, în conjuncție cu un cadru internațional favorabil Rusiei, ar fi afectat destinul Finlandei, tot aşa după cum susținerea acordată de U.R.S.S. Cubei a generat o transformare treptată a Cubei într-un stat comunist. O Finlandă aflată sub spectrul unei Germanii învingătoare în războiul mondial este dificil de imaginat ca stat suveran şi democratic. În cele din urmă, victoria Antantei în război, conjunctura regională (rolul şi influența unor state învecinate, precum Suedia) şi condițiile interne vor contribui pentru a da un anumit profil politicilor internă şi externă finlandeză.

[33] Jussila, Hentilä şi Nevakivi, 114-115.

Partea a XIV-a

Finlanda: de la Războiul Civil, la Tratatul de Pace de la Tartu

Când Finlanda şi-a declarat independența, Eduskunta nu a abrogat constituția monarhică din 1772 care, în concepția liderilor finlandezi, rămăsese în vigoare în perioada de autonomie. Finlanda era încă o monarhie în concepția unora dintre partidele de dreapta. Eduskunta s-a întrunit din nou pe 15 mai 1918, având în componență doar 84 de delegați. Circa 40 de membri ai Eduskuntei se refugiaseră în Rusia, iar 50 fuseseră luați în custodie de albi. Cinci au fost executați imediat. P.S.D. era reprezentat doar de un delegat, mai târziu de încă doi. Eduskunta a funcționat în această formulă din mai 1918 până în februarie 1919. La mijlocul lunii mai, Eduskunta i-a oferit temporar puterea supremă lui Svinhufvud, care a devenit astfel regent al Finlandei. Cea mai importantă decizie adoptată de acest legislativ a fost legea care permitea țăranilor care munceau în arendă anumite pământuri să le cumpere la valoarea din 1914, ceea ce reprezenta doar 10% din valoarea lor reală în anul 1918. Rezultatul acestei măsuri a fost crearea a circa 123.000 de noi ferme în Finlanda.[1]

Deoarece opinia dominantă a grupărilor burgheze din Finlanda era că Germania va câştiga războiul, finlandezii s-au grăbit să câştige încrederea şi simpatia viitorilor stăpâni ai continentului. Una dintre măsurile avute în vedere a fost aceea de a alege un prinț german ca rege al Finlandei. Regentul a început să pregătească, alături de generalul von der Goltz, o alianță militară. La rândul său, Senatul a cerut germanilor ajutor pentru organizarea armatei finlandeze. Mannerheim a observat direcția greşită în care se îndrepta țara sa şi a demisionat din fruntea armatei acesteia. Circa 100 de ofițeri germani au luat parte la organizarea forțelor armate finlandeze. Comanda noii forțe a fost inițial împărțită între un ofițer german, colonelul von Redern, şi unul finlandez, colonelul N.G. Procopé. În august Redern a obținut control deplin asupra acestei forțe.[2]

La sfârşitul lunii mai 1918, Svinhufvud l-a numit pe Paasikivi conducător al Senatului. Monarhiştii au câştigat o majoritate clară în guvern. Numai doi miniştri, printre care agrarianul K. Kallio[3], erau republicani. Susținerea pentru monarhie s-a întărit în timpul războiului civil în sânul partidelor burgheze. Tabăra învingătoare considera că populația se dovedise necoaptă pentru democrație. De asemenea, se dorea reîntronarea respectului față de autorități şi limitarea radicalismului violent ce se declanşase în 1917-1918.[4] Avantajul unui

[1] Jussila, Hentilä şi Nevakivi, 121-122.
[2] Paasivirta 1988, 153.
[3] Kyösti Kallio (1873-1940) a luptat pentru integrarea economică şi socială a națiunii finlandeze. În acest scop, reforma agrară şi promovarea educației şi culturii finlandeze reprezentau cele mai importante mijloace în opinia sa, http://www.kansallisbiografia.fi/english.html.
[4] Jussila, Hentilä şi Nevakivi, 122-123.

rege străin era şi acela că, venind din străinătate, era considerat imparțial, având astfel posibilitatea de a media între partidele politice.[5]

Toți Finlandezii Bătrâni, inclusiv Paasikivi, erau monarhişti. Finlandezii Tineri erau divizați între monarhiştii conduşi de Svinhufvud şi republicanii lui Ståhlberg. Cea mai importantă susținere pentru un regim republican venea din partea agrarienilor, conduşi de Santeri Alkio. Opinia republicană democratică era ghidată de convingerea că securitatea țării şi abilitatea sa de a-şi consolida poziția în lume depindeau în primul rând de gradul de stabilitate atins în afacerile interne. Republicanii erau mult mai încrezători în capacitatea țărilor mici de a urma o politică externă independentă. Aceştia mai subliniau necesitatea ca Finlanda să aibă o politică externă flexibilă. În contrast cu conservatorii, republicanii credeau că resursele mai mari ale Antantei vor determina în final rezultatul războiului.[6]

La începutul lunii iunie 1918, Senatul lui Paasikivi a introdus în Eduskunta o propunere pentru o formă monarhică de guvernământ. Eduskunta a acceptat propunerea, dar republicanii au reuşit să folosească prevederile majorității calificate pentru a împiedica ca această măsură să fie declarată urgentă, şi în felul aceasta adoptată de către Parlament. La 7 august, s-a votat în favoarea propunerii ca legea să fie adoptată după alegerile următoare. În acest moment, monarhiştii au venit însă cu o nouă strategie. Deoarece Constituția din 1772 era încă în vigoare, Dieta era obligată să găsească un nou monarh după încetarea liniei regale. Pe data de 9 august, Eduskunta a autorizat Senatul să întreprindă acțiunile necesare în această direcție. Planurile finlandeze l-au vizat inițial pe fiul Kaizerului, Oscar. Consilierii lui Wilhelm al II-lea au considerat însă situația din Finlanda era prea instabilă pentru a se hazarda să întreprindă un asemenea pas. La sfârşitul lunii august 1918, s-a decis ca prințul Friedrich Karl de Hessa (căruia i s-a acordat numele de Väinö I) să fie invitat pentru a prelua tronul Finlandei. La începutul lunii septembrie, prințul şi-a dat consimțământul în fața unei delegații de monarhişti din Finlanda. Prințul a fost ales rege al Finlandei pe data de 9 octombrie, exact ziua în care Germania s-a angajat în discuții de armistițiu cu Antanta.[7]

În august 1918, au început la Berlin convorbiri de pace între Finlanda şi Rusia Sovietică pentru a discuta chestiunea Kareliei răsăritene şi a regiunii Petsamo. Potrivit recensământului din anul 1897, Karelia răsăriteană avea o populație de 200.000 de locuitori din care 60% erau karelieni şi 40% ruşi. Deşi Karelia avea o importanță culturală şi sentimentală pentru finlandezi, aceasta prezenta o serie de particularități care făceau dificilă anexarea sa la Finlanda. După cum arată Anatole Mazour, faptul că aceasta s-a aflat pe falia dintre influența rusească şi cea suedeză constituia principalul impediment. Influența

[5] Lavery 2007: 13.
[6] Paasivirta 1988, 150.
[7] *Helsingin Sanomat*, număr special, http://www2.hs.fi/extrat/digilehti/kuukausiliite/arkisto/2002/08 (accesat la 28.10.2010).

rusească asupra acestei provincii a fost puternică şi se manifestase pentru aproximativ opt secole. În plus, Karelia era ortodoxă, în contrast cu Finlanda luterană. În timp ce Karelia de vest fusese alipită Finlandei începând din 1809, Karelia răsăriteană a continuat să facă parte din Rusia.[8] Susținute de naționaliştii finlandezi, unele cercuri kareliene susținuseră desprinderea de Rusia (13 iulie 1917), în vreme de Adunarea Națională de la Uhtua (17 martie 1918) decisese unirea cu Finlanda, decizie nerecunoscută însă pe plan internațional.[9] Tocmai de aceea după trei săptămâni, convorbirile s-au soldat cu un eşec. La sfârşitul lunii august, un batalion finlandez de grăniceri a trecut frontiera cu Rusia, în Karelia estică, şi a ajuns până la Repola, unde locuitorii deciseseră să se alăture Finlandei. La începutul primăverii, o expediție de voluntari din nordul Finlandei a fost înarmată pentru a prelua Petsamo. Finlandezii au întâlnit însă trupele britanice din Murmansk şi s-au retras. Expediții similare vor fi trimise din Finlanda în Karelia rusească şi în lunile următoare.[10]

Britanicii au susținut toate acțiunile militare îndreptate împotriva Germaniei pentru a evita ca întreaga forță a armatei germane să fie aruncată asupra frontului de vest.[11] În vara anului 1918, aceştia şi-au întărit efectivele militare din Murmansk prin trimiterea Brigăzii 237 pentru a-i ajuta pe albi împotriva roşilor care făcuseră pace cu germanii. Britanicii au dorit să blocheze invadarea nord-vestului Rusiei de către Germania şi Finlanda albă. La începutul verii anului 1918, britanicii au format Legiunea Murmansk a Roşilor Finlandezi. Aceasta era alcătuită din finlandezi care părăsiseră Finlanda după războiul civil. Oskari Tokoi s-a alăturat legiunii. În februarie 1919, legiunea cuprindea 1.200 de oameni şi avea sarcina de a nu permite ocuparea Kareliei răsăritene de către germani sau de finlandezii albi. Atât albii, cât şi roşii care se refugiaseră în Rusia i-au privit pe legionari ca pe nişte trădători şi aceştia nu au reuşit să influențeze major evenimentele din regiune. Ulterior, Marea Britanie şi S.U.A. au condiționat recunoaşterea independenței Finlandei de iertarea sau permisiunea de a se exila în Canada acordată legionarilor. În toamna anului 1919, cei mai mulți legionari s-au întors în Finlanda.[12]

Regele ales al Finlandei a devenit curând o povară pentru politica externă finlandeză. Senatul Paasikivi a demisionat la sfârşitul lunii noiembrie. Profesorul Lauri Ingman a format un nou guvern burghez de coaliție. Senatul a devenit cunoscut sub numele de guvern, iar senatorii au adoptat denumirea de miniştri. Jumătate din cabinetul lui Ingman era alcătuit din republicani şi era

[8] Mazour 1956, 62-63.
[9] Thorsten Kalijarvi, „The Question of East Carelia", *The American Journal of International Law* 18, No. 1 (Jan., 1924): 94.
[10] Ibid.
[11] Marea Britanie a continuat să fie foarte influentă în regiunea baltică de la sfârşitul anului 1918 până la al Doilea Război Mondial, vezi Eino Lyytinen, *Finland in British Politics in the First World War* (Helsinki: Suomalainen Tiedeakademia, 1980), 4.
[12] Mazour 1956, 64-65. Pe larg, la Craig Gerrard, „The Foreign Office and the British intervention in the Finnish Civil War", *Civil Wars* 3, No. 3 (Autumn 2000): 87-100. Acesta din urmă aduce în discuție şi circumstanțele luptelor finlandezo-britanice pentru Pechenga de la jumătatea lunii mai 1918.

pro-aliat. În aceste circumstanțe, Mannerheim a început să negocieze cu reprezentanții puterilor occidentale din Londra şi Paris, în noiembrie-decembrie 1918.[13] Mai întâi, generalul a acționat în nume propriu, apoi ca emisar al cabinetului. El şi-a asumat, în numele guvernului țării sale, răspunderea adoptării unei atitudini pro-aliate. Regentul Svinhufvud a demisionat la 12 decembrie. Poziția sa a fost ocupată de Mannerheim. Înțelegând situația delicată a Finlandei, la 14 decembrie, cu demnitate şi discreție, prințul Friedrich Karl[14] a anunțat că abdică. Peste două zile trupele germane au părăsit Helsinkiul[15].

Una dintre condițiile britanice de recunoaştere a Finlandei a fost desfăşurarea de noi alegeri. Puterile Occidentale au numit o comisie care să stabilească măsura în care Finlanda se îndepărtase de sfera de influență a Germaniei. Prin urmare, regentul Mannerheim a convocat corpul electoral pentru noi alegeri la 1-2 martie 1919. Alegerile au fost câştigate de P.S.D. care a obținut 80 de mandate. Uniunea Agrară a fost însă marele învingător al scrutinului urcând la 42 de mandate. Pentru restul partidelor, schimbările au fost nesemnificative. Trei sferturi dintre membrii Eduskuntei erau republicani. În aceste condiții, Marea Britanie a recunoscut, la data de 6 mai 1919, independența Finlandei. A doua zi S.U.A. a urmat exemplul fostei sale metropole. Franța a reînnodat legăturile diplomatice cu Finlanda, rupte din cauza orientării progermane a Helsinkiului. Mannerheim a numit un nou guvern progresisto-agrarian în frunte cu progresistul Kaarlo Castrén.

Deşi forțele politice progermane fuseseră învinse în alegeri, Finlanda aştepta totuşi unda verde din partea Marilor Puteri europene pentru a interveni militar în Rusia şi a ocupa Karelia rusească. În aprilie 1919, o forță finlandeză de 1.000 de voluntari a pătruns în Karelia Orientală lângă Aunus (Olonets). Finlandezii au ajuns până la râul Syvävi (Svir).[16] Detaşamentele finlandeze au fost întâmpinate de forțe ruseşti care le-au forțat să se retragă pe teritoriul finlandez, la sfârşitul lunii iunie. O altă forță finlandeză de 4.000 de oameni s-a alăturat războiului de eliberare estonian la sfârşitul lunii decembrie 1918.[17] Mannerheim considera eliberarea Estoniei ca fiind necesară, deoarece teritoriul estonian, odată aflat în mâinile forțelor antibolşevice, uşura un atac asupra St. Petersburgului, politică continuată de altfel, cu mai mult sau mai puțin entuziasm, de-a lungul anului 1919.[18]

---

[13] La 15 noiembrie, Mannerheim s-a întâlnit cu lordul Robert Cecil care a afirmat că Londra nu putea recunoaşte independența Finlandei până când Conferința de Pace nu adopta o decizie, *The Memoirs of Marshal Mannerheim*..., p. 192.

[14] Ulterior, acesta va deveni, din 1925, şef al Casei de Hessa, trecând în neființă în anul păcii de la Moscova impusă de către U.R.S.S. Finlandei (1940).

[15] Jussila, Hentilä şi Nevakivi, 124-125.

[16] Comisarul Poporului pentru Afaceri Străine al Uniunii Sovietice a protestat vehement la adresa „...actelor de agresiune comise de Finlanda asupra teritoriului Republicii Ruse Sovietice...", Kirby 1975, 250-251, document 149.

[17] Kalervo Hovi, *Interessenspharen Im Baltikum: Finnland Im Rahmen Der Ostpolitik Polens, 1919-1922*, (Helsinki: SHS, 1984), 40-43.

[18] Heino Arumäe, *Eesti ja Soome suhted 1920-1925. Dokumentide kogumik* (Tallinn: Eesti Riigiarhiiv, 1997), 12-70.

Generalul Judenici, comandantul rușilor albi, a rămas în primăvara anului 1919 în Helsinki pentru a recruta ofițeri ruși în armata sa. El spera să convingă conducerea finlandeză să invadeze St. Petersburgul. În iunie, Judenici i-a promis chiar lui Mannerheim că Rusia, în contrapartidă, va fi pregătită să recunoască independența Finlandei, să organizeze un referendum în Karelia Orientală şi să acorde Ingriei autonomie culturală. Mai mult, Judenici a mers până la a-i promite lui Mannerheim că-i va ceda conducerea operațiunilor de capturare a fostei capitale imperiale ruseşti. Regentul Finlandei avea şansa de a juca o carte mare în istorie. Majoritatea noii Eduskunte era de acord cu anexarea Kareliei Orientale, deşi doar activiştii susțineau atacarea St. Petersburgului. Activiştii sperau, prin urmare, că Mannerheim va amâna ratificarea Constituției abia adoptate, va dizolva Eduskunta şi va chema populația din nou la urne. Între timp, finlandezii îi vor alunga pe ruşi din St. Petersburg. Acesta a fost planul pentru o lovitură de stat pe care activiştii l-au gândit la începutul lunii iulie 1919. Mannerheim a aprobat proiectul, dar a pus condiția ca puterile occidentale să susțină invadarea St. Petersburgului. Personalități de marcă ale Partidului Coaliției, precum Paasikivi şi Ingman, s-au opus însă planului. Promisiunile Marii Britanii şi ale Franței rămâneau vagi. Prin urmare, Mannerheim a ratificat Constituția pe data de 17 iulie 1919.[19] Această Constituție a fost una de bun augur pentru Finlanda, întrucât a îndepărtat-o de excesele democratice ale balticilor. Constituția finlandeză crea un sistem de guvernare care combina o preşedinție puternică cu un Parlament care avea ca menire principală încurajarea consensului şi menținerea stabilității în viața politică.[20]

La acest moment din istoria Finlandei, în mod realist, coaliția nesocialistă condusă de Rafael Erich, care a preluat puterea în martie 1920, a considerat necesară încheierea păcii cu Rusia. În iunie, au început la Tartu tratative de pace cu această țară. Negocierile vor dura aproape cinci luni. Delegația finlandeză a fost condusă de Paasikivi şi a inclus delegați ai fiecărui partid parlamentar. Rusia Sovietică era reprezentată de Jaan Antonovici Bērzinš.[21] Finlanda a expus cereri teritoriale extinse: o frontieră care să pornească de la lacul Ladoga la Marea Albă via lacul Onega. Aceasta însemna că Finlanda ar fi cuprins Karelia răsăriteană, Petsamo şi Peninsula Kola. E adevărat, pentru Karelia răsăriteană era cerut dreptul de autodeterminare. Finlandezii au sperat, fără succes, să fie susținuți în eforturile lor de Puterile Occidentale şi de Polonia. Ruşii le-au respins toate solicitările. Ei au afirmat că populației kareliene i se acordase deja drept de autonomie în cadrul Comunei Muncitorilor Karelieni condusă de comunistul finlandez Edvard Gylling şi fondată la 8 iu-

[19] Jussila, Hentilä şi Nevakivi, 130-131.
[20] Max Jakobson, *Finland. Myth and Reality* (Helsinki: Otava Publishing Company, 1987), 13.
[21] Prima întrunire a negociatorilor, în care aceştia şi-au expus opiniile, s-a desfăşurat la 12 iunie 1920, vezi Kirby 1975, 253-255, document 151.

nie.[22] A fost aproape imposibil să se ajungă la o înțelegere în privința regiunii Petsamo sau a câtorva insule situate în Golful Finic care erau importante pentru ruşi în ceea ce priveşte apărarea St. Petersburgului. La 12 august, a fost semnată înțelegerea de armistițiu bazată pe *statu-quo ante*.[23]

Preşedintele Ståhlberg s-a opus oricăror concesii față de ruşi, deşi Paasikivi înclina spre un compromis. În iulie, tratativele au intrat în impas, dar în august ambele părți erau dispuse să facă concesii. Convorbirile secrete dintre social-democratul Väinö Tanner şi conducerea delegației sovietice au fost decisive pentru promovarea unei soluții de compromis. Tratatul de pace a fost semnat la Tartu, la 14 octombrie 1920.[24] Rusia Sovietică recunoştea încă o dată independența Finlandei, care a obținut atât Petsamo, cât şi coridorul la Oceanul Arctic[25]. Helsinkiul a fost însă nevoit să retrocedeze districtele Repola şi Porajärvi pe care le ocupase în anul anterior (art. 10 prevedea retragerea trupelor finlandeze în 45 de zile). Pe de altă parte, Rusia sovietică se obliga să acorde amnistie locuitorilor din aceste districte, aceştia aveau dreptul de a părăsi în termen de o lună teritoriul Rusiei, celor rămaşi li se garantau anumite drepturi şi libertăți (art. 11). Statul finlandez a reuşit – decizie ce va costa Helsinkiul scump mai târziu – să ajungă cu frontiera la numai 30 de km față de Petrograd şi Kronstadt.[26] Această situație va alimenta o stare permanentă de tensiune (cel puțin potențială) cu Rusia, deşi finlandezii au distrus câteva dintre fortificațiile pe care le aveau în această regiune. Interesele de securitate a Moscovei vor fi însă tot timpul marcate de o graniță pe care o percepea ca fiind o amenințare.

Tratatul de la Tartu a fost susținut în Parlament de P.S.D. şi de Partidul Progresului, ca şi de unii parlamentari din cadrul Partidului Coaliției şi Partidului Agrar. Dreapta radicală s-a opus însă acestuia. Tratatul va deveni în percepția dreptei naționaliste un simbol al trădării împotriva moştenirii anului 1918.[27] Un fost şef al poliției din Repola s-a sinucis în momentul când i s-a cerut să se retragă în interiorul noilor granițe ale Finlandei.[28] Acest instrument juridic internațional a fost ratificat, după o îndelungată dezbatere parlamentară, la data de 1 decembrie 1920, cu o majoritate solidă de 163 la 27. Ratificarea a fost urmată, curând, de o invitație oficială adresată Finlandei de a deveni membră a Ligii Națiunilor.[29]

---

[22] Aceasta era exact ziua când delegația finlandeză sosise la Tartu, Kalevi Holsti *The Origins of the Finnish foreign policy, 1918-1922. Rudolf Hoslti's role in the policy*, Microfilm (Stanford University, Ann Arbor University Microfilms International, 1961), 233.
[23] Ibid., 246.
[24] Textul tratatului în Kirby 1975, 256, document 152.
[25] Ståhlberg considerase obținerea regiunii Petsamo ca fiind de maximă importanță şi fusese dispus la concesii în Karelia, vezi Paasivirta 1988, 150.
[26] Documente istorice despre Finlanda, http://www.histdoc.net/history/dorpat1920_en.html (accesat la 25.01.2004).
[27] Lauri Karvonen, *From White to Blue-and-Black. Finnish Fascism in the Inter-War Era* (Helsinki, 1988), 17.
[28] Jussila, Hentilä şi Nevakivi, 138-139.
[29] Paasivirta 1988, 226-227.

Partea a XV-a

Viața politică finlandeză în perioada interbelică

Viața politică finlandeză s-a dezvoltat şi stabilizat rapid în deceniile de după război. Totuşi Finlanda a fost țara nordică cel mai mult expusă instabilității politice în perioada interbelică. Acest fapt se explică printr-o serie de caracteristici proprii între care antipatiile dintre socialişti şi nesocialişti, antipatii care au fost amplificate de războiul civil şi purtate apoi mai departe în perioada dintre războaie. Social-democrații moderați, partidul cu cea mai largă reprezentare în parlament în toată această perioadă, erau percepuți pe scena politicii ca nefiind de încredere, iar cooperarea cu ei a fost evitată de nesocialişti. Grupurile radicale de dreapta au avut, de asemenea, un rol foarte important în producerea acestei instabilități.[1]

Dacă până în 1917 pentru gruparea partidelor politice fuseseră foarte importante criteriile atitudinii față de Rusia şi față de chestiunile lingvistice, după obținerea independenței se va constitui sistemul pluripartit specific celorlalte țări scandinave pe baza unor noi criterii. Sistemul politic caracterizat de existența mai multor partide politice este foarte diferit de sistemele politice care au la bază unul sau două partide. Astfel, cel dintâi se caracterizează prin flexibilitate şi sensibilitate în tratarea unor chestiuni delicate, dar şi prin faptul că reflectă organizarea socială pe clase şi este influențat de curente tradiționale de opinie. Elementele care au conturat apariția şi definirea caracteristicilor partidelor finlandeze au fost războiul civil, dar şi conflictul constituțional şi cel lingvistic din 1918-1919.

Războiul Civil a produs majore influențe asupra social-democrației care, părăsită de elementele sale radicale, va adopta o linie reformistă şi democrat parlamentară şi se va bucura de o mult mai largă legitimitate. Pe de altă parte, Războiul Civil a lărgit prăpastia dintre burghezie şi mişcarea de stânga, împărțind în fapt societatea finlandeză în două tabere distincte.

Conflictul constituțional s-a dus în jurul întrebării dacă Finlanda trebuia sa devină monarhie constituțională sau să rămână republică. Această chestiune a divizat la rândul său societatea finlandeză, elementele republican-liberale formând Partidul Progresist Național, iar cele conservatoare naționaliste grupându-se în Partidul Coaliției Naționale. Primul a avut lideri mai ales din rândul Tinerilor Finlandezi, iar cel din urmă, mai ales din rândul Bătrânilor Finlandezi. Această demarcație între republicani şi monarhişti este însă de scurtă durată, căci în 1919 este adoptată noua Constituție republican-democrată.

[1] Nordstrom, 272, 279.

Dezvoltarea Partidului Agrarian în primii ani după război avea să dea imaginea finală a sistemului partidelor politice din Finlanda, grupate în patru zone principale: Dreapta (Partidul Coaliției şi Partidul Suedez), Centru (Agrarieni şi Progresişti), Stânga împărțită în două (social-democrații şi comuniştii).[2] Această demarcație a arenei politice avea să se prelungească şi după al Doilea Război Mondial. Existența Partidului Suedez arată că problematica lingvistică a continuat să fie importantă, deşi importanța sa a scăzut continuu. Greutatea pe care agrarienii au avut-o în politica finlandeză este o dovadă a rolului special pe care agricultura l-a avut în societatea finlandeză, mai important decât în cadrul oricărei alte societăți nordice. Acest rol a fost reprezentant de tensiunile dintre rural şi urban, dintre producătorii rurali şi consumatorii urbani.

Perioada 1918-1920 a adus aşadar schimbări politice importante. Apariția noilor partide a reprezentat atât expresia unor stări de fapt, a realităților sociale, politice şi economice ale țării, cât şi începutul unei noi epoci şi începutul unor noi tradiții, noile partide aducând în istoria politică a Finlandei noi opinii, noi provocări, noi posibilități.[3]

Problema lingvistică a fost şi ea foarte importantă în conturarea spectrului politic de după război. Constituția din 1919 stabilea că finlandeza şi suedeza erau limbile oficiale ale republicii. Fiecare cetățean avea dreptul de a folosi limba maternă în orice situație, puteau înainta către oficialitățile statului documente în limba maternă, se puteau adresa acestor autorități în limba maternă şi primeau răspunsul şi documentele necesare în limba maternă. Legile suplimentare din 1921 şi 1922 au continuat legiferarea chestiunii lingvistice, stabilindu-se că districtele administrative ar trebui să fie pe cât posibil monolingve. Un district era considerat a fi monolingv dacă minoritatea din districtul respectiv reprezenta sub 10% din totalul populației. Dacă aceste procent era mai mare, atunci districtul era considerat bilingv. În cazul oraşelor Helsinki şi Turku acest criteriu nu se aplica, ele fiind considerate bilingve. Într-un district bilingv, autoritățile aveau obligația de a răspunde solicitantului în limba sa maternă. În tribunale, limba acuzatului avea să fie limba desfăşurării procesului. Clasificarea lingvistică a districtelor avea să se facă la fiecare zece ani pe baza statisticilor oficiale. Funcționarii statului trebuia să vorbească atât finlandeza, cât şi suedeza. Adoptată pe 1 iunie 1922, Legea Lingvistică a intrat în vigoare începând cu 1 ianuarie 1923, țara fiind divizată în districte lingvistice. Dintre cele 554 de localități (exceptând Insulele Åland unde populația vorbea aproape în totalitate limba suedeză), 549 erau monolingve de limbă finlandeză. Dintre cele şapte provincii administrative, patru erau considerate a fi de limbă finlandeză, iar trei bilingve. Printr-o lege din 1923 se stabilea bilingvismul uni-

[2] Kenneth Douglas McRae notează că Partidul Suedez, deşi la dreapta spectrului politic în perioada autonomiei, după obținearea independenței, s-a mutat treptat tot mai mult spre centru. McRae, 125.

[3] Juhani Mylly, *The emergence of the Finnish Multi-Party system. A comparison with developments in Scandinavia, 1870-1920*, Turun Yliopisto Poliittisen historian tutkimuksia D, 3/1981 (Eripainos: Scandinavian Journal of History, 5/1980), 277-293.

versității din Helsinki. Limba de predare urma a fi determinată de limba vorbită de studenții majoritari în cadrul cursului respectiv.[4] Suedeza fusese până în acel moment limba folosită în chestiunile oficiale, iar în noua situație importanța sa fusese practic redusă, ceea ce i-a iritat pe vorbitorii de limbă suedeză.[5]

În Finlanda, minoritatea vorbitoare de limbă suedeză a avut o situație complet diferită de cea a altor minorități est-europene. În Estonia, Lituania, Ungaria, Cehoslovacia etc., minoritățile se exprimaseră adesea împotriva mișcărilor naționaliste care duseseră la independența națională şi la apariția noilor state. Finlandezii vorbitori de limbă suedeză însă au susținut cu putere cauza independenței, au fondat mişcarea Jäger şi s-au alăturat Albilor în Războiul Civil. În anii 1918-1919, când chestiunea lingvistică a fost adusă în prim plan, au existat şi voci care au susținut o mişcare separatistă, militând pentru alipirea la Suedia a zonelor în care vorbitorii de limbă suedeză erau majoritari (Insulele Åland şi largi părți din Ostrobotnia). Erik von Retting, preşedintele Partidului Suedez, a respins cauza separatistă, dar a susținut totuşi obținerea unei anumite forme de autonomie. Finlandezii vorbitori de limbă suedeză s-au arătat nemulțumiți de faptul că noua Constituție din 1919 a eşuat în a le aduce autonomie regională. Însă decizia de a asigura limbii suedeze statut de limbă oficială a mai calmat avântul separatiştilor şi a dovedit că orice discuții despre autonomia locală aveau să se realizeze în limitele impuse de Constituție. În 1923, liderii minorității suedeze au exprimat din nou puternice tendințe separatiste care au fost însă criticate chiar de către unii dintre membrii aceleiaşi comunități. Aceşti critici, arătat că Partidul Suedez şi-a neglijat obligațiile față de societatea finlandeză, exagerând cu atenția arătată pentru chestiunea lingvistică. De altfel în primii ani ai independenței, finlandezii de limbă suedeză se opuseseră şi ideii de a împărți administrativ Finlanda în funcție de limba folosită, după modelul elvețian al cantoanelor.[6] În 1924, neînțelegerile din cadrul acestui partid au devenit tot mai vizibile. Facțiunea de dreapta şi reprezentanții comunității de afaceri cereau o cooperare mai strânsă cu celelalte partide burgheze, considerând că trebuie să se acorde prioritate apărării valorilor şi instituțiilor democratice, iar nu apărării drepturilor suedeze. Programul pe care partidul îl va adopta în acelaşi an era un compromis între propunerile facțiunii de dreapta şi programul tradițional liberal al partidului. Istoricii au considerat ca Partidul Suedez a fost şi conservator, şi liberal, mai exact moderat conservator în chestiunile economice şi sociale, liberal în chestiunile privitoare la drepturile individuale şi ale grupurilor minoritare.

Chiar dacă partidele finlandeze au adoptat o atitudine moderată în chestiunea lingvistică, persista un sentiment tradițional destul de puternic în favoarea fenicizării. Aşa-numita chestiune universitară a fost cea mai controversată discuție în problema lingvistică între cele două războaie. Bilingvismul la Uni-

[4] Wuorinen 1965, 338-341.
[5] Puntila, 124-125.
[6] Lavery, 100.

versitatea din Helsinki a nemulțumit studenții care în majoritate erau vorbitori de limbă finlandeză. În 1924, în cadrul Societății Academice Karelia, s-a cerut fenicizarea completă a universității, iar poziția acestei societăți a fost rapid adoptată de restul studenților şi chiar şi de multe organizații nestudențești.[7] Unele cercuri ale Partidului Agrarian au susținut şi ele activitățile Societății Karelia. În 1926, agrarienii plasează pe primul loc în agenda lor politică chestiunea fenicizării. Partidul Conservator a fost şi el divizat de chestiunea lingvistică, dar în 1927, în ciuda pasiunii dezbaterilor, partidul va adopta un program care prevedea o poziție moderată în această problemă. În 1929, radicalii din partid vor reveni în forță, iar la congresul partidului se arată că principalul scop al conservatorilor avea să fie din acel moment fenicizarea completă a statului finlandez, transformarea limbii finlandeze în singura limbă oficială şi asigurarea pentru suedezi a drepturilor lingvistice specifice unei minorități. Partidul Progresist s-a arătat mai moderat şi decât agrarienii, şi decât conservatorii, o linie care s-a dovedit a fi una de succes, căci Partidul Progresist a participat la formarea majorității guvernelor interbelice. Pe măsură ce colaborarea dintre Partidul Suedezilor şi cel Social-Democrat s-a strâns, cel dintâi s-a depărtat de dreapta şi s-a apropiat tot mai mult de centru. În 1926, socialdemocrații au format guvernul cu ajutorul Partidului Suedez. În anii 1930-1931, atenția de la chestiunea lingvistică a fost distrasă de Mişcarea Lapua, apărută ca o încercare de eliminare a comunismului din Finlanda. Inițial, mişcarea a fost susținută de toate partidele, dar ulterior Partidele Social-Democrat, Agrarian, Progresiv şi Suedez s-au disociat total de această mişcare şi au format „Frontul pentru respectarea legii".[8] În 1935, guvernul a propus parlamentului o lege prin care se stabilea finlandeza ca unică limbă de predare în cadrul Universității din Helsinki, menținând 21 de posturi cu predare în limba suedeză. Proiectul nu a trecut pentru că s-au opus atât parlamentarii ultra-finlandezi, în majoritate agrarieni, care considerau că 21 de posturi este prea mult, cât şi Partidul Suedez care considera ca erau prea puține. În 1937, o versiune modificată a acestei legi, care reducea numărul posturilor cu predare în limba suedeză la 15, a fost adoptată.[9] Între timp, antagonismul dintre cele două facțiuni lingvistice a făcut ca o serie de Mecena ai culturii să fondeze la Turku două universități private: una suedeză (1918) şi alta finlandeză (1922).

---

[7] Mişcarea aşa-numiților Ultra-Finlandezi din anii 1920 cerea introducerea limbii finlandeze ca limbă unică nu numai în universitate, ci în toate instituțiile publice. Ultra-finandezii arătau că în Finlanda 90% din populație vorbea finlandeza ca prima limbă, iar majoritea celorlalte 10 procente vorbea bine sau fluent finlandeza ca a doua limbă. Se mai considera că niciun cetățean al Finlandei nu ar trebui să stăpânească limba suedeză pentru a se descurca într-o instituție publică. În cursul anilor 1920 şi 1930 finlandeza avea să devină limba elitelor, e educației şi a culturii, ceea ce a slăbit pozițiile ultra-finlandezilor, care rămân foarte puțini. Lavery, 100.

[8] Timo Soikkanen, „Changing bourgeois parties in a changing Finnish society", in *Political parties in Finland. Essays in history and politics*, eds. Juhani Mylly, R. Michel Berry (University of Turku, 1987), 73-76.

[9] Lavery, 101.

Idealul „națiunilor înrudite" a dat naştere la formarea de către trei studenți, care luaseră parte la războaiele desfăşurate împotriva Rusiei, a Societății Academice Kareliene. Această asociație a devenit susținătorul cel mai ardent al ideii Finlandei Mari[10]. Aceasta ar fi trebuit să includă Karelia Răsăriteană, Ingria, partea suedeză a regiunii Länsipohja şi o parte din regiunea laponă a Norvegiei. Societatea se îngrijea şi de susținerea refugiaților din Karelia Răsăriteană. Din 1924 s-a ocupat cu diseminarea propagandei ideologice şi influențarea politicilor publice, mai ales în chestiunea lingvistică. În manifestul asociației era accentuată ideea unității naționale de voință. Din manifest răzbătea ura față de ruşi. Societatea cuprindea studenți. Cineva putea deveni membru al asociației doar prin primirea unei invitații de înscriere. În cei 22 de ani cât a funcționat, din asociație au făcut parte 3.100 de membri. Petiția asociației din noiembrie 1928, care chema la finlandizarea Universității din Helsinki, a fost semnată de 90% dintre studenții de sex masculin vorbitori de finlandeză.

Un alt conflict se manifesta la nivelul armatei, între tinerii ofițeri Jäger şi generalii fostei armate imperiale ruse. Cea mai importantă instituție destinată să apere Finlanda Albă era Garda Civilă[11]. Prin statutul din februarie 1919 şi legea din 1927, rolul acesteia ca organizație de apărare voluntară permanentă a fost consolidat. Garda Civilă era anticomunistă şi împărtăşea vederi de dreapta. Atitudinea acestei organizații a fost uneori, în timpul diferitelor crize străbătute de Finlanda, imprevizibilă. Garda Civilă acționa şi ca un instrument de control politic local. În cadrul recrutărilor, opiniile Gărzii Civile despre un anumit tânăr erau foarte importante. La sfârşitul anului 1918, Garda Civilă avea 39.000 de membri. Doar un an mai târziu, numărul de membri ai acesteia crescuse la 100.000. Existau 22 de organizații regionale. Fiecare sat avea propria sa filială. Organizația Lotta Svärd, fondată în 1921, ajunsă la 170.000 de membri la sfârşitul anilor 1930, era varianta feminină a Gărzii Civile. Garda Civilă a fost cea mai largă organizație civilă din Finlanda perioadei interbelice. În afara apărării naționale, aceasta a organizat şi alte activități, în special gimnastică şi sport. În mediul rural, localurile Gărzii Civile au funcționat ca centre culturale şi de recreere, unde țăranii puteau merge în timpul liber. Dintre membrii Gărzii Civile, aproximativ jumătate erau mici fermieri, iar aproximativ 40% administratori civili şi oficialități. Numărul muncitorilor - care nu a depăşit nicicând 2000 - era mic, iar mişcarea sindicală i-a blamat ca pe nişte trădători de clasă. P.S.D. a propus de mai multe ori în Eduskunta abolirea Gărzii Civile şi a subsidierii din partea statului.

---

[10] Societatea continua idealurile secolului al XIX-lea precum crearea unui stat unificat finlandez şi acordarea unui rol central vorbitorilor de limba finlandeză, Risto Alapuro, *The Intelligentsia...*, în Engman şi Kirby, 157.

[11] Garda a fost o instituție esențială în timpul Războiului de Iarnă. După cum afirma diplomatul român de la Helsinki, Govella, într-un lung raport din 27 noiembrie 1939, unitatea națională şi moralul armatei finlandeze erau datorate activității desfăşurate de Garda Civilă, Arhivele Ministerului Afacerilor Externe (AMAE), fond 71/1920-1944, vol. 10, f. 205-211 (raport 1025 adresat lui Grigore Gafencu).

În iunie 1922, preşedintele şi Garda Civilă au ajuns la un conflict generat de opiniile politice exprimate la 9 iunie, în cotidianul *Hufvudstadsbladet*, de către o persoană care curând s-a dovedit a fi şeful regiunii Helsinki a organizației. În articol era postulată ideea că Finlanda nu trebuia să-şi lege soarta de cea a statelor limitrofe Rusiei sau de a puterilor occidentale, şi mai ales nu de a Poloniei şi a Țărilor baltice. În condițiile în care preşedintele a intervenit pentru a-l înlătura pe autorul articolului, a fost din nou pusă pe tapet ideea unei lovituri de stat. Activiştii au insistat chiar să-l nominalizeze pe generalul Mannerheim în calitatea de şef al organizației. Candidatura a fost respinsă însă de ministrul de război. Prin medierea lui Svinhufvud, în cele din urmă, la jumătatea lunii septembrie 1921, conflictul s-a aplanat printr-un compromis. Statutul Gărzii Civile a fost amendat pentru a-i permite acesteia mai multă autonomie. Ministrul de război a demisionat. Un jäger, colonelul Lauri Malmberg, a fost numit şef al gărzii. El va acționa în această calitate până la abolirea organizației în 1944[12].

O nouă criză va izbucni în cercurile militare superioare în primăvara anului 1924. Potrivit Constituției din 1919, apărarea țării era bazată pe conscripție universală. P.S.D. dorea să mențină bugetul țării la un nivel cât mai scăzut. Agrarienii au susținut inițial crearea unei miliții după model elvețian, unde serviciul militar ar fi durat numai câteva luni. Crizele din Karelia Răsăriteană au condus însă la o nouă lege a conscripției. În 1923, a fost formulat un nou plan de dezvoltare a armatei, cunoscut sub numele de „revizuirea apărării". Cauza crizei a fost reprezentată de lupta pentru putere dintre ofițerii care s-au format în Rusia țaristă – „elemente al căror patriotism este discutabil sau în care s-au păstrat conceptele, spiritul şi obiceiurile ruseşti" – şi jägerii formați în Germania. În aprilie 1924, 450 de jägeri şi-au înaintat demisia, fără însă a le fi acceptată. Protestul lor era îndreptat mai cu seamă împotriva comandantului-şef al armatei, generalul maior K.F. Wilkman, precum şi a altor ofițeri şcoliți în Rusia[13]. Protestul jägerilor a fost susținut de şeful Gărzii Civile, Lauri Malmberg, care a devenit ministru al apărării în guvernul de coaliție Ingman, în mai 1924. Wilkman a fost obligat să „plece la studiu în străinătate". Şi-a reluat comanda doar în toamna anului 1925. Curând după reîntoarcere, a ajuns în conflict cu preşedintele Relander şi, în mai 1926, a fost îndepărtat. Wilkman a fost înlocuit de generalul maior, în vârstă de numai 36 de ani, jägerul Aarne Sihvo[14]. Treptat, vechea generație a lăsat locul tinerilor ofițeri Jäger.[15]

Aşadar, noile interese şi preocupări au grupat scena politică în cinci partide principale. Elementele conservatoare au format Partidul Coaliției Naționale, reprezentând dreapta politică în rândul cetățenilor vorbitori de limbă finlandeză. Acest partid se definea ca apărător şi păstrător al moştenirii, valorilor şi scopurilor „naționale". Liberalii au format Partidul Progresist Național, un partid de centru, preocupat de consolidarea sistemului democratic şi de realizarea reformelor sociale. Interesele fermierilor erau reprezentate de Partidul Agrari-

[12] Jussila, Hentilä şi Nevakivi, 143-145.
[13] Kirby 1978, 70.
[14] Jussila, Hentilä şi Nevakivi, 145-146.
[15] Kirby 1979, 70.

an (fondat în 1908). Partidul Social-Democrat (fondat în 1903) a continuat să exprime interesele muncitorimii. Interesele finlandezilor vorbitori de limbă suedeză erau reprezentate de Partidul Poporului Suedez, fondat în 1906. În 1918, elementele radicale ale Partidului Social-Democrat au părăsit partidul şi s-au refugiat la Moscova unde în acelaşi an au fondat Partidul Comunist Finlandez. Acesta, până în anul 1930, când comunismul a fost scos în afara legii, a acționat în Finlanda prin intermediul diferitelor organizații[16] care erau de fapt manipulate de liderii aflați în exil, fie la Stockholm, fie la Moscova. Cel mai important reprezentant al comuniştilor în Finlanda era Arvo Tuominen, numit de Lenin „Poika" (Băiatul), pentru tinerețea sa. Tuominen a devenit editor al *Muncitorului Finlandez*, secretar al Partidului Socialist al Muncitorilor şi vicepreşedinte al Federației Sindicatelor. A fost arestat şi închis de mai multe ori din cauză că, în propriile cuvinte, „a făcut tot ceea ce a putut pentru a instala comunismul în Finlanda".[17] Faptul că Partidul Comunist Finlandez a fost constituit la Moscova de Finlandezii Roşii aflați în exil a plasat acest partid în ilegalitate încă din momentul constituirii sale.

Cele cinci teze ale mişcării comuniste finlandeze, formulate în momentul constituirii Partidului Comunist la Moscova, arătau că:

- muncitorii vor pregăti energic revoluția armată;
- muncitorii nu se vor întoarce la vechea mişcare muncitorească;
- activitatea lor era menită se asigure răspândirea comunismului şi victoria revoluției socialiste;
- în urma revoluției totale, puterea va reveni clasei muncitoare care va avea ca scop distrugerea totală a statului burghez;
- în timpul dictaturii muncitorilor, societatea comunistă se va ridica prin confiscarea imediată a pământului şi a proprietății capitaliste.

În iunie 1920, comuniştii şi opoziția de stânga desprinsă din Partidul Social-Democrat vor fonda în Finlanda Partidul Socialist Finlandez al Muncitorilor, în fapt o organizație comunistă, cunoscută din mai 1923 sub numele Partidul Finlandez al Muncitorilor. Programul său, realizat de O.V. Kuusinen, este mai puțin radical decât tezele formulate la Moscova, subliniindu-se faptul că partidul nu-i încurajează pe muncitori la violență, anarhie, dezordine sau insurecții. „Din contră, partidul caută ca prin educație şi activitățile sale să influențeze lucrurile, astfel încât victoria clasei muncitoare şi a socialismului să fie realizate cât mai repede posibil şi într-un mod paşnic".[18] Începând cu toamna aceluiaşi an, partidul va publica cotidianul *Suomen Työmies* (Muncitorul finlandez).[19] Programul partidului era în esență unul comunist, dar lipsit de radicalism, pentru a evita interzicerea partidului abia format. Deşi Kuusinen era cât se

[16] Wuorinen 1965, 236-237.
[17] Singleton 1998, 116.
[18] A.F.Upton, „The communist party in Finland", în A.F.Upton, with contributions by Peter P. Roh and A. Sparring, *The Communist Parties in Scandinavia and Finland* (London: Weidenfield and Nicolson, 1973), 114-130.
[19] Singleton 1989, 116.

poate de comunist, iar programul partidului era unul radical, au existat şi unii lideri ai proaspăt înfiinţatului partid care nu îl considerau a fi doar un front legal al partidului comunist.[20]

Extremiştii naţionalişti anticomunişti au fondat în anul 1929 Mişcarea Lapua, o mişcare radicală de dreapta, trecută şi ea în afara legii după tentativa de lovitură de stat din februarie 1932. Mişcarea Lapua alătura populismul ţărănesc naţionalismului clasei superioare. Eşaloanele superioare ale mişcării erau alcătuite din fermieri şi profesori. În faza radicalizării sale, mişcării i s-au alăturat ofiţeri din armată, feţe bisericeşti, figuri binecunoscute din lumea afacerilor şi industrie. Printre suporteri se numărau şi fermieri şi antreprenori care au avut de suferit de pe urma depresiunii. Membrii activi ai mişcării erau pregătiţi, la nevoie, să ia armele şi să dea o lovitură de stat. Ei considerau că o „revoltă patriotică" era mai utilă decât „legalitatea fără patrie". Mişcarea nu a elaborat un manifest scris. În concepţia ei, naţiunea avea nevoie să fie vindecată, chiar prin forţă la nevoie. Elitismul dezastruos şi privilegiul de clasă trebuia abolite. Parlamentarismul stricat trebuia înlocuit printr-o autoritate guvernamentală puternică. Trebuia adoptate măsuri hotărâte împotriva stângii, pericolul cel mai mare la adresa unităţii şi unanimităţii poporului finlandez.[21] Mişcarea Lapua dorea însă mai mult: asigurarea câştigurilor obţinute în urma Războiului Civil şi restaurarea Finlandei Albe. Ea continua o linie istorică care a debutat cu activismul din anii represiunii ţariste, crearea mişcării jägerilor şi Gărzii Civile, şi apărarea Finlandei Albe în timpul războiului civil. Patriotismul Mişcării Lapua era ultranaţionalist.[22] După scoaterea acesteia în afara legii, extrema dreaptă va fi reprezentată de Mişcarea Patriotică Populară (IKL) care va obţine în alegerile din 1933 şi 1936 câte 14 locuri în parlament, iar în 1939 – doar 8 locuri. Sub presiunea acestei mişcări, în 1930, au fost organizate noi alegeri parlamentare, iar comunismul a fost scos în afara legii[23], fiind considerat un „fenomen rusesc". În anii 1920, Partidul Socialist al Muncitorilor va intra tot mai mult sub controlul Moscovei[24]. Comuniştii erau percepuţi ca o extraordinară ameninţare la adresa independenţei naţionale.[25] La primul congres al Partidului Comunist Finlandez (SKP), cel de constituire, desfăşurat în august 1918 la Moscova, s-a discutat şi chestiunea independenţei Finlandei, deşi nu s-a adoptat nicio rezoluţie cu privire la acest subiect. Cu această ocazie, J. Rahjia a condamnat învechitul „concept al independenţei", iar K. Manner a arătat că „în cele din urmă graniţele vor dispărea; comuniştii ştiu că nu poate exista independenţă adevărată pentru ţările mici ca Finlanda".[26]

[20] Kirby 1979, 72.
[21] Upton, 180 şi urm.
[22] Jussila, Hentilä şi Nevakivi, 160-161.
[23] La 7 iulie 1930, aproximativ 12.000 de suporteri ai mişcării au mărşăluit spre Helsinki, urmând modelul marşului fascist asupra Romei din 1922, cerând legislaţie anticomunistă şi ameninţând că altfel vor lua singuri măsuri. Lavery, 98.
[24] Mylly, 291.
[25] Jutikkala şi Pirinen, 419.
[26] Upton, 117-118.

Radicalismul de dreapta finlandez nu a avut însă nimic în comun cu radicalismul de dreapta din Germania sau Italia, iar în Finlanda această mişcare nu a deținut niciodată controlul instituțiilor statului. Principala sa influență a fost asupra impunerii legilor pe baza cărora au fost luate măsuri anticomuniste, dar aceleaşi legi au fost ulterior folosite şi împotriva extremismului de dreapta.[27] Importanța acestei mişcări a fost supraestimată în presa vremii, atât internă, cât şi externă, dar rolul său în viața politică a fost foarte puțin însemnat, neparticipând la niciunul dintre cabinetele interbelice.[28] Una dintre consecințele Mişcării Lapua a fost reprezentată de faptul că facțiunea „Stânga Suedeză" a format propriul partid în 1931.[29] În anii 1920, funcționase ca grup de extremă dreapta aşa-numita Apărare Națională, o grupare paramilitară care susținuse activitățile altor grupuri de dreapta.[30] În contextul crizei economice, în 1929, a fost fondat Partidul Micilor Proprietari Finlandezi, un partid care ideologic era situat între ideologia agrariană şi cea social-democrată. Tot criza economică a favorizat şi apariția Partidului Popular, în 1932. În 1936, aceste două partide au fuzionat, formând Partidul Micilor Proprietari şi al Oamenilor de la Țară.[31]

Existența a cinci partide principale în Finlanda este dovada că de fapt niciunul dintre acestea nu a reuşit să devină majoritar. Iar rezultatul inevitabil a fost formarea unor guverne de coaliție în care toate aceste cinci partide au deținut portofolii în diferite momente. Până în 1932, durata guvernelor a fost destul de redusă, de la câteva luni la mai puțin de 2 ani, în perioada 1919-1932, succedându-se nu mai puțin de 16 guverne. Cel mai lung guvern a fost cel condus de progresistul T.K. Kivimäki (decembrie 1932-octombrie 1936).[32] Social-democrații şi agrarienii au format prima lor coaliție de guvernământ în 1937.[33] Datorită sistemului reprezentării proporționale, guvernele au fost în general coaliții în care fotoliul de premier era deținut fie de progresişti, fie de conservatori, fie de agrarieni, cu susținerea din timp în timp a Partidului Poporului Suedez. Singura excepție de la această regulă a fost constituită de guvernul minoritar de scurtă durată al social-democratului Väinö Tanner (1926-1927).[34] Dintre cele 20 de guverne ale perioadei interbelice, 8 au fost conduse de progresişti, 6 de agrarieni, 5 de conservatori şi unul de socialişti. În ciuda instabilității guvernamentale, Finlanda a urmat cu consecvență linia democratică în politica sa internă, iar acest fapt se explică în principal prin rolul pe care cei patru președinți ai țării l-au avut în această perioadă. În acelaşi timp, deşi coalițiile s-au schimbat, schimbările asociate au vizat în general restructurări minore şi de

[27] Haikiö 1992, 21-23.
[28] Wuorinen 1965, 242.
[29] Timo Soikkanen, „The development of political parties. An introduction and overview", in Mylly şi Berry, 31.
[30] Nordstrom, 279.
[31] Soikkanen, 31.
[32] Wuorinen 1965, 242-244.
[33] Haikiö 1992, 24.
[34] Singleton 1998, 115.

aceea ele nu au afectat ordinea politică. Compoziția parlamentului s-a schimbat şi ea foarte puțin.[35]

Majoritatea partidelor politice finlandeze erau organizate pe trei nivele principale. Cel mai important era reprezentat de Congresul de Partid, cel mai însemnat forum de decizie al partidului, urmat de Consiliul de Partid (sau comitetul executiv central al partidului) care era ales de Congresul Partidului. Exista, de asemenea, un Consiliu Lărgit al Partidului care se reunea pentru a determina poziția partidului în diferite chestiuni politice importante, cum era de exemplu formarea guvernelor. Din aceste organisme de partid făceau parte parlamentari ai partidelor respective în calitate de reprezentanți ai Grupurilor Parlamentare sau ai organizațiilor regionale de partid. Această organizare de partid era completată de organizațiile regionale care corespundeau provinciilor istorice ale Finlandei, districtelor electorale şi localităților. În municipiile mari puteau fi chiar mai multe organizații ale aceluiaşi partid.[36]

Alegerile parlamentare din perioada interbelică au prezentat o serie de elemente caracteristice. Din aproximativ 1,4 milioane de persoane cu drept de vot, se prezentau la urne aproximativ 60%. Bărbații îşi exercitau dreptul de a vota într-un procent mai mare decât femeile, locuitorii mediului urban mai mult decât cei ai mediului rural, deşi diferențele nu erau foarte mari şi în ambele cazuri prezența la vot depăşea 50 de procente. Pe parcursul întregii perioade interbelice, Partidul Social-Democrat şi-a menținut poziția fruntaşă, obținând, la alegerile din 1919, 80 de locuri în parlament, iar în 1939, nu mai puțin de 85 de locuri – ceea ce i-a asigurat o poziție foarte importantă între factorii de decizie la nivelul vieții politice. Dacă Partidele Agrarian şi al Coaliției Naționale şi-au menținut rezultatele politice de la începutul perioadei, iar la unele alegeri au obținut chiar rezultate mai bune (de la 42 de locuri în parlament în 1919, la 56 de locuri în 1939 pentru agrarieni, respectiv de le 25 la 28 pentru Kokoomus, sau de la 22 la 18 pentru suedezi), Partidul Progresist a suferit scăderi masive încă de la alegerile din 1922 (de la 26 de locuri în 1919, la 15 în 1922, respectiv 6 locuri în 1939). În ciuda acestei căderi, influența Partidului Național Progresist a fost foarte însemnată. Opt prim-miniştri ai perioadei interbelice, precum şi primul preşedinte al republicii, au venit din cadrul acestui partid. Comuniştii[37] au obținut în alegerile din 1922 nu mai puțin de 27 de locuri în parlament, iar în 1929, doar 23 de locuri.[38]

Alegerile parlamentare din martie 1919 au adus socialiştilor 80 de locuri în parlament, Partidului Agrar – 42, Partidului Coaliției Naționale – 28, Partidului Progresist – 26, Partidului Suedezo-Finlandez – 22 şi Partidului Creştin al Muncitorilor – 2 locuri. Prima sarcină a parlamentului a fost realizarea unei

[35] Nordstrom, 272.
[36] Juhani Mylly, „The Agrarian/Center Party in Finnish Politics," în Mylly şi Berry, 105.
[37] Comuniştii au participat la alegeri sub numele „Organizația Electorală a Muncitorilor Socialişti şi a Micilor Proprietari". (Jutikkala şi Pirinen, 415).
[38] Wuorinen 1965, 238-240.

constituții.[39] Ratificată în iulie 1919, noua Constituție a instituit în Finlanda republica parlamentară. Constituția stabilea că parlamentul exercita puterea legislativă. Preşedintele era învestit cu puteri largi. Pe lângă puterea executivă, preşedintele decidea în materie de politică externă, numea primul ministru şi membrii Consiliului de Stat, profesorii universitari, episcopii şi alți înalți funcționari ai statului, putea dizolva parlamentul şi reduce libertățile civile în caz de urgență, promulga legile adoptate de parlament, având şi drept de veto legislativ, era comandantul suprem al forțelor armate, avea rol de mediator pe scena politică internă. Preşedintele era ales pentru o perioadă de 6 ani, prin vot indirect, în cadrul unui colegiu elector format din 300 de electori, care la rândul lor erau aleşi prin vot universal (abia din anul 2000, preşedintele în Finlanda este ales prin vot popular.)[40] Preşedintele nu avea drept de veto în chestiunile legislative. El putea refuza promulgarea unei legi, dar dacă această inițiativă era reluată şi susținută de majoritate în parlament, atunci legea trecea. În acelaşi timp, preşedintelui îi era interzis orice amestec în luptele politice interne.[41] Parlamentul era ales pentru o perioadă de trei ani (din 1955 va fi ales pentru 4 ani). Constituția afirma că puterea politică aparține poporului reprezentat prin parlament. Votul universal, stabilit în 1906, este menținut, bărbații şi femeile având drepturi politice egale. Parlamentul avea dreptul de a interpela miniştrii, iar „membrii cabinetului trebuie să se bucure de încrederea parlamentului". Parlamentul numea o persoană care să monitorizeze afacerile militare şi civile, dar şi un comitet special care avea atribuții în domeniul politicii externe. Constituția prevedea, de asemenea, independența justiției şi garanta libertățile individuale. Cu excepția afirmării noului statut de stat independent, suveran, şi a formei de guvernământ, republică parlamentară, noua Constituție nu a adus modificări majore față de perioada anterioară.

Pe baza noii Constituții, la 25 iulie 1919. parlamentul a ales primul preşedinte al Finlandei, cu o majoritate de 143 de voturi din 200, în persoana profesorului Kaarlo J. Ståhlberg, membru al Partidului Național Progresist, care vreme de mai mulți ani fusese preşedintele Curții Administrative Supreme. Contracandidatul său, generalul Mannerheim, a primit doar 50 de voturi.[42] Actul privind forma de guvernământ, din 1919, a dat contur celor două elemente principale în politica finlandeză, parlamentarismul şi o preşedinție puternică. Acest sistem dual adoptat de Constituția finlandeză a funcționat în diferite situații istorice într-o manieră flexibilă. A permis Finlandei posibilitatea de a avea o serie de preşedinți foarte diferiți ca personalități, în funcție de cerințele momentului istoric respectiv. Deşi preşedinția a funcționat în diferite forme, relația dintre parlament şi puterea prezidențială instituțională a fost foarte stabilă. O preşedinție puternică, însemnând puteri lărgite pentru preşedinte, a

[39] Ibid., 234.
[40] Haikiö 1992, 20-21.
[41] Lavery, 94-95.
[42] Wuorinen 1965, 233-235.

fost inițial gândită să satisfacă pe susținătorii tradiției de a avea un lider puternic şi a reprezentat o deosebire față de restul republicilor parlamentare europene. În plus, după Războiul Civil, exista o mare neîncredere în metoda parlamentarismului pur. De aceea a fost susținută ideea unui şef de stat puternic şi independent, care să dispună de atribuții lărgite.[43]

Poziția primului preşedinte a fost inițial foarte fragilă. Încercând să adopte o poziție conciliatoare, Kaarlo J. Ståhlberg i-a propus lui Mannerheim postul de comandant şef al armatei, dar acesta a cerut ca activitatea sa să fie complet independentă de preşedinte şi guvern. A cerut, de asemenea, libertatea de a începe pregătirile pentru atacarea Petrogradului. Condițiile au fost inacceptabile, guvernul Castrén a demisionat, iar preşedintele Ståhlberg a numit ca premier pe progresistul J.H. Vennola. Noul guvern era de fapt o coaliție minoritară formată din progresişti şi agrarieni. Realizarea unui guvern majoritar în Finlanda a fost o sarcină foarte dificilă, aproape imposibilă. Cooperarea guvernamentală între dreapta şi stânga era imposibilă, iar singura alternativă era oferită de guverne minoritare de centru. Următorul guvern format de Rafael Erich, preşedintele Partidului Coaliției, în martie 1920, a fost urmat de un al doilea guvern minoritar format din agrarieni şi progresişti condus de acelaşi Vennola şi numit în aprilie 1921.

Pentru P.S.D., deşi era partidul cu cea mai mare reprezentare în parlament, a fost aproape imposibil să participe la formarea guvernului, din motive ideologice care îl izolau pe scena politică. De aceea social-democrații au susținut coalițiile formate de partidele de centru cu scopul de a obține o serie de concesii între care amnistierea prizonierilor roşii din Războiul Civil. În urma acestei politici, în anii 1919-1920, au fost eliberate condiționat aproximativ 5.600 de persoane în urma a două legi de amnistiere diferite. Alți aproximativ 40.000 de prizonieri eliberați anterior şi-au redobândit drepturile civile.

Perioada guvernelor 1919-1922 a impus o serie de importante reforme sociale, între care: noile legi municipale, legea privind educația obligatorie, legea privind reducerea sărăciei, legea care interzicea vânzarea de băuturi alcoolice (rămasă în vigoare până în 1931), Legea Kallio (care a permis oamenilor fără pământ să obțină o mică proprietate).[44] Deşi Partidul Progresist a pierdut 11 din cele 26 de locuri în parlament în urma alegerilor din 1922, în noiembrie el a continuat să facă parte din guvernul condus de Kyösti Kallio alături de agrarieni. În timpul acestui guvern partidele burgheze vor cere tot mai mult luarea unor măsuri împotriva activităților comuniste. În ianuarie 1923 Liga Protecției Finlandeze, creată cu câțiva ani mai devreme sub patronajul lui Svinhufvud şi Mannerheim, a cerut tuturor patrioților finlandezi să i se alăture în activitățile

[43] Esko Aho, „The president and government in Finland", în *Pitkä linja Mauno Koivisto, valtiomies ja vaikuttaja/The long perspective Mauno Koivisto, statesman*, editor Keijo Immonen (Kirjayhtymä, Helsinki, 1993), 91-92.
[44] Jussila, Hentilä şi Nevakivi (a), 134-136.

sale anticomuniste.[45] La acel moment pozițiile comuniştilor se întăreau. Aceştia infiltraseră încă din 1919 P.S.D. şi organizațiile de femei. Organizația de tineret a social-democraților căzuse şi ea în mâinile comuniştilor. Încercând o ultimă variantă de scăpare, în mai 1923, Partidul Socialist Muncitoresc Finlandez şi-a schimbat numele într-unul mai neutru, anume Partidul Muncitoresc Finlandez. Dar era prea târziu. În 1923 în timpul aşa-numitei „epurări Kallio", au fost arestați toți parlamentarii Partidului Muncitoresc Finlandez. Curtea de Apel din Turku a condamnat la închisoare pentru trădare 189 de persoane şi a scos în afara legii Partidul Muncitoresc Finlandez. P.S.D. a cerut dizolvarea parlamentului, iar guvernul Kallio a fost forțat să demisioneze. S-a format guvernul A.K. Cajander.

După alegerile parlamentare, s-a format guvernul condus de Lauri Igman, care la început a inclus toate cele patru partide burgheze, dar care în noiembrie a fost părăsit de miniştrii agrarieni, nemulțumiți de discuția privind drepturile de pensionare a funcționarilor publici. Guvernul Ingman a rămas în funcție până în martie 1925. În următorii cinci ani, s-au succedat în fruntea Finlandei şase guverne minoritate. În 1926, se formează guvernul minoritar social-democrat, condus de Väinö Tanner. Acest guvern va include pentru prima dată în istoria Finlandei o femeie ministru, Miina Sillanpää, ca ministru adjunct al Afacerilor Sociale. În 1927, Tanner pierde suportul Partidului Poporului Suedez în parlament ca urmare a neînțelegerilor privind realizarea bugetului pentru anul care urma şi, în consecință, guvernul cade.[46] Guvernul Tanner a fost considerat a fi o „curiozitate", o deraiere de la norma generală a politicii finlandeze interbelice.[47]

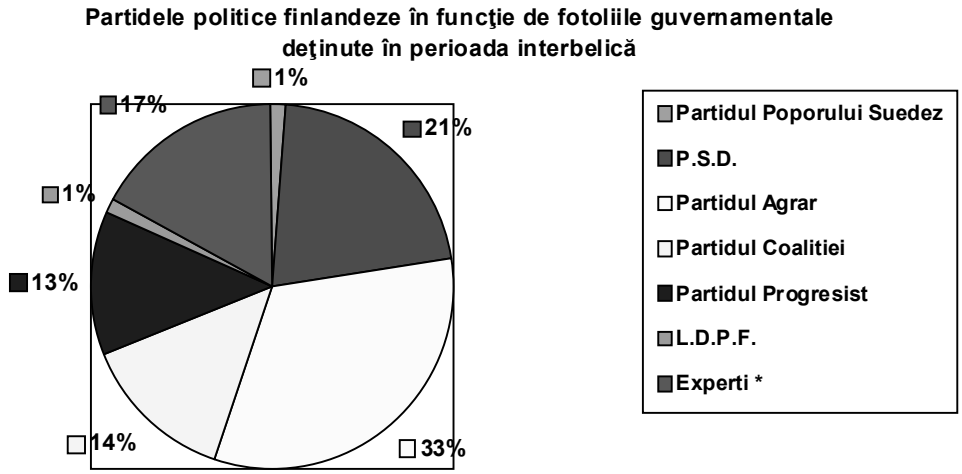

[45] Jaakko Mäkela, „The radical left and the communist party in Finnish politics", în Mylly şi Berry,161.
[46] Jussila, Hentilä şi Nevakivi (a), 148-151.
[47] Kirby 1979, 72.

Tabel cu guvernele Finlandei interbelice

Nr. crt.	Prim-ministru	Partidul primu-lui-ministru	Perioada de mandat	Număr total de zile la guvernare	Tip
1.	Svinhufvud	Partidul Finlande-zilor Tineri	27.11.1917 - 27.5.1918	182	majoritar
2.	Paasikivi	Partidul Finlandez	27.5.1918 - 27.11.1918	185	majoritar
3.	Ingman	Partidul Coaliției Naționale	27.11.1918 - 17.4.1919	142	majoritar
4.	Castrén K.	Partidul Național Progresist	17.4.1919 - 15.8.1919	121	minoritar
5.	Vennola	Partidul Național Progresist	15.8.1919 - 15.3.1920	214	minoritar
6.	Erich	Partidul Coaliției Naționale	15.3.1920 - 9.4.1921	391	majoritar
7.	Vennola 2.	Partidul Național Progresist	9.4.1921 - 2.6.1922	420	minoritar
8.	Cajander	ministerial	2.6.1922 - 14.11.1922	166	interimar
9.	Kallio	Liga Agrară	14.11.1922 - 18.1.1924	431	minoritar
10.	Cajander 2.	ministerial	18.1.1924 - 31.5.1924	135	interimar
11.	Ingman 2.	Partidul Coaliției Naționale	31.5.1924 - 31.3.1925	305	minoritar
12.	Tulenheimo	Partidul Coaliției Naționale	31.3.1925 - 31.12.1925	276	minoritar
13.	Kallio 2.	Liga Agrară	31.12.1925 - 13.12.1926	348	minoritar
14.	Tanner	P.S.D.	13.12.1926 - 17.12.1927	370	minoritar
15.	Sunila	Liga Agrară	17.12.1927 - 22.12.1928	372	minoritar
16.	Mantere	Partidul Național Progresist	22.12.1928 - 16.8.1929	238	minoritar
17.	Kallio 3.	Liga Agrară	16.8.1929 - 4.7.1930	323	majoritar
18.	Svinhufvud 2.	Partidul Coaliției Naționale	4.7.1930 - 21.3.1931	261	majoritar
19.	Sunila 2.	Partidul Național Progresist	21.3.1931 - 14.12.1932	635	majoritar
20.	Kivimäki	Partidul Național Progresist	14.12.1932 - 7.10.1936	1394	minoritar
21.	Kallio 4.	Liga Agrară	7.10.1936 - 12.3.1937	157	minoritar
22.	Cajander 3.	Partidul Național Progresist	12.3.1937 - 1.12.1939	995	majoritar

Sfârşitul anilor 1920 a cunoscut o creştere a activității politice a ambelor extreme, stângă şi dreaptă.[48] De asemenea, în a doua parte a anilor 1920, se va adânci şi confruntarea dintre social-democrați şi comunişti pentru a controla organizațiile muncitoreşti. Comuniştii controlau Organizația Centrală Sindica-

[48] Paasivirta 1989, 378.

lă încă de la începutul anilor 1920. Relațiile tensionate de pe piața muncii au dus la grevele din anii 1927-1928, greva de 10 luni a docherilor şi cea de 7 luni a topitorilor de pe şantierul naval Crichton-Vulcan fiind evenimentele cele mai însemnate ale acestei perioade. Grevele au fost puse pe seama agitațiilor comuniştilor şi explicate prin aceea că aceştia din urmă doreau să susțină economic Uniunea Sovietică (mai exact, era în interesul Uniunii Sovietice ca industria finlandeză să sufere întârzieri de producție). Membri ai Partidului Comunist au fost arestați, acuzați de intenția de a comite trădare, condamnați şi trimişi în lagărul de muncă de la Tammisaari. În acest fel activitățile „subterane" ale comuniştilor în Finlanda au fost paralizate. În 1930, Organizația Centrală Sindicală a fost interzisă, dar între timp a fost creată în secret şi ilegalitate Organizația Sindicatelor Roşii, care a încercat să organizeze o manifestație la începutul lui 1929 pentru o „Zi Roşie" internațională. Această intenție a eşuat, ca şi tentativa comuniştilor de a organiza o grevă în noiembrie 1929.

Mai multe organizații anticomuniste au apărut în 1929 între care Liga Lalli şi Liga Veteranilor Războiului Civil. La sfârşitul aceluiaşi an, Mişcarea Lapua şi-a trimis reprezentanții la Helsinki pentru a cere guvernului să ia măsuri ferme împotriva comuniştilor, amenințând că altfel vor rezolva ei singuri problema. Parlamentul a modificat legea privind libertatea de asociere în sensul că se permitea de acum abolirea acelor asociații care acționau „împotriva legii şi a bunului obicei". În 1930, suporterii Mişcării Lapua au trecut la acțiuni mai severe, nemulțumiți de măsurile luate de autorități. Persoanele bănuite de comunism sau a fi susținători ai acestei cauze (sute de persoane) au fost răpite, bătute (trei dintre acestea au murit din cauza rănilor suferite) şi lăsate de obicei la granița cu Uniunea Sovietică, pentru a le fi, iată!, mai uşor să ajungă în „țara lor utopică". Atunci când tribunalele au încercat să acționeze împotriva vinovaților, sute de persoane, susținători ai mişcării, s-au declarat vinovate, astfel încât au făcut imposibilă activitatea tribunalelor şi, în final, doar un număr foarte mic dintre răpitori au fost condamnați. Neputând fi sigur de reacția şi loialitatea Gărzii Civile, guvernul Kallio ezita în a adopta măsuri. Svinhufvud a fost de acord să medieze conflictul, dar deşi s-au făcut promisiuni de a se lua măsuri ferme care să oprească pentru totdeauna comunismul, guvernul Kallio a demisionat, iar la câteva săptămâni, preşedintele Lauri Kr. Relander (1925-1931) i-a cerut lui Svinhufvud să formeze guvernul.

Din noul cabinet au făcut parte toate cele patru partide burgheze şi trei miniştri-experți care nu aparțineau niciunui partid. În prima zi a noului cabinet, Mişcarea Lapua a răpit doi parlamentari – unul aparținând Partidului Socialist al Muncitorilor, iar celălalt, Partidului Micilor Fermieri (Eino Pekkala şi Jalmari Jötkö) – declarând că aceştia nu vor fi eliberați până ce nu vor fi fost arestați toți comuniştii din parlament. Aşa-numitul marş al țăranilor din 7 iulie 1930 – în fapt Marşul Mişcării Lapua – s-a desfăşurat paşnic. Preşedintele Relander şi liderii țării au privit de pe scările Catedralei din Helsinki marşul celor 12.000 de oameni veniți din provinciile finlandeze, întâmpinându-l cordial

pe şeful Mişcării, Vihtori Kosola.[49] Guvernul a ordonat închiderea ziarelor comuniste şi arestarea tuturor comuniştilor din parlament.[50] În ciuda ameninţării Mişcării Lapua, în parlament nu au trecut legile anticomuniste pe care guvernul Kallio le propusese înainte de a demisiona. Ca reacţie, deputatul social-democrat Väinö Hakkila a fost răpit de către reprezentanţi ai Mişcării şi dus în Ostrobotnia. Pentru a grăbi adoptarea măsurilor anticomuniste, preşedintele a dizolvat parlamentul şi s-au organizat noi alegeri parlamentare, în octombrie 1930. Întreaga campanie electorală a fost marcată de presiunile şi ameninţările Mişcării Lapua. Electoratul a ascultat de sfatul preşedintelui Relander şi a votat cu acele partide care şi-au anunţat disponibilitatea de a adopta legi anticomuniste. În consecinţă, Partidul Coaliţiei a câştigat 42 de locuri în parlament, social-democraţii au obţinut 66, cu 7 mai multe decât în mandatul anterior, iar comuniştii practic au dispărut din parlament. Mişcarea Lapua era pregătită să declanşeze o lovitură de stat, în cazul în care legile anticomuniste nu ar fi trecut în parlament, dar nu a fost cazul, pentru că au trecut.[51]

Mişcarea anticomunistă a avut încă de la început două facţiuni principale, una moderată şi una extremistă. Cea moderată reflecta aspiraţiile unei părţi largi a nesocialiştilor şi sublinia în principal nevoia de menţinere a stabilităţii sociale şi de respectare a legii şi ordinii. Facţiunea extremistă, reprezentată de persoane precum Vihtori Kosola, liderul Mişcării Lapua, favoriza într-o manieră mai deschisă instrumente de activitate precum violenţele, inclusiv răpirea oponenţilor şi folosirea la maxim a mijloacelor de exercitare a presiunii extraparlamentare. Marşul ţăranilor din iulie 1930 din Helsinki a reprezentat un maxim în activitatea acestei facţiuni.[52]

În ciuda măsurilor luate de guvern, violenţele, asasinatele, răpirile nu au încetat. La cea de-a zecea aniversare a Tratatului de la Tartu, în octombrie 1930, fostul preşedinte Ståhlberg şi soţia sa au fost şi ei răpiţi. Toate acesta au făcut ca opinia publică să îşi schimbe atitudinea faţă de Mişcarea Lapua. În primăvara lui 1931, P.E. Svinhufvud a fost ales preşedinte al republicii cu 151 de voturi, faţă de cele 149 obţinute de contracandidatul său, progresistul Ståhlberg.[53] Încurajaţi, în toamna lui 1931, Mişcarea Lapua a început atacul împotriva social-democraţilor. Această ostilitate a atins un maxim în februarie 1932 când în Mäntsälä a izbucnit o rebeliune îndreptată iniţial împotriva social-democraţilor locali. Pe 27 februarie 1932, 400 de bărbaţi înarmaţi, membri ai Gărzii Civile, au deschis focul asupra sediului Asociaţiei Muncii Social-Democrate, când şeful poliţiei a refuzat să întrerupă şedinţa acesteia. În zilele

[49] Jussila, Hentilä şi Nevakivi (a), 152-158.
[50] Mäkela, „The radical left and the communist party in Finnish politics", în Mylly şi Berry, 168.
[51] Jussila, Hentilä şi Nevakivi (a), 159.
[52] Paasivirta 1989, 380.
[53] Victoria lui Svinhuvfud se explică în parte prin decizia agrarienilor de a-l susţine, ceea ce se datora tocmai dorinţei acestora de a restaura stabilitatea socială şi ordinea legii. În vreme ce Svinhuvfud era o figură foarte populară printre susţinătorii dreptei, inclusiv a extremei drepte, el continua să fie un puternic susţinător al sistemului parlamentar. Paasivirta 1989, 382.

următoare la Mäntsälä s-au strâns suporteri ai Mişcării Lapua şi membri ai Gărzii Civile. La întâlnirea de la Hämeenlinna, din 29 februarie, liderii Mişcării Lapua decid să ceară guvernului şi preşedintelui printr-o telegramă „demisia cabinetului şi schimbarea orientării politice a țării". Se face, de asemenea, un apel către cetățeni să se adune la Mäntsälä de unde să pornească un marş spre capitală. Guvernul acționează ferm şi cere arestarea imediată a liderilor Mişcării.[54] Alte grupuri radicale nu se raliază revoltei, iar moderații, care până atunci susținuseră Mişcarea pentru scopurile sale anticomuniste, se disociază acum de ea. Organizația este interzisă, iar liderii săi – arestați. Condamnările care s-au dat au fost însă neînsemnate.[55]

Declanşarea rebeliunii din februarie 1932 a fost interpretată ca o măsură disperată a Mişcării Lapua care era din ce în ce mai slabă în influența sa politică. În ciuda concesiilor care i se făcuseră, în ajunul evenimentelor din Mäntsälä, Mişcarea se bucura de foarte puțin suport din partea parlamentului sau a guvernului pentru ultimele sale cereri în sensul interzicerii P.S.D., către care îşi orientase Mişcarea atenția după ce trecuse în parlament legislația anticomunistă. Un rol foarte important în înfrângerea acestei rebeliuni l-a avut larga reacție populară împotriva tentativei violente de a atenta la autoritatea guvernamentală şi la *status quo*. Conştient de dorința unei anumite părți a armatei şi a dreptei din Helsinki de a reorganiza structura puterii în țară, dar şi de simpatia acestora pentru cei care declanşaseră incidentul din Mäntsälä, preşedintele Svinhuvfud a ordonat armatei să izoleze, să închidă zona Mäntsälä, pentru a preveni răspândirea tulburărilor în afara zonei, dar şi pentru a împiedica venirea ajutorului pentru rebeli. Lovitura de grație dată acestora a fost discursul radiodifuzat al preşedintelui prin care acesta cerea încetarea tulburărilor şi revenirea la ordine.[56] În acelaşi discurs preşedintele a promis că insurgenților li se va permite să se întoarcă acasă, fără a suporta alte consecințe.

În ciuda pericolului prin care democrația finlandeză tocmai trecuse, dreapta încă nu dorea cooperarea cu P.S.D.-ul care a continuat să rămână izolat. Datorită unor neînțelegeri între preşedinte şi guvern cu privire la măsurile menite să limiteze efectele crizei economice, agrarianul J.E. Sunila a demisionat din funcția de prim-ministru în decembrie 1932. Preşedintele a cerut progresistului T.M. Kivimäki, care însă avea susținerea a doar 11 parlamentari conservatori, să formeze noul guvern. Ministru al Internelor între 1928 şi 1929, Kivimäki era în timpul evenimentelor de la Mäntsälä ministru al justiției şi a avut un rol însemnat în rezolvarea acestei probleme, ceea ce i-a adus încrederea preşedintelui. Kivimäki a reuşit să obțină susținerea parlamentarilor nesocialişti şi în acelaşi timp a evitat conflictul cu social-democrații, ceea ce a permis acestui guvern să se afle în funcție pentru o perioadă de patru ani, fiind cel mai lung guvern interbelic (decembrie 1932-octombrie 1936). Particularitățile acestui

[54] Puntila, 143-146.
[55] Nordstrom, 279-280.
[56] Paasivirta 1989, 382-383.

guvern sunt subliniate şi într-un raport al Legației României la Helsinki care scotea în relief faptul că personalitățile din cadrul acestui executiv fuseseră alese în funcție de capacitățile lor dmonstrate şi nu desemnate de partidele politice, pe care de altfel oficial nu le reprezentau. Sprijinul acordat de partide era mai degrabă tacit, executivul dorind a păstra o anumită echidistanță şi un anumit echilibru al vieții politice. Menirea guvernului era aceea de a pune stavilă atât mişcărilor de extremă dreaptă, cât şi celor de extremă stângă.[57]

Într-adevăr, în timpul acestui guvern, au fost adoptate o serie de măsuri politice şi sociale deosebit de importante. Au fost interzise organizațiile politice paramilitare, precum şi folosirea simbolurilor de partid la întâlnirile publice, au fost adoptate legi menite să prevină agitațiile periculoase pentru existența statului şi a ordinii sociale, au fost luate măsuri prin care erau împiedicați cei acuzați de trădare să lucreze vreme de şase ani în domeniul public. S-a interzis elevilor să participe la activități politice. Legislația socială, privitoare la asigurările în caz de accident, ajutor pentru alcoolici şi imigranți, îngrijirea copiilor, a cunoscut, de asemenea, o deosebită dezvoltare în această perioadă.[58]

În alegerile din mai 1933, progresiştii lui Kivimäki au obținut 11 locuri în parlament, acelaşi număr deținut şi în urma alegerilor din 1930, ceea ce îi menținea la statutul de forță politică slabă. În ciuda acestor rezultate, guvernul Kivimäki s-a menținut datorită susținerii pe care le-o arăta preşedintele şi datorită consimțământului tacit al P.S.D.-ului, cel mai mare partid din Finlanda, care considera că această coaliție minoritară reprezenta răul cel mai mic față de o alternativă reprezentată de o coaliție orientată şi mai mult spre dreapta, posibil incluzând IKL-ul.[59] S-a considerat că firesc ar fi fost ca P.S.D.-ului să i se fi permis să participe la guvernare, Svinhuvfud însă îşi exprimase poziția foarte clar în această chestiune. Atâta vreme cât avea să fie el în funcție nu aveau să existe ministere social-democrate. Această atitudine se datora amintirii evenimentelor din 1918, dar şi faptului că în general social-democrații şi comuniştii erau percepuți împreună, iar teama de ridicarea comunismului afecta şi atitudinea față de social-democrație.

La alegerile prezidențiale din 1936 însă, social-democrații vor considera că înfrângerea lui Svinhufvud era absolut necesară, de aceea în a doua rundă au votat cu Kyösti Kallio, care a şi câştigat cu 177 de voturi față de cele 104 obținute de Svinhufvud. Kyösti Kallio devenea astfel al patrulea preşedinte al Finlandei (1937-1940). Încă dinaintea alegerilor prezidențiale social-democrații negociaseră cu agrarienii o cooperare politică. După regresul pe care P.S.D. îl suferise în 1930 din cauza creşterii influenței Mişcării Lapua, obținând doar 66 de locuri în parlament, în anii următori, P.S.D.-ul a obținut tot mai multe locuri în legislativ: 78 în 1933, respectiv 83 în 1936. Agrarienii au obținut 53 de locuri parlamentare în 1936, astfel că aşa-numita alianță „roşie-verde" s-a bu-

[57] AMAE, fond 71/1920-1944, vol. 11, f. 14 (raport 193 adresat lui Nicolae Titulescu).
[58] Puntila, 146-148.
[59] Paasivirta 1989, 385.

curat de o majoritate de două treimi în parlament. Doi progresişti care s-au raliat coaliției au făcut parte din guvern, A.K. Cajander, care a format cu această ocazie pentru a treia oară guvernul în calitate de prim-ministru (martie 1937-decembrie 1939), şi Holsti care făcuse parte din al patrulea guvern Kallio (octombrie 1936-martie 1937) şi care a devenit ministru de externe în guvernul Cajander. Pentru prima dată, Finlanda avea în locul unui guvern minoritar, fără sprijin parlamentar, dar susținut de preşedinte, un guvern susținut de două treimi dintre parlamentari. Acesta a fost cel mai larg suport de care s-a bucurat vreun guvern finlandez în timpul perioadei interbelice.[60] Social-democratul Väinö Tanner a devenit ministru de finanțe în acest guvern.[61] Guvernul Cajander a anunțat că unul dintre scopurile sale era acela de a întări ordinea în sistemul democratic.[62]

Au existat trei elemente principale care au permis menținerea sistemului democratic în Finlanda: cele două victorii succesive ale P.S.D. în 1933 şi 1936, separarea Partidului Coaliției de dreapta radicală şi faptul că Mişcarea Patriotică Populară (IKL) a rămas un partid mic.[63]

[60] Puntila, 148-149.
[61] Jussila, Hentilä şi Nevakivi (a), 171.
[62] Kirby 1979, 96
[63] Jussila, Hentilä şi Nevakivi (a), 169

Partea a XVI-a

Economia şi societatea finlandeze interbelice

Evoluția economică a unei țări este dependentă de o serie de factori precum cei demografici, bogățiile naturale, tipul de politică economică sau fiscală adoptat de guvern, dar şi de situația externă generală, de fluctuațiile economiei mondiale sau de evoluția statelor partenere comerciale.

Finlanda era a cincea țară ca mărime în Europa, dar factorii săi de producție au fost foarte săraci. Distribuția geografică a populației era inegală, majoritatea populației fiind plasată în zonele sudice şi vestice de coastă, centrul şi nordul fiind mult mai puțin populate. Emigrarea a afectat şi în perioada interbelică Finlanda. Dacă înainte de război majoritatea finlandezilor emigrau în Statele Unite, în perioada interbelică legile imigrației din America au schimbat destinația finlandezilor în principal spre Canada. Recesiunea din anii 1930 a scăzut posibilitatea de a emigra. În deceniul 1911-1920 au emigrat peste 67.000 de persoane, iar în anii 1930, aproximativ 8.800 de persoane, dintre care 40% în Suedia, 15% în Uniunea Sovietică şi 17% în Statele Unite. Cei mai mulți emigranți proveneau din Ostrobotnia şi Vaasa. Cauzele care au determinat o emigrație atât de însemnată au fost sărăcia şi rata mare a natalității în aceste zone.[1] Populația Finlandei între anii 1750 şi 1950 s-a dublat cu aproximație la fiecare jumătate de secol, dar după aceea a ritmul creşterii a încetinit. Explicația fenomenului este dată de rata naşterilor care a fost întotdeauna mare şi de faptul că mortalitatea infantilă a scăzut încontinuu începând cu secolul al XVIII-lea. Structura populației în funcție de vârstă a suferit şi ea modificări. La începutul secolului al XX-lea copiii sub 14 ani reprezentau 35% din totalul populației, iar persoanele peste 65 de ani reprezentau doar 6%.[2]

Poziționarea nordică a Finlandei, relieful său, resursele sale naturale, nivelul inițial de dezvoltare şi efectele războiului nu s-au constituit în precondiții favorabile dezvoltării economice a Finlandei la începutul perioadei interbelice. La izbucnirea războiului, Finlanda avea o suprafață de 377.000 km², dintre care o suprafață de 44.000 de km² era acoperită de apă, iar aproximativ o treime din suprafața țării era reprezentată de mlaştini, bălți şi dealuri. Cea mai mare parte a țării era acoperită de păduri, iar solul sărac şi clima nu erau deloc favorabile agriculturii. Bogățiile minerale erau foarte sărace, cu excepția zăcămintelor de cupru din zona Outokumpu şi a pietrei de construcție (granit şi calcar). Deşi ritmul de creştere a pădurilor era scăzut, zona forestieră era suficient de mare pen-

[1] În perioada postbelică destinația emigranților finalndezi s-a schimbat din nou: între 1951-1960, 34% dintre cei 54.000 de emigranți înregistrați au plecat în Suedia, 26% în Canada, iar 13% în Australia şi Noua Zeelandă. Începând cu mijlocul anilor 1970, finlandezii încep să se întoarcă acasă, atraşi de succesul economic din țară. Se întorc mai ales cei din Suedia. Singleton 1986, 8.

[2] Jari Eloranta, Conceptión Garcia-Iglesias, Jukka Jalava, Jari Ojala, „On the road to prosperity: an introduction", în Ojala, Eloranta şi Jalava, 16.

tru ca exploatarea extensivă a acestei resurse să se facă fără probleme, industria lemnului fiind printre cele mai favorizate de condițiile naturale. Solul fertil nu lipsea în totalitate, în zonele de coastă din sud-vest şi sud fiind condiții pentru agricultură[3], deşi sezonul de creştere numără numai 210-220 de zile pe an în sud şi 120-150 de zile pe an în Laponia.[4] Iarna este cel mai lung anotimp în Finlanda, durând 4 luni în sud şi 7 luni în nord. La mijlocul iernii soarele chiar şi în sud se ridică foarte puțin deasupra orizontului, la doar 6º, iar zilele din ajunul Crăciunului au doar 6 ore. În nordul îndepărtat al Finlandei iarna polară durează 51 de zile. Aceasta nu înseamnă că întunericul este deplin. Soarele de dincolo de linia orizontului luminează nivele superioare ale atmosferei, iar la mijlocul zilei o lumină crepusculară se menține pentru câteva ore.[5] Geografic, Finlanda este situată între 60º şi 70º latitudine nordică, fiind astfel cea mai nordică țară europeană. În ciuda acestor condiții aparent nefavorabile, climatul nu este atât de sever cum s-ar putea crede. În Laponia, temperaturile medii de iarnă sunt cu aproximativ 14º mai ridicate, iar în zona Helsinki cu 4º mai ridicate decât temperaturile medii pentru această altitudine, ceea ce se explică prin influențele climatice ale apelor calde ale Curentului Nord-Atlantic. Aerul cald care însoțeşte aceste ape pătrunde mult în interiorul Finlandei, încălzind climatul, făcând posibilă agricultura şi extinzând zona forestieră mult în nord. Deşi sezonul de creştere măsoară doar între 120-220 de zile pe an, lungile zile de vară, când pentru aproximativ 70 de zile soarele nu apune, influențează pozitiv creşterea recoltelor. Măsurat în luni sau zile, sezonul de creştere este redus, dar măsurat în ore de lumină şi căldură el explică succesul unor recolte chiar şi în zonele mai nordice.[6]

Pacea de la Tartu (Dorpat) a adus nu numai o serie de modificări asupra frontierei nordice, dar şi largi transferuri de proprietate. Potrivit articolului 22 al Tratatului de la Tartu, proprietățile statului finlandez şi instituțiile sale aflate în Rusia au revenit Rusiei, iar proprietățile statului rus şi instituțiile acestuia din Finlanda au revenit Finlandei. La acea dată, Finlanda deținea în Rusia calea ferată Valkeasaari-Petrograd, de 32 de kilometri, dar şi terenuri, clădiri şi acțiuni. În Finlanda, Rusia deținea terenuri importante, inclusiv păduri, iar acestea împreună cu serviciul rusesc de telegraf şi proviziile ruseşti de război reținute de forțele militare finlandeze au intrat în proprietatea Finlandei. S-a produs, de asemenea, anularea reciprocă a datoriilor statului finlandez către statul rus şi invers, inclusiv datoriile Băncii Finlandeze către Rusia.[7] Modificările de populație implicate de acest transfer de teritorii au fost neînsemnate. În 1922, Finlanda a primit, odată cu coridorul Petsamo, doar 1500 de persoane, în majoritate laponi. În 1944 când Uniunea Sovietică va reintra în pose-

[3] Harmaja, 4.
[4] Jussi Linnamo, *Finland, a growing economy* (Ministry of Foreign Affairs, Reference Publications 1, Helsinki, 1967), 25.
[5] J.J.Sederholm, „Situation, boundaries, population, and divisions of Finland" în *Finland, the country, its people...,* 14.
[6] Singleton 1986, 4.
[7] Harmaja, 118-119.

sia acestui teritoriu, aici locuiau aproximativ 5000 de oameni, diferența față de cifra inițială fiind dată de muncitorii care au venit să lucreze aici la minele de nichel. Pierderea celorlalte teritorii în al Doilea Război Mondial (Karelia şi părți din districtele Kuusamo şi Salla) a ridicat numărul total al populației din zonele cedate la aproximativ 400.000, însă majoritatea a ales să părăsească zonele cedate şi s-a stabilit în Finlanda. 28% din totalul refugiaților s-au aşezat în provincia Vaasa, unde au ajuns a reprezenta 22% din totalul populației.[8]

La începutul perioadei interbelice, situația economică a Finlandei era influențată atât de moştenirea antebelică, cât şi de efectele negative puternice ale războiului. Imediat după obținerea independenței, criza economică era atât de profundă, încât Finlanda era nevoită să importe 90% din grâul şi 50% din secara folosite pentru obținerea pâinii zilnice. Unii au interpretat apariția comunismului şi declanşarea revoltei de stânga şi chiar a Războiului Civil ca fiind în strânsă relație cu foametea din acei ani, cu absența rezervelor de alimente şi cu deficitara distribuire a resurselor încă existente.[9] Războiul de Independență provocase importante pierderi materiale. Moneda se depreciase, în parte din cauza relațiilor de dinainte de război cu Rusia, în parte din cauza inflației provocate de război, şi va continua să se deprecieze până în 1921. Finlanda pierduse, odată cu obținerea independenței, accesul la piața rusească pentru mărfurile sale. Acestea două sunt şi coordonatele în care s-a căutat refacerea situației economice a Finlandei, stabilizarea monetară şi adaptarea relațiilor comerciale şi a industriei la pierderea accesului la piața rusească.

Presiunea mare pe bugetul statului nu a putut fi susținută în anii 1918-1922. De aceea guvernul a apelat la împrumuturi externe, datoria externă a statului finlandez crescând între aceşti ani de la 240 de milioane de mărci la 1,6 miliarde de mărci. După 1921, situația a început a se îmbunătăți, moneda a fost stabilizată, iar în 1925 s-a revenit la standardul aur.[10] Valoarea mărcii finlandeze a fost stabilită atunci la 13% din valoarea sa de dinaintea războiului. Producția industrială scăzuse la 40% din valoarea sa antebelică, piețele externe fuseseră în mare parte pierdute, iar consumul intern fusese puternic afectat negativ de război. Totuşi, depăşirea acestor probleme s-a realizat relativ repede, vechile piețe, cu excepția celei ruseşti, precum şi noi piețe europene sau americane s-au deschis produselor finlandeze. În 1922, industria lemnului şi a hârtiei, cu produse precum cherestea şi celuloză, sau industria hârtiei reveniseră la nivelul din 1913.[11]

În ciuda dificultăților economice şi a unui standard de viață relativ scăzut, în Finlanda a predominat în primul deceniu interbelic un spirit optimist, explicat în parte prin recunoaşterea sa internațională ca stat independent şi suve-

[8] Singleton 1986, 9-10.
[9] W.R.Mead, *Finland* (London, Ernest Benn Limited, 1981), 159.
[10] În toamna lui 1931, urmându-se exemplul Marii Britanii, s-a renunțat la standardul aur. Riita Hjerppe, *The Finnish economy, 1860-1985. Growth and structural chance* (Bank of Finland publications, XIII, Government Printing Center, Helsinki, 1989), 156.
[11] Wuorinen 1965, 256-257.

ran, prin succesele sportivilor finlandezi în competiții internaționale şi prin apariția unei literaturi noi.[12]

Se poate considera că dezvoltarea economică a Finlandei în perioada interbelică a cunoscut patru perioade distincte. Într-o prima etapă de după război, între 1918 şi 1922, atenția s-a concentrat asupra supraviețuirii, refacerii şi reconstrucției. După ce relațiile cu Germania au încetat în 1918, Finlanda a beneficiat de ajutor alimentar american, după schema lui Herbert Hoover, la acea dată şeful Departamentului Alimentar American (American Food Administration). Acest suport alimentar a asigurat salvarea de la înfometare a mii de finlandezi. Pe măsură ce Europa îşi revenea după război, piețele europene au început să îşi revină şi să ceară produsele finlandeze furnizate de industria lemnului. Până în 1922, producția industrială a revenit la nivelul de dinainte de război, iar agricultura începea şi ea să-şi revină.

În ciuda condițiilor geografice şi climatice, agricultura reprezenta încă la sfârşitul războiului principalul mijloc de subzistență. În 1918, Finlanda continua să aibă o economie agrară, două treimi din populația activă fiind angajată în munci agricole. Aproape jumătate din produsul național brut provenea din agricultură, iar cele mai importante activități economice neagricole erau reprezentate de industria lemnului – de producerea de celuloză şi de exploatarea materiilor prime. Prelucrarea acestor materiale se realiza pe o scară foarte redusă, iar ceea ce se producea prin manufacturare era destinat pieței interne.

Cea de-a doua fază a dezvoltării economice, plasată între 1922 şi 1927, a fost o perioadă de creştere economică. Cea mai mare parte a valutei în monedă forte a provenit din dezvoltarea exportului şi mai ales din exporturile industriei lemnului. În această perioadă, producția industrială a crescut cu 50%, iar sporirea investițiilor în industrie a permis dezvoltarea altor ramuri industriale. Unele dintre acestea erau finanțate de stat şi au fost protejate de concurența străină prin tarife speciale menite să asigure dezvoltarea economiei în anii săi de formare. Agricultura a beneficiat şi ea de dezvoltarea tehnologică.[13]

Balanța comercială a Finlandei între anii 1924-1937 este caracterizată de un surplus comercial, nu foarte mare (în medie 420 de milioane de mărci anual), dar suficient pentru a feri țara de efectele negative ale unei eventuale balanțe deficitare. În total, între anii precizați, surplusul a fost de aproximativ 10 milioane de dolari, ceea ce a avut un rol important în reducerea datoriei externe.

Venitul anual național al Finlandei în perioada 1925-1929 a crescut de la aproximativ 3,6 milioane mărci la aproximativ 4,4 milioane mărci. Criza economică ce a urmat a produs o scădere, venitul anului 1931 fiind de aproximativ 3,9 milioane de mărci, respectiv 2,9 milioane de mărci în 1932. Abia după 1935 venitul anului 1929 este ajuns din urmă şi chiar depăşit (aproximativ 4,5 milioane de mărci în 1935; 4,87 milioane în 1936; 5,98 milioane în 1937; respectiv

[12] Matti Klinge, *A brief History of Finland* (Otava, Helsinki, 1990), 105.
[13] Singleton 1986, 119-120.

5,5 milioane de mărci în 1938). Cheltuielile bugetare se menţin mai ridicate decât veniturile în perioadele 1925-1932 (aproximativ 3,9 milioane de mărci în 1925; 4,5 milioane de mărci în 1929; 3,1 milioane de mărci în 1932) şi 1937 (aproximativ 5,99 milioane de mărci). În perioada 1933-1936 şi în 1938 cheltuielile se află sub venituri (3,2 milioane de mărci în 1933; 4,86 milioane în 1936; 5,4 milioane în 1938). Deficitul bugetar a însemnat în medie aproximativ 7 milioane de dolari în 1925, scăzând în 1928 la aproximativ 800.000 de dolari, sau 500.000 de dolari în 1932. Mare parte din deficitul bugetar din acei ani, dar şi de mai târziu, se datora cheltuielilor de capital. În 1928, cheltuielile de capital reprezentau aproximativ o treime din totalul cheltuielilor.[14]

Politica fiscală a fost regândită şi schimbată în 1920. Printr-o lege din acel an, vechiul sistem fiscal a fost abolit şi înlocuit[15] printr-un sistem care propunea taxe mai mici pentru un venit mai mic şi taxe mai mari pentru un venit mai mare. În 1935, pentru un venit de sub 220 de dolari (în echivalentul mărcilor finlandeze), taxele pe venit datorat bugetului de stat erau zero, pentru un venit cuprins între 220 şi 330 de dolari nivelul taxei era cuprins între 0,6-1,6%, procentul crescând până la 18-23% şi peste pentru un venit cuprins între 19.800-33.000 de dolari şi peste. Taxele locale erau limitate prin lege la taxele pe venit, care variau de la an la an şi de la localitate la localitate. În ciuda diferenţelor, media acestor taxe se înscria între 7-9%.[16] Astfel, un venit net în echivalentul a 5.000 de dolari în 1935 al unui rezident în Turku era taxat cu 421,90 de dolari pentru bugetul de stat şi cu 395 de dolari în taxe locale. Taxele pe proprietate respectau acelaşi principiu. Astfel, pentru o proprietate în valoare de sub 2.200 de dolari taxele erau zero, pentru o proprietate în valoare cuprinsă între 2.200-3.100 de dolari procentul taxei era cuprins între 0,15-0,3%, iar pentru o proprietate de peste 726,000 de dolari taxa ajungea la peste 8%.

Venitul anual bugetar provenea din următoarele surse: 23% din taxele pe venit, pe proprietate şi moşteniri; 17% de la diferitele companii de stat (compania de cale ferată, poştă, telegraf, păduri, dividende), 50% proveneau din taxele indirecte, iar restul de 10% aveau surse diverse. Exceptând cheltuielile de capital, cheltuielile erau distribuite astfel: 18,8% pentru educaţie, 19% pentru apărarea naţională, 14% pentru amortizarea datoriei externe, 7,5% pentru dezvoltarea agriculturii şi pentru implementarea reformelor agrare, 7% pentru menţinerea păcii şi ordinii, 7% pentru sănătatea publică, 4% pentru administrarea justiţiei. Diferenţa de 25% era utilizată pentru diferite alte scopuri.[17] Bugetul municipalităţilor era format în 40 de procente din taxele locale, în 20 de procente din susţinere guvernamentală, iar diferenţa era asigurată de propriile afa-

[14] Wuorinen 1965, 282-285.
[15] Hjerppe, 133.
[16] Nivelul mai ridicat al taxelor, inclusiv creşterea nivelului taxelor percepute de municipalităţi, se datorează creşterii importanţei sectorului public. Spre exemplu, la începutul secolului, taxele municipale erau de aproximativ 3%, iar în anii 1930 depăşesc 7 procente. Sectorul public în Finlanda cuprindea printre altele serviciul de poştă şi telegraf, dar şi calea ferată. Hjerppe, 133-134.
[17] Wuorinen 1965, 286-292.

ceri şi din colectarea taxelor.[18] În general, politica națională sau locală față de distribuirea cheltuielilor pentru domenii precum educație, sănătate sau asistență socială a urmat aceeaşi linie ca şi înainte de Primul Război Mondial. Educația era domeniul pentru care municipalitățile cheltuiau cele mai mari sume, fiind urmată de serviciile de asistență medicală. În primele două decenii de independență, puternica dezvoltare a serviciilor medicale a fost caracterizată de schimbarea accentului din sfera statului, în sfera municipalităților. Înainte de Primul Război Mondial, în Finlanda, erau mai puțin de 7.000 de paturi de spital, iar în 1938 erau 23.000, dintre care aproape 15.000 se aflau în spitale municipale. Cu sprijinul statului, municipalitățile au lucrat în anii 1920 şi 1930 pentru a crea o rețea de spitale eficientă. Municipalitățile au fost în mod special implicate în anii 1920 în construirea de sanatorii pentru bolnavii de tuberculoză şi de spitale regionale pentru bolnavii mintal. În ciuda progreselor, rețeaua de spitale nu a ajuns să acopere însă întreaga țară.

Numărul şcolilor primare municipale şi al elevilor înscrişi în aceste şcoli a continuat de asemenea să crească, urmând direcția începută înainte de izbucnirea războiului. În 1922, a fost adoptată Legea Educației Obligatorii, care însă nu a fost urmată de o creştere spectaculoasă a numărului elevilor, de vreme ce abia din 1937 a devenit frecvența obligatorie. Cu toate acestea, în perioada interbelică, numărul elevilor a crescut an de an, deşi nu într-o rată foarte însemnată, în ajunul izbucnirii războiului fiind aproximativ 500.000 de elevi înscrişi în şcolile primare municipale. Numărul elevilor care frecventau şcolile secundare era mult mai mic, aproximativ o zecime din numărul celor care frecventau şcolile primare. Jumătate dintre şcolile secundare erau deținute de stat, foarte puține se aflau în administrarea municipalităților, iar restul erau particulare. Şcolile secundare municipale şi cele particulare au fost puternic susținute de către stat.[19]

Dezvoltarea economică a Finlandei este vizibilă şi în faptul că, din volumul datoriei totale, cuantumul datoriei interne va creşte, în vreme ce cuantumul datoriei externe va scădea. În 1937, din aproximativ 75 de milioane de dolari, doar 29 de milioane reprezentau datoria externă.[20]

O a treia fază a economiei finlandeze interbelice, 1927-1933, a fost o perioadă de adaptare la efectele depresiunii economice mondiale, de care Finlanda a fost afectată mai puțin decât alte țări dezvoltate industrializate ale Europei vestice. Producția de hârtie a crescut de fapt în perioada depresiunii economice. Totuşi, căderea prețurilor a însemnat că venitul obținut din vinderea hârtiei era mai redus, iar industria a trebuit să fie reorganizată pentru a supraviețui. În ciuda sprijinului acordat de autorități, mulți fermieri au dat faliment în această perioadă.

Între 1933-1939, Finlanda a depăşit depresia economică şi a continuat să se dezvolte foarte mult, un rol deosebit în acest sens avându-l noile industrii.

[18] Hjerppe, 133.
[19] Ibid., 129.
[20] Wuorinen 1965, 292.

Până în 1939, 21% din produsul intern brut provenea din industria metalurgică, cu o creştere de 6% faţă de anul 1924. Forţa de muncă angajată în industrie s-a dublat în acest interval, în vreme ce numărul muncitorilor agricoli a scăzut de la două treimi în 1920, la jumătate din populaţia activă a ţării în 1939. Deşi Finlanda era mai puţin dezvoltată sau bogată decât vecinii săi scandinavi, ea se dezvolta în 1939 într-un ritm mai rapid decât Suedia, performanţa sa fiind cu atât mai deosebită, cu cât punctul de la care plecase fusese mult mai scăzut decât al acestor vecini. Ca urmare a dezvoltării economice, nivelul de viaţă era şi el în continuă creştere.[21]

În perioada interbelică, în economia Finlandei, în cuantumul produsului intern brut va creşte treptat importanţa sectorului secundar (prelucrare, construcţii, industrie uşoară, industria grea) şi a serviciilor. La începutul anilor 1920, producţia primară (agricultură, exploatarea pădurilor, a carierelor de piatră) reprezenta încă jumătate din producţia internă. La sfârşitul anilor 1920, serviciile erau pentru prima dată cel mai productiv sector al economiei. Totuşi, producţia primară avea să se menţină ca principală sursă de locuri de muncă până în anii 1950. La începutul anilor 1920, sectorul public s-a lărgit, formând reţeaua administrativă necesară dezvoltării noului stat.[22] Dezvoltarea economică a unei naţiuni şi standardul său de viaţă sunt reprezentate direct de nivelul produsului intern brut *per capita*. În perioada interbelică creşterea PIB-ului pe cap de locuitor a fost însoţită în Finlanda de creşterea consumului. Treptat, consumul s-a mutat de la bunurile de primă necesitate, hrană, îmbrăcăminte spre obţinerea confortului.[23]

Pe ansamblu, întreaga perioadă 1920-1938 a fost caracterizată de accelerarea dezvoltării economice. Rata anuală a creşterii economice între 1922 şi 1928 a fost de 6,4%. Criza din 1921 a afectat mai puţin Finlanda decât alte ţări pentru că valoarea externă a monedei finlandeze a fost simultan micşorată. Fluctuaţiile ciclice în sistemele economice sunt explicate fie într-o manieră neoclasică – în care atenţia este concentrată asupra factorilor monetari şi ai politicii de preţuri –, fie într-o manieră keynesiană – în care fluctuaţiile de la nivelul cerere se constituie în elementul central. Fluctuaţiile resimţite de economia finlandeză au fost asociate atât cu calitatea recoltelor, cât şi cu crizele internaţionale, cu influenţele războaielor, cu consecinţele evoluţiilor politice în ţările care importau bunuri şi servicii din Finlanda sau cu politica fiscală a statului. Cu alte cuvinte, explicaţiile crizelor sau ale modificărilor în creşterea economică au fost realizate atât în relaţie cu oferta, cât şi cu cererea.

Oscilaţiile în producţia agricolă sunt cauze foarte importante în aceste fluctuaţii în economiile agrare. Criza de la începutul anilor 1930 a început mai devreme în Finlanda decât în alte state. Creşterea economică a încetinit în Finlan-

[21] Singleton 1986, 120.
[22] Ibid., 65-66.
[23] Riita Hjerppe, Jukka Jalava, „Economic growth and structural change – a century and a half of catching up", în Ojala, Eloranta şi Jalava 36-43.

da încă din 1929. În 1928, se înregistrase o recoltă slabă, în vreme ce piața monetară şi industria începuseră deja să arate semnele crizei. Între 1929 şi 1932, volumul produsului intern brut a scăzut cu 4%, şomajul a sporit ajungând să numere 91.778 de persoane în februarie 1932. Se estima că numărul real al şomerilor era mult mai mare, în jur de 110.000-120.000 de persoane.[24] Ca țară semi-industrializată şi dependentă mai puțin decât alte țări europene de comerțul extern, Finlanda era mai puțin vulnerabilă în fața consecințelor produse de criza mondială.[25] După anii crizei, Finlanda şi-a revenit cu rapiditate, produsul intern brut crescând în medie cu 6,6% anual până în 1938.[26] Criza economică declanşată în 1929 i-a afectat foarte mult pe fermieri. 400 de ferme au fost scoase la mezat numai în anul 1929, iar până în 1933 numărul acestora a ajuns la 3.300. Nivelul de îndatorare a fermierilor a crescut în această perioadă, două treimi dintre fermieri fiind datori cu 9 până la 50% din valoarea proprietății lor.[27]

Problema agrară se făcuse simțită cu mult înainte de război. Situația țăranilor finlandezi era diferită de cea a țăranilor din alte țări europene. Finlanda nu avea şerbi, ca în cazul Rusiei, Poloniei sau Ungariei, țăranii fiind liberi din punct de vedere juridic, dar aceştia nu aveau însă proprietăți, ca în cazul țăranilor din Serbia sau Bulgaria.[28] În 1901, doar 24% dintre familiile din zonele rurale deținеau pământ, 33% aveau pământ în arendă, în general pe termene foarte scurte, iar 43% nu deținеau pământ deloc. 18% dintre locuitorii zonelor rurale nu aveau nici măcar o locuință a lor. Deşi s-au luat unele măsuri pentru rezolvarea acestei probleme încă din 1917, rezultatele lor nu au fost importante, iar între 1918 şi mijlocul anilor 1930, preocuparea pentru reformele agrare a fost permanentă şi urmată de adoptarea unei serii de măsuri legislative.

O primă lege, cea din octombrie 1918, îi privea pe cei care aveau pământ în arendă de la persoane particulare, permițându-li-se să cumpere acest pământ la un preț stabilit de autorități. Legile din 1921 şi 1922 vizau condițiile în care arendaşii puteau cumpăra pământ de la parohiile locale sau de la stat. În urma acestor legi au fost create, până în 1935, alte 117.000 de proprietăți independente.[29] Arendaşul avea dreptul de a achiziționa, fără a avea acceptul proprietarului, până la 20 ha de teren cultivabil şi tot atâta pădure. Primele 10 ha de teren arabil puteau fi cumpărate la prețul din 1914, iar diferența – la prețul curent. Deşi mulți proprietari erau nemulțumiți, doar în 115 cazuri a fost nevoie de rezolvarea neînțelegerii la tribunal. Transferarea de proprietate survenită în general fără probleme poate fi explicată prin respectul ridicat pentru lege sau prin teama de consecințele grave în caz de refuz, proprietarii având încă

[24] Şomajul sezonier este un aspect foarte interesant în cazul Finlandei. Mulți muncitori rămâneau fără lucru în timpul iernii. Matti Hannikainen, Sakari Heikkinen, „The labor market", în Ojala, Eloranta şi Jalava, 177.
[25] Singleton 1986, 41.
[26] Hjerppe, 48-55, 102-103.
[27] Wuorinen 1965, 268.
[28] Singleton 1986, 36.
[29] Wuorinen 1965, 258-260.

proaspete în amintire evenimentele din timpul războiului civil când unii țărani fără pământ uciseseră pe unii proprietari – fapte urmate de altfel de pedepse foarte severe. Un element important al explicației poate fi şi un anumit sentiment de vinovăție, resimțit de proprietarii care nu rămâneau aşadar complet insensibili față de starea celor săraci.[30]

Cealaltă categorie a populației rurale a fost vizată de Legea Agrară din 1922, numită *Lex Kallio*, după numele ministrului agriculturii de la acea dată, Kyösti Kallio, care a susținut-o. Scopul acestei legi a fost să ofere țăranilor condiții mai uşoare pentru cumpărarea pământului. Legea avea în vedere două tipuri principale de proprietate agricolă, ferma şi lotul de pământ. Lotul de pământ era stabilit la 5 acri, în cazuri excepționale putând depăşi această suprafață, care era considerată a fi suficientă pentru construirea unei case şi pentru cultivarea unei grădini de legume şi fructe. Lotul era menit a oferi o sursă suplimentară de venit celor care nu trăiau în principal din agricultură, dar care doreau ca în felul acesta să îşi suplimenteze veniturile. Ferma era destinată a susține o familie medie care nu angaja forță de muncă din exterior şi care nu dispunea de alte venituri. Ferma cuprindea inclusiv suficientă pădure pentru necesitățile acestei familii. Legea stabilea un maxim de 50 de acri pentru terenul agricol şi între 50 şi 180 de acri de pădure, în general maximumul acordat fiind tot de 50 de acri. Orice persoană începând de la vârsta de 21 de ani, care nu deținea pământ în proprietate sau în arendă, putea beneficia de prevederile acestei legi. Fondurile pentru cumpărarea pământului erau avansate de stat la un preț stabilit la nivelul anului 1914. Noii proprietari puteau lichida ulterior datoria pe care o contractaseră în plăți anuale cuprinse între 7 şi 9% din prețul proprietății. Din punctul de vedere al celui care vânduse, statul era cel care plătise pentru pământ, păduri, recolte, clădiri, tot ce se aflase pe terenul vândut, fie cash, fie în obligațiuni guvernamentale. Tot ce trebuia să facă viitorul proprietar pentru a intra în posesia pământului era să depună o cerere la Comitetul Local pentru Împroprietărire, din localitatea unde dorea să obțină terenul, precizând suprafața dorită în limitele prevăzute de lege, apoi comitetul se interesa dacă exista teren care să corespundă cererii pe piața locală. Dacă nu exista, atunci proprietarii erau forțați să vândă, situație destul de rar întâlnită, în majoritatea cazurilor vânzarea făcându-se voluntar. În plus, proprietarii nu puteau fi forțați să vândă dacă dețineau sub 500 de acri de pământ şi dacă ferma lor era administrată eficient. Cei care aveau peste 500 de acri erau forțați să vândă un anumit procent din suprafața deținută, cu cât suprafața era mai mare, cu atât mai mare era procentul respectiv, ajungându-se la un maxim de 50% pentru cei care aveau peste 12.500 de acri. Se aveau în vedere mai ales acele terenuri care nu erau exploatate eficient sau care fuseseră achiziționate cu scop speculativ şi nu se dorea în niciun caz distrugerea proprietăților mici şi mijlocii exploatate eficient. Legea intenționa aşadar nu doar să facă mai uşoară achiziționarea de pământ, ci şi să asigure condiții pentru creş-

[30] Singleton 1986, 37-38.

terea productivității agricole. Legea a instituit principiul important al datoriei morale a proprietarilor de pământ față de stat şi națiune, iar eşuarea în îndeplinirea acestei datorii putea însemna într-un anumit grad pierderea inviolabilității proprietății. Până în 1932 se produseseră 22.000 de vânzări, din care se constituiseră 8.200 de ferme şi 5.450 de loturi noi.

În urma reformelor agrare din anii 1918-1922, au fost obținuți pentru noii proprietari, până în 1931, aproximativ 3.560.000 de acri de pământ de la corporații sau proprietari particulari şi 778.700 de acri din terenuri deținute inițial de stat. Între 1910 şi 1930, populația deținătoare de pământ a crescut cu 65%, în vreme ce numărul micilor arendaşi a scăzut cu 71%. În 1937, aproape 90% dintre ferme erau deținute de proprietari independenți, iar fenomenul arendării practic dispăruse.

Aria cultivată totală a crescut, între 1918 şi 1939, de la 5 milioane la 6,5 milioane de acri, creştere care se datorează în parte creării noilor ferme şi în parte introducerii unor noi metode eficiente de exploatare. Agricultura însemna pentru țăranul finlandez în primul rând creşterea animalelor şi abia secundar cultivarea pământului. În venitul unui fermier, aproximativ două treimi erau asigurate de creşterea animalelor şi numai o treime din cultivarea plantelor. Laptele, carnea, brânza, ouăle erau suficiente pentru consumul intern, dar şi pentru export. Foarte importante pentru veniturile fermierului erau activitățile de exploatare a pădurii de pe proprietatea sa. Fermierul finlandez era deci implicat nu numai în agricultură, ci într-o mare măsură şi în industria lemnului.[31]

Legile agrare au schimbat întreaga structură economică a Finlandei[32], producând şi o importantă schimbare socială, creând o clasă a micilor proprietari şi aducând stabilitatea socială şi progresul economic în zonele rurale. Cooperativele au susținut foarte mult dezvoltarea micilor fermieri.[33] Ele au fost sprijinite de guvern pentru aducerea produselor lor pe piață, dar şi pentru a beneficia de progresul înregistrat în cultivarea plantelor şi creşterea animalelor şi în folosirea fertilizatorilor. Până în 1938, aproape întreaga producție de unt pentru export şi două treimi din producția de brânză destinată piețelor externe erau gestionate de Asociația Cooperativă a Exportului de Unt (Valio). Dezvoltarea deosebită în perioada interbelică a fost reprezentată şi de independența economică în domeniile producerii de cereale, legume şi furaje. Comparând perioada 1924-1928 cu perioada 1934-1935, capacitatea Finlandei de a asigura hrana pentru oameni şi animale a sporit astfel: de la 56% la 82% în ceea ce priveşte cerealele, de la 54% la 77% pentru legume, de la 77% la 90% pentru furaje.[34] Această independență era de interes național în caz de război, iar Finlanda

[31] Wuorinen 1965, 260-267.

[32] Eloranta, Garcia-Iglesias, Jalava şi Ojala, „On the road to prosperity: an introduction", în Ojala, Eloranta şi Jalava, 18.

[33] O fermă deține în medie o suprafață de 10 ha şi 5 vite. Lucrând în cooperative, fermierii aveau un dublu avantaj: beneficiau de ajutorul unor organizații mari şi își menținеau în acelaşi timp independența ca proprietari. Singleton 1986, 39.

[34] Singleton 1986, 120-121.

a urmărit acest scop în mod special după experiența Primului Război Mondial care îi paralizase practic economia dependentă de relațiile cu exteriorul. În ajunul celui de-al Doilea Război Mondial, Finlanda era 80% independentă în domeniul alimentar.[35]

O agricultură dezvoltată este cerința de bază pentru o economie dezvoltată. Se consideră că sunt posibile creşterea economică, industrializarea şi urbanizarea numai după ce există suficientă hrană disponibilă la prețuri rezonabile.[36] Preocuparea pentru agricultură este vizibilă şi în deschiderea primei Facultăți de Agricultură şi Silvicultură, în cadrul Universității din Helsinki, în 1923. Studii în acest domeniu se făcuseră însă şi anterior, în cadrul Facultății de Filozofie.[37]

Mişcarea cooperatistă a avut un început şi un rol deosebit în Finlanda. Spre deosebire de cazul altor țări, aici mişcarea nu a fost fondată de cetățenii săraci şi nemulțumiți, ci de o serie de finlandezi din clasa de mijloc şi clasa superioară care au ajuns la concluzia că principiile cooperării ar fi capabile să producă rezultate economice şi sociale pozitive. A fost inițial creată o organizație centrală, înainte de a se fi creat vreo cooperativă. Organizația centrală a fost cea care a organizat apoi crearea şi promovarea cooperativelor. Succesul mişcării a fost în mare parte asigurat de pregătirea şi organizarea sa inițială. Planul a aparținut profesorului universitar Hannes Gebhard, care l-a conceput la sfârşitul secolului al XIX-lea. În 1906, erau înregistrați 80.000 de cooperatori activi, iar în ajunul războiului, peste 300.000. Numărul cooperativelor va creşte în perioada interbelică de la 3.137 în 1919, la 7.473 în 1937 (în 1961 vor fi înregistrate peste 3.900 de cooperative.) Numărul cooperatorilor activi creşte şi el de la peste 372.000 în 1919, la peste 784.000 în 1937 (în 1961 numărul acestora depăşea 1.515.000). Finlanda devine astfel în perioada interbelică o „națiune a cooperativelor", scopul mişcării fiind unul „național". Majoritatea finlandezilor au sprijinit activ mişcarea cooperatistă, devenind membri ai magazinelor cooperatiste cu amănuntul – unde-şi vindeau produsele, frecventând restaurantele şi cafenelele cooperatiste, cumpărând din magazinele cooperatiste, luând credite de la băncile cooperatiste sau de la societățile de credit cooperatiste. În 1935 aproximativ o treime din comerțul cu amânuntul era realizat prin magazinele cooperatiste. Cooperativele aveau în răspundere aproape întreaga industrie a produselor din lapte, iar în alte domenii erau de o mare importanță. Cooperativele produceau o gamă largă de produse, de la lumânări şi chibrituri, la fertilizatori, unelte şi utilaje, tricotaje, îmbrăcăminte, margarină etc. Aceasta nu însemna însă că în Finlanda cooperativele ajunseseră să domine economia țării, căci industria a rămas în cea mai mare parte în afara cooperativelor, mai ales industriile importante pentru export (hârtie, celuloză, cherestea).

Succesul mişcării cooperatiste în Finlanda şi în alte țări scandinave, încă înainte de 1919, şi dezvoltarea sa impresionantă după această dată sunt expli-

[35] Hjerppe, 74.
[36] Jari Ojala, Ilkka Nummela, „Feeding economic growth: Agriculture", în Ojala, Eloranta şi Jalava, 65.
[37] Matti Klinge, *University of Helsinki. A short history* (University of Helsinki, 1980), 37.

cate de faptul că standardul de viață era încă destul de scăzut pentru a face ca micile economii să fie foarte importante în bugetul unei familii. Cooperativele au făcut posibilă cheltuirea mai eficientă a venitului fermierilor sau muncitorilor. Acest scop le oferea şi o justificare morală suplimentară, care lipsea în cazul afacerilor private. În al doilea rând, succesul este explicat şi prin faptul că în organizarea şi conducerea cooperativelor se implicau mulți oameni altruişti, competenți, motivați de binele general, capabili să manageriеze eficient aceste afaceri. Depresiunea economică din anii 1929-1933 nu a produs falimentul nici măcar al unei singure cooperative. Nu lipsită de importanță a fost publicitatea dusă prin presă, menită în primul rând a explica beneficiile cooperativelor şi a educa populația. Astfel a fost educată populația şi pentru a-şi gestiona mai bine veniturile sau micile afaceri. [38]

În obținerea independenței pe plan alimentar, un rol deosebit, pe lângă importanța mişcării cooperatiste, l-a avut şi mecanizarea agriculturii.[39] Dacă în 1920 erau folosite de fermieri doar 150 de tractoare, în 1930 erau folosite 950. Numărul secerătorilor a crescut în aceeaşi perioadă de la 73.800 la 119.250, al semănătorilor de la peste 14.000 la peste 24.000, iar al treierătorilor – de la peste 141.000 la peste 170.000.[40]

Şi în industrie dezvoltarea a fost importantă, deşi mai puțin spectaculoasă. Producția industrială a crescut cu o rată anuală de 8%, printre primele în Europa, dar punctul scăzut de la care s-a pornit a făcut ca până în 1940 doar 20% din produsul intern brut să fie furnizat de industrie. Importanța dezvoltării acestui sector a avut două rezultate imediate: mulți dintre cei care nu puteau găsi un loc de muncă în agricultură s-au putut angaja în industrie; cea mai mare parte a creşterii industriale s-a produs în sectoarele destinate exportului, în industria lemnului, a hârtiei şi celulozei în special. Pentru că piața sa internă era una foarte mică, redresarea economică a Finlandei s-a bazat pe abilitățile sale de export. Marea Britanie a devenit cea mai mare piață pentru produsele finlandeze, urmată de Germania, Statele Unite ale Americii şi Suedia.[41]

Şi importurile s-au reorientat spre vest. Importurile de grâu şi alte produse alimentare au fost importante pe parcursul întregului deceniu 1920, dar Finlanda s-a orientat treptat spre dezvoltarea agriculturii pentru a putea obține independența în politica alimentară. În timpul perioadei de rapidă dezvoltare industrială care a urmat crizei din anii 1930 s-a produs o creştere a importului de maşini şi utilaje.[42]

În perioada interbelică, volumul investițiilor s-a triplat. Rata investițiilor a crescut de la aproximativ 10% la începutul anilor 1920, la aproape 20% la sfârşitul aceluiaşi deceniu. Cele mai multe investiții au fost făcute în sectorul construc-

[38] Wuorinen 1965, 315-320.
[39] Hjerppe, 74.
[40] Wuorinen 1965, 266.
[41] Lavery, 104.
[42] Hjerppe, 165.

ţiilor de locuinţe, în principal în zonele rurale. Noile clădiri erau mai încăpătoare şi mai moderne. Materialul de construcţie cel mai des folosit era lemnul, atât în zonele rurale, cât şi în cele urbane. Folosirea unor materiale de construcţie mai durabile a început a se întâlni pe scară largă începând cu anii 1930 în domeniul construcţiilor industriale. Dezvoltarea rapidă a industriei a permis menţinerea la cote înalte a investiţiilor în utilaje, instalaţii mecanice şi alte echipamente. Dezvoltarea reţelei de transport şi extinderea terenurilor agricole au ridicat şi mai mult nivelul construcţiilor. Între 1928 şi 1934, construcţiile, atât de uscat, cât şi cele de apă, au crescut cu 90%, în vreme ce investiţiile în alte domenii erau fie stagnante, fie în declin. În timpul crizei din anii 1930, volumul investiţiilor a scăzut până la aproape jumătate din valoarea de dinaintea crizei, în vreme ce rata investiţiilor a scăzut cu 10-11%. Dar până la sfârşitul anilor 1930 volumul şi rata investiţiilor au crescut din nou, ajungând să depăşească nivelul atins în anii 1920. Cererea de investiţii în agricultură şi industrie a determinat creşterea de investiţii în echipament, utilaje şi maşini, care au devenit şi competitive. Industria metalurgică, a hârtiei, precum şi construcţia de centrale electrice s-au dezvoltat foarte mult. Progrese calitative şi cantitative au fost realizate şi în industria constructoare de nave. Folosirea pe scară largă a electricităţii a caracterizat atât dezvoltarea industriei, cât şi investiţiile în industrie.[43]

Deşi agricultura rămâne principala sursă de subzistenţă pentru majoritatea populaţiei finlandeze, dezvoltarea industrială este cea care a reprezentat garanţia progresului. Perioada interbelică este una de tranziţie spre transformarea Finlandei într-o naţiune predominant industrială. Între 1926 şi 1938, producţia industrială a crescut cu 80%. Cea mai importantă industrie a rămas cea a lemnului, cea mai mare resursă naturală a Finlandei fiind pădurile. Finlanda dispunea de 65 de milioane de acri de pădure dintre care 50 de milioane erau destinate exploatării industriale şi comerciale. Statul deţinea aproximativ două treimi din această suprafaţă, în vreme ce companiile de cherestea şi hârtie deţineau doar o zecime. Aceasta însemna că nu existau „baroni ai lemnului" şi că piaţa lemnului nu putea fi controlată de corporaţiile de cherestea care nu puteau deci exploata această resursă exclusiv în interesul propriu. Treptat, exploatarea lemnului s-a diversificat, în anii 1930 industria hârtiei dezvoltându-se foarte mult, ca şi manufacturarea vâscozei.[44] În primii ani interbelici, industria lemnului este cea care a susţinut economia finlandeză, fiind sursa de valută necesară pentru realizarea de importuri. Tot ea a oferit capitalul pentru investiţii în alte ramuri industriale. În 1930, 38% din totalul muncitorilor din industrie erau angajaţi în industria lemnului. Diferitele specii de lemn erau folosite în obţinerea unor produse variate. Pinul era folosit în construcţii, în industria mobilei sau ca lemn de mină pentru export. Molidul era folosit pentru obţinerea celulozei şi a hârtiei. Mesteacănul era utilizat pentru obţinerea furniru-

[43] Ibid., 140-141.
[44] Wuorinen 1965, 270-272.

lui, a placajului, a bobinelor pentru industria textilă sau a mobilei, precum şi pentru foc. Plopul era folosit pentru obținerea chibriturilor. În 1920, Finlanda deținea 21,4 milioane ha de pădure, dintre care 37% erau în posesia statului. Majoritatea pădurilor deținute de stat se aflau în nordul țării, fapt care se explică prin decretul regelui Gustav Vasa din 1542, care hotăra că tot pământul care nu se afla în posesia unor proprietari avea să intre în posesia Coroanei. Au fost afectate de acest decret în primul rând zonele nelocuite din nord. Statul finlandez avea să moştenească aceste drepturi. Ca urmare a exploatării extensive a pădurilor, a fost ridicată şi problema conservării acestei resurse naturale. O preocupare deosebită pentru starea pădurilor şi pentru efectele exploatării extensive asupra lor s-a manifestat încă din secolul al XIX-lea, dar abia în perioada interbelică s-au început studiile sistematice.

Deşi industriile care au avut ca materie primă lemnul au dominat întreaga viață industrială finlandeză în perioada interbelică, treptat, şi alte industrii au început a se dezvolta. Industria ceramicii, a sticlei, a cuprului, a mobilei şi industria chimică foloseau materii prime interne. Industria textilă depindea de materiile prime importate. Inițial toate aceste industrii produceau pentru a satisface necesitățile interne, dar în anii 1930 a început şi exportarea produselor manufacturate de aceste industrii. În acest deceniu Finlanda exporta în Uniunea Sovietică inclusiv utilaje industriale folosite în fabricile de hârtie şi celuloză.[45]

O altă resursă naturală era reprezentată de zăcămintele de fier din nordul Finlandei, care rămân însă neutilizate pentru că accesul la ele se realiza foarte dificil. Depozitele de minereu de fier din sud, deşi accesibile, fiind de calitate inferioară rămân, de asemenea, neexploatate. Pe de altă parte, depozitele de cupru şi nichel erau considerabile. Rezervele de cupru de la Outokumpu au fost suficiente pentru nevoile interne, dar şi pentru exportul de minereu de cupru sau de cupru. În 1937, aproximativ 12.000 de tone de cupru şi 5.500 de tone de minereu de cupru au fost exportate.[46] Resursele de nichel din nord-estul Finlandei, regiunea Petsamo, erau cele mai mari din Europa, fiind estimate la 3-4 milioane de tone de minereu de nichel. Exploatarea acestor resurse începe însă foarte târziu, în ajunul războiului.[47]

Absența cărbunelui a fost substituită de puterea apei estimată în anii 1930 la aproximativ 2,5 milioane cai putere. Aproximativ 20% din această energie a fost valorificată până în 1939 atât pentru uz industrial, cât şi pentru uz gospodăresc. Importurile de cărbune şi petrol au suplimentat energia obținută prin exploatarea forței apei. În ciuda absenței cărbunelui şi petrolului, cele două

[45] Singleton 1986, 44-49.

[46] Rezervele de cupru de la Outokumpu au fost epuizate în anii 1980. Hjerppe şi Jalava, „Economic growth and structural change – a century and a half of catching up", în Ojala, Eloranta şi Jalava, 35.

[47] Pentru nichelul finlandez a existat o puternică concurență între producătorul nr. 1 de pe plan mondial, INCO, şi compania germană *Interessengemeinschaft Farbenindustrie Aktiengesellschaft* (IGF), ceea ce a permis Finlandei o oarecare masă de manevră, Jari Eloranta, Ilkka Nummela, „Finnish nickel as a strategic metal,1920–1944", *Scandinavian Journal of History* 32, No. 4 (December 2007): 328–329.

elemente esențiale care susțin industrializarea modernă[48], Finlanda a cunoscut după 1918 o dezvoltare industrială rapidă. Valoarea producției industriale a crescut, între 1921 şi 1939, cu 170%, în vreme ce numărul angajaților în industrie a crescut, şi el cu aproximativ 50%. Dezvoltarea industrială a Finlandei este vizibilă şi din exporturile sale în continuă creştere în perioada interbelică. Finlanda exporta în primul rând lemn[49], cherestea, hârtie, celuloză, dar şi produse din lapte.

Dezvoltarea industrială a determinat şi lărgirea mijloacelor de comunicare. Între 1920 şi 1939, lungimea totală de cale ferată a crescut cu 60%, ajungând la un total de 8.700 km. Sporeşte, de asemenea, numărul liniilor de autobuz şi numărul automobilelor folosite. Dacă în 1923 erau în uz 4.660 de autovehicule, în 1938, numărul acestora era de aproximativ 56.000. Salariile muncitorilor din industrie au crescut de-a lungul perioadei interbelice, fără a fi considerate mulțumitoare de muncitorii înşişi şi menținându-se la un nivel scăzut prin comparație cu alte țări europene.[50] Au fost adoptate legi sociale. Legea din 1922, de exemplu, dădea dreptul la concediu plătit de o săptămână muncitorilor care fuseseră angajați pentru un an în aceeaşi întreprindere, iar în 1937 a fost instituită o schemă a asigurărilor de pensie.[51]

În anii 1920 şi 1930, economia finlandeză a crescut într-o rată anuală de 3,8%, estimată a fi cea mai mare din Europa. Până la sfârşitul anilor 1930, standardul de viață a crescut în Finlanda, ajungând printre primele în Europa, mult deasupra mediei continentului, deşi inferior celui din Marea Britanie, Germania sau Suedia. Finlandezii trăiau mai bine decât locuitorii unor țări mai mari şi mult mai industrializate precum Austria, Italia sau Cehoslovacia, spre exemplu.[52]

Mişcarea sindicală în perioada interbelică în Finlanda a avut de asemenea o evoluție spectaculoasă. Primele sindicate fuseseră create în Finlanda în 1884, iar în 1890 s-a încercat concentrarea lor într-o singură federație sindicală națională. Din cauza conflictelor interne, a rivalităților dintre lideri şi a altor factori, abia în 1907 a fost creată o organizație sindicală națională sub numele Federația Sindicatelor din Finlanda. Numărul membrilor acesteia a sporit foarte rapid, ajungând de la 18.000 în 1907, la aproximativ 40.000 în 1916 şi 170.000 la sfârşitul anului 1917. Războiul a afectat evoluția mişcării sindicale, care şi-a revenit însă după aceea. Federația Sindicatelor din Finlanda şi-a reluat activitatea în 1919. Atât comuniştii, cât şi social-democrații s-au arătat interesați de a avea influență asupra acestor sindicate. În 1920, social-democrații au fost înlocuiți prin vot de la conducerea Federației Sindicatelor de către comunişti. No-

[48] Industrializarea în Finlanda a fost datată de diferiți autori între 1840 şi 1920/1930. Hjierppe şi Jalava, „Economic growth and structural change – a century and a half of catching up", în Ojala, Eloranta, şi Jalava, 45.
[49] În anii 1930, Finlanda devine cel mai mare exportator de lemn din lume. Singleton 1986, 47.
[50] Wuorinen 1965, 273-277.
[51] Lavery, 105.
[52] Ibid., 104.

ii lideri au înlocuit negocierile cu patronatul cu greve scurte, sabotaj, întârzieri în lucru, acțiuni al căror scop nu era atât de a obține salarii mai mari sau ziua de lucru de opt ore – drept care de altfel fusese acordat printr-o lege din 1917, ci mai mult de a crea probleme pur şi simplu. Treptat, membrii moderați ai Federației s-au retras. În 1926, social-democrații din Federație au condamnat orientarea comunistă a acesteia şi s-a ajuns la o pace temporară între cele două părți în cadrul Federației – până în 1928 când social-democrații aveau să demisioneze din Comitetul Executiv al Federației.

În anul următor, Federația a pierdut aproximativ o treime dintre membri, ca urmare a implicării acesteia în activități politice. Tentativa comuniştilor din noiembrie 1929 de a organiza o grevă națională a dus la o totală ruptură între comuniști şi social-democrați în cadrul Federației, cei din urmă opunându-se grevei. Această tentativă a dus la dezmembrarea Federației, până în 1930 toate cele trei sindicate care o compuneau părăsind-o. În acelaşi an, comunismul a fost scos în afara legii. Sindicatele au trecut la reorganizarea mişcării fără implicarea comuniştilor, constituind în 1930 Confederația Sindicatelor Finlandeze (SAK). Confederația includea şapte sindicate cărora li se cerea să se mențină în afara mişcării muncitoreşti comuniste. Membrii acestor sindicate puteau aparține oricărui partid, mai puțin celui comunist. Confederația s-a alăturat Internaționalei de la Amsterdam şi a cooperat cu sindicatele din țările scandinave, precum şi cu Organizația Internațională a Muncii.

Eliberată de elementele comuniste, Confederația s-a dezvoltat rapid. În primul an a ajuns la 15.000 de membri, în 1933 la 20.000, iar în 1938 la 70.000 de membri, incluzând 19 sindicate. Femeile reprezentau 23% dintre membrii Confederației în 1938. Revenindu-şi după criza de la începutul anilor 1930, Confederația a devenit o adevărată organizație sindicală a muncitorilor, eliberată de handicapul comunist al anilor 1920 şi capabilă să acorde membrilor săi sprijin financiar în caz de boală, şomaj, grevă sau faliment. Acest sprijin financiar a ajuns, între anii 1930-1938, la 2,5 milioane de dolari, o sumă foarte mare la vremea respectivă.

Între 1934 şi 1938, 12 categorii de salarii au crescut cu 25-30%.[53] Până în 1939, piața muncii a fost caracterizată de flexibilitate şi a fost dominată de angajatori. În general, angajatorii refuzau să semneze contracte colective de muncă cu sindicatele. La nivel local au existat însă în unele cazuri astfel de contracte şi angajații au reuşit de multe ori să influențeze prețurile pe piața munci.[54] Între 1930-1937, au avut loc în Finlanda un total de 126 de greve, însumând 322.900 de zile de lucru pierdute, greve urmate de: înțelegeri încheiate prin compromis (73), înțelegeri încheiate în termenii grevişitilor (23) sau în termenii angajatorilor (30). Frecvente au fost, de asemenea, înțelegerile dintre angajatori şi muncitori, încheiate în urma unor negocieri, fără a se mai fi ajuns la gre-

[53] Wuorinen 1965, 277-281.
[54] Matti Hannikainen, Sakari Heikkinen, „The labor market", în Ojala, Eloranta şi Jalava, 172.

vă. Mediator între cele două părți era statul. Anii 1930 au înregistrat mult mai puține greve decât anii 1920, ca urmare a politicii de succes a Confederației. Pentru comparație, doar în 1927 fuseseră înregistrate 79 de greve, însemnând pierderea a 1.528.000 de zile de lucru.

În acelaşi timp, muncitorii beneficiau, în caz de accident, de boală, şomaj etc., de o legislație socială în continuă dezvoltare,[55] adoptată atât în anii 1920, cât şi în anii 1930. Legea pentru Reducerea Sărăciei din 1922 a adus mai mulți oameni în sfera asistenței sociale. Totuşi, în ciuda îmbunătățirilor, în anii 1920 doar 2-3% din totalul populației beneficia permanent de asistență socială, nivel identic cu cel de la sfârşitul secolului al XIX-lea şi începutul secolului al XX-lea. Între 1933-1936, se ajunge ca 3,5-3,7% din totalul populației să fie asistați social permanent. Numărul instituțiilor care asigurau asistență socială (aziluri pentru bătrâni, orfelinate) a crescut. În cifre exacte numărul persoanelor care beneficiau de serviciile acestora a crescut de la 16.000 în 1913, la aproximativ 70.000 la sfârşitul anilor 1930.[56]

Creşterea standardului de viață în Finlanda s-a produs pe fondul unor reforme sociale mai largi. În 1921, Finlanda a introdus educația obligatorie pentru copiii cu vârste între 7 şi 12 ani. În acelaşi an, Parlamentul a aprobat pachetul pentru maternitate, o inovație nemaiîntâlnită nicăieri în lume. Fiecare nou născut primea un pachet care conținea obiectele de primă necesitate pentru un nou-născut: scutece, pături, haine, chiar şi o jucărie. Cutia însăşi fusese gândită să servească drept pat nou-născutului. La început, de acest pachet beneficiau numai cei care se aflau sub un anumit nivel al venitului, dar din 1941 acesta s-a acordat tuturor viitoarelor mame. Această lege dovedeşte şi importanța acordată de statul finlandez creşterii demografice.

O altă măsură menită să asigure creşterea standardului de viață a fost prohibiția, dar rezultatele nu au fost pe măsura aşteptărilor. În 1907, în Finlanda, Parlamentul interzisese producția, vânzarea şi deținerea de alcool, dar Nicolae al II-lea refuzase promulgarea legii. Totuşi, unele municipalități introduc unele forme ale prohibiției. În 1917, guvernul provizoriu rus a aprobat legea, care avea să intre în vigoare în 1919. Însă oamenii au continuat să producă alcool pe ascuns, iar în restaurante şi baruri se putea comanda „ceai tare", adică alcool.[57] Medicii puteau prescrie alcool „pentru scopuri medicale", drept de care s-au folosit într-o manieră foarte lejeră. Aceştia au cumpărat, spre exemplu, pentru uz medical 160.000 de litri de alcool în 1919, 456.000 de litri în 1920, iar cantitatea a crescut cu fiecare an, ajungând în 1921 la 658.000 de litri, iar în anul următor la 999.000 de litri. Medicii prescriau în medie o jumătate de litru de alcool, dar un medic prescria şi peste 700 de rețete. Contrabanda cu alcool din Estonia a atins cote incredibile, crescând cu fiecare an. Dacă în 1922 se raporta confiscarea din contrabandă a 200.000 de litri de alcool, în 1923 se confiscau 600.000 de litri,

[55] Wuorinen 1965, 282.
[56] Hjerppe, 129-130.
[57] Lavery, 105-106.

iar în 1928 aproximativ 1 milion de litri. Deşi se consideră că aceste cifre pot fi uşor diferite de cele reale (întrucât raportarea cantităților confiscate era făcută uneori de două ori), este certă dezvoltarea rapidă a fenomenului. Pe de altă parte, cantitatea confiscată reprezenta doar o mică fracțiune din cantitatea de alcool introdusă în realitate ilegal în țară. Autoritățile estimau că numai în 1928 au fost importate ilegal peste 6 milioane de litri de alcool.

Astfel, efectele legii erau departe de a fi cele intenționate. În 1924, Comitetul pentru Alcool constata că, față de perioada războiului, în ciuda legilor prohibiției, se înregistra o creştere a abuzului de alcool, dar nuanța arătând că probabil nu este o creştere reală, de vreme ce populația sporise numeric[58] şi de vreme ce zelul celor care aplicau legile prohibiției sporise. Se constata, de asemenea, că beția se manifesta mai ales în zonele rurale ale țării şi că generațiile tinere abuzau de alcool mai mult decât înainte. Se observa în plus că alcoolismul cronic era în creştere. Concluzia comitetului încă din 1924 era că „prohibiția nu numai că a eşuat în atingerea scopului său principal – îmbunătățirea situației sociale, dar a şi produs noi probleme". Legea în ansamblu nu s-a dovedit deloc utilă pentru economia Finlandei, costurile presupuse de aplicarea ei dovedindu-se mai mari decât costurile provocate de abuzul de alcool.[59] În consecință, la începutul anilor 1930, s-a decis modificarea legii. În decembrie 1931, guvernul propune un referendum pentru abolirea prohibiției şi înlocuirea ei de un monopol al statului pe vânzările de alcool.[60]

În referendumul organizat pentru consultarea populației în această chestiune, 71% dintre votanți s-au exprimat pentru aprobarea acestei legi. Compania de stat pentru alcool, Oy Alko Ab are încă monopol pentru vânzarea de alcool în Finlanda.[61] În ciuda introducerii măsurilor prohibitive, se cuvine să subliniem că situația abuzului de alcool înainte de 1919 fusese mult mai puțin gravă decât s-ar putea crede, fapt care se datora mişcării temperanței de dinainte de război. De asemenea, situația fusese mult mai puțin gravă în Finlanda decât în alte țări europene şi s-a spus chiar că finlandezii erau cel mai „treaz" popor din Europa.[62]

Perioada interbelică a adus şi deplina emancipare a femeilor. Începută în anii 1860, mişcarea a adus în cele din urmă femeilor depline drepturi politice şi sociale. Din 1864, femeile au obținut dreptul a nu le mai fi controlat venitul sau proprietatea de un tutore bărbat, fie el tată sau soț. Legile căsătoriei au fost îmbunătățite în acelaşi an, iar obținerea divorțului a devenit mai uşoară în

[58] Între anii 1920 şi 1940, populația Finlandei a crescut de la aproximativ 3.150.000 de locuitori la aproximativ 3.700.000 de locuitori. Lavery, 104.

[59] John H. Wuorinen, *The prohibition experiment in Finland* (New York, Columbia University Press, 1931), 73-164.

[60] Aceasta era una dintre cele trei soluții propuse, fiind şi cea aleasă de participanții la referendum. Celelalte două propuneri erau de a menține legea neschimbată sau de a legaliza doar berea şi vinurile uşoare. Referendumul a fost doar consultativ şi menit a da o dimensiune reală a voinței populare. El a fost însă urmat de o inițiativă legislativă votată câteva săptămâni mai târziu în parlament şi intrată în vigoare în aprile 1932. Wuorinen 1965, 325-326.

[61] Lavery, 105-106.

[62] Wuorinen 1965, 325.

1868. În 1871, femeile au primit dreptul de a intra la universitate. Prima femeie medic şi-a primit licența de practică în 1878. În acelaşi an, femeile au primit dreptul de a moşteni pe picior de egalitate cu bărbații.

Abia după 1880 însă, mişcarea de emancipare a femeilor a început să se dezvolte cu adevărat şi să influențeze societatea. Prima organizație a femeilor a fost înființată în anul 1884 sub numele de Asociația Femeilor Finlandeze. Aceasta a reuşit să obțină realizarea unor schimbări legislative cu privire la femei. Până la începutul secolului al XX-lea, femeile au primit o serie de drepturi: dreptul de a intra la universitate în aceleaşi condiții ca şi bărbații, dreptul de a lucra în sectorul public, în învățământ sau în serviciul poştal, dreptul de a deține afaceri.

Între 1900 şi 1918, numărul organizațiilor femeilor a crescut, aducând şi mai mult în atenție statutul acestora. În 1903, a fost numită prima femeie inspector într-o fabrică. În 1906, femeile au primit drept de vot egal cu bărbații. În acelaşi an, universitatea a avut prima femeie asistent universitar. O lege din 1916 prevedea ca femeile şi bărbații profesori să aibă un salariu egal. Constituția din 1919 prevedea drepturi egale pentru toți cetățenii, inclusiv între femei şi bărbați. În perioada interbelică, o serie de legi a avut în atenție situația femeilor. O lege din 1922, revizuită în 1927 şi 1936, avea în vedere statutul mamelor necăsătorite şi pe cel al copiilor lor. Copiii erau eliberați de orice neajuns care era asociat faptului că erau născuți în afara căsătoriei, iar mama devenea tutorele legal al copilului, în afara cazului în care Consiliul pentru Ocrotirea Copilului o găsea pe aceasta incompatibilă cu acest statut. În această situație, Consiliul însuşi, printr-un inspector special, devenea tutorele copilului şi era responsabil de îngrijirea sa. Dacă paternitatea era contestată, responsabilitatea tatălui era stabilită la tribunal. Tot tribunalul stabilea obligația tatălui de a întreține copilul până la vârsta de 17 ani, precum şi dreptul celui din urmă la moştenire egală cu moştenitorii legitimi. Mama primea un ajutor pentru o perioadă de nouă luni după naştere. O lege din 1924 prevedea ca directorul sau directorul adjunct din şcolile mixte să fie femeie. Din 1927 femeile putea deveni judecători sau puteau intra în serviciul consular. O lege din 1929 dădea femeilor drept egal cu bărbații în caz de divorț.

În Finlanda, femeile nu numai că au reuşit să acceadă la anumite domenii profesionale care fuseseră asociate doar sau în principal cu bărbații, dar au devenit majoritare în domeniile respective. De exemplu, în Finlanda, majoritatea dentiştilor au fost pentru mult timp femei, în birourile băncilor mari lucrau în principal femei, casierii sunt în principal femei, femeile arhitect sunt de asemenea numeroase. Singurul domeniu în care femeile nu şi-au putut găsi o profesie a fost cel al Bisericii Luterane. În politică femeile au pătruns încă de la începutul secolului. Înainte de 1919, în parlament s-au aflat între 14 şi 24 de femei. Cele mai multe femei parlamentar în perioada interbelică aparțineau partidului social-democrat. În 1927, 9 dintre reprezentanții acestui partid în parlament erau femei, în 1930, 7, în 1933, 8, iar în 1936, 8. Partidul Unității

Naționale nu a avut niciodată mai mult de 4 femei în parlament. Numărul mare al femeilor social-democrate în parlament nu arată în niciun caz înclinația femeilor către mişcarea politică de stânga, ci faptul că social-democrații şi, după 1945, comuniştii s-au arătat a fi mai liberali în a propune pentru alegeri şi femei din rândul partidului lor. Prima femeie într-un guvern a fost social-democrata Miina Sillanpää, Ministru Adjunct al Afacerilor Sociale în guvernul Tanner, între anii 1926-1927.[63] Rădăcinile politicii sociale care a început a se manifestau în Finlanda începând cu anii 1880, se trag din ideile Iluminismului şi din ideile creştine ale egalității şi milei. Multe dintre programele sociale moderne au început prin activitatea organizațiilor religioase pentru îmbunătățirea situației săracilor, a orfanilor, bătrânilor sau bolnavilor.[64]

Progresele Finlandei în industrie, agricultură, comerț au fost însoțite nu numai de creşterea bunăstării individuale a cetățeanului, ci şi de dezvoltarea şi bunăstarea națiunii în întregul ei. Autoritățile naționale sau locale au arătat o atenție deosebită unei largi arii de probleme sociale şi economice pe care au căutat să le rezolve prin legislația adoptată şi prin cheltuirea fondurilor publice. Ideea asigurării unui standard de viață ridicat pentru societate în ansamblul său nu s-a manifestat doar în Parlament, ci şi în afara sa. Mişcarea cooperatistă este dovada nivelului la care cetățenii întreprinzători, motivați de dorința de a contribui la îmbunătățirea condițiilor de viață a concetățenilor lor, au fost capabili să participe la creşterea standardului de viață general, deci la un progres al societății în general.[65]

Pe ansamblu însă, în ajunul izbucnirii Războiului de Iarnă, economia Finlandei era încă relativ sub-dezvoltată şi continua să fie în mare parte dependentă de agricultură şi de industria forestieră.[66] Creşterea economică pe care a experimentat-o Finlanda în perioada interbelică se înscrie în procesul dezvoltării şi creşterii economice care începuse aici încă din perioada administrării suedeze şi care a continuat de-a lungul întregului secol al XIX-lea. Cu toate acestea, ea rămânea mult în urma economiei vest-europene, căci nu experimentase revoluția industrială.[67]

[63] Wuorinen 1965, 320-324.
[64] Eric S. Einhorn, John Logue, *Modern welfare states. Scandinavian politics and policy in the global age* (Westport, Connecticut, London, Praeger, 2003), 193.
[65] Ibid., 314.
[66] Singleton 1986, 35.
[67] Eloranta, Garcia-Iglesias, Jalava şi Ojala, „On the road to prosperity: an introduction", în Ojala, Eloranta şi Jalava, 20.

Partea a XVII-a

Cultura finlandeză în perioada interbelică

După cum am menționat într-un capitol anterior, termenul cultură este abordat aici într-o accepțiune foarte largă, incluzând atât artele, cât şi organizarea socială, sistemul credințelor sau aşa-numita cultura de masă sau cultură populară. Astfel, acest capitol va discuta dezvoltarea educației, a sportului, a literaturii, a comunicațiilor sau a arhitecturii, precum şi implicațiile acestei dezvoltări asupra societății finlandeze, în general.

Primul deceniu al perioadei interbelice a coincis cu dezvoltarea comunicațiilor în lumea întreagă. Cinematograful, radioul şi presa au permis finlandezilor să afle mai multe despre lume, în general, iar deschiderea rutelor aeriene şi maritime le-au permis să călătorească în străinătate. Dar cel mai important se consideră că toate acestea le-au permis să se cunoască şi să se autodefinească mai bine pe ei înşişi ca națiune. Liniile de autobuz şi radioul care au ajuns în cele mai îndepărtate colțuri ale țării au contribuit probabil cel mai mult la crearea unei identități naționale, la educarea în spirit național a maselor care nu aveau acces la teatru şi alte forme de artă sau de cultură înaltă. Deşi cultura Finlandei cunoaşte o dezvoltare puternică, deşi Frans Eemil Sillanpää primeşte Premiul Nobel pentru Literatură, deşi arhitecții şi compozitorii finlandezi se bucură de recunoaştere internațională începând cu anii '20, cel mai cunoscut erou național era alergătorul Paavo Nurmi[1], ceea ce este o dovadă în plus a importanței dezvoltării comunicațiilor.

În anii 1920, idealurile educării maselor erau puternic promovate. Radioul era unul dintre cele mai favorabile căi de a îndeplini aceste idealuri,[2] alături de sport, de presa scrisă, de literatură, de muzică, de artă în general, dar şi de educație. Presa, radioul, şcoala au ajuns înaintea artelor în cele mai îndepărtate zone ale țării, iar în cele din urmă au fost cele care au transmis şi valorile pur artistice, au educat spiritul artistic, au deschis gustul pentru artă, au deschis noi orizonturi societății în ansamblu. Egalitatea socială a însemnat inclusiv egalitatea accesului la educație şi la cultură. La sfârşitul anilor 1930, chiar şi cele mai îndepărtate zone ale Finlandei, nordul Laponiei inclusiv, beneficiau de şcoli.[3] Autobuzele legau îndepărtatele zone de restul țării, liniile telefonice erau un plus în accesul la informație şi în menținerea contactului cu restul lumii.[4] Toate domeniile culturii şi artei au atins un nivel deosebit în perioada in-

[1] Kirby 1979, 80.
[2] Eino Lyytinen, „The foundation of Yleisradio, the Finnish broadcasting company and the early of radio in prewar Finalnd", in *Yleisradio, 1926-1996. A history of broadcasting in Finland*, ed. Rauno Endén (Finnish Historical Society, 1996), 12.
[3] Jari Eloranta, Jari Kauppila, „Guns and butter: central government spending in the 20th century", în Ojala, Eloranta şi Jalava, 229.
[4] Kirby 2006, 189.

terbelică, dar trebuie subliniat că ele sunt rezultatul unor evoluții care au început înainte de război.

Perioada interbelică a fost de asemenea momentul în care culturile populare locale au fost înlocuite de o cultură de mase. Radioul, telefonul, fonograful, liniile de autobuz, automobilele, cinematograful, avioanele, lărgirea sistemului căilor de comunicații au contribuit la apariția acestei culturi de masă. Cinematograful a fost deosebit de popular în această perioadă. În ciuda dificultăților economice, ziua de lucru de opt ore şi vacanțele garantate au devenit un fapt obişnuit pentru majoritatea oamenilor, ceea ce a însemnat timp liber mai mult. Partidele politice, sindicatele, organizațiile de voluntari, statul şi sectorul privat au devenit preocupați de modalitățile de petrecere a acestui timp liber. Ele organizau diferite grupuri, societăți, cercuri care aveau activități legate de înot, box, gimnastică, dans, ciclism, zbor, întreceri de automobile, teatru, cercuri de lectură etc.[5]

Constituția din 1919 prevedea faptul că legi suplimentare aveau să reformeze sistemul de educație**.** După lungi pregătiri, în 1921, au fost adoptate Legea privind educația obligatorie şi Legea privind finanțarea şcolilor elementare. În 1923, a fost adoptată Legea cu privire la principiile organizării şcolii elementare, urmată în 1925 de o lege care reglementa susținerea de către stat a şcolilor elementare private. Prin Legea privind educația obligatorie se stabilea că orice copil de peste şapte ani intra sub incidența acestei legi pentru viitorii şase sau şapte ani, până la încheierea cursurilor primare. Erau scutiți de obligativitate acei copii care locuiau la peste 5 kilometri de cea mai apropiată şcoală, în zonele slab populate. După cei 6-7 ani de şcoală elementară, urmau alți doi ani de studii. Fiecare localitate trebuia să aibă suficiente şcoli, astfel încât niciun copil să nu fie nevoit să străbată mai mult de 5 kilometri pentru a ajunge la şcoală. Cursurile şcolii elementare durau 6 ani grupați pe două cicluri. Primii doi ani în şcoala primară, apoi patru ani în cursul superior. Această lege avea răgaz de 16 ani pentru a fi în totalitate aplicată în zonele rurale şi de 10 ani în oraşe. Legea privind finanțarea şcolii elementare aducea menținerea şi deschiderea şcolilor elementare în sarcina autorităților locale, care deveneau responsabile şi pentru costuri, dar care beneficiau şi de susținerea financiară a autorităților centrale. Aproximativ o pătrime din fondurile necesare pentru cheltuielile municipalităților venea de la stat.

După numai cinci ani de la intrarea în vigoare a legii obligativității învățământului, numărul şcolilor elementare primare în zonele rurale a crescut de la 586 la aproximativ 1.750, al învățătorilor de la 642 la aproximativ 1.900, iar cel al elevilor de la aproximativ 21.000 la circa 50.000. Şi numărul şcolilor elementare superioare a crescut între 1921 şi 1926 de la 3.639 la 4.400, al profesorilor de la 5.045 la 6.500, iar al elevilor de la 179.389 la 230.000. Cheltuielile bugetare pentru şcolile elementare au crescut de asemenea spectaculos, de pes-

[5] Nordstrom, 285-290.

te 4 ori în primii cinci ani de la adoptarea legii. Pregătirea învățătorilor şi profesorilor a fost o preocupare, de asemenea, constantă.[6] Liceele au continuat să funcționeze pe baza regulamentelor şi legilor anterioare. În 1924, existau în Finlanda 66 de licee de stat cu peste 19.000 de elevi şi 122 de licee private cu peste 21.000 de elevi.[7] Universitățile se dezvoltă în perioada interbelică foarte mult. În 1919, Universitatea Imperială Alexandru a fost redenumită Universitatea din Helsinki. Fondată în 1640 la Turku, sub numele Academia Regală din Turku, universitatea a fost distrusă în timpul incendiului din 1827 şi mutată la Helsinki în 1829. Rolul Universității în societate a sporit foarte mult în perioada interbelică. Numărul studenților a crescut de la aproximativ 3.000 în 1915 la peste 6.500 în anii 1920 şi 1930. Influența universitarilor în viața politică a continuat să fie foarte importantă în primii ani ai independenței, aşa cum fusese şi în perioada anterioară, în anii Dietei şi ai Parlamentului unicameral, stabilit în 1907.

Profesorii Lauri Ingman, J.V. Vennola, Rafael Erich şi Antti Tulenheimo au îndeplinit funcția de prim-miniştri în anii 1920, şi dacă includem şi pe fostul profesor A.J. Cajander, putem considera că opt dintre primele zece guverne ale Finlandei independente au fost conduse de un profesor al Universității din Helsinki. T.M. Kivimäki în anii 1930 şi Edwin Linkomies la începutul anilor 1940 sunt alți profesori universitari care au îndeplinit funcția de prim-ministru. Preşedintele Stålberg fusese şi el profesor al Universității din Helsinki, iar Paasikivi, Relander şi Urho Kekkonen au obținut titlul de doctor al aceleiaşi universități. Cea mai mare parte a ambasadorilor Finlandei în primii săi ani de independență provenea din rândul profesorilor universitari şi al docenților Universității din Helsinki. Aceşti oameni cu înaltă educație au fost capabili, spre binele națiunii, să compenseze lipsa de pregătire specială a unui corp diplomatic.[8]

În **sport**, Finlanda a înregistrat deosebite realizări între cele două războaie mondiale. Între 1920 şi 1936, atleții finlandezi au obținut la Jocurile Olimpice 30 de medalii de aur, o realizare deosebită pentru o țară cu o populație sub 4 milioane de locuitori. Alergătorul Paavo Nurmi a fost un adevărat erou național.[9] Olimpiada de Vară din 1924 de la Paris a fost decisivă în crearea reputației sportive foarte bune a Finlandei. Paavo Nurmi a câştigat la această Olimpiadă cinci medalii de aur, dintre care două în aceeaşi zi. Tot acum începe a se forma reputația de mare alergător pe distanțe mari pentru Ville Ritola. Succesul finlandez în competițiile sportive a avut mai mult decât o dimensiune sportivă. Finlanda şi finlandezii câştigau foarte mult în acest fel, devenind, prin intermediul sportului, cunoscuți şi apreciați pe plan extern în doar câțiva ani de la obținerea independenței. Pe plan intern, prin victoriile sportive, finlande-

[6] A.J. Tarjanne, „The elementary school system", în *Finland, the country, its people...,* 427-431.
[7] W. Ruin şi O. Mantere, „Secondary school", în *Finland, the country, its people...,* 431-445.
[8] Klinge 1980, 5-40.
[9] Harold Abrahams „A nation of sportsmen", în Kallas şi Nickell, 150-151.

zii câştigă la nivelul încrederii în forţele proprii şi în propriul destin ca naţiune europeană. În acest context, sportivii finlandezi devin adevăraţi eroi naţionali. Jocurile Olimpice de Vară din 1928 de la Amsterdam au adus un şi mai mare succes echipei finlandeze.[10] Paavo Nurmi, „finlandezul zburător", a dominat concursurile de atletism de-a lungul întregului deceniu 1920. În anii 1930, finlandezii au continuat să se remarce în atletism, obţinând nenumărate recorduri mondiale cu atleţi precum Iso Hollo sau L. Lehtinen. În perioada interbelică chiar şi Urho Kekkonen, viitorul preşedinte al Finlandei, s-a bucurat de un anumit renume ca sportiv, atât în competiţiile de atletism, cât şi în cele de schi.[11]

În opinia istoricului literar Kai Laitinen, trei au fost factorii care au influenţat **literatura** finlandeză interbelică, şi anume: pesimismul unei generaţii care a trăit Războiul Civil, entuziasmul faţă de noua republică şi faţă de independenţă şi sentimentul izolării naţionale determinat de noua situaţie politică a anilor 1930.[12]

Deşi cei mai mulţi dintre scriitorii interbelici veneau din perioada literaturii autonomiei, în sensul că au publicat înainte de obţinerea independenţei, o nouă generaţie de scriitori va veni cu o viziune nouă, pe care trauma Războiului Civil a separat-o complet de vechile tradiţii literare. Această nouă generaţie, numită adesea grupul sau mişcarea literară „Tulenkantajat" (Purtătorii Focului), a numărat între alţii pe Uuno Kailas sau Katri Vala. Mai ales poeţii s-au remarcat în cadrul acestui grup. Mika Waltari a făcut parte, de asemenea, din mişcarea Purtătorii Focului. Transformările sociale interbelice se văd şi în „originea socială" a scriitorilor. Dacă Waltari era un reprezentant al clasei de mijloc educate şi deţinea o diplomă în filozofie, prozatorul Pentti Haanpää provenea dintr-o familie de ţărani, iar Toivo Pekkanen venea dintr-un mediu muncitoresc, ambii fiind autodidacţi. Dintre aceştia trei, doar Waltari a aparţinut mişcării Purtătorii Focului.

Dintre romancierii perioadei interbelice se remarcă în mod special Frans Eemil Sillanpää (1888-1964) care, în 1939, a obţinut Premiul Nobel pentru Literatură, de altfel singurul de acest fel obţinut vreodată de un scriitor finlandez. Sillanpää a fost un deosebit portretist al naturii, un maestru desăvârşit al stilului şi un deosebit de fin observator al trăirilor psihologice. O preocupare constantă a operelor sale a fost relaţia dintre om şi natură. Sillanpää a fost cel mai important scriitor al perioadei interbelice. Dintre operele sale se remarcă *Hurskas kurjuus* (tradusă în limba română în 1957 sub titlul „Sfânta mizerie") – 1919, *Nuorena nukkunut* („Adormit încă tânăr", tradusă în limba română de Constantin Ţoiu în anul 1967 sub titlul „Silja: o soartă zbuciumată") – 1931, *Miehen tie* (Calea unui bărbat) – 1932, *Ihmiset suviyössa* („Oameni în nopţile albe") – 1934.

[10] Paasivirta, 1989, 351-354.
[11] Singleton 1998, 168.
[12] Kai Laitinen, „Post-war literature – a Finnish view", în Kallas şi Nickell, 231.

Un alt mare scriitor al perioadei interbelice a fost Mika Waltari (1908-1979), care însă avea să câştige recunoaşterea internațională mai ales după 1940. Opera sa se întinde de-a lungul a peste patru decenii. Între primele sale lucrări, apărute în anii interbelici, se remarcă *Suuri illusioni* (Marea mea iluzie) – 1928, care la vremea respectivă a fost comparată cu operele lui Ernest Hemingway şi F. Scott Fitzgerald. În 1931, a publicat romanul *Appelsiininsiemen* („Sâmbure de portocală"). Au urmat trilogia *Isästä poikaan* („De la tată la fiu") – 1933-1935, *Surun ja ilon kaupunki* (Oraşul bucuriei şi al tristeții) – 1936. Waltari s-a remarcat, de asemenea, în scrierea pieselor de teatru şi a romanelor polițiste. Deşi succesul interbelic este însemnat, Waltari abia după război va deveni cel mai cunoscut scriitor finlandez pe plan internațional, cu opere traduse în toată lumea.[13]

Poeta L. Onerva, pe numele său real Hilja Onerva Lehtinen (1882-1972), care a publicat poezie şi în perioada postbelică, a fost prima femeie istoric de artă din Finlanda, un domeniu în care a pătruns cu mare dificultate, deşi publicase articole de specialitate începând cu anul 1909 şi până în anii 1920. Astăzi majoritatea istoricilor de artă şi a studenților care studiază istoria artei în Finlanda sunt femei.[14] Alți importanți prozatori finlandezi care debutează în perioada interbelică au fost: Ilmari Kianto, Volter Kilpi, Joel Lehtonen. Kianto şi Lehtonen au scris şi poezie, dar sunt cunoscuți mai ales pentru prozele în care descriu sărăcia. Poeții interbelici, Aaro Helaakoski şi Einari Vuorela, asemenea multor scriitori interbelici au continuat să scrie şi să publice şi după război.[15]

Obținerea independenței a influențat şi dezvoltarea fără precedent a **presei** finlandeze. Dacă în 1915 existau în Finlanda 99 de ziare şi 445 de periodice[16], în tiraje relativ modeste, în perioada interbelică presa se va dezvolta spectaculos. În anii 1920, ziarele ajunseseră în Finlanda la un tiraj de 600.000 de exemplare, pentru ca în anii 1930 să ajungă la 1,6 milioane.[17]

Cel mai important dintre patronii şi susținătorii artei în Finlanda interbelică, dar şi după război, a fost Amos Valentin Anderson (1878-1961), om de afaceri şi parlamentar, dramaturg şi regizor de teatru. Colecția sa de artă formează astăzi ceea ce se numeşte Galeria Amos Anderson. Interesat mai ales de arta medievală – a şi publicat o carte despre arhitectura ecleziastică medievală finlandeză în 1921, el a sponsorizat restaurarea unor biserici medievale în Turku, în Parainen şi Kimito. Casa lui Anderson, construită în 1913, găzduieşte astăzi

[13] Markku Envall, „The period of independence, 1919-1960", în Schoolfield, 145-167.
[14] Ana Kortelainen, „*Looking for the great fire* – L.Onerva, the first female art historian in Finland", în *The shaping of art history in Finland*, ed. Renja Suominen-Kokkonen (Society of Art History, Taidehistoriallisia Tutkimuksia, 36, Helsinki, 2007), 197-212.
[15] Markku Envall, „The period of independence, 1919-1960, 1", în Schoolfield, 150-167.
[16] Lance Keyworth, „The press", în Kallas şi Nickell, 261.
[17] Robert Gerwarth, *Twisted paths: Europe 1914-1945* (Oxford, New York: Oxford University Press, 2007), 279.

Muzeul de Artă Amos Anderson, cel mai mare muzeu privat de artă din Finlanda.[18]

În secolul al XX-lea, **arta** în Scandinavia a devenit tot mai mult accesibilă maselor. Muzeele de artă sunt construite în toate marile oraşe ale Finlandei, iar multe dintre ele au la bază colecţii private, donate de proprietarii lor.[19] Acest fenomen se manifestă încă din perioada interbelică. Spre exemplu, în 1921 Paul şi Fanny Sinebrychoff au donat colecţia lor de artă Societăţii Finlandeze de Artă.[20]

În **pictura** finlandeză, în ciuda impresionantei arte contemporane, statutul de „epocă de aur" revine perioadei romantismului naţional (sfârşitul secolului al XIX-lea şi începutul secolului al XX-lea). Principalele elemente ale picturii acestei perioade sunt pădurile virgine şi peisajele pastorale. Cele mai complete expoziţii cuprinzând opere ale acelei perioade sunt găzduite astăzi de Muzeul Ateneum[21], de Muzeul Naţional din Helsinki şi de Muzeul din Turku. Dintre reprezentanţii acestei epoci amintim doar pe: Akseli Gallen-Kallela (1865-1931), Albert Edelfelt (1854-1905), Berndt Lindholm (1841-1914), fraţii Magnus şi Wilhelm Wright (1805-1868, respectiv 1822-1902), Eero Järnefelt (1863-1937), Ellen Thesleff (1869-1954), Fanny Churberg (1845-1892), una dintre cele mai faimoase femei pictor din Finlanda, Helene Schjerfbeck (1862-1946), Hugo Simberg (1873-1917), Magnus Enckell (1870-1925), Juho Rissanen (1873-1950).[22]

În Finlanda secolului al XX-lea, situaţia politică a influenţat foarte mult starea şi evoluţia artei. Primii ani de independenţă ai Finlandei au fost dificili pentru artă şi artişti. Ţara trecea prin criză economică, iar conceptul de „proletariat artist" a devenit foarte prezent în jurnalismul de artă. În 1931, Arttu Brummer scria în magazinul *Domus*: „În vremea noastră şi mai ales în circumstanţele în care trăim noi acum artistul a devenit un individ care există în afara societăţii. Nimeni nu are nevoie de el şi degeaba cere sprijinul şi protecţia statului. El poate fi cumva tolerat la sărbătorile naţionale, dacă a reuşit să îşi facă un nume şi dacă presa nu i-a găsit nicio vină...".[23]

Comunitatea artistică finlandeză era în anii 1920 divizată în două grupuri principale, Septembrie şi Noiembrie, ale căror origini sunt de găsit în perioada de dinaintea independenţei. Grupul Noiembrie se caracteriza printr-o distanţare de tradiţiile naţionale şi printr-o atitudine tot mai deschisă către explorarea influenţelor internaţionale, iar artiştii care aparţin acestui grup favorizau stilurile expresioniste şi, într-o măsură mai mică, ideile cubiste. Grupul Septem-

[18] Kent 2004, 205-208.
[19] John Onians, *Atlas of the world art* (Oxford University Press, 2004), 272.
[20] Kent 2004, 200.
[21] Ateneum este cea mai importantă galerie de artă din Finlanda. Ridicat după schiţele arhitectului Theodor Höijer, muzeul a fost inaugurat în 1888 şi denumit după zeiţa înţelepciunii în Grecia antică, Palas Atena. În 1991, Ateneumul devine componentă a Galeriei Naţionale de Artă a Finlandei, alături de Muzeul Sinebrychoff şi de Muzeul Kiasma. Kent 2004, 199-200.
[22] Paul Harding, Jenifer Brewer, Markus Lehtipuu, *Finland* (Melbourne, 2003), 24-25.
[23] Marjatta Levanto*, Ateneum guide from Isak Wacklin to Wäinö Aaltonen* (Helsinki, Otava, 1997,ediţia a treia), 153.

brie era mai apropiat de Impresionism şi de alte curente franceze derivate din acesta precum Fauvismul. Mulți dintre artiştii moderniști însă au fost aspru criticați pentru separarea lor de tradițiile naționale, fiind acuzați de „bolşevism cultural" şi de „idei revoluționare care subminau înseşi bazele societății finlandeze".[24]

Grupurile Noiembrie şi Septembrie s-au manifestat mai puternic între 1910 şi 1920, la începutul anilor 1930 epuizându-şi energiile. Cu toate acestea, artişti asociați cu unul sau altul dintre grupuri vor continua să creeze şi după această dată. Artişti din Grupul Noiembrie erau în esență expresioniști, în vreme ce Grupul Septembrie a pornit de la Neoimpresionism, apropiindu-se apoi treptat de Impresionism.[25] Pictorul expresionist Tyko Konstantin Sallinen (1879-1955) este unul dintre reprezentanții Grupului Noiembrie. Alți reprezentanți ai expresionismului finlandez care au continuat să creeze şi expună şi în perioada interbelică au fost: Marcus Collin (1882-1966), Alwar Cavén (1886-1935), Jalmari Ruokokoski (1886-1936), William Lönnberg (1887-1949), Ilmari Aalto (1891-1934).

În **artele vizuale**, anii 1920 şi 1930 au fost o perioadă de formalism. Anii 1910 şi apoi cei care au marcat obținerea independenței au fost o continuare a „erei de aur" a artei finlandeze. După obținerea independenței nimeni nu s-a dovedit a avea capacitatea de a prelua de la Sallinen rolul de lider al vieții artistice. Anii 1920 s-au caracterizat printr-o dezbatere asupra rolului artei. O parte a publicului şi chiar a criticilor de artă cereau artişti „mai educați şi mai buni" decât reprezentanții Grupului Noiembrie. Această atitudine a favorizat accentuarea unei tendințe clasiciste.[26] În termeni stilistici, de artă şi de arhitectură, s-au continuat liniile anterioare obținerii independenței. SAFA (*Suomen Arkkitehtiliitto* – Asociația Finlandeză a Arhitecților) a fost creată în 1919 pentru a continua activitatea Clubului Arhitecților fondat în 1892.[27] Curentul european *Neue Sachlichkeit* (Noua Obiectivitate) apărut în Germania este reprezentat în Finlanda în pictura anilor 1920 de Väinö Kunnas (1896-1929), Ragnar Ekelund (1892-1960) sau Yrjö Ollila.[28] Treptat, un nou grup artistic se va face simțit, Grupul Octombrie, care s-a constituit din artiştii aşa-numitului „salon al refuzaților" din 1933. Motto-ul grupului era „în apărarea modernismului, împotriva izolaționismului național". Membrii acestui grup s-au declarat a fi apolitici şi interesați doar de arta pură. Pictorii Ernst Krohn, Sven Grönvall şi Eemu Myntti (1890-1943) şi sculptorii Carl Wilhelms şi Sakari Tohka (1911-1958) au fost membrii fondatori ai grupului.[29]

În **sculptură** s-a remarcat Wäinö Aaltonen (1894-1966). Dintre operele sale amintim memorialul războiului de la Savonlinna (1918-1921), uriaşa statuie

[24] Paasivirta 1989, 325-347.
[25] Krohn, 68 -71.
[26] Levanto,135-154.
[27] von Bonsdorff et al., 263.
[28] Ibid. 295-296.
[29] Levanto,155-172.

în bronz a atletului Paavo Nurmi (1925), cele două monumente dedicate lui Aleksis Kivi (1927, Tampere; 1939, Helsinki). Despre stilul său, Sakari Saarikivi a scris că este uneori clasic, uneori cubist, întotdeauna personal, şi „mai presus de toate, finlandez".[30] Wäinö Aaltonen a dominat sculptura interbelică, aşa cum Sibelius a dominat viaţa muzicală. Dar el nu a fost singurul mare sculptor al acestei perioade. Hannes Autere (1888-1967), un maestru al sculpturii în lemn, a creat atât între cele două războaie mondiale, cât şi după aceea. Mulţi dintre sculptorii care creaseră şi înainte de 1918 îşi vor continua activitatea şi după război, între aceştia Ville Vallgren şi Emil Wikström. Viktor Jansson a avut o lungă carieră de o jumătate de secol, mare parte a creaţiei sale fiind realizată în anii interbelici. Se cuvin de asemenea amintiţi sculptorii: Gunnar Finne, Felix Nylund, Aare Aaltonen, Ennu Oka.[31]

Arhitectura este arta pentru care este Finlanda faimoasă încă din anii 1930. Înaltele standarde ale arhitecturii moderne finlandeze au fost stabilite de Alvar Aalto şi Eliel Saarinen. Cei interesaţi de studiul arhitecturii fac adevărate pelerinaje în Finlanda pentru a vedea superbele exemple ale arhitecturii moderne.[32] Contribuţia arhitecţilor finlandezi la dezvoltarea arhitecturii mondiale a fost mai importantă decât a multor altor ţări mult mai populate şi dezvoltate. Opera lui Alvar Aalto a influenţat arhitectura mondială încă înainte de anii 1930. Sunt impresionante realizările şi în acest domeniu, având în vedere absenţa condiţiilor favorabile pentru dezvoltarea culturală a acestei regiuni. În materie de arhitectură se pot identifica etapele principale ale evoluţiei astfel: de la bisericile medievale la realizările lui Carl Ludwig Engel, cel care a dat forma neoclasică a oraşului Helsinki la începutul secolului al XIX-lea, apoi de la perioada romantismului naţional de la sfârşitul secolului al XIX-lea, pentru a evolua în cele din urmă spre modernism şi funcţionalism.[33] La începutul anilor 1920, arhitectura finlandeză a început să se distanţeze treptat de stilul romantismului naţional şi să se deschidă influenţelor clasice ale arhitecturii suedeze şi italiene. Spre sfârşitul anilor 1920, clasicismul a fost părăsit, trecându-se spre modernism sub influenţa şcolii germane şi a unor arhitecţi activi în Franţa şi Olanda. Funcţionalismul a fost un principiu esenţial în opera moderniştilor finlandezi al căror scop a fost dezvoltarea unor forme independente de expresie şi de utilizare a materialelor. Dacă noua generaţie de arhitecţi, între care Alvar Aalto şi Erik Bryggman, a devenit adepta modernismului şi a funcţionalismului, generaţia anterioară, care includea figuri importante, precum Lars Sonck, a continuat să creeze în stilul romantismului naţional.[34] Deşi o mare parte a perioadei interbelice a continuat să predomine ca stil romantismul naţional şi tradiţia neoclasicismului, după 1928, noul modernism şi funcţionalismul se

[30] Sakari Saarikivi, „The modern sculpture in Finland", în Stenius, 203-206.
[31] von Bonsdorff et al., 279-285.
[32] Harding, Brewer, Lehtipuu, 23.
[33] J.M.Richards, *A guide to Finnish architecture* (Hugh Evelyn London, 1966), 15-16.
[34] Paasivirta, 1989, 327.

manifestă tot mai puternic în arhitectură, alături de Alvar Aalto şi Erik Bryggman, creând Hilding Ekelund, J.S. Sirén, Yrjö Lindegren sau Erkki Huttunen.[35]

Sediul companiei Enso-Gutzeit (1962), una dintre construcţiile remarcabile dar şi controversate ale lui Alvar Aalto, Foto autorii

Unul dintre marii arhitecți ai acestei perioade a fost Eliel Saarinen (1873-1950). El este arhitectul Gării Centrale din Helsinki, construită între 1910 şi 1914, în stilul național romantic. După ce obține o serie de premii internaționale, în 1923, acesta se va stabili în S.U.A. unde va avea o carieră impresionantă.[36] La sfârşitul anilor 1920, s-au remarcat, cum am spus, Alvar Aalto (1898-1976) şi Erik Bryggman (1891-1955).[37] Opera celui dintâi, fie în domeniul arhitecturii, fie al designului, se întinde de-a lungul a peste şase decenii şi s-a bucurat de o largă recunoaştere internațională încă din anii interbelici. Între lucrările sale realizate în perioada interbelică amintim: spitalul municipal din Alajärvi (1924-1928), biblioteca municipală din Viipuri (1927-1935), sediul ziarului *Turun Sanomat* (1928-1930), Sanatoriul din Paimio (1928-1929), spitalul universitar central din Zagreb (1931). Marile sale proiecte postbelice sunt, de

[35] Richards 1966, 75-77.

[36] Fiul său, Eero Saarinen, a fost, de asemenea, un mare architect în S.U.A.. Vezi Eeva-Liisa Pelkonen and Donald Albrecht, eds., *Eero Saarinen shaping the future* (New Haven Yale University Press, New York In association with The Finnish Cultural Institute in New York, 2006) sau Jayne Merkel, *Eero Saarinen* (London New York Phaidon, 2005).

[37] Cyril Mardall, „Architecture", în Kallas şi Nickell, 196.

asemenea, impresionante. Este numit uneori în țările scandinave „părintele modernismului”.[38] Construcția Stadionului Olimpic din Helsinki a fost încheiată în 1938 şi este opera lui Yrjö Lindegren. Între 1927 şi 1931, a fost construită clădirea Parlamentului, opera a arhitectului J.S. Sirén.[39] Josef Stenbäck (1854-1929) este autorul a peste 30 de biserici, majoritatea lor în stilul Art Nuveau.[40]

Stadionul Olimpic din Helsinki (1938), opera lui Yrjö Lindegren, Foto autorii.

Pavilionul finlandez din cadrul Expoziției de la Paris din 1900 poate fi considerat începutul **artelor aplicate** în Finlanda. Succesul acestuia a fost anunțat de unele reuşite anterioare, cum ar fi crearea în 1875 a Societății Finlandeze a Meşteşugurilor şi Designului. Rezultate deosebite se înregistrează în anii 1930 şi în acest domeniu. Designul finlandez câştigă recunoaştere internațională atât în domeniul vestimentar, cât şi al mobilei sau al sticlăriei. Orientarea este funcționalistă, având inclusiv o funcție socială. Alvar Aalto încă din anii 1930 s-a bucurat de recunoaştere şi în această arie. Multe dintre scaunele al căror design este semnat Alvar Aalto în perioada interbelică sunt încă în producție.[41] Alți designeri recunoscuți ai anilor interbelici sunt Maija Kansanen şi Eva Antilla, designeri vestimentari, respectiv Elsa Elenius şi Toini Muona, în domeniul ceramicii.[42] Soția lui Alvar Aalto, Aino Aalto, a devenit cunoscută pentru designul în domeniul

[38] Malcolm Quantrill, *Finnish architecture and the modernist tradition* (London, Taylor & Francis, 1995), 29-87.
[39] Richards 1966, 64.
[40] Harding, Brewer, Lehtipuu, 20.
[41] Ca şi multe dintre modelele create după război. Cherie Fehrman, Kenneth R. Fehrman, *Interior Desigh Inovations, 1910-1960* (San Francisco, Fehrman Books, 2009), 39.
[42] Jaako Lintinen, „Design”, în Kallas şi Nickell, 205-208.

sticlăriei. Multe dintre creațiile sale sunt încă în producție şi sunt o marcă a calității designului finlandez. Vaza Aalto, cunoscută şi sub numele vaza Savoy, este astăzi celebră în lumea întreagă. Ea a fost creată de cei doi soți Aalto în 1936 şi este încă produsă în nenumărate forme şi culori.[43]

În **muzică,** Finlanda a intrat pe scena internațională mult mai târziu decât vecinii ei, motivul aflându-se în faptul că i-au fost afectate, atât din punct de vedere politic, cât şi geografic contactele cu centrele culturale ale Europei Occidentale. În vreme ce alte curți princiare aveau propriii muzicieni şi chiar orchestre, Finlanda era parte a Regatului Suedez, iar mai târziu a fost anexată de Rusia, preocuparea puterilor străine pentru evoluția culturală fiind cel mult minoră. Au existat însă o importantă cultură folclorică şi o muzică religioasă încă din Evul Mediu. Opera şi muzica pentru orchestră au rămas însă necunoscute până în 1790 când a fost fondată prima societate muzicală în Turku. Şi muzica şi muzicienii erau în această etapă străini, dar treptat talentele autohtone au început să apară. La sfârşitul secolului al XIX-lea şi începutul secolului al XX-lea, au fost create primele instituții de învățământ muzical.

Unul dintre primii mari compozitori ai Finlandei a fost Leevi Madetoja (1887-1947), originar din Oulu, provenit dintr-o familie săracă, el însuşi lucrând la un moment dat ca măturător de stradă. Acesta a studiat muzica la Institutul de Muzică din Helsinki, dar şi la Paris, Viena sau Berlin. Muzica sa este puternic influențată de tradițiile şi credințele zonei sale natale, Ostrobotnia.[44] Deşi primele compoziții ale sale sunt datate mult înainte de 1918, importantele sale piese vor fi compuse în perioada interbelică. Dintre lucrările mai cunoscute se cuvin amintite opera în trei acte *Pohjalaisia* (Ostrobotnienii), compusă între 1918 şi 1923, opera în trei acte *Juha* (1934) şi poemul simfonic *Kullervo* (1913).[45] Alți importanți compozitori interbelici au fost: Selim Palmgren (1878-1951), Erkki Melartin (1878-1937), Armas Järnefelt (1869-1958), Aarre Merikanto (1893-1958), Uuno Klami(1900-1961), Yrjö Kilpinen (1892-1959). Acesta din urmă s-a bucurat şi de o mare recunoaştere internațională încă din anii 1930.[46]

Fără îndoială cel mai cunoscut compozitor contemporan al Finlandei este Jean Sibelius (1865-1957). Acesta a compus de-a lungul a peste cinci decenii. Dintre lucrările acestuia amintim cele şapte simfonii, compuse între 1899 şi 1924, simfonia corală *Kullervo* (1892), poemul simfonic *Finlandia* (1899) şi poemul muzical *Tapiola* scris în 1926. În ultimi 25 de ani de viață nu a mai compus, sau în orice caz nu se cunosc alte opere din această perioadă, deşi se pre-

[43] Mary Ellen Snodgrass, *Encyclopedia of Kitchen History* (New York, London: Taylor and Francis Group, 2004), 439.
[44] Denby Richards, „Before and after Sibelius", în Kallas şi Nickell, 234-237.
[45] Ruth-Esther Hillila, Barbara Blanchard Hong, *Historical dictionary of the music and musicians of Finland* (Westport: Greenwood Press, 1997), 245.
[46] Denby Richards, „Before and after Sibelius", în Kallas şi Nickell, 241-245.

supune că acesta a lucrat la o serie de alte simfonii.[47] Muzica sa este o glorificare a poporului său. *Finlandia* a devenit expresia puternică a patriotismului finlandez. Se poate spune că Sibelius a compus muzica pentru *Kalevala*, în vreme ce Gallen-Kallela a pictat aceeaşi epopee naţională. Moştenirea muzicală a lui Sibelius poate fi astăzi auzită în opera tinerei generaţii de compozitori, dirijori şi muzicieni care au cucerit scena internaţională, în majoritate elevii legendarului Jorma Panula, profesor de dirijorat la Academia Sibelius din Helsinki până în 1994.[48]

Radioul în Finlanda a transmis pentru prima dată în anul 1926. Până în 1934 a transmis doar live pentru că lipseau echipamentele care să facă posibilă înregistrarea emisiunilor. Radioul transmitea iniţial patru zile pe săptămână, marţea, joia, sâmbăta şi duminica, între orele 12 şi 13, precum şi seara între orele 6 şi 10. Duminica era transmis, în plus faţă de acest program, un concert între orele 5 şi 6. Pe măsură ce transmisiunea a devenit zilnică, în cinci seri pe săptămână programul era în limba finlandeză şi în două, în limba suedeză. Erau transmise potrivit unui program regulat (în aceeaşi zi, la aceeaşi oră) discuţii pe diferite teme, concerte simfonice, de operă, muzică de cameră, cântece. Politica de programe urmărea educarea poporului cu ajutorul cuvântului. Mulţi dintre liderii culturali ai Finlandei simţeau că educarea maselor era de o importanţă majoră pentru o ţară care abia îşi obţinuse independenţa. Această activitate de „iluminare" îşi dorea în acelaşi timp să realizeze şi o unitate la nivelul poporului care abia depăşise un război civil, dar şi să determine înrădăcinarea în mintea oamenilor săraci şi mai puţini favorizaţi de soartă, atât din oraşe, cât şi din cele mai îndepărtate sate, a dorinţei de a participa activ la îmbunătăţirea vieţii lor şi a stării lor spirituale. Educarea publicului era de fapt trecută între articolele Asociaţiei Companiei de Radio ca fiind unul dintre obiectivele sale majore. În 1928, directorul radioului, Hj.W. Walldén, descria astfel misiunea radioului: „Radioul (...) este potrivit pentru educarea publicului. El desfiinţează distanţa şi diferenţele dintre nivelele sociale, permiţând celor care trăiesc departe de centrele de cultură şi în circumstanţe financiare limitate să-şi satisfacă setea de cunoaştere. Prin intermediul radioului realizările ştiinţei şi culturii iluminează viaţă limitată a celei mai izolate colibe".

Seria de prelegeri transmise la radio aborda teme din cele mai variate domenii: ştiinţe naturale sau umaniste, teme spirituale sau filozofice, viaţa zilnică a muncitorilor, fermierilor sau meşteşugarilor etc. În 1929 doar 7,7% dintre respondenţii unui sondaj cu privire la interesul ascultătorilor se arătau interesaţi de politică la radio. Se arătau însă interesaţi de subiecte legate de medicină şi sănătate, de organizarea fermelor, de alte chestiuni curente. Majoritatea programelor muzicale transmiteau operă, operetă, rapsodii, marşuri, toate menite a cultiva gustul publicului pentru muzica clasică, dar şi cântece tradiţiona-

[47] Vezi de exemplu, Daniel M. Grimley, *The Cambridge companion to Sibelius* (Cambridge: Cambridge Univ. Press, 2004).
[48] Harding, Brewer, Lehtipuu, 20.

le, cele din urmă bucurându-se de cea mai bună receptare. Încă din 1927, a fost creată Orchestra Radio, devenită mai târziu Orchestra Simfonică Radio.

Se transmiteau, de asemenea, ştiri, a căror importanță şi pondere au crescut treptat. Ştirile sportive erau încă de atunci printre cele mai populare programe radio. Evenimentele sportive importante erau transmise la radio în întreaga țară, cu comentarii atât în finlandeză, cât şi în suedeză. Martti Jukola a fost un legendar comentator sportiv în primele decenii ale radioului finlandez. De o atenție specială în acest sens s-au bucurat Jocurile Olimpice de la Berlin din 1936. Următoarele Jocuri Olimpice ar fi trebuit să se desfăşoare la Helsinki, în vara anului 1940. Războiul însă a împiedicat desfăşurarea lor. Nu lipseau de la radio nici programele pentru copii. Ora dedicată copiilor din programul *Markus-setä* („Unchiul Markus") a fost pentru trei decenii cea mai populară emisiune pentru copii. Se transmiteau în cadrul ei poeme, cântece, muzică, protagoniştii fiind chiar copiii. Markus Rautio, cel care dădea numele programului, a fost cea mai populară voce a radioului finlandez între anii 1930 şi 1950. Încă din anul 1926, au fost transmise şi primele piese de teatru la radio, piese care la vremea respectivă erau doar modeste dramatizări. Nici slujbele religioase nu lipseau, se transmiteau inclusiv slujbe ortodoxe. În 1934, au fost introduse emisiunile educative prin radio şi lecțiile transmise prin radio în şcoli. Prelegerile erau adresate atât elevilor, cât şi profesorilor. Erau, de asemenea, transmise interviuri, conversații în limbi străine sau lecții de sport. Primele reportaje au fost transmise la începutul anilor 1930 şi s-au bucurat imediat de o mare popularitate.

Toate aceste programe erau aduse la cunoştința publicului prin intermediul presei. În 1927, urmând modelul BBC, Compania de Radio a editat primul magazin propriu, în două variante, una în limba finlandeză şi cealaltă în limba suedeză. În 1928, este construită la Lahti o nouă stație radio cu una dintre cele mai puternice antene radio din Europa, înaltă de 150 de metri. Aceasta a făcut posibilă receptarea semnalului radio în cea mai mare parte a țării, din sud până în nord, chiar dacă în unele regiuni semnalul era slab. Începutul emisiei radio a coincis cu criza economică de la sfârşitul anilor 1920, ceea ce explică încetineala cu care s-au răspândit receptoarele radio în țară. Anii 1930 înregistrează însă un real *boom* în acest domeniu. În primul an de funcționare, Compania Finlandeză de Radio a acordat 36.900 de licențe radio, număr care în anul următor s-a dublat, pentru a ajunge, în septembrie 1939, la un total de 337.925. Prețul unui receptor radio era încă destul de ridicat pentru mulți, de aceea chiar şi la sfârşitul anilor 1930 prietenii şi vecinii adesea se adunau în casa norocosului posesor al unui aparat radio pentru a asculta împreună programele transmise.[49]

După obținerea independenței naționale, **biserica ortodoxă** a obținut statutul de biserică națională, alături de cea **luterană**. În 1921, patriarhul Tihon

[49] Lyytinen 1996, 11-70.

al Rusiei a acordat autonomie Bisericii Finlandeze. Luând în considerare situația nesigură din Rusia Sovietică, Sinodul Ortodox al Finlandei a cerut ca Biserica Ortodoxă Finlandeză să intre sub protecția Patriarhiei de la Constantinopol. Cererea a fost acceptată şi, printr-un document datat 6 iulie 1923, Biserica Ortodoxă Finlandeză a devenit Arhiepiscopie autonomă a Patriarhiei din Constantinopol.[50] Patriarhia de la Moscova a recunoscut acest statut Bisericii Ortodoxe Finlandeze abia în anul 1957.[51] În 1923, această biserică număra 57.856 de credincioşi. Constituția din 1919 şi apoi Actul Libertății Religioase (noiembrie 1922) proclamau libertatea religioasă. Ca urmare a acestor legi, doar 30.000 de persoane au părăsit biserica, majoritatea acestora provenind din marile oraşe şi centre industriale. La sfârşitul anului 1922, aproximativ 69.000 de persoane, circa 2% din populație, nu erau credincioşi luterani, în vreme ce credincioşii Bisericii Evanghelice Luterane numărau peste 3,3 milioane.[52] Alte minorități religioase în Finlanda interbelică erau metodişti, baptişti, romanocatolici (aceştia din urmă doar 404 în 1920), evrei[53] (1.618 în 1920), catolici.[54]

Legăturile culturale cu lumea exterioară înainte de obținerea independenței au fost concentrate asupra Suediei, Germaniei, Franței, Estoniei şi mai puțin asupra Rusiei. După obținerea independenței, legăturile lingvistice şi etnice cu Estonia şi Ungaria au încurajat contactele culturale cu aceste două țări, în vreme ce legăturile istorice au încurajat continuarea contactelor culturale şi academice cu țările Scandinaviei şi cu Germania. În relațiile culturale finlandezo-suedeze un rol deosebit l-a avut Universitatea de la Turku, Åbo Akademi, dar şi presa de limba suedeză, întâlnirile academice, conferințele sau congresele comune.

În această perioadă, artiştii şi scriitorii finlandezi precum L. Onerva, Juho Rissanen, Anna Hagelstam, Mika Waltari vin la Paris pentru cunoaşterea culturii şi civilizației franceze. Studenții finlandezi vin la Paris pentru studii. Gu-

---

[50] *History of the orthodox church in Finland*, http://www.ort.fi/en/history.php, accesat la 22 noiembrie 2010.

[51] Risto Saarinen, *Faith and holiness: Lutheran-Orthodox dialogue 1959-1994* (Göttingen: Vandenhoeck und Ruprecht, 1997), 20.

[52] J.Jummerus, „Church and religious life", în *Finland, the country, its people...,* 587.

[53] Prezența evreilor în Finlanda este de dată recentă, căci de-a lungul istoriei, inclusiv în perioada dominației suedeze şi mult timp în perioada dominației ruseşti, evreilor le-a fost interzis să se stabilească în Finlanda. În perioada dominației ruseşti au fost făcute unele excepții şi evreilor soldați în armata imperială li s-a permis, după îndeplinirea serviciului militar, să rămână în Marele Ducat. Mulți dintre cei stabiliți aici s-au implicat în activități comerciale. Evreii stabiliți în Finlanda au beneficiat de cea mai mare libertate dintre toți evreii Imperiului Rus. La câteva săptămâni după obținerea independenței, pe 22 decembrie 1917, evreilor le-au fost acordate drepturi civile, iar o lege promulgată pe 12 ianuarie 1918 le-a acordat cetățenia deplină. În perioada interbelică foarte mulți evrei ruşi au emigrat în Finlanda. În al Doilea Război Mondial evreii au participat la apărarea Finlandei, chiar dacă Germania nazistă era aliatul. În ciuda presiunilor germane, niciodată în Finlanda nu au fost adoptate legi rasiste împotriva evreilor. După război comunitatea evreiască a continuat să se dezvolte şi evreii au pătruns în toate domeniile de activitate. În 1979, Ben Zysbowicz a fost primul parlamentar evreu, iar Max Jakobson a devenit primul ambasador al Finlandei la Națiunile Unite. Mulți evrei au fost artişti de seamă, între care Simon Parmet – un compozitor şi dirijor de seamă, Sam Vanni – membru al Academiei Finlandeze. Sigur, mulți evrei au ales să emigreze la rândul lor. La mijlocul anilor 1990, în Helsinki, mai erau doar aproximativ 1.200 de evrei. Kent 2004, 99-101.

[54] Jummerus, „Church and religious life", în *Finland, the country, its people...,* 598.

vernul francez a oferit o serie de burse studenților finlandezi pentru efectuarea studiilor în Franța. Parisul era mai mult decât un centru ce cultură pentru tinerii finlandezi, el exercita o fascinație romantică specială căreia puțini îi puteau rezista. Mika Waltari descrie impresiile pe care le-a lăsat asupra sa Parisul în romanul *Suuri illuuosioni* („Marea mea iluzie"), scris chiar la Paris. **Teatrul** finlandez a beneficiat de influențele teatrului francez sau german. În 1924 a fost creată Societatea Franco-Finlandeză.

Apropierea culturală de Franța şi Marea Britanie era mult mai slabă decât apropierea culturală de Germania. Unul dintre motive era acela că limba franceză şi limba engleză erau foarte puțin cunoscute şi predate în şcoli în anii imediat următori obținerii independenței. Totuşi era disponibil un număr însemnat de traduceri din franceză şi engleză, cele două literaturi fiind accesibile publicului finlandez. La sfârşitul anilor 1920, tinerii scriitori din grupul *Tulenkantajat* (Purtătorii Focului) cereau recuperarea rămânerii în urmă a Finlandei față de restul Europei în toate domeniile, inclusiv în cele artistice. Orientarea era în principal către Europa de Vest şi total ostilă comunismului.

Relațiile culturale cu Uniunea Sovietică au fost afectate negativ atât de barierele lingvistice, cât şi de antipatia generală simțită în acum independenta Finlandă față de Rusia Sovietică. Finlanda reuşeşte să depăşească bariera unei limbi mai puțin cunoscute şi mai puțin accesibile şi să îşi facă cunoscută cultura în străinătate. Muzica lui Jean Sibelius s-a bucurat de o largă apreciere, mai ales în Marea Britanie, S.U.A. sau în țările scandinave, unde a fost introdusă de mari dirijori finlandezi care lucrau foarte mult în străinătate, precum Georg Schneevoigt şi Armas Järnefelt. **Arhitectura** finlandeză, deşi înregistrează o serie de succese, încă nu reuşeşte să influențeze lumea exterioară, nu creează şi nu exportă încă influențe, ci continuă să fie influențată de arhitectura europeană. În această perioadă, arhitectura finlandeză s-a bucurat de apreciere mai ales în țările scandinave. Literatura finlandeză s-a bucurat de o recunoaştere şi apreciere deosebită în Estonia. S-au făcut traduceri din literatura finlandeză nu numai în estoniană, ci şi în suedeză şi într-o măsură mai mică în engleză sau germană. Exista tendința de a se traduce mai ales opere clasice, ale unor scriitori clasici, precum *Cei şapte frați* ai lui Alexis Kivi. A fost de asemenea tradusă *Kalevala*. Dintre scriitorii recenți au beneficiat de o serie de traduceri F.E. Sillanpää cu *Nuorena nukkunut*, şi Johannes Linnankoski cu *Laulu tulipunaisesta kukasta* („Cântecul florii înroşite cu sânge").[55]

[55] Paasivirta 1989, 325-347

Partea a XVIII-a

Politica externă a Finlandei interbelice

Abordând problematica locului micilor puteri în noua ordine mondială, istoricul finlandez Vesa Vares subliniază că acestea nu doreau să schimbe o dependență cu alta, ci să-şi mențină şi întărească independența şi identitatea – chiar dacă aceasta din urmă era parțial inventată. Finlanda dispunea de o moştenire a autonomiei şi naționalismului, precum şi o independență care a venit pe neaşteptate, principala provocare a proaspătului stat independent fiind aceea de a-şi menține independența după colapsul imperiilor rus şi german şi de a crea o imagine pozitivă în rândurile Puterilor Aliate şi Asociate.[1]

Într-adevăr, învingători în Războiul Civil şi dovedind capacitatea de a găsi formula unui compromis cu Rusia Sovietică materializat în cadrul Tratatului de la Tartu (ceea ce nu a diminuat prea mult rusofobia şi teama de U.R.S.S. şi intențiile acesteia), Albii a trebuit totuşi să convingă marile puteri occidentale că puteau să-şi aducă o contribuție pozitivă la stabilitatea şi ordinea continentală. De primă importanță erau relațiile cu Marea Britanie, Franța, Statele Unite şi Italia, puteri învingătoare în Primul Război Mondial, precum şi cele cu Scandinavia şi cu Liga Națiunilor – noua instituție a securității colective constituită la Geneva. Astfel, relațiile cu Franța au cunoscut o îmbunătățire importantă, odată cu plecarea trupelor germane din Finlanda, interesul Parisului în această zonă fiind în primul rând acela de a diminua influența germană.[2]

În ceea ce priveşte relațiile cu Marea Britanie, trebuie subliniat că Finlanda a ajuns să joace un rol mai important din perspectiva Foreign Office-ului ca parte a „Noii Europe" care separa Germania de Rusia. Mai solidă din punct de vedere economic şi mai coerentă decât Statele baltice, Finlanda a încurajat cercurile conducătoare britanice să privească într-o lumină favorabilă rolul său la Marea Baltică. În momentul în care a considerat acest lucru util în vederea promovării intereselor sale în regiune, guvernul britanic a recunoscut *de facto* independența Finlandei, la începutul lunii mai 1919. Guvernul Majestății Sale înțelesese încă dinainte necesitatea de a susține Finlanda pentru a-şi rezolva problemele legate de hrănirea populației sale şi de aceea permisese primul transport de produse alimentare care era menit să acompanieze întoarcerea lui Mannerheim în Finlanda, în decembrie 1918.[3] Argumentul cel mai important folosit de Mannerheim în timpul convorbirilor sale de la Londra fusese acela că, prin autonomia sa veche şi solidă, Finlanda avea o situație unică, neputând fi

[1] Vesa Vares, „Creating a State and National Identity. Finland and Europe: 1918-1922," *Valahian Journal of Historical Studies* 14 (2010): 80-81.
[2] Clerc 2002, 235-236; Kalervo Hovi, *Cordon Sanitaire or barriere de l'est? The Emergence of the New French Eastern European Alliance Policy 1917-1919* (Turku, 1975), 78-81.
[3] Esa Sundbäck, *Finland in British Baltic policy. British political and economic interests regarding Finland in the aftermath of the First World War, 1918-1925* (Helsinki: Academia Scientiarum Fennica, 2001), 183-185, 210-215; Lyytinen 1980, 136-137, 194-195.

trase paralele cu celelalte state care-şi constituiseră state independente la finele conflagrației mondiale. În calitatea sa de regent al Finlandei, Mannerheim s-a opus intențiilor guvernelor britanic şi american de a condiționa recunoaşterea independenței de transmiterea către Conferința de Pace spre analiză şi decizie a chestiunii frontierelor noului stat.[4] De altfel, Marea Britanie se bucura în Finlanda de o apreciere largă, numeroşi politicieni finlandezi considerând că aceasta juca un rol politic primordial în ceea ce priveşte destinul tânărului stat independent finlandez.[5]

Obținerea recunoaşterii diplomatice din partea Statelor Unite a fost dificilă, în condițiile în care această mare putere încă îşi mai făcea intrarea pe arena europeană, iar interesul său față de Finlanda era nesemnificativ. Cu toate acestea, eforturile realizate de diplomatul cu vederi liberale Rudolf Holsti şi ale administratorului *Food Relief*, viitorul preşedinte Herbert Hoover, s-au dovedit a avea succes. În urma insistențelor lui Hoover, Statele Unite au acordat recunoaştere diplomatică Finlandei la 7 mai 1919, aceasta fiind privită şi ca o modalitate de a ajuta Helsinkiul în vederea rezolvării chestiunii aprovizionării țării cu alimente. Acționând în acest fel, administrația americană – la fel ca şi guvernele francez şi britanic – au tratat Finlanda diferit față de Statele baltice.[6]

Chestiunea apartenenței Finlandei la Liga Națiunilor a fost ridicată la începutul anului 1920[7], din inițiativă britanică, pentru a promova soluționarea chestiunii Ålandului în favoarea Helsinkiului. Finlanda a acceptat să depună o aplicație de admitere datorită poziției sale geopolitice expuse. Acceptarea aplicației Finlandei nu a fost însă o formalitate. Exista temerea că, odată devenită membră a ligii, Finlanda va invoca inviolabilitatea teritorială în chestiunea Ålandului. Delegația finlandeză a dat asigurări că integrarea Finlandei nu va avea nici un efect asupra chestiunii Ålandului. Prin urmare, la mijlocul lunii decembrie, aplicația sa de admitere în Liga Națiunilor a fost aprobată în unanimitate[8]. Finlanda va ajunge ca, între anii 1927-1930, să facă parte ca membru nepermanent din Consiliu. În această calitate, Finlanda a inițiat o propunere detaliată de creare a unui fond internațional de asistență destinat țărilor care cădeau victime ale agresiunii.[9] Propunerea nu s-a bucurat de suficientă susținere pentru a constitui un suport pentru statele ce vor deveni, în anii 1930, obiect al agresiunii marilor puteri.

Relațiile cu Scandinavia au avut o evoluție sinuoasă în anii 1920, stabilizându-se şi dezvoltându-se în mod deosebit în deceniul următor. Relațiile

---

[4] *The Memoirs of Marshal Mannerheim* (London: Cassel & Company Ltd., 1953), 199; Holsti 1961, 72-73.
[5] Vares 2010: 88.
[6] R. Michael Berry, *American foreign policy and the Finnish exception. Ideological preferences and wartime realities* (Helsinki: SHS, 1987), 56-58; Holsti 1961, 74-76.
[7] Asupra istoriei participării Finlandei la activitatea Ligii Națiunilor vezi Bengt Broms, *Finlanda and the League of Nations* (Institute of Political Science of the University of Turku, No. 3, 1963).
[8] Jussila, Hentilä şi Nevakivi, 138.
[9] Jukka Nevakivi, „Finnish Neutrality", în *Neutrality in History. Porceedings of the Conference on the history of Neutrality organized in Helsinki 9-12 September 1992 under the auspices of the Commission of History of International Relations*, ed. Jukka Nevakivi (Helsinki: SHS, 1993), 35.

cu Suedia au fost afectate în primul deceniu interbelic de chestiunea apartenenței Ålandului şi de disputele legate de drepturile finlandezilor vorbitori de suedeză din Finlanda. După războiul civil majoritatea populației din Åland dorea să se alăture Suediei. Fără nici o consultare cu omologul său finlandez, guvernul suedez a apelat în primăvara anului 1919 la Conferința de Pace de la Paris, pentru a rezolva prin intermediul unui referendum această chestiune. Suedia a subliniat că nu existau motivații politice, lingvistice sau economice pentru ca Ålandul să aparțină Finlandei. Guvernul finlandez a respins argumentele suedeze şi a insistat că populația din arhipelag nu era supusă unei opresiuni lingvistice. Conferința de Pace a trimis chestiunea spre analiză Ligii Națiunilor.[10] Între timp, în mai 1920, Eduskunta finlandeză a votat Legea de autoguvernare a Ålandului, care le-a creat insularilor propria adunare legislativă şi privilegii largi. Nu a fost însă îndeajuns pentru ålandezii care au apelat la Suedia. Doi dintre liderii lor au fost întemnițați pentru trădare. În toamna anului 1920, Consiliul Ligii Națiunilor a numit o comisie independentă, alcătuită din trei membri, pentru a rezolva chestiunea Ålandului. În raportul său din mai 1921, comisia a concluzionat că din punct de vedere geografic nu era nici un dubiu că Ålandul aparținea Finlandei. Insularii aveau dreptul la un tratament corect din partea Finlandei, dar nu şi pe acela de a se separa de un stat pentru a se alătura altui stat. Astfel, în iunie 1921, Consiliul Ligii a soluționat litigiul în favoarea Finlandei. În acelaşi an, a fost semnată de către zece state Convenția de la Geneva asupra Demilitarizării şi Neutralizării Ålandului, prin care era prevăzută şi garantată neutralizarea Ålandului.[11]

Relațiile dintre Finlanda şi Suedia au cunoscut şi perioade mai favorabile. Astfel, în ciuda relațiilor tensionate dintre Finlanda şi Suedia, generate de chestiunea Ålandului şi de disputa lingvistică din Helsinki, în octombrie 1923, ministrul de externe suedez Hederstierna a propus Finlandei încheierea unei alianțe defensive. Cercuri din conducerea armatei suedeze sprijineau această inițiativă. Guvernul suedez nu a susținut inițiativa ministrului său de externe, care a trebuit să demisioneze câteva zile mai târziu.[12]

---

[10] Punctul de vedere finlandez a fost făcut public prin lucrările intitulate John Uggla, *The Åland Question.The resume of arguments and points of view in defence of Finland's right to the Åland Archipelago* (Helsinki, 1919) şi *The Åland Question and the rights of Finland. A memorandum by a number of Finnish jourists and historians* (Helsingfors, 1920). Printre argumentele invocate de partea finlandeză în ultima lucrare (multe fiind de altfel comune în ambele volume), se număra acela că în Finlanda trăiau 385.000 de vorbitori de suedeză, din care locuitorii Ålandului, numărând 25.000, erau în procent de 1/15. După 1909, legăturile sociale şi intelectuale ale locuitorilor Ålandului fuseseră făcute cu Finlanda, nu cu Suedia. Din momentul în care se cristalizase noțiunea de Finlanda (sec. al XIX-lea), aceasta încorporase şi Ålandul, etc., 4-10 şi urm.

[11] Holger Rotkirch, „The Demilitarization and Neutralization of the Åland Islands: A Regime 'in European Interests' Withstanding Changing Circumstances", *Journal of Peace Research*, Vol. 23, No. 4 (Dec., 1986): 365-370.

[12] Asupra relațiilor suedezo-finlandeze în contextul conflictelor din acești ani şi al propunerii şefului diplomației suedeze, Jorma Kalela, *Grannar pa skilda vagar: det finlandsk-svenska samarbetet i den finlandska och svenska utrikespolitiken 1921-1923* (Borgå: Söderström&Co, 1971), 251-253 şi urm.

Treptat, Finlanda şi-a extins sfera relațiilor sale bilaterale şi la sud de Marea Baltică, stabilind, la sfârşitul anului 1919, o legație la Varşovia. Finlanda împărtăşea cu Polonia – ca şi cu Statele baltice şi România – rusofobia[13] şi anticomunismul. Vederile guvernului finlandez conveneau autorităților de la Varşovia care încercau să realizeze un sistem de alianțe menit să o sprijine în cazul unui nou conflict cu Rusia lui Lenin. Astfel, în aprilie 1919, un memorandum redactat de ministrul de externe polonez Ignacy Paderewski detalia vederile guvernului polonez în acest sens, guvernate de dorința de constituire a unei axe nord-sud între mările Baltică şi Neagră, capabilă să separeu Rusia de Europa şi de Germania. Erau avuți în vedere în această schemă ca posibili parteneri România, Finlanda, Țările baltice, Grecia şi chiar Turcia, nucleul său fiind constituit de o alianță încheiată între Polonia şi România.[14] Polonezii şi-au început acțiunea diplomatică în acest sens încă din vara anului 1919, intensificând-o în cursul toamnei.[15] Fost ofițer rus cantonat în Polonia, Mannerheim avea relații apropiate cu unii dintre membrii aristocrației poloneze. La sfârşitul anului 1919, Mannerheim a vizitat Polonia şi a avut un schimb de vederi cu şeful statului polonez, Józef Piłsudski. Cu acest prilej, polonezii i-au prezentat un plan de împărțire a sferelor de influență în regiunea răsăriteană a Balticii, Polonia urmând a controla Lituania şi Letonia, iar Finlanda – Estonia. Întregul plan era privit din perspectiva construirii unui front antibolşevic. Totuşi, în ciuda simpatiei lui Mannerheim pentru Polonia, planul a fost primit cu rezerve de către partea finlandeză.[16]

În ciuda acestui lucru, guvernul finlandez era interesat în primii ani după Războiul Civil de cooperarea cu celelalte „state de frontieră", concept care avea în vedere națiunile ce se învecinau la est cu Rusia Sovietică (din 30 decembrie 1922, Uniunea Sovietică). Astfel, organul oficios al Ministerului de Externe al Finlandei, cotidianul *Helsingin Sanomat*, susținea – în ediția sa din 7 decembrie 1919 – crearea unei asociații de state cu scopul de a-şi dobândi libertatea şi de a-şi dezvolta resursele lor economice. Articolul identifica Rusia ca fiind pericolul comun pentru statele de frontieră şi argumenta că, dat fiind faptul că aceste state aveau aceleaşi interese şi nutreau aceleaşi temeri, Finlanda trebuia să-şi aleagă aliați dintre statele sau grupările de state care pot oferi „cele mai mari servicii în schimb".[17] În consecință, în ianuarie 1920 se deschidea la

[13] O explicație a acesteia şi rădăcinilor sale de la sfârşitul sec. al XIX-lea, la Heikki Luostarinen, „Finnish Russophobia: The Story of an Enemy Image", *Journal of Peace Research* 26, No. 2 (May 1989): 123-137.

[14] Florin Anghel, *Construirea sistemului Cordon Sanitaire. Relații româno-polone 1919-1926* (Cluj-Napoca: Nereamia Napocae, 2003), 59-61.

[15] Kalervo Hovi, „The Emergence of the Diplomatic Relations between Finland and Romania. The Finnish point-of-view", in *Istoria: contribuții în căutarea unui nou mesaj. Profesorului Ion Stanciu la împlinirea vârstei de 60 de ani*, eds. Iulian Oncescu şi Silviu Miloiu (Târgovişte: Editura Cetatea de Scaun, 2005), 296.

[16] See for the Polish overtures to the Finns Kalervo Hovi, *Interessensphären im Baltikum. Finnland im Rahmen der Ostpolitik Polens 1919-1922* (Helsinki, 1984), 94-120.

[17] Depeşa Lordului Acton nr. 243 din 20.12.1919 de la Helsinki către Earl Curzon, in *British Documents on Foreign Affaires: reports and papers from the Foreign Office confidential print, Part II: From the First*

Helsinki prima Conferință Baltică la care au participat Finlanda, Polonia şi Țările baltice. Acestea au dezbătut relațiile cu Rusia, iar Polonia a susținut ca aceste state să nu încheie pace cu Moscova. Cu acest prilej a fost adusă în discuție şi constituirea unei ligi diagonale cu participarea şi a României, dar solicitarea Finlandei, din decembrie 1919, ca Bucureştii să-i recunoască independența a rămas în continuare fără răspuns încă câteva luni.

În lunile februarie-martie 1920, Polonia a invitat reprezentanți ai Finlandei, României, Ucrainei şi Letoniei în vederea unor convorbiri comune la Varşovia. Polonia a preferat să angajeze discuții separate cu fiecare dintre delegații. Totuşi, întâlnirea a prilejuit stabilirea de contacte între toate statele reprezentate. Polonia nu şi-a atins însă obiectivele, nereuşind să obțină sprijinul scontat pentru eventualitatea izbucnirii unui război cu Rusia. Singurul succes a fost tratatul încheiat între Polonia şi Finlanda la 16 martie 1920, însă acesta nu va fi în final ratificat la Helsinki din cauza faptului că partea finlandeză considera că obligațiile sale de a cuceri Petrogradul erau prea mari.[18]

În continuare, Finlanda va rămâne angajată în proiectele de constituire a unei ligi baltice, în final participând, între 1919 şi 1926, la 31 de conferințe alături de celelalte state interesate:

Participarea Finlandei la Conferințele Baltice (1919-1926)[19]

Anul	Conferința de la	Perioda de desfăşurare	Țări participante
1919	Tallinn	14-15 septembrie	Finlanda, Estonia, Letonia, Lituania
	Tartu	29 septembrie – 2 octombrie	Finlanda, Estonia, Letonia, Lituania
	Tartu	10-16 noiembrie	Finlanda, Estonia, Letonia, Lituania; Observatori: Polonia, Belarus şi Ucraina
1920	Helsinki	15-22 ianuarie	Finlanda, Estonia, Letonia, Lituania, Polonia
	Bulduri	6 august – 6 septembrie	Finlanda, Estonia, Letonia, Lituania, Polonia şi Ucraina
	Riga	15-25 septembrie	Finlanda, Estonia, Letonia, Lituania, Polonia şi Ucraina
	Helsinki	1-4 noiembrie	Finlanda, Estonia, Letonia, Lituania, Polonia şi Ucraina
1921	Tallinn	25 februarie	Finlanda, Estonia, Letonia, Lituania şi Polonia
	Helsinki	25-29 iulie	Finlanda, Estonia, Letonia, Lituania şi Polonia
	Riga	12-14 septembrie	Finlanda, Estonia, Letonia şi Lituania
	Riga	28-31 octombrie	Finlanda, Estonia, Letonia, Lituania şi Rusia Sovietică
	Tallinn	16-17 decembrie	Finlanda, Estonia, Letonia şi Lituania

to the Second World War, Series F, Europe, 1919-1939, vol. 59, Scandinavia and Baltic States, January 1919 - December 1922 (University Publications of America, 1996), 17-18.

[18] Hovi 2005, 297.

[19] Datele au fost compilate după Marko Lehti, *A Baltic League as a construct of the New Europe. Envisioning a Baltic region and small state sovereignty in the aftermath of the First World War* (Frankfurt am Main: Peter Lang, 1999), 547-548.

1922	Varşovia	13-17 martie	Finlanda, Estonia, Letonia şi Polonia
	Riga	15-30 iunie	Finlanda, Estonia, Letonia, Lituania şi Rusia Sovietică
	Tallinn	1-3 august	Finlanda, Estonia, Letonia şi Polonia
	Tallinn	26-27 august	Finlanda, Estonia, Letonia şi Polonia
	Varşovia	23 septembrie	Finlanda, Estonia, Letonia, Polonia şi România
	Tallinn	8-10 octombrie	Finlanda, Estonia, Letonia şi Polonia
	Moscova	1-12 decembrie	Finlanda, Estonia, Letonia, Lituania, Polonia şi Rusia Sovietică
1923	Helsinki	5-8 martie	Finlanda, Estonia, Letonia şi Polonia
	Riga	9-11 iulie	Finlanda, Estonia, Letonia şi Polonia
	Riga	26-29 septembrie	Finlanda, Estonia, Letonia şi Polonia
	Riga	18-20 august	Finlanda, Estonia, Letonia şi Polonia
	Tallinn	16-19 octombrie	Finlanda, Estonia, Letonia şi Polonia
1924	Varşovia	16-17 februarie	Finlanda, Estonia, Letonia şi Polonia
	Varşovia	14-16 iulie	Finlanda, Estonia, Letonia şi Polonia
	Helsinki	9-12 decembrie	Finlanda, Estonia, Letonia şi Polonia
1925	Helsinki	16-17 ianuarie	Finlanda, Estonia, Letonia şi Polonia
	Geneva	6-11 noiembrie	Finlanda, Estonia, Letonia şi Polonia
	Tallinn	13-15 septembrie	Finlanda, Estonia şi Letonia
1926	Tallinn	13-14 iulie	Finlanda, Estonia şi Letonia

Dintre acestea, şase au fost conferințe oficiale ale miniştrilor de externe, altele reunind şefi de stat sau de guvern, miniştri de război sau experți militari, alți înalți oficiali, experți în drept internațional, în chestiunea traficului feroviar, economişti etc. Anul 1922 va fi din acest punct de vedere unul de turnură în ceea ce priveşte realizarea unei uniuni baltice şi în ceea ce priveşte viitorul politicii externe finlandeze.

În urma tratatului de la Tartu, s-au reluat relațiile sovieto-finlandeze. Acestea au fost însă marcate de suspiciuni reciproce[20]. Oficial, Finlanda a abandonat visul ocupării Kareliei Răsăritene. Situația tensionată a continuat însă să se manifeste la frontieră. În octombrie 1921, a izbucnit o revoltă armată în apropierea frontierei, îndreptată împotriva autorităților sovietice. Rebelii s-au adresat pentru asistență Finlandei, Estoniei şi Poloniei. Guvernul finlandez nu s-a amestecat direct în conflict, ci a permis în noiembrie unei forțe de 500 de oameni să treacă frontiera. Forțele finlandeze s-au alăturat la Uhtua forțelor de guerilă localnice care numărau 3.000 de oameni. Rusia Sovietică a

[20] Aceste suspiciuni au constituit un imbold pentru ca Finlanda să caute susținerea diplomatică şi amiciția României. Primul diplomat finlandez acreditat la Bucureşti a fost profesorul de geografie de la Universitatea din Helsinki Väinö Tanner, care în 1935 va publica şi o carte în suedeză despre România (Rumänien: land och folk) şi care va rămâne pentru mult timp un specialist în probleme româneşti. V. Tanner a fost trimis la 6 aprilie 1920 în misiune specială la Bucureşti. La 29 mai, Tanner a fost numit însărcinat cu afaceri al Finlandei la Bucureşti. La 14 mai 1921, acesta a fost ridicat la rangul de ministru plenipotențiar, vezi Jussi Nuorteva, Tuire Raitio, *Ulkoasiainhallinen Matrikkeli 1918-1993*, vol. 2, Ulkoasiainministeriö, Länsi-Savo Oy, Mikkeli, 1996, p. 236. La 30 iulie 1920, Tanner a fost primit în audiență de Take Ionescu, ministru de externe al României, căruia i-a exprimat gratitudinea guvernului finlandez pentru că Bucureştii au recunoscut Finlanda ca stat independent, Arhiva Ministerului Afacerilor Externe al Finlandei, fond 5/C 14, f. 4.

blamat Finlanda pentru tulburările din Karelia Răsăriteană. La rândul său, Finlanda a afirmat că tulburările au început tocmai datorită eşecului Rusiei de a asigura autoguvernarea acestei regiuni, în conformitate cu prevederile tratatului de la Tartu. Finlanda a cerut în aceste condiţii, la 8 ianuarie 1922, Ligii Naţiunilor să trimită în regiunea de conflict o comisie independentă pentru a investiga cauzele conflictului.[21] Rusia Sovietică a respins soluţia avansată de Helsinki.[22]

În schimb, guvernul sovietic a desfăşurat acţiuni hotărâte în Karelia Răsăriteană: 13.000 de soldaţi şi o escadră de studenţi finlandezi de la Institutul Ofiţerilor Roşii din Petrograd au fost trimişi pentru a înăbuşi revolta. Înainte de Crăciun, patru divizii noi au fost trimise în regiune. Finlandezii s-au temut în aceste circumstanţe chiar de un atac sovietic. Preşedintele Ståhlberg a luat chiar în considerare mobilizarea trupelor. În ianuarie 1922 guvernul sovietic a anunţat că Armata Roşie a înăbuşit răscoala. Finlanda şi-a asumat sarcina de a interzice recrutarea de noi voluntari şi de a-i dezarma pe aceia care s-au întors din Karelia Răsăriteană.

La începutul lunii februarie 1922, la Savukoski, s-a desfăşurat un alt episod al disputei fino-sovietice. De această dată statul comunist a fost cel care a luat iniţiativa, iar cel finlandez acela care a reacţionat. Mişcarea comunistă a izbucnit la exploatarea forestieră din Värriö, deţinută de Kemi, una dintre cele mai mari companii forestiere. Liderul acestei mişcări a fost un ofiţer comunist finlandez, antrenat la Petrograd, cunoscut sub numele de Jahvetti Moilanen (numele său real era F.J. Myyryläinen). Alături de 300 de oameni, Moilanen a trecut graniţa în Finlanda, a dezarmat grănicerii din Kuolajärvi, a furat bani, unelte şi cai de la exploatările forestiere şi din proprietăţile private şi s-a întors în Rusia. Foarte probabil, această incursiune a fost plănuită de aripa militară a Partidului Comunist Finlandez. [23]

Măsurile dure luate de Rusia în timpul crizei din Karelia Răsăriteană au grăbit guvernul finlandez în direcţia unei înţelegeri cu statele limitrofe patriei comuniste. Cel mai activ suporter al politicii statelor limitrofe a fost Rudolf Holsti, ministru de externe în timpul guvernelor Castrén, Erich şi Vennola. Holsti considera că aceste state erau aliatele naturale ale Finlandei, spre deosebire de ţările scandinave care nu doreau să se implice în problemele Finlandei. Hosti şi-a pus mari speranţe mai cu seamă în Polonia, care, aşa cum arătam, i-a oferit Finlandei colaborarea sa încă din primăvara anului 1920.[24]

În timpul crizei din Karelia Răsăriteană, guvernul Vennola a luat serios în considerare o alianţă defensivă cu Polonia. În martie 1922, la întâlnirea miniştrilor de externe ai acestor state, desfăşurată la Varşovia, Holsti a acceptat încheierea unei alianţe pe 5 ani cu Polonia, Estonia şi Letonia. Articolul 7 al aces-

[21] Kalijarvi, 95.
[22] Jussila, Hentilä şi Nevakivi, 139.
[23] Ibid., 140.
[24] Ibid., 40.

tei alianțe afirma că, în eventualitatea unui atac asupra uneia dintre aceste țări, celelalte vor discuta măsurile necesare de asistență. Însă, în afară de Partidul Progresist şi de agrarieni, celelalte forțe politice finlandeze au criticat tratatul. Dreapta considera că era necesară o alianță militară îndreptată împotriva amenințării reprezentate de Rusia Sovietică. Dependența față de Polonia a fost criticată, la fel ca şi întărirea legăturilor cu state mai slabe decât Finlanda, precum Țările baltice. Înainte ca tratatul să fie dezbătut în Eduskunta, în mai 1922, guvernul Vennola a şters controversatul articol 7. Aceasta nu l-a scăpat însă pe Holsti de a primi un vot de neîncredere din partea parlamentului. Două săptămâni mai târziu, guvernul Vennola a demisionat.[25] Acordul de la Varşovia nu a mai fost ratificat. Politica de cooperare cu statele limitrofe Rusiei a cunoscut un declin accentuat, deşi unele contacte vor fi menținute şi în perioada următoare. Aceasta îl va determina pe istoricul finlandez Marko Lehti să-şi intituleze capitolul dedicat perioadei ce a urmat eşecului acestui acord şi până la stingerea discuțiilor despre o uniune baltică „O Ligă Baltică slăbită (1922-1926)".[26]

Finlanda a semnat un tratat de pace frontalieră cu Rusia în iunie 1922. În decembrie 1922, s-a desfăşurat la Moscova o conferință de dezarmare cu participarea Finlandei, Țărilor baltice şi a Rusiei Sovietice. Conferința s-a încheiat însă fără nici un rezultat. Ca o măsură de contrabalansare a înțelegerii de la Locarno dintre puterile occidentale şi Germania, Uniunea Sovietică a încercat să construiască un fel de sistem anti-Locarno la frontiera sa occidentală. În martie 1926, Moscova a dorit să încheie pacte de neagresiune cu Finlanda şi Țările baltice. Finlanda a folosit o tactică care a purtat convorbirile, începute la sfârşitul lunii octombrie 1926 la Helsinki, spre eşec. În opinia istoricilor Osmo Jussila, Seppo Hentilä şi Jukka Nevakivi, singura alternativă rămasă în politica externă a Finlandei, la mijlocul anilor 1920, a fost nealinierea sau splendida izolare.[27] Însă, după cum arăta Paavo Rantanen, fost ambasador al Finlandei în Statele Unite, după eşecul tratatului de Varşovia şi al proiectelor de constituire a unei alianțe sau ligi regionale (1919-1922), Finlanda a căutat să-şi asigure în anii 1920 securitatea prin intermediul Ligii Națiunilor, pentru ca, începând din deceniul următor, menținându-se pe linia Genevei, să caute a-şi întări securitatea prin adoptarea neutralității scandinave şi prin încercarea de a dezvolta cooperarea militară cu Suedia.[28]

În 1928, Uniunea Sovietică a început să vizeze crearea unui sistem de securitate la frontiera sa occidentală. Moscova a acceptat, de asemenea, să semneze Pactul Briand-Kellogg. Deoarece aplicarea tratatului părea să întâmpine unele întârzieri, Litvinov a propus inițial fiecărui stat vecin un protocol bilate-

[25] Lehti, 383-397.
[26] Ibid., 397-502.
[27] Jussila, Hentilä şi Nevakivi, 142.
[28] Paavo Rantanen, „Finnish-Soviet relations. Solutions to old dilemma", Speech delivered to the Commonwealth Club, San Francisco, California, 10.07.1986, 683.

ral prin care pactul să intre în vigoare, între cei doi semnatari, imediat după ratificarea de către parlamentele lor. Polonia, România, Letonia, Lituania şi Estonia au semnat în cele din urmă protocolul Litvinov, care devenise între timp un pact multilateral, în februarie 1929[29].

Finlanda a fost singurul vecin european al Uniunii Sovietice care nu a procedat în acest fel. Răpirile practicate de membrii Mişcării Lapua şi practicile acesteia de a-i trimite pe indezirabili la frontiera cu Uniunea Sovietică au condus la fricțiuni în relațiile finlandezo-sovietice în toamna anului 1930. În iarna anului 1931, a urmat criza ingriană. Guvernul finlandez a apelat la Liga Națiunilor, acuzând Uniunea Sovietică de mutarea forțată a ingrienilor. Uniunea Sovietică a acuzat, la rândul ei, fără substanță, Finlanda de fortificarea câtorva insule din Golful Finic. În august 1931, cele două state au început să exploreze posibilitatea semnării unui pact de neagresiune[30]. Sovieticii deja semnaseră astfel de pacte cu Germania în 1929, precum şi cu Franța şi Polonia, în 1931. În preambulul său, documentul vorbea de interesul celor două părți de a întreține relații prieteneşti şi de bună vecinătate, făcându-se mențiune şi la principiile Pactului Briand-Kellogg. Între altele, Finlanda a acceptat un articol care obliga cele două state să-şi proclame neutralitatea în situația în care oricare dintre părți ar fi fost atacată de o terță putere. Dacă însă una dintre părțile contractante ar fi atacat o terță putere, cealaltă parte contractantă avea dreptul să denunțe tratatul fără vreo notificare anterioară (art.2). Cele două state îşi garantau reciproc inviolabilitatea frontierelor stabilite prin Tratatul de la Tartu din 14 octombrie 1920 şi se angajau să se abțină de orice act de agresiune unul împotriva celuilalt (art.1) şi să nu participe la vreun tratat, înțelegere sau convenție ostile celeilalte părți contractante (art.3). Conflictele ce se puteau naşte între cele două părți urma a fi soluționate în spirit de conciliere, acestea urmând a fi supuse unei proceduri de conciliere stipulate în cadrul tratatului, dacă nu puteau fi rezolvate prin mijloace diplomatice obişnuite (art.5). Pactul a fost semnat la 21 ianuarie 1932 la Helsinki de către ministrul plenipotențiar Ivan Maiski şi baronul Yrjö-Koskinen, ministrul de externe al Finlandei.[31]

Tensiunile nu au încetat însă cu totul, în timp Uniunea Sovietică devenind suspicioasă în ceea ce priveşte naționalismul comuniştilor finlandezi. În august 1934, a început, în Karelia Sovietică, o campanie îndreptată împotriva „naționaliştilor finlandezi", continuată cu şi mai multă intensitate un an mai târziu cu acuzațiile de conspirație şi spionaj în favoarea Marelui Stat General finlan-

[29] E. Krepp, *Security and non-aggression: Baltic states and U.S.S.R. treaties of non-aggression* (Stockholm: Estonian Information Centre,1973), 13.
[30] Jussila, Hentilä şi Nevakivi, 167.
[31] „U.S.S.R.-Finland: Treaty on Non-Aggression and Peaceful Regulation of Disputes", *The American Journal of International Law* 27, No. 4, Supplement: Official Documents (Oct., 1933), 171-174.

dez.[32] Şeful executivului, Edvard Gylling, şi cel de partid, Kustaa Rovio, au fost excluşi şi, mai târziu, eliminaţi.[33]

Între timp, importanţa cooperării nordice a sporit, în egală măsură cu scăderea prestigiului Ligii Naţiunilor. În toamna anului 1933, Finlanda s-a alăturat Grupului statelor de la Oslo, care era compus din Suedia, Danemarca, Norvegia, Belgia, Olanda şi Luxemburg. Tratatul de la Oslo, semnat în 1930, avea ca principală direcţie de acţiune taxele reduse şi relaţiile comerciale[34], dar avea, de asemenea, motivaţii politice: toate statele membre sperau că-şi vor putea menţine neutralitatea prin cooperare reciprocă.[35]

După ce, în octombrie 1933, Germania şi-a anunţat intenţia de a părăsi Liga Naţiunilor, în septembrie 1934, a fost promovată intrarea Uniunii Sovietice în Ligă. Finlanda nu a semnat invitaţia de primire, dar a votat în favoarea acceptării U.R.S.S. în acest organism internaţional.[36] În 1934, cooperarea nordică a sporit odată ce Suedia a realizat că dezarmarea nu era o posibilitate realistă şi şi-a îndreptat centrul preocupărilor sale de securitate spre crearea unui sistem concret de securitate. Orientarea spre cooperare nordică a fost susţinută în Finlanda de Partidul Poporului Suedez, de Mannerheim, în acel moment preşedinte al Consiliului de Apărare, de primul ministru Kivimäki (1932-1936) şi de preşedintele (din 1934) Partidului Coaliţiei, J.K. Paasikivi. Paasikivi a şi devenit, în 1936, ambasadorul finlandez la Stockholm. Legăturile dintre socialdemocraţii suedezi şi finlandezi erau şi ele strânse. Astfel, pe V. Tanner îl lega de altfel o prietenie personală de primul ministru suedez Per Albin Hansson. În toamna anului 1934 Finlanda a luat pentru prima dată parte, la Stockholm, la o întrunire a miniştrilor de externe nordici. În august 1935, miniştrii de externe au căzut de acord în cadrul Conferinţei de la Oslo asupra unei linii de acţiune comune, promovată la sesiunea generală a Ligii Naţiunilor, care urma să adopte sancţiuni împotriva Italiei, după atacul acesteia asupra Etiopiei. În vara anului 1935 Finlanda s-a pronunţat clar în favoarea unei orientări nordice. Primul ministru Kivimäki a purtat în decembrie 1935, discuţii cu grupurile parlamentare (cu excepţia populiştilor) şi a anunţat că scopul guvernului său era să stabilească o colaborare între Finlanda şi ţările scandinave pentru a asigura neutralitatea nordică comună.[37]

Ocuparea Etiopiei a reprezentat o lovitură grea dată prestigiului Ligii Naţiunilor şi a determinat statele scandinave să nu mai aibă încredere în sistemul său de securitate. În iulie 1936, statele de la Oslo au elaborat o declaraţie co-

[32] Auvo Kostiainen, „Genocide in Soviet Karelia: Stalin's terror and the Finns of soviet Karelia", *Scandinavian Journal of History* 21, Issue 4 (1996): 331-342.
[33] Paasivirta 1988, 455 şi urm.
[34] Patrick Salmon, *Scandinavia and the Great Powers, 1890-1940* (Cambridge University Press, 2002), 185-186.
[35] Louis Clerc, „The hottest places in hell? Finnish and Nordic neutrality from the perspective of French foreign policy, 1900-1940", in *Caught in the middle. Neutrals, neutrality and the First World War*, eds. Johan den Hertog and Samuel Kruizinga (Amsterdam: Amsterdam University Press, 2011), 148.
[36] Nevakivi 1993, 35.
[37] Jussila, Hentilä şi Nevakivi, 169.

mună prin care-şi rezervau dreptul de a judeca fiecare caz în parte şi a decide dacă iau parte sau nu la sancțiunile prevăzute de articolul 16 din pactul Ligii Națiunilor.[38]

Ca şi Țările baltice şi Polonia, Finlanda a obținut o frontieră avantajoasă cu Rusia, atunci când aceasta era slăbită de războiul civil. Moscova privea aceste state ca fiind parte a cordonului sanitar format de puterile victorioase după 1918. După independență, atmosfera în Finlanda a fost una națională, antirusească şi anticomunistă. Albii îi acuzau pe roşii pentru declanşarea războiului civil. După cum arată Heikki Luostarinen, câteva argumente ideologice au fost vehiculate în timpul Primei Republici Finlandeze pentru a explica pericolul de la răsărit: firul călăuzitor al istoriei finlandeze era lupta împotriva Rusiei şi a ruşilor; Finlanda are numai un inamic, Uniunea Sovietică, al cărei obiectiv este să anexeze teritoriul finlandez şi să instaureze regimul bolşevic; prin intermediul comuniştilor, Uniunea Sovietică încearcă să creeze disensiune în sânul poporului finlandez şi să paralizeze apărarea țării; Finlanda este un avanpost al civilizației europene, misiunea sa fiind să-şi apere apartenența culturală şi politică la Occident şi să protejeze regatul lui Dumnezeu împotriva forțelor Satanei susținute de Uniunea Sovietică.[39] Extrema dreaptă era rusofobă şi considera că ruşii erau inferiori etnic finlandezilor. Susținătorii Finlandei Mari au denunțat Pacea de la Tartu ca fiind o trădare ruşinoasă a populației din Karelia Răsăriteană, lăsată la mila bolşevicilor. Rusia Sovietică era temută în Finlanda atât ca fiind moştenitoare a imperialismului țarist, cât şi sediu al comunismului. Rusia, la rândul ei, suspecta Finlanda. Uniunea Sovietică se temea că o putere ostilă putea folosi teritoriul Finlandei ca pe un cap de pod pentru a lansa un atac asupra Rusiei. Finlandezii îi invitaseră pe germani în țară în 1918. În 1919, britanicii folosiseră teritoriul finlandez pentru a lansa un atac naval asupra flotei sovietice.[40]

Pericolul aşteptat din est a dominat atât politica externă, cât şi planificarea militară a Finlandei. La nivelul acțiunii politice, cea mai importantă sarcină a diplomației finlandeze a fost să se asigure că va primi ajutor în eventualitatea unui atac rusesc. Liderii finlandezi au înțeles că ar fi fost prea riscant pentru Finlanda să se alieze cu Polonia şi Țările baltice, deoarece un asemenea fapt ar fi târât țara în conflicte care nu o priveau direct. Germania nu mai putea constitui o soluție, de vreme ce Republica de la Weimar menținea relații bune cu Rusia Sovietică. Liga Națiunilor a fost considerată ca fiind cea mai bună garanție a Helsinkiului, Finlanda fiind un membru loial şi activ al organizației. În activitatea sa în cadrul Ligii, Finlanda a făcut tot posibilul să obțină garanții speciale pentru securitatea națiunilor mici.[41]

---

[38] Nevakivi 1993, 35.
[39] Luostarinen, 130.
[40] Efraim Karsh, „Finland: Adaptation and Conflict", *International Affairs* (Royal Institute of International Affairs) 62, No. 2 (Spring, 1986): 265-266.
[41] Olli Vehviläinen, *Finland in the Second World War. Between Germany and Russia* (London: Palgrave, 2002), 13-15.

În decembrie 1935, T.M. Kivimäki, primul ministru al Finlandei, a făcut o declarație în parlament în care a afirmat că țara va urma linia nordică neutrală în politica externă. Motivațiile erau atât politice, cât şi militare. Finlanda a dorit astfel să reliefeze că urma o linie politică diferită față de celelalte state care se învecinau cu Rusia. Helsinkiul dorea să elimine suspiciunile ruseşti despre o posibilă intenție a Finlandei se a se alia cu Germania. Declarația finlandeză de neutralitate nu a avut efectul dorit. Comisariatul Poporului pentru Afaceri Străine a considerat-o ca fiind doar o altă cale de a sluji interesele germane. Uniunea Sovietică nu considera Finlanda ca fiind parte a Scandinaviei neutre, ci a zonei de frontieră unde Moscova avea interese importante de protejat.[42]

Devenit conducător al Consiliului de Apărare, Mannerheim a început să ceară reîntărirea capacităților de apărare a Finlandei. Scopul pe termen lung al mareşalului era încheierea unei alianțe militare cu Suedia. Suedia putea să acorde ajutor cel mai rapid, iar ajutoarele venite din străinătate trebuia să treacă pe teritoriul acestui stat. Începând de la jumătatea anilor 1920, o serie de ofițeri suedezi considerau că era posibil ca Suedia să susțină Finlanda, în cadrul sistemului de sancțiuni al Ligii Națiunilor, dacă aceasta ar fi fost implicată într-un război cu Uniunea Sovietică. Guvernele suedeze au cunoscut aceste planuri, dar nu au avut nici o intenție să le accepte. În a doua jumătate a anilor 1930, Suedia s-a temut mai mult de Germania decât de Uniunea Sovietică. Conştient de deteriorarea situației internaționale, Mannerheim a solicitat în 1938 accelerarea efortului de înarmare, amenințând în caz contrar cu demisia. Eforturile sale începute în anul 1932 au fost susținute constant de Partidul Coaliției (117 discursuri parlamentare în acest sens între 1932 şi 1938), de Partidul Suedez (101 discursuri) şi de IKL (109 discursuri), uneori şi de agrarieni şi de liberali.[43]

Înțelegerea Navală dintre Marea Britanie şi Germania din iunie 1935 a deteriorat balanța de forțe stabilită în Marea Baltică. Germania putea obține în viitor superioritate navală la Marea Baltică, închizând strâmtorile daneze. Uniunea Sovietică a considerat că acest acord îi slăbea poziția la Marea Baltică şi dădea girul britanic dominației germane asupra acestor ape. Acesta a determinat Moscova să urmărească şi mai atent situația din Golful Finic. O directivă elaborată în 1935 de Comisarul Poporului pentru Apărare, Voroşilov, considera ca potențiali inamici ai Uniunii Sovietice Germania, Polonia, Finlanda şi Japonia.[44]

În anii următori, Moscova a fost suspicioasă la fiecare semn care ar fi putut semăna a cooperare între Germania şi Finlanda. O atenție specială s-a acordat contactelor militare, ca, de pildă, vizitelor lui Mannerheim în Germania, în

[42] William R.Trotter, *The Winter War. The Russo-Finnish War of 1939-40* (London: Aurum, 2003), 7.
[43] William J. Stover, „Finnish Military Politics between the Two World Wars", *Journal of Contemporary History* 12, No. 4 (Oct., 1977): 750.
[44] Vehviläinen, 17-18.

timpul cărora mareşalul s-a întâlnit cu ministrul german al Aviației, Hermann Göring. Ruşii se aşteptau ca, în eventualitatea unui război, germanii să stabilească baze în Insulele Åland, să ocupe porturile finlandeze şi estoniene şi, după blocarea flotei sovietice în Marea Baltică, să transporte trupe pe teritoriul Finlandei. Astfel, luarea în discuția politică internă de la Helsinki a chestiunii refortificării Ålandului a fost imediat etichetată de Karl Radek în *Izvestia* ca fiind o armă de transformare a acestora într-o bază navală şi aeronautică germană pentru un război contra U.R.S.S. ce urma a fi declanşat când I.K.L. va ajunge la putere.[45] În noiembrie 1936, Jdanov, membru al Politburo şi secretar de partid la Leningrad, a avertizat de la tribuna Congresului Sovietelor de la Moscova statele mici împotriva apropierii prea mari față de „fascism".[46]

O schimbare importantă a survenit în relațiile dintre cele două state odată cu numirea lui Rudolf Holsti în fruntea Ulkoasiainministeriö. În februarie 1937 Holsti a întreprins o vizită oficială la Moscova în scopul de a înlătura suspiciunile sovietice asupra intențiilor finlandeze[47]. Holsti a explicat gazdelor sale că Finlanda nu dorea să devină loc de bătălie între marile puteri. Holsti s-a întâlnit cu comisarul Voroşilov şi cu şeful Marelui Stat Major, A.I. Iegorov, care au adus în discuție posibilitatea ca un stat terț să folosească teritoriul finlandez pentru a lansa un atac împotriva Uniunii Sovietice. Holsti a dat asigurări că Finlanda va considera orice invazie a teritoriului său drept un act ostil. Vizita a fost urmată de o perioadă de încălzire a relațiilor, întărită de alegerea lui Kallio ca preşedinte.[48] În ciuda calităților şi meritelor sale de netăgăduit, Holsti nu a fost menținut în fruntea diplomației finlandeze mai mult de un an şi o lună, iar demisia sa a fost însoțită de o indiferență generală. Ministrul plenipotențiar român la Helsinki, Caius Brediceanu, explica – opinie confirmată de istoriografie – demisia lui Holsti prin faptul că era prea mult legat de atmosfera de la Liga Națiunilor unde fusese timp de şase ani reprezentant al țării sale şi, pe de o parte, păstra unele rezerve față de orientarea scandinavă a Helsinkiului, iar pe de alta, nu fusese foarte strict în menținerea unei linii stricte de neutralitate, aşa cum o dorea Eduskunta. Unele critici ale lui Holsti referitor la politicile antisemite ale Germaniei Naziste şi la persecuțiile la care era supus cardinalul austriac Theodor Innitzer afectaseră relațiile cu ministrul plenipotențiar german Wipert von Blücher şi-l înstrăinaseră de conducerea armatei.[49]

---

[45] AMAE, fond 71/1920-1944, Finlanda, Vol. 2, Raportul diplomatic nr. 489 din 31.05.1936 semnat de Raoul Bossy, f. 44-49.

[46] Vehviläinen, 19.

[47] Uniunea Sovietică protestase în mod repetat la adresa a ceea ce numea „campania antisovietică din Finlanda" desfăşurată la întruniri şi în presă, care adesea aducea în discuție contenciosul Kareliei Orientale, vezi protestele din 1931 în *Soviet Documents on Foreign Policy* (selected and edited by Jean Degras), Vol. II 1925-1932, Issued under the auspices of the Royal Institute of International Affairs (London, New York, Toronto: Oxford University Press, 1952), *Vol. II 1925-1932*, p. 497 şi urm.

[48] Pentru interpretările diferite născute de rezultatele vizitei lui Holsti în Uniunea Sovietică, vezi Lawrence Backlund, „Rudolf Holsti in Moscow: an episod in Fenno-Soviet relations", *Journal of Baltic Studies* XIX, No. 3 (Fall 1988): 249-261.

[49] AMAE, fond 71/1920-1944, Finlanda, Vol. 10, Raportul diplomatic nr. 914 din 18.11.1938 semnat de Caius Brediceanu, f. 186-188.

Ulterior, relațiile cu Moscova s-au răcit din nou şi au reînceput atacurile în presă. În Uniunea Sovietică fusese declanşat marele val de teroare care, între altele, a eliminat ultimele urme ale drepturilor naționale ale populației din Karelia Orientală şi Ingria. Folosirea limbii finlandeze a fost interzisă.[50]

Scopul diplomației germane în anii 1930 a fost să prevină ca Finlanda să se alăture oricărui grup ostil de state. Finlandei i se cerea să arate o neutralitate autentică, care însemna excluderea participării la sistemul de apărare colectivă sau participarea activă la Liga Națiunilor. Propaganda germană a făcut apel la lupta comună împotriva comunismului, a căutat să încurajeze atitudinile antisovietice şi să împiedice o îmbunătățire a relațiilor fino-sovietice. Germanii nu contau prea mult pe sprijinul Mişcării Patriotice Populare. În a doua jumătate a anilor 1930, guvernul finlandez s-a îndepărtat însă de Germania. Poziția comercială a Marii Britanii, ca cel mai important partener comercial al Finlandei, s-a întărit, aceasta fiind dublată de sporirea influenței politice şi culturale a Londrei.[51] Sistemul politic britanic corespundea îndeaproape valorilor partidelor de centru care, în general, au deținut puterea în Finlanda, cât şi celor ale conservatorilor lui Paasikivi. Alegerile din 1936 au adus la putere guvernul Ligii Agrare, condus de K. Kallio. După cum am văzut, ministru de externe a redevenit Rudolf Holsti, un probritanic. Acesta considera că cel mai mare pericol la adresa păcii era constituit de Germania. Holsti considera că neutralitatea singură nu putea constitui o garanție suficientă de securitate. Era necesar ca Finlanda şi țările nordice să se apropie de alianța favorabilă Ligii Națiunilor, condusă de Marea Britanie şi Franța. Germania a început să-l considere pe Holsti *persona non grata*. În februarie 1937, Kallio a devenit preşedinte al Finlandei, ceea ce a semnificat o altă înfrângere pentru Germania. Contactele militare au continuat însă. Aproape întreg corpul ofițeresc superior finlandez era alcătuit din jägeri şi aceştia păstraseră sentimente de gratitudine şi simpatie față de Germania. Puterea militară în creştere rapidă a Germaniei, mai cu seamă forța sa aeriană, a trezit interesul lor profesional. Au existat numeroase vizite la nivel de ofițeri între cele două state.[52]

Crearea guvernului de coaliție între centru şi stânga a fost unul dintre momentele semnificative ale istoriei Finlandei independente. Pentru prima dată, țara avea un guvern cu o majoritate viabilă în Parlament. Pentru prima dată, părțile care s-au confruntat în Războiul Civil erau parte ale aceluiaşi guvern. Coaliția a creat fundația solidă cu care Finlanda a întâmpinat criza din 1939 şi a supraviețuit ca națiune în al Doilea Război Mondial. Guvernul îşi propunea crearea unui stat al bunăstării sociale de tip scandinav. Pe de altă

[50] Kostiainen, 340.
[51] Silviu Miloiu, „Building the Eastern Front? The British Policy toward Romania, Finland and Estonia (March 1939 - March 1940): A comparative Approach", în *Hegemoniile trecutului. Evoluții româneşti şi europene. Profesorului Ioan Chiper la 70 de ani*, eds. Mioara Anton, Florin Anghel, Cosmin Popa (Bucureşti: Curtea Veche, 2006), 170.
[52] AMAE, fond 71/1920-1944, Finlanda, Vol. 12, Raportul lui Brediceanu nr. 612 din 22.09.1937 către V. Antonescu şi adresa MAE nr. 56.338 către General Sichitiu la Marele Stat Major, f. 47-54.

parte, în primăvara anului 1938, Parlamentul finlandez a votat o lege pentru procurarea unor materiale destinate întăririi forțelor armate. Un sfert din bugetul statului a fost astfel destinat apărării.

Partidele guvernamentale doreau să cimenteze cooperarea nordică, dar şi să îmbunătățească relațiile cu Uniunea Sovietică. La 27 mai 1938, Finlanda a semnat alături de celelalte state nordice (Suedia, Norvegia, Danemarca, Islanda) o declarație cu privire la fixarea unor reguli unitare de neutralitate[53], aceasta fiind urmată în iulie de Declarația de la Copenhaga (semnată alături de Suedia, Norvegia, Danemarca, Belgia, Olanda şi Luxemburg) care afirma că articolul 16 al Pactului Ligii Națiunilor nu era obligatoriu pentru statele membre.[54] Un memorandum sovietic din 1 aprilie 1938 recunoştea aceste fapte, dar considera totuşi că guvernul finlandez nu era capabil să reziste presiunii germane sau chiar aceleia a propriilor fascişti. În memorandum se considera că Finlanda trebuia să încheie un tratat de asistență mutuală cu U.R.S.S. şi să-i ofere acesteia „garanții reale de natură militară".

Boris Iarțev era membru al N.K.V.D. care lucra la Ambasada Uniunii Sovietice din Finlanda. La 7 aprilie, acesta l-a vizitat pe Stalin. Peste o săptămână s-a întors la Helsinki şi i-a explicat lui Holsti că guvernul sovietic era convins că Germania intenționa să lanseze un atac asupra teritoriului său. Germania urma a invada Finlanda în acest scop. Iarțev dorea să ştie dacă Finlanda va da Moscovei garanții că nu va asista Germania în războiul împotriva Uniunii Sovietice şi că va rezista unei invazii germane.[55] În acest caz, Uniunea Sovietică urma a acorda Finlandei întreg sprijinul economic şi militar posibil şi se va obliga să-şi retragă trupele din Finlanda în momentul terminării războiul. Finlandezii au respins ideea tratatului de asistență mutuală, dată fiind politica lor de neutralitate. Ei au acceptat doar să dea o declarație scrisă că Finlanda nu va permite nici unei mari puteri să-i folosească teritoriul pentru un atac împotriva Uniunii Sovietice. Iarțev a explicat însă că promisiunea nu era suficientă pentru Moscova, deoarece declarația nu era susținută de o forță economică şi militară adecvată. Chiar dacă Finlanda ar fi dorit să reziste unei mari puteri care ar intenționa să lanseze un atac asupra Uniunii Sovietice, ea nu ar avea mijloacele necesare[56]. De aceea, Finlanda trebuia să accepte în prealabil ajutorul militar din partea Uniunii Sovietice[57].

Soarta Cehoslovaciei a reprezentat un avertisment pentru Finlanda. Acordul de la München a distrus bazele politicii lui Holsti, care a fost obligat să demisioneze în noiembrie 1938. Poziția sa a fost preluată de Eljas Erkko care reprezenta dreapta Partidului Progresist. Erkko era proprietarul şi redactorul-şef

---

[53] Idem, fond 71/1939, E9, vol. 21, f. 270.
[54] Efraim Karsh, „International Co-Operation and Neutrality," *Journal of Peace Research* 25, No. 1 (Mar., 1988): 59.
[55] John H. Wuorinen (editor), *Finland and World War II 1939-1944* (New York: The Ronald Press Company, 1948), 44.
[56] Pentti Virrankoski, *Suomen Historia, Toinen osa* (Helsinki: SHS, 2001), 862.
[57] Vehviläinen, 23-24.

al cotidianului *Helsingin Sanomat*. Erkko era imperturbabil, plin de voință şi energie. A condus cu o mână fermă politica externă finlandeză. Erkko era un susținător al neutralității nordice şi cooperării militare cu Suedia. S-a implicat personal în negocierile cu Suedia cu privire la Insulele Åland. În plus față de insula principală, Ålandul cuprinde aproximativ 6.000 de insule mai mici. Insulele Åland au o poziție strategică: ele reprezintă o punte naturală între Finlanda şi Suedia şi străjuiesc intrarea atât la Golful Botnic, cât şi la Golful Finic. Tratatul, semnat în 1921, sub auspiciile Ligii Națiunilor, şi semnat de toate statele baltice maritime (cu excepția Rusiei) şi de către Marea Britanie, Franța şi Italia, neutraliza şi demilitariza Ålandul şi apele înconjurătoare. Tratatul prohibea menținerea de instalații, echipamente sau forțe militare pe insule. Insulele Åland constituiau astfel un vacuum militar. O putere militară ostilă putea lua sub control insulele printr-un atac-surpriză pentru ca apoi să controleze comunicațiile maritime finlandeze înspre şi dinspre Golful Botnic. Evident, un asemenea atac ar fi pus în pericol chiar arhipelagul în care se află Stockholmul. De aceea, liderii politici finlandezi şi suedezi considerau că insulele trebuia fortificate şi că ambele state trebuia să coopereze în vederea organizării apărării lor. Pentru aceasta era însă necesar acordul statelor care semnaseră documentele din 1921 ca şi, la insistențele Suediei, acceptul Uniunii Sovietice.[58]

Noul comisar al Afacerilor Străine, Viaceslav Molotov, a respins propunerea categoric pe data de 31 mai. Molotov considera că fortificațiile puteau fi folosite împotriva Uniunii Sovietice, prin posibilitatea blocării Golfului Finic. Molotov a criticat şi locul special acordat Suediei în apărarea insulelor. La 1 iunie, ministrul de externe suedez Rickard Sandler i-a informat pe finlandezi că guvernul suedez a decis să retragă din parlament legea cu privire la Insulele Åland. Preocupările de securitate ale U.R.S.S. trebuie înțelese în contextul în care metropola Leningrad rămânea punctul cel mai vulnerabil al său în 1939. Sporirea pericolului militar german i-a făcut pe liderii sovietici să reacționeze la fel ca Rusia imperială la sfârşitul secolului al XIX-lea: să-şi întărească dominația asupra zonei din Baltica Răsăriteană, care includea Finlanda şi Țările baltice. Ruşii cunoşteau faptul că estonienii şi finlandezii puteau bloca Golful Finic cu bateriile lor de coastă şi forțele navale.

Negocierile dintre Uniunea Sovietică, Franța şi Marea Britanie au abordat problema garanțiilor acordate României şi Poloniei. Britanicii făcuseră primul pas: la 18 martie 1939, temându-se că România era următoarea pe lista lui Hitler, Londra i-a contactat pe ambasadorul Ivan Maiski la Londra şi pe comisarul Litvinov la Moscova cu întrebarea ce atitudine va adopta Uniunea Sovietică în cazul unui atac german asupra României. În timpul negocierilor, Moscova a încercat să-i determine pe anglo-francezi să acceadă la pretențiile sale[59]. U.R.S.S. a cerut ca garanțiile să fie extinse asupra Estoniei, Letoniei şi Fin-

[58] Nevakivi 1993, 35-36.
[59] Geoffrey Roberts, „The Alliance that failed: Moscow and the Triple Alliance Negociations, 1939", *East European Quaterly* 26, No. 3 (July 1996), 386 şi urm.

landei. Finlanda a declarat însă că se va opune oricărei forme de protecție şi că va considera orice stat care i-ar fi acordat ajutor armat fără asentimentul său ca fiind un agresor.[60] Polonia, vizată şi ea de înțelegere, a fost şi mai categorică.[61]

În august scopurile sovietice la Marea Baltică au devenit mai clare. Voroşilov a propus ca, în caz de război, Marea Britanie şi Franța să trimită o forță maritimă puternică în Marea Baltică şi să obțină acordul Estoniei, Letoniei şi Finlandei pentru o ocupare temporară a Insulelor Åland şi regiunii Hanko, precum şi pentru instalarea de baze militare pe coastele Estoniei şi Letoniei. Bazele urma apoi să fie puse la dispoziția Flotei Baltice sovietice. Deoarece era puțin probabil că britanicii şi francezii vor dori sau putea trimite o flotă în Marea Baltică, era foarte probabil că rolul lor urma a fi de a obține permisiunea statelor interesate, în timp ce flota sovietică va fi singura care va folosi acele baze. Geoffrey Roberts propune un model de înțelegere a negocierilor tripartite prin prisma faptului că Moscova, în realitate, a dorit aceste negocieri şi a aşteptat materializarea acestora. Numai că Marea Britanie şi Franța au fost mult prea nedecise şi au făcut Moscova să se teamă de o posibilă întoarcere a lor la politica de *appeasement*. Moscova a acționat normal, realist, ca orice putere care-şi urmăreşte interesele naționale. Mai degrabă, vina pentru ceea ce a urmat revine puterilor occidentale sau Germaniei decât lui Stalin[62]. În schimb, istoricul estonian Eero Medijainen, care este de acord că, din mai 1939, balanța puterii în relațiile internaționale se afla în mâinile sovieticilor, consideră că Stalin era gata să facă un târg cu oricine îi oferea prețul cerut, fără nici o considerație de natură ideologică, etică sau contractuală. Prin urmare, nu a fost o chestiune de *real politik*, ci doar de imperialism teritorial şi ideologic cuplat cu temeri de securitate.

Finlanda încerca să-şi păstreze neutralitatea respingând garanțiile celor trei mari puteri, dar şi pactul de neagresiune oferit de Germania. Politica de neutralitate avea susținerea puternică a opiniei publice. Alegerile din iulie 1939 au dus la sporirea fotoliilor partidelor guvernamentale (guvernul a ajuns să dețină în parlament o susținere de 2/3) ale dreptei moderne concomitent cu scăderea numărului de mandate ale dreptei radicale.

Tanner i-a scris lui Paasikivi în 1939: „nu cred că va fi un război; lumea nu poate fi aşa de lipsită de sens". Paasikivi: „unde ai văzut tu vreun sens prevalând în ultimii 40 de ani?" Mannerheim era şi el pesimist. Tanner dorea chiar să-i retragă poziția deținută în Consiliul Apărării. La începutul lunii septem-

[60] La 29 iunie 1939, A. Jdanov acuza guvernele britanic şi francez că nu vor o înțelegere pe picior de egalitate cu Uniunea Sovietică, vezi colecția de documente publicate de Uniunea Sovietică, pentru a-şi justifica politicile din vara anului 1939, *Soviet Peace Efforts on the Eve of the World War II (September 1938-August 1939)* (Moscow: Progress Publishers, 1976) (ediția a II-a), document 269, 403.

[61] Pentru informațiile deținute de Varşovia cu privire la derularea negocierilor şi asupra poziției Poloniei, Wacław Jędrzejewicz (editor), *Papers and memoirs of Juliusz Łukasiewicz, ambassador of Poland, Diplomat in Paris 1936-1939* (New York, London: Columbia University Press, 1970), 233-251.

[62] Roberts, 408.

brie, Marea Britanie a informat guvernul finlandez că în negocierile militare din august Uniunea Sovietică a cerut stabilirea unei baze navale în Insulele Åland, Peninsula Hanko şi insulele Golfului Finic. Intenţiile ruseşti au devenit astfel mai clare. Pentru Finlanda nu se anunţau zile bune. Totuşi, aceasta a încercat, alături de celelalte state scandinave, pentru un timp, formula neutralităţii. La 2 septembrie, Finlanda adopta neutralitatea, în vreme ce la 18-19 septembrie 1939, la Copenhaga, Finlanda, Danemarca, Norvegia şi Suedia şi-au declarat neutralitatea în cadrul conferinţei primilor miniştri şi ai miniştrilor de externe ai acestor state.[63]

[63] AMAE, fond 71/1939, E 9, vol. 21, notificarea nr. 79 din 4.09.1939 a lui Ensio Hiitonen adresată lui Grigore Gafencu, 272.

Partea a XIX-a

Talvisota

Sub pecetea Pactului Ribbentrop-Molotov

Dorința lui Hitler de a tranşa în favoarea Germaniei chestiunea Danzigului nu a mai lăsat nici o şansă de compromis Poloniei. În aceste condiții, U.R.S.S. a avut de ales între a se alia cu puterile occidentale împotriva Germaniei, cum era de presupus după politica urmată în anii 1930, a rămâne neutră sau a se alia cu Hitler în eventualitatea unui război. Alegerea lui Stalin, puțin previzibilă, a îmbinat ultimele două registre: dictatorul sovietic a semnat un tratat de neagresiune cu Hitler, care aducea Moscova în caz de război la o neutralitate favorabilă Germaniei, dar a adăugat şi o anexă secretă pactului, acceptabilă ambelor părți, care-l făcea practic aliatul Germaniei.

Semnarea de către Dr. Karl Schnurre şi Evgheni Babarin a Tratatului economic dintre Germania şi Uniunea Sovietică la 19 august şi expedierea în ziua următoare la Berlin a variantei sovietice a pactului de neagresiune (dependent de semnarea concomitentă a unui protocol special)[1] au marcat etapa finală pregătitoare a unor evoluții de câteva luni în direcția unui compromis spectaculos sovieto-nazist. Cu Hitler ținut la curent prin telefon cu evoluția negocierilor, la 23 august, Pactul Ribbentrop-Molotov şi protocolul adițional au fost semnate şi soarta a zeci de milioane de locuitori a fost decisă cu cinism de reprezentanții celor două puteri totalitare. Binecunoscut astăzi publicului, protocolul adițional secret (amendat la 28 septembrie) împărțea cea mai mare parte a Europei Central-Răsăritene în sfere de influență şi ocupație între Germania – care-şi adjudeca vestul Poloniei (art. 2) şi Lituania (art. 1) – şi Uniunea Sovietică, căreia i se recunoşteau pretențiile asupra părților răsăritene şi parțial a celor mediene ale Poloniei (art. 2), Basarabiei (art. 3), Estoniei, Letoniei şi Finlandei (art. 1).[2]

Semnificația noului tratat a născut dispute aprinse încă din ziua semnării acestuia, chiar şi între cele două părți semnatare. Pe măsură ce, după război, conținutul său a fost cunoscut – chiar dacă nu şi recunoscut de U.R.S.S. – istoriografia s-a divizat între aceia care apără fără reținere acțiunile sovietice ca pe un instrument tipic real politik-ului pentru asigurarea securității statului şi cei care-l consideră ca pe un act de imperialism pentru care se cuvin blamate ambele state. A acționat Uniunea Sovietică în scopul autoapărării sau pentru a ocupa teritorii? Într-un articol publicat recent în *The New York Times*, istoricul

[1] *Documents on German Foreign Policy 1918-1945* (în continuare, DGFP). *The last days of peace, August 9 – September 3, 1939*, Series D (1937-1945), Vol. VII, Washington, 1956, 150-152.

[2] Raymond James Sontag, James Stuart Beddie (editors), *Nazi-Soviet relations, 1939-1941. Documents from the Archives of the German Foreign Office*, Department of State, 1948, pp. 72-78;, 72-78; Ion Şişcanu, Vitalie Văratec, *Pactul Molotov-Ribbentrop şi consecințele lui pentru Basarabia*, Editura Universitas, Chişinău, 1991, pp. 5-7.

Anatol Lieven considera că din punct de vedere al calculelor strategice acțiunile lui Stalin din vara anului 1939 în relația cu țările occidentale şi Germania sunt „de înțeles" şi că acestea „ar fi fost urmate de cele mai multe țări în circumstanțe similare"[3] Aceste opinii sunt monedă curentă într-o parte a istoriografiei occidentale, în vreme ce cei mai mulți istorici ruşi tind să diminueze importanța consecințelor criminale ale punerii în aplicare din partea U.R.S.S. a protocolului adițional, recunoscute cu onestitate de istoriografia occidentală. Ca de atâtea ori în istoria lor recentă, majoritatea intelectualilor din Europa Central-Răsăriteană se disting atât de viziunea analiştilor din Occident, cât şi a celor de la Răsărit, susținând, cu o rară quasi-unanimitate, izvorul imperial al politicilor sovietice şi consecințele lor tragice din punct de vedere politic, teritorial, demografic, cultural etc. Aşa cum arăta istoricul estonian Eero Medijainen, sovieticii erau conştienți, din mai 1939, că balanța de putere în relațiile internaționale se afla în mâna lor şi că Stalin dorea să extragă avantaje concrete din poziția sa de putere, fiind, prin urmare, pregătit să se înțeleagă cu oricine era dispus să plătească prețul solicitat.[4] La rândul său, unul dintre analiştii cei mai timpurii şi avizați ai relațiilor germano-sovietice din ajunul şi de la începutul războiului, Grigore Gafencu, remarca paralela dintre solicitările lui Stalin de la Hitler şi cele ale țarului Alexandru I de la Napoleon de la Tilsit (1807): Finlanda, Țările Baltice şi Basarabia. [5]

Consecințele politice ale noii înțelegeri dintre giganții Europei Central-Răsăritene nu au întârziat să se manifeste. Însărcinatul cu afaceri al Finlandei la Bucureşti, Ensio Hiitonen, l-a abordat pe colegul său sovietic Pavel Kukoliev care a blamat Polonia şi România pentru a fi forțat Moscova să abandoneze negocierile cu puterile occidentale, a negat existența unor clauze secrete ale pactului şi a susținut dorința țării sale de a rămâne neutră în cursul războiului. Deşi diplomatul sovietic insista asupra faptului că țara pe care o reprezenta era satisfăcută cu întinderea sa teritorială şi cu bogăția materiilor sale prime şi, deci, opusă cuceririlor, lui Hiitonen i-a atras atenția sublinierea colegului său că Uniunea Sovietică judeca cu sânge rece evoluțiile internaționale, în scopul de a obține toate posibilele avantaje.[6]

Odată cu atacurile german şi sovietic asupra Poloniei, responsabilii politici şi militari finlandezi au început să înțeleagă din plin dramatismul situației lor. Deja din aprilie 1938 un memorandum sovietic – care recunoştea de altfel că partidele guvernamentale finlandeze doreau să cimenteze cooperarea nordică şi să îmbunătățească relațiile cu Uniunea Sovietică – aprecia totuşi că guvernul finlandez nu era capabil să reziste presiunii germane sau chiar aceleia a propriilor fascişti. În memorandum se considera că Finlanda trebuia să încheie un

[3] Anatol Lieven, *A Cool-Headed Look at 1939***,** în „New York Times"**,** 5 September 2009.
[4] Eero Medijainen, *1939: võimalused ja valikud*, Tartu, 2000, p. 101.
[5] Grégoire Gafenco *Préliminaires de la Guerre a l'est. De l'accord de Moscou (23 Âout 1939) aux hostilités en Russie (22 Juin 1941)*, Egloff, Friburg, 1944, p. 45.
[6] Ulkoasiainministeriö arkisto [Arhivele Ministerului Afacerilor Externe al Finlandei] (în continuare, UA) fond microfilme 5 C 14, Raportul diplomatic al lui Ensio Hiitonen nr. 7 din 6.09.1939.

tratat de asistență mutuală cu U.R.S.S. şi să-i ofere acesteia „garanții reale de natură militară”.[7] Deşi s-au lovit de refuzul finlandez, sovieticii vor reveni ulterior asupra solicitărilor lor.

În lumina eşecului tot mai evident al Ligii Națiunilor de a menține ordinea internațională şi al politicilor conciliatoare ale Marii Britanii şi Franței, Finlanda, alături de celelalte state nordice, semnase, aşa cum am menționat, o declarație de neutralitate la 27 mai 1938 şi promulgase un statut de neutralitate la 3 iunie.[8] Oamenii de stat finlandezi sperau că asocierea cu statele scandinave într-o politică de neutralitate îi va ajuta să traverseze războiul fără ca țara lor să fie direct afectată de distrugerile acestuia. Semnarea Pactului de la Moscova şi începutul războiului îi făcuse pe mulți finlandezi să aibă dubii cu privire la durabilitatea acestei soluții în noul context internațional.[9] Cele trei declarații de neutralitate ale Finlandei din 1, 3 şi 15 septembrie 1939[10] şi un discurs radiodifuzat al ministrului de externe Eljas Erkko din 11 septembrie au încercat să asigure beligeranții de soliditatea şi seriozitatea poziției Helsinkiului.[11] Speranțele acestui stat au început să se risipească însă odată cu tratatele impuse de Stalin Estoniei (30 septembrie), Letoniei (5 octombrie) şi Lituaniei (10 octombrie).[12]

Este dificil de spus dacă planurile inițiale sovietice cu privire la Finlanda urmăreau aceeaşi finalitate ca cele privitoare la Țările baltice. În Protocolul anexă al Pactului Ribbentrop-Molotov nu se făcuse nici o diferență între Finlanda şi Estonia sau Finlanda şi Letonia. Ministrul sovietic în Finlanda, V.K. Derevianski, elaborase un set de propuneri minimale şi unul cu propuneri maximale. Ambele solicitau Finlandei să cedeze insulele din Golful Finic şi să permită ca o bază navală şi aeriană sovietică să fie construită la Hanko. Programul minimal mai includea cedarea unei părți a Istmului Kareliei şi a părții vestice a Peninsulei Râbachi (Pescarilor) de la Marea Barents. Programul maximal solicita Finlandei să cedeze partea sud-estică a teritoriului său din jurul Vâborgului şi regiunea Pechenga de la Marea Barents. La toate acestea se adăuga şi propunerea cu privire la semnarea unui tratat de asistență mutuală.[13] Propunerile sovietice urma aşadar schema programului cu privire la Țările

---

[7] Wuorinen 1948, 44.

[8] Declarația făcea referire la Declarația din 21 decembrie 1912 semnată de Danemarca, Suedia şi Norvegia şi la Convenția de la Haga cu privire la drepturile şi obligațiile neutrilor din 18 octombrie 1907. Ulterior, a fost promulgat un statut de neutralitate la 3 iunie 1938, textul declarației în Notificarea lui Ensio Hiitonen nr. 79 din 4.09.1939 adresată lui Grigore Gafencu, AMAE, fond E9, vol. 21, ff. 270, 272.

[9] Paasivirta 1988, 524.

[10] AMAE, fond E9, Vol. 21, Adresa lui Ensio Hiitonen către Grigore Gafencu din 1.09.1939, f. 273; discursul lui Kallio din 15 septembrie 1939, Ibid., f. 275.

[11] Discursul lui Erkko din 11 septembrie şi analizele ministrului roman la Helsinki George Lecca asupra acestuia, Ibid., raportul nr. 810 din 18.09.1939 semnat de George Lecca, ff. 276-282.

[12] Cadrul internațional şi consecințele asupra României şi Finlandei au fost discutate în Silviu Miloiu, *The Annexation of the Baltic States: Romanian perceptions, 1939-1940*, în „Muille maille vierahille…. Kalervo Hovi ja yleinen historia” (Vaasa: Julkaisija Turun Historiallinen Yhdistys, 2002), 91-114.

[13] Olli Vehvilainen, *Finland in the Second World War. Between Germany and Russia* (London: Palgrave, 2002), 35-37.

baltice şi au fost chiar elaborate de aceiaşi oameni. O diferenţă era legată de faptul că sovieticii nu au solicitat încartiruirea de trupe pe teritoriul continental al Finlandei. Pe de altă parte, aceştia îşi vor exprima în discuţiile dintre Hitler şi Molotov, din toamna anului ce va urma, intenţia de a anexa Finlanda – prezentată ca singura problematică agreată de cele două părţi şi rămasă nesoluţionată –, propunere ce va fi respinsă însă de Hitler.[14]

Pe fundalul dorinţei sovietice de a-şi realiza obiectivele şi a transpune în practică pactul cu germanii, guvernul finlandez a fost invitat la 5 octombrie 1939 să trimită o delegaţie la Moscova pentru a discuta „chestiuni politice concrete". Uniunea Sovietică a recurs la ameninţări în momentul în care a observat că delegaţii finlandezi nu se grăbeau să onoreze invitaţia. Paasikivi, şi nu ministrul de externe Eljas Erkko, va fi cel desemnat pentru a conduce delegaţia finlandeză la Moscova. În anii opresiunii ţariste, Paasikivi susţinuse linia unei împăciuiri cu Petersburgul, pentru a salva cât mai mult din autonomia Finlandei, luând în calcul interesele strategice ale Rusiei. Ca prim-ministru în 1918, acesta a promovat ideea unei monarhii şi a orientării progermane, în scopul de a proteja ţara împotriva Rusiei.[15] Ulterior, el a fost unul dintre artizanii politicii neutralităţii nordice. Conservatorul finlandez considera că marile puteri au interese permanente care depind de factori precum geografia, politicile de putere, puterea militară. Statele mici pot supravieţui numai dacă iau în considerare aceste interese. În privinţa Finlandei, marile puteri care aveau o influenţă decisivă asupra regiunii erau Rusia şi Germania. Helsinkiul trebuia să încerce să menţină relaţii bune cu ambele puteri. Pentru Paasikivi, Uniunea Sovietică nu era în fond altceva decât vechea Rusie imperială care şi-a recăpătat poziţia de mare putere şi a cărei atitudine faţă de Finlanda era încă guvernată de considerente militare.[16]

Delegaţia finlandeză a primit instrucţiuni să reliefeze aderarea strictă a Finlandei la politica sa declarată de neutralitate pe care se arăta pregătită să o apere cu armele în mână[17]. Delegaţilor li se cerea să refuze stabilirea de baze militare, schimbarea frontierei sau asistenţă militară reciprocă. Delegaţiei i se oferea doar posibilitatea de a accepta cedarea unor insule în bazinul oriental al Golfului Finic în schimbul unui teritoriu rusesc. Lui Paasikivi i s-a solicitat, de asemenea, să se asigure că tratativele nu erau rupte.

Imediat ce invitaţia lui Molotov a sosit, Finlanda a început să cheme sub arme rezerviştii şi să procedeze la evacuarea populaţiei din oraşe.[18] La 12 oc-

[14] DGFP, Series D, XI (London: HMSO, 1961), 529-533.
[15] Tuomo Polvinen, „Lojalisti vai aktivisti," *Suomen kuvalehti*, nr. 42, 20.10.1989, 68-69.
[16] Opiniile lui Paasikivi despre problema rusească în J.K. Paasikivi, *Toimintani Moskovassa ja Suomessa 1939-1941, I, Talvisota* (Juva: Werner Söderström Osakeyhtiö, 1986).
[17] Era o atitudine care amintea de lupta finlandezilor împotriva opresiunii ţariste în timpul regimului lui Nicolae al II-lea. Cedarea în faţa Moscovei era considerată ca un prim pas spre alte cedări, Wuorinen 1948, 53.
[18] D.G.F.P., *vol. VIII, The war years, September 4th, 1939 - March 18th, 1940*, p. 251, document 226 (telegrama ministrului german Blücher, pentru Ministerul german al Afacerilor Străine, Helsinki, 10 octombrie 1939).

tombrie, a fost ordonată mobilizarea deplină sub masca unor exerciții militare extraordinare. De partea cealaltă a frontierei, deja se proceda la concentrări de armată sovietică la granițele Finlandei.[19]

În cadrul negocierilor de la Moscova, Uniunea Sovietică a fost reprezentată de Stalin şi de Viaceslav Molotov. Stalin însuşi le-a explicat finlandezilor nevoia de a lărgi adâncimea spațiului de apărare a Leningradului, lucru realizabil doar preluând o fâşie din teritoriul finlandez. Liderul sovietic a renunțat la ideea încheierii unui tratat de asistență mutuală în momentul în care Paasikivi şi-a expus opoziția fermă față de această propunere. Stalin a făcut apel la programul minimal al lui Derevianski şi a insistat cu precădere asupra închirierii Peninsulei Hanko pentru armata sovietică. Sovieticii se gândeau la posibilitatea închiderii pe această cale a Golfului Finic în regiunea cuprinsă între Hanko şi Paldiski. Stalin a insistat pentru retrasarea graniței cu Finlanda în Karelia Orientală, graniță aflată la numai 32 de km de Leningrad. Pornind de la ideea că „nu putem schimba geografia", dictatorul sovietic a cerut ca frontiera să fie mutată 70 de km mai departe, în afara razei artileriei aflate pe teritoriul finlandez.[20]

Pe data de 23 octombrie, Stalin şi Molotov i-au întâlnit pe cei doi negociatori la Kremlin. Ei au considerat insuficiente concesiile finlandeze. Stalin considera că Finlanda era un stat slab, care nu putea opune o rezistență reală unei mari puteri care ar fi decis să realizeze o debarcare la Hanko. Convorbirile au ajuns la un impas şi negociatorii finlandezi s-au întors acasă. Hanko, cea mai sudică parte a Finlandei, este un promontoriu lung de 30 km., nisipos şi stâncos, care pătrunde adânc în Marea Baltică.[21] La capătul său sudic este situat un port care nu îngheață iarna. O divizie germană debarcase acolo în 1918 pentru a ajuta armatele albe finlandeze. Conciliatorii finlandezi (Paasikivi şi Mannerheim), având voința de a nu întrerupe negocierile, au propus cedarea unei insule mici, situate la est de Hanko: Jussarö. Preşedintele, Erkko şi restul cabinetului nu au aprobat însă propunerea celor doi. Intransigenții din cadrul cabinetului finlandez erau dispuşi doar la concesii suplimentare în Istmul Kareliei. În acest moment, pentru prima dată, parlamentul a fost informat de cursul negocierilor. Partidele parlamentare au aprobat concesiile oferite de guvern şi s-au opus unor concesii suplimentare şi mai ales cedării regiunii Hanko.[22]

Delegația finlandeză a plecat din nou spre Moscova. În timp ce delegația se afla pe drum, sovieticii au făcut publice propunerile delegației finlandeze. Stalin dorea însă un compromis. De aceea, în locul regiunii Hanko, Stalin cerea un grup de insule din apropiere. În ciuda dorinței delegației finlandeze de a proceda la un compromis, în sensul cererilor sovietice, Erkko s-a opus cedării oricărei insule situate în vecinătatea Peninsulei Hanko. Delegații au fost autorizați să

[19] Vehviläinen, 35-37.
[20] Ibid., 37.
[21] Hanko avea 115 km² şi cuprindea 400 de insule şi insulițe.
[22] Silviu Miloiu, „Hangö," în *The Encyclopedia of the Cold War*, Vol. 2, ed. Spencer C. Tucker (Santa Barbara, Denver, Oxford: ABC Clio, 2007), 565-566.

rupă convorbirile dacă sovieticii nu puteau fi convinşi de concesiile oferite până în acel moment. Spre marea surprindere a lui Stalin şi Molotov, pe data de 9 noiembrie, în cadrul ultimei runde de negocieri, delegația finlandeză a afirmat imposibilitatea oferirii unor concesii suplimentare şi, prin urmare, s-a ajuns la întreruperea negocierilor. Erkko şi-a susținut politica hotărâtă prin apelul la tratatele încheiate între Finlanda şi Uniunea Sovietică şi la simpatia opiniei publice mondiale. Cedarea în fața pretențiilor sovietice ar fi însemnat, în opinia sa, eşecul politicii de neutralitate a Finlandei şi includerea țării sale în sfera de influență a Uniunii Sovietice.[23]

Plecarea delegației finlandeze de la Moscova la 13 noiembrie după ultima rundă de negocieri a fost comentată de către ministrul plenipoteniar român acreditat la Moscova, Gheorghe Davidescu, ca un semn că Finlanda era pregătită să se confrunte cu o ostilitate sovietică pe termen lung. Davidescu estima că Finlanda acceptase două treimi din pretențiile sovietice, dar intransigența sa cu privire la restul de cereri cauzase cererea de amânare *sine die* a discuțiilor. Astfel, diplomatul considera că Finlanda cedase pretențiilor sovietice cu privire la teritoriul din Istmul Karelia şi din partea de vest a Peninsulei Pescarilor, în apropiere de Murmansk, în schimbul unor rectificări de frontieră în Karelia. Cu toate acestea, rațiuni de securitate determinaseră Finlanda să respingă pretențiile sovietice la o bază navală şi aeriană în Hanko sau pe insulele din jurul acesteia. Opinia la Helsinki era că o cedare cu privire la acest punct ar fi compromis neutralitatea țării, ar fi expus coasta de sud unui atac şi ar fi transformat Golful Finic într-un lac sovietic interior. Davidescu cataloga politica sovietică drept înşelătoare prin utilizarea tacticii vechi de a combina biciul şi morcovul.[24]

Liderii grupului care a decis adoptarea unei linii dure în cadrul negocierilor au fost ministrul de externe Eljas Erkko şi ministrul apărării Juho Niukkanen. Aceştia erau pregătiți să cedeze doar o parte din insulele din Golful Finic (nu însă Hoglandul, cea mai mare dintre acestea) şi să procedeze la o mică schimbare de frontieră în Istmul Kareliei. Paasikivi şi Carl Gustaf Emil Mannerheim erau liderii grupului care considerau că Finlanda ar trebui să facă concesii mult mai substanțiale.

Una dintre consecințele politice nedorite ale pretențiilor sovietice a fost unanimitatea manifestată de națiunea finlandeză în fața amenințării ce plana asupra țării lor în toamna anului 1939, aceasta depăşind barierele de clasă şi limbă. Situația era datorată primejdiei constituite de pretențiile sovietice la adresa conceptului nordic de libertate şi a modului finlandez de viață[25]. Imaginea unei amenințări dinspre răsărit era o parte componentă a culturii şi tradiției finlandeze. Ea apărea acum ca o realitate veritabilă în fața conştiinței nați-

[23] Trotter, 18.
[24] AMAE, fond 71/1920-1944, Finlanda, vol. 17, Depeşa lui Davidescu nr. 2987 din 15.11.1939 către Gafencu, f. 279-280.
[25] Alături de Anglia, Irlanda, Suedia şi Elveția, Finlanda s-a numărat în galeria selectă a statelor europene care şi-au păstrat instituțiile democratice fără întrerupere în secolul al XX-lea, Eric Hobsbawm, *Secolul extremelor* (Bucureşti: Ed. Lider, f.a.), 137.

onale. Chiar şi simpatizanții comunişti, şocați de pactul dintre Stalin şi Hitler, au mers la centrele de recrutare ca şi restul națiunii. Partidul Poporului Suedez s-a alăturat guvernului. Atunci când V. Tanner şi J.K. Paasikivi călătoreau spre Moscova, mulțimi de finlandezi îi întâmpinau la stațiile de cale ferată cântând imnul național şi cântecul de bătălie al lui Martin Luther „O fortăreață puternică este Dumnezeul nostru".[26] În plus, cei mai mulți finlandezi, după cum se precizează în rapoartele diplomatice ale lui George Lecca de la Helsinki şi Barbu Constantinescu de la Stockholm, vor considera atacul sovietic din 30 noiembrie ca nejustificat şi nemeritat şi vor adopta o atitudine legalistă de apărare „a patriei în pericol".[27]

Intransigența finlandeză avea atât o bază strategică, cât şi una politică. Helsinkiul considera că cedarea în fața propunerilor sovietice va slăbi în mod serios apărarea țării. Cedarea teritoriului din Istmul Kareliei, cerută de sovietici, însemna fragmentarea liniei principale de fortificații finlandeze. În plus, cedarea Peninsulei Hanko ar fi creat o breşă în apărarea maritimă finlandeză, ar fi permis Uniunii Sovietice să controleze conexiunile maritime finlandeze şi ar fi amenințat în mod direct sudul Finlandei. Finlandezii îi suspectau că aceasta era doar prima parte a unei politici sovietice, etapizată în mai mulți paşi, care va împieta în final asupra independenței țării. Finlandezii nu doreau să urmeze calea pe care merseseră Țările baltice. Ministrul Apărării, Juho Niukkanen, unul dintre liderii Ligii Agrare, avea o părere mai bună decât Mannerheim despre posibilitățile de apărare ale țării sale. Niukkanen considera că, oricum, un război era mai bun decât o cedare, şi avea în minte soarta Cehoslovaciei. Finlandezii nu considerau că eşecul convorbirilor va conduce în mod automat la un război şi în această convingere au fost încurajați de guvernele de la Londra şi Paris. Informațiile primite din Germania erau contradictorii: Hermann Göring i-a trimis la începutul lui noiembrie un mesaj lui Mannerheim, în care-l sfătuia să cedeze în fața pretențiilor sovietice, deoarece altminteri Moscova va declanşa un război.[28] Preşedintele Kallio şi Erkko au apreciat însă că acest mesaj era lansat în sprijinul Uniunii Sovietice.[29]

Berlinul a sfătuit guvernul finlandez să cedeze. Stockholmul (Suedia) le-a declarat franc finlandezilor să nu se aştepte la vreun un ajutor militar din partea sa.[30] Londra şi Parisul se arătau relativ dezinteresate, realizând faptul că

---

[26] Endén, 66-67.

[27] Silviu Miloiu, „Războiul de Iarnă: percepții şi reacții românești, 1939-1940", în *O concepție românească a Nordului. Sec. XIX-XX*, editori Silviu Miloiu, Oana Lăculiceanu-Popescu şi Elena Dragomir (Târgovişte: Editura Cetatea de Scaun, 2009), 76-80.

[28] La ştirea că fostul preşedinte al Finlandei, Svinhufvud, intenționa să viziteze Germania, pentru a câştiga susținerea acestei țări, Ribbentrop i-a cerut ministrului său la Helsinki, Wilpert von Blücher, să prevină această vizită. Germania recomanda Finlandei o înțelegere directă cu Moscova, vezi DGFP, *Vol. VIII, The war years, September 4th, 1939 - March 18th, 1940*, document 232 (Ribbentrop către Legația din Finlanda, 10 octombrie 1939), 255.

[29] Ibid., 40-41.

[30] Suedia era în realitate foarte îngrijorată, dar se temea că orice îndepărtare de la principiile neutralității o putea conduce la război. Prințul moştenitor al Suediei, Gustav Adolf, i-a scris preşedintelui american Roosevelt la începutul lunii octombrie 1939 o scrisoare personală, în care avertiza asupra situației dificile

bazele pe care Stalin le dorea putea fi folosite doar împotriva Germaniei. Washingtonul se arăta dornic de a prezerva neutralitatea S.U.A. în războiul mondial.[31] În aceste circumstanțe, sovieticii au decis atunci să ia cu forța ceea ce finlandezii refuzau să ofere de bunăvoie. După ce a orchestrat un atac al „trupelor finlandeze" la Mainila, în Istmul Kareliei, la 26 noiembrie, Armata Roşie a atacat Finlanda patru zile mai târziu.[32] Moscova a format, la 1 decembrie, într-o strategie de diversiune, un guvern comunist finlandez, condus de O.W. Kuusinen[33], un fost lider al comuniştilor în războiul civil finlandez din 1920[34]. Kuusinen a călătorit a doua zi de la localitatea de graniță Terijoki la Moscova pentru a semna cu guvernul sovietic o alianță defensivă, o înțelegere comercială şi a promite să accepte cererile lui Stalin de schimb de teritoriu. Kuusinen a încercat să alunge temerile finlandeze că Republica Populară Finlandeză va fi o republică sovietică.

Talvisota

Operațiunile militare inițiale ale Armatei Roşii au indicat că Moscova se aştepta la un marş facil spre Helsinki.[35] Forțele finlandeze, deşi mult inferioare numeric şi ca dotare, au reuşit însă să oprească avansul sovietic în Istmul Kareliei.[36] În acest moment au ieşit la iveală urmările politicii staliniste de dis-

---

a Finlandei. Gustav Adolf arăta că „orice posibile amenințări la integritatea sau independența Finlandei este de natură să creeze o situație foarte serioasă în partea nordică a Europei", vezi *Foreign Relations of the United States. Diplomatic Papers. 1939*, Vol. I, United States Government Printing Office, Washington, 1956, p. 966.

[31] Nici Statele Unite nu erau cu desăvârşire dezinteresate de cele petrecute în relațiile fino-sovietice. Washingtonul nutrea simpatie față de cauza finlandeză. Această simpatie a motivat trimiterea unui mesaj adresat conducerii sovietice în favoarea Finlandei la 12 octombrie, nu însă şi părăsirea statutului de neutralitate (vezi F.R.U.S., Mesajul secretarului de stat Cordell Hull către ambasadorul american la Mosova, Steinhardt, p. 967 şi răspunsul sovietic din 16 octombrie 1939 în raportul ambasadorului către secretarul de stat, p. 975).

[32] Paul Sjöblom, ziarist american de origine finlandeză, descrie cu savoare gazetărească raidurile aviației ruse din prima zi de război. Ziaristul american arată că în prima zi de bombardament aviația sovietică a distrus şi sediul Legației sovietice situată vis-à-vis de Opera finlandeză. Reconstruită după Războiul de Iarnă, Legația a fost din nou distrusă în ultimul raid asupra oraşului Helsinki înainte de armistițiul din 1944, Paul Sjöblom, *Finland from the inside. Eyewitness Reports of a Finnish-American Journalist, 1938-1997*, New Bridge, Helsinki, 2000 (Selected and edited, with an Introduction and Commentary, by Glenda Dawn Goss), p. 73.

[33] În 1937 Kuusinen a fost în pericolul de a fi arestat. A fost salvat de intervenția personală a lui Stalin căruia îi fusese foarte devotat şi-i făcuse numeroase servicii. În anii 1920 Kuusinen a fost cunoscut ca un teoritician foarte apropiat de Stalin. De fiecare dată când un adversar al lui Stalin era înlăturat - Troțki, Zinoviev, Buharin - Kuusinen găsea o explicație teoretică marxistă a acțiunii liderului de la Moscova, Upton, 215.

[34] Emilian Bold, Ion Ciupercă, *Europa în derivă (1918-1940). Din istoria relațiilor internaționale* (Iaşi: Casa Editorială Demiurg, 2001), 247.

[35] Aceeaşi era şi opinia cercurilor politice britanice. Diplomatul britanic Harold Nicholson scria în jurnalul său la data de 3 decembrie că finlandezii „vor capota în o zi sau două" şi tot ceea ce aveau de făcut era „să demonstreze câteva ore de eroism". La 9 decembrie, Harold Nicholson remarca că „finlandezii par să reziste pentru moment, dar aceasta nu însemna mult...Între timp, Rusia a repudiat orice preetenții la adresa Basarabiei..." (rezistența finlandeză i-a obligat la această schimbare, lasă să se înțeleagă Nicholson), Harold Nicholson, *Diaries and Letters 1939-1945*, ed. Nigel Nicholson (London: Collins, 1967), 47-48.

[36] O descriere detaliată a războiului este făcută de comandantul şef finlandez, mareşalul Mannerheim, *The Memoirs of Marshal Mannerheim...*, 322 şi urm..

trugere a elitei armatei sovietice, începută în iunie 1937 cu executarea mareşalului Tuhacevski şi continuată până în septembrie 1938, răstimp în care 36.671 de comandanți de armată şi circa 3.000 de comandanți de marină au fost demişi, închişi şi/sau executați.[37] De-a lungul frontierei estice, lungi şiruri de invadatori au fost total anihilate de schiorii finlandezi. Sovieticii au acuzat fortificațiile cuprinse în cadrul Liniei Mannerheim pentru nereuşita acțiunii lor.[38] În realitate, Linia Mannerheim, încă incompletă în 1939, era departe de a se compara ca soliditate şi coerență cu Linia Maginot sau Linia Siegfried. Cu toate acestea, aceasta şi-a dovedit utilitatea pentru că permitea folosirea tacticii „apărării în adâncime" concepută de armata germană.[39] Prima componentă a Liniei Mannerheim era zona de obstacole. Aceasta se extindea de-a lungul a câțiva kilometri de la frontieră şi includea câmpuri cu mine şi cuiburi de mitraliori. Scopul acesteia era de a câştiga timp pentru a permite armatei să se concentreze pe pozițiile de pe linia principală de apărare. Urma apoi linia principală de apărare, o serie discontinuă de fortificații (multe realizate din lemn şi pământ), cuiburi de mitraliere, curse de tancuri şi bariere antipersonal. Linia principală defensivă se întindea pe o distanță de 70 de km, începând de la Taipale până la fortificațiile Muurila şi Saarenpää (pe râul Vuoksi) şi Summa şi Karhula. Între această linie defensivă şi Viipuri se găseau alte două linii defensive secundare.[40]

Cel mai important factor în favoarea Finlandei a fost faptul că soldații săi, indiferent de clasa din care făceau parte, erau motivați de convingerea că luptau pentru o cauză dreaptă, că-şi protejau națiunea de un inamic vechi. Când războiul a început, sovieticii au atacat cu Armata a 8-a în apropiere de Petrozadovsk care dispunea de şase divizii de infanterie şi două brigăzi de tancuri (130.000 de oameni şi 400 de tancuri). La nord de aceasta se aflau Armata a 9-a care consta din cinci divizii de infanterie şi Armata a 14-a care avea trei divizii de infanterie situate vis-à-vis de Petsamo. Aceste armate dispuneau de 140.000 de oameni şi 150 de tancuri[41]. În această etapă, trupele sovietice din Districtul Militar Leningrad dispuneau de o superioritate de 3 la 1 ca număr de soldați, 80 la 1 în privința tancurilor, 5 la 1 în privința artileriei şi 5,5 la 1 în domeniul aviației.[42] Aviația finlandeză era nu numai puțin numeroasă, ci şi învechită. Iar forțele navale finlandeze erau insignifiante.[43]

---

[37] Carl Van Dyke, *The Soviet Invasion of Finland 1939-1940* (London, Portland: Frank Cass, 1997), 41.
[38] Primele planuri cu privire la construirea unor fortificații în Istmul Kareliei au fost realizate în urma ordinului generalului Mannerheim din 17 mai 1918. Planul a fost întocmit de doi suedezi: locotenent colonelul A. Rappe şi maiorul K von Heijne. Acesta a fost terminat la 1 iunie 1918, pentru a fi apoi ignorat. Al doilea plan a fost realizat de colonelul german Baron O. Von Brandenstein şi era mult mai defensivă, fiind situată mai înspre interiorul Finlandei. Această linie a fost luată în calcul la construirea Liniei Mannerheim, cu câteva modificări care au avut în vedere folosirea mai bună a unor pavăze naturale precum lacurile Vuoksi-Suvanto, http://www.winterwar.com/mainpage.htm (accesată la la 12.03.2004).
[39] Van Dyke, 35.
[40] Ibid., 37-38.
[41] Ibid., 38-39.
[42] Ibid., 40.
[43] Upton, 53.

Mareşalul Mannerheim şi Generalul Heinrichs la sediul Marelui Cartier General finlandez, Kansallisarkisto - Arhivele Naţionale ale Finlandei, Fond Gustaf Mannerheim, Dosar nr. 2.

La începutul războiului, Armata Finlandeză era divizată în trei mari grupări. Istmul Kareliei era situată în epicentrul atacului Armatei Roşii. Pe direcția principală de atac se aflau amplasate în apărare şase divizii sub conducerea Generalului Hugo Viktor Östermann. La drepta acestuia, zona din sud-vest a istmului era apărată de Generalul Harald Öhquist care se afla la comanda diviziilor 4, 5 şi 11; la acestea se adăugau trei grupări de trupe de acoperire acționând dincolo de Linia Mannerheim. Pe flancul stâng, în zona situată între cursul râului Vuoksi şi lacul Ladoga, se afla Corpul 3 Armată condus de omul de încredere al lui Mannerheim, faimosul General Erik Heinrichs. Acesta consta din diviziile 9 şi 10 şi dintr-un detaşament de trupe de acoperire. O a doua grupare importantă constând din Corpul 4 Armată (alcătuit din două divizii) era situată la nord de lacul Ladoga. Misiunea comandantului său, Generalul Johan Woldemar Hägglund, era de a apăra o linie de front situată la nord de lacul Ladoga. În fine, Grupul Finlandei de Nord, condus de Generalul Viljo (Wiljo) Einar Tuompo, avea misiunea de a apăra restul de peste 1000 km până la Oceanul Arctic cu mixtură de membri ai Gărzii Civile, grăniceri şi rezervişti.[44]

[44] Trotter, 47.

Finlandezii foloseau adesea mijloace rudimentare (precum celebrele cocteiluri Molotov) pentru a lupta împotriva inamicului. Atragerea acestuia în curse, separarea unităților mari în mai multe unități mici, încercuirea (motti), urmată de anihilarea lor, făceau parte din arsenalul tactic al finlandezilor. În timp ce sovieticii dețineau o superioritate covârşitoare în ceea ce priveşte arsenalul militar modern, cea mai remarcabilă armă din dotarea armatei finlandeze a fost puşca-mitralieră Suomi (Suomi-konepistooli), acesta devenind recunoscută prin acuratețea tirului său şi fiind ulterior copiată de Armata Roşie şi intrând în dotarea acesteia.[45] Cel mai important atu al luptătorilor finlandezi a fost însă *sisu*, un termen finlandez greu de tradus, însemnând puterea voinței (putere emanând în interior), perseverență, curaj, vigoare, acele trăsături care au făcut atât de încăpățânată lupta defensivă finlandeză.

După ce şi ce-a de-a doua ofensivă asupra Istmului Kareliei din 15 decembrie, condusă de generalul Chiril Meretkov, planificatorul întregii acțiuni, nu a avut reuşita sperată, planurile pentru o victorie facilă au fost aruncate la coş[46]. De Crăciun s-a putut constata că întreaga acțiune a Armatei Roşii eşuase. La 23 decembrie, Divizia a 6-a finlandeză şi Divizia 1-a au executat un contraatac tăios care a distrus perspectivele Planului Ladoga al sovieticilor, plan ce viza dislocarea apărării finlandeze.[47] La nord de lacul Ladoga, forțele finlandeze au provocat pierderi masive sovieticilor. Două divizii sovietice au fost aproape complet scoase din luptă. La Suomussalmi, finlandezii, conduşi de fostul jäger, colonelul Hjalmar Siilasvuo, au obținut o victorie istorică.[48]

Bătălia de la Suomussalmi a debutat în momentul în care Divizia 163 Sovietică condusă de Generalul Zelențov a înaintat la începutul lunii decembrie de la baza sa de la Uhkta, prin pădure, în scopul de a captura oraşul Oulu şi de a putea astfel tăia Finlanda în două şi a pune capăt aprovizionării din sau prin Suedia. Inițial, trupele sovietice, divizate în două grupări de înaintare, au obținut surpriza tactică şi superioritatea numerică necesară pentru a-şi atinge obiectivele. În acest condiții, Mannerheim a trimis în luptă, la 7 decembrie, singurul regiment pe care-l avea la dispoziție în rezervă în zonă condus de Siilasvuo (Regimentul JR-27). Acesta a avut sarcina de a le face atacatorilor viața un iad, folosind în acest scop tactici îndătinate precum distrugerea surselor de aprovizionare şi hrană, a bucătăriilor, a corturilor. Obiectivul final era de a segmenta coloana atacatorilor în mai multe grupări fără legătură între ele (separate de 300-400 m) şi de a folosi tactica motti pentru a le scoate din luptă. Fiecare dintre aceste grupări, luată separat, nu avea capacitatea de a lansa o contraofensivă şi devenea demoralizată. La 22 decembrie, forțele lui Siilasvuo au fost suplimentate şi el numit comandant de divizie. Între timp, la mijlocul lunii decembrie, o nouă divizie sovietică (Divizia 44 condusă de Generalul Vinogradov) a trecut pe teritoriul

[45] Trotter, 45.
[46] Van Dyke, 74.
[47] Ibid., 79.
[48] Upton, 86.

finlandez pentru a susține forțele încercuite şi a face legătura cu acestea. Împotriva acestora a fost trimis în luptă Căpitanul Mäkinen cu forțele reduse pe care acesta le avea la dispoziție, în vreme ce Siilasvuo a grăbit anihilarea Diviziei 163. Forțele invadatoare au opus o rezistență acerbă în localitatea Suomussalmi, aceasta încetând abia la 28 decembrie, două zile mai târziu Divizia 163 încetând să mai existe. Căpitanul Mäkinen şi-a făcut datoria, împiedicând salvarea acestei divizii sovietice. Imediat după aceea, la 1-2 ianuarie 1940, forțele finlandeze au început atacul împotriva Diviziei 44, adoptând aceeaşi tactică a porționării şi distrugerii treptate a acesteia. Din nou, orice îi oferea inamicului hrană, adăpost şi căldură a fost distrus fără milă. Atacurile finlandeze se vor concentra asupra poziției celei mai puternice a sovieticilor de la ferma Haukila. Atacurile asupra acestui *motti* din 5 ianuarie au fost întâmpinate cu o rezistență înverşunată a trupelor sovietice. În după-amiaza zilei următoare, Generalul Vinogradov a dat un ordin de retragere. Era însă prea târziu. La 8 ianuarie, ultima rezistență sovietică încetase. Nu mai puțin de 27.500 soldați sovietici (în contrast cu doar 900 de soldați finlandezi) îşi pierduseră viața în această încercare, 43 de tancuri fiind distruse.[49] Încă o dată, armata finlandeză s-a dovedit mult mai curajoasă şi mobilă în comparație cu statica şi temătoarea armată rusă.[50]

Stalin, aflat într-o poziție dificilă pe plan internațional dincauza lipsei de rezultate a armatei sale, a fost nevoit să-şi reorganizeze forțele la începutul lunii ianuarie 1940. La 7 ianuarie 1940, comandantul Districtului Militar Special Kiev, generalul Semion Timoşenko, a devenit comandant al forțelor sovietice care acționau împotriva Finlandei. Armata Roşie a trebuit să-şi reformeze întreaga concepție de război.[51]

Între timp, la insistența secretarului general al Ligii Națiunilor, Joseph Avenol, Uniunea Sovietică fusese expulzată din acest for internațional, la 14 decembrie 1939. Alături de decizia de expulzare, s-a adoptat şi un apel vizând acordarea de asistență umanitară Finlandei. Secretariatul Ligii Națiunilor a fost mandatat cu coordonarea acestei acțiuni.[52] Expulzarea Uniunii Sovietice s-a făcut în dauna voinței finlandeze. Ministrul de externe finlandez Väinö Tanner şi ministrul de stat J.K. Paasikivi au cerut Ligii să medieze pacea cu Uniunea Sovietică sau să solicite celorlalte state să asiste Finlanda în efortul său de război[53], nu să excludă U.R.S.S. din Ligă.

Pe de altă parte, guvernele francez şi britanic, aflate sub presiunea opiniei publice, au decis să-şi reconsidere atitudinea față de acest conflict militar[54]. O

[49] Trotter, 150-170 (capitolul „Suomussalmi: A military classic").
[50] Imaginea clasică este cea a unor luptători care se deplasează rapid pe schiuri. Evident, există un adevăr aici, dar nu toată armata finlandeză a luptat în acest fel.
[51] Van Dyke, 104.
[52] Jukka Nevakivi, *The Appeal that was never made. The Allies, Scandinavia and the Finnish Winter War 1939-1940* (London: C. Hurst & Company, 1976), 60-61.
[53] Ibid., 54.
[54] Atât în Franța, cât şi în Marea Britanie războiul a dezlănțuit o adevărată „furtună antisovietică", după cum admitea ambasadorul sovietic la Londra, Ivan Maiski. Socialistul francez Léon Blum, fost prim ministru al țării sale, considera că Finlanda trebuia ajutată indiferent de consecințe, chiar dacă aceasta ar

expediție nordică a fost concepută în aceste condiții nu numai pentru a satisface aşteptările publicului de a vedea începută o acțiune militară împotriva inamicului, dar şi pentru a abate atenția lui Hitler de la frontul de vest. În drumul lor spre Finlanda, forțele aliate ar fi putut prelua controlul asupra coastei norvegiene şi ar fi ajuns la minele de minereu de fier ale Suediei. La începutul lunii februarie 1940, deja decizia fusese adoptată.[55] O forță expediționară urma a fi trimisă în Scandinavia. Însă forțele care urma să ia parte la expediție erau minuscule. Expediția nu putea conduce decât la aruncarea întregii Scandinavii în război, cu consecințe dezastruoase pentru această regiune.

În februarie 1940, sovieticii au lansat o nouă ofensivă în Istmul Kareliei, mult mai puternică decât cea din decembrie 1939, şi desfăşurată sub comanda directă a Moscovei. Sovieticii dispuneau acum în Istmul Kareliei, teatrul principal de operațiuni, de 25 de divizii, 8 brigăzi blindate şi 17 regimente de artilerie (aproximativ 600.000 de oameni, 3.137 de tunuri, din care o treime de calibru greu şi 2.000 de tancuri). Aceasta mărea superioritatea sovietică la 4 la 1 ca număr de oameni, 20-30 la 1 în privința artileriei[56] şi o făcea copleşitoare la tancuri şi aviație[57]. Linia defensivă finlandeză a fost, în cele din urmă, străpunsă şi drumul spre Viipuri deschis. Pozițiile de pe această linie defensivă, cunoscută după numele şefului suprem al armatei finlandeze, drept Linia Mannerheim, fuseseră păstrate neatinse timp de mai bine de două luni.

Din punct de vedere politic, guvernul finlandez s-a văzut pus într-o situație dificilă în februarie şi la începutul lui martie, din cauza cererilor insistente ale Parisului şi Londrei de a interveni de partea sa în război. Trupele aliate deja erau îmbarcate şi aşteptau semnalul de plecare[58]. Era necesar doar un semnal de la Helsinki şi ele s-ar fi pus în mişcare. În cele din urmă, guvernul finlandez s-a decis să nu accepte acest ajutor riscant şi să încheie pace cu Moscova[59]. Un rol hotărâtor l-a avut în această decizie mareşalul Mannerheim, care a arătat că ajutorul aliat va ajunge prea târziu şi va fi prea neînsemnat.

---

duce la un război împotriva Uniunii Sovietice. Internaționala Socialistă a criticat în termeni duri Moscova, vezi Ivan Maiski, *Memoirs of a Soviet ambassador. The War 1939-1943* (London: Hutchinson, 1967), 42.

[55] În fapt, atât expulzarea Uniunii Sovietice din Liga Națiunilor, cât şi apelul adresat de organizație pentru ajutorarea Finlandei au devenit instrumente extrem de utile în cadrul planurilor antigermane ale Aliaților, vezi Nevakivi 1976, 63 şi urm.

[56] Guvernul finlandez a cerut sprijinul guvernului român pentru a achiziționa diverse tipuri de armament, mai ales tunuri şi muniție, vezi AMAE, fond 71/1920-1944, vol. 3, f. 71 (telegrama nr. 89 a lui Lecca către Marele Stat Major Român, 10 martie 1940).

[57] Van Dyke, 136-137.

[58] Nevakivi 1976, 123.

[59] Moscova începuse deja demersuri în acest sens, vezi G.A. Gripenberg, *Finland and the Great Powers. Memoirs of a diplomat* (University of Nebraska Press, 1965), 123 şi urm.

Planul aliaților a ajutat însă în cele din urmă Finlanda.[60] Scopul lui Stalin era de a ține U.R.S.S. în afara războiului dintre Germania şi Occident. Succesul acestei politici putea fi acum amenințat de campania finlandeză, care amenința să implice forțele sovietice într-o ciocnire cu aliații[61]. Prin urmare, la începutul lunii februarie 1940, guvernul sovietic a făcut cunoscut prin ambasada sa din Stockholm că era dispus să reia negocierile cu guvernul finlandez[62]. Kuusinen şi guvernul său fantomă nu au mai fost menționate. Pentru finlandezi, întorsătura luată de evenimente a constituit o adevărată victorie: discuția nu se mai cantona în sfera independenței Finlandei, ci era doar o chestiune de teritoriu. Aceasta se putea discuta.

Însă prestigiul sovietic avea nevoie de o reparație. Pacea a fost în cele din urmă semnată pe data de 12 martie 1940, la Moscova.[63] Din punct de vedere teritorial, pacea a costat Finlanda o zecime din teritoriul său. Termenii de pace au depăşit cererile inițiale ale lui Stalin. În plus față de baza navală de la Hanko[64] şi insulele din Golful Finic, sovieticii au cerut întreaga provincie Viipuri, până la linia unde fusese frontiera imperiului lui Petru cel Mare, Stalin invocând în mod explicit acest precedent istoric. Oraşul-port Viipuri, precum şi întregul lac Ladoga au fost anexate de sovietici.[65] Frontiera finlandeză a fost, de asemenea, mutată mult la vest față de calea ferată strategică Leningrad-Murmansk. Peninsula Hangö a fost închiriată Moscovei pe un termen de 30 de ani, dând U.R.S.S. o bază navală de unde putea controla zona nordică a Golfului Finlandei. Cele două părți s-au angajat să nu încheie nici o alianță îndreptată una împotriva celeilalte.[66] După cum se menționa într-un raport al Legației române de la Helsinki, pierderile finlandeze ca urmare a acestui tratat însumau 28.000 km^2, din care 316.000 ha erau reprezentate de teren arabil şi 2,5 milioane de ha erau reprezentate de pădure.[67]

---

[60] Finlandezii erau într-o situație extrem de delicată. Uniunea Sovietică controla numeroase posibilități de a ataca Finlanda, inclusiv din Estonia, unde bazele aeriene şi navale au fost din plin folosite. Finlandezii au resimțit în mod dureros aceste atacuri venite de pe teritoriul națiunii înrudite estoniene care se declara neutră, Evald Laasi, „Finland's Winter War and Estonian neutrality", *Journal of Baltic Studies* XXIV, no. 3 (Fall 1993): 269-281; Osmo Hyytiä, *Viron Kohtalontie 1933...1939...1940* (Jyväskylä, 1992), 176-190.

[61] Desigur, războiul nu a convenit unei Uniuni Sovietice care dorea să profite de conjunctura internațională, fără a apela la război. Finlandezii le-au încurcat planurile. Maiski a încercat să justifice acțiunea Uniunii Sovietice prin antisovietismul reacționarilor finlandezi, dar recunoaşte şi dorința Moscovei de a-şi asigura securitatea, Maiski, 45.

[62] Deja în ianuarie 1940 scriitoarea finlandeză Hella Wuolijoki, cu legături în Uniunea Sovietică, a restabilit contactul dintre sovietici şi finlandezi, Upton, 92.

[63] O narațiune a evenimentelor şi implicațiilor acestora în capitolul „Umbra sovietică peste Suomi" din lucrarea semnată Oleg Sarin, Lev Dvoretsky, *Agresiunile Uniunii Sovietice împotriva lumii* (Bucureşti: Ed. Antet, 1997), 38-60.

[64] Hanko trebuia evacuată de cele 3.000 de persoane care mai locuiau în regiune până la 22 mai 1940. Circa 8.000 de oameni şi-au pierdut astfel casele, vezi http://www.histdoc.net/history/history.html (accesat 12.10.2004).

[65] Pierderea Kareliei era resimțită enorm de greu de națiunea finlandeză deoarece aceasta juca un rol simbolic distinct în identitatea teritorială finlandeză. Era frontiera împotriva „inamicului ereditar", frontiera civilizației occidentale, Paasi, 106.

[66] Termenii păcii la „Finland-Union of Soviet Socialist Republics," *The American Journal of International Law* 34, No. 3, Supplement: Official Documents (Jul., 1940): 127-131

[67] AMAE, fond 71/1920-1944, Finland, Vol. 17, Telegrama lui Lecca din 2.05.1940, ff. 355-356.

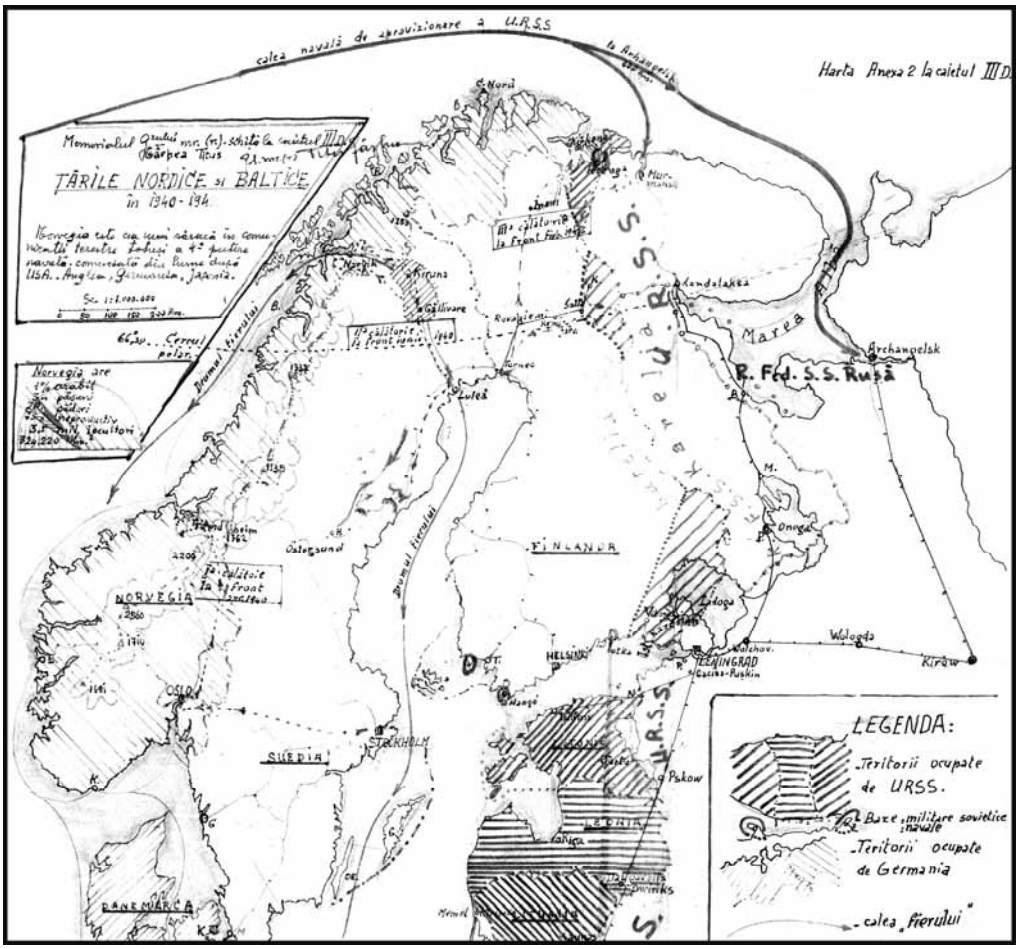

Hartă ce prezintă consecinţele Pactului Ribbentrop-Molotov în regiunea Mării Baltice realizată de ataşatul militar român la Helsinki şi Stockholm Titus Gârbea, Arhivele Naţionale Istorice Centrale, Fond Titus Gârbea, Dosar 2089.

Din punct de vedere uman şi demografic, costurile războiului şi ale păcii nu au fost mai mici şi cu consecinţe pe termen mai scurt. Războiul a costat viaţa a nu mai puţin de 48.745 de soldaţi ai Armatei Roşii. Alţi 158.863 au fost răniţi sau au suferit de frig.[68] Pierderile finlandezilor au fost mult mai mici. Acestea însumau – după cum se arată într-un document al Marelui Stat Major Român – 15.000 de morţi, 40.000 de răniţi şi 50.000 de oameni rămaşi fără acoperiş deasupra capului din cauza bombardamentelor care distruseseră 4.500 de case.[69]

[68] Van Dyke, 191.

[69] Centrul de Studii şi Păstrare a Arhivelor Militare Istorice Piteşti (în continuare, AMIP), vol. 902/1940, Buletinul de informaţii nr. 1021/B din 3.04.1940 al Biroul de Informaţii nr. 1 al Secţiei a II-a a Marelui Stat Major, ff. 747-749; cifrele cu privire la victimele finlandeze sunt destul de exacte (cu 24.923 morţi şi 43,557 răniţi), dar cifrele pentru evacuaţi sunt exagerate: 420.000 finlandezi îşi pierduseră casele, Trotter, 263.

La acestea se adaugă un număr de 480.000 de finlandezi care, într-un gest impresionant, mai ales că majoritatea erau mici fermieri, şi-au părăsit ţinuturile natale şi au fost relocaţi în interiorul teritoriului rămas Finlandei. Procentual, aceasta însemna o creştere a numărului locuitorilor teritoriului rămas în componenţa Finlandei cu 12%. Conservatorul Toivo Kivimäki va avea iniţiativa unei legi prin care 225.000 de ha de teren vor fi expropriate de la stat, biserică şi de la proprietari privaţi pentru a fi oferite în loturi situate între 2,6 şi 15 ha acestor refugiaţi. Legea a împroprietărit 30.000 de karelieni. O dificultate şi mai mare a fost reprezentată de construcţia de case pentru cei aproape jumătate de milion de refugiaţi.[70] Chiar şi cei 8.000 de locuitori ai Peninsulei Hanko (115 km^2), situată la 130 km vest de Helsinki, preluată de autorităţile sovietice pentru a fi transformată în bază navală la miezul nopţii de 22 mai 1940, şi-au părăsit casele pentru a se stabili în zonele controlate de autorităţile finlandeze.

Talvisota a avut o serie de consecinţe pe plan intern şi internaţional, dintre care nu vom puncta decât câteva. Pe plan intern, istoricul Jukka Tarkka estimează că comuniştii cu fost cei care au decis deznodământul Războiului de Iarnă. Ei au ataşat mai multă importanţă valorilor naţionale decât celor internaţionale. Comuniştii erau puţin importanţi în Finlanda. Însă faptul că, spontan, s-au alăturat naţiunii finlandeze, arată victoria spiritului patriotic chiar acolo unde puţini s-ar fi aşteptat.[71] Pe plan internaţional, lupta poporului finlandez împotriva agresorului a fost întâmpinată cu deosebită simpatie de democraţiile occidentale, şi mai cu seamă în Statele Unite.[72] Washingtonul nu putea uita că guvernul finlandez a fost singurul care şi-a plătit datoriile faţă de S.U.A. De asemenea, finlandezii care locuiau în Midwest, au sporit valul de simpatie faţă de lupta conaţionalilor lor.[73] Lupta finlandezilor a avut efecte pozitive asupra situaţiei României care a mai câştigat câteva luni de pregătire militară până la notele ultimative de la sfârşitul lunii iunie.[74]

Acţiunea temerară a finlandezilor, văzută adesea sub forma luptei lui David cel drept împotriva lui Goliat, a focalizat atenţia întregii lumi asupra nor-

---

[70] AMAE, fond 71/1920-1944 Finlanda, vol. 17, telegrama lui Lecca din 2.05.1940, ff. 355-356; Ibid., telegrama lui Lecca nr. 377 25.05.1940, ff. 376-379.

[71] Jukka Tarkka, *Neither Stalin nor Hitler. Finland during the Second World War* (Helsinki: Otava Publishing Company, 1991), 18.

[72] Sovieticii îi reproşau la 28 martie 1940 ambasadorului american Steinhardt acţiunile neprieteneşti ale americanilor faţă de Moscova în perioada Războiului de Iarnă.
Ambasadorul american i-a spus franc adjunctului Comisarului pentru Afaceri Externe al Uniunii Sovietice că atacarea Finlandei şi bombardarea civililor a produs o profundă îngrijorare americanilor, sentiment ce nu se putea schimba peste noapte, Arhivele Naţionale Istorice Centrale (ANIC), fond Microfilme S.U.A., rola 662 (European Review, Departamentul de Stat, Divizia Afaceri Europene, 4 aprilie 1940).

[73] Viitorul preşedinte american Harry S. Truman dezvăluia în memoriile sale „furia" de care fusese cuprinsă opinia publică americană la auzul veştii atacării Finlandei de către Uniunea Sovietică, vezi Harry S. Truman, *1946-1952. Years of Trial and Hope. Memoirs*, vol. II (New York: The New American Library, 1965), 316.

[74] Florin Constantiniu, *Între Hitler şi Stalin. România şi pactul Ribbentrop-Molotov* (Bucureşti: Ed. Danubius, 2002), 97. Florin Constantiniu estimează că pasul sovietic spre România ar fi fost făcut altminteri în decembrie 1939, vezi şi Ion Constantin *România, Marile Puteri şi problema Basarabiei* (Bucureşti: Ed. Enciclopedică, 1995), 47; Valeriu Florin Dobrinescu, *Bătălia pentru Basarabia* (Iaşi: Ed. Junimea, 1991), 132; Miloiu 2009, 104-111.

dului Europei.[75] În acelaşi timp, ea a constituit încă o dovadă a vulnerabilității țărilor din această regiune geografică în fața unei eventuale agresiuni din afară. Preşedintele Parlamentului norvegian (Stortingul) a punctat magnitudinea acestei probleme în februarie 1940 astfel: „Noi avem a lupta cu credința generală că Anglia este dornică să lupte până la ultimul polonez, până la ultimul norvegian şi până la ultimul finlandez, atâta timp cât Anglia nu suferă... iar guvernul britanic nu a făcut nimic pentru a contracara această credință". Amintindu-şi de situația din Primul Război Mondial, când britanicii plasaseră baraje de mine în apele teritoriale norvegiene, încălcând astfel suveranitatea Norvegiei, guvernul de la Oslo se temea, în realitate, mai mult de o acțiune britanică, decât de una germană împotriva sa. Astfel, Norvegia a luat măsuri defensive mai degrabă împotriva prietenilor, decât a inamicilor. Guvernul de coaliție, alcătuit din social-democrați, liberali şi creştin-democrați, a decis în 1935 să pregătească armata norvegiană nu atât de mult pentru a reprima un atac inamic, cât pentru a „marca neutralitatea țării" şi pentru a constitui o „gardă a neutralității" ca scut împotriva oricărei violări teritoriale. Aceasta însemna, după opinia larg împărtăşită a parlamentarilor norvegieni, că „dacă neutralitatea noastră este violată de Marea Britanie, vom capitula. Dacă altcineva va veni, nu vom capitula". De aceea, după cum am mai arătat, temerea Norvegiei era îndreptată mai ales împotriva unei acțiuni britanice care ar fi pus țara într-o situație ingrată.[76]

Termenii tratatului de pace nu au reuşit – în cazul în care şi-ar fi propus! – stabilirea unor relații de cooperare între cele două state. Pierderea provinciei Viipuri şi mai cu seamă a oraşului eponim au reprezentat o lovitură dură dată conceptului de spațiu național finlandez vizibilă încă şi astăzi – cu deosebire după destrămarea „blocului răsăritean" în anii 1989/1991[77] – atât prin atenția acordată acestei problematici în literatura de specialitate finlandeză şi în presă, în destinațiile turistice finlandeze şi în anumite politici ale statului finlandez, fără însă ca această nostalgie să mai redeştepte sentimente naționaliste larg răspândite. Această frontieră a fost percepută ca fiind una profund nedreaptă şi finlandezii vor face în anii 1940-1944 toate demersurile posibile în vederea recuperării teritoriului pierdut. Pentru Rusia, însă, aşa cum sublinia generalul finlandez Erik Heinrichs, obținerea controlului asupra țărmului nord-vestic al Viipurinlahti (Golful Viipuri) nu a însemnat un spor real de securitate. Închiderea canalului Saimaa a dat o lovitură puternică economiei fin-

[75] Martti Julkunen, *Information-work in Finland during the Second World War on the Country's Foreign Relations* (Turun Yliopisto Polittisen Historian Julkaisuja, E: 3/1984), 130.

[76] Conducerea armatei britanice a înregistrat un eşec în a oferi o estimare clară a situației şi a riscurilor Cabinetului de Război Britanic, vezi Bernard Kelly, „Drifting Towards War: The British Chiefs of Staff, the USSR and the Winter War, November 1939–March 1940", *Contemporary British History* 23, No. 3 (September 2009), 240–246.

[77] Markku Jokisipilä, „Toinen maailmansota ihmiskunnan kollektiivisessa muistissa", în *Sodan totuudet. Yksi suomalainen vastaa 5,7 ryssää*, toimittaja Markku Jokisipilä (Jyväksylä, 2007), 10-11; Timo Soikkanen, „Objekti vai subjekti? Taistelu jatkosodan synnyst synnystä", în Ibid., 101.

landeze, fără a aduce avantaje demne de menționat celei sovietice.[78]

Filonul național finlandez a fost puternic rănit, fără ca finlandezii să fie măcar convinşi că Pacea de la Moscova reprezenta cu adevărat intenția finală a Uniunii Sovietice. Sprijinul necontenit acordat grupărilor de stânga şi aşa-numitelor asociații de prietenie finlandezo-sovietice, presiunile şi şantajele la adresa Helsinkiului vor alimenta temerile guvernului finlandez care va căuta să obțină – ca şi România – o poliță de asigurare de la Berlin. George Lecca sublinia de altfel, la începutul lunii august 1940, că obiectivul final al Moscovei îl reprezenta comunizarea acestei țări care avea două posibilități de reacție: să ducă o politică permanentă de cedări în fața presiunilor sovietice al căror efect ar fi fost un proces lent de captură a statului de către comunişti sau să adopte măsuri dure împotriva comuniştilor, ceea ce ar fi presupus reînceperea conflictului.[79] Între timp, Moscova solicita stabilirea unor misiuni diplomatice, consulare, comerciale şi de observatori militari la Helsinki, în Åland, precum şi în alte regiuni finlandeze, acestea fiind în realitate oficii de spionaj. Numai misiunea comercială sovietică de la Helsinki era alcătuită dintr-un personal de 300 de membri.[80]

Aceste circumstanțe explică pregătirile militare finlandeze – în ciuda cererilor sovietice de demobilizare a armatei – remarcate de Legația română de la Helsinki. O nouă generație de recruți s-a alăturat armatei, s-au organizat colecte publice pentru achiziția de armament, în special de aviație, întreprinderile producătoare de armament au continuat să lucreze din plin, apărarea antiaeriană se afla în alertă şi a fost pregătită o nouă linie de fortificații cu ajutorul a două misiuni militare franceze.[81]

Consecința cea mai importantă a politicilor sovietice cu privire la Finlanda din anii 1939-1941 a fost reprezentată însă de alăturarea acesteia, în calitate de camarazi de arme, efortului militar german îndreptat împotriva Uniunii Sovietice. Rezultat al temerilor şi speranțelor finlandeze de recuperare a teritoriilor pierdute şi restabilire a unei bariere față de pericolul estic[82], Războiul de Continuare (Jatkosota) va avea efecte dramatice asupra ambelor națiuni, impunându-le noi şi dureroase sacrificii. Pe de altă parte, atacul german asupra U.R.S.S. a dovedit cât de neîndreptățite au fost calculele strategice sovietice cu privire la un atac masiv al Wehrmachtului prin regiunea Balticii orientale.

---

[78] Tuomo Polvinen, *Between East and West. Finland in international politics, 1944-1947* (Minneapolis: University of Minnesota Press, 1986), 211.
[79] AMAE, fond 71/1920-1944 Finlanda, vol. 10, Telegrama lui Lecca nr. 513 din 1.08.1940 adresată lui Mihail Manoilescu, ff. 258-259.
[80] AMIP, vol. 902/1940, Buletin de informații al Biroului 1 Informații ale Marelui Stat General nr. 1076/B din 4.04.1940, ff. 743-745.
[81] AMAE, fond 71/1920-1944 Finlanda, vol. 17, Raportul lui Govella nr. 264 din 31.03.1940, ff. 345-346.
[82] Timo Vihavainen, „The Karelian Question" in international politics", în *The flexible frontier: change and continuity in Finnish-Russian relations*, ed. Maria Lähteenmäki (Helsinki: Aleksanteri Series 5, 2007), 181-182.

Prin consecințele lor de ordin politic, teritorial şi demografic, politicile sovietice cu privire la Finlanda constituie un exemplu al unor rezultate contrare aşteptărilor inițiale ale unei mari puteri ce dă la un moment dat impulsul în politicile internaționale. În loc de a obține un plus de securitate în Baltica orientală, rezultatul a fost alăturarea armatei finlandeze la atacul german, care, după toate probabilitățile, nu ar fi avut loc fără istoria recentă a relațiilor dintre cele două state. Calculele strategice greşite şi obsesiile lui Stalin explică parțial acest eşec de politică externă. Imperialismul renăscut la care făceau referire atât Grigore Gafencu, cât şi Geoffrey Hosking par a completa tabloul. Rezultat nedorit al politicilor ruseşti din secolul al XIX-lea, conceptul finlandez de spațialitate a jucat un rol important în rezistența națiunii finlandeze în fața pretențiilor teritoriale şi politice sovietice.

Partea a XX-a

Jatkosota

Operațiunea Barbarossa a deschis şansa Finlandei de a-şi recupera teritoriile pierdute prin pacea din anul 1940 şi de a-şi trasa frontiere mai sigure în răsărit. Finlanda a sesizat posibilitatea de a folosi Germania împotriva Rusiei încă din vara anului 1940[83]. De altfel, ca şi România, Finlanda se simțea încă amenințată de politicile expansive sovietice şi după Războiul de Iarnă.[84] Sovieticii susțineau făţiş Societatea pentru Pace şi Prietenie între Finlanda şi U.R.S.S., în cadrul căreia comuniştii erau majoritari. Guvernul finlandez şi opinia publică au fost nemulțumiți de acest lucru.[85] În acest context, guvernul finlandez au început curând să considere Germania ca singura putere capabilă să contrabalanseze U.R.S.S.[86] De altfel, istoria relațiilor fino-sovietice din vara anului 1940 a fost marcată de noi pretenții sovietice şi de o bătălie diplomatică defensivă purtată de Finlanda. Moscova avea pretenții în afara textului tratatului dictat chiar de ea. Fiecare nouă cerere sovietică era percepută ca fiind o amenințare potențială de către guvernul de la Helsinki. U.R.S.S. a cerut nichelul extras din Petsamo; a solicitat deschiderea unui mare consulat în Maarianhamina, în Insulele Åland. Traficul de tranzit spre Hanko a însemnat că trenurile militare sovietice treceau încontinuu prin cele mai importante căi ferate din sudul Finlandei.[87]

În august, Hitler i-a oferit statului finlandez posibilitatea de a cumpăra arme din Germania, în schimbul acordării dreptului trupelor germane de a tranzita țara pentru a ajunge în Norvegia. Înțelegerea de tranzit, semnată în septembrie 1940, a avut o însemnătate mai mare decât s-a putut bănui în momentul semnării sale.[88] Ea a fost necesară pentru a acoperi viitoarele mişcări de trupe germane din Norvegia, nu înapoi în Germania, ci în Uniunea Sovieti-

---

[83] În conformitate cu directivele lui Keitel din 1 mai 1941, Finlanda a fost informată în următoarele zile despre atacul Germaniei asupra Uniunii Sovietice (România trebuia să fie informată „cât de târziu posibil" despre acest atac), D.G.F.P., *vol. XII, The War Years 1941*, p. 685-686, document 431 (Directiva Înaltului Comandament al Wehrmachtului din 1 mai 1941).

[84] O foarte bună paralelă între situațiile României şi Finlandei în timpul celui de-al Doilea Război Mondial este realizată de istoricul finlandez Ohto Manninen în lucrarea *Suur-Suomen ääriviivat* [Conturul Finlandei Mari] (Helsinki: Kirjayhtymä, 1977), 213-218; pe larg, la Silviu Miloiu, „From «allies without alliance» to concerted action: Romania and Finland in the aftermath of the Operation Barbarossa (1941)", *Revista Română pentru Studii Baltice şi Nordice* 2, Issue 2 (2010): 249-284 .

[85] Politica sovietică, excesiv de temătoare cu propria securitate, a fost responsabilă cu atragerea inamiciției țărilor de pe granița de vest a Uniunii Sovietice. Comisarul poporului pentru apărare S.K. Timoşenko indica, la 18 septembrie 1940, printre țările care ar fi putut fi antrenate într-un război împotriva Moscovei de partea Germaniei, România, Finlanda şi Ungaria, Florin Constantiniu, Ilie Schipor, *Trecerea Nistrului 1941* (Bucureşti: Ed. Albatros, 1995), 135.

[86] Arnold Toynbee and Veronica M. Toynbee, *Survey of International Affairs 1939-1946. The Initial Triumph of the Axis* (London, New York, Toronto: Oxford University Press, 1958), 93.

[87] Tarkka, 27-28.

[88] D.G.F.P., *Vol. XI, The War Years: September 1st, 1940 - January 31st, 1941*, London, 1964, p. 148-150, document 86.

că.[89] Totuşi, finlandezii au rămas reţinuţi în relaţia cu Berlinul, preşedintele Ryti insistând în ianuarie 1940 că trebuia evitate angajamentele politice şi căutate cele economice şi diplomatice.[90]

La 22 iunie 1941, Hitler a anunţat că, în nord, trupele sale mergeau umăr la umăr cu camarazii finlandezi. Formal, guvernul finlandez nu se alăturase încă Germaniei şi prima reacţie a sa la anunţul lui Hitler a fost să-şi declare neutralitatea. Totuşi, încurcătura creată de proclamaţia lui Hitler şi de dezminţirea finlandeză a fost destul de mare, preşedintele Ryti mărturisind în jurnalul său la 24 iunie că Molotov acuza faptul că avioane finlandeze fuseseră zărite deasupra Leningradului.[91] Statutul de neutralitate a durat însă numai patru zile. Pe 25 iunie, Uniunea Sovietică a lansat atacuri aeriene împotriva unor ţinte de pe teritoriul finlandez.[92] Seara, guvernul finlandez a declarat că se socoteşte în stare de război cu Uniunea Sovietică. Decizia a fost adoptată în cadrul cercului restrâns de lideri finlandezi care îşi vor asuma majoritatea deciziilor importante până în anul 1944.[93] Ceea ce a contribuit la adoptarea acestei decizii a fost, aşadar, o combinaţie de temeri de securitate şi dorinţă de revanşă declanşate de o serie de factori precum anexarea Ţărilor baltice, solicitările de a avea mână liberă în Finlanda întreprinse de Molotov în noiembrie 1940 (şi făcute cunoscute de către germani liderilor finlandezi), dorinţa de a recâştiga teritoriile pierdute în timpul Războiului de Iarnă, problema refugiaţilor din răsărit care întreţinea antirusismul opiniei publice, concepţia că era o ocazie unică de a corecta injustiţiile trecutului.[94]

Conducătorii finlandezii au insistat însă – aşa cum o vor face în cea mai mare parte a războiului – asupra caracterului separat al conflictului finlandezo-sovietic, coincizând doar în parte cu luptele germano-sovietice. El a fost intitulat, în literatura, presa şi propaganda finlandeză, drept „Războiul de Continuare" (*Jatkosota*), a doua rundă a conflictului care a început în 1939.[95] Desfăşurarea operaţiunilor militare finlandeze a intenţionat, de asemenea, să sublinieze caracterul separat al războiului finlandez.[96]

---

[89] În noiembrie 1940, când a vizitat Berlinul, Molotov a cerut acordul guvernului german pentru a ocupa Finlanda, după modelul Ţărilor baltice. Acordul nu a fost acordat de Hitler, care avea alte planuri cu Finlanda, Edward L. Killham, *The Nordic way. A path to Nordic equilibrium* (Washington DC: Compass Press, 1993), 97.

[90] Vehviläinen, 101.

[91] Ohto Manninen, Kauko Rumpunen, tomittaneet, "*Käymme omaa erillistä sotaamme". Risto Rytin päiväkirjat 1940-1944* (Helsinki: Edita, 2006), 113.

[92] Molotov îi ameninţase pe finlandezi că, în cazul în care începeau un război împotriva Uniunii Sovietice, riscau să-şi atragă duşmănia a 200 de milioane de ruşi şi aceasta ar fi condus la extincţia Finlandei, vezi D.G.F.P.*, vol. XIII, The War Years. June 23, 1941 - December 11, 1941*, London, 1964, p. 19-20, document 15.

[93] Manninen, 85-106.

[94] O analiză amplă în acest sens, la Mauno Jokipii *Jatkosodan synty: tutkimuksia Saksan ja Suomen sotilaallisesta yhteistyöstä 1940-41* **[**Războiul de Continuare: O investigare a colaborării militare germane-finlandeze] (Helsinki: Otava, 1987).

[95] Pekka Visuri, Tuomas Forsberg, *Saksa ja Suomi. Pohjoismainen näkökulma Saksan kysymykseen* (Porvoo, Helsinki, Juva: Werner Söderström Osakeyhtiö, 1992), 61-62.

[96] Ca şi în cazul românilor, războiul finlandezilor împotriva Uniunii Sovietice era popular, nu însă şi cel împotriva Occidentului. Finlanda nu dorea să intre în război cu statele occidentale, vezi D.G.F.P., *vol.*

Finlanda nu se socotea un aliat al Germaniei, ci un cobeligerant. De altfel, estimările nucleului de decizie finlandez avea în vedere toate alternativele posibile. Dei se credea că Germania va distruge Uniunea Sovietică, nu se trecea cu vederea nici posibilitatea terifiantă ca deznodământul final să fie cel opus. Ca şi liderii români, cei finlandezi considerau că în cazul optim Germania va înfrânge Uniunea Sovietică pentru a fi ulterior înfrântă de puterile occidentale. Prin urmare, Helsinkiul a decis să lase toate uşile deschise convorbirilor cu Aliații şi cu Uniunea Sovietică, chiar dacă pe moment cooperau cu Germania împotriva Armatei Roşii.[97] Aceasta nu i-a scutit însă pe finlandezi de tensionarea relațiilor cu Marea Britanie.[98] La 22 septembrie, printr-un memorandum, guvernul britanic a solicitat încetarea imediată a focului şi retragerea trupelor finlandeze în interiorul granițelor, amenințând cu declararea războiului, dacă nu se acționa în acest sens. Memorandumul britanic a primit un răspuns negativ, deşi, paradoxal, Finlanda era tocmai pe punctul de a-şi atinge obiectivele militare fixate în est.[99] În cele din urmă, tensiunile dintre cele două state vor escalada ca urmare a presiunilor făcute de Moscova la Londra şi vor conduce la declararea războiului împotriva Finlandei la 6 decembrie 1941.[100]

Ideologia nazistă nu a găsit un teren de experimentare în Finlanda. Singura excepție a constituit-o un lot de opt evrei originari din Europa Centrală şi de Vest care a fost extrădat în toamna anului 1942 de către autoritățile polițieneşti finlandeze Gestapoului staționat în Estonia, în cadrul unei formule de extrădare. În timpul războiului, evreii refugiați din statele europene în Finlanda au lucrat în tabere de muncă. În mai 1944, un lot de 106 evrei au primit dreptul de a se stabili din Finlanda în Suedia. Însă cetățenii finlandezi de origine evreiască, pe deplin integrați în fabrica națională a statului finlandez, au fost protejați de acesta. O cincime dintre evreii finlandezi (circa 300 de oameni) au luptat în război în cadrul forțelor armate finlandeze (20 dintre aceştia au fost ucişi). Autoritățile finlandeze i-au spus răspicat Reichsführerului S.S. Himmler că în Finlanda nu exista o „problemă evreiască".[101] Finlandezii care au fost recrutați în armata finlandeză au înțeles colaborarea finlandezo-germană ca fiind dictată de geopolitică şi au colaborat chiar cu soldați ai Wehrmachtului, aceştia la rândul lor comportându-se civilizat în relația cu camarazii de arme evrei finlandezi.[102]

XIII, The War Years. June 23, 1941 - December 11, 1941, London, 1964, p. 202, document 140 (Blücher către Ribbentrop, 22 iulie 1941, urmare a unei conversații avute cu ministrul de externe finlandez).

[97] O amplă demonstrație în acest sens este realizată de Manninen.

[98] Manninen, 141-144 şi urm.

[99] AMAE, Fond 71/1920-1944, Vol. 2, f. 345-349 (depeşa lui Notti Constantinide adresată lui Mihai Antonescu).

[100] Derek Watson, „Molotov, the Making of the Grand Alliance and the Second Front 1939-1942", *Europe-Asia Studies*, 54, No. 1 (Jan., 2002),52-53, 57.

[101] Hannu Rautkallio, *Finland and the Holocaust. The rescue of Finland's Jews*, Holocaust Library, New York, 1987, p. 1,2,15, 258-259.

[102] Hannu Rautkallio, „'Cast into the Lion's Den'--Finnish Jewish Soldiers in the Second World War", *Journal of Contemporary History* 29, No. 1 (Jan., 1994), 53-94

Mareşalul Mannerheim împlineşte 75 de ani

Salvatorul libertăţii finlandeze

de ADOLF MEURER

Finlanda cinsteşte în „generalul alb" cum este numit mareşalul baron Carol Gustav af Mannerheim pe liberatorul Finlandei, pe deschizătorul de drum şi creatorul tânărului stat finlandez independent. Când în 1932 Finlanda recunoscătoare i-a acordat titlul de mareşal, lucrul acesta se dădea pentru prima oară după o sută de ani unui finlandez. Astăzi, vârstnicul om de stat, de comandant de oaste se găseşte din nou în fruntea trupelor finlandeze. Dacă le conduce din victorie în victorie şi-şi eliberează astfel definitiv mult iubita patrie din cătuşele cutropirii ruseşti, atunci măndra carieră a unei vieţi agitate îşi află suprema încoronare. Iubirea fanatică şi lupta cea mai aprigă pentru libertatea independenţa patriei sale sunt proprietatea ereditară a baronului de Mannerheim, al cărei destin este strâns legat cu soarta Finlandei.

Poporul finlandez intrat între statele Europei după 1918 aparţine, conform celor mai recente cercetări, marei familii de popoare fina-ugrice, ce se trage dintr'un străvechi popor înrudit ca limbă şi aspect trupesc cu indogermanii. In primele timpuri ale Finlandei s'au produs „pribeţiile Wikingilor", aceste întreprinderi războinice îndepărtate ale normanzilor scandinavi, cari au început pe la sfârşitul secolului VIII şi au durat până în veacul XI, sub care Finlanda a avut mult de suferit. Pe la mijlocul secolului XII, Finlanda a intrat sub influenţa suedeză, păstrându-şi însă ca stat vasal al Suedei, condus de un duce propriu al Finlandei, o anumită independenţă.

Cu ridicarea principatului moscovit la rangul de centru politic al marelui stat rusesc, marea ţară vecină a Finlandei, în secolul 15, începură să se manifeste şi poftele de anexiune faţă de vecinii mai mici. Vesnic ameninţă-

Mareşalul Mannerheim este gata pentru plimbarea sa călare de fiecare dimineaţă

Mareşalul Mannerheim elogiat în ziarele româneşti, *Curentul*, 5 mai 1942.

Reținerile Finlandei față de colaborarea cu Germania nu au fost la fel de evidente la începutul războiului, când Berlinul părea să câştige, precum vor fi mai târziu, atunci când înfrângerea Wehrmachtului apărea previzibilă. Finlanda a acceptat astfel să adere, în noiembrie 1941, la Pactul Anti-Comintern, dar a refuzat (spre deosebire de Ungaria sau România, de exemplu) însă să semneze aderarea la Pactul Tripartit.[103] Liderii finlandezi au evitat pe cât posibil compania prea apropiată a liderilor Axei şi chiar vizita neaşteptată a lui Hitler în Finlanda pentru a-l felicita pe Mareşalul Mannerheim la sărbătorirea vârstei de 75 de ani a fost primită cu o oarecare reticenţă de gazde. După atingerea liniei defensive stabilite de conducerea armatei, trupele s-au oprit, iar cererile germane pentru o participare finlandeză la ofensiva împotriva Leningradului sau Murmanskului s-au lovit de urechi surde. Mai târziu, Finlanda va deveni tot mai dependentă de Germania din punct de vedere al aprovizionării şi al apărării naţionale, dar tot mai dornică să părăsească războiul, dacă condiţiile deveneau favorabile.

Cobeligeranţa finlandeză a fost un concept prea sofisticat pentru a face vreo impresie celorlalte naţiuni beligerante. Germanii tindeau să privească Finlanda ca pe un stat aliat[104], în timp ce Aliaţii o priveau ca pe un prieten al

[103] Miloiu 2010, 277.

[104] UA, fond Romania, dosar 12 L (raport din 4 august 1941, de la Constantinide, Helsinki, pentru Bucureşti).

inamicului. Totuşi, caracterul distinct al conflictului finlandezo-sovietic a fost recunoscut de Statele Unite, care, în ciuda numeroaselor tensiuni şi a diminuării nivelului de reprezentare la Helsinki, s-au abținut până la final de la a declara război Finlandei.[105]

După recucerirea teritoriului pierdut în 1940, trupele finlandeze au avansat în Karelia sovietică pentru a stabili o linie defensivă de-a lungul râului Svir, care leagă lacul Onega de lacul Ladoga. Într-o lungă audiență pe care i-a acordat-o ministrul de externe finlandez Rolf Vitting ministrului român la Helsinki, Notti Constantinide, s-a discutat *in extenso* despre relațiile româno-finlandeze în contextul războiului mondial şi despre situațiile în care se găseau cele două state. Vitting şi-a exprimat dorința ca cele două state, dat fiind paralelismul situației lor geopolitice, să desfăşoare o politică comună, să se informeze unul pe celălalt prin comunicări verbale transmise prin agenții lor asupra schimbărilor de situație ce ar fi putut interesa ambele state şi să adopte acțiuni concertate ori de câte ori împrejurările vor fi prielnice, ca de pildă în cazul în care ambelor state li se vor oferi măriri teritoriale excesive sau schimburi de populație nedorite. Vitting i-a declarat ministrului român că Finlanda dorea să obțină la sfârşitul războiului numai regiunile cu populație majoritară finlandeză şi nu pe cele ruseşti, unde se puteau dezvolta mişcări iredentiste. Finlanda viza o graniță care să urmeze traseul vechii granițe din Karelia de vest, prelungită peste lacurile Ladoga şi Onega până la Marea Albă. Aceasta i-ar fi garantat Finlandei unitatea etnică, o situație strategică bună şi o frontieră scurtă. Finlanda dorea ca la sfârşitul războiului să nu existe motive grave de discordie cu Rusia.[106]

Au existat, desigur, şi alte voci în Finlanda care au cerut ca zona karelianǎ sovietică, ce era locuită preponderent de vorbitori de limbă finlandeză, să fie anexată. Oficial însă Helsinkiul nu va adopta nicio decizie în acest sens, în ciuda opiniilor exprimate de Vitting şi mai ales de extremiştii finlandezi. Preşedintele Ryti şi, liderul social-democrat Tanner, ambii membri ai cercului restrâns de decizie, respingeau anexarea ca obiectiv al politicii de război, iar lărgirea teritorială nu oferea în sine o garanție de securitate suficientă. Conducerea finlandeză a subordonat tot timpul chestiunile teritoriale celor legate de securitate şi deşi cercurile de centru dreapta şi de dreapta arătau o propensiune pentru anexarea Kareliei Orientale, acestea erau contrabalansate de social-democrați şi de finlandezii vorbitori de suedeză. Urmând înfrângerii de la Stalingrad, liderii politici vor renunța la orice pretenție cu privire la Karelia rusească, cu mult înainte ca opinia publică să înțeleagă acest lucru.[107]

Rezultatul acestui echilibru fragil a fost că între 1941 şi 1944 finlandezii au stabilit o administrație de ocupație (evitând anexarea) în Karelia Orientală şi

[105] Berry.
[106] Ulkoasiainministeriön arkisto (UA), fond România, dosar 12 L (raport din 4 august 1941, de la Constantinide, Helsinki, pentru Bucureşti).
[107] Manninen, 128-141.

au început să-i educe pe „civilii conaționali" (circa 36.000 de suflete) să devină cetățeni ai Finlandei Mari. În acelaşi timp, circa jumătate dintre ruşii trăitori în regiune (24.000) au fost internați în câmpuri de concentrare (acestea nu erau lagăre de concentrare după modelul german).[108] Atitudinea dușmănoasă față de inamicul rus a multor finlandezi a ieşit la iveală şi în modul în care au tratat prizonierii de război sovietici, dezvăluiri recente dovedind că atât la nivelurile cele mai înalte ale armatei, cât şi la cele inferioare s-au înregistrat cazuri deloc de neglijat de abuzuri şi chiar de împuşcare fără motiv a unor prizonieri sovietici.[109]

După înfrângerea germană de la Stalingrad, din ianuarie 1943, guvernul finlandez a decis să caute o cale pentru a sfârşi războiul cu U.R.S.S. La 1 decembrie 1943, în timpul Conferinței de la Teheran, Roosevelt l-a întrebat pe Stalin dacă era de acord să discute chestiunea finlandeză şi dacă guvernul american putea întreprinde paşii necesari pentru scoaterea Finlandei din război.[110] Stalin şi-a afirmat pretențiile față de Finlanda: restaurarea tratatului din 1940; bară navală la Hanko sau Petsamo; rambursarea a 50% din distrugerile pricinuite Uniunii Sovietice; ruptura definitivă cu germanii; internarea tuturor germanilor; demobilizare[111]

Guvernele Finlandei şi U.R.S.S. au menținut contactul prin intermediul Ambasadei sovietice din Stockholm. Aceste contacte au devenit mai intime în februarie 1940. La 15 februarie, Madame Kollontay i-a înmânat lui Paasikivi termenii sovietici de armistițiu care prevedeau ruptura cu Germania şi internarea trupelor germane şi a vaselor germane din Finlanda; Moscova era dispusă să asiste Finlanda cu trupe şi raiduri aeriene; restaurarea frontierei sovieto-finlandeze şi a tratatului din 1940; imediata întoarcere a prizonierilor de război şi a populației civile ținută în câmpuri de concentrare şi folosită ca brațe de muncă. Alte trei chestiuni urma să fie discutate mai târziu în cadrul negocieri-

---

[108] Paasi, 110.

[109] Antti Kujala, „Illegal killing of Soviet Prisoners of War by Finns during the Finno-Soviet Continuation War of 1941-44", *Slavonic and East European Review* 87, No. 3 (July 2009), 429-451.

[110] În timp, politica externă americană a început să diminueze tonul critic la adresa Uniunii Sovietice şi să accentueze latura de cooperare. Această politică - şi efectele acesteia asupra regiunilor baltică şi balcanică ale Europei - a fost criticată chiar din 1944 de unele mari ziare americane, precum „The New York Herald Tribune" din 23 martie 1944, Kansallisarkisto (KA), fond Hj. J. Procopé, dosar 18; în fapt este o perioadă de tatonare şi de construirea de planuri, precum a fost şi planul din octombrie 1942 al lui Winston Churchill de constituire a Statelor Unite ale Europei care să includă confederații: scandinavă, danubiană, balcanică, Winston Churchill, *Al Doilea Război Mondial*, vol. II (Bucureşti: Ed. Saeculum, 1996), 162.

[111] Alexei A. Komarov, „Finland's Withdrawal from the Second World War", în *Finnish-Soviet Relations 1944-1948,* Papers of the Seminar organized in Helsinki, March 21-25, 1994, by the Department of Political History, University of Helsinki, in co-operation with Institute of Universal History, Russian Academy of Science, ed. Jukka Nevakivi (Moscow. Helsinki, 1994), 21; Edwin Linkomies, *Vaikea Aika. Suomen pääministerinä sotavuosina 1943-1944*, Otava, Helsinki; *Risto Rytin puolustus*, Tietokalervo Ky, Helsinki, 1989; Roy Allison, *Finland's Relations with the Soviet Union, 1944-1984*, MacMillan, 1985; Joseph J. Cafaro, *Soviet-Finnish Relations 1944-1982. A Study of strategic interests and showcase diplomacy*, A Dissertation submitted to the Department of History in partial fulfillment of the requirements for the degree of Doctor of Philosophy (University Microfilms International, April 1984, Printed in 1988 by xerographic process).

lor de la Moscova: demobilizarea parțială sau totală a armatei finlandeze; compensarea daunelor; chestiunea regiunii Petsamo.[112]

Mai târziu, emisari finlandezi - Paasikivi, C. Enckell, G. Enckell - au mers la Moscova pentru a căuta termenii unei înțelegeri cu sovieticii. La 27 martie Paasikivi a informat că delegații finlandezi erau autorizați doar să obțină clarificarea condițiilor de armistițiu şi să prezinte punctul de vedere finlandez asupra diferitelor aspecte. Ei nu erau autorizați însă să-şi pună semnătura pe nici un document. În timpul întrunirii, o atenție specială a fost acordată solicitării sovietice de internare a trupelor germane din Finlanda. Molotov a accentuat că această chestiune era de natură politică şi că acceptarea sa ar fi dovedit că Finlanda era gata să rupă orice legătură cu Germania. C. Enckell a insistat că ruperea relațiilor cu Germania va provoca acțiuni militare germane împotriva Finlandei şi că războiul va izbucni automat. Paasikivi si C. Enckell au subliniat că era necesar să se înceapă negocieri cu Germania pentru a obține retragerea trupelor sale din Finlanda, de pildă în Norvegia, de unde ar fi fost dificil să ajungă în Germania în mai puțin de 5-6 luni. Finlandezii încercau să arate că trupele germane nu erau în postura de a face nici un rău Uniunii Sovietice. În opinia guvernului finlandez, Moscova propunea termeni inacceptabili pentru un stat care încă avea trupe pe teritoriul sovietic.[113] Tratativele de pace s-au întrerupt în aprilie 1944.[114]

În vreme ce Aliații avansau în Normandia, la 9 iunie 1944, mai mult de 20 de divizii de artilerie sovietice, sub acoperirea unuia dintre cele mai devastatoare baraje de artilerie din al Doilea Război Mondial, şi susținute de 400 de avioane de luptă, au lansat o ofensivă împotriva liniilor finlandeze pe îngustul front al Istmului Kareliei. Ofensiva i-a surprins pe finlandezi nepregătiți. Ele au reuşit să spargă frontul pe drumul spre Viipuri şi au forțat trupele finlandeze să se retragă. La 21 iunie, ofensiva a atins linia Svir-Petrozadovsk. Încercarea Finlandei de a purta convorbiri de pace cu Moscova s-a lovit de cererea sovietică de capitulare. La 23 iunie Moscova a cerut o declarație a guvernului finlandez purtând semnătura primului ministru şi al ministrului de externe care să specifice că Finlanda era gata să se predea, cerând pacea de la guvernul sovietic. Primul ministru finlandez Linkomies a interpretat cererea ca fiind una de predare necondiționată şi a refuzat să-i dea curs.[115]

---

[112] Komarov, 22.

[113] La 29 martie 1944, Molotov le-a făcut cunoscute finlandezilor condițiile detaliate ale armistițiului, care fuseseră discutate cu Stalin şi găsiseră aprobarea acestuia: Curpindea 7 puncte: ruperea relațiilor cu Germania şi internarea sau expulzarea trupelor germane din Finlanda până cel târziu la sfârşitul lunii aprilie; restaurarea tratatului din 1940 şi retragerea trupelor finlandeze până la sfârşitul lui aprilie în interiorul propriilor granițe; reîntoarcerea imediată a prizonierilor de război şi a civilor sovietici; demobilizarea a jumătate din armata finlandeză în luna mai; compensații pentru pagubele pricinuite Uniunii Sovietice în valoare de 600.000.000 de USD; TRANSFERUL ZONEI PETSAMO Uniunii Sovietice. Moscova era dispusă, dacă Finlanda accepta aceste cereri, să renunțe la regiunea Hanko, care-i fusese inchiriată în 1940, Ibid., 27.

[114] Polvinen 1986, 8.

[115] Komarov, 29.

În acest moment, Germania şi-a intensificat presiunile asupra Finlandei. Era o politică pe care J.K. Paasikivi o anticipa în jurnalul său, la data de 28 iunie 1944, după o întâlnire cu Paavo Juho Hyyninen[116], fost ministru al țării sale la Moscova în 1941. Paasikivi îşi formase impresia că Mannerheim dorea să continue războiul. Aceasta nu se putea face fără ajutor german. Germania nu acorda ajutorul fără ca Finlanda să-şi asume un angajament.[117]

Tradițional, se consideră că în acest moment a intrat în scenă Germania care i-a oferit asistență militară Finlandei, cu condiția ca aceasta să-şi asume obligația de a nu face pace separată[118]. Preşedintele Finlandei, Risto Ryti, a oferit la 26 iunie promisiunea cerută de germani sub forma unei scrisori personale adresată lui Hitler. El şi-a depăşit astfel deliberat puterile constituționale, pentru a evita implicarea guvernului finlandez. Cuvântul său a fost însă suficient pentru germani pentru a trimite arme şi trupe în Istmul Kareliei[119]. Trupele germane nu erau foarte importante, dar armele moderne primite din Germania, da.

Recent, o lucrare de doctorat semnată de istoricul din Turku Markku Jokisipilä pune la îndoială această interpretare. Lucrarea sa demonstrează, pe de o parte, amplitudinea presiunilor ministrului plenipotențiar al Germaniei la Helsinki pentru a determina Finlanda să semneze un angajament politic cu Reichul, iar pe de alta probează că promisiunea oferită de Ryti lui Ribbentrop nu a fost necesară şi a fost o greşeală, deoarece Finlanda nu mai avea nevoie de ajutorul german în armament care se găsea deja în cantități suficiente, altele fiind deja în drum spre front.[120]

Pe la mijlocul lui iulie, ofensiva sovietică a fost oprită înainte de a ajunge la fosta frontieră. Armata finlandeză fusese sever lovită, dar nu înfrântă, obținând o victorie defensivă la Tali-Ihantala.[121] Trupele sovietice, care îşi propuseseră în iunie să cucerească sudul Finlandei, au eşuat în misiunea lor. Stalin le-

---

[116] Paavo Juho Hyyninen (31 mai 1883, Joroinen-18 mai 1960) a fost consul general al Finlandei la Leningrad (1922-1925), Haga (1925-1928), ministru la Riga şi Kaunas (1928-1933), Tallinn (1933-1940), Moscova (1941), Copenhaga (1946-1953), secretar general al M.A.S. finlandez (1943-1946), ministru de externe (1957-1958), *vezi Kuka kukin oli. Who was who in Finland. Henkilötietoja 1900-luvulla kuolleista julkisuuden suomalaisista* (Helsinki: Otava, 1961), 190-191.

[117] *J.K. Paasikiven päiväkirjat 1944-1956, Ensimäinen osa 28.6.1944-24.4.1949* (Porvoo, Helsinki, Juva: Werner Söderström Osakeyhtiö, 1985), 1.

[118] Mauno Jokipii, *Suomi ja Saksa maamme itsenäisyyden aikana* (Kuopio: Snellman Instituutti, 1994), 27.

[119] La 22 iulie 1944, Paasikivi nota în jurnalul său că ministra Kollontay afirmase că Stalin şi Molotov erau extrem de nemulțumiți de înțelegerea dintre Ryti şi Ribbentrop. Totuşi, U.R.S.S. era încă dispusă să discute cu Finlanda despre pace, dar nu cu Ryti şi Tanner, *J.K. Paasikiven päiväkirjat* ..., 6.

[120] Markku Jokisipilä, *Aseveljiä vai liittolaisia?: Suomi, Saksan liittosopimusvaatimukset ja Rytin-Ribbentropin-sopimus* (Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, 2004), în special 261-366.

[121] Sovieticii îşi trimiseseră acolo elita armatei lor în încercarea de a scoate Finlanda rapid din război şi a elibera astfel un potențial militar important pentru ocuparea Germaniei. La fiecare 100 de metri ai Istmului Kareliei sovieticii au amplasat 10 piese de artilerie. Într-un sector erau 400 asemenea piese pe o distanță de 1 km. Finlandezii aveau doar 268 de tunuri – doar 5 la fiecare km. Superioritatea în privința Artileriei era de 20 la 1 în favoarea sovieticilor. Sovieticii aveau 400 de bombardiere şi 600 de avioane de vânătoare. Finlandezii au câştigat totuşi victoria în bătăliile defensive de la Tali-Ihantala şi Vuosalmi. Aceste victorii au câştigat pentru Finlanda un armistițiu negociat şi au salvat țara de ocupația inamică, Sjöblom, 107-109.

a cerut apoi să se mențină pe poziții defensive. Armata Roşie avea un obiectiv mult mai important: Berlinul.[122]

Timpul câştigat de Finlanda a fost decisiv. La începutul lunii august, Ryti a demisionat şi a fost înlocuit în fruntea statului cu mareşalul Mannerheim. Noul preşedinte l-a informat pe Hitler că nu se simțea legat de promisiunea lui Ryti. Pe de altă parte, Stalin nu mai insista asupra formulei capitulării. Astfel, Moscova a recunoscut implicit caracterul separat al războiului finlandez. În cele din urmă, la data de 19 septembrie 1944, la o săptămână după România[123], a fost semnată la Moscova o înțelegere de armistițiu. Termenii acesteia reconstituiau frontiera din 1940, cu excepția nordului îndepărtat, unde Uniunea Sovietică a anexat Petsamo, cu valoroasele sale mine de nichel şi cu portul său utilizabil şi iarna. O bază sovietică a fost din nou stabilită pe coasta sudică a Finlandei, de această dată în Peninsula Porkkala[124], pe termen de 50 de ani; Porkkala era chiar mai apropiată de Helsinki decât Hanko. Finlanda se obliga să plătească o indemnizație de război uriaşă U.R.S.S. – 300 milioane de dolari la valoarea din 1938 –, sub formă de bunuri industriale, şi să cedeze toate fostele bunuri germane. Marina comercială finlandeză a fost pusă la dispoziția Națiunilor Unite. Finlanda trebuia să îndepărteze cei 200.000 de militari germani din Lapland. Armata finlandeză va lupta timp de 6 luni pentru a forța aceste trupe să se retragă prin zona arctică în Norvegia, fiind distrusă întreaga provincie Lapland în acest timp, ca răzbunare la adresa *volte-face*-ului Finlandei. Populația finlandeză din zona cedată U.R.S.S. avea dreptul să aleagă patria în care preferă să locuiască şi toți cei 400.000 de finlandezi au preferat mai degrabă să-şi părăsească locuințele, decât să trăiască în U.R.S.S. O Comisie de Control aliată, în care elementul sovietic a fost preponderent, a fost instalată la Helsinki, pentru a superviza implementarea acordului de armistițiu. Partidul Comunist Finlandez a fost, de asemenea, legalizat.[125]

Finlanda a fost astfel un stat înfrânt, dar nu un stat cucerit[126]. Această țară a fost singura națiune europeană implicată în conflict care a reuşit să evite o ocupație inamică.[127] Mecanismul ei social şi instituțiile sale politice au rămas

---

[122] O excelentă monografie, Antony Beevor, *Berlin. The Downfall* (London: Penguin Books, 2003).

[123] O paralelă între cele două state la acest moment istoric, la Silviu Miloiu, „Diverging their destinies. Romania, Finland and the September 1944 armistices." *Valahian Journal of Historical Studies* 10 (2008): 41-55.

[124] Porkkala avea 380,5 km² şi 10.000 de locuitori care a trebuit să-şi părăsească casele în 10 zile. Uniunea Sovietică va retroceda această bază în 1956, Slviu Miloiu, „Porkkala", în Tucker, Vol. III, 1051.

[125] „Finland -- Soviet Union: Armistice", *The American Journal of International Law* 39, No. 2, Supplement: Official Documents (Apr., 1945): 85-88.

[126] Această afirmație este făcută întrucâtva şi prin prisma opticii epilogului. În momentul încheierii armistițiului, chiar opiniile unor persoane de decizie finlandeze sunt contradictorii. Mannerheim, ca un mare militar, considera că prin condițiile de armistițiu finlandezii erau „la mâna ruşilor. Nu ne mai putem apăra pe noi înşine", *J.K. Paasikiven päiväkirjat 1944-1956, Ensimäinen osa...*, 37 (însemnări din 21 iunie 1946). În schimb, Paasikivi, politicianul şi diplomatul, pentru care întotdeauna mai este o şansă, credea şi spera că situația Finlandei după semnarea păcii va fi mai bună, deşi reconstrucția va fi foarte grea, 385 (însemnări din 13 noiembrie 1946).

[127] Şi aceasta în ciuda sentimentelor mai mult decât ostile ale lui Stalin, care acuza Finlanda că a mobilizat opinia publică mondială împotriva Moscovei. În timpul conferinței de la Yalta Stalin îşi acuza colegii

neschimbate.[128] Ea a luptat pentru supraviețuire şi, în această direcție, eforturile sale au constituit un triumf. Prețul plătit a fost greu: 87.000 de morți în război între 1939-1945 (2,3% din numărul total al populației). Pierderile suferite ar fi putut fi mai mari dacă conducerea finlandeză nu ar fi pus la timp capăt războiului, în conformitate cu cuvintele rostite de părintele națiunii finlandeze, J.W. Snellman: „Numai triburile necivilizate luptă până la ultimul om". O națiune civilizată, continua Snellman, are datoria de a se supune necesității externe, în scopul de a salvgarda viitorul său, de a se baza numai pe resurse interne şi de a căuta să obțină numai ce poate păstra cu propriile sale forțe. La rândul său, Mannerheim i s-a adresat lui Hitler, în august 1944, în următorii termeni: „Germania va trăi, chiar dacă soarta nu o va ajuta să obțină victoria în lupta pe care ați început-o. Nimeni nu poate da însă o asemenea asigurare în privința Finlandei. Dacă această națiune de nici 4 milioane de locuitori va fi înfrântă militar, nu există nici un dubiu că ea va fi dusă în exil sau exterminată. Nu pot să-mi expun poporul la un asemenea risc".

britanic şi francez că în decembrie 1939 statele pe care le reprezentau instigaseră la expulzarea Uniunii Sovietice din Liga Națiunilor, vezi *The Diaries of Edward R. Stettinius, Jr., 1943-1946*, eds. Thomas Campbell and George C. Herring (New York: New Viewpoints, 1975), 244, însemnările din 16 februarie 1945.

[128] Imediat după război, Finlanda a încercat să reia relațiile diplomatice normale cu statele învingătoare şi să se comporte în relațiile internaționale ca un stat independent. La 27 octombrie 1944, la Berna, ministrul Finlandei, Voionmaa, l-a contactat pe omologul său francez, Vergé, cu propunerea de a se restabili relațiile diplomatice între cele două state, Ministère des Affaires Étrangères. Commission de publication des Documents Diplomatiques Français*, Documents Diplomatiques Français 1944, Tome II (9 septembre - 31 Décembre)* (Paris: Imprimerie Nationale, 1996) (Note de la Direction d'Europe, Relations franco-finlandaises, Paris, 6 novembre 1944).

Partea a XXI-a

Finlanda în timpul anilor periculoşi: de la Armistiţiu, la Tratatul de Pace (1944-1947)

„...Dintre toate naţiunile continentului implicate în al Doilea Război Mondial, numai Finlanda a reuşit să evite o ocupaţie inamică. Fabrica sa socială a rămas intactă şi continuitatea instituţiilor sale politice neîntreruptă. În acest fapt, care este cheia înţelegerii poziţiei sale actuale ca o naţiune independentă, se află o realizare care depăşeşte înţelesul convenţional al unor termeni precum înfrângere sau victorie. Deoarece în cele din urmă Finlanda nu a luptat pentru Karelia sau Petsamo. Nu a luptat pentru nici un principiu sau ideal abstract. A luptat pentru supravieţuire naţională. Când lupta s-a sfârşit, Finlanda era o naţiune răvăşită şi extenuată. Dar Finlanda a supravieţuit. Aceasta ar putea părea un sfârşit nefericit şi lipsit de eroism al unei poveşti cu mult efort şi sacrificiu, suferinţă şi sânge. Dar pentru o mică naţiune, în vremurile grele ale celui de-al Doilea Război Mondial, supravieţuirea a reprezentat un triumf rar", Max Jakobson, 1961.[1]

Perioada care a urmat imediat armistiţiului din septembrie 1944 a fost cunoscută în Finlanda sub numele de „anii periculoşi". Această sintagmă reflectă incertitudinea şi teama poporului finlandez în acei ani.[2] Teama nu a fost restrânsă la populaţia de rând, aceasta a fost împărtăşită şi de o bună parte a elitei politice şi intelectuale, şi chiar de preşedintele şi eroul Finlandei, mareşalul Mannerheim.[3] Preşedintele era îngrijorat cu deosebire de preluarea de către sovietici a bazei militare de la Porkkala, aflată la doar 20 de km de Helsinki. În opinia sa, aceasta făcea posibilă ocuparea capitalei finlandeze în orice moment.[4]

Finlandezii identificau pericolul cu Comisia de Control Aliată, aflată sub conducerea generalului colonel Andrei Jdanov, sosit la Helsinki la 5 octombrie 1944. Sarcina acestei comisii unde, la fel ca şi în România, britanicii (americanii nu erau reprezentaţi din moment ce nu declaraseră niciodată război Finlandei) reprezentau doar nişte marionete[5], era de a aduce Finlanda în sfera de in-

---

[1] Max Jakobson, *The Diplomacy of the Winter War. An Account of the Russo-Finnish War* (Cambridge: Harvard University Press, 1961), 259.

[2] Vehviläinen, (vezi capitolul 10 intitulat „Anii Periculoşi"), 152-167.

[3] Deja la 18 septembrie 1944 preşedintele Mannerheim exprima teama sa şi a cercurilor militare că Finlanda nu mai putea decât cu greu evita bolşevizarea, Screen 2000, 211.

[4] *J.K. Paasikiven päiväkirjat 1944-1956, Ensimmäinen osa…*, 325.

[5] Reprezentanţii britanici în Comisia Aliată de Control (conduşi de colonelul J.S. Magill) puteau menţine contacte cu autorităţile finlandeze numai după aprobarea prealabilă a autorităţilor ruse şi dacă erau acompaniaţi de un ofiţer de legătură rus. Drepturile reprezentanţilor britanici au fost mărite în iulie

fluență a Uniunii Sovietice. Până unde va merge însă această intenție? Aceasta era principala angoasă a finlandezilor. Finlandezii priveau Comisia de Control ca pe o putere misterioasă şi malefică. Jdanov era cunoscut ca un personaj influent, care coordonase sovietizarea Estoniei şi crease guvernul Kuusinen în 1939. Surpriza a venit însă odată cu constatarea că politica Comisiei de Control era una prudentă. Jdanov, deşi insistent în îndeplinirea de către finlandezi a termenilor armistițiului, mai ales în ceea ce priveşte dezarmarea „bandelor fasciste", a accentuat, chiar şi în discuțiile cu comuniştii finlandezi, care se aşteptau la un sprijin pentru comunizarea țării, ideea că sovieticii nu aveau standarde duble în politica urmată față de Finlanda. Jdanov a subliniat şi principiul neintervenției în treburile interne ale Finlandei, pe care urma să-l aplice Comisia Aliată de Control.[6]

În aceste condiții, finlandezii au desfăşurat o politică şi mai prudentă față de Uniunea Sovietică şi au făcut eforturi deosebite pentru a câştiga încrederea Uniunii Sovietice în capacitatea Helsinkiului de a aduce la îndeplinire, punctual, termenii armistițiului. Mai mult, în noiembrie 1944, preşedintele Mannerheim a numit un nou guvern în frunte cu J.K. Paasikivi, un politician de marcă respectat de Kremlin şi recomandat atât de către partidele parlamentare cât şi de Jdanov. Mareşalul s-a lăsat greu convins în privința numirii vechiului său prieten ca şef de guvern, deoarece îl considera pe Paasikivi mai degrabă un om al cuvintelor decât al faptelor, care mergea prea departe cu „împăciuirea" Moscovei. La 17 noiembrie 1944, a cedat însă.[7]

Spre deosebire de Mannerheim, pragmaticul Paasikivi credea sincer că sovieticii nu aveau decât interesul de a se asigura că Finlanda urma o politică favorabilă Uniunii Sovietice şi nu doreau sovietizarea şi comunizarea țării. Paasikivi era dispus să treacă în penumbră experiența istorică a relațiilor Finlandei cu Uniunea Sovietică, aşadar memoria colectivă finlandeză, şi să construiască noi realități.[8] Portofoliul justiției a fost oferit unui alt favorit al Moscovei, Urho Kekkonen, în vreme ce un comunist, Y. Leino[9], a fost numit ca al doilea ministru al Afacerilor Sociale (ulterior acesta va deveni ministru de interne). Guvernul Paasikivi a făcut eforturi considerabile pentru a câştiga încrederea sovieticilor. La 6 decembrie 1944, ziua independenței Finlandei, Paasikivi a declarat că politica finlandeză trebuia să fie guvernată mai mult decât orice de relația specială cu marele său vecin de la răsărit. Condițiile de

1945, permițându-li-se astfel să ia parte la discuțiile şi la cele mai importante hotărâri ale comisiei, şi chiar să călătorească liberi prin țară, vezi Tatyana Androsova, „The Allied Control Commission in Finland 1944-1947: Zig-zags in the tactical line", în Nevakivi 1994, 45-46.

[6] Ibid., 48-49.

[7] Screen 2000, 214.

[8] Vezi descrierea politicilor lui Paasikivi la Jakobson 1998, 52-53.

[9] Spre deosebire de majoritatea liderilor comuniști finlandezi, Leino nu fusese niciodată în Rusia şi nici nu fusese supus cursurilor de pregătire organizate de partid. În octombrie 1944 Leino a sugerat formarea unui nou partid muncitoresc. Propunerea sa a fost respinsă de lideri comuniști precum Aaltonen (care va fi ales preşedinte al partidului), Pessi sau Hertta Kuusinen, care vor conduce partidul până în anii 1960, vezi Upton 1973, 237-238.

armistițiu trebuie îndeplinite întocmai, dar era necesară stabilirea de relații confidențiale cu Moscova care să meargă mai departe decât atât.[10]

Un moment important în istoria postbelică a Finlandei s-a consumat în martie 1945 când, în prima dintre țările adversare ale U.R.S.S., în Finlanda, au avut loc alegeri parlamentare. Alegerile au fost câştigate de partidele care urmăreau menținerea democrației liberale, în vreme ce comuniştii şi Uniunea Democratică Populară Finlandeză, de stânga, au obținut numai un sfert din voturi.[11] Noul Parlament conținea 101 nesocialişti şi 99 de socialişti.[12] Partidul Social-Democrat, care profesa idealurile social-democrației scandinave, s-a dovedit mai popular decât forțele comuniste şi a respins, ulterior, ideea de a crea un bloc omogen cu partidele de stânga prosovietice.

La 17 aprilie, a fost numit un nou guvern Paasikivi, reprezentând o coaliție între social-democrați, agrarieni şi democrații populari (prosovietici). Personalitățile cheie ale guvernului, alături de primul ministru, erau ministrul de externe Carl Enckell, ministrul justiției Urho Kekkonen, ministrul apărării Mauno Pekkala şi comunistul Yrjö Leino, ministrul de interne. Curând, Jdanov şi-a dat seama că schema lui, care ar fi transformat Finlanda într-un model pentru sateliții Moscovei cu doi ani mai înainte ca comuniştii să pună mâna pe putere în Europa Central-Răsăriteană, nu putea funcționa în Finlanda. Jdanov va abandona orice speranță că forțele comuniste vor reuşi să preia puterea în Finlanda şi orice încredere în abilitățile acestora şi va deveni conştient că națiunea finlandeză era departe de a fi pregătită de comunism; în discuțiile ulterioare cu comuniştii finlandezi, el va insista asupra ideii menşevice că era necesară mai întâi parcurgerea unei faze democratice, urmată abia apoi de revoluția comunistă.[13]

Cu toate acestea, situația era departe de a fi clară în 1946. R.M.A. Hankey de la Northern Department al Foreign Office-ului era astfel informat, la 4 iunie 1946, de către Legația britanică din Helsinki asupra incertitudinii ce domnea în ceea ce priveşte viitorul Finlandei. Pentru a descrie situația existentă în această țară, ministrul britanic la Helsinki folosea chiar termenul de „haotic". „Bestiile politice sălbatice rag în cor, dar este dificil de înțeles ce înseamnă cu adevărat răgetul lor…", se scria în acest raport diplomatic cu privire la atitudinea extremei stângi finlandeze. În acelaşi timp, partidele de dreapta, Partidul Conservator şi progresiştii, se comportau cu multă discreție, pentru a evita să fie o țintă a oratoriei extremei stângi despre fascism şi reacționarism. Aceasta, în ciuda faptului că aceste formațiuni politice cuprindeau cele mai multe figuri politice antiruse, care găseau ca fiind extrem de greu să se acomodeze cu permanența şi predominanța influenței ruseşti în Finlanda. Mai grav, social-democrații se împărțeau între o aripă pro-Tanner şi una ostilă acestuia. Aceas-

[10] Vehviläinen, 154.
[11] Osmo Jussila, *Suomen tie 1944-1948. Miksi siitä ei tullut kansandemokratiaa* [Calea finlandeză. De ce aceasta (Finlanda) nu a devenit republică populară] (Porvoo, Helsinki, Juva: Werner Söderström Osakeyhtiö, 1990), 102.
[12] Screen, 220.
[13] Jukka Nevakivi, *The Control Commission in Helsinki - A Finnish view*, în Nevakivi 1994, 74.

tă situație dădea comuniştilor un câmp politic de manevră larg şi alimenta temerile Foreign Office-ului cu privire la o posibilă comunizare a Finlandei.[14]

O săptămână mai târziu, Sheperd, ministrul britanic, se arăta şi mai îngrijorat. La 4 iunie, o delegație de 300 de reprezentanți ai muncitorilor vizitaseră parlamentul, pentru ca la 7 iunie să aibă loc o manifestație de masă. Regizate de P.C.F., la cele două manifestări se solicitase: socializarea băncilor, companiilor de asigurări şi marii industrii; reducerea prețurilor bunurilor de consum; înlocuirea legilor care garantau inviolabilitatea oficialilor pe perioada mandatului; epurarea „fasciştilor" din armată şi înlăturarea reacționarilor din posturile importante. Delegația muncitorească se comportase într-o manieră total necivilizată şi folosise un limbaj violent. La manifestația de masă participase şi secretarul P.C.F., Pessi, care atacase într-o manieră voalată, dar vehementă aripa dreaptă a P.S.D. În acest context intervenise şi o cuvântare radiodifuzată a lui Mauno Pekkala. Acesta ceruse fără echivoc o schimbare a politicii externe finlandeză, în sensul ca aceasta să fie apropiată de Uniunea Sovietică. În schimb, puncte de vedere diferite cu privire la viitorul țării duseseră la scindarea sindicatelor, Federația Sindicatelor Finlandeze condamnând oprirea neautorizată a lucrului.

Raportul lui Sheperd a deşteptat interesul oficialilor de la Foreign Office care urmăreau cu atenție desfăşurările din regiune. Un oficial al externelor britanice a notat pe acest raport că era foarte dificil de tras vreo concluzie pozitivă din manifestațiile comuniştilor. Aceştia încercau să provoace dezordine. Concluzia acestui oficial este demnă de a fi citată: „…este de asemenea clar că aceştia (comuniştii, n.n.) nu sunt în prezent într-o poziție suficient de puternică să provoace dificultăți speciale guvernului… Dar situația este încă plină de pericole".[15] W.J. Escard de la Foreign Office sublinia, la 13 iunie, că comuniştii păreau dornici să atragă atenția Rusiei la cel mai mic incident ce putea fi etichetat drept antirus. În plus, problema comercială era importantă, din moment ce U.R.S.S. părea să dorească să înlăture posibilitățile de comerț finlandez cu Occidentul. Aceasta putea avea urmări considerabile în viitor.[16]

În 1946, Mannerheim, bătrân, bolnav şi marginalizat în peisajul politic finlandez, s-a retras.[17] Bătrânul mareşal fusese obligat la o flexibilitate de comportament în relațiile cu forțele politice pe care le detesta din tinerețe şi pe care o poate explica numai patriotismul său profund. Un moment delicat pentru Mannerheim s-a consumat atunci când, în aprilie 1945, poliția de stat, controlată de comunişti, a descoperit ascunderea unor arme – care ar fi putut înarma 34.000 de oameni – de către doi ofițeri superiori finlandezi, arme menite a alimenta lupta de gherilă, gândită pentru situația în care sovieticii ar fi ocupat

[14] British National Archives - Public Record Office (PRO), fond FO 371/56177, British Legation in Helsinki, June 4th, 1946.
[15] PRO FO 371/56177, Tel. nr. 127 de la Sheperd pentru Ernest Bevin, 11 iunie 1946.
[16] PRO FO 371/56177, Memorandul nr. 7621, 16 iunie 1946.
[17] *The Memoirs of Marshal Mannerheim*, 512.

țara. Comisia de Control a investigat acest caz şi a cerut o anchetă completă care să ducă la pedepsirea tuturor celor vinovați. Mannerheim cunoscuse acest plan şi ceruse multă precauție. Comuniştii lui Leino au găsit însă un teren prielnic pentru a lansa o campanie dură la adresa cercurilor militare „reacționare". Cei doi ofițeri au fost arestați. Ofițeri apreciați de mareşal şi aflați în poziții cheie ale forțelor armate finlandeze – precum generalii Heinrichs[18] şi Airo[19] - au fost forțați să demisioneze, ultimul fiind chiar arestat şi eliberat ulterior.[20]

Un alt moment delicat pentru mareşal a fost legat de insistența sovieticilor în privința pedepsirii personalităților politice finlandeze „responsabile" de războiul purtat împotriva Uniunii Sovietice. La 12 septembrie 1945, o lege specială, cu efect retroactiv, cu totul contrară normelor de justiție finlandeze, a fost votată în Consiliul de Stat, în scopul creării cadrului juridic pentru acest proces politic. Preşedintele era bolnav, având astfel şansa de a scăpa de misiunea ingrată de a lua parte la condamnarea unor oameni nevinovați, cu care colaborase în timpuri grele pentru țară: fostul preşedinte Risto Ryti, foştii prim-miniştri Rangell şi Linkomies, Väinö Tanner etc. Mannerheim, considerat de sovietici omul care a încheiat armistițiul şi care a avut un rol fundamental în aplicarea sa punctuală, a primit la 26 ianuarie 1946 asigurări că nu va fi judecat pentru crime de război. Aceasta i-a permis mareşalului, care jucase un rol important în diminuarea pericolului de comunizare a țării, să se retragă la începutul lunii martie 1946, fără teama de a mai trebui să mai facă un sacrificiu pentru țara sa, pierderea libertății.[21]

În locul său, a fost ales preşedinte Paasikivi. Alegerea acestui conservator de largă viziune s-a realizat printr-o lege specială a parlamentului, care-i acorda instituției legislative dreptul de a alege ea însăşi şeful statului pentru perioada rămasă din mandatul lui Mannerheim.[22] Paasikivi a oferit preşedinției finlandeze un nou concept asupra relațiilor fino-sovietice pe care-l vom analiza mai pe larg într-un capitol următor. Paasikivi a ținut cont de faptul că, spre deosebire de Ungaria şi România, asupra Finlandei nu se făcuseră presiuni la fel de mari să declare război Germaniei sau să ajute Armata Roşie în afara teritoriului finlandez.[23] El a argumentat că interesele Moscovei în Finlanda erau în mod primordial de natură strategică şi defensivă. El dorea în acest sens să asi-

[18] Mareşalul avea o apreciere deosebită față de acest fost jäger, care luptase în Războiul Civil din 1918, efectuase apoi studii militare în Franța, şi luptase în cele două războaie finlandeze din timpul războiului mondial, vezi Oliver Warner, *Marshal Mannerheim and the Finns* (Helsinki: The Otava Publishing Company, 1967), 216.

[19] Legația britanică de la Helsinki analiza, în iulie 1946, condamnarea unora dintre figurile emblematice ale armatei finlandeze, precum generalul Karl Lennart Oesch (condamnat la 12 ani închisoare), dar şi a altor ofițeri precum colonelul N.M. Oinonen (condamnat la 11 ani şi patru luni), maiorii Suomio şi Harinen (câte 6 ani detenție fiecare), PRO FO 371/56177, Legația britanică din Helsinki către Northern Department, 23 iulie 1946.

[20] Screen, 222-224.

[21] Ibid., 228-236.

[22] Paasikivi a obținut 159 de voturi, în vreme ce contracandidatul său, fostul preşedinte Ståhlberg, a fost votat de numai 14 parlamentari.

[23] Nevakivi, *The Control Commission*…, 70.

gure guvernul sovietic că nevoia sa de securitate va fi respectată. Căutând să convingă U.R.S.S. că Finlanda nu va mai fi niciodată de cealaltă parte a baricadei, preşedintele Finlandei considera că independența țării sale putea fi salvată. Astfel, principala sa politică a fost încadrată în arta perS.U.A.siunii: să facă Kremlinul încrezător într-o Finlandă independentă şi apoi să convingă poporul finlandez de noile realități de putere din regiune şi să-l determine să-l urmeze în linia sa politică.[24]

Finlanda a depus toate eforturile pentru a îndeplini în mod integral termenii Convenției de Armistițiu şi, mai târziu, ai Tratatului de pace din 1947. Bunurile pe care Moscova le cerea ca despăgubiri de război au respectat întru totul graficul stabilit. Finlanda şi-a deplasat populația din zona Kareliei (10% din numărul total al populației țării) pentru a evita un potențial conflict cu U.R.S.S. Toate aceste lucruri au fost realizate fără nici un sprijin exterior, în 1947 guvernul finlandez respingând chiar şi invitația de aderare la Planul Marshall, pentru a nu trezi suspiciunile sovieticilor.[25] Planul Marshall a fost destinat salvării Europei de comunism, însă Finlanda a scăpat de comunizare spunând nu planului american.[26] După cum afirmă istoricii finlandezi Eino Jutikkala şi Kauko Pirinen, această decizie a fost una dintre primele manifestări ale „liniei Paasikivi".[27] Un alt act dureros de *appeasement* a fost acuzarea în 1946 a opt politicieni finlandezi de responsabilitate pentru participarea Finlandei în războiul împotriva U.R.S.S. Acest lucru a fost realizat în 1946. Sacrificiul a fost însă făcut ca parte a prețului plătit de finlandezi pentru a-şi păstra controlul asupra afacerilor interne. Cei opt politicieni au primit pedeapsă privativă de libertate mergând de la 2 la 10 ani, dar toți au fost eliberați după executarea unei jumătăți din perioada de detenție.[28] Însă în ochii opiniei publice nu au fost niciodată dezonorați.

Pentru stabilirea relației postbelice a Finlandei cu Uniunea Sovietică esențială nu a fost semnarea Tratatului de la Pace de la Paris din 1947. Fundamentală a fost, dimpotrivă, formula la care se va ajunge în urma propunerii lui Jdanov, din 18 ianuarie 1945, de se încheia între Finlanda şi U.R.S.S. un tratat de cooperare după modelul tratatelor sovieto-cehoslovac şi sovieto-francez. Foarte importantă a fost şi moştenirea pe care activitatea Comisiei de Control Aliată a lăsat-o pentru cursul relațiilor sovieto-finlandeze. Astfel, la părăsirea

[24] Tuomo Polvinen, Hannu Heikkilä, Hannu Immonen, *J.K. Paasikivi. Valtiomiehen elämäntyö. 1944-1948*, osa 4 [J.K. Paasikivi. Activitatea omului de stat] (Porvoo, Helsinki, Juva, Werner Söderström Osakeyhtiö, 1999), 529-531.

[25] Mikhail Narinsky, *The Soviet Union, Finland and the Marshall Plan*, în Nevakivi 1994, 80-99; vezi şi lucrarea fundamentală a lui Polvinen 1986, 271.

[26] Este foarte adevărat că americanii le-au acordat credite finlandezilor de la sfârşitul anului 1945, cu condiția ca acestea să nu fie folosite la plata reparațiilor de război. Aceste credite au slujit însă, chiar dacă în mod indirect, la îndeplinirea obligațiilor față de Uniunea Sovietică, vezi Jukka Nevakivi, „Independent Finland between East and West", în *Finland: people, nation, state*, ed. Max Engman, David Kirby (London: Hurst&Company, 1989), 139-140.

[27] Jutikkala şi Pirinen, 260.

[28] Judecarea politicienilor finlandezi a avut loc în perioada 15 noiembrie 1945-21 februarie 1946, Mazour, 172.

Finlandei, Jdanov a făcut mai multe declarații care exprimau intențiile de viitor ale Uniunii Sovietice în Finlanda. Într-o cuvântare susținută la Palatul Prezidențial, Jdanov şi-a exprimat încrederea că „linia politică care a condus Finlanda pe drumul dezvoltării paşnice, democratice va fi urmată şi în viitor…" şi că „relațiile dintre U.R.S.S. şi Finlanda ar putea servi ca un model de cooperare între un stat mare şi unul mic". La 8 februarie 1947, într-o convorbire cu liderii grupurilor parlamentare, Jdanov a declarat: „sunteți suverani să introduceți orice schimbări şi reforme. Dar vă rog rețineți că şi noi suntem suverani şi liberi să facem reforme. Nu va fi de dorit pentru noi situația în care, după semnarea tratatului de pace, în Finlanda se vor produce schimbări care ar induce în viitor un sentiment de instabilitate".[29]

Semnarea Tratatului de Prietenie, Cooperare şi Asistență Mutuală dintre cele două state a constituit momentul cel mai important pentru configurația postbelică a relațiilor finlandezo-sovietice.[30] Semnalul a fost transmis de Stalin printr-o scrisoare expediată la 23 februarie 1948 (ziua în care comuniştii au preluat total puterea în Cehoslovacia) lui Paasikivi. În scrisoare se amintea faptul că Finlanda rămăsese singura dintre vecinele U.R.S.S. care nu încheiase un tratat cu Moscova îndreptat împotriva unei eventuale recurențe a unui atac al Germaniei. Sovieticii menționaseră deja ideea încheierii unui tratat bilateral defensiv în timpul vizitei unei delegații finlandeze la Moscova, în noiembrie 1947. Tratatele care tocmai fuseseră semnate cu România[31] şi Ungaria stârneau însă îngrijorare la Helsinki.[32] Celor două țări li se impuseseră obligații nelimitate de consultare politică pe timp de pace şi de asistență mutuală automată în timp de război. Un asemenea tratat ar fi putut transforma Finlanda într-un aliat al U.R.S.S. în cazul oricărei crize majore între est şi vest, fiind astfel inacceptabil pentru finlandezi.[33]

Paasikivi a încercat atunci să-l convingă pe Stalin să accepte formula unui tratat care, satisfăcând necesitățile de securitate ale Moscovei, va face în acelaşi timp posibil ca Finlanda să nu adere la cele două alianțe militare adverse care se profilau tot mai vizibil. În fond, sovieticii insistau asupra încheierii tra-

---

[29] Androsova, 55-56.

[30] În cercurile occidentale domnea neliniştea cu privire la viitorul tratat sovieto-finlandez, mai cu seamă că exemplul tratatelor sovietice cu Bulgaria, Ungaria sau România dovedea că Moscova dorea să creeze o barieră antioccidentală, în ciuda referințelor explicite la Germania, vezi tel. nr. 14674/159/56 din 8 ianuarie 1948, de la R. Hankey (Foreign Office), către Scott, Helsinki, în *Documents on relations between Britain and Finland 1939-1956. Collated for the Finnish-British Historians's Conference Helsinki, 29-30th November 2001* (FCO Historians, Records and Historical Department, November 2001), doc. nr. 31.

[31] După cum comenta Sir M. Peterson de la Ambasada britanică de la Moscova, tratatul româno-sovietic semnat la Moscova la 4 februarie se încadra în tipicul tratatelor semnate de U.R.S.S. cu Cehoslovacia în 1943 şi Polonia în 1945, cu excepția unor clauze care făceau referire la O.N.U. şi care puteau indica o susținere sovietică pentru alăturarea României la această organizație. Tratatul urma să devină operațional în cazul în care Germania sau aceasta, susținută de un alt stat, comiteau un act de agresiune. Spre deosebire de celelalte tratate, Germania nu era pomenită în preambulul tratatului cu România, ci doar în articolul 1, vezi PRO FO 496/2, f. 8-10, Tel. nr. 69 de la Sir M. Peterson către Bevin, 6 februarie 1948.

[32] David Kirby, *The Baltic World 1772-1993: Europe's Northern Periphery in an Age of Change* (London: Longman, 1995), 374.

[33] Jakobson 1987, 65-67.

tatului datorită temerii că Finlanda s-ar fi putut alătura „blocului imperialist" anglo-american.[34] Iar Finlanda a răspuns, insistând asupra dorinței sale de neutralitate, neluată serios în seamă de sovietici înainte de 1939.[35] Preşedintele Finlandei a încercat să câştige timp şi să obțină cea mai bună formulă de tratat posibilă, într-o strategie denumită de istoricul finlandez Osmo Jussila „strategia de limitare a pagubelor".[36] Pentru Paasikivi, Uniunea Sovietică nu era în fond altceva decât vechea Rusie imperială, care şi-a recăpătat poziția de mare putere şi a cărei atitudine față de Finlanda era încă guvernată de considerente strategice[37].

Şeful statului nu a făcut public conținutul mesajului până când nu a informat guvernul şi preşedinții grupurilor parlamentare. La 27 februarie, Paasikivi i-a trimis lui Stalin o notificare în care arăta că, în conformitate cu legile finlandeze, un tratat cu o putere străină necesita aprobarea parlamentului şi, prin urmare, era necesar ca inițial să fie consultați reprezentanții poporului. Pe data de 5 martie, Paasikivi a primit în scris opiniile grupurilor parlamentare. Alte patru zile au fost necesare pentru numirea delegației care urma să participe la tratative. La 9 martie, Paasikivi i-a răspuns lui Stalin sugerând ca tratativele să se desfăşoare la Moscova. Alte nouă zile au fost necesare până când au fost scrise instrucțiunile delegației. La 20 martie, cea mai mare parte a delegației a plecat cu trenul la Moscova, în timp ce şeful delegației, primul ministru Mauno Pekkala, a plecat cu avionul, patru zile mai târziu. În fine, negocierile de la Moscova dintre finlandezi şi ruşi au început pe data de 25 martie. În toată această perioadă de timp Paasikivi a demonstrat că respecta toate procedurile parlamentare şi că Finlanda se comporta ca un stat independent. Mai mult, delegația finlandeză a sosit la Moscova cu propriul proiect de tratat care, spre surpriza generală, a fost acceptat ca bază de discuții de către sovietici.

Tratatul a fost semnat la Kremlin pe data de 6 aprilie 1948. Acesta conține clauze care-l fac un unicat în materie de aranjamente de securitate între o mare putere şi un stat mic în perioada de după al Doilea Război Mondial. În cadrul primului articol se arăta că, dacă Finlanda sau Uniunea Sovietică, prin folosirea teritoriului Finlandei, ar fi devenit subiect al unei agresiuni militare din partea Germaniei sau al unei puteri aliate Germaniei, Finlanda, în acord cu datoriile sale de stat suveran, urma a lupta pentru a respinge agresiunea. Forțele militare finlandeze urma a acționa numai în cadrul frontierelor lor naționale. Uniunea Sovietică îşi asuma sarcina de a ajuta Finlanda, dacă era necesar, şi, aşa cum s-a convenit între cele două părți, orice înțelegere de asistență sau cooperare militară va constitui un tratat independent, ce necesita aprobarea parlamentară prealabilă. Tratatului îi lipseau astfel caracteristicile esenția-

[34] Maxim L. Korobochkin, „The USSR and the Treaty of Friendship, Cooperation and Mutual Assistance with Finland", în Nevakivi 1994, 182.
[35] Jukka Nevakivi, *Finnish neutrality*…, 40.
[36] Osmo Jussila, „The Treaty of Friendship, Cooperation and Mutual Assistance of 1948. The Finnish point of view: assistance that was feared", în Nevakivi 1994, 190.
[37] Vezi opiniile lui Paasikivi despre problema rusească în Paasikivi 1986.

le ale unui tratat de alianță, precum consultările regulate în timp de pace sau asistența mutuală automată în caz de război. Totuşi, aspirațiile de independență ale Finlandei erau încă handicapate de menținerea bazei militare ruse de la Porkkala, ca şi de dreptul Moscovei de a traversa teritoriul finlandez, pentru a menține legătura cu această bază.[38]

Însă independența Finlandei fusese salvată. Mai mult, în săptămânile scurse de la scrisoarea lui Stalin, lumea se schimbase. Puterile vestice, alertate de acțiunile sovietice din Cehoslovacia, au început să-şi construiască un sistem defensiv comun.[39] Tratatul sovieto-finlandez a fost aprobat de parlament la 28 aprilie cu 157 voturi pentru şi 11 împotrivă. Politica pe care Paasikivi a urmat-o în privința U.R.S.S. s-a dovedit a fi un succes. Preşedintele va fi în măsură, de atunci înainte, să adopte o politică hotărâtă față de comunişti. În iulie, Partidul Comunist a suferit un eşec în alegerile parlamentare şi a fost scos din guvern. Moscova a privit cu suspiciune politica anticomunistă a preşedintelui. Comuniştii finlandezi l-au atacat fără cruțare în ziarele lor pe Paasikivi, iar in iarna 1949-1950 convorbirile comerciale sovieto–finlandeze au fost întrerupte fără nici o explicație. Totuşi, Moscova s-a abținut să folosească forța sau amenințările în relația cu Finlanda.[40]

[38] Jakobson 1987, 68-70.

[39] Chiar şi în cazul Finlandei, britanicii au devenit mai activi în Comisia Aliată de Control, folosind şi legația lor de la Helsinki pentru a transmite nemulțumirile Londrei față de diverse aspecte ale vieții politice finlandeze. Atacurile de presă ale comuniştilor şi procomuniştilor din Liga Democratică împotriva Occidentului şi valorilor occidentale au găsit un răspuns în intervenția ministrului britanic din 13 mai 1946. Intervenția a fost urmată imediat de o creştere a popularității Regatului Unit, mai ales în rândurile dreptei şi centrului politic, PRO FO 371/56177, Tel. nr. 183 de la F.M. Sheperd pentru Bevin, 19 august 1946.

[40] Jakobson 1987, 70-71.

Partea a XXII-a

Reconstrucția Finlandei de după război

Pe 19 septembrie 1944, între Finlanda şi Uniunea Sovietică a fost iscălit la Moscova Tratatul de Armistițiu care încheia Războiul de Continuare. Documentul a fost semnat din partea Finlandei de către ministrul de externe Carl Enckell, iar din partea Uniunii Sovietice – de către Andrei Jdanov. Potrivit termenilor acestui armistițiu, Finlanda avea o serie de îndatoriri: trupele finlandeze urma a se retrage dincolo de frontiera sovieto-finlandeză stabilită în 1940; Finlanda, cu ajutorul trupelor sovietice, trebuia să dezarmeze trupele germane şi să le predea Înaltului Comandament Aliat (Sovietic) ca prizonieri de război; restituia Petsamo Uniunii Sovietice şi urma să permită acesteia să stabilească la Porkkala o bază militară navală pentru următorii 50 de ani;[1] era obligată să plătească reparații în valoare de 300 de milioane de dolari (la valoarea dolarului din 1939)[2] de achitat în următorii 6 ani, în tranşe egale de 50 de milioane anual.[3]

Realizările economice impresionante ale Finlandei postbelice – care vor fi detaliate într-un capitol viitor – sunt cu atât mai impresionante dacă avem în vedere dificila situație economică şi politică a Finlandei după al Doilea Război Mondial, atât în planul politicii externe, cât şi la nivelul dezvoltării interne. Războiul a adus în termeni economici inflație, prețuri foarte mari (în 1944-1945 acestea s-au dublat), paralizarea comerțului extern, distrugeri provocate de bombardamente, pierderi teritoriale, diminuarea populației. La semnarea armistițiului cu Uniunea Sovietică în 1944, economia finlandeză era epuizată. Finlanda a pierdut 2% din populație pe front, însemnând 85.000 de morți, dintre care 90% erau bărbați cu vârste cuprinse între 20 şi 39 de ani. Alți 50.000 de oameni au rămas invalizi.[4]

Conferința de la Potsdam din iulie 1945 a stabilit condiții suplimentare: Finlanda avea să suporte şi costurile Comisiei Aliate de Control care superviza respectarea condițiilor armistițiului; avea să predea Uniunii Sovietice bunurile deținute inițial de Germania pe teritoriul său; trebuia să plătească pentru proprietățile distruse din zonele de graniță care acum reveniseră din nou Uniunii Sovietice şi care, între 1941 şi 1944, se aflaseră în posesia Finlandei. Când Tratatul de Pace de la Paris a fost semnat, Finlanda plătea deja de 2 ani şi jumăta-

[1] Wuorinen 1965, 378-380, 388.
[2] În dolarul anului 1945 valoarea era de cel puțin 1 miliard de dolari. Eskelinen, 58.
[3] Wuorinen 1965, 388.
[4] O altă dimensiune a pierderilor de populație, dar şi a dramei pe care o reprezintă războiul este dată de cei 70.000 de copii cu vârste între 3 şi 7 ani care au fost evacuați din Finlanda în timpul războiului. Cei mai mulți au fost trimişi în Suedia, dar şi Norvegia şi Danemarca au reprezentat destinații. Mulți dintre copii au rămas în Suedia pe tot parcursul războiului. Aproximativ 10.000 au rămas acolo pentru totdeauna. Kirby 2006, 212.

te reparații de război. În timpul Conferinței de Pace de la Paris s-au stabilit condițiile practice în care plata despăgubirilor de război avea să se facă, ceea ce a impus cheltuieli suplimentare pentru Finlanda. S-a estimat că noile condiții impuse la Paris şi Potsdam au ridicat suma inițială de la 300 de milioană de dolari la un total de 949 de milioane de dolari în valoarea anului 1944. În plus, luptele dintre finlandezi şi germani în Laponia au continuat în iarna 1944-1945. Germanii au distrus aproape toate oraşele din Laponia, producând distrugeri suplimentare de 122 de milioane de dolari.[5] Totuşi, prin comparație cu alte țări europene, pierderile cauzate de război Finlandei au fost mai puțin însemnate, ceea ce se datorează faptului că Finlanda nu a fost ocupată de nici una dintre părți.[6]

Prin modificările de frontieră, Finlanda pierdea după război 13% din teritoriul său interbelic, inclusiv importantul oraş-port Viipuri cu o populație de 70.000 de oameni în 1939, dar şi importante zone industriale în Karelia. În zona cedată se produceau o treime din energia hidroelectrică a Finlandei şi o zecime din producția sa industrială. S-au pierdut, de asemenea, 9% din suprafața agricolă a țării şi 12% din suprafața de pădure. Majoritatea locuitorilor teritoriilor cedate au migrat în Finlanda, unde autoritățile au fost nevoite să relocheze aproximativ 420.000 de oameni.[7] Dintre cei 420.000 de refugiați, aproximativ 85.000 proveneau din zone urbane. Dintre cei 335.000 de refugiați, care s-au aşezat inițial în zonele rurale, până în 1947 aproximativ 29.000 au decis să se mute la oraş. Astfel, aproximativ un sfert dintre refugiați în primii doi de după război s-au stabilit în zonele urbane.[8]

Procesul relocării acestor refugiați şi a soldaților a fost însoțit de legi care vizau împroprietărirea. În total au fost create până în 1950 peste 100.000 de noi ferme, ceea ce reprezenta 19% din totalul fermelor active în acel moment.[9] Prin a doua lege a Compensației din mai 1945 (prima, care data din 1940, îi vizase pe refugiații karelieni care beneficiaseră de redistribuirea a aproximativ 500.000 de acri de teren) au fost redistribuite 5 milioane de acri de teren, care fuseseră obținuți de la stat, comune şi parohii în proporție de 50%, de la proprietari particulari în proporție de 30% şi de la corporații în proporție de 20%. În termeni de teren arabil, cifrele sunt altele, un sfert provenea de la stat, comune sau parohii, 10% de la corporații şi aproximativ 65% de la proprietari particulari. Aproape jumătate din totalul pământului redistribuit, adică 2,5 milioane de acri, a revenit refugiaților, iar din acest total o treime era pretabil cultivării sau creşterii animalelor.

O altă categorie vizată de redistribuirea pământului a fost reprezentată de veterani. Deşi cei care fuseseră în situația de a pierde proprietăți considerau

[5] Singleton 1986, 61-71.
[6] Klinge 2004, 119.
[7] Singleton 1986, 61-71.
[8] Wuorinen 1965, 395-397.
[9] Jari Ojala, Ilkka Nummela, „Feeding economic growth: agriculture", în Ojala, Eloranta şi Jalava, 81.

compensațiile pe care le-au primit ca fiind foarte scăzute, numai 12% dintre aceştia s-au adresat autorităților. S-a estimat că valoarea proprietăților din teritoriile pierdute în urma războiului a depăşit 540 de milioane de dolari în prețurile anului 1944. În plus tot ceea ce deținea fie persoane fizice, fie corporații germane în Finlanda trebuia cedat Uniunii Sovietice, ceea ce a însemnat un plus de 44 de milioane de dolari. Proprietățile finlandeze din Germania, evaluate la 5 milioane de dolari, au fost cedate, de asemenea, Uniunii Sovietice.[10]

Finlanda nu putea după război să furnizeze bunurile pe care Uniunea Sovietică le cerea în cuantumul reparațiilor, în principal produse industriale, pentru că nu putea produce la momentul respectiv astfel de bunuri. De aceea s-a stabilit că era necesară dezvoltarea unei politici de investiții care să facă posibilă producerea acestora. Nu numai structura comerțului extern trebuia schimbată, ci şi cea a întregii industrii. În perioada reparațiilor au fost angajați în industrie peste 87.000 de noi muncitori, dotarea cu utilaje şi maşini în industria metalurgică a crescut cu 75% şi s-au făcut investiții în industriile implicate în plata reparațiilor de război de peste 121 de milioane de dolari, o cifră impresionantă pentru condițiile economice ale Finlandei acelui moment.[11] Uniunea Sovietică cerea nave, produse electrice, echipamente industriale, cabluri, dar şi hârtie, lemn, celuloză. Resursele naturale interne au fost canalizate către obținea produselor din ultima categorie, în vreme ce pentru prima categorie de produse era necesară importarea materiilor prime. Toate acestea au pus o mare presiune asupra balanței de plăți. S-au făcut eforturi deosebite pentru a se putea îndeplini cerințele sovietice în materie de bunuri produse de industria metalurgică. Capacitatea de producție industrială între 1938 şi 1948 practic s-a dublat. Toate acestea au contribuit foarte mult la dezvoltarea industrială şi economică a Finlandei după 1952, anul în care plata reparațiilor de război s-a încheiat. În 1948, Uniunea Sovietică a redus la jumătate suma pe care Finlanda încă i-o mai datora, o reducere de 73,5 milioane de dolari. Decizia din 1948 de a uşura povara reparațiilor pentru Finlanda a fost influențată de semnarea Tratatului de Prietenie, Colaborare şi Asistență Mutuală dintre Finlanda şi Uniunea Sovietică în acelaşi an. Cu ocazia grevei din iarna anului 1950, care a afectat industria metalurgică, Uniunea Sovietică s-a arătat încă o dată îngăduitoare cu Finlanda în aplicarea penalităților pentru întârzierile în plata reparațiilor. S-a estimat că, dacă Uniunea Sovietică ar fi insistat în aplicarea penalităților după cum se stabilise inițial, atunci Finlanda ar fi trebuit să plătească amenzi de peste 4,6 milioane de dolari, dar că în realitate a plătit doar 0,8 milioane de dolari.

România şi Ungaria au avut şi ele de plătit reparații Uniunii Sovietice. Dacă în cazul acestora Uniunea Sovietică a intervenit în organizarea economiilor lor, în cazul Finlandei intervenția externă în economie nu a existat. Plata repa-

[10] Wuorinen 1965, 393.
[11] Penti Viita, Herbert Lomas, „Foreign trade", în Kallas şi Nickels, 93-94.

raţiilor a afectat în sens negativ economia internă şi standardul de viaţă al finlandezilor, mai ales înainte de 1948. Dar, pe de altă parte, s-a argumentat că politica de investiţii majore în industrie, dusă în Finlanda după sfârşitul războiului pentru a putea fi îndeplinite cererile sovietice, este cea care a asigurat succesul economiei finlandeze postbelice, care între 1952 şi 1982 a progresat într-o aşa măsură, încât a ajuns în topul primelor zece naţiuni industrializate.[12] O foarte lungă perioadă de timp s-a considerat că rapida industrializare a Finlandei s-a datorat nu industriei forestiere, ci cererilor sovietice pentru plata reparaţiilor de război în bunuri industriale, ceea ce a forţat ţara să se industrializeze. Recent, s-a pus sub semnul întrebării teoria rolului reparaţiilor de război în industrializarea ţării, considerându-se că, după al Doilea Război Mondial, Finlanda deţinea deja necesarul de infrastructură şi *know-how* şi că lipseau doar accesul la materiile prime şi capacitatea de prelucrare. Dincolo de aceste discuţii, însă, este clară influenţa directă a reparaţiilor de război asupra industrializării.[13]

Astfel, reconstrucţia – în condiţiile plăţii reparaţiilor, a pierderilor de teritoriu şi de populaţie, a distrugerilor materiale cauzate de război – era o misiune foarte dificilă pentru Finlanda, o ţară lipsită de resurse naturale şi aflată (oare pentru a câta oară?) în sfera intereselor puternicului vecin victorios.

După încheierea plăţii reparaţiilor de război în 1952, pe lângă preocuparea de a găsi noi pieţe pentru export, care să absoarbă produsele noii industrii metalurgice, o altă preocupare a fost reprezentată de piaţa internă în continuă dezvoltare. Se începe la mijlocul anilor 1950 programul de electrificare care includea şi crearea hidrocentralelor pe râurile nordice, modernizarea fermelor, acordându-se o atenţie specială satisfacerii cererii interne. În anii 1960, guvernul finlandez a pus bazele fabricii de la Rautaruukki, pentru producerea necesarului de oţel. În 1980, Rautaruukki a atins capacitatea anuală maximă, aceea de 1,7 milioane tone de oţel. Aproape jumătate din producţie era absorbită de piaţa internă.[14] În 2007, compania, privatizată în 1994, din 2004 cu numele de piaţă Ruukki, desfăşura activităţi în 26 de ţări, avea 14.600 de angajaţi şi avea vânzări de 3,9 miliarde de euro.[15] Ruukki activează în România din anul 2000, având sediul central în Bucureşti şi birouri în Cluj, Timişoara şi Iaşi.[16]

---

[12] Singleton 1986, 61-71.
[13] Lavery, 147-148.
[14] Singleton 1986,108-109.
[15] *Rautaruuki annual report 2007*, la http://www.ruukki.com/www/publications.nsf/materials/5B8C7663AF6CFEC7C2257403004AD0F4/$File/Ruukki_annual_report_2007.pdf?openElement, accesat la 20 iulie 2008.
[16] În România, Ruukki a investit peste 35 de milioane de euro. Ruukki România, parte a concernului internaţional Rautaruukki Oyj Finlanda, furnizează oţel, produse din oţel, componente pe bază de metal, sisteme şi produse la cheie în industria construcţiilor şi în industria metalurgică. Sunt oferite, de asemenea, servicii de proiectare şi instalare. În Romania, Ruukki activează prin două din diviziile grupului, anume: Ruukki Construction, care furnizează soluţii pe bază de metal pentru construcţii rezidenţiale, comerciale şi de infrastructură, şi Ruukki Metals, care furnizează oţel, oţel inoxidabil şi aluminiu sub formă de produse standard sau speciale, părţi şi componente. Secţia Ruukki de structuri metalice, parte a centrului de producţie din Bolintin Deal, cea mai mare investiţie greenfield a companiei în afara Fin-

Reparațiile sovietice au forțat Finlanda să dezvolte rapid şi industria constructoare de nave. În primii 4 ani ai reparațiilor, Finlanda a livrat în U.R.S.S. 143 de nave noi şi două docuri evaluate la aproximativ 25,8 milioane de dolari. Programul de construcții navale din ultimii 4 ani de reparații a impus terminarea şi livrarea a încă 371 de nave şi două docuri evaluate la aproximativ 40,2 milioane de dolari.[17] În 1954, Finlanda a produs primul spărgător de gheață (care avea să le înlocuiască pe cele două luate de sovietici în contul reparațiilor), devenind producătoarea unor nave moderne, pe care a ajuns să le exporte în America de Nord sau în Uniunea Sovietică (şi apoi Rusia). Alți beneficiari ai navelor produse în şantierele finlandeze sunt Argentina şi Chile, care le folosesc pentru exploatarea din Antarctica. La mijlocul anilor 1980, două treimi din producția mondială de spărgătoare de gheață provenea din şantierul naval Wärtsilä din Helsinki. Finlanda este, de asemenea, un lider în exportul de instalații de forare pentru obținerea petrolului arctic, dar şi în exportul navelor de linie.[18] Compania Wärtsilä avea în 2007 un profit de 379 milioane de euro, vânzări de peste 3,7 miliarde de euro şi peste 16.000 de angajați.[19] Industria construcțiilor navale, şi nu numai, este şi ea influențată de procesul globalizării. Multe dintre companiile cu sediul în Finlanda sunt deținute de proprietari străini, multe companii deținute de finlandezi au reprezentanțe în alte țări. Nokia, de exemplu, exportă din Finlanda doar o cincime din producția sa totală, având fabrici în toată lumea, inclusiv în China şi India.[20]

Comerțul exterior a fost puternic afectat de război. În 1939, principalul partener de comerț era Marea Britanie, urmată de Germania, apoi S.U.A. şi Suedia. În 1941, comerțul cu Marea Britania a încetat, iar în 1942 a încetat şi cel cu S.U.A., fiind înlocuit de cel cu Germania. Un comerț destul de firav s-a desfăşurat între anii 1941-1944 cu Italia, Franța, Belgia sau Țările de Jos, teritorii ocupate de Germania. Alte țări nu au avut un loc important în comerțul extern al Finlandei în perioada respectivă. Între 1944 şi 1945 comerțul extern s-a redus dramatic, principal partener fiind Suedia. Deficitul balanței de plăți în decembrie 1946 era de 76 milioane de dolari.

Suedia a fost prima țară care a oferit Finlandei credite pentru a depăşi momentul dificil. Ajutorul a fost acordat atât în spiritul solidarității scandinave, dar şi pentru că prăbuşirea economiei finlandeze ar fi afectat stabilitatea în Marea Baltică şi poate chiar neutralitatea Suediei. După război, S.U.A. ezitau să acorde împrumuturile cerute de către guvernul finlandez, pentru că nu erau

---

landei. În baza evoluției companiei pe plan local şi a potențialului regiunii Europei de Est, Saku Sipola, preşedinte Ruukki Construction, declara în 2007 că „piața românească ar putea genera în următorii ani între 5 şi 10% din totalul vânzărilor globale ale grupului". Vezi http://www.ruukki.ro, accesat la 15 august 2010.

[17] Penti Viita, Herbert Lomas, „Foreign trade", în Kallas şi Nickels, 94.

[18] Singleton 1986, 113.

[19] *Wärtsilä annual report 2007*, la http://www.wartsila.com/Wartsila/global/docs/en/press/media_publications/annual_reports/Wartsila_vsk07Eng_LR.pdf, accesat la 25 iulie 2008.

[20] Yrjö Kaukiainen, „Foreign trade and transport", în Ojala, Eloranta şi Jalava, 158.

sigure de poziția Finlandei față de Uniunea Sovietică şi pentru că nu voiau să ajute direct la plata reparațiilor finlandeze către U.R.S.S.. În cele din urmă, Banca de Export-Import a primit aprobarea guvernului american de a da credite Finlandei, însă numai pentru scopuri precise, precum importurile de cărbune şi petrol sau pentru reconstrucție.

Între 1945 şi 1947, Finlanda a primit credite americane în valoare de 75 de milioane de dolari. După semnarea Tratatului de Pace de la Paris, pe 10 februarie 1947, S.U.A. au devenit mai îngăduitoare pentru că poziția independentă a Finlandei devenise mai sigură, iar până la sfârşitul anului 1948 Finlandei îi este acordat un nou credit de către Banca de Export-Import, în valoare de peste 135 de milioane de dolari. După 1952, băncile private americane vor acorda tot mai multe credite Finlandei.[21]

Potrivit lui Jussi M. Hanhimäki, imaginea Finlandei în Statele Unite, în primii ani după război, era una foarte bună şi avea două dimensiuni. Prima, dimensiune, cea a unei „Finlande oneste", se datora seriozității cu care Finlanda respectase condițiile de plată a datoriei contractate de la S.U.A. după Primul Război Mondial. Cea de-a doua dimensiune, era a unei „Finlande curajoase", capabile să mențină sistemul democratic, în vreme ce multe alte recent independente țări europene au căzut în plasa dictaturilor de dreapta în anii 1930. Astfel, una dintre explicațiile creditelor americane acordate Finlandei, în ciuda faptului că aceasta a refuzat participarea la Planul Marshall, este aceea că Finlanda era asociată în mod simbolic cu principiile liberalismului economic şi politic.[22] În 1947, S.U.A. devenise al doilea partener important în comerțul extern finlandez, urmând după Marea Britanie. În 1951, Germania Federală era cea care ocupa locul al doilea în comerțul extern al Finlandei, ceea ce dovedeşte totodată revenirea economică a Germaniei, dar şi dinamica rapidă a economiei finlandeze în acei ani. Relația comercială cu Uniunea Sovietică a continuat să se consolideze. Dacă în perioada interbelică, comerțul cu Uniunea Sovietică reprezenta doar 2,5% din exportul Finlandei şi 2,6% din exporturi, între 1946 şi 1950, aceste cifre au crescut la 11,4%, respectiv 11,7% – exceptând exporturile forțate impuse de reparații. În primii cinci ani după 1952, aceste cifre au crescut şi mai mult, până la 14,3%, respectiv 17,5%. Principalii parteneri în comerțul extern al Finlandei în perioada postbelică au fost Marea Britanie, Suedia, S.U.A., Germania de Vest, U.R.S.S..

În 1951, Finlanda a înregistrat pentru prima dată un surplus în balanța comercială. La acea dată principale produse exportate continuau să fie cele derivate din industria forestieră: materiale de construcție, celuloză, hârtie. În perioada reparațiilor, în Uniunea Sovietică au fost livrate vase, utilaje, bunuri pentru care după 1952 Uniunea Sovietică era dispusă să plătească. Treptat, ponderea bunurilor din ultima categorie a crescut în exportul Finlandei (spre

[21] Singleton 1986, 76-78.
[22] Jussi M. Hanhimäki, *Containing coexistence. America, Russia and the „Finnish solution"* (Kent, London: The Kent State University Press, 1997), 13-14.

exemplu, de la aproximativ 10% în 1952, la peste 20% 1953, pentru a se menține apoi sub 20%), în vreme ce ponderea bunurilor din prima categorie a scăzut (în aceeaşi perioadă, de la aproximativ 87% la aproximativ 77%). Mai târziu, Finlanda avea să exporte în Uniunea Sovietică şi produse de larg consum.[23]

Ca țară aflată în plină dezvoltare economică, Finlanda a fost o importantă importatoare de capital în primele decenii postbelice. O considerabilă parte din datoria externă finlandeză a fost contractată din S.U.A., Marea Britanie, Suedia, Uniunea Sovietică, dar şi de la Banca pentru Reconstrucție şi Dezvoltare. În 1938, datoria externă a Finlandei era de 24 de milioane de mărci, ceea ce însemna 7% din PIB. Aceste cifre vor sări la 365 de milioane de mărci în 1948, adică 13% din PIB, pentru ca în 1964 să ajungă la 2.286 de milioane de mărci, ceea ce reprezenta 10% din PIB.[24]

Refacerea economică nu a fost singurul aspect al reconstrucției după război. Întreaga structură democratică era amenințată de noua situație politică. Europa Occidentală se temea chiar că Finlanda ar putea împărtăşi soarta țărilor estice. Liderii politici finlandezi au luat şi ei în calcul această amenințare. În plus, la nivel cultural şi identitar, finlandezii trebuia să îşi reconsidere situația, să învețe să accepte propriul trecut, să se recunoască pe ei înşişi atât în victorii, cât şi în eşecuri, iar aceste aspecte sunt foarte vizibile într-o serie de dezbateri publice aprinse, dintre care putem aminti controversele legate de apariția unor lucrări precum *Soldatul necunoscut* (1954) şi *Aici sub steaua nordului* (1959-1963), semnate Väinö Linna.

Deşi Finlanda şi-a menținut independența națională, naționalismul finlandez a fost puternic zguduit.[25] După 1944, Finlanda a trecut în sfera de influență a intereselor sovietice, ceea ce determina şi necesitatea renunțării la un posibil discurs naționalist, căci Uniunea Sovietică privea cu suspiciune orice fel de naționalism, cu excepția celui propriu. Astfel, singura cale de evitare sau contracarare a influenței sovietice a fost sublinierea moştenirilor culturale, sociale şi politice nordice. Aspectele lingvistice şi etnice au fost pentru moment lăsate deoparte, iar relațiile cu Ungaria şi estonienii au fost de-a lungul perioadei postbelice tratate cu maximă atenție.[26]

Succesul Finlandei în evitarea pericolului comunist şi a greutăților economice a fost explicat prin două elemente: hotărârea națiunii finlandeze şi proiectele sovietice ale acelor ani. Națiunea finlandeză ştia foarte bine în ce direcție dorea să se îndrepte, aspect relevat şi de un sondaj de opinie realizat în mai 1946. La întrebarea care era cea mai importantă sarcină căreia națiunea finlandeză trebuia să-i facă față pe termen scurt s-au obținut următoarele răspunsuri: munca, în special pentru creşterea producției şi a nivelului de trai (25%);

[23] Singleton 1986, 79-82.
[24] Linnamo, 91.
[25] Kirby 1979, 153-154.
[26] Kimmo Rentola, „Kekkonen and Kadar in the Soviet sphere of influence", în Anssi Halmesvirta, *Kadar's Hungary, Kekkonen's Finland* (Hungarologische Beiträge, no. 14, University of Jyväskylä, 2002), 99.

încheierea unei păci reale şi îndeplinirea sarcinilor reparațiilor (22%); stabilizarea monedei şi a vieții economice (14%); îmbunătățirea condițiilor de locuit, reconstrucția (11%); realizarea unanimității (7%); regenerarea morală, mai ales a celei cu rădăcini în religie (6%); restul făcuseră alte propuneri sau nu răspunseseră.[27]

În ceea ce priveşte al doilea aspect, studiile din ultimii ani relevă faptul că, imediat după război, Stalin nu avea un plan precis legat de mişcarea comunistă. Deşi era consultat de comuniştii de pretutindeni, deşi dădea sfaturi sau ordine, un plan precis de comunizare a zonelor învecinate Uniunii Sovietice se pare că nu a existat.[28] Aceasta nu înseamnă însă că sovieticii nu erau interesați în consolidarea situației comuniştilor în Finlanda sau în evoluția situației generale din Finlanda.[29] Micul spațiu de manevră lăsat de aceste ezitări sovietice a fost folosit de finlandezi cu măiestrie, obținând încă o dată rezultate remarcabile, aşa cum reuşiseră şi în anii războiului. Cel mai important aspect pentru evoluția situației de după război în Finlanda a fost probabil faptul că finlandezii au evitat ocupația militară sovietică.

[27] Silviu Miloiu, *O istorie a Europei Nordice şi Baltice. De la Războiul Rece, la era globalizării*, Târgovişte: Cetatea de Scaun, 2004-2005, 148.
[28] Melvyn P. Leffler, *For the soul of mankind. The United States, the Soviet Union, and the Cold War* (New York: Hill and Wang, 2007), 29.
[29] Aapo Kähönen, *The Soviet Union, Finland and the Cold War. The Finnish card in the Soviet Foreign Policy, 1956-1959 (*Helsinki: SKS, 2006), 53-55.

Partea a XXIII-a

Politica finlandeză în perioada deficitului de democrație. Era Kekkonen

Urho Kekkonen a fost preşedintele Finlandei între martie 1956 şi ianuarie 1982. Lunga sa preşedinție, rolul său în fruntea țării şi succesul politicii sale de a menține independența şi neutralitatea Finlandei în contextul Războiului Rece au fost şi sunt încă subiecte controversate.

Se disting două linii principale în analiza acestor aspecte. „Suporterii" săi sunt de părere că el este cel care a reuşit să obțină recunoaşterea neutralității Finlandei în Occident, cel care a reuşit să câştige încrederea Occidentului, o realizare la care Paasikivi nici nu a îndrăznit să spere. Recunoaşterea de către Marea Britanie şi Statele Unite a neutralității Finlandei în 1961 şi deschiderea Conferinței pentru Securitate şi Cooperare în Europa la Helsinki în 1973 sunt astfel interpretate ca succese ale politicii sale abile de a asigura recunoaşterea neutralității Finlandei. „Oponenții" şi criticii săi însă spun că aceste realizări nu sunt în mod obligatoriu merite ale lui Kekkonen şi că ele ar fi fost obținute indiferent cine s-ar fi aflat în fruntea Finlandei, poate chiar şi mai devreme dacă altcineva ar fi fost preşedinte sau dacă Kekkonen nu ar fi fost atât de prosovietic. Aceşti critici subliniază faptul că Paasikivi a lucrat în circumstanțe mult mai dificile, că în politica internă a rezistat singur presiunilor sovietice şi că s-a bucurat de mult mai mult respect şi mult mai multă încredere din partea Occidentului decât Kekkonen. Tot ei spun că Urho Kekkonen a permis sovieticilor să se amestece în treburile interne ale țării, fapt pe care Paasikivi reuşise să îl evite. Ideea principală a acestui criticism este că linia de bază a politicii postbelice finlandeze a fost stabilită de Paasikivi, iar Kekkonen a continuat-o, făcând însă jocurile Moscovei în beneficiul său propriu. Criticii spun, de asemenea, că Kekkonen a creat un climat mental nesănătos în Finlanda, cerând ca prietenia fino-sovietică să fie tratată ca o virtute, iar nu ca o necesitate neplăcută.[1]

Singurul, din păcate, cercetător cu acces deplin la arhiva personală a lui Kekkonen a fost Juhani Suomi, care a primit acest drept din partea executorilor testamentului lui Kekkonen tocmai pentru că avea o poziție favorabilă față de activitatea acestuia. Suomi a publicat, după 18 ani de cercetare, cea mai cuprinzătoare biografie a lui Kekkonen de până acum, însumând 5.500 de pagini şi opt volume. El prezintă pe Kekkonen ca fiind apărătorul independenței Finlandei, salvatorul acesteia, cel care a ales mijloacele cele mai potrivite în vederea realizării intereselor finlandeze, un politician înțelept care a ales o politică realistă de *appeasement* față de U.R.S.S.. Mulți au criticat această lucrare,

[1] Vasa Vares, „Foes who grew better with time: the image of Janos Kadar and Urho Kekkonen in the West from 1956 to the end of the 1960", în Halmesvirta 2002, 38-39.

considerându-l pe Suomi „scriitorul de curte" al lui Kekkonen. Credibilitatea muncii sale este adesea pusă sub semnul îndoielii.

Istoricul Hannu Rautkallio avansează o altă perspectivă asupra perioadei Kekkonen. Rautkallio, într-o serie de lucrări, a pus sub semnul îndoielii patriotismul lui Kekkonen, considerând că acesta s-a făcut vinovat de creşterea influenței sovietice asupra Finlandei, că principalul său interes a fost acela de a maximiza propria putere politică şi că neutralitatea Finlandei a fost doar o fațadă folosită pentru atingerea acestui scop.[2] Carismatic şi experimentat în politică, Kekkonen a atras tot atâta simpatie câtă antipatie, fiind, de asemenea, recunoscut şi pentru aventurile sale extraconjugale sau pentru consumul de alcool.

Când a câştigat alegerile prezidențiale la 1 martie 1956, Urho Kekkonen avea deja o experiență politică de aproape 30 de ani. Şi-a început cariera politică în anii 1920 ca student activist în Mişcarea Ultra-Finlandezilor. Între 1929 şi 1947, a condus Federația Finlandeză de Atletism. În alegerile din 1936, a obținut un loc în parlament candidând din partea Ligii Agrariene. Între 1936 şi 1937, a fost ministru al justiției, iar între 1937 şi 1939, ministru de interne. În perioada războiului, el a fost ținut în afara sferelor deciziei politice. Începând din 1942, sub pseudonimul Pekka Peitsi, Kekkonen a început să susțină o nouă politică față de Rusia. După război a devenit unul dintre cei mai de încredere miniştri ai lui Paasikivi, fiind ministru de justiție, între 1944 şi 1946, şi prim-ministru în cinci guverne, între 1950-1956. În ciuda carierei sale politice impresionante, în 1956 a câştigat alegerile prezidențiale la limită, cu numai 151 de voturi la 149 în cea de-a treia rundă, în fața lui K.A. Fagerholm, candidatul social-democraților susținut şi de conservatori.

Kekkonen a rămas preşedinte al Finlandei până în ianuarie 1982. Într-o democrație, un şef de stat sau de guvern rareori atinge asemenea performanță. Longevitatea sa în funcție a fost explicată de capacitatea sa de a folosi relația specială a Finlandei cu U.R.S.S. în beneficiul său personal, mai exact pentru a se menține la putere. Preşedinția lui Kekkonen a fost sinonimă la un moment dat cu termenul finlandizare, definit pe scurt drept politica servilă a unui stat mic față de un vecin puternic.[3] Kekkonen adesea a forțat limitele atribuțiilor sale constituționale. El a şi admis, de altfel, că prin natura sa era înclinat spre o atitudine activă în politica internă, ceea ce nu era tocmai potrivit poziției de preşedinte.[4]

În perioada Kekkonen, au avut loc 7 alegeri parlamentare (1958, 1962, 1966, 1970, 1972, 1975 şi 1979) şi 5 alegeri prezidențiale, evident câştigate de Kekkonen (1956, 1962, 1968, 1974, 1978). Partidele cu reprezentare parlamen-

[2] Martti Häikiö, „Finland's neutrality, 1944-1994", în Michael Gehler, *Die Neutralen und die europäische Integration: 1945 – 1995. The neutrals and the European integration, 1944-1995* (Wien: Böhlau, 2000), 207.
[3] Lavery, 138-139.
[4] Jussila, Hentilä şi Nevakivi (a), 269.

tară au fost în această perioadă următoarele: Partidul Coaliției, Partidul Popular Finlandez/Partidul Liberal, Partidul Agrarian/Partidul de Centru, Partidul Social Democrat, Liga Democrată a Poporului Finlandez, Mişcarea Populară Patriotică, Liga Creştină Finlandeză, Partidul Rural Finlandez, Partidul Popular Constituțional, Partidul Unității Populare Finlandeze. Ultimele două au obținut câte un loc în parlament în alegerile din 1975. Aceste partide erau plasate în spectrul ideologiei politice astfel: la dreapta spectrului politic s-au aflat Mişcarea Populară Patriotică, Liga Creştină Finlandeză, Partidul Rural Finlandez, precum şi Partidul Coaliției – conservator, moderat, de dreapta; Partidul Popular Finlandez/Partidul Popular Liberal – liberal (de centru); Partidul de Centru reprezenta interesele fermierilor şi ale zonelor rurale; Partidul Popular Suedez – pe cele ale minorității suedeze, având ideologie liberală; social-democrații – moderați de stânga; iar Liga Democrată a Poporului Finlandez – radicali de stânga.[5]

Partidul de Centru este astăzi membru al Internaționalei Liberale, dar în politica internă finlandeză, deşi adeptul unor valori liberale, nu susține liberalismul *per se*. În perioada Kekkonen a fost partidul cel mai des prezent la guvernare. El era de altfel partidul din care venise Kekkonen. Partidul a fost fondat în anul 1906. În 1908, prin fuziunea cu o altă mişcare agrară, s-a format Liga Agrară. Din 1965 s-a numit Partidul de Centru, iar din 1988 Partidul de Centru al Finlandei (*Suomen Keskusta*). Schimbarea numelui în 1965 arată că partidul evoluase. Apărut ca un partid agrar, el se adresa acum nu numai fermierilor şi zonelor rurale, ci unui spectru larg de cetățeni, inclusiv din mediul urban. Astfel, în Finlanda, deşi populația agrară a scăzut, Partidul Agrar a evoluat şi a supraviețuit. În primii ani ai independenței, a susținut republica, în detrimentul monarhiei, iar în anii 1930, s-a opus ascensiunii extremei drepte. Principalele valori pe care le susține astăzi sunt descentralizarea, toleranța, siguranța socială, spiritul de inițiativă, egalitatea regională, inițiativele ecologice.[6]

Partidul Coaliției a fost fondat în 1918. Atunci Partidul Finlandez s-a scindat, Vechii Finlandezi formând Partidul Coaliției, conservator (deci de dreapta), iar Tinerii Finlandezi formând Partidul Liberal (aşadar de centru). Din 1951, numit Partidul Coaliției Naționale (*Kansallinen Kokoomus*), are o ideologie liberal conservatoare, ceea ce îl plasează în spectrul politic într-o poziție de centru-dreapta, deşi inițial el a fost un partid conservator.[7]

În 1918, Tinerii Finlandezi, desprinşi din Partidul Finlandez, au format Partidul Național Progresist. Partidul Liberal (aşadar de centru) a fost fondat

---

[5] Tuomo Martikainen, Risto Yrjönen, *Voting, parties and social change in Finalnd* (Helsinki, Tilastokeskus, Tutkimuksia, 187, 1991), 56.

[6] Pertti Pessonen, „Change and stability in the Finnish Party system" în editori Lauri Karvonen, Stein Kuhnle, *Party Systems and Voter Alignments Revisited* (London: Routledge, 2000), 136; Olli Kangas, „Finland: labor markets against politics" în editori Ellen M. Immergut, Karen M. Anderson, Isabelle Schulze, *The handbook of West European pension politics* (New York: Oxford University Press, 2007), 259.

[7] Kangas, 252.

în 1918, având între membrii săi celebri pe Kaarlo Juho Ståhlberg şi pe Risto Ryti, primul şi al cincilea preşedinte al Finlandei. În 1951, Partidul Progresist dispare, iar cei mai mulți membrii săi devin membri ai Partidului Popular Finlandez. În 1965, Partidul Popular Finlandez şi Liga Liberală formează împreună Partidul Liberal (*Liberaalit*). În ceea ce priveşte Partidul Popular Suedez (*Svenska folkpartiet i Finland*), şi el se plasează în zona de centru a spectrului politic cu o ideologie liberală.[8]

Partidul Social Democrat (*Suomen Sosialidemokraattinen Puolue*), fondat în 1899, ideologic de stânga, a fost unul dintre cele trei mai influente partide în perioada postbelică, alături de Partidul de Centru şi de Partidul Coaliției. Mişcarea socialistă finlandeză a fost caracterizată de lipsă de unitate pe întreg parcursul perioadei postbelice. Liga Democrată a Poporului Finlandez (*Suomen Kansan Demokraattinen Liitto* – SDKL) i-a reprezentat de fapt pe comunişti. În acest moment trebuie explicată natura relației dintre S.K.D.L. şi Partidul Comunist Finlandez (*Suomen kommunistinen puolue* – SKP). SDKL a fost creată imediat după război, în 1944. Încă de la început, SDKL a fost condusă de SKP şi toate deciziile care o priveau erau luate în organismele de conducere ale acestuia din urmă. Deşi s-a propus de mai multe ori unirea celor două partide, ele au rămas separate şi paralele. O persoană putea face parte din ambele organizații şi mulți membri de partid au făcut parte simultan din ambele partide. Totuşi, au existat domenii în care SDKL avea o identitate diferită de cea a SKP, mai ales în regiunea Helsinki. Unii dintre membrii SDKL nici nu se considerau comunişti.[9]

Partidul Comunist Finlandez a făcut parte din guvernele de reconstrucție națională încă din 1944. În 1948, după ce a fost înfrânt în alegeri, a fost înlăturat din guvern. Zvonurile despre o lovitură de stat comunistă cu scopul preluării puterii după modelul din Praga nu erau întemeiate, dar au fost folosite pentru a-i acuza pe comunişti de lipsă de patriotism. Astfel, comuniştii nu au mai ajuns la guvernare decât la sfârşitul anilor 1960, după ce situația politică din țară s-a schimbat. Între 1948 şi 1966, comuniştii au fost complet lipsiți de puterea de a influența politicul, deşi rezultatele lor în alegeri au fost în anumite momente impresionante. „A existat o singură zonă de excepție în care importanța Partidului Comunist Finlandez a fost notabilă, şi anume politica externă”.[10]

Mişcarea Populară Patriotică (*Isänmaallinen kansanliike* – IKL), formațiune de extremă dreapta, naționalistă, antisocialistă, pro-nazistă, fondată în 1932, şi-a încetat existența în 1944. Liga (sau Uniunea) Creştină Finlandeză (*Suomen Kristillinen Liitto*) a fost fondată în 1958 de către aripa creştină a Partidului Coaliției. Are o ideologie creştin conservatoare. Partidul Rural Finlan-

[8] Ibid. 258

[9] Jukka Paastela, *The Finnish Communist Party in the Finnish political system, 1963-1982* (Tampere, Tampereen yliopisto, Politiikan tutkimuksen laitos, Tutkimuksia, no. 111, 1991), 28-33.

[10] Mati Hyvärinen, Juha Paastela, *The Finnish Communist Party: the failure of attempts to modernnize a C.P.*, (Univrsity of Tampere, Tampere, 1985), 2.

dez (*Suomen maaseudun puolue*) a fost fondat în 1949, are o ideologie de dreapta. În 1995, s-a transformat în Partidul Adevărații Finlandezi (*Perussuomalaiset*).[11]

În epoca Kekkonen, partidele cu cele mai multe locuri în parlament au fost Partidul Agrar/Partidul de Centru, Partidul Social Democrat, Liga Democrată a Poporului Finlandez şi Partidul Coaliției. Aceste partide au reuşit să însumeze în parlament în perioada precizată aproximativ jumătate sau două treimi din totalul locurilor parlamentare (200). Partidul Agrar/Partidul de Centru a obținut între 53 de locuri parlamentare (maximum atins în 1962) şi 35 (minimul atins în 1972), cu valori intermediare precum 48 în 1958, 49 în 1966, 39 în 1975 sau 36 în 1979.

Social democrații au avut rezultate în general mai bune: 55 de locuri în 1966 şi 1972, 54 în 1975, 52 în 1970 şi 1979. După o inițială scădere (de la 48 de locuri în 1954, la 38 în 1962), Partidul Social Democrat s-a menținut în jurul valorii de 50 de locuri, fiind deci deținătorul a aproximativ un sfert din locurile parlamentare pentru o foarte lungă perioadă de timp. Liga Democrată a Poporului Finlandez (comuniştii) a pierdut constant din poziția inițială favorabilă, ajungând de la 50 de locuri parlamentare în 1958, la 35 în 1979, cu valori intermediare precum 47 în 1962, 41 în 1966, 40 în 1975 sau 36 în 1970. Partidul Coaliției a avut o evoluție foarte interesantă, ajungând să obțină, de la 29 de locuri în 1958, la 47 în 1979, trecând prin valori intermediare precum 37 în 1970 sau 35 în 1975.

S-ar cuveni, de asemenea, amintit Partidul Rural Finlandez, care de la un mandat în alegerile din 1966, a ajuns la 18 mandate în alegerile din 1970 şi 1972, pentru a cădea din nou la 2 mandate în 1975, respectiv 7 în 1979.[12] În condițiile oferite de astfel de rezultate în alegerile parlamentare, formarea unor guverne majoritare nu era deloc o misiune uşoară, guvernele însele fiind destul de instabile şi, prin urmare, numeroase.

În Finlanda, alegerile nu au adus în mod obligatoriu la guvernare partidele câştigătoare. Între 1948 şi 1972, dintr-un total de 24 de guverne, partidele victorioase au putut să numească ministere în 14 guverne, iar partidele învinse au deținut ministere în 12 guverne. Deseori se întâmpla ca partidele victorioase să se afle după alegeri în opoziție, iar cele învinse să se afle la guvernare.[13] Cele mai longevive au fost guvernele social democratului Kalervo Sorsa (4 septembrie 1972-12 iunie 1975, respectiv 15 mai 1977-25 mai 1979), al doilea guvern V.J. Sukselainen (13 ianuarie 1959-13 iulie 1961), precum şi primul guvern al social-democratului Mauno Koivisto (22 martie 1968-14 mai 1970). Cele mai scurte guvernări au fost în general reprezentate de guverne interimare, conduse de prim miniştri tehnocrați, dintre care amintim guvernul Reino Kuuskoski

[11] Kangas, 258.
[12] Jussila, Hentilä, Nevakivi (a), 362-368.
[13] Martti Häikiö, *A brief history of modern Finland* (University of Helsinki, Lahti Research and Training Center, Course Material 10, 1992), 48.

(aprilie-august 1958) sau guvernele Teuvo Aura (mai-iulie 1970, respectiv octombrie 1971-februarie 1972).[14] Instabilitatea guvernamentală este explicată atât de probleme de natură internă, economice sau fiscale, dar şi de evoluția situației internaționale – mai ales de natura evoluției relației dintre Finlanda şi Uniunea Sovietică.

Rezultatele obținute de diferitele partide în alegeri sunt explicate în Finlanda, ca şi în alte țări scandinave, spre deosebire de restul Europei Occidentale, de clasa socială de care aparțineau votanții. De-a lungul întregii perioade a Războiului Rece (1945-1991), modificările la nivelul structurii ocupaționale au determinat transformări la nivelul rezultatelor alegerilor parlamentare. Muncitorii au susținut mai ales Partidul Social Democrat şi Liga Democrată a Poporului Finlandez. Fermierii au susținut Partidul de Centru şi Partidul Coaliției. Alte categorii salariate au susținut mai ales Partidul Coaliției. Partidul Social Democrat, Liga Democrată a Poporului Finlandez şi Partidul Coaliției aveau cea mai mare susținere în zonele urbane, în vreme ce în zonele rurale era votat mai ales Partidul de Centru. Procentul bărbaților care votează rămâne sensibil mai ridicat decât cel al femeilor până în anii 1960, după care diferența este adesea insesizabilă. Persoanele mai în vârstă se prezintă în procent mult mai ridicat la vot decât cele mai tinere. Persoanele cu o educație mai înaltă se prezintă, de asemenea, la vot într-un procent mai ridicat decât cele cu educație medie. Susținerea de care s-a bucurat P.S.D. în rândul electoratului a rămas relativ stabilă între 1945-1983, deşi a înregistrat anumite fluctuații regionale. După 1966, comuniştii au pierdut constant din încrederea votanților, în vreme ce susținerea Partidului Coaliției a crescut după această dată în toată țara.

În termeni regionali, zonele rurale din nordul Finlandei au fost dominate de Partidul de Centru şi de comunişti, zonele rurale din centrul țării au fost dominate de Partidul de Centru şi social-democrați, zonele rurale din sud – de Partidul Coaliției şi din nou de P.S.D..[15] Partidul Comunist se baza pe sfera de cultură şi pe stilul de viață ale muncitorilor. Condițiile sociale care să permită menținerea neschimbată a culturii muncitoreşti au început a se dezintegra în anii 1960. Schimbările în structura populației au fost excepțional de rapide. Populația a migrat de la nord la sud în număr foarte mare, televiziunea a schimbat modelele relațiilor sociale locale şi, cel mai important, cunoscuți politicieni şi oameni de ştiință au prezentat idei noi privind acceptarea şi integrarea comuniştilor în „societatea oficială". Câtă vreme Partidul Comunist era ignorat, interzis sau acuzat de lipsă de patriotism, a fost uşor pentru comunişti să îşi mențină imaginea ideologică, marxist-leninistă. Dar când „ceilalți" au început să-i „acomodeze", să-i integreze social, partidul a pierdut puternic din pozițiile sale inițiale.

[14] Jussila, Hentilä, Nevakivi (a), 365-366.
[15] Martikainen, Yrjönen, 17-86.

Divizarea Partidului Comuniştilor între reformiştii majoritari şi fundamentaliştii minoritari s-a produs între 1966 şi 1969. În 1970, s-a produs o reunificare, care însă a rămas doar formală, în esență partidul continuând să fie scena diferitelor confruntări.[16] Începând cu 1966, comuniştii vor avea reprezentați în guvern. Rezultatele lor în alegerile parlamentare sunt, de asemenea, bune (obțin 41 de mandate în 1966, 36 în 1970, 37 în 1972, 40 în 1975, respectiv 35 în 1979)[17], ceea ce însemna că obținuseră 21,2% din voturi în 1966, 16,6% în 1970, 17 % în 1972, 18,9% în 1975, 17,9% în 1979, respectiv 14% în 1983. Mişcarea studențească de la începutul anilor 1970 a sporit considerabil numărul membrilor Partidului Comunist. Cu toate acestea, în cifre absolute, aceştia erau foarte puțini, iar în timp numărul lor a scăzut. Dacă la începutul anilor 1960 partidul număra peste 50.000 de membri, în 1964 rămăseseră doar 47.400, în 1973 doar 37.500, iar în 1983 nu erau mai mulți de 33.400. Majoritatea acestor membri erau muncitori sau pensionari. Cei mai mulți erau absolvenți doar de şcoală elementară.[18] Cei care votau pentru comunişti în alegeri nu motivau alegerea electorală prin ideologie, nu votau pentru comunişti pentru că doreau socialismul, ci pentru ca se identificau profesional cu mişcarea comunistă. Simțeau că nu puteau vota altfel decât cu „partidul lor", adică al muncitorilor. P.S.D. era privit de aceiaşi muncitori ca fiind şi el un partid „al muncitorilor", interesat „de problemele muncitorilor, dar cu moderație". Radicalismul comuniştilor a atras câțiva suporteri, dar în acelaşi timp a ținut departe foarte mulți potențiali susținători.[19]

Kekkonen a fost ales preşedinte în februarie 1956 într-o atmosferă de profundă criză internă. Spre sfârşitul preşedinției lui Paasikivi, lupta pentru supremație politică dintre cele două forțe politice principale din Finlanda, Uniunea Agrară şi Partidul Social-Democrat, s-a intensificat, în cele din urmă concentrându-se asupra alegerilor prezidențiale. Liga Agrară l-a propus pentru funcția de preşedinte încă din 1950 când însă acesta a pierdut alegerile în fața lui Paasikivi care fusese susținut de conservatori şi de social-democrați. Kekkonen a folosit discursul privind situația Finlandei în relațiile externe pentru a putea obține susținere în politica internă. Arvo Kosimo, secretarul Ligii Agrare, adesea a afirmat că cei care nu sunt de acord cu modul în care Kekkonen guvernează, sunt implicit împotriva politicii sale externe. În 1953, Kekkonen însuşi a arătat că dacă el nu va rămâne în fruntea guvernului, relațiile Finlandei cu Uniunea Sovietică vor avea de suferit. Preşedintele Paasikivi nu a dat însă curs acestei poziții, guvernul a fost remaniat şi nu s-a produs nicio înrăutățire în relațiile fino-sovietice.[20]

---

[16] Hyvärinen, Paastela, 2-7.
[17] Jussila, Hentilä, Nevakivi (a), 365-368.
[18] Hyvärinen, Paastela, 8-13.
[19] A. F. Upton with contributions by Peter P. Rohde and A. Sparring, *The communist parties of Scandinavia and Finland* (London Weidenfeld & Nicolson, 1973), 345-346.
[20] Häikiö 1992, 39-40.

În ziua în care Kekkonen a devenit preşedinte, 1 martie 1956, a izbucnit o grevă generală care avea să dureze trei săptămâni. În acelaşi timp, Uniunea Centrală a Producătorilor Agricoli a încetat livrarea oricăror produce agricole. Promisiunea guvernului Fagerholm de a îndeplini toate cererile fermierilor şi de a creşte salariile a încheiat greva, dar inflaţia a anulat practic creşterile salariale[21], şi abia în 1961 venitul real al muncitorilor a ajuns la nivelul din 1955. Cauza directă a grevei a fost dezintegrarea controlului statului în economie cu consecinţă directă şi rapidă în ceea ce priveşte creşterea preţurilor produselor agricole. Sindicatele au cerut în consecinţă creşterea corespunzătoare a salariilor. Greva de 21 de zile a însumat aproximativ 7 milioane de zile de lucru pierdute. Primul ministru K.A. Fagerholm, aflat într-o situaţie deosebit de dificilă – inflaţie, şomajul în creştere, balanţa de plăţi deficitară, grevă – a trebuit în cele din urmă să se retragă şi a fost urmat de guvernul agrarianului V.J. Sukselainen, format în mai 1957, dar remaniat în iulie şi septembrie 1957. Criza economică şi politică a dus în cele din urmă la demisia guvernului în octombrie.

Abia după o criză guvernamentală de şase săptămâni – cea mai lungă din istoria Finlandei – a fost constituit guvernul tehnocratului Rainer von Fieandt, preşedintele Băncii Finlandei, care includea alături de tehnocraţi agrarieni şi social-democraţi din opoziţie. Guvernul a eşuat în politicile sale de reducere a cheltuielilor publice. Criza financiară a necesitat contractarea de către guvern a unor împrumuturi cu dobânzi mari. Abandonaţi de agrarieni, guvernul a căzut în aprilie 1958, fiind urmat de guvernul tehnocratului Reino Kuuskoski, preşedintele Institutului Naţional de Pensii, un apropiat al lui Kekkonen. Alegerile parlamentare din iulie 1958 au fost umbrite de o ruptură a Partidului Social-Democrat, iar Liga Democrată a Poporului Finlandez a devenit cel mai important partid din parlament, obţinând 50 de locuri, cu 7 mai mult decât în alegerile din 1954. Social-democraţii au obţinut 48 de locuri, cu 6 mai puţin decât în alegerile anterioare, şi s-au divizat în două grupuri parlamentare diferite, un grup principal, cu 38 de locuri, şi un grup al opoziţiei social-democrate.[22] Deşi comuniştii deţineau un sfert din locurile din Parlament, guvernul nou formant nu a inclus comunişti.[23]

În locul unui front popular, la guvernare a ajuns o coaliţie care includea toate partidele, mai puţin pe comunişti (şi mai puţin micul şi neimportantul Partid al Micilor Fermieri). Chiar şi agrarienii, partidul lui Kekkonen, au participat la coaliţia de guvernare. În guvern cele mai influente poziţii reveneau

[21] Ibid., 41-42.
[22] Jussila, Hentilä, Nevakivi (a), 272-275.
[23] Hruşciov a declarat după criza din 1956 că realizările şi cuceririle socialismului sunt ireversibile şi că ele vor fi apărate cu forţe militare dacă este necesar. La o întâlnire a partidelor comuniste la Moscova, desfăşurată în februarie 1957, s-a afirmat de către Frol Kozlov, principalul candidat la succesiune după Hruşciov, că acest principiu se poate aplica şi Finlandei, chiar dacă aceasta ar necesita mai întâi venirea comuniştilor la putere. În Finlanda s-a aflat despre aceste discuţii şi probabil şi ele au fost luate în considerare după alegerile din 1958 când comuniştii, deşi cu rezultate bune în alegeri, nu au fost acceptaţi la guvernare. Kähönen, 81.

social-democraților anti-Kekkonen. Guvernul Fagerholm, cel de-al treilea, a intrat în funcție la 29 august 1959. În Occident acest guvern de largă coaliție de la care se aştepta izolarea comuniştilor a făcut o impresie foarte bună. Relațiile cu Uniunea Sovietică însă au avut de suferit profund în urma acestui eveniment.[24]

Negocierile pentru formarea guvernului au durat peste o lună. Social-democrații de stânga au decis să nu participe la guvernare, de vreme cu au ajuns la un consens intern în cadrul divizatului Partid Social-Democrat, iar comuniştii au fost excluşi încă de la început.[25] Totuşi, guvernul format avea o majoritate de două treimi în parlament. Nemulțumirea Uniunii Sovietice a atins cu acest prilej un maxim pe care alte mici evenimente îl pregătiseră. Moscova se arătase începând cu 1957 tot mai interesată de evoluția situației interne în Finlanda, care putea influența dramatic situația internațională, după aprecierea sovieticilor. În vara lui 1957, alegerea lui Väinö Tanner în funcția de preşedinte al Partidului Social-Democrat a fost interpretată la Moscova ca o lovitură pentru interesele sovietice în Finlanda. În octombrie 1957, comunistul Otto Ville Kuusinen, tocmai devenit membru al Biroului Politic, s-a implicat în realizarea strategiei de guvernare a Partidului Comunist Finlandez, sfătuindu-i pe comuniști să nu accepte colaborarea nici măcar temporară cu „clica" Leskinen-Tanner, „o coaliție fascistă deghizată". Sovieticii îl acuză şi ei pe Tanner de a fi fost „agent al Germaniei naziste în Finlanda". Interesul sovietic pentru situația politică internă a Finlandei sporeşte pe măsură ce se apropie alegerile parlamentare din iulie. În zilele în care guvernul Fagerholm era format, Partidul Comunist Finlandez pregătea cea de-a 50-a sa aniversare, la care a fost invitat să participe şi Kuusinen. Acesta trăia la Moscova, iar în Finlanda era *persona non grata*. Acest statut se explică nu atât prin participarea sa de partea Roşilor în Războiul Civil din 1918 sau prin faptul că s-a aflat printre cei care au fondat Partidul Comunist Finlandez la Moscova imediat după război, cât mai ales pentru că în timpul Războiului de Iarnă fusese numit şeful guvernului finlandez, o marionetă sovietică. Venirea lui Kuusinen în Finlanda putea crea, în cuvintele lui Kekkonen, o atmosferă nu foarte favorabilă colaborării şi prieteniei fino-sovietice. Cererea lui Kuusinen pentru viză a fost respinsă, ceea ce a determinat Moscova să vadă cu ochi încă şi mai răi guvernul Fagerholm, deşi refuzul a fost dat înainte de intrarea în funcție a acestui cabinet.

Imediat presiunile sovietice pentru înlăturarea guvernului s-au făcut simțite în trei direcții: diplomatică, economică şi de securitate. Sovieticii au acuzat guvernul abia format că vrea să schimbe linia politicii externe a Finlandei într-una antisovietică, au sporit presiunea în domeniul relațiilor comerciale, amenințând că nu vor începe negocierile în domeniul comercial, şi au amintit Finlandei de angajamentul pe care îl presupunea Tratatul de prietenie, colaborare

[24] Vasa Vares, „Foes who grew better with time: the image of Janos Kadar and Urho Kekkonen in the West from 1956 to the end of the 1960", în editor Halmesvirta 2002, 43-44.
[25] Hyvärinen, Paastela, 2.

şi asistență mutuală semnat cu U.R.S.S. în 1948. Dacă danezii şi norvegienii acceptă cooperarea militară cu Germania Federală în Marea Baltică, atunci Finlanda trebuie să accepte participarea la consultări militare cu Uniunea Sovietică, potrivit tratatului amintit, spunea Moscova.[26] În aceste condiții, guvernul Fagerholm a fost condamnat la eşec încă de la început. Kekkonen însuşi a grăbit sfârşitul său cât mai mult posibil, iar istoricii sunt de acord că el a cooperat într-un anumit grad cu sovieticii pentru a atinge acest scop, considerându-se însă că motivația sa nu a fost dată de lipsa patriotismului, ci de „o eroare de judecată", o apreciere greşită a situației internaționale, o supraevaluare a amenințărilor sovietice.[27]

Situația internațională s-a complicat şi mai mult în noiembrie 1958, odată cu începerea confruntării asupra Berlinului, căci în noile circumstanțe criza fino-sovietică depăşea limitele unei confruntări pentru prestigiu, devenea periculoasă pentru menținerea zonei de influență sovietice în Europa. În decembrie, agrarienii părăsesc guvernul, ceea ce mai detensionează situația, iar în cele din urmă, pe 13 ianuarie 1959, a intrat în funcție un nou guvern[28], cel de-al doilea guvern Sukselainen, format de Partidul Agrar şi Partidul Popular Suedez. În ziua următoare, vizita lui Kekkonen la Leningrad a fost confirmată – o vizită care fusese pregătită începând cu noiembrie 1958. Rolul ei a fost acela de a arăta că fusese depăşită criza.[29] Oponenții lui Kekkonen din acel moment au considerat că această criză a fost provocată de Kekkonen însuşi, iar această interpretare a fost readusă în discuție în ultimii ani. Este dincolo de orice dispută faptul că preşedintele a fost de la început împotriva guvernului Fagerholm şi a că nu a făcut nimic pentru a-i împiedica prăbuşirea. Kekkonen practic a ordonat agrarianului Sukselainen să abandoneze idea realizării unei coaliții care să înlocuiască guvernul Fagerholm şi să includă în guvernul său minoritar oameni de încredere cunoscuți pentru loialitatea lor față de preşedinte. Kekkonen s-a implicat, de asemenea, profund în intrigile menite a slăbi pozițiile dominante ale celor care i se opuneau (conservatorii şi social-democrații).[30]

Problemele interne ale P.S.D. şi criza sovieto-finlandeză au dus la preponderența Partidului Agrar în politica internă finlandeză, preponderență care s-a întins până la începutul anilor 1970. Când Kekkonen a decis numirea guvernului post-criză la sfârşitul anului 1958, el nu a făcut decât să continue practica „guvernelor prezidențiale" inaugurată de preşedintele Svinhufvud în anii 1933-1936.[31] Începând cu sfârşitul anilor 1960 însă, social-democrații vor deține preponderența la guvernare. De acum guvernele au susținere mai largă în parla-

[26] Kähönen, 101-128.
[27] Vasa Vares, „Foes who grew better with time: the image of Janos Kadar and Urho Kekkonen in the West from 1956 to the end of the 1960", în editor Halmesvirta 2002, 46-47.
[28] Guvernul era numit de preşedinte, dar trebuia să primească votul de încredere al parlamentului. Guvernul cuprindea 17 persoane, inlusiv premierul. Kirby, 1979, 216.
[29] Kähönen, 133-159.
[30] Kirby 2006, 253-254.
[31] Häikiö 1992, 45-46.

ment şi sunt mai stabile. Lunga preşedinţie a lui Kekkonen a ridicat între altele şi problema necesităţii reformării Constituţiei în sensul restrângerii puterilor prezidenţiale[32], dar acest lucru s-a realizat abia după retragerea acestuia din politică.[33]

Situaţia politică internă a rămas agitată şi în 1959. Arena politică era divizată între, pe de o parte, Uniunea Agrară, social-democraţii de stânga desprinşi din P.S.D. şi Liga Democrată a Poporului Finlandez/comuniştii finlandezi şi, pe de altă parte, Partidul Popular Finlandez, Coaliţia şi P.S.D.. Existau, de asemenea, importante diviziuni în unele partide. În plus, în ciuda aparentei victorii prezidenţiale în această criză, între ianuarie şi mai 1959, Kekkonen a fost aspru criticat pe plan intern, mai ales de P.S.D., dar şi de Partidul Coaliţiei.[34]

Noul guvern Sukselainen a rezistat mai mult decât se aştepta cineva, până în iulie 1961. Principala sa misiune era aceea de a găsi un mijloc prin care Finlanda să se adapteze noilor politici europene de integrare şi să obţină cooperarea cu EFTA (Asociaţia Europeană a Liberului Schimb). Sukselainen a fost nevoit să demisioneze nu din motive politice, ci pentru că se descoperise o fraudă la Institutul Naţional al Pensiilor pe care el îl prezidase. A urmat un nou guvern agrarian minoritar, condus de Martti Miettunen (iulie 1961-aprilie 1962).[35]

La sfârşitul anului 1961, o nouă criză majoră s-a produs în relaţiile finosovietice, criză care demonstrează din nou natura interdependenţei dintre politica internă (strategiile guvernamentale şi alegerile prezidenţiale) şi politica externă. Situaţia internaţională era tot mai tensionată. În august 1961, Germania de Est ridicase Zidul Berlinului. Interesul Uniunii Sovietice faţă de Finlanda, mai ales în contextul apropiatelor alegeri prezidenţiale, creştea. În oc-

---

[32] Constituţia finlandeză din 1919 decreta că preşedintele republicii este ales o dată la fiecare şase ani. Cetăţenii alegeau 301 electori care formau apoi colegiul elector. Acesta se întrunea la o lună după alegeri, pe 15 februarie, pentru a alege preşedintele. Acest tip de alegere indirectă a preşedintelui era însoţit de o procedură care putea cuprinde mai multe runde. Dacă un candidat nu întrunea peste jumătate din numărul voturilor electorilor, se organiza o nouă rundă de votare. Dacă nici de această dată unul dintre candidaţi nu obţinea majoritatea, se organiza a treia rundă între primii doi candidaţi clasaţi. Procedura lăsa loc de negocieri în vederea alegerii preşedintelui atunci când erau mai mulţi candidaţi în competiţie şi nici unul nu obţinea majoritatea. Ca urmare a acestui sistem se putea ajunge la rezultatul – şi s-a şi obţinut acest rezultat – de a fi ales preşedinte un candidat care obţine un scor foarte redus în alegerile generale. Urho Kekkonen a fost ales în 1956 preşedinte, dar alianţa care l-a susţinut nu obţinuse în alegerile generale decât 26,9% din voturi. Regulile electorale au fost schimbate ulterior pentru alegerile prezidenţiale din 1988, fiind introdusă posibilitatea votului direct. Dacă un candidat obţinea majoritatea în alegeri, el era imediat numit în funcţie, dar dacă nici un candidat nu obţinea majoritatea, atunci colegiul elector era cel care alegea preşedintele. În acest fel a fost desemnat preşedinte Koivisto în 1988. El obţinuse în alegerile generale 47,8% din voturi, dar pentru că acest procent era sub necesarul de 50%, potrivit legii, colegiul elector a fost cel care a votat din nou pentru alegerea sa. A obţinut cu această ocazie 189 de voturi, faţă de cele 167 din 1982. Ulterior, aceste proceduri electorale au fost din nou revizite, iar din 1994 preşedintele Finlandei este ales în mod direct de cetăţeni. Dacă un candidat nu obţine majoritatea în prima rundă de alegeri, este organizată o nouă rundă de alegeri între primii doi candidaţi clasaţi, la distanţă de trei săptămîni de prima rundă. Olof Petersson, *The government and politics of the Nordic countries* (Stockholm, Fritze, 1994), 66-68.

[33] David Arter, *Politics and policy-making in Finland* (Sussex Wheatsheaf Books, 1987), 23-45.

[34] Kähönen, 159

[35] Jussila, Hentilä, Nevakivi (a), 278-279.

tombrie 1961, în vreme ce Kekkonen se afla într-o vizită în Statele Unite, Uniunea Sovietică a înaintat Finlandei o notă diplomatică arătând că, „în condițiile dezvoltării militarismului şi revanşismului în Germania de Vest", Finlanda şi Uniunea Sovietică ar fi trebuit să înceapă consultări în acord cu Tratatul de Prietenie, Cooperare şi Asistență Mutuală din 1948. „Adevăratele" motive din spatele acestei note sunt încă dezbătute în Finlanda, ridicându-se mai ales întrebarea dacă şi în ce măsură a fost implicat Kekkonen. Alegerile prezidențiale se apropiau. Forțele anti-Kekkonen (social-democrații, conservatorii, liberalii şi Partidul Suedez) se coalizaseră şi desemnaseră candidat pe Olavi Honka. Chiar dacă sondajele de opinie arătau că Kekkonen avea să câştige, frontul care îl susținea pe Honka era destul de larg pentru a crea îngrijorare.[36]

„Criza notei" avea o deosebită greutate pentru Finlanda, căci acceptarea consultărilor militare între Finlanda şi Uniunea Sovietică ar fi însemnat reinterpretarea articolului 2 al Tratatului de Prietenie, care preciza că aceste consultări ar fi survenit doar în condiția unui atac extern sau a amenințării unui atac extern asupra Rusiei prin teritoriul Finlandei. O astfel de reinterpretare ar fi însemnat afectarea directă şi profundă a politicii de neutralitate a Finlandei. Uniunea Sovietică mai făcuse astfel de propuneri Finlandei în anii 1950, când Moscova se arătase îngrijorată de schimbarea balanței de securitate în nordul Europei. Danemarca, Norvegia, Suedia erau atunci acuzate că deveniseră susținătoare ale politicilor vest-germane în Europa Nordului. În 1961, sovieticii erau preocupați nu doar de „problema germană", ci şi de posibilitatea ca în alegeri Kekkonen să fi fost învins.

După primirea notei, Kekkonen asigură pe Hruşciov că nu există motive de îngrijorare pentru Moscova şi se arată dispus să dizolve parlamentul şi să organizeze alegeri anticipate.[37] Urmează o întâlnire Kekkonen-Hruşciov la Novosibirsk. Deja în acest moment Liga Honka, atât de temută de sovietici, începea să se dezintegreze, candidatul social-democraților declarând că renunță la candidatură. Kekkonen s-a întors triumfal la Helsinki şi a fost reales cu 199 de voturi împotriva contracandidaților săi Aitio (62), Paasio (37) şi Skog (2). Partidul Agrar a devenit cel mai puternic în Eduskunta cu 53 de fotolii parlamentare, urmat de Liga Democrată cu 47, P.S.D. cu 38, Partidul Coaliției cu 32, Partidul Poporului Finlandez şi Partidul Poporului Suedez cu câte 14 locuri fiecare. Intrat în cel de-al doilea său mandat, după un joc politic foarte subtil, Kekkonen va deveni tot mai autoritar şi mai dur, atât cu adversarii săi, cât şi cu presa. Va ajunge să se autoidentifice cu interesul național finlandez şi să instaureze un regim politic în care autoritatea sa va depăşi adesea limitele democrației.[38]

După alegerile din 1962, cu greu se ajunge la formula unui guvern de coaliție (Partidul Agrar, Partidul Coaliției, P.S.D. prin trei reprezentanți ai sindica-

[36] Vasa Vares, „Foes who grew better with time: the image of Janos Kadar and Urho Kekkonen in the West from 1956 to the end of the 1960", în editor Halmesvirta 2002, 47-48.
[37] Arter, 1987, 182-184.
[38] Miloiu 2004-2005, 167.

telor, Partidul Popular Finlandez şi Partidul Suedez), condus de Ahti Karjalainen. În toamna lui 1963, cei trei miniştri sindicalişti au demisionat din cauza politicii privind creşterea preţurilor la produsele agricole şi, în cele din urmă, în ciuda unor tentative de remaniere, guvernul a demisionat. Guvernul interimar al tehnocratului Reino Lehto a fost urmat după nouă luni de guvernul majoritar al agrarianul Johannes Virolainen, intrat în funcție la 12 septembrie 1964. În timpul acestui guvern, Partidul Agrar şi-a schimbat numele în Partidul de Centru şi a concentrat în mâinile sale largi spectre ale puterii politice. Preşedintele Eduskuntei, preşedinții Curții Supreme şi Curții Supreme Administrative, dar şi comandantul forțelor armate erau legați de Partidul de Centru.[39] Aceasta este totodată o perioadă de consolidare a puterii lui Kekkonen. În 1963, ultimul său adversar adevărat, Väinö Tanner, s-a retras, iar social-democrații au ales un nou lider în persoana lui Rafael Paasio. Astfel, omul pe care Uniunea Sovietică îl ura cel mai mult a intrat în istorie. P.S.D. a fost reunificat şi a devenit până la sfârşitul anilor 1960 una dintre puterile politice cele mai importante în Finlanda.[40]

Noii lideri social democrați au acceptat şi răspândit ideea colaborării cu comuniştii.[41] Pe de altă parte, Liga Democrată a Poporului Finlandez începe ea însăşi în 1964 să susțină cooperarea dintre partidele muncitoreşti. În 1965, pentru prima dată, un necomunist a fost ales în fruntea Ligii Democrate. Din acelaşi an, comuniştii încep să susțină ideea unei coaliții de centru-stânga după alegerile din 1966, fiind susținuți în tăcere de Mauno Koivisto. După alegeri şi după complicate şi lungi negocieri, la 27 mai 1966, a fost format un guvern majoritar, condus de Rafael Paasio, în care social democrații dețineau 6 portofolii ministeriale, centriştii 5, comuniştii 3, iar Liga Social Democrată a Muncitorilor şi Micilor Fermieri, unul. În timpul acestui guvern au fost adoptate o serie de legi sociale foarte importante. Primului ministru însă i se reproşau lipsa de fermitate în luarea deciziilor şi incapacitatea îmbunătățirii relațiilor cu comuniştii sovietici, aşa că acesta a decis să demisioneze din funcția de premier şi să păstreze doar funcția de preşedinte al partidului. În fruntea guvernului, preşedintele l-a numit de această dată pe preşedintele Băncii Naționale, Mauno Koivisto. Comuniştii păstrează trei portofolii (finanțe, transport şi afaceri sociale), dar numesc alte persoane. Şi acest guvern va avea în vedere o serie de legi cu caracter social, precum pensiile pentru văduve, ajutor financiar pentru studenți, legi privind contractele de muncă şi chestiunile salariale. Deficitul balanței comerciale a fost depăşit la sfârşitul anilor 1960. O problemă constantă însă a rămas cea a şomajului şi cea a micilor greve, neorganizate de sindicate şi de foarte scurtă durată.[42] Atât guvernul Koivisto (1968-1970), cât şi guvernul

[39] Jussila, Hentilä, Nevakivi (a), 288.
[40] Juha Pohjonene, „In Kekkonen and Kadar we trust", în *Bridge building and political cultures: Hungary and Finland, 1956-1989*, editori Anssi Halmesvirta, Heinö Nyysönen (Hungarologische Beiträge, no. 18, University of Jyväskylä, 2006), 120.
[41] Tapani Paavonen, „The Finnish Social Democratic Party since 1918" în Mylly şi Berry, 147.
[42] Paastela, 61-110.

Paasio (1966-1968) fuseseră cabinete de coaliție dominate de social-democrați, dar care includeau şi comunişti, centrişti şi reprezentanți ai Ligii Social Democrate a Muncitorilor şi Micilor Fermieri. Aceste guverne sunt în general numite cabinete ale Frontului Popular.[43]

În februarie 1968, preşedintele Kekkonen a fost reales pentru a doua oară. Social-democrații renunță la sentimentele anti-Kekkonen şi susțin legea specială care a permis preşedintelui să candideze din nou. Contracandidații săi au fost Matti Virkkunen, nominalizat de Partidul Coaliției, şi Veikko Vennamo, propus de Partidul Micilor Fermieri, redenumit Partidul Rural. Kekkonen a fost susținut în alegeri de Partidul de Centru, Partidul Popular Liberal şi Uniunea Creştină, dar şi de social-democrați. Kekkonen a obținut 201 voturi electorale şi 64,9% din votul popular. Virkkunen a obținut doar 66 de voturi electorale, iar Vennamo – 33.[44] Alegerile parlamentare din 1970 au fost pregătite de guvernul interimar al tehnocratului Teuvo Aura (mai-iulie 1970). În urma acestor alegeri, Partidul Rural a ajuns la 18 mandate parlamentare, față de un mandat obținut în 1966. Partidul de Centru a pierdut 13 din cele 49 de mandate deținute anterior. Liga Democrată a pierdut la rândul său 5 mandate din cele deținute anterior. Partidul Coaliției a obținut 11 locuri suplimentare.[45] După alegeri şi două luni de negocieri, s-a format în cele din urmă un guvern de front popular condus de centristul Ahti Karjalainen, în care social democrații aveau 5 portofolii, centriştii 4, comuniştii 3, partidul suedez 2 şi Partidul Liberal 1.[46]

Guvernul a promis să rezolve câteva probleme principale: construirea de locuințe, dezvoltarea economică a zonelor defavorizate şi continuarea reformelor sociale. Guvernul a promis, de asemenea, să se implice în rezolvarea problemelor din piața muncii şi să continue politica de control asupra prețurilor.[47] Ca urmare a conflictelor sindicale, în martie 1971, cei trei miniştri comunişti s-au retras din guvern, fiind înlocuiți de social-democrați. Criza economică mondială şi influența acesteia asupra economiei finlandeze, creşterea prețurilor şi grevele l-au determinat pe Kekkonen să anunțe că pregăteşte dizolvarea parlamentului şi organizarea de noi alegeri generale. În octombrie, este creat un guvern interimar, format din experți, pentru pregătirea alegerilor, sub conducerea lui Teuvo Aura.[48]

Rezultatele alegerilor din 1972 nu au îmbunătățit condițiile pentru realizarea unui guvern majoritar. Social democrații au obținut 55 de mandate față de 52 în 1970, Liga Democrată 37 față de 36, centriştii 35 față de 36, Partidul Coaliției 34 față de 37, suedezii 10 față de 12, Partidul Rural a rămas la 18 locuri, liberalii cu 7 față de 8, iar Liga Creştină cu 4 față de 1. Preşedintele Kekkonen

[43] Tapani Paavonen, „The Finnish Social Democratic Party since 1918" în *Political parties in Finland. Essays in history and politics*, în Mylly şi Berry, 148.
[44] Häikiö 1992, 68.
[45] Jussila, Hentilä, Nevakivi (a), 300, 368-369.
[46] Häikiö 1992, 73.
[47] Paastela, 129-130.
[48] Jussila, Hentilä, Nevakivi (a), 302-303.

l-a ales pe Rafael Paasio pentru formarea unui guvern majoritar, ceea ce acesta nu a reuşit. Noul guvern minoritar, format pe 23 februarie 1972, şi compus din 17 miniştri social-democraţi, a rezistat doar până în septembrie 1972.[49] Mauno Koivisto, care între timp revenise la Banca Finlandei, va fi desemnat adjunct al primului ministru şi ministru de finanţe. Secretarul P.S.D., Kalevi Sorsa, a devenit noul ministru de externe. Mărirea pensiilor de stat şi alte măsuri sociale costisitoare avute în vedere de acest guvern, în condiţiile în care sprijinul său politic era insuficient, l-au determinat pe Paasio să-şi depună demisia în septembrie. Beneficiind de implicarea directă a preşedintelui în formarea şi definirea programului său, noul guvern condus de Kalevi Sorsa va fi format pe baza unei coaliţii dintre P.S.D., Partidul de Centru şi partidele suedez şi finlandez. Ahti Karjalainen a devenit ministru de externe, în vreme ce Koivisto s-a întors la Banca Finlandei. Guvernul va fi cel mai îndelungat din perioada preşedinţiei lui Kekkonen. Executivul va fi capabil să realizeze mărirea prognozată a pensiilor şi să aplice o nouă lege privind sănătatea naţională. Guvernul a investit în industrie şi în producţia de energie, inclusiv prin construirea centralei atomoelectrice de la Loviisa, realizată cu tehnologie sovietică.[50]

Începând cu 1968, în Finlanda se va manifesta o mişcare studenţească radicală, nemulţumită de politicile „prea conservatoare" ale universităţii. Asociaţia Socialistă Studenţească era membră a Ligii Democratice, tot aşa cum Partidul Comunist Finlandez şi diferitele organizaţii de femei sau tineret erau membre ale aceleiaşi ligi. Asociaţia era, de asemenea, implicată în luptele interne din cadrul Partidului Comunist, ţinând partea comuniştilor radicali. Mişcarea studenţească s-a radicalizat între 1969 şi 1971. Între 1971 şi 1976, ea a susţinut anumite partide politice, mai ales pe comunişti.[51]

În aprilie 1972, Kekkonen a anunţat că, dacă majoritatea poporului finlandez o doreşte, atunci el este interesat de un nou mandat prezidenţial. Constituţia finlandeză prevedea posibilitatea ca preşedintele să fie ales de parlament cu o majoritate de cinci şesimi. Preşedintele nu părea însă a fi capabil să obţină un scor atât de mare. Alegerea sa a fost complicată de afacerea Zavidovo. În cadrul unei întâlniri cu Leonid Brejnev şi Alexei Kosîghin la Zavidovo, în apropierea Moscovei, desfăşurate în august 1972, Kekkonen a garantat din nou personal că Finlanda nu îşi va schimba politica faţă de Uniunea Sovietică. El încerca astfel să înlăture temerile sovietice legate de o colaborare economică a Finlandei cu Comunitatea Economică Europeană. Înţelegerea de la Zavidovo a rămas secretă, până când, în mod inexplicabil, a fost publicată de un ziar suedez. Cu tot criticismul la adresa lui Kekkonen, produs de acest moment, parlamentul a decis în ianuarie 1973, cu 170 de voturi pentru, 28 împotrivă şi o abţinere, con-

[49] Paastela, 156.
[50] Miloiu, 2004-2005, 172.
[51] Hyvärinen, Paastela, 13-19.

tinuarea mandatului preşedintelui Kekkonen până în 1978.[52] La sfârşitul anului, Parlamentul a aprobat o legislaţie protectivă care permitea Finlandei semnarea unui acord de liber-schimb cu CEE. Această legislaţie a permis guvernului Sorsa să monitorizeze şi să regularizeze preţurile, să controleze importurile şi exporturile etc. Pentru a balansa relaţia sa cu Estul, Finlanda a încheiat apoi un acord similar cu CAER-ul (Consiliul de Ajutor Economic Reciproc), care s-a dovedit a fi de o importanţă mai degrabă politică şi mai puţin economică

În 1975, Kekkonen a anunţat iar că este interesat de continuarea preşedinţiei sale, iar P.S.D. a anunţat în acelaşi an, deci cu trei ani înainte de alegeri, că îl va susţine. Guvernul Sorsa a căzut la sfârşitul anului 1975, în primul rând ca urmare a neînţelegerilor dintre partidele aflate la guvernare (mai ales între social-democraţi şi centrişti) cu privire la legislaţia privind dezvoltarea regională în Finlanda. În iunie, preşedintele a cerut noi alegeri parlamentare. A cerut, de asemenea, lui Keijo Liinamaa, un social-democrat respectat, să formeze un guvern interimar, care a rămas în funcţie până în noiembrie 1975. În vara lui 1975, s-a încheiat la Helsinki Conferinţa pentru Securitatea şi Cooperare în Europa. Acesta este de altfel şi anul în care Kekkonen atinge apogeul puterii sale politice.

Alegerile parlamentare din octombrie 1975 au atras mai puţini alegători decât în 1972, prezenţa la vot fiind de doar 74%, faţă de 81% în 1972. Rezultatele au arătat scăderea în popularitate a Partidului Rural care a obţinut doar două locuri parlamentare, în vreme ce Partidul Constituţional a obţinut doar un loc. Tot un loc a obţinut şi Partidul Unităţii Poporului Finlandez. Liga Creştină a obţinut 9 locuri, cu patru mai multe, în vreme ce partidele importante nu au suferit transformări spectaculoase la nivelul numărului mandatelor parlamentare. După două luni de negocieri, guvernul încă nu era format, căci social-democraţii şi centriştii nu puteau rezolva neînţelegerile pe care le moşteniseră de la guvernul anterior. Din nou intervine preşedintele care invită reprezentanţii a cinci partide la palatul prezidenţial pe 27 noiembrie, şi în faţa camerelor de televiziune, Kekkonen a insistat pentru formarea unui „guvern de urgenţă", arătând că problemele ţării, în special creşterea şomajului, erau primordiale şi partidele trebuia să ajungă în consecinţă la o înţelegere, fie că le place, fie că

[52] Kekkonen acceptase idea de a continua cu încă un manadat prezidenţial, cu condiţia ca partidele politice să se pună de accord asupra modalităţii alegerii sale, astfel încât să nu mai fie nevoit să susţină o campanile de alegeri (avea 72 de ani). Pentru că partidele au tergivesrat, la 15 decembrie 1972, Kekkonen a declarat că nu se mai simte legat de promisiunea făcută. Panicate, la numai câteva zile de la declaraţia lui Kekkonen, şapte partide politice (conservatorii, liberalii, S.D.K.L., P.S.D., partidul de centru, partidul suedez şi cei 12 deputaţi ai Partidului Rural) au ajuns la un acord, prin care apreciau pentru prima dată unanim că prelungirea mandatului preşedintelui Kekkonen ar fi în interesul Finlandei şi al politicii sale externe. Se considera că în contextul internaţional dat este în interesul Finlandei contiuarea liniei Paasiviki-Kekkonen, iar pentru aceasta se făcea apel la preşedintele Kekkonen să rămână la dispoziţia ţării pentru continuarea mandatului. Pe de altă parte, preşedintele şi primul ministru Sorsa, după vizita la Moscova efectuată în acelaşi an 1972, au subliniat faptul că U.R.S.S. continua să manifeste încredere în preşedintele Kekkonen, considerat a fi cel mai în măsură să continue linie cunoscută de politică-externă. Telegrama lui M. Bălănescu nr. 039.610, din 29.12.1972, Helsinki către Bucureşti, AMAE, Problema 220/1973-Finlanda, Dosar 1855, 1-4.

nu. Din nou, partidele politice nu pot rezista şi formează guvernul nesocialist, de front popular, dorit de Kekkonen. Premier a devenit guvernatorul Laponiei, Martti Miettunen, un confident al preşedintelui. Guvernul era compus din social-democraţi, centrişti, liberali, reprezentanţi ai partidului suedez şi ai Ligii Democratice, precum şi doi tehnocraţi. Partidul Coaliţiei a fost lăsat în opoziţie. Guvernul nu s-a dovedit capabil a face faţă problemelor, iar în februarie 1976 era pe punctul de a demisiona, ceea ce Kekkonen nu a acceptat. Guvernul nu a primit însă susţinere pentru sectorul agricol şi în septembrie preşedintele a înlocuit guvernul de coaliţie Miettunen cu un guvern minoritar în care centriştii deţineau 9 portofolii, suedezii 3, liberalii 3, ultimul revenind unui expert. Premier a fost din nou numit Miettunen.[53] Cooperarea în guvern a fost însă întotdeauna o problemă. Centriştii susţineau o politică de reducere a deficitului comercial, în detrimentul reducerii şomajului, precum şi creşterea impozitului pe circulaţia mărfurilor.[54]

La mijlocul anilor 1970, Finlanda s-a aflat într-o situaţie de criză economică profundă. Criza petrolului din 1974 a afectat sever economia şi aşa cu probleme a ţării. Numărul şomerilor era de peste 60.000 la acel moment. În timpul celui de-al treilea guvern Miettunen (septembrie 1976-mai 1977) numărul şomerilor practic s-a dublat. În mai 1977, centriştii şi social-democraţii au ajuns în cele din urmă la o înţelegere şi s-a putut forma un nou guvern majoritar, sub conducerea lui Kalevi Sorsa, din care făceau parte social-democraţi, centrişti, comunişti şi reprezentaţi ai altor partide mai mici. Guvernul a încercat măsuri care să redreseze economia, dar criza nu a putut fi depăşită foarte repede, iar în februarie 1978 marca se devalorizează cu 8 procente, a treia devalorizare în decurs de un an. După o remaniere, guvernul va reuşi în mod surprinzător să adopte o serie de măsuri care au dus la îmbunătăţirea situaţiei economice.

În alegerile prezidenţiale din acelaşi an s-a dovedit din nou că Kekkonen pierduse din suportul popular. Dacă la primul sau mandat fusese ales de 260 de membri ai colegiului elector – obţinând 82,4% din voturi, în 1978 – la cel de-al cincilea mandat a obţinut doar 64,5% din voturi. Contracandidaţii săi, Veikko Vennamo şi Ahti M. Salonen, au obţinut prin comparaţie scoruri foarte mici.

În martie 1979, guvernul Sorsa a organizat noi alegeri parlamentare. Marea surpriză de această dată a fost Partidul Coaliţiei care a obţinut 47 de locuri, cu 12 mai multe decât în alegerile din 1975, devenind al doilea mare partid din parlament după P.S.D.. Alegerile au fost urmate de formarea în mai 1979 a unui cabinet de coaliţie, condus de Mauno Koivisto. Acesta includea social-democraţi, centrişti, radicali de stânga, suedezi şi liberali.[55] Un politician echilibrat şi interesat de menţinerea unei balanţe între venituri şi cheltuieli, primul ministru s-a aflat adesea în conflict cu dorinţele propriului partid, anume

[53] Häikiö 1992, 81-92.
[54] Paastela, 199.
[55] Jussila, Hentilä, Nevakivi (a), 315-317.

cele de a susține măriri salariale prea însemnate, precum şi cu centriştii în ceea ce priveşte politica agricolă. Treptat, în 1980, odată cu extinderea discuțiilor cu privire la viitorul preşedinte al Finlandei, între preşedinte şi primul ministru s-a aprins un conflict care a ieşit la lumină în aprilie. În august, Koivisto a intrat în conflict cu ministrul de externe (de curând preşedinte al Partidului de Centru), Paavo Väyrynen.

În septembrie, s-a anunțat că problemele de sănătate îl obligau pe şeful statului să-şi ia un concediu de boală, funcțiunile sale fiind trecute în sarcina şefului guvernului. În acest moment, popularitatea lui Koivisto a atins un nivel fără precedent, circa 60% dintre finlandezi sprijinindu-i candidatura la alegerile prezidențiale. Preşedintele nu şi-a mai putut reveni totalmente în ceea ce priveşte starea sa de sănătate. Aceasta îl va determina ca în toamna anului 1981 să-şi semneze demisia. Kekkonen părăsea funcția supremă în stat după un sfert de secol de dominație fără precedent asupra scenei politice. După Mannerheim, Kekkonen era al doilea preşedinte finlandez care renunța la funcție din cauza vârstei înaintate şi sănătății precare.[56]

[56] Miloiu, 2004-2005, 175.

Partea a XXIV-a

Întoarcerea la democraţia parlamentară. Viaţa politică finlandeză între 1982 şi 2008

Sfârşitul perioadei Kekkonen a însemnat începutul unei perioade marcate de descentralizare. La nivel naţional, puterea preşedintelui a început să scadă, în vreme ce influenţa primului ministru (a guvernului, în general), dar şi rolul parlamentului au crescut. Descentralizarea s-a manifestat nu numai la nivel politic, ci şi la nivel administrativ.[1] Deşi în timpul preşedinţiei lui Mauno Koivisto puterile prezidenţiale au fost reduse într-o anumită măsură, în comparaţie cu alte cazuri, rolul preşedintelui în Finlanda a rămas unul însemnat.[2]

În această perioadă parlamentarismul a fost consolidat nu numai prin modificarea anumitor practici politice, ci şi prin revizuirea Constituţiei. Amendamentele la Constituţie intrate în vigoare în octombrie 1991 au întărit rolul parlamentului cu privire la formarea guvernului şi au redus dreptul preşedintelui de a dizolva parlamentul – această iniţiativă revenind acum primului ministru. Condiţiile în care preşedintele poate revoca guvernul au fost, de asemenea, stabilite în detaliu, precizându-se că acesta nu poate revoca guvernul sau vreun ministru, dacă nu există o cerere de demisie sau un vot de neîncredere din partea parlamentului.[3]

Veştile despre starea de sănătate tot mai precară a preşedintelui Kekkonen au intensificat în 1981 manevrele P.S.D. şi ale Partidului de Centru în vederea obţinerii demisiei guvernului Koivisto. În august-septembrie 1981, preşedintele Partidului de Centru, Paavo Väyrynen, a încercat din nou să forţeze demisia guvernului, de această dată pentru considerente legate de buget. Väyrynen era convins că, în cazul formării unui nou guvern, Partidul de Centru urma să obţină o poziţie mai bună. La 11 septembrie 1981, preşedintele Kekkonen a intrat în concediu de boală, iar la 26 octombrie, a demisionat din motive de sănătate. Restul vieţii şi l-a petrecut la una dintre reşedinţele sale, Tamminiemi, unde a şi murit pe 31 august 1986.

După demisia lui Kekkonen, potrivit legilor finlandeze, primul ministru a preluat prerogativele preşedintelui până la alegerea unui nou preşedinte. În alegerile prezidenţiale din ianuarie 1982, social-democraţii l-au susţinut pe Mauno Koivisto. Participarea la vot a fost deosebită, 81,3%. În colegiul elector candidaţii au obţinut următoarele rezultate : Mauno Koivisto (P.S.D.) - 145 de voturi ; Harri Holkeri (Partidul Coaliţiei) - 58 ; Johannes Virolainen (Partidul de Centru) - 53 ; Kalevi Kivistö (Liga Democrată) - 32 ; Jan-Magnus Jansson

[1] Häikiö, 1992, 103.
[2] Petersson, 95.
[3] Esko Aho, „The president and government in Finland", în editor Immonen, 97-98.

(Partidul Suedez) - 11 ; Veikko Vennamo (Partidul Rural) - 1 ; Helvi Sipilä (Partidul Liberal) - 1. Prezența deosebit de mare la vot, în comparație cu alegerile anterioare, dovedea şi ea de fapt popularitatea lui Koivisto. Acesta a fost votat în zonele în care Kekkonen era foarte puțin susținut. Era, de asemenea, votat în principal de tineri, de clasa de mijloc, de locuitorii mediului urban şi de cei din sudul Finlandei.

În campania prezidențială, Koivisto nu a făcut apel la ideologie sau la discuțiile despre politica externă. Oamenii par a-l fi susținut ca o dovadă a dorinței lor de a se distanța de perioada Kekkonen. Koivisto a anunțat că va continua politica internă şi externă a preşedintelui Kekkonen, dar că abordarea sa se va asemăna cu cea a preşedintelui Paasikivi.[4] Aşteptările față de Koivisto nu erau uşor de îndeplinit. Finlandezii voiau de la acesta să fie diferit de Kekkonen, dar în acelaşi timp să asigure o continuitate.[5] Koivisto venea cu un imens capital de imagine şi popularitate câştigate în perioada în care îndeplinise funcția de ministru de finanțe, de preşedinte al Băncii Finlandei şi de premier.[6]

Moscova îl favoriza pe Ahti Karjalainen pentru funcția de preşedinte, iar nu pe Koivisto. Karjalainen însă nu a reuşit să fie ales în funcția de preşedinte al Partidului de Centru. A fost învins de către Johannes Virolainen care a şi devenit candidatul Partidului de Centru în alegerile prezidențiale.[7] În foarte scurt timp însă, Koivisto a obținut încrederea Moscovei, iar în iunie 1983, cu ocazia vizitei sale la Moscova, Iuri Andropov declara: „Noi, în Uniunea Sovietică, am ajuns la un profund respect pentru aceşti lideri [Paasikivi, Kekkonen, Koivisto] ai țării noastre vecine, politicieni serioşi, demni de încredere, cinstiți, patrioți ai țării lor, oameni sincer devotați cauzei păcii".[8] După vizita de la Moscova, Koivisto a primit la Helsinki vizita vicepreşedintelui american George Bush, stabilind relații personale cu viitorul succesor al lui Reagan.[9] În cadrul campaniei electorale din 1982, Koivisto a avut de lămurit două întrebări esențiale. Acestea priveau politica externă a Finlandei, în speță relațiile cu U.R.S.S., şi „natura socialismului" său. Când un ziarist l-a întrebat pe Koivisto, cu intenția de a-l pune în dificultate, despre viitoarele relații cu U.R.S.S., Koivisto a răspuns că nu este nimic de discutat în această privință. Răspunsul acesta i-a adus o şi mai mare popularitate. La cea de-a doua întrebare a răspuns declarându-se un „social-democrat nelegat de partid".[10]

În anii 1980, sistemul parlamentar finlandez a fost caracterizat de un înalt consens. Probleme politice majore nu au existat. Reputația preşedintelui Mau-

[4] Häikiö, 1992, 103-104.
[5] Ulpu Marjomaa, *100 faces from Finland a biographical kaleidoscope* (Helsinki Finnish Literature Society, 2000, Studia biographica, 2), 237.
[6] Ibid., 228.
[7] Kirby 2006, 277.
[8] Allison, 155-156.
[9] Jussila, Hentilä, Nevakivi, 1999 (a), 327.
[10] Marjomaa, 237.

no Koivisto a putut transcende barierele tradiționale ale politicii. În 1982, el a fost votat de peste 60% dintre votanți, iar în 1988, a obținut cu 15% mai multe voturi peste rezultatul partidului său în alegeri.[11] „Fenomenul Koivisto" ținea de personalitatea puternică a acestuia, iar partidul său nu a putut beneficia foarte mult de asocierea cu acesta în alegeri.

În timpul primului mandat al lui Koivisto, parlamentarismul a fost consolidat[12], în vreme ce rolul preşedintelui a scăzut. Cu alte cuvinte, un sistem politic dominat de preşedinte a fost înlocuit de adevărate coaliții de guvernare, iar principalul semn al renunțării la „autoritarismul" de tip finlandez a fost stabilitatea guvernelor, care se bazau acum pe o puternică majoritate parlamentară. În 1982, s-a încheiat perioada guvernelor de front popular, nesocialiste. După alegeri, Koivisto a anunțat că doreşte ca Partidul de Centru să numească premierul, dar pentru că acesta a refuzat oferta din cauza conflictelor interne de partid, Kalevi Sorsa, preşedintele P.S.D., a devenit premier.[13] Noul guvern a intrat în funcție la 19 februarie 1982. Era format din 5 social democrați, 6 centrişti, 2 suedezi, 1 expert şi 3 comunişti (Liga Democrată a Poporului Finlandez). Koivisto nu a folosit menținerea democrat popularilor în guvern pentru a se asigura de păstrarea bunelor relații cu Estul. Din decembrie 1982, S.K.D.L. nu a mai făcut parte din guvern, cei trei reprezentanți ai săi fiind înlocuiți de Partidul Popular Finlandez.[14]

În alegerile generale din martie 1983, P.S.D. a obținut 57 de mandate parlamentare, cu 5 mai mult decât în alegerile anterioare. Partidul Coaliției a obținut 44, cu 3 mai puține; Partidul de Centru – 38, cu 2 mai multe; S.K.D.L. – 27, cu 8 mai puține; Partidul Rural – 17, cu 10 mai multe; Partidul Suedez – 11, cu unul mai mult; iar Partidul Verde a intrat pentru prima dată în parlament cu ocazia acestor alegeri, obținând 2 mandate. Acest rezultat arăta atât creşterea interesului general pentru problemele de mediu, cât şi o angajare politică în această direcție. Pentru prima dată în Finlanda a fost creat, în 1983, un minister al mediului. În aceste alegeri Partidul Constituțional a obținut 1 mandat în parlament, cu unul mai mult decât în alegerile din 1979. Noul gu-

---

[11] Kyösti Pekonen, *Charismatic leadership and the role of image in modern politics. Charismatic effects and the problem of political presence: the case of Finland in the 1980s* (Studia politica Jyväskyläensia, no. 2/1989, Jyväskylä, 1989), 1.

[12] Printre factorii care au facilitat creşterea influenței parlamentului s-au numărat: refuzul lui Koivisto de a interveni în afacerile interne, încheierea războiului rece, diferența minoră între ideologiile principalelor partidelor politice şi o mare dorință de realizare a consensului şi de evitare a conflictului. Aceste modificări petrecute la nivelul culturii politice aveau să fie instituționalizate de reforma constituțională care va duce la adoptarea Constituției din 2000. Lavery, 146.

[13] Häikiö, 1992, 105.

[14] Deşi guvernul şi-a început activitatea sub semnul consensului, în toamna lui 1982, au apărut primele semne de tensiune ca urmare a devalorizării repetate a mărcii finlandeze. Guvernul a decis să reacționeze prin creşterea impozitului cu 2%, ceea ce comuniştii nu au acceptat. În cele din urmă, se ajunge la o înțelegere cu privire la acest aspect, dar S.K.D.L. va părăsi totuşi guvernul în decembrie pentru că votase în parlament împotriva creşterii cheltuielilor militare. După părăsirea guvernului de către S.K.D.L. şi după alegerile generale din 1983, P.S.D. şi Partidul de Centru nu au mai luat în considerare posibilitatea participării SKP la guvernare, ceea ce a reprezentat o situație complet nouă în politica finlandeză. Această decizie se explică şi prin rezultatele tot mai modeste ale S.K.D.L. în alegeri. Paastela, 217-219.

vern, Kalevi Sorsa IV, s-a format pe 6 mai 1983 şi s-a menținut în funcție până în aprilie 1987, fiind compus din 5 social-democrați, 7 centriști, 2 suedezi, 1 expert şi 2 reprezentanți ai Partidului Rural.[15]

Rezultatele alegerilor generale din 1983 au arătat că viața politică în Finlanda traversa o perioadă de profunde transformări. Rearanjarea scenei politice interne s-a produs pe fondul descreşterii presiunilor externe exercitate de U.R.S.S., care avea probleme interne tot mai mari. Totuşi în politica externă Koivisto a menținut bunele relații cu U.R.S.S.. În 1983, a fost prelungit Tratatul de Prietenie pentru o perioadă de 20 de ani. În situații de criză, precum aceea din 1984, când o rachetă sovietică a lovit teritoriul finlandez în apropierea graniței norvegiene, sau cea marcată de dezastrul nuclear de la Cernobîl din 1986, Finlanda a evitat să exprime poziții care ar fi putut nemulțumi U.R.S.S..[16] Intenția acesteia în politica externă era încă aceea de a rămâne în afara tensiunilor internaționale.[17] Politica externă a lui Koivisto avea la bază estimarea că U.R.S.S. va continua să existe, chiar dacă, aşa cum credea preşedintele finlandez, avea să cunoască treptat o dezvoltare liberală şi democratică sub conducerea lui Gorbaciov. Dezintegrarea Uniunii Sovietice a fost urmată de un nou tip de politică externă, Finlanda orientându-se în anii 1990 mai mult spre vest şi mai puțin spre est. În septembrie 1991, Finlanda a ieşit de sub incidența tratatului din 1948 şi de sub cea a unor restricții impuse de Tratatul de Pace de la Paris.[18]

Prima sarcină a guvernului Sorsa IV a fost aceea de a-l înlătura pe Ahti Karjalainen de la conducerea Băncii Finlandei, motivul nemulțumirii fiind dependența acestuia de alcool. Karjalainen a fost, de asemenea, înlocuit de la conducerea Comisiei Economice Fino-Sovietice. Locul său a fost luat de către primul ministru Sorsa. Paavo Väyrynen a devenit ministru de externe şi vicepremier. Problemele care au apărut la nivelul relațiilor de schimb dintre Finlanda şi U.R.S.S. au fost puse de Väyrynen în responsabilitatea lui Sorsa, noul preşedinte al Comisiei Fino-Sovietice, anunțând public că el prevede prăbuşirea schimbului cu Estul, ceea ce a determinat unele grupuri de interese din mediul politic să sprijine anumite formațiuni politice. Mânat de dorința de a reveni la poziția de putere pe care Partidul de Centru o deținuse în timpul preşedinției lui Kekkonen, Väyrynen a încheiat, la sediul Nokia, la începutul lui 1987, un acord secret cu Partidul Coaliției şi Partidul Suedez. Potrivit acestui acord, cele trei partide se angajau să participe la formare unui guvern majoritar condus de Partidul de Centru, cu sau fără participarea P.S.D., executiv în care Väyrynen urma a fi premier.[19] Koivisto s-a simțit ofensat de această înțelegere care îi afecta direct dreptul de a numi premierul şi a numit după alegerile parlamen-

[15] Jussila, Hentilä, Nevakivi (a), 325-326; 366-368.
[16] Kirby 2006, 278-279.
[17] Mauno Koivisto, *Landmarks. Finland in the World* (Helsinki Kirjayhtymä, 1985), 151.
[18] Marjomaa, 239.
[19] Jussila, Hentilä, Nevakivi (a), 326-328.

tare un nou tip de coaliție, așa-numita coaliție albastră-roșie, având ca principali parteneri pe conservatori şi pe social-democrați.[20]

Alegerile parlamentare din 1987 au adus noi schimbări în viața politică internă finlandeză. P.S.D. a obținut 56 de mandate parlamentare, cu 1 mai puțin decât în alegerile anterioare ; Partidul Coaliției – 53, cu 9 mai multe ; Partidul de Centru – 40, cu 2 mai multe; S.K.D.L. – 16, cu 10 mai puține ; Partidul Rural – 9, cu 8 mai puține ; Partidul Suedez – 13, cu 2 mai multe ; Partidul Creştin al Muncitorilor – 5, Partidul Verde – 4 ; Alternativa Democratică – 4. Preşedintele Koivisto şi P.S.D. au evitat planurile înțelegerii de la Nokia şi au format un guvern de coaliție compus astfel: P.S.D. (8 ministere), Partidul Coaliției (6), Partidul Rural (8), Partidul Suedez (2). Premier a fost numit Harri Holkeri (Partidul Coaliției), iar ministru de externe – Kalevi Sorsa. Acesta a fost ulterior (în 1989) înlocuit de Pertti Paasio, noul preşedinte al P.S.D.. Deşi din guvern nu făceau parte nici S.K.D.L., nici Partidul de Centru, tradițional considerate garantele politicii de prietenie față de U.R.S.S., vecinul de la Est nu a exprimat niciun fel de protest. Cabinetul, în ciuda unor remanieri, s-a menținut până în 1991.

Principala sarcină a guvernului Holkeri a fost aceea de a reforma sistemul fiscal şi de a liberaliza sistemul bancar.[21] Guvernul a avut, de asemenea, în vedere politici care să reducă şomajul şi inflația, să sporească competitivitatea produselor finlandeze şi să îmbunătățească exportul (în acest sens au fost susținute prin programe guvernamentale cercetarea, dezvoltare, marketingul). În consecință, exportul către Occident a cunoscut o dezvoltarea spectaculoasă, prețurile de producție s-au stabilizat, iar dacă PIB-ul Finlandei era în 1970 pe locul al şaptesprezecelea între țările OECD, în 1986 ajunsese pe locul al treisprezecelea. În 1988, potrivit Băncii Mondiale, Finlanda era a opta cea mai bogată țară din lume, criteriul luat în considerare fiind PIB-ul.[22]

Alegerile prezidențiale din 1988 sunt considerate a fi fost primele alegeri complet libere şi reale după 1937. Koivisto a fost reales fără probleme, cu 128 de voturi, urmat fiind de Paavo Väyrynen (68 de voturi), Harri Holkeri (63), Kalevi Kivistö (26), Veikko Vennamo (7). Alegerile prezidențiale nu au afectat guvernul, care şi-a continuat activitatea până în aprilie 1991. În ciuda victoriei lui Koivisto, influența P.S.D.-ului continua să scadă. Declinul în suportul popular pentru P.S.D. se manifestă de-a lungul întregii decade 1980. La sfârşitul anilor 1980, problemele din S.K.D.L. şi ruperea SKP au dus în cele din urmă la disoluția S.K.D.L.. În 1990, un nou partid, Uniunea de Stânga, a înlocuit-o. Majoritatea reformistă a S.K.D.L. şi S.K.L. au intrat în noul partid. În acelaşi timp mişcarea comunistă s-a divizat.[23]

[20] Lavery, 145.
[21] Häikiö 1992, 113-115.
[22] Jussila, Hentilä, Nevakivi (a), 330-331.
[23] Häikiö, 1992, 115-116.

Alegerile prezidențiale din 1988 au inclus un prim element de alegere directă. Votanții au primit două buletine de vot, unul pentru electori şi unul pentru preşedinte. Dacă niciun candidat prezidențial nu obținea cel puțin 50% dintre voturi, atunci colegiul elector urma a alege preşedintele. Pentru că a obținut doar 47,9% dintre voturi, Koivisto a fost ales în cel de-al doilea său mandat cu 128 de voturi în colegiul electoral.[24]

Alegerile parlamentare din 1991 au marcat victoria strălucită a Partidului de Centru care a obținut 55 de mandate parlamentare, cu 15 mai multe decât în alegerile anterioare. P.S.D. i-a urmat cu 48 de mandate, Partidul Coaliției cu 40, Alianța de Stângă cu 19, Partidul de Stânga cu 12, Partidul Verde cu 10, Liga Creştină cu 8, Partidul Rural cu 7, Partidul Popular Finlandez cu 1. După alegeri, P.S.D., care obținuse cu 8 mandate mai puțin decât în alegerile anterioare, decide să rămână în opoziție. Se formează un guvern majoritar nesocialist, condus de Esko Aho. Partidului de Centru îi revin 8 ministere, Partidului Coaliției – 6, Partidului Suedez – 2, Uniunii Creştine – 1. Guvernul nu îşi începe activitatea în condițiile cele mai fericite şi are de înfruntat o puternică recesiune economică ale cărei semne începuseră a se arăta încă din timpul alegerilor.[25]

Deşi anii 1980 au marcat o creştere economică fără precedent, mai ales la nivelul productivității, sfârşitul anilor 1980 şi începutul anilor 1990 au cunoscut o criză economică profundă, influențată de căderea Uniunii Sovietice şi de sfârşitul comerțului şi al relațiilor bilaterale cu aceasta, dar şi de încercările Finlandei de a lega marca de Unitatea Monetară Europeană. Guvernul Esko Aho (26 aprilie 1991-aprilie 1995) încearcă să adopte o serie de măsuri care să reducă efectele crizei, dar nu reuşeşte. În 1992, deficitul bugetar era de 72 de miliarde de mărci, aproape 15% din PIB. Peste 400.000 de locuri de muncă au dispărut în timpul recesiunii. Pentru salvarea sistemului bancar de la prăbuşire erau necesare peste 40 de miliarde de mărci. Măsurile de reducere a cheltuielilor au fost implementate în etape succesive, până în 1994. Economia şi-a revenit remarcabil de repede din această criză. În şapte ani volumul exportului s-a dublat, iar structura economiei a cunoscut schimbări majore.[26] Cel mai mult a fost afectată piața muncii. De altfel, aceasta este şi cea care şi-a revenit cel mai greu, şi nu în totalitate. La zece ani de la sfârşitul crizei, şomajul era încă ridicat (10%), iar cei mai mulți dintre aceşti şomeri nu aveau şanse mari de a fi angajați din cauza vârstei şi a lipsei de abilități în cadrul noi economii informatizate şi tehnologizate. În timpul acestei crize, a apărut categoria muncitorului sărac, iar cea mai mare parte a acestei categorii era formată din familii cu copii, amenințate să rămână mereu parte a unei subclase sociale. Chiar şi după 10 ani de la această criză numărul finlandezilor foarte săraci a continuat să crească, chiar dacă prin comparație cu standardele internaționale ei rămân puțini în

[24] Lavery, 161.
[25] Häikiö 1992, 121.
[26] Kirby 2006, 291-293.

cifre absolute. Este foarte posibil ca multe dintre aceste probleme legate de şomaj să se fi produs şi în absența crizei economice din anii 1990, ca urmare a schimbărilor produse la nivelul structurii economiei şi a creşterii competitivității lumii economice.[27]

Pentru că Mauno Koivisto a refuzat să mai participe la alegerile prezidențiale din 1994, P.S.D. a numit drept candidat pe Martti Ahtisaari, un outsider în viața politicăa finlandeză.[28] Pentru alegerile prezidențiale din 1994, colegiul electoral a fost abolit. Dacă niciunul dintre candidați nu obținea cel puțin 50% dintre voturi, urma ca un al doilea tur de scrutin între primii doi clasați să fie organizat după trei săptămâni de la primul. Primii doi clasați au fost Martti Ahtisaari (P.S.D.), un diplomat de carieră, şi ministrul apărării, Elisabeth Ruth (Partidul Suedez). Cel dintâi a obținut 25,9% din voturi, iar cea din urmă, 22 %. În cel de-al doilea tur, Ahtisaari a obținut victoria cu 53,9%, față de 46,1% cât a obținut Ruth.[29] Rezultatul său în alegeri a fost într-o anumită măsură o surpriză. Cei mai mulți dintre susținătorii candidaților înfrânți în primul tur, Raimo Ilaskivi şi Paavo Väyrynen, anunțaseră acum sprijinul pentru Rehn, iar sondajele de opinie o plasau tot pe aceasta pe primul loc cu peste 50%.[30]

Odată ales, Martti Ahtisaari a dorit un rol mai activ pentru preşedinte decât predecesorul său. În fiecare lună vizita o altă provincie finlandeză şi se implica în numirea funcționarilor publici.[31] Ahtisaari era o persoană energică, mobilă, care iubea aparițiile publice şi care în scurtă vreme intră în conflict cu propriul partid, P.S.D., şi în competiție cu guvernul (spre exemplu, în campanie promite eradicarea şomajului). Discursul populist a părut să-i convingă pe finlandezi în primii doi ani ai preşedinției sale, ani când obținea scoruri mari în cadrul sondajelor de opinie. În anii 1997 şi 1998 însă, popularitatea sa scade dramatic, locul lui fiind luat în preferințele publicului de către Elisabeth Rehn.[32]

Preşedinția lui Ahtisaari nu a debutat sub cele mai bune auspicii. Premierul Esko Aho nu a considerat necesar să demisioneze, aşa cum se întâmpla de regulă după alegerea unui nou preşedinte. Diferența de opinii dintre preşedinte şi guvern se manifesta mai ales în ceea ce privea reprezentarea externă a Finlandei. Preşedintele dorea să îşi asume un rol mai activ în reprezentarea politică a Finlandei în exterior. Aho însă era de părere că în noul context al relațiilor cu Uniunea Europeană, guvernul trebuia să aibă atribuții extinse de reprezentare pe plan extern. Aceste discuții au încetat în momentul în care, după alegerile parlamentare din 1995, s-a format un nou guvern sub conducerea lui Paavo Lipponen.

---

[27] Lavery, 159-160.
[28] Jussila, Hentilä, Nevakivi (a), 349.
[29] Pertti Pesonen, Olavi Riihinen, *Dynamic Finland the political system and the welfare state* (Helsinki Finnish Literature Society, 2002, Studia Fennica , Historica, 3), 170-171.
[30] Marjomaa, 55.
[31] Häikiö 1992, 7.
[32] Jussila, Hentilä, Nevakivi, 1999 (a), 348-351.

Principalele elemente ale politicii externe a lui Ahtisaari au fost promovarea sistemului european de securitate colectivă, cooperarea nordică şi o politică de securitate care să nu presupună aderarea la NATO. Deosebit de important în politica externă a Finlandei a fost momentul organizării la Helsinki a unui summit pe 20-21 martie 1997, în cadrul căruia Boris Elţîn şi Bil Clinton au căzut de acord asupra principiilor de lărgire a NATO, a continuării dezarmării şi a unor puncte economice. Un alt element important pentru politica externă finlandeză a fost participarea directă a lui Ahtisaari (alături ministrul de externe rus Viktor Cernomyr) în negocierea încheierii războiului din Kosovo în 1999. Rezultatul pozitiv al acestei negocieri a adus o deosebit de pozitivă publicitate Finlandei pe plan extern. Pentru că Ahtisaari refuză să participe la alegerile prezidențiale din 2000, P.S.D. îşi va desemna candidatul în persoana Tarjei Halonen, la acea dată ministru de externe.[33]

Alegerile parlamentare din 1995 au fost marcate de efectele crizei economice, de şomaj şi de datoria națională. P.S.D. a reuşit o victorie importantă, obținând cu 15 mai multe locuri decât în alegerile anterioare. S-a format, pe 13 aprilie 1995, un nou guvern de coaliție, aşa-numitul guvern „curcubeu", alcătuit din 5 social-democrați, 2 suedezi, 2 membri ai Alianței de Stânga, 2 ai Coaliției şi un expert. Premier a fost numit Paavo Lipponen (P.S.D.). Iiro Viinanen, cunoscut pentru politica sa sever austeră din guvernul anterior, a devenit ministru al finanțelor. În aceste alegeri, un partid nou, Tinerii Finlandezi, a obținut 2 locuri în Parlament. [34] Rezultatele electorale ale principalelor partide s-au cuantificat în număr de mandate parlamentare şi procente astfel: P.S.D. – 63 (28,3%), Partidul de Centru – 44 (19,9%), Partidul Coaliției – 39 (17,9%), Alianța de Stânga – 22 (11,2%), Partidul Suedez – 12 (5,1%), Partidul Verde – 9 (6,5%), Liga Creştină 7 (3,0%).[35]

Uniunea Națională Patriotică, IKL este un partid de extremă dreapta, creat în 1993, care prin chiar numele său îşi arată nostalgia pentru Mişcarea Patriotică de extremă dreapta din Finlanda interbelică (tot IKL). Partidul susține idealul unei Finlande Mari, promovează sentimente şovine şi naționaliste şi adesea adoptă sloganuri ale extremei drepte europene, precum „poporul nostru pe primul loc!". Datorită simbolurilor şi retoricii fasciste este considerat un partid de extremă dreapta tradițional. Nu a participat la alegeri însă. Un alt partid de extremă dreapta este Grupul de Reformă, creat în 1998, care în alegerile parlamentare din 1999 a obținut 1,1% din voturi, cu un discurs populist, xenofob şi şovin.[36]

Alianța de Stânga s-a format în 1990 pe baza S.K.D.L. (Liga Democrată) şi a SKP (Partidul Comunist). Partidul Verzilor a fost fondat în 1987 şi înregistrat în 1988, dar el a funcționat încă de la începutul anilor 1980. După cum am

[33] Marjomaa, 57-57.
[34] Häikiö, 1992, 4-5.
[35] Pesonen, Riihinen, 146
[36] Piero Ignazi, *Extreme right parties in Western Europe* (Oxford: Oxford Univ. Press, 2003), 160.

spus deja, în 1983 Verzii au obținut două locuri în parlament. Guvernul lui Paavonen a inclus primul ministru verde din istoria Finlandei. Partidul Coaliției reprezenta în guvern interesele grupurilor industriale. Viinanen a fost înlocuit la ministerul de finanțe, după ce a părăsit politica pentru afaceri, de către Sauli Niinistö. Principala sarcină a guvernului a fost să facă față efectelor crizei. Deşi guvernul anunțase intenția de reducere drastică a şomajului, numărul şomerilor continuă să fie crescut. În domeniul financiar rezultatele măsurilor guvernamentale nu au fost spectaculoase, în domeniul reformelor sociale şi administrative se obțin însă importante progrese. Prin reforma drepturilor constituționale ale cetățenilor, s-a continuat modernizarea cadrului juridic şi social. Printr-un amendament constituțional din 1 august 1995, cetățenilor le era garantat „dreptul la autodezvoltare, indiferent de mijloace". Această lege înlătura vechea regulă potrivit căreia o lege urma să fie supusă din nou votului parlamentar abia după noi alegeri în cazul în care o treime din Eduskunta vota în acest sens. Aceasta a permis guvernului să aplice în condiții optime programul său de austeritate. Guvernul Lipponen a efectuat şi o nouă reformă administrativă care a limitat numărul departamentelor administrative de la unsprezece la cinci. Dintre fostele departamente, numai Laponia şi Oulu au rămas.[37] După câțiva ani de criză economică, în anii 1994-1997, Finlanda s-a redresat, ceea ce i-a permis continuarea politicii de apropiere de Europa şi aderarea la UE în 1995.[38]

Reforma politică a continuat de-a lungul întregului deceniu 1990. Constituția din 1999 a redus rolul preşedintelui în formarea guvernului.[39] Această Constituție, intrată în vigoare la 1 martie 2000, presupunea limitarea atribuțiilor preşedintelui, multe dintre acestea revenind acum parlamentului şi guvernului. Potrivit noii Constituții, preşedintele conduce politica externă a țării „în cooperare cu guvernul". Preşedintele poate dizolva parlamentul şi poate cere noi alegeri doar la cererea premierului. Cabinetul era responsabil de menținerea relațiilor cu UE.[40]

Alegerile parlamentare din 1999 au adus următoarele rezultate principalelor partide : P.S.D. - 51 (22,9%), Partidul de Centru – 48 (22,4%), Partidul Coaliției – 46 (21,0%), Alianța de Stânga -20 (10,9%), Partidul Suedez - 11 (7,3%), Partidul Verde - 11 (7,3%), Liga Creştină – 10 (4,2%).[41] Pe 15 aprilie 1999 a intrat în funcție cel de-al doilea guvern Lipponen, în care erau reprezentate P.S.D. (6 miniştri), Partidul Coaliției (6), Partidul Suedez (2), Alianța de Stân-

[37] Jussila, Hentilä, Nevakivi, (a), 343-346.
[38] Aderarea europeană a avut o anumită influență asupra coeziunii şi ideologiei partidelor politice finlandeze, chiar dacă nu a dus la apariția unor partide noi sau la ruperea celor vechi. Partidele finlandeze au fost divizate mai ales de chestiunile legate de organizarea instituțională, cum ar fi puterile parlamentului european. Tapio Raunio and Teija Tiilikainen, *Finland in the European Union*, with a foreword by Paavo Lipponen (London, Frank Cass, 2003), 47-62.
[39] Pesonen, Riihinen, 181.
[40] Lavery, 162.
[41] Pesonen, Riihinen, 146.

ga (2), Partidul Verde (1) şi 1 expert.[42] Acest cabinet s-a menținut până pe 17 aprilie 2003, având ca ministru de externe pe Tarja Halonen până în 2000 şi apoi pe Erkki Tuomioja (2000-2003), iar ca ministru de finanțe pe Johannes Koskinen.[43] Guvernul a fost susținut în parlament de 143 de parlamentari, în vreme ce Partidul de Centru, opoziția, era susținut doar de 60 de membri ai parlamentului. Guvernul a fost interesat de problemele de pe piața muncii unde prin politicile sale a înregistrat o serie de succese.[44]

Alegerile prezidențiale din 16 ianuarie 2000 au plasat pe Tarja Halonen (P.S.D.) pe primul loc, cu 40% dintre voturim şi pe Esko Aho (Partidul de Centru) pe cel de-al doilea cu 34,4% din voturi. În cel de-al doilea tur de scrutinm Tarja Halonen a obținut victoria cu 51,6% față de 48,4% obținute de Aho. Tarja Halonen este prima femeie devenită preşedinte al Finlandei. În 2000, doar alte patru state aveau femei în această funcție : Irlanda, Letonia, Sri Lanka şi Panama. Deşi 1 martie 2000 este nu numai ziua în care Halonen a devenit preşedintele Finlandei, ci şi ziua în care noua Constituție a Finlandei a intrat în vigoare, sunt voci care consideră că evenimentul cel mai important a fost cel dintâi : alegerea unei femei într-o funcție atât de înaltă în stat.[45]

Alegerea lui Halonen în fruntea țării a însemnat, din mai multe puncte de vedere un moment de cotitură. Halonen, în calitatea sa de avocat, se remarcase în susținerea legilor privind protejarea minorităților sexuale. Între 1995-2000, îndeplinise funcția de ministru de externe, Mai mult, ea se declarase atee într-un stat predominant protestant şi în plus era în acel moment o mamă singură (ulterior s-a căsătorit cu Pentti Arajärvi). În cel de-al doilea tur de scrutin, Aho a invocat în campanie faptul că Halonen nu împărtăşeşte aceleaşi „valori familiale" ca votanții. Totuşi Tarja Halonen a avut trei factori care i-au adus succesul. În primul rând, Halonen fusese ministru de externe în perioada în care Finlanda deținuse preşedinția UE, iar încrederea oamenilor în ea se datora şi abilității cu care a condus politica externă în acea perioadă. Apoi şi-a început campania foarte târziu, abia după ce s-a încheiat preşedinția finlandeză a Uniunii Europene. A reprezentat prin urmare o figură nouă, proaspătă, la sfârşitul unei lungi campanii electorale. Şi în cele din urmă, a avut susținerea principalelor organizații de stânga, P.S.D., Alianța de Stânga şi SAK (Organizația Centrală a Sindicatelor Finlandeze). În cel de-al doilea tur de scrutin multe dintre femeile care nu au votat niciodată cu stânga au susținut-o acum pe Tarja Halonen, cu care se identificau – era ea însăşi o femeie care muncea şi care s-a afirmat muncind.[46]

---

[42] Jussila, Hentilä, Nevakivi (a), 346-347.
[43] http://www.vn.fi/tietoa-valtioneuvostosta/hallitukset/en.jsp, accesat la 1 octombrie 2008.
[44] Paavo Lipponen´s second government´s first year in office, la http://virtual.finland.fi/netcomm/news/showarticle.asp?intNWSAID=14939&intIGID=&intCatID=607&CatTypeNumber=3&LAN=EN&contlan=&Thread=&intThreadPosition=1, accesat la 1 octombrie 2008.
[45] Pesonen, Riihinen, 171-175.
[46] Lavery, 161-162.

La 17 aprilie 2003, a intrat în funcțiune guvernul Anneli Jäätteenmäki. Guvernul s-a menținut până pe 24 iunie 2003. Anneli Jäätteenmäki este licențiată în drept, între 1981-2004 a fost membru al parlamentului finlandez, între 1994-1995, ministru de justiție, între 1987-1994, membru al delegației finlandeze la Consiliul Nordic, iar între 2002-2003, preşedinte al Partidului de Centru.[47] Conform noii constituții, Halonen a însărcinat-o pe Anneli Jäättenmäki cu formarea guvernului. Astfel ea este primul premier femeie din istoria Finlandei. Jäättenmäki a format un cabinet de coaliție din care făceau parte Partidul de Centru, P.S.D. şi Partidul Suedez. Jumătate dintre membrii acestui cabinet erau femei. În scurt timp însă a izbucnit un scandal legat de unele afirmații făcute de Jäättenmäki în timpul campaniei electorale. Afirmase, pe baza unor materiale secrete obținute ilegal, că premierul Lipponen intenționa să ducă Finlanda alături de coaliția americană care a invadat Irakul în 2003. Scandalul a obligat-o să demisioneze după mai puțin de două luni de guvernare. Matti Vanhanen a înlocuit-o pe Jäättenmäki atât în funcția de premier, cât şi în cea de preşedinte al Partidului de Centru.[48] În 2004 Tribunalul Helsinki a achit-o de orice învinuire.

Finlandezii au fost suficient de mulțumiți de Tarja Halonen, încât în 2006 să o aleagă din nou pentru un al doilea mandat prezidențial. În aceste alegeri Tarja Halonen (P.S.D.) a obținut în primul tur 46,3% din voturi, aproximativ 1,4 milioane de voturi. Contracandidații săi au obținut următoarele rezultate: Sauli Niinistö (Partidul Coaliției) 24,1% , aproximativ 0,7 milioane de voturi ; Matti Vanhanen (Partidul de Centru) 18,6%, aproximativ 0,5 milioane de voturi; Heidi Hautala (Liga Verde) 3,5%, Timo Soini (Adevărații Finlandezi) 3,4%, Bjarne Kallis (Democrat Creştini) 2,0%, Henrik Lax (Partidul Suedez) 1,6% şi Arto Lahti (independent) 0,4%.[49] În cel de-al doilea tur, desfăşurat pe 29 ianuarie 2006, Halonen a obținut 51,8%, iar Niinistö – 48,2%.[50]

Alegerile parlamentare din 2003 au adus următoarele rezultate principalelor partide : P.S.D. - 24,5% față de 22,9% obținute în alegerile anterioare, Partidul de Centru – 24,7% față de 22,4%, Partidul Coaliției – 18,06% față de 21,%, Alianța de Stânga 9,9% față de 10,9%, Partidul Verde 8% față 7,3%.[51] Pe 23 iunie 2003, s-a format cabinetul de coaliție condus de Matti Vanhanen în care

[47] http://www.annelijaatteenmaki.net/in-english , accesat la 1 octombrie 2008.
[48] Lavery, 162-163. Vezi, de asemenea, *Helsinki Sanomat*, international edition, 9,12,17,20, 28 mai 2003, respectiv 9, 16, 18,19 iunie 2003.
[49] Statistics Finland, presidential elections 2006, *Confirmed election result. First round. Number of votes cast for the candidates and percentage of accepted votes cast in the Presidential elections in 2006, 7.02.2006*, la https://stat.fi/til/pvaa/tau_en.html, accesat la 1 octombrie 2008.
[50] Statistics Finland, presidential elections 2006, *First and second round. The numbers of votes cast for the candidates in the Presidential election on 29 January 2006 and the difference in percentage points both to the votes cast in the first round in 2006 and to the votes cast for the corresponding candidates in the second round in 2000 by constituency, 7.02.2006*, la https://stat.fi/til/pvaa/tau_en.html, accesat la 1 octombrie 2008.
[51]Relative support for the major parties in parliamentary elections, 1945-2003 (%), la https://stat.fi/tk/he/vaalit/vaalit2003/vaalit2003_vaalitilastot_aspuoluekannatus.html, accesat la 1 octombrie 2008.

au fost reprezentate Partidul de Centru, Partidul Social Democrat şi Partidul Suedez. Licenţiat în ştiinţe sociale, preşedinte al Partidului de Centru, Vanhanen a fost, între 17 aprilie 2003 şi 24 iunie 2003 ministru al apărării, iar între 1991 şi 2000, membru al parlamentului finlandez.[52] Primul cabinet Vanhanen, un guvern de coaliţie, a fost format din miniştri ai P.S.D., ai Partidului Suedez şi ai Partidului de Centru.

Alegerile parlamentare din 2007 aveau să confirme Partidul de Centru ca fiind cel mai important din parlament. Partidul de Centru a obţinut în aceste alegeri 51 de mandate parlamentare, fiind votat de 23,1% dintre cei care s-au prezentat la vot. Partidul Coaliţiei a obţinut 50 de locuri în parlament, cu un procent de 22,3%, urmat de P.S.D. cu 45 de locuri şi 21,4%, Alianţa de Stânga cu 17 locuri şi 8,8%, Liga Verde cu 15 locuri, respectiv 8,5%, creştin-democraţii cu 7 locuri şi 4,9%, Partidul Suedez cu 9 locuri şi 4,5%, Adevăraţii Finlandezi cu 5 locuri, respectiv 4,1% din voturi. Partidul Coaliţiei a fost adevăratul învingător în aceste alegeri, căci a obţinut cu 3,7% mai multe voturi comparat cu alegerile anterioare, deci cu 10 mai multe locuri în parlament. P.S.D. în schimb a obţinut cu 3% mai puţine voturi decât în 2003, devenind al treilea mare partid din parlament, după Partidul de Centru şi Partidul Coaliţiei. La vot s-au prezentat cu această ocazie doar 67,9% dintre cetăţenii cu drept de vot, ceea ce a reprezentat cu 1,8% mai puţin decât în 2003.[53] În toamna anului 2007, 58% dintre finlandezi declarau că au încredere în guvern, în vreme ce încrederea în parlament era de 65%.[54]

Ca urmare a alegerilor parlamentare din martie 2007, pe 19 aprilie 2007, s-a format un nou guvern de coaliţie, al doilea cabinet Vanhanen, coaliţia de până atunci fiind înlocuită de o alta, de centru-dreapta, „albastru-verde", formată din Partidul de Centru, conservatorii moderaţi ai Partidului Coaliţiei, Liga Verde şi Partidul Suedez.[55] Din cei 20 membri ai cabinetului, 12 erau femei. Pentru prima dată în istorie femeile erau mai multe decât bărbaţii în guvern.[56] În programul de guvernare, noul cabinet a venit cu intenţia de a scădea rata şomajului cu 75% şi de a crea alte noi 80.000-100.000 de locuri de muncă, cu introducerea unei noi reforme a securităţii sociale, cu creşterea competitivităţii şi a producţiei, cu reducerea impozitelor, în special a impozitului pe venit, cu continuarea politicii de dezvoltare regională şi rurală, cu susţinerea şi dez-

[52] http://www.vn.fi/tietoarkisto/aiemmat_hallitukset/vanhanen/jasenet/paaministeri/henkilotiedot/en.jsp, accesat la 1 octombrie 2008.
[53] Statistics Finland, Parliamentary elections 2007, la https://stat.fi/til/evaa/2007/evaa_2007_2007-03-22_tie_002_en.html, accesat la 1 octombrie 2008.
[54] Standard Eurobarometer 68, Public opinion in the European Union (September-November 2007), European Commission, 54-55.
[55] *Finland's new government takes office*, Helsinki Sanomat, international edition, 19 aprilie 2007, la http://www.hs.fi/english/article/Finlands+new+government+takes+office/1135226672145, accesat la 1 octombrie 2008.
[56] http://www.vn.fi/tietoarkisto/aiemmat_hallitukset/vanhanen/en.jsp, accesat la 1 octombrie 2008.

voltarea cercetării şi a educației, cu dezvoltarea agriculturii prin susținerea fermelor individuale.[57]

La 22 iunie 2010, preşedintele republicii a însărcinat pe Mari Kiviniemi cu formarea noului cabinet – un cabinet de coaliție compus de Partidul de Centru, Partidul Coaliției, Liga Verde şi Partidul Suedez. Mari Kiviniemi preia funcția de premier după ce este aleasă preşedinte al Partidului de Centru în congresul partidului ținut în iunie 2010.[58] Vanhanen decisese să renunțe la a mai candida pentru funcția de preşedinte al partidului.[59]

[57]Prime minister's office, *Government Programme of Prime Minister Matti Vanhanen's second Cabinet*, *Government statement to Parliament on the programme of Prime Minister Matti Vanhanen's second cabinet appointed on 19 April 2007* 19 aprilie 2007, 10-69.

[58] „Mari Kiviniemi Wins Centre Chair, Taking Over as PM", la http://www.yle.fi/uutiset/news/2010/06/mari_kiviniemi_wins_centre_chair_taking_over_as_pm_1755712.html, accesat pe 15 noiembrie 2010.

[59] „Vanhanen still to divulge reasons for decision not to stand for re-election as Centre Party chairman", în *Helsinki Sanomat*, 25 mai 2010, ediția online, la http://www.hs.fi/english/article/Vanhanen+still+to+divulge+reasons+for+decision+not+to+stand+for+re-election+as+Centre+Party+chairman/1135257067842 accesat la 15 noiembrie 2010.

Partea a XXV-a

Economia finlandeză după cel de-al Doilea Război Mondial

Astăzi, Finlanda este cunoscută pentru economia sa eficientă, pentru politicile sale vizând bunăstarea socială, pentru sistemul educațional avansat, pentru competitivitatea economică, pentru rata mică a corupției, precum şi pentru rezultatele unor companii celebre precum Nokia, Kone sau UPM. În ultimul deceniu, Finlanda a devenit un important furnizor de high-tech al întregii lumi.[1]

Dacă la începutul secolul al XX-lea economia finlandeză era mult în urma celei vest-europene, începutul secolului al XXI-lea arată că, din punct de vedere economic, Finlanda nu numai că a recuperat întârzierea, dar a şi depăşit multe state occidentale. Din acest motiv s-a pus întrebarea dacă există oare un „model finlandez" al succesului economic. Dacă acceptăm ideea că un astfel de model într-adevăr există, atunci elementele sale esențiale sunt următoarele: o solidă moştenire instituțională, inclusiv continuitatea de un secol a structurilor guvernamentale şi politice, rolul important al guvernului în organizarea economiei; utilizarea îndelungată a principalei resurse naturale – pădurea – ca sursă de energie şi materie primă pentru industrializare; capacitatea de adaptare rapidă la schimbările structurale (de la o economie axată pe agricultură la una axată pe industrie şi servicii) şi la crizele externe (politice sau economice); accentul pe formarea capitalului uman, începând cu reformele educației din secolul al XIX-lea care vizau progresul economic; dezvoltarea unei societăți egalitariste, interesate de bunăstarea generală; capacitatea de inovație care a culminat cu revoluția informatică, cu invenții precum tehnologia GSM şi sistemul de operare Linux.

Cu o suprafață de 304.473 km², Finlanda este a şaptea țară în Europa ca mărime. Între resursele sale naturale se regăsesc cele de fier, sulfuri şi fosfați. Pădurile, „aurul verde" al Finlandei, au reprezentat cea mai importantă bogăție naturală în ultimii 500 de ani. Pădurile încă ocupă trei sferturi din suprafața țării.[2] În 2003, Finlanda deținea 26.319.000 de hectare de pădure, dintre care 52% se aflau în proprietate privată, 35% erau în proprietatea statului, 8% erau deținute de companii, iar diferența de 5% în alte situații juridice. Dintre deținătorii particulari de pădure, doar 18% erau fermieri. 2,8 milioane de hectare se constituie în zone protejate – cea mai mare cifră din întreaga Europă – însemnând 11% din suprafața totală a țării. 6,6% sunt reprezentate de pădurile protejate prin lege, adică 1,5 milioane de hectare din suprafața protejată.[3]

---

[1] Yrjö Kaukiainen, „Foreign trade and transport", în Ojala, Eloranta şi Jalava, 127.
[2] Eloranta, Garcia-Iglesias, Jalava, Ojala, „On the road to prosperity: an introduction", în Ojala, Eloranta şi Jalava, 22-23.
[3] Hjierppe şi Jalava, „Economic growth and structural change – a century and a half of catching up", în Ojala, Eloranta, şi Jalava, 37, 41.

Între 1945 şi 1991, populația Finlandei a crescut de la 3,8 milioane la peste 5 milioane. În primul deceniu de după război s-a înregistrat cea mai mare creştere, aşa cum s-a întâmplat de altfel şi în celelalte țări europene. Trendul ascendent nu a fost afectat nici de crizele economice, nici de valul important al migrației. Până în anii 1980 sute de mii de adulți au emigrat, mai ales în Suedia, în speranța unei vieți mai bune. Rata naşterii a scăzut în timp, explicațiile fiind legate de statutul femeii, care are acum acces la metode de control a naşterilor, dar care are totodată deschise domenii de activitate noi, precum industria.[4] În 1965, Finlanda avea doar 4,56 milioane de locuitori, dintre care 92% erau finlandezi şi 8,6% finlandezi de limbă suedeză (finlandssvenskar sau suomenruotsalaiset). Capitala Helsinki număra doar 623.080 de locuitori, în vreme ce următoarele două oraşe ca importanță, Turku şi Tampere, aveau abia aproximativ 177.000 de locuitori.[5] Structura populației pe vârstă arată o îmbătrânire a populației prin comparație cu situația de la începutul secolului. În 2004 copiii sub 14 ani reprezentau 17,5%, iar persoanele de peste 65 de ani 15,9%. Densitatea populației a fost întotdeauna mică în Finlanda. În secolul al XVIII-lea densitatea era de 2 persoane pe km², în 2004 era de 15 persoane pe km².[6]

Resursele naturale principale ale Finlandei sunt pădurile, apa şi turba. Finlanda are turbării întinse, reprezentând în total 10% din resursele de turbă mondiale. Turba a fost inițial folosită pentru încălzitul locuințelor, dar având în vedere uşurința cu care se putea obține lemnul, acesta din urmă a fost întotdeauna combustibilul preferat. După al Doilea Război Mondial, beneficiindu-se de progresele tehnologice, turba a început a fi pe larg folosită drept combustibil industrial. În 1985, lemnul şi turba împreună asigurau 20% din necesarul energetic al Finlandei.

Energia apei a fost foarte mult folosită începând cu anii 1950. Hidrocentralele realizau în 1985 nu mai puțin de 11% din necesarul de energie. Deşi Finlanda are aproximativ 60.000 de lacuri, majoritatea nu îndeplinesc condițiile necesare obținerii energiei hidroelectrice. Aceste lacuri sunt în general situate la o altitudine de cel mult 400 de metri peste nivel mării, cele mai multe fiind chiar la altitudini mai mici de 200 de metri peste nivelul mării, astfel încât diferența de altitudine dintre lacuri nu este suficientă pentru obținerea energiei hidroelectrice. Cele mai bune condiții pentru astfel de dezvoltări sunt întâlnite pe râurile Oulu şi Kemi, din nordul țării. Programul de construire de baraje pe aceste râuri, desfăşurat în anii 1950 şi 1960, a folosit la maxim această sursă de energie. În anii 1970, Finlanda a început să folosească energia nucleară,

[4] Lavery, 147.
[5] Ministerul Afacerilor Externe Român (MAE), *Finlanda, scurtă prezentare*, Arhivele Diplomatice ale Ministerului Afacerilor Externe Român (AMAE), Problema 220/1965 Finlanda-RSR, 22.
[6] Eloranta, Garcia-Iglesias, Jalava şi Ojala, „On the road to prosperity: an introduction", în Ojala, Eloranta şi Jalava, 16.

prima centrală atomoelectrică fiind deschisă la Loviisa în 1977. În 1985, centralele atomoelectrice produceau 11% din necesarul de energie.

Problema energiei este una deosebită în cazul Finlandei, nu numai din cauza resurselor sale reduse, ci şi din cauza climatului deosebit de rece, mai ales în timpul iernii. Costurile energetice ale iernii finlandeze sunt foarte ridicate. Locuințele, fabricile, birourile trebuie încălzite corespunzător în condițiile în care temperatura mediului extern rămâne de minus 20º C uneori şi săptămâni la rând. Constructorii cheltuiesc suplimentar pentru izolarea clădirilor. Iluminatul, fie el interior sau exterior, consumă de asemenea foarte mult în scurtele zile de iarnă. Sistemul de transport a trebuit să fie adaptat condițiilor iernii finlandeze, astfel încât să nu fie afectat de zăpadă sau gheață. Costurile pentru menținerea funcțională a drumurilor şi căilor ferate sunt şi ele ridicate, iar căile maritime de transport trebuie menținute deschise în timpul iernii cu ajutorul spărgătoarelor de gheață.[7]

Transportul pe calea apei constituie facilitează nu numai schimbul de mărfuri, ci şi pe cel de persoane şi idei. Companii precum Silja Line şi Viking Line efectuează transport de pasageri cu vase de croazieră la Tallinn şi Stockholm. Unele dintre vasele de croazieră se construiesc în cadrul şantierului naval din Turku, Foto autorii

În explicarea succesului economic al Finlandei postbelice nu trebuie deloc neglijată atenția arătată educației. O atenție mai mică pentru educația tinerilor ar fi avut printre rezultate cu siguranță o reuşită economică mai slabă. „Noi nu avem petrol sau alte bogății. Cunoaşterea este singurul lucru pe care popo-

[7] Singleton 1986, 2-3.

rul finlandez îl are", spunea în februarie 2008 un director de şcoală finlandez pentru a explica succesul educației finlandeze.[8]

Din necesitate, politicile economice sau de relații externe ale Finlandei după război au fost strâns legate de relația cu Uniunea Sovietică şi cu sferele acesteia de interes. Pe măsură ce relațiile cu vecinul estic se îmbunătățeau, Finlanda devenea tot mai activă pe plan internațional. Politicile economice, mai ales politica de comerț extern, au fost subordonate politicii se securitate şi de menținere a bunei vecinătăți cu Uniunea Sovietică. Primele decenii de după război au fost caracterizate de creştere economică în toate țările nordice. Finlanda a înregistrat cea mai spectaculoasă creştere în anii 1960. Între 1946 şi 1974, creşterea anuală a Produsului Intern Brut a fost de 5%. În anii 1970, criza mondială a afectat acest aspect, între anii 1975 şi 1997 creşterea fiind de puțin peste 2% pe an. Dar începutul anilor 1980 a înregistrat o nouă perioadă de puternică creştere economică. La sfârşitul anilor 1980, a început procesul de dezintegrare a lumii socialiste, ceea ce a eliberat treptat Finlanda de presiunile politice externe sovietice, dar a şi adus noi dificultăți economice. Debutul anilor 1990 a fost marcat de începutul unei noi crize economice, determinate de căderea Uniunii Sovietice şi a piețelor socialiste şi de efectele crizei mondiale. Rata şomajului a crescut în această perioadă cu peste 20%, iar băncile au dat faliment. Reorientarea către Europa Vestică în termeni de securitate şi integrare economică sunt alte provocări cărora Finlanda a trebuit să le facă față la începutul anilor 1990. La sfârşitul anilor 1990 şi începutul anilor 2000, s-a înregistrat o nouă creştere economică. Dacă la începutul anilor 1990 Finlanda înregistra un deficit bugetar de peste 9 miliarde de euro şi dacă datoria guvernului se ridicase la 73 de miliarde de euro în 1998, în 2003 se înregistra deja un surplus bugetar de 0,3 miliarde de euro.[9]

În 1956, decizia guvernului de a liberaliza prețurile şi de a renunța la indexarea salariilor a fost urmată de o grevă generală de trei săptămâni, declanşată pe 1 martie. Promisiunea guvernului Fagerholm de a îndeplini toate cererile fermierilor şi de a creşte salariile a determinat încheierea grevei, dar inflația a anulat practic creşterile salariale. Semnificația acestui moment este deosebită, pentru că a reprezentat un important pas în eliberarea economiei de sistemul raționalizărilor impuse de război. După anul 1956, guvernul a jucat un rol mai puțin important în economie.[10]

Reforma monetară din 1945 intenționa refacerea echilibrului monetar şi oprirea creşterilor de prețuri, dar rezultatele ei nu au fost cele sperate. În 1945, marca finlandeză s-a devalorizat de patru ori, de două ori în 1949, şi din nou 1967. În 1948, Finlanda a devenit membră a Fondului Monetar Internațional şi

[8] Ellen Gamerman, „What makes the Finnish kids so smart?", în *The Wall Street Journal*, February 29, 2008, online edition, la http://online.wsj.com/public/article/SB120425355065601997-7Bp8YFw7Yy1n9bdKtVyP7KBAcJA_20080330.html, accesat la 9 august 2008.

[9] Eloranta, Kauppila, „Guns and butter: central government spending in the 20th century", în Ojala, Eloranta şi Jalava, 226-228.

[10] Häikiö 1992, 41-42

a Băncii Mondiale. Membrii sistemului stabilit la Bretton Woods au fixat rata de schimb în funcție de dolarul american la un preț de 35 de dolari pentru uncia de aur (28,35 de grame). Rata de schimb a fost confirmată în 1951, iar în 1959, s-a revenit la convertibilitate. Finlanda a considerat importantă aderarea sa la FMI pentru că în acest fel țara rămânea integrată în sistemul monetar vest-european. Cu toate acestea, în 1947, Finlanda refuzase participarea la Planul Marshall, temându-se de reacția Uniunii Sovietice. Deşi a rămas în afara unor organisme internaționale economice precum Organizația pentru Cooperarea Economică Europeană şi Uniunea Europeană pentru Plăți, Finlanda s-a luptat să stabilească relații de schimb cu Europa Vestică prin înțelegeri bilaterale. O nouă reformă monetară a introdus în 1963 noua markka ce valora cât 100 de unități din vechea monedă. Criza petrolului din 1973 a influențat puternic şi Finlanda care a fost afectată de inflație, iar până în 1975 țara era lovită de o puternică criză economică.[11] Prima consecință a crizei a fost prăbuşirea exporturilor.[12]

Schimbul cu Uniunea Sovietică a fost cel care a salvat Finlanda de o depresiune şi mai puternică în anii 1970. După o perioadă de dezvoltare economică în anii 1980, Finlanda va fi lovită iar de o puternică criză economică la începutul anilor 1990. Rata îndatorării a crescut foarte mult atât în cazul companiilor, cât şi a cetățenilor. Şomajul a crescut până la 20% din totalul forței de muncă. Valoarea monedei a scăzut cu 12% în noiembrie 1991, urmată de o nouă cădere în 1992. În 1994, începe un nou proces de dezvoltare economică şi de revenire. Prețurile se stabilizează, noile tehnologii cunosc o dezvoltare fără precedent. În 1995, Finlanda devine membră a Uniunii Europene, fiind susținătoarea Uniunii Monetare Europene şi acceptând moneda euro fără referendum în acelaşi an. Finlanda a adoptat moneda euro în 2002.[13]

Când boomul economic din anii 1980 a fost urmat de cea mai puternică criză economică de după 1930, s-a tras concluzia că economia trebuie diversificată şi separată de tradiționalii ei stâlpi de susținere – industria forestieră şi metalurgică – şi orientată spre sectoare noi, spre industriile high-tech şi tehnologiile informatice în special, dar şi spre dezvoltarea sectorului de cercetare socială pentru identificarea unor noi soluții problemelor sociale şi de dezvoltare economică.[14]

Între 1955-1960, relațiile comerciale ale Finlandei cu Europa de Vest au sporit ca urmare a creării Comunității Economice Europene (CEE) în 1957 şi a EFTA în 1960. Comerțul cu aceste două organizații reprezenta 69,2% din importuri şi 65,6% din exporturi în 1961. În 1972, între Finlanda şi CEE a fost

[11] Conceción García-Iglesias, Juha Kilponen, „Monetary aspects of a changing economy", în Ojala, Eloranta, Jalava, 200-208.
[12] Sirkka Hämäläinen, „Mauno Koivisto and the Bank of Finalnd", în Immonen, 199.
[13] García-Iglesias, Kilponen, „Monetary aspects of a changing economy", în Ojala, Eloranta şi Jalava, 207-208.
[14] Rita Asplund, Mika Maliranta, „Productivity growth: the role of human capital and technology" în Ojala, Eloranta şi Jalava, 270-271.

semnat un tratat de liber schimb, ratificat de Parlament pe 16 noiembrie 1973. Din iunie 1973, Finlanda a devenit membră a CAER, demers al cărui scop era în primul rând politic şi care, în consecință, nu a influențat foarte mult relațiile comerciale ale Finlandei cu țările membre ale acestei organizații.[15]

Structura exporturilor finlandeze în primele decenii după război se modifică radical. În 1948, Finlanda exporta produse agricole în cuantum de 1% din totalul exporturilor, cifră care în 1957 şi 1965 este de 6%. Lemnul şi produsele de lemn în aceiaşi ani reprezentau 43%, 37%, respectiv 21% din totalul exportului. Industria hârtiei şi a celulozei oferea 51%, 45%, respectiv 47%. În ceea ce priveşte exportul produselor industriei metalurgice, cuantumul acestora în export va creşte între 1948 şi 1965 de nouă ori, reprezentând 2% în 1948, 14% în 1957, respectiv 18% în 1965.[16] În deceniul al şaptelea, Finlanda exporta, de asemenea, însemnate cantități de produse lactate, piei şi blănuri prețioase. În 1965, 34% din populația activă a țării era ocupată în industrie, 35% în agricultură, economie forestieră şi pescuit, iar restul de 29% era cuprinsă în transporturi şi comunicații, în servicii publice şi particulare.[17]

Zece ani mai târziu, 36% din totalul populației active este ocupată în industrie şi construcții (o treime din totalul muncitorilor lucra în industria metalurgică şi a construcțiilor de maşini), 16% în agricultură şi silvicultură, 16% în comerț, 7% în transporturi, 25% în sectorul serviciilor.[18] Ponderea hârtiei şi a lemnului în exportul Finlandei a continuat să scadă şi după aceea. În 1950, acestea reprezentau încă 75-80% din export, iar în 1985 – doar 35%. Exportul de lemn neprelucrat a încetat total. În acelaşi timp cuantumul produselor industriei metalurgice a crescut de la câteva procente la 35%, iar al produselor industriei textile sau chimice au crescut la aproximativ 20% din totalul exporturilor. Industria forestieră a fost reorganizată, înlocuindu-se producția de cherestea şi de celuloză cu hârtie de calitate superioară. În 1970 produsele înalt tehnologice reprezentau doar 2,5% din totalul exporturilor, dar au crescut la 6% până în 1985.[19]

Schimbarea structurii economiei finlandeze postbelice s-a manifestat la toate nivele: în industria forestieră care avea două sectoare principale, producerea de materiale de construcție şi producția de celuloză şi hârtie; în industria metalurgică cu toate sectoarele ei (maşini, unelte, construcții navale, echipamente industriale etc.), în industria electrotehnică (care producea televizoare, frigidere, radiouri etc.), în industria chimică, cu aplicații mai ales în agricultură, dar şi în industria minieră, în agricultură, în industria textilă, electrică sau

[15] Singleton 1986, 79-82.
[16] Linnamo, 89.
[17] MAE, *Notă: Date fundamentale despre Finlanda. Stadiul relațiilor româno-finlandeze*, AMAE, Problema 210/1965 Finlanda, 2-3.
[18] Ambasada României la Helsinki, *Fişa prescurtată de prezentare generală a Republicii Finlanda*, datată august 1976, AMAE, Problema 220/1976, Finlanda, 30-31.
[19] Kaukiainen, 151.

design (care acoperea nu numai articolele de ceramică sau sticlă, ci şi domenii precum textile, construcții, mobilă etc.).[20]

Industria chimică are o tradiție excepțională în Finlanda. În 1945, Artturi Virtanen a primit Premiul Nobel pentru chimie. Descoperirile sale au avut o largă aplicare în domeniul agriculturii, vizând noi metode de conservare a alimentelor şi furajelor. Finlanda devine în perioada postbelică un important exportator de fertilizatori chimici. O dezvoltare spectaculoasă au cunoscut, de asemenea, industriile textilă, a încălțămintei, a sticlei şi ceramicii, a materialelor de construcții[21], dar şi industria tipografică, a cauciucului, a petrolului şi a bitumului.[22]

Din Uniunea Sovietică, Finlanda importa cea mai mare parte a necesarului de petrol şi gaze naturale, cărbune şi electricitate. Astfel, în 1982, aceasta importa 90% din necesarul său de petrol din U.R.S.S.. Tot din Uniunea Sovietică Finlanda importa produse chimice, alimente, animale vii, materii prime, utilaje şi echipamente. Programul atomic al Finlandei a fost strâns legat de Uniunea Sovietică. Primele două centrale atomoelectrice intrate în funcțiune la Loviisa, în 1977 şi 1980, au fost construite după proiecte sovietice şi au folosit combustibil sovietic. Accidentul de la Cernobîl din aprilie 1986 nu a convins oficialitățile finlandeze să renunțe la programul său atomic.[23]

După 1985, boomul economic se încheie brusc şi începe o perioadă de recesiune economică, adâncită de o puternică criză bancară. Căderea Uniunii Sovietice şi reducerea comerțului cu aceasta au adâncit efectele crizei. Finlanda a continuat să exporte până la începutul anilor 2000 tradiționalele sale produse din industria forestieră şi metalurgică, a căror pondere în export a scăzut însă de la 35% în 1985 la 25-30% la începutul secolului al XXI-lea. Dezvoltarea industriei electrotehnice în anii 1990 a făcut ca exportul produselor de acest tip în anul 2000 să reprezinte 30% din total, dintre care 24% erau exporturi Nokia. Ulterior însă aceste exporturi s-au diminuat, cele trei industrii având un cuantum aproximativ egal în totalul exportului.

Pe de altă parte, structura importurilor s-a schimbat relativ puțin. În anul 2000, materiile prime (inclusiv pentru industria energetică) reprezentau 50% din importuri. În 2006, principalii parteneri comerciali ai Finlandei erau Marea Britanie, Rusia (de unde se importa în principal petrol) şi S.U.A.. În ciuda relațiilor sale comerciale cu America de Nord sau China, comerțul extern al Finlandei este în principal eurocentric. Comerțul cu țări de pe alte continente reprezenta în 2006 doar un sfert din totalul cuantumului exportului său. 60% din acest cuantum era reprezentat de comerțul cu țările Uniunii Europene, în vreme ce 35% era reprezentat de comerțul cu Germania, Suedia, Rusia şi Estonia,

[20] Veukko Konttinen, Herbert Lomas, „The changing structure of industry", în Kallas, Nickels, 78-79.
[21] Singleton 1986, 118-125.
[22] Linnamo, 44.
[23] Singleton 1986, 83.

ceea ce demonstrează chiar orientarea spre nordul Europei, spre zona Mării Balticii a comerțului exterior finlandez.[24]

Finlanda a fost, de asemenea, implicată într-o serie de proiecte comune cu Uniunea Sovietică în afara granițelor Finlandei, de-a lungul graniței sovietice, precum proiectul de reabilitare a Canalului Saimaa, care fusese construit în 1856 şi care lega Lacul Saimaa de portul Viipuri. În 1944, 34 de kilometri dintre cei 57 ai canalului intraseră în posesia Uniunii Sovietice. În 1960, s-a ajuns la înțelegerea potrivit căreia Finlanda putea închiria canalul pentru o perioadă de 50 de ani, negociindu-se, de asemenea, reabilitarea sa. Înțelegerea a fost semnată pe 27 septembrie 1962, iar semnificație sa a fost deosebită pentru Finlanda. În acest fel se putea din nou lega zona estică cu întinse lacuri a Finlandei de Golful Finic.

Canalul fusese de o deosebită importanță în economia Finlandei. Între 1855 şi 1939, peste 500.000 de nave îl străbătuseră, transportând peste 35,7 milioane de tone de încărcătură. În anii 1930, pe acest canal au circulat 8% din totalul comerțului extern al Finlandei. Anual, în acel deceniu, circulau în medie 744.000 de tone de încărcătură. Canalul fusese, de asemenea, un important obiectiv turistic. Se anticipa la începutul anilor 1960 că reabilitarea şi modernizarea sa aveau să coste aproximativ 140 de milioane de mărci noi. Se anticipa, de asemenea, că în cazul deschiderii aveau să fie transportate pe canal anual în medie 680.000 de tone de bunuri, dintre care 470.000 exporturi şi restul importuri.[25] Canalul a fost redeschis circulației în 1968.

Un alt proiect comun sovieto-finlandez a fost cel de construire a unei hidrocentrale în coridorul Petsamo, la Ylä-Tuloma, proiect finalizat în 1965. Un proiect similar a presupus construirea de hoteluri turistice în Tallinn, Leningrad şi Viipuri, hoteluri are au adus valută Uniunii Sovietice, dar şi şansa unor contacte între cetățenii sovietici şi cei din vestul Europei. În anii 1970, importanța proiectelor comune finlandezo-sovietice în zona de frontieră a crescut. În perioada 1972-1973, finlandezii şi sovieticii au construit împreună un gazoduct care unea Leningradul de oraşul finlandez Kouvola. Înțelegerea a fost însoțită de un contract pe 20 de ani, în baza căruia Finlanda avea să importe gaze naturale din U.R.S.S.. Între 1971-1975, s-a desfăşurat proiectul de la Pääjärvi, în Uniunea Sovietică, în regiunea Kuusamo, proiect care viza construirea unui complex industrial. Muncitorii finlandezi au construit aici case, şcoli, spitale, folosind utilaje din Finlanda. În 1972 a început proiectul modernizării unei fabrici de hârtie şi celuloză la Svetogorsk, în Istmul Kareliei. Construirea celor două centrale atomice deja amintite este un alt exemplu de proiect comun. Treptat, Finlanda avea să fie implicată şi în proiecte adânc în interiorul Uniunii Sovietice, precum realizarea unui centru metalurgic la Norilsk în nordul Siberiei (început în 1974) sau construirea gazoductului care unea Uregoy de Ujhorod. Într-o ur-

[24] Kaukiainen, 156-157.
[25] Erkki Volainen, „Saimaa Canal", în Stenius, 131-138.

mătoare etapă, Finlanda şi Uniunea Sovietică au colaborat la proiecte din țările Lumii a Treia.

Avantaje erau de ambele părți. Finlanda obținea locuri de muncă pentru muncitorii săi, dar şi venituri importante în echilibrarea balanței de plăți. Sovieticii beneficiau de abilitățile tehnice ale finlandezilor, dar şi de renumele bun al acestora în relațiile lor cu restul lumii. Finlanda, simțind că sovieticii încercau să profite din cooperarea cu Helsinki, au fost cei care, în cele din urmă, au refuzat propunerile Moscovei de a lărgi acest tip de colaborare.

Firmele finlandeze erau implicate nu numai în Uniunea Sovietică, ci şi în cele din țările arabe din Orientul Mijlociu, precum şi în Argentina sau Japonia, Vietnam, Iugoslavia sau Africa. Succesul acestor proiecte finlandeze în afara Finlandei era explicat în 1982 de *The Times* prin „absența unei istorii coloniale, neutralitatea politică a Finlandei şi seriozitatea" acesteia în realizarea proiectelor. La acestea se adaugă şi rolul Ministerului de Externe finlandez de a promova interesele economice ale țării. Între Finlanda şi Uniunea Sovietică au fost semnate o serie de înțelegeri comerciale sau de cooperare de-a lungul întregii perioade postbelice.[26]

Finlanda a avut relații economice atât cu țările socialiste – pe baza unor acorduri comerciale în devize libere sau de acorduri bilaterale pe bază de clиring, cât şi cu cele capitaliste – pe bază de acorduri multilaterale, bilaterale sau devize libere.[27] În 1961, Finlanda a devenit membru asociat al EFTA (Asociația Europeană a Liberului Schimb). În 1965, schimburile comerciale ale Finlandei cu EFTA reprezentau 35% din comerțul total al țării, locul fruntaş fiind ocupat de Marea Britanie (21%). Schimburile comerciale ale Finlandei cu CEE reprezentau 28% (din care RFG deținea aproape jumătate), cu țările socialiste 20% (14 dintre cele 20 de procente reveneau U.R.S.S.), iar cu alte țări 17%[28], dintre care aproximativ 35% reveneau S.U.A..[29]

La începutul anilor 1970, Finlanda a încheiat acorduri economice atât cu Piața Comună, cât şi cu CAER.[30] Exportul Finlandei în țările Pieței Comune reprezenta în 1973 46,7% (pe primul loc fiind Anglia cu 19,3%), în țările socialiste 14,5% (cu U.R.S.S. pe prima poziție cu 11,8%, pe locul al doilea fiind Republica Populară Polonă, la mare distanță, cu 0,8%), în țările EFTA 22,4% (pe prima poziție fiind Suedia cu 14,4%). Restul de 16,4% era reprezentat de alte țări, între care S.U.A. pe primul loc cu 4,4%. În structura pe țări a importului finlandez în acelaşi an, EFTA deținea 25%, tot cu Suedia pe primul loc cu 17,7%. EEC deținea 40,8% cu RFG pe primul loc cu 16,8%, urmată de Anglia cu

[26] Singleton 1986, 84-91.
[27] Ambasada României la Helsinki, *Notă: Referitor la stadiul relațiilor româno-finlandeze,* AMAE, Problema 220/1965, Finlanda-RSR, 25-26.
[28] Ambasada României la Helsinki, *Raport general asupra activității Ambasadei RSR din Finlanda pe anul 1965*, AMAE, Problema 220/1965 Finlanda-RSR, 83.
[29] Ambasada României la Helsinki, *Raportul general al RPR-Helsinki pe anul 1964*, AMAE, Problema 212/1965, Finlanda, 7.
[30] Ministerul Afacerilor Externe, *Situația internă din Finlanda*, AMAE, Problema 220/1975, Finlanda-RSR, Dosar nr. 2058, 55.

10,1% şi apoi de Franța cu 3,2%. Țările socialiste deținеau 16,1% din importuri, cu U.R.S.S. pe prima poziție cu 12,2%, urmată de Polonia cu 1,6%. Ultimele 17,5% erau deținute de alte țări, dintre care S.U.A. pe primul loc cu 4,7%.[31]

Relațiile economice româno-finlandeze au fost marcate începând cu anii 1960 de un oarecare „paralelism", ceea ce a dus la diminuarea schimburilor între cele două țări în această perioadă. Această se explică prin faptul că România a început treptat să producă ea însăşi produsele pe care anterior le importa din Finlanda (saci de hârtie, celuloză, carton), în vreme ce Finlanda a crescut capacitatea de rafinare a petrolului sovietic, ceea ce a dus la diminuarea necesității de a importa din România produse petroliere. La mijlocul anilor 1960, Finlanda exporta în România piei brute, celofibră, diverse țesături de lână, hârtie electro-izolantă, carton, calc, aparate de control etc., în vreme ce România exporta în Finlanda păcură, cherestea de fag şi stejar[32], furnir, produse agroalimentare (semințe, fructe, miere de albine), covoare orientale, încălțăminte, mănuşi de piele, diverse țesături de bumbac, maşini unelte etc.[33]

Structura importului şi a exportului va suferi modificări majore ca urmare a evoluției şi dezvoltării economice a ambelor țări. În 1974, structura exportului românesc în Finlanda arăta astfel: industria chimică 50% (dintre care produse petroliere 36%), produse siderurgice 23%, industria prelucrării lemnului 10%, industria agroalimentară 5,5%, industria uşoară 5%, industria constructoare de maşini 2,4%. La import au predominat produsele lemnoase (33%), maşini şi echipamente industriale (20%), celofibră (14%), produse chimice (10%), bioxid de titan (10%), celuloză (5%) etc.[34] În acelaşi an, Finlanda ocupa locul 35 în totalul comerțului exterior al României, cu o pondere de 0,24%. România ocupa la rândul său o pondere de 0,5% din totalul comerțului exterior al Finlandei. Schimburile comerciale româno-finlandeze s-au desfăşurat pe baza unor acorduri şi înțelegeri între care Acordul de plăți, semnat la Bucureşti la 14 martie 1951, Acordul de cooperare economică, industrială şi tehnică, semnat la Bucureşti la 25 septembrie 1969, sau Acordul comercial pe termen lung (1970-1975), semnat la 28 septembrie 1970 etc.

În ceea ce priveşte agricultura, în Finlanda condițiile nu sunt favorabile. Grâul reprezintă doar 15% din totalul producției de cereale, în vreme ce orzul şi ovăzul reprezintă peste 80%. Zonele pretabile pentru agricultură sunt cele de sud şi sud-vest. În zonele de nord suprafețele pretabile agriculturii sunt reduse.

---

[31] Ambasada României la Helsinki, *Politica Externă promovată de Finlanda şi poziția față de principalele probleme internaționale*, AMAE, Problema 220/1975 Finlanda, dosar 2068, 8.

[32] Pădurile Finlandei sunt formate în pricipal din conifere şi mesteacăn. Ambasada României la Helsinki, *Finlanda, scurtă prezentare*, AMAE, Problema 220/1965 Finlanda-RSR, 21.

[33] Ambasada României la Helsinki, *Notă: Referitor la stadiul relațiilor româno-finlandeze,* AMAE, Problema 220/1965 Finlanda-RSR, 18-19.

[34] Dintre produsele exportate de România în Finlanda la începutul anilor 1970 amintim: semințe de floarea-soarelui, germeni de grâu, fruncte şi legume proaspete şi conservate, benzină superioară, uleiuri lubrifiante, cabluri, conductori şi benzi din sârmă de aluminiu, tablă şi țevi, articole din piele, porumb, autoturisme Dacia (sub numele Renault 12-Dacia), autocamioane, carbid, tricotaje, țesături din lână şi bumbac, mobilă, vin, cherestea de fag şi stejar etc. AMAE, Problema 212/1973 Finlanda-RSR, Dosar nr. 1858, 8-76.

În Finlanda se cultivă, de asemenea, secară, cartofi, sfeclă de zahăr, fasole, mazăre. În perioada interbelică cea mai mare parte a terenului arabil era ocupată de păşuni, în vreme ce doar 36% era ocupată de recolte agricole. În anii 1980, raportul s-a schimbat, fânul şi păşunile reprezentau doar 37% din terenul arabil, în vreme ce 46% erau destinate cultivării cerealelor.

La sfârşitul războiului aproximativ 50% din populație era dependentă de agricultură, procent care s-a diminuat continuu, în 1980 ajungând la 7,4%, la care se adăugau încă 1,7% implicată în industria forestieră. Scopul anunțat de guvern în anii 1950 era acela de a ajunge la capacitatea de a produce tot necesarul din acele produse care se puteau obține pe teritoriul Finlandei. Până la sfârşitul deceniului şase, Finlanda producea peste 100% din necesarul de cereale, avea surplusuri importante de unt, brânză, carne, ouă, mai importa doar furaje şi grâu pentru obținerea făinii. În anii 1960 avea chiar stocuri de grâne, pe care nu le mai exporta pentru că Politica Agricolă Comună a CEE restrânsese piața pentru exporturile finlandeze. Din această cauză a fost micşorată suprafața cultivată cu aproximativ 8%. Fermierii care renunțau la cultivarea pământului au primit subsidii, iar de la începutul anilor 1970 persoanele trecute de 55 de ani care renunțaseră la cultivarea pământului lor primeau pensii. Terenurile rămase necultivate au fost vândute unor alți fermieri sau au fost reîmpădurite. Ca urmare a măsurilor menite să reducă suprafața cultivată, între 1970 şi 1980 populația implicată în agricultură s-a înjumătățit, de la aproximativ 675.000 la aproximativ 354.000 de persoane, ceea ce a creat o nouă problemă, nevoia de noi locuri de muncă.

Un alt aspect care explică nevoia de a absorbi în piața muncii o populație care inițial lucrase în agricultură este reprezentat de progresele tehnologice. Acestea explică nu numai scăderea numărului celor implicați în agricultură, dar şi creşterea constantă a producției agricole.[35] Dacă în 1938 erau folosite în agricultură doar 4.500 de tractoare, în 1960 numărul acestora a urcat la 110.000. Utilajele agricole au crescut în număr şi în calitate, în vreme ce caii sunt tot mai puțin folosiți în activitățile agricole. Între 1938 şi 1960, numărul cailor folosiți în agricultură a scăzut cu aproape 200.000.[36]

Dacă în 1920, 70% din totalul forței de muncă se regăsea în agricultură, în 1950 doar 46% mai lucra în acest sector agricol, în 1980 – 13%, iar în anul 2000 doar 4%. Criza de supraproducție din anii 1960 şi măsurile de reducere a suprafeței cultivate au dus la migrația populației, dar şi a capitalului, din zonele rurale spre cele urbane. Astfel, dacă în 1950 o treime din populație trăia în orașe, la începutul secolului XXI, două treimi din populație trăia în zone urbane.

Creşterea productivității şi a producției în agricultură au dus la scăderea prețurilor produselor alimentare. Acest factor, asociat cu sporirea veniturilor familiei, a făcut ca oamenii să cheltuiască mai puțin pe alimente. Dacă în seco-

[35] Singleton 1986, 94-97.
[36] Konttinen şi Lomas, „The changing structure of industry", în Kallas şi Nickels, 89.

lul al XIX-lea 50% dintre veniturile individuale erau cheltuite pentru hrană, în 1950, această cifră scăzuse la o treime, în anii 1980 – la un sfert, iar la începutul anilor 2000 era de doar 14%. Chiar dacă rolul agriculturii în economia finlandeză şi cuantumul său în PIB au scăzut după război, aceasta este încă importantă în anumite zone ale țării şi este încă un sector în atenția politicilor guvernamentale, aşa cum au dovedit negocierile pe agricultură dintre Finlanda şi Uniunea Europeană în anii 1990. În 2002, Finlanda număra încă 80.000 de fermieri. Fermele finlandeze au trecut treptat de la o producție diversificată la o producție concentrată pe un anumit tip de produs. Dacă la începutul anilor 1960 aproape toate fermele produceau produse pe bază de lapte, la începutul anilor 1980, doar o treime dintre ferme mai deținеau vite, iar în 2002 doar un sfert dintre ferme mai erau implicate în producerea produselor pe bază de lapte. În acelaşi timp fermele care cultivă cereale au crescut de la 42% la 55%. Fermele de oi au dispărut aproape complet din Finlanda, în vreme ce creşterea renilor continuă să fie o importantă sursă de subzistență pentru populația Saami în Laponia. Chiar şi aici însă tehnologia modernă devine tot mai prezentă. Viața nomadă a poporului Saami dispare, de vreme ce tehnologia modernă (spre exemplu folosirea snowmobilului) face mai uşoară creşterea renilor.

În anii 1990, agricultura finlandeză a trebuit să se adapteze noilor politici agricole ale Uniunii Europene. Numărul fermelor active a scăzut drastic, oamenii migrează din nou din zonele rurale în cele urbane, populația din zonele rurale îmbătrâneşte constant. Numărul fermelor furnizoare de lapte a scăzut cu mai mult de jumătate între 1990 şi 2002, de la peste 43.000 la aproximativ 20.000 de ferme. Aproximativ o treime din fermele active a dispărut în mai puțin de zece ani. Astăzi s-a ajuns să se discute despre necesitatea păstrării zonelor rurale locuite şi de păstrarea tradițiilor şi a valorilor culturale asociate acestora.[37]

În perspectiva aderării la Uniunea Europeană, Finlanda a adoptat în 1992 o serie de măsuri vizând concurența (înțelegerile de cartel deveneau astfel ilegale) şi dreptul străinilor de a deține acțiuni în companiile finlandeze. Au fost, de asemenea, privatizate companiile de stat. La începutul anilor 1997 doar 10% din companiile finlandeze listate pe Bursa din Helsinki erau deținute de străini, dar zece ani mai târziu, se ajunsese la un procent de aproximativ 80%.[38]

Creşterea produsului intern brut per capita în Finlanda a înregistrat următoarele cifre, exprimate în dolarul anului 1990: 3.450 în 1945, 4.253 în 1950, 6.230 în 1960, 9.577 în 1970, 12.949 în 1980, 16.866 în 1990, respectiv 20.235 în 2000. Până în anul 1970 Finlanda era din acest punct de vedere depăşită de Suedia, Marea Britanie sau Statele Unite, care înregistrau cifre cuprinse între peste 4.500 şi 10.700 în această perioadă. În ultimele decenii însă diferențele au scăzut, în anii 1980 şi 1990, valoarea produsului intern brut per capita în cazul Finlandei apropiindu-se tot mai mult de valorile înregistrate în Suedia,

[37] Ojala şi Nummela, „Feeding economic growth: Agriculture", în Ojala, Eloranta şi Jalava, 66-80.
[38] Jari Ojala, Petri Karonen, „Business: Rooted in social capital over the centuries", în Ojala, Eloranta şi Jalava, 115-117.

Germania de Vest, Marea Britanie, cu cifre cuprinse între aproximativ 10.700 şi 20.300.[39]

Între 1937 şi 1960, cheltuielile publice au crescut cu o rată mică. După 1960, dar mai ales în anii 1980 şi 1990, ponderea cheltuielilor sociale în PIB a continuat să crească. Crearea bunăstării sociale a început în Finlanda prin reformele agrare din perioada interbelică şi a continuat cu reformele sociale vizând săracii, copiii, şomerii etc. Anii războiului au impus o presiune foarte mare pe sistemul asigurărilor sociale. Necesitatea unor noi reforme sociale era tot mai mare. Statul va cheltui tot mai mult pentru îmbunătățirea condițiilor de viață ale cetățenilor săi. În 1944, toate municipalitățile au fost obligate să deschidă o maternitate. În 1948, a fost introdusă alocația pentru copii. Creşterea economică din anii 1950 şi 1960 şi prezența partidelor de stânga la guvernare au favorizat adoptarea unor măsuri sociale în perioada postbelică. În 1962, au fost adoptate măsuri privind pensionarea persoanelor aflate în incapacitate de muncă sau a bătrânilor, urmată de legea asigurărilor de sănătate din 1964. Anii 1970 au adus noi reforme în educație şi sănătate, crescând cheltuielile guvernamentale şi municipale în aceste domenii. În 1930, Finlanda cheltuia pentru asigurări de şomaj, pensii şi asigurări de sănătate 2,97% din PIB. Această cifră va creşte la 8,81% în 1960, 13,56% în 1970, 18,32% în 1980 şi 24% în 1990. Dacă acestor cheltuieli li se adaugă şi subsidiile guvernamentale acordate educației, atunci cifrele înregistrate sunt de 11% în 1960, 22,2% în 1970, 26,1% în 1980, respectiv 26,9% din PIB în 1990. Aceste cifre arată că Finlanda cheltuia în aceste domenii, în procente din PIB, mai mult decât S.U.A. sau Belgia până în 1960, dar mai puțin decât Suedia sau Marea Britanie. După 1970, Finlanda va depăşi atât S.U.A., cât şi Marea Britanie, menținându-se însă în urma Suediei. Pentru scopuri militare Finlanda a cheltuit, între 1940 şi 1945, între 20 şi 30% din PIB. În perioada postbelică însă cheltuielile militare au rămas foarte reduse, aproximativ 2% din PIB.[40]

Un semn al preocupării pentru bunăstarea socială a fost şi programul de construcție de locuințe. S-a estimat că, după război, Finlanda avea nevoie de cel puțin 50.000 de locuințe. În primele decenii postbelice, această problemă a continuat să preocupe şi să influențeze politicile publice. În 1946, numărul de locuințe a atins cuantumul din 1938, măsurat în metri cubi. În următorii doi ani aceşti parametri au scăzut. Statul a intervenit pentru prima dată în construcția de case în anul 1949, când parlamentul a aprobat o lege privind împrumuturile pentru locuințe. Din acel an construcția de locuințe a fost susținută de stat, prin asigurarea de împrumuturi cu dobânzi mici. Construcția de locuințe în zonele rurale a fost, de asemenea, sprijinită de stat prin acordarea de împrumuturi pentru achiziționarea de pământ, susținând stabilirea oamenilor în zonele rurale, dar şi prin îmbunătățirea condițiilor generale de viață în mediul rural.

[39] Lavery, 148.
[40] Eloranta, Kauppila, 227-235.

În anii 1960, numărul total de locuințe a ajuns la 1,2 milioane de unități, ceea ce presupunea o densitate în medie de 130 de persoane pentru o sută de camere. Densitatea populației pe locuințe era diferită în diferite zone ale Finlandei. În general, în primele decenii de după război, această densitate era mai redusă în oraş şi mai ridicată în zonele rurale. Majoritatea locuințelor era de dimensiuni reduse, de 1-2 camere.[41] În anul 2000, aproximativ 80% din populație trăia în zonele urbane, ceea ce a presupus lărgirea oraşelor şi a suburbiilor acestora, dar şi deplasarea populației de la nord spre sud. [42]

Creşterea economică înregistrată de Finlanda în perioada postbelică a dus, în cele din urmă, între altele, şi la egalitate socială în termeni de venit. La începutul anilor 1990 Finlanda era una dintre țările OECD cu cea mai echilibrată distribuție a veniturilor. Diferența, care fusese considerabilă în anii 1950 şi 1960, a scăzut începând cu 1970, pentru a creşte din nou după 1995. Între 1975 şi 1990, coeficientul Gini s-a menținut relativ stabil şi la un nivel scăzut, nefiind influențat de criza economică din anii 1970 şi indicând egalitate în distribuirea venitului şi a avuției. În anii 2000, se înregistra o uşoară creştere a coeficientului Gini, deci o creştere a inegalității în termeni de venit. Acest fapt nu era considerat însă îngrijorător pentru că, pe de o parte, creşterea era lentă şi nesemnificativă, iar pe de alta, veniturile unei anumite părți de populație (în termeni profesionali) au crescut foarte mult (fapt influențat de schimbările tehnologice, de structura sistemelor de remunerare în cadrul unor companii, de dezvoltarea comerțului internațional), fără ca aceasta să însemne diminuarea veniturilor altor categorii de populație.[43]

[41] Linnamo,49-50.
[42] Lavery, 148-149.
[43] Markus Jäntti, „Income distribution in the 20th century", în Ojala, Eloranta şi Jalava, 241-260.

Partea a XXVI-a

Cultura finlandeză după cel de-al Doilea Război Mondial

Timo Vihavainen nota că dezvoltarea țării imediat după război a fost caracterizată în primul rând de continuitate şi abia după aceea de schimbare. Chiar dacă s-au produs schimbări la nivel de conducere politică, acestea nu au fost urmate de o nouă filozofie socială.[1] Abia anii 1960 vor însemna un moment de cotitură în arta finlandeză[2], dar şi la nivelul ideologiilor sau culturii, în general. În anii 1960, radicalismul estetic al anilor 1950 este înlocuit de radicalismul politic, iar în anii 1970, acest radicalism politic s-a adâncit. S-au format asociații culturale definite după criterii politice, iar majoritatea artiştilor au aderat la diferite grupuri. Calea a fost deschisă de Uniunea Culturală a Muncitorilor (TKL), condusă de marxişti loiali Uniunii Sovietice. Anii 1980 au adus reacția față de politizarea culturii. Convingerea că ideologiile politice pot explica totul a fost înlocuită de modele neoromantice şi psihologice.[3]

În primii ani după război, în artă s-au manifestat tendințe şi curente cunoscute deja din perioada interbelică. Treptat, arta va deveni cu adevărat independentă şi națională, în sensul producerii unor opere originale, libere şi independente de orice constrângeri sau modele europene.[4] Pe de altă parte, progresele tehnice şi tehnologice sunt spectaculoase şi în Finlanda, după război. Au fost construite noi stații radio (din 1953 radioul a transmis în FM), s-au făcut investiții importante. În 1958, s-au difuzat primele transmisii de televiziune. Talk show-ul politic intră în casele finlandezilor începând cu anii 1960.[5] În primii ani de după război, s-au dus lupte însemnate pentru controlul radioului, pentru că s-a înțeles că cine deținea radioul deținea controlul asupra societății. Comuniştii s-au arătat foarte interesați de a deține acest control.[6] În 1948, printr-o lege specială, Radioul a fost trecut de sub controlul guvernului sub controlul Parlamentului.[7]

În ceea ce priveşte educația, aceasta a funcționat pe baza legislației interbelice până în anii 1970. Legile privind educația din anii 1970 au introdus educația obligatorie şi gratuită pentru o perioadă de 9 ani, de la vârsta de 7 la cea de 16 ani. Astăzi educația obligatorie este guvernată de o serie de legi din anii 1998 şi 2001 (Actul Educației Obligatorii – 628/1998, Decretul Educației Obli-

[1] Timo Vihavainen, „The Finnish broadcasting company during the war and the late forties", în editor Endén, 96.
[2] Onians, 273.
[3] Markku Envall, „The period of independence, 1960-1990, 2", în editor Schoolfield, 209.
[4] Onians, 273.
[5] Raimo Salokangas, „The Finnish broadcasting company and the Finnish society in change, 1949-1996" în editor Endén, 107-141.
[6] Vihavainen, 101-106.
[7] Salokangas, 109.

gatorii 852/1998, Decretul Guvernamental cu privire la obiectivele naționale generale şi la distribuirea orelor pe lecții în educația obligatorie – 1435/2001).[8] Educația obligatorie este structurată pe două cicluri. În primii şase ani un singur profesor predă toate disciplinele de învățământ, iar în ultimii trei ani disciplinele de învățământ sunt predate de profesori diferiți. În 2008 aproape toți copiii, 99,7%, au îndeplinit cerințele programei analitice obligatorii. Educația devine obligatorie în anul în care copilul împlineşte şapte ani, dar există posibilitatea ca acesta să înceapă şcoala cu un an mai devreme sau cu un an mai târziu, în funcție de dezvoltarea sa intelectuală, stabilită printr-o serie de examinări. Părinții sau tutorii sunt notificați când copilul trebuie înscris la şcoală, iar dacă nu îndeplinesc această obligativitate nici după cea de-a doua notificare pot fi acuzați de neglijență.

Şcoala nu este obligatorie, doar educația este obligatorie. Un elev poate studia şi în afara şcolii, acasă de exemplu, dar periodic se verifică în sistemul educațional de stat progresele copilului care nu frecventează şcoala. Numărul celor care studiază acasă este însă foarte mic. Grădinița nu este obligatorie. Unele şcoli oferă o grupă de grădiniță pregătitoare pentru şcoală pentru copiii de şase ani. După cei nouă ani obligatorii, tânărul poate continua studiile sau nu. Cei care decid să continue studiile[9] au două opțiuni, fie şcoala secundară (care durează patru ani maximum – cu posibilitatea de completare în doi ani – şi se încheie cu un examen național pe baza căruia se fac apoi admiterile în universități), fie educația vocațională (care durează doi sau trei ani, în funcție de domeniul de studiu şi al cărei scop este de a pregăti viitori muncitori calificați în diferite domenii; absolvenții şcolilor vocaționale pot continua apoi cu studiile superioare în politehnici). Un aspect foarte important în cazul educației vocaționale este practica chiar la locul de muncă pentru care tânărul respectiv se pregăteşte. După încheierea acestei etape de studii, fie în şcoala vocațională, fie în cea generală, tinerii pot aplica pentru admiterea într-o facultate. Sistemul educației superioare are două sectoare, universitățile şi politehnicile. În plus, sistemul de educație finlandez permite cetățenilor finlandezi să îşi desăvârşească educația sau calificarea la orice vârstă.[10]

Politehnicile oferă educație în următoarele domenii: ştiințe umaniste şi ale educației; cultură; ştiințe naturale; turism, catering şi servicii domestice; servicii sociale, sănătate şi sport; tehnologie, telecomunicații şi transport; ştiințe sociale,

[8] The Finnish National Board of Education, *Basic education*, la http://www.oph.fi/english/page.asp?path=447,4699,4847, accesat la 31 iulie 2008.

[9] Majoritatea tinerilor continuă studiile. În 2003, 92% dintre cei care au încheiat nivelul educației obligatorii şi-au continuat studiile. Numărul celor care continuă cu studiile vocaționale este în scădere, dar încă uşor superior numărului celor care continuă cu studiile în şcoală secundară generală. În 2003 peste 121.000 de elevi frecvenctau şcolile secundare generale. Numărul elevilor din şcolile secundare vocaționale era de peste 171.000 în 1995, peste 166.000 în 1996, peste 153.000 în 1997, pentru a ajunge 126.000 în 2001. The Finnish National Board of Education, Upper secondary education, la http://www.oph.fi/english/page.asp?path=447,4699,4840, accesat la 31 iulie 2008.

[10] Eurydice Finland for Euridice Database, *The education system of Finland 2001* (National Board of Education, Helsinki, 2001), 20-21.

afaceri şi administrație. Există astăzi 29 de politehnici în Finlanda la care se adaugă politehnica din insulele Åland şi Colegiul de Poliție al Finlandei. Cele 20 de universități finlandeze oferă pregătire în domenii precum ştiințe umaniste, tehnologie, ştiințe naturale, artă şi design, teatru şi dans, medicină veterinară etc.[11] După război, numărul studenților a crescut foarte mult, de la aproximativ 6.500 în anii 1930 la peste 9.000 la sfârşitul anilor 1940; au urmat noi creşteri: la peste 15.000 în 1963, peste 20.000 în 1967 şi la peste 38.000 în 2007.[12] Constituția din 1999 asigură dreptul la educație privată, dar majoritatea şcolilor private respectă curriculumul național şi au nevoie pentru a funcționa de licența de funcționare acordată de Ministerul Educației.[13] Numărul şcolilor particulare este foarte mic, 27 în 2004, față de 3.418 şcoli publice în acelaşi an.

Abandonul şcolar este extrem de rar. Gratuitatea presupune manualele, materialele auxiliare, masa de prânz la şcoală. Educația obligatorie nu se încheie cu un examen, ci doar cu un certificat care reprezintă dovada îndeplinirii cerințelor din programa analitică. Predarea se face în cele două limbi naționale, finlandeză sau suedeză. În 2005 funcționau 3.579 de şcoli obligatorii, 3.257 cu predare în limba finlandeză, 315 cu predare în suedeză şi 7 cu predare bilingvă, finlandeză şi suedeză.[14]

Sistemul finlandez de educație este printre cele mai de succes din lume astăzi şi tot mai mulți sunt cei care încearcă să identifice explicațiile acestui succes şi să urmeze eventual exemplul. De ani de zile adolescenții finlandezi obțin scoruri foarte înalte la testele internaționale, plasându-se întotdeauna în fruntea clasamentului. Testul OECD (Organizația pentru Cooperare Economică şi Dezvoltare) din 2006, ale cărui rezultate au fost făcute publice la sfârşitul anului 2007, a fost aplicat unui număr de peste 400.000 de tineri de 15 ani din 57 de țări. Tinerii finlandezi au obținut cel mai înalt punctaj în domeniul ştiințe şi printre primele punctaje în matematică şi abilități de citire. Punctajul total plasează Finlanda pe primul loc în rezultatele Programului Internațional de Evaluare a Elevilor (PISA). S.U.A. s-au plasat pe la mijlocul clasamentului în matematică şi ştiințe, în vreme ce abilitățile de citire sunt foarte slabe.[15] România s-a plasat pe locul 47 din 57 în ştiințe, cu un scor de 418 puncte şi pe locul 45 la matematică, cu un scor de 415 puncte.[16] Evaluarea abilităților de citi-

---

[11] The Finnish National Board of Education, *Higher education*, la http://www.oph.fi/english/page.asp?path=447,4699,4836, accesat la 31 iulie 2008.

[12] University of Helsinki, Annual report, 2007, la http://www.helsinki.fi/vuosikertomus2007/english/index.htm, accesat la 25 iulie 2008.

[13] Eurydice Finland for Euridice Database, *The education system of Finland 2001* (National Board of education, Helsinki, 2001), 28.

[14] The Finnish National Board of Education, *Basic education*, la http://www.oph.fi/english/page.asp?path=447,4699,4847, accesat la 31 iulie 2008.

[15] Ellen Gamerman, „What makes the Finnish kids so smart?", în *The Wall Street Journal*, 29 februarie 2008, ediția online, la http://online.wsj.com/public/article/SB120425355065601997-7Bp8YFw7Yy1n9bdKtVyP7KBAcJA_20080330.html, accesat la 15 noiembrie 2010.

[16] US Department of Education NCES 2008-016, National Center for Education Statisctics, *Highlights from PISA 2006: Performance of US 15-years-old students in science and mathematics literacy in an international context* (December 2007), 6-12.

re/lectură a adus României un punctaj de 396 şi un loc 48, ceea ce ne plasează mult sub nivelul rezultatelor medii (500 puncte) pe plan internațional.[17]

În aceste condiții, Comisia Prezidențială pentru Analiza şi Elaborarea Politicilor din Domeniile Educației şi Cercetării concluziona în 2007 că sistemul de învățământ din România este ineficient, nerelevant, inechitabil şi de slabă calitate, că „trebuie să punem capăt iluziei că avem un sistem performant, invocând reuşitele la olimpiadele internaționale. Rezultatele olimpicilor noştri sunt prea puțin relevante pentru sistem. Ele relevă excelența lor profesională şi a câtorva profesori care îi pregătesc, nicidecum starea sistemului".[18] Care sunt explicațiile reuşitei finlandeze? Care sunt explicațiile eşecului românesc? Sistemul de învățământ finlandez este relevant în raport cu economia şi societatea prezente şi viitoare, în vreme ce în România acest criteriu de eficiență nu este îndeplinit. Cel dintâi este echitabil, în vreme ce în România, în ciuda unor eforturi, apartenența la mediul rural sau la grupuri sociale defavorizate este încă asociată cu dezavantaje majore. Grupurile vulnerabile social continuă să fie şi dezavantajate social. În plus, infrastructura şi resursele educaționale sunt de foarte slabă calitate. Şcolile au o arhitectură de secol al XIX-lea, multe dintre ele sunt ridicate până la al Doilea Război Mondial (82% dintre clădirile şcolare sunt ridicate înainte de 1970 şi nu mai îndeplinesc cerințele de pregătire actuale.[19]) În Finlanda clădirile sunt noi, moderne, dotate cu mijloace tehnice actuale, educația este echitabilă, profesorii preferă să se concentreze asupra elevilor care întâmpină dificultăți şi nu asupra ridicării performanțelor celor foarte buni, pe care preferă să îi antreneze în pregătirea şi sprijinirea celor dintâi.[20] Resursa umană în România îmbătrâneşte (cu o medie de vârstă de 42 de ani), iar calitatea prestației este adesea slabă. Programele şcolare sunt deosebit de încărcate şi lipsite de viziune, nu se accentuează formarea capacităților şi abilităților practice, nu este concentrat pe competențele necesare dezvoltării personale şi economiei cunoaşterii, managementul unităților şcolare este politizat excesiv, inerția sistemului este uriaşă.[21] În Finlanda profesorii sunt deținători de diplome de master, pentru ocuparea unui post se pot depune şi 40 de aplicații, aşa încât întotdeauna poate fi ales cel mai bun, tinerii sunt pregătiți cu responsabilitate pentru cariera didactică, sunt foarte bine remunerați, au libertate în pregătirea lecțiilor şi alegerea resurselor, a cărților etc., sistemul este foarte puțin încorsetat de reguli şi norme. Jurnalista Ellen Gamerman nota că în clasă singura regulă este „fără telefoane mobile, i-poduri şi şepci". Elevii şi profesorii se adresează unii altora folosind prenumele. Temele pentru acasă nu ocu-

[17] Ministerul Educației, Cercetării şi Tineretului, Centrul Național pentru Curriculum şi Evaluare în Învățământul Preuniversitar, *Programul Internațional OECD pentru Evaluarea Elevilor, PISA 2006. Raportul Centrului Național* (Bucureşti, 2008), 31-56.
[18] *România Educației, România Cercetării. Raportul Comisiei Prezidențiale pentru Analiza şi Elaborarea Politicilor din Domeniile Educației şi Cercetării* (Bucureşti, 6 iulie 2007), 7.
[19] Ibid., 8.
[20] Gamerman .
[21] *România Educației, România Cercetării…,* 8-9.

pă mai mult de o jumătate de oră, elevii nu au uniforme, nu au societăți sau clase/grupuri de excelență, nu sunt într-o relație de subordonare față de profesori, nu sună clopoțelul de intrare, sunt foarte puține teste obligatorii şi standardizate, admiterea la facultate nu este o dramă nici pentru tineri, nici pentru părinții lor. Achitarea taxelor şcolare în timpul facultății este o altă problemă absentă în Finlanda. Şi totuşi, chiar şi în Finlanda cei mai rebeli dintre elevi îşi vopsesc părul în nuanțe uimitoare. Şi ei ascultă hip-hop. Şi ei petrec ore întregi pe internet sau în fața televizorului – unde programele în limbi străine sunt subtitrate în finlandeză şi nu dublate, ceea ce contribuie la învățarea limbilor străine. Cei mai mulți dintre elevii finlandezi au deja capacități de lectură în limba engleză nu atât pentru că sunt obligați de şcoală, cât pentru că se străduiesc să citească ultimul volum din Harry Potter încă netradus în finlandeză, căci nu vor să îi afle finalul înainte de a fi fost tradus în finlandeză, după cum mărturisea un elev.[22]

În sport rezultatele Finlandei sunt, de asemenea, însemnate. Încă din primele decenii postbelice sunt obținute rezultate importante. Spre exemplu, Finlanda obține medalii de aur la atletism în cadrul Jocurilor Olimpice în 1948 şi 1964. Schiorul Veikko Hakullinen a obținut medalii de aur la Jocurile Olimpice din 1948, 1952, 1956 şi 1960. Alți schiori medaliați cu aur în aceşti primi ani postbelici au fost: Kalevi Hämäläinen, Heikki Hasu, Antti Hyvärinen, Veikko Kankkonen.[23] Sportivii finlandezi au continuat să obțină rezultate impresionante şi în deceniile următoare. La Jocurile Olimpice de Iarnă de la Sarajevo din 1984, Marja-Liisa Hämälainen a doborât recordurile mondiale, obținând medalia de aur în toate cele trei competiții de schi (5, 10 şi 20 de kilometri). În sporturile cu motor, sportivi ca Timo Mäkinen, Hannu Mikkola, Ari Vatanen au devenit faimoşi în toată lumea[24], iar Mika Häkkinen şi Kimi Räikkönen sunt două figuri legendare ale Formulei 1.

Finlandezii nu sunt doar mari iubitori de sport, ci şi de lectură. Ei citesc mai multe cărți şi ziare decât oricare alt popor european.[25] Dezvoltarea literaturii postbelice s-a făcut, după aprecierea istoricului literar Kai Laitinen, sub pecetea înfrângerii suferite în război. Astfel, notează Laitinen, literatura finlandeză postbelică s-a bazat în primul rând pe recunoaşterea faptului că Finlanda a fost învinsă în război şi că multe dintre valorile acceptate anterior se prăbuşiseră. Reacțiile literare la amărăciunea cauzată de pierderea războiului au îmbrăcat forme literare diferite care însă au în comun o privire pesimistă asupra realității înconjurătoare. Între scriitorii generației postbelice s-au remarcat Eila Pennanen care a dezvoltat stilul realist, Olavi Siippainen, care a scris despre muncitori, Oiva Paloheimo care a cultivat simbolismul, sau Jorma

[22] Gamerman.
[23] Harold Abrahams, „A nation of sportsmen" în Kallas şi Nickell, 153.
[24] Singleton 1998,169.
[25] *Peoples of Europe, Denmark-France* (Marshall Cavendish Inc., 2003), 136 .

Korpela şi Juha Mannerkorpi, preocupaţi de analiza psihologică. Se cuvin, de asemenea, amintiţi: Veijo Meri, Antti Hyry, Leo Kalervo sau Matti Rossi.[26]

Mika Waltari a fost cel mai prolific scriitor al perioadei postbelice. Deşi recunoscut şi adesea criticat pentru rapiditatea cu care scria, operele sale sunt de o deosebită valoare artistică. În 1945, a publicat romanul istoric *Sinuhe egyptilainen* (*Sinuhe egipteanul*), capodopera care i-a adus pentru totdeauna recunoaşterea internaţională. Tensiunea dintre idealism şi realism nu este pe deplin rezolvată în romanul care conţine atât pesimism, cât şi sâmburele speranţei. Acesta este nu numai un roman istoric, ci şi un roman al devenirii, un roman de idei, un roman de aventuri. Succesul a fost urmat de realizarea unui film la Hollywood având la bază romanul lui Waltari. Au urmat alte şapte romane istorice, care s-au bucurat, de asemenea, de succes şi care au o construcţie similară. Eroul principal este un caracter ficţional, iar celelalte personaje sunt figuri istorice. Romanul este scris sub forma unor memorii, a unei scrisori sau a unui jurnal. În 1948, a fost publicat romanul *Mikael Karvajalka*, în 1949 *Mikael Hakim*, în 1952 *Johannes Angelos*, în 1955 *Turms kuolematon* (*Turms nemuritorul*, publicat în România cu titlul *Etruscul*). A urmat în 1958 romanul *Feliks onnellinen* (*Felix cel fericit*), considerat cel mai bun roman religios din literatura finlandeză. Începuturile creştinismului sunt prezentate în romanele *Valtakunnan salaisuus* (*Secretul împărăţiei*) publicat în 1959 şi *Ihmiskunnan viholliset* (*Duşmanii omenirii*), publicat în 1964. Tradus în foarte multe limbi ale lumii, Waltari a depăşit barierele impuse de limba finlandeză.[27] Există ediţii în limba română pentru *Etruscul* (Polirom, 2002), *Egipteanul* (Univers, 1999, Polirom, 2003), *Amanţii din Bizanţ – Johannes Angelos* (Polirom, 2003), *Mikael Karvajalka* (Polirom, 2005), *Secretul împărăţiei* (Polirom, 2007), *Femeia şi străinul* (Editura pentru literatura universală, 1969).

Un alt influent scriitor contemporan a fost Väinö Linna (1920-1992), cunoscut în primul rând pentru romanele *Soldatul necunoscut* (1954) şi *Aici sub steaua nordului* (1959-1963). Aceste două romane au trezit vii dezbateri şi chiar critici acerbe în societatea finlandeză, căci prezentau evenimente din istoria recentă a Finlandei într-o manieră directă şi realistă. Romanele prezentau reacţia omului obişnuit în faţa războiului şi a conflictul intern din timpul Războiului Civil, arătând realitatea aşa cum ea a fost, războiul fără elemente înălţătoare, cu erorile şi ororile sale. În anii 1970, obiecţiile la scriitura sa au fost depăşite şi Linna a fost recunoscut ca un mare scriitor. Aceste două opere au influenţat profund toate sferele societăţii finlandeze şi au marcat modul în care finlandezii au înţeles să se împace cu propriul trecut.[28] Tema războiului se regăseşte şi în operele altor scriitori precum Veijo Meri (*Vuoden 1918 tapahtumat – Evenimentele anului 1918*) sau Paavo Haavikko (*Yksityisiä asioita – Chestiuni personale*). Pentti Saarikoski se remarcă între poeţii perioadei radicale (anii

[26] Kai Laitinen, „Post-war literature – a Finnish view", în Kallas şi Nickell, 232-233.
[27] Singleton 1998, 175
[28] Markku Envall, „The period of independence, 1919-1960, 1", în editor Schoolfield, 197-200.

1960). Alți scriitori postbelici importanți au fost: Hannu Salama, Samuli Paronen, Alpo Ruuth, Marja-Leena Mikkola, Kerttu Kaarina Suosalmi, Anu Kaipainen, Eeva Kilpi, Lassi Sinkonen, Helena Anhava, Kai Nieminen, Rakel Liehu, Arja Tiainen, Leena Krohn, Veronica Pimenoff, Teuvo Saavalainen, Olli Jalonen. Dintre dramaturgi amintim pe Arvo Salo, Lauri Kokkonen şi Jussi Kylätasku.[29]

Literatura finlandeză de limbă suedeză nu trebuie nici ea trecută cu vederea. Ea a dat, de asemenea, opere însemnate. Cel mai bine cunoscut aspect al literaturii finlandeze de limbă suedeză este aşa-numitul modernism al anilor 1920. Modernismul s-a făcut simțit şi de-a lungul anilor 1930. Dintre moderniştii finlandezi care au scris în limba finlandeză amintim pe poetul Elmer Diktonius (1896-1961), dar şi pe Hagar Olsson (1893-1978), Gunnar Björling (1887-1960), Rabbe Enckell (1903-1974), Edith Södergran (1892-1923), Solveig von Schoultz (1907-1996), Oscar Parland (1912-1997), Ralf Parland (1914-1995), Anna Bondestam (1907-1995), Walentin Chorell (1912-1983) etc.[30] După 1960 s-au remarcat: Jörn Donner (1933-), Johan Bargum (1943-), Ralf Nordgren (1936-), Claes Andersson (1937-), Inga Britt-Wik (1930-), Merja-Riitta Steenroos (1963-), Gungerd Wikholm (1954-) şi alții.[31]

După al Doilea Război Mondial finlandezii încep să impresioneze lumea muzicală nu numai prin compozitori de talent, ci şi prin orchestre, companii de balet, instrumentişti sau cântăreți. Festivalurile muzicale, ca cel de la Savonlinna, au făcut muzica finlandeză cunoscută în lumea întreagă. În 1987, nu mai puțin de 150 de festivaluri muzicale au fost organizate în Finlanda, abordând toate genurile muzicale, de la jazz la muzică de cameră sau operă.[32] Dintre marii compozitori contemporani ai Finlandei îi amintim pe Erik Bergman, Joonas Kokkonen, Bengt Johansson, Tauno Pylkkänen, Tauno Marttinen, Osmo Lindeman, Einojuhani Rautavaara, Paavo Heininen, Erkki Salmenhaara.[33] Einar Englud a respins modelul romantismului național al lui Sibelius, căutându-şi inspirația în muzica lui Dmitri Şostakovici. Joonas Kokkonen s-a inspirat din muzica maghiară, mai exact din opera lui Béla Bartók. În anii 1990, de un extraordinar succes s-a bucurat compozitorul Aulis Sallinen, dintre operele căruia amintim *Regele merge în Franța* (1984) şi *Kullervo* (1992).[34] Finlandezii au o impresionantă moştenire muzicală, iar de-a lungul anului sunt organizate concerte şi festivaluri cuprinzând toate stilurile de muzică, de la pop, rock, jazz sau muzică clasică la muzică electronică.[35] Muzica populară şi dansul au o foarte îndelungată tradiție în Finlanda. În ultimii ani a avut loc o adevărată renaştere a muzicii populare finlandeze, tineri muzi-

[29] Markku Envall, „The period of independence, 1960-1990, 2", în editor Schoolfield, 210-272.
[30] George C. Schoolfield, „The age of modernism, 1916-1960", în editor Schoolfield, 453-589.
[31] George C. Schoolfield, „A startling growth, 1960-1990", în editor, Schoolfield, 590-720.
[32] Singleton 1998, 176.
[33] Denby Richards, „Before and after Sibelius", în Kallas, Nickell, 241-245.
[34] Kent 2004, 220-222.
[35] Harding, Brewer, Lehtipuu, 20.

cieni şi performeri ai muzicii tradiționale lucrând împreună pentru a aduce din nou în prim plan muzica şi cântecele vechi, dar şi pentru a îmbina muzica tradițională cu jazz-ul sau rock-ul.[36]

Sculptura a dominat artele vizuale după război pentru mult timp. Wäinö Aaltonen a continuat să creeze şi după război, ca şi Mikko Hovi (1879-1962), care s-a remarcat pentru sculpturile sale miniaturale, ca şi Lauri Leppänen (1895-1977), care între altele a creat o statuie monumentală a lui Eino Leino în Helsinki (1951) şi una a Minnei Canth în Tampere (1951). Lista sculptorilor finlandezi postbelici este lungă. Amintim doar câteva nume: Oskari Jauhiainen, Sakari Tahka, Essi Renvall, Ben Renvall, Kalervo Kallio (fiul preşedintelui Kyösti Kallio), Heikki Konttinen, Eila Hiltunen, Kauko Räsänen, Kain Tapper, Harry Kivijarvi, Aimo Tukiainen (autorul statuii de bronz a mareşalului Mannerheim, datată 1960).[37] Eila Hiltunen este autoarea Monumentului lui Sibelius (1967). Aceasta este şi cea mai cunoscută operă a sa. Odată cu această sculptură – Monumentul lui Sibelius – arta finlandeză se va distanța definitiv de vechile tradiții şi va intra pe un drum nou, cel al sculpturii abstracte.[38] În ultimele patru decenii s-au făcut remarcați sculptori precum: Harro Koskinen, Timo Aalto, Aimo Taleva, Kimmo Pyykkö, Harry Kivijärvi, Olavi Lanu, Martti Aiha sau Stefan Lindfors.[39]

Cel mai faimos arhitect finlandez al secolului al XX-lea a fost Alvar Aalto (1898-1976), un artist complex, a cărui influență s-a extins asupra designului clădirilor publice, al caselor particulare, al arhitecturii industriale, dar şi asupra designului de interioare. Deşi a petrecut mult timp în S.U.A. şi în Europa de Vest, Alvar Aalto a continuat să influențeze puternic arhitectura finlandeză. Creațiile sale postbelice includ clădirea Finlandia sau fabricile de la Anjala, Varkaus şi Karhula.[40] În primul deceniu de după război, eforturile au fost concentrate spre reconstrucție şi spre depăşirea problemei lipsei de locuințe. În ciuda ritmului susținut în construirea de locuințe, abia din anii 1950 creativitatea manifestată în arhitectura interbelică a început a fi vizibilă. Generația postbelică de arhitecți a numărat mulți dintre discipolii lui Alvar Aalto, între care Viljo Revell.[41] Chiar dacă arhitectura s-a schimbat de-a lungul deceniilor postbelice ca urmare, între altele, a presiunilor sociale şi politice, valoarea sa a rămas constantă.[42]

Dintre lucrările lui Aalto de după 1945 amintim: Baker House (Massachusetts Institute of Technology), construită în 1949, primăria din Säynätsalo (Jyväskylä), construită între 1949 şi 1952, Casa Culturii din Helsinki (1952-

[36] *Peoples of Europe, Denmark-France...,* 136.
[37] Sakari Saarikivi, „The modern sculpture in Finland", în editor Stenius, 208-223.
[38] Onians, 273.
[39] von Bonsdorff et al., 323-347.
[40] Singleton 1998, 170.
[41] J.M.Richards 1966, 81-84.
[42] J.M.Richards, *800 years of Finnish architecture* (David&Charles, Newton Abbot, London, Vancuver, 1978), 154.

1958), centrul oraşului Seinäjoki (1958-1987), Biblioteca Regională a Laponiei, în Rovaniemi (1965), clădirea Finlandia din Helsinki (1962-1971), Opera din Essen, Germania (1959-1988). Între 1943 şi 1958, Aalto a fost preşedintele Asociației Arhitecților Finlandezi. Între 1946 şi 1948, a fost profesor la Massachusetts Institute of Technology, iar între 1963-1968, a fost preşedintele Academiei Finlandeze.[43] În 1966, a fost construită clădirea primăriei din Toronto, după planurile unui alt mare arhitect finlandez, discipolul lui Aalto, Viljo Revell.[44]

Una dintre cele mai impresionante clădiri ridicate în Europa postbelică este Biserica Temppeliaukio, opera fraților Timo şi Tuomo Suomalainen, ridicată în apropiere de centrul oraşului Helsinki şi deschisă în 1969. Foarte cunoscut în afara Finlandei este şi districtul Tapiola pentru designul modern şi pentru modul în care a fost îmbinat modernul cu mediul natural. Modul în care pădurea, lacurile, marea sunt integrate în mediul antropic poate fi o lecție pentru multe alte capitale europene.[45] Juha Leiviskä a primit premiul internațional Carlsberg în 1995 pentru operele sale din Helsinki (între care BSiblioteca Vallila), Vantaa (Myyrmäki) şi Kuopio (Biserica Männistö). Alți mari arhitecți postbelici au fost Aarne Ervi, Heikki Siren, Toivo Korhonen sau Timo Penttilä. Dintre şcolile regionale de arhitectură postbelice se cuvine amintită Şcoala de la Oulu.[46] Sunt voci care consideră că cea mai impresionantă contribuție a arhitecților finlandezi este în domeniile construcției de locuințe şi proiectelor de urbanizare, care aveau nevoie de refacere după distrugerile celui de-al Doilea Război Mondial.[47]

Dintre pictorii finlandezi postbelici amintim pe Mauno Markkula, Åke Mattas, Erik Enroth, Ragnar Ekelund, Torger Enckell, Sam Vanni, Gösta Diehl, Unto Koistinen, Ahti Lavonen, Carl-Gustaf Lilius, iar dintre graficieni amintim pe Tuulikki Pietilä, Lauri Ahlgrén sau Simo Hannula.[48] În ciuda unor succese interbelice în domeniul artelor, aplicate „vârsta de aur" a acestora în Finlanda a fost perioada postbelică, adevărata recunoaştere internațională venind în anii 1950 şi 1960[49]. În 1951, la Milano, s-au obținut nu mai puțin de 25 de premii pentru diferite produse ale designului finlandez.[50] Renumele Finlandei se datorează şi excelentei calități a designului în ceramică, sticlărie, textile, decorațiuni interioare, mobilă.[51] În domeniul artelor aplicate după război continuă să creeze Alvar Aalto. Alți designeri precum Tapio Wirkkala, Timo

[43] http://www.alvaraalto.fi/indexe.htm, accesat la 24 iulie 2008.
[44] Mardall,197-198.
[45] Singleton 1998, 170-171.
[46] Harding, Brewer, Lehtipuu, 23-24.
[47] H.H. Arnason, *A history of modern art: painting, sculpture, architecture* (London, Thames and Hudson 1985), 448.
[48] von Bonsdorff et al., 305-316.
[49] Benedict Yilliacus, „The decorative art", în editor Stenius, 231.
[50] Harding, Brewer, Lehtipuu, 25.
[51] Singleton 1998, 171

Sarpaneva, Antti şi Vuokko Nurmesniemi, Toini Muona, Kyllikki Salmenhaara, Kaj Franck devin celebri în designul ceramicii şi sticlăriei.[52]

Mulți dintre aceştia au fost personalități complexe care au lucrat cu materiale diferite. Timo Sarpaneva a preferat sticla şi metalul, dar a lucrat şi s-a remarcat şi în designul de porțelan, lemn sau textile.[53] Tapio Wirkkala a fost, de asemenea, un designer şi un artist complex, preocupat atât de sculptură, cât şi de designul în domeniul sticlăriei, metalului, lemnului. El este designerul bancnotelor introduse în Finlanda în 1955, precum şi creatorul sticlei de vodcă Finlandia. În domeniul textilelor s-au remarcat Dora Jung, Uhra Simberg-Ehrström, Vuokko Eskolin-Nurmesniemi.[54] În industria modei, companiile Vuokko-Nurmesniemi şi Marimekko sunt foarte cunoscute şi de succes şi astăzi.[55] Reuşitele finlandeze în design şi arhitectură vin mai puțin din unicitatea câtorva mari talente şi mai mult din calitate şi dintr-o puternică tradiție al cărei început este datat înainte de independență.[56] Iittala, Nuutajärvi şi Arabia sunt printre cele mai faimoase branduri de sticlărie şi porțelan, Pentik fiind un brand mai recent. Aarika este faimoasă pentru produsele de lână, iar Kalevala Koru, pentru argintărie. Vestitul Stefan Lindfors foloseşte inspirația oferită de natură, ca şi Aalto.[57] Absolvent al Universității de Artă şi Design din Helsinki, s-a lăsat inspirat chiar şi de politică, la Expoziția Metaxis din 1987 de la Muzeul de Design al Finlandei expunând trei „tronuri" dedicate lui Reagan, Gorbaciov şi Zhao Ziyang. Mobila, fie din lemn, fie din metal este un alt domeniu în care designul finlandez se remarcă. Dacă în anii 1970 şi 1980 aprecierea internațională a designului finlandez s-a aflat într-o uşoară umbră, după 1990 acesta a început să fie din nou în vogă.[58]

Cinematografia finlandeză a obținut, de asemenea, o serie de succese internaționale. Frații Mika şi Aki Kaurismäki sunt cei mai cunoscuți regizori de film din Finlanda. Succesul lor cu filmul alb-negru se datorează sau explică educația dobândită la Leningrad în timpul Rusiei Sovietice. Aki este cunoscut probabil în primul rând pentru filmul său din 1989 *Leningrad Cowboys go to America*, pentru continuarea acestuia din 1994 *Leningrad Cowboys Meet Moses*, dar şi pentru *Drifting clouds* din 1997. În 2002, el a obținut Marele Premiu al Festivalului Filmului de la Cannes pentru filmul *The Man without a Past*. Cel mai de succes finlandez de la Hollywood, Renny Harlin, a regizat în anii 1980 filmul de acțiune puternic anticomunist *Born American*, în care a prezentat o imaginară închisoare sovietică. Filmul a fost interzis, iar Harlin a fost acuzat că „prezintă o națiune străină într-o manieră ostilă". După acest moment Harlin a ajuns să regizeze în S.U.A. succese de box-office precum *Die*

[52] Jaako Lintinen, „Design", în Kallas, Nickell, 208-210.
[53] http://scandinaviandesign.com/timoSarpaneva, accesat la 27 iulie 2008.
[54] Laintinen, 210.
[55] www.marimekko.com, accesat la 27 iulie 2008.
[56] Singleton 1998, 172.
[57] Harding, Brewer, Lehtipuu, 25.
[58] Kent 2004, 147-149.

hard 2 sau *Cliffhanger*. Astăzi există mai multe festivaluri de film în Finlanda, dintre care cel mai faimos este Festivalul Midnight Sun din Sodankylä.[59]

După obținerea independenței, a fost adoptată legea libertății religioase. Se aştepta ca aceasta să producă o masivă părăsire a bisericii, ceea ce nu s-a întâmplat. În 1963, 94% din populația Finlandei aparținea încă Bisericii Luterane. Aceste tradiții au încă puternice reflecții asupra vieții spirituale a finlandezilor de azi. În 2008, 80% dintre finlandezi erau membri ai Bisericii Evanghelice Luterane Finlandeze. În 2007, 61% dintre cupluri s-au căsătorit la Biserică, iar 87,9% dintre copiii de 15 ani au participat la ceremonia de confirmare. În 2006, peste 7 milioane de oameni au participat la slujbele religioase. Mulți finlandezi vin la biserică doar de două ori pe ani, de Paşte şi de Crăciun. Totuşi, Biserica este o instituție foarte respectată în Finlanda. Biserica numără astăzi 9 dioceze şi 514 parohii. Fiecare parohie este o unitate independentă, biserica este responsabilă pentru propriile fonduri. Parohiile obțin 75% din venituri din taxele încasate.[60] Dintre minoritățile religioase amintim baptiştii, adventiştii, metodiştii, penticostalii, romano-catolicii, ortodocşii.[61]

Cea mai importantă minoritate religioasă este cea ortodoxă, care numără în prezent aproximativ 60.000 de credincioşi. Înainte de ce de-al Doilea Război Mondial, majoritatea populației ortodoxe se afla în Karelia. După pierderea Kareliei, peste 420.000 de refugiați karelieni, în majoritate ortodocşi, au fost relocați. Au fost create noi parohii, au fost construite biserici, mai ales în anii 1950. Biserica Ortodoxă Finlandeză este autonomă şi aparține de Patriarhia Ecumenică de la Constantinopol. Biserica cuprinde trei dioceze, Helsinki, Karelia şi Oulu, 24 de parohii, o mănăstire de călugări şi una de maici.[62] Libertatea religioasă este garantată prin lege, cele două biserici naționale – cea Evanghelică Luterană şi cea Ortodoxă – sunt guvernate de o legislație specială. Religia copiilor mai mici de 12 ani este decisă de părinți, cea a unui copil de până la un an poate fi decisă şi numai de mamă. Un adolescent de 12-17 ani poate alege să îşi schimbe religia, dacă are acordul părinților sau al tutorelui.[63]

Societățile nordice au cunoscut foarte multe transformări la nivel social după război. Aceste transformări sunt cu atât mai spectaculoase la începutul secolului al XXI-lea. O caracteristică a societăților nordice este astăzi scăderea ratei naşterilor şi sporirea speranței de viață (în jur de 75 de ani pentru bărbați şi 80 de ani pentru femei), ceea ce duce treptat la procesul de îmbătrânire a populației. Alte transformări fundamentale la nivelul societății în perioada postbelică sunt vizibile în distribuția forței de muncă, în rata căsătoriilor şi a divorțurilor, în componența familiilor, în rata criminalității, a imigrației şi în compo-

[59] Harding, Brewer, Lehtipuu, 26.
[60] *The Evangelical Lutheran Church of Finland*, la http://evl.fi/EVLen.nsf/Documents/0E829455D4B83A5CC22572B400213CCB?OpenDocument&lang=EN accesat la 26 iulie 2008.
[61] Pirinen, 194-193.
[62] *History of the orthodox church in Finland*, http://www.ort.fi/en/history.php, accesat la 26 iulie 2008.
[63] http://www.minedu.fi/OPM/Kirkollisasiat/uskonnonvapaus/?lang=en.

ziția etnică a populației. Industriile primare (agricultură, minerit, pescuit, industria forestieră) au angajat tot mai puțini oameni, sectorul de servicii devenind tot mai important în oferirea locurilor de muncă. Rata căsătoriilor a scăzut, iar rata divorțurilor a crescut. Foarte mulți decid să aibă copii în afara căsătoriei. Aceste caracteristici se extind asupra întregii Scandinavii unde aproximativ jumătate dintre căsătorii sunt urmate de divorț şi unde doi copii din cinci fie locuiesc cu un singur părinte, în general cu mama, fie sunt copii în afara căsătoriei care trăiesc în familii netradiționale, cu părinți necăsătoriți. Toate acestea, alături de criminalitatea în creştere, au fost interpretate uneori ca semn al decăderii statului bunăstării sociale.[64]

În ciuda faptului că rata criminalității a crescut față de mijlocul secolului al XX-lea, Finlanda este una dintre țările cele mai sigure din lume, cu una dintre cele mai scăzute rate ale criminalității din Europa, unde violențele sunt o excepție şi nu o regulă. La începutul secolului al XXI-lea, Finlanda înregistra a rată a crimelor de 3 la 100.000 de locuitori.[65] Una dintre aceste excepții a fost masacrul de la şcoala din Jokela, situată la 48 de kilometri de Helsinki, unde un tânăr de 18 ani, care s-a autodefinit a fi „un darwinist cu viziuni extreme", pe 11 iulie 2007 a ucis şapte elevi şi pe directorul şcolii, scopul său fiind acela de a „face o selecție naturală şi de a elimina pe toți cei pe care îi consideră nepotriviți", după cum el însuşi declara într-un film postat pe internet şi în care îşi anunța intențiile.[66]

Numărul imigranților în continuă creştere a însemnat programe de susținere a noilor veniți care beneficiau atât de sistemul asigurărilor sociale, cât şi de educație în limbile naționale. În Finlanda, în 1996 principalele grupuri de străini proveneau din alte țări nordice (peste 35.000), din fosta U.R.S.S. (peste 22.000), din Africa (peste 6.200), din Vietnam (peste 1.800), din S.U.A. (aproximativ 1.700), din Turcia (peste 1.100) şi din Iran (peste 1.100).[67] Finlanda a exercitat o interesantă fascinație asupra imigranților încă din primii ani ai independenței sale. Până în 1919 aproximativ 15.000 de refugiați ruşi alungați de Revoluția Bolşevică au ales Finlanda ca destinație. Următorii refugiați politic veniți în Finlanda au fost chilienii alungați de regimul represiv al generalului Augusto Pinochet. Ei au început să sosească în Finlanda începând cu anul 1973. În anii 1980, au fost urmați de un mic număr de vietnamezi care fugeau de războiul civil de acasă. În anii 1990, refugiați din aproximativ 28 de țări diferite au fost atraşi de condițiile economice favorabile din Finlanda, de la somalezi şi foşti iugoslavi până la ruşi. După căderea Uniunii Sovietice, până în 2004, aproximativ 60.000 de ruşi s-au stabilit în Finlanda, dintre care 25.000 au ales să se stabilească în Helsinki. Aceştia beneficiază atât de existența unei

[64] Nordstrom, 346 -349.
[65] Matti Joutsen, Raimo Lahti, Pasi Pölönen, *Finland* (HEUNI, The European Institute for Crime preventions and Control affiliated with the United Nations, Helsinki, 2001), 43-44.
[66] http://www.mediafax.ro/externe/cel-putin-opt-morti-in-incidentul-armat-din-finlanda-1029399, accesat la 9 august 2008.
[67] Nordstrom, 350 -351.

şcoli finlandezo-ruseşti, dar şi de un magazin care deserveşte comunitatea rusească în limba rusă încă din 1993. Totuşi, în ciuda numărului mare de ruşi din Finlanda, ei nu au niciun fel de statut oficial nici pentru limba rusă, nici pentru cultura rusă, aşa cum se întâmplă cu suedezii, cu rromii sau cu alte naționalități. Explicația se află, probabil, în istoria comună şi deloc liniştită a Finlandei şi Rusiei.[68]

Faptul că imigranții sunt atraşi de Finlanda nu mai uimeşte pe nimeni. Ultimele studii dovedesc că, deşi Finlanda are printre cele mai ridicate taxe din Europa, sistemul medical de foarte bună calitate, educația gratuită, egalitatea şanselor au plasat-o, în urma unui sondaj aplicat în 2006 în 178 de țări din toată lumea, pe locul şase în topul celor mai „fericite" țări din lume, cu Danemarca pe locul întâi, Elveția pe locul al doilea, S.U.A. pe locul 23, China pe locul 82 sau Rusia pe 167.[69]

[68] Kent 2004, 86-87.
[69] Marina Kamenev, „Rating Countries for the Happiness Factor", în *BusinessWeek*, ediția online, 11 octombrie 2006, la http://businessweek.com/globalbiz/content/oct2006/gb20061011_072596.htm, accesat la 9 august 2008.

Partea a XXVII-a

Politica externă a Finlandei. Linia Paasikivi-Kekkonen

Atât în anii Războiului Rece, cât şi după aceea, interpretarea politicii externe postbelice finlandeze a trezit controverse. În general, se consideră că Finlanda nu a fost suficient de independentă în relațiile cu Uniunea Sovietică. În literatura de specialitate, această politică a fost în cele din urmă numită „finlandizare" şi a ajuns să definească atitudinea şi relațiile unui „stat mic" cu o putere vecină care manifesta tendințe hegemonice. Această relație implică autonomie internă, dar o autonomie adesea afectată sau limitată de o autocenzură aleasă pentru a nu afecta interesele de securitate ale puternicului vecin. În Finlanda, elementul de bază al politicii externe a fost aşa-numita Linie Paasikivi-Kekkonen. Scopul său principal era acela de a construi o relație de încredere între Finlanda şi Uniunea Sovietică. Pentru atingerea acestui scop, Finlanda avea să se abțină de la orice acțiune internă sau externă care ar fi putut nemulțumi Moscova. În practică, această politică a însemnat, de exemplu, că Finlanda a retras anumiți candidați din cursele electorale pentru diferite alegeri – dacă acei candidați nu erau pe placul Moscovei, că a întârziat aderarea la Consiliul Nordic sau la Națiunile Unite sau că a impus o anumită cenzură în media.[1]

Pot fi identificate două şcoli principale de gândire cu privire la interpretarea politicii externe postbelice a Finlandei. Cea dintâi spune că „finlandizarea" a reprezentat o trădare a intereselor de stat ale Finlandei, precum şi a legăturilor sale politice şi culturale tradiționale cu Europa de Vest. Cea de-a doua vede „finlandizarea" drept o necesitate, singura strategie capabilă să asigure apărarea intereselor finlandeze în contextul dat. Timo Vihavainen reprezintă primul curent. El arăta într-o lucrare din 1991 dedicată subiectului finlandizării că în anii Războiului Rece Finlanda şi întreaga națiune finlandeză au ales să se umilească în fața „stăpânului" de la Răsărit, făcând adesea compromisuri dureroase şi discutabile.[2]

Dintre cei care consideră că Finlanda a fost forțată de situația internațională nefavorabilă să dezvolte o politică de concesii față de U.R.S.S., amintim pe Teija Tiilikainen[3], Kari Möttölä, Sami Moisio sau Vilho Harle. Potrivit lui Möttölä, „în timpul Războiului Rece, politica de neutralitate – ca şi cea de nealiniere militară şi de neimplicare în disputele marilor puteri, însoțită de o diplomație activă şi de o cooperare constructivă cu vecinii – a reprezentat pentru

[1] McRae, 81.
[2] Vezi Elena Dragomir, „To be or to become European. Westernizing narrtives in post-Cold War Finland", în *Revista Română de Studii Baltice şi Nordice*, No. 1, 2009, 42-43.
[3] Teija Tiilikainen, „The Finnish neutrality – Its new forms and future", in *Small states inside and outside the Europena Union. Interests and policies*, ed. Laurent Goetschel (Boston: Kluwer Acad. Publ. 1998), 169-172.

Finlanda un instrument folosit pentru atingerea intereselor de securitate națională şi pentru promovarea unor cauze internaționale mai largi".[4] Pentru Moisio şi Harle, politica de neutralitate a Finlandei a reprezentat „o politică externă realistă", dezvoltată din nevoia „pragmatică" a Finlandei „de a face față Uniunii Sovietice în termeni realişti".[5]

Astfel, această şcoală de gândire pune accentul pe situația dificilă a Finlandei în aceea perioadă, subliniind faptul că U.R.S.S. avea planuri agresive față de Finlanda, poate chiar intenția unei ocupații militare şi că, în consecință, „finlandizarea" țării era de neevitat, chiar necesară. Reprezentanții acestei linii consideră chiar ca fiind extrem de neobişnuit faptul că U.R.S.S. nu a ocupat Finlanda în anii 1944-1945. Această abordare este susținută cu argumente precum presiunea sovietică exercitată asupra Finlandei în momentele de tensiune internațională de după 1945. Principala critică ce se aduce acestei interpretări este aceea că sunt dificil de dovedit planurile agresive ale Uniunii Sovietice față de Finlanda.

O altă abordare, foarte apropiată şi complementară acestei linii de interpretare, plasează Finlanda într-o aşa-numită „zonă de semi-influență" – *soft sphere of influence*. Se arată astfel că în relația dintre Finlanda şi U.R.S.S., cea mai slabă dintre ele a reuşit să îşi mențină suveranitatea din punct de vedere juridic, dar în termeni politici independența sa era mai degrabă nominală şi mai puțin reală. Statul cel mai slab reuşeşte totodată să îşi păstreze sistemul politic şi economic, dar libertatea sa de acțiune atât în politica externă, cât şi în cea internă este limitată. Adepții acestei abordări enumeră următoarele caracteristici ale relației fino-sovietice: Finlanda nu se asociază cu nicio altă țară sau grupare de țări, decât cu permisiunea U.R.S.S.; Finlanda permite U.R.S.S. să stabilească ce este politic acceptabil în politica sa internă; Finlanda acceptă şi promovează poziții sovietice în politica internațională sau cel puțin se abține de la a se opune politicii sovietice pe plan internațional; capacitățile militare ale Finlandei sunt insuficiente pentru un război la granița sa, aşa că va susține trupele sovietice în eventualitatea unui război în Europa. Acceptarea acestei abordări ar plasa Finlanda în situația unei țări semi-independente, care are oportunități limitate de acțiune independentă în politica internațională şi a cărei politică internă nu este permis să fie în contradicție cu interesele puterii sovietice.

Şi această abordare este criticată, pentru că este foarte dificil de dovedit existența unei zone de semi-influență, din moment ce presiunile sovietice asupra Finlandei au fost exercitate indirect şi „invizibil". Sunt şi voci care susțin că tocmai faptul că Uniunea Sovietică nu a fost nevoită să exercite asupra Finlandei presiuni efective şi vizibile este o dovadă că această zonă de semi-influență

[4] Kari Möttölä, „Finland, the European Union and NATO – Implications for Security and Defense", în editor Erich Reiter, *Small states and alliances* (Heidelberg: Physica-Verl.2001), 115.
[5] Sami Moisio and Vilho Harle, „The Limits of Geopolitical Remote Sensing", în *Eurasian Geography and Economics*, 47, No. 2 (2006): 208.

a existat cu adevărat. Majoritatea celor care adoptă această abordare în explicarea politicii externe finlandeze este de părere că cele mai multe dintre manifestările politice finlandeze ale acelei perioade se datorează influenței sovietice. Raimo Väyrynen arată că, deşi în adoptarea unor decizii de politică internă sau externă în Finlanda s-a ținut cont de interesele de securitate sovietice, aceste decizii au avut totuşi rădăcini în condițiile şi situațiile interne.[6]

Trebuie totodată subliniată idea că sensul primordial al diplomației este tocmai acela de a evita momentele în care exercitarea unor presiuni deschise şi vizibile devin absolut necesare. U.R.S.S. nu putea exprima deschis, public, de fiecare dată aprobarea sau dezaprobarea față de diferitele proiecte, politici, intenții finlandeze, pentru că aceasta ar fi însemnat interferența în afacerile interne ale unui alt stat suveran, ceea ce era teoretic inacceptabil. Însă oficialii sovietici exprimau „păreri" față de atitudinile şi acțiunile finlandeze, prin declarații precum: „Uniunea Sovietică este de părere că acest proiect nu este în beneficiul Finlandei" sau „ar putea afecta relațiile bilaterale ale Finlandei" sau „ar putea afecta stabilitatea în regiune" etc. Astfel de „îngrijorări" erau în Finlanda urmate de reacții în consecință, căci scopul politicii finlandeze era tocmai acela de a evita producerea unor situații care să ceară reacții dure, presiuni vizibile, deschise. Se avea în vedere deci o politică menită a evita producerea oricărei tensionări politice, dacă nu producerea detensionării.

Principalul responsabil de politica externă finlandeză în primii ani de după război a fost preşedintele Juho Kusti Paasikivi.[7] După ce a fost ales preşedinte în 1946 el a început să construiască o întreagă şi nouă politică externă, cunoscută inițial sub numele „linia Paasikivi", iar ulterior „linia Paasikivi-Kekkonen".[8] Punctul de la care a plecat Paasikivi în construirea acestei politici a fost ideea că interesul sovietic față de Finlanda a fost întotdeauna unul militaro-strategic, iar nu economico-ideologic. Politica U.R.S.S. față de Finlanda a fost întotdeauna, potrivit lui Paasikivi, una defensivă. De aceea era important ca Finlanda să organizeze cu Uniunea Sovietică relații, astfel încât aceasta să ştie că Finlanda nu se va mai alătura niciodată duşmanilor Moscovei. Baza încrederii dintre cele două state urma a fi prietenia dintre ele şi cooperarea lor în diferite domenii. Tratatul din 1948 confirma în esență această gândire şi în acelaşi timp era baza întregii doctrine de politică externă finlandeză. Această doctrină cuprindea următoarele principii: încrederea dintre Finlanda şi U.R.S.S., neutralitatea celei dintâi, interesul pentru menținerea păcii şi securității. Fiecare dintre aceste principii a avut o pondere mai mare sau mai mică la un mo-

[6] Raimo Väyrynen, *Stability and change in Finnish foreign policy* (Helsingin yliopiston yleisen valtio-opin laitoksen tutkimuksia . Sarja A ; N.70/1982, Helsinki, 1986), 3-12.
[7] Hanhimäki, 2.
[8] Pe plan intern au existat deseori dezbateri şi controverse despre menținerea sau schimbarea liniei finlandeze în politica externă. Kekkonen la începutul anilor 1950 a trebuit să convingă chiar pe colegii săi de partid să accepte o linie prosovietică. Kirby,1979, 172, 192-193. Începând cu mijlocul anilor 1960, ca urmare a stabilizării situației politice interne şi a atingerii unui consens pe plan intern cu privire la linia politicii externe, Finlanda a putut adopta o poziție mai activă în politica sa externă. Väyrynen, 49.

ment dat în politica externă finlandeză, în funcție în principal de situația internațională.[9] Intenția lui Paasikivi a fost de a-l asigura pe Stalin că Finlanda nu constituie în nicio circumstanță o amenințare pentru U.R.S.S., dar în acelaşi timp i-a arătat că nu va compromite în niciun fel independența țării sale. Noua politică a început cu refuzul Finlandei din 1947 de a participa la Planul Marshall şi cu semnarea Tratatului de Prietenie, Cooperare şi Asistență Mutuală cu U.R.S.S. în 1948.[10]

În definirea strategiei sale de securitate, Finlanda, fiind o putere mică, nu a putut niciodată să îşi stabilească linia politicii externe fără a lua în primul rând în considerare caracteristicile sistemului politic internațional al momentului respectiv. Condițiile interne însă au influențat în aceeaşi măsură direcția politicii externe finlandeze ca şi factorii externi. În perioada interbelică, Finlanda a conceput rolul său în politica internațională ca un avanpost al politicilor şi culturii occidentale la granița U.R.S.S.. S-a declarat neutră, dar în acelaşi timp a căutat să obțină garanții şi suport din diferite zone ale occidentului, uneori dinspre Marea Britanie, alteori dinspre Scandinavia, iar mai apoi dinspre Germania. Istoria a dovedit însă că o astfel de politică nu poate conduce la succes, iar după 1944, Finlanda a fost nevoită să îşi construiască strategia politicii externe ținând seama de faptul că U.R.S.S. a ieşit din război victorioasă. Cel mai important element era acela că, indiferent de faptul că factorii externi şi cei interni s-au schimbat fundamental, țara reuşise să îşi mențină independența şi suveranitatea.

Astfel, sub conducerea lui Paasikivi, s-a formulat teoria că acceptarea legitimității intereselor sovietice este singura opțiune rezonabilă pentru politica de securitate a Finlandei. Să îi determine pe finlandezi să accepte o astfel de politică nu a fost o misiune uşoară după anii de conflicte şi neîncredere reciprocă finlandezo-sovietică. Cu noua sa politică, Finlanda practic trecea de la politica de „îngrădire" şi „descurajare" – *policy of deterrence* – la o politică a coexistenței. În anii interbelici, Finlanda a ales politica de îngrădire prin acțiunile şi politicile sale (înarmare, dezvoltare economică menită a-i permite să arate că poate reacționa şi răspunde unui atac, intrarea într-o serie de alianțe), încercând să împiedice orice atac asupra sa. După război alege o politică de cooperare şi coexistență.[11]

Întreaga politică externă finlandeză postbelică a avut ca bază Tratatul de Prietenie, Colaborare şi Asistență Mutuală semnat la 6 aprilie 1948 de Finlanda şi Uniunea Sovietică şi prelungit în 1955 şi 1970. Încheierea unui tratat de securitate între Uniunea Sovietică şi Finlanda a fost avut în vedere de cea din urmă

[9] Veikko Ruohonen, Kari Sulevo, *The party press and the doctrine of the official foreign policy in Finland after the Second World War* (Helsingin Yliopiston, Yleisen Valtio-Opin Laitoksen Tutkimuksia, Institute of the Political Science, University of Helsinki, Research Reports, Series C, Saha 2, 1974), 6-10.

[10] Fredrik Doeser, *In search of security after the collapse of the Soviet Union foreign policy change in Denmark, Finland and Sweden, 1988-1993* (Stockholm Department of Political Science, Stockholm University), 2008, 147-148.

[11] Väyrynen, 3-19.

încă din 1938, când era gândit împotriva unui atac german. După război, în Finlanda exista temerea că, dacă un tratat de securitate cu Uniunea Sovietică va fi refuzat, atunci aceasta va trece la ocuparea teritoriului național, iar dacă tratatul va fi acceptat, atunci în caz de război, trupele sovietice s-ar fi găsit pe teritoriul finlandez, la frontiera sa vestică. Semnarea unui tratat de securitate putea însemna, de asemenea, începutul unui proces care să alăture Finlanda Europei de Est. Niciuna dintre opțiuni nu era îmbucurătoare pentru Finlanda.

U.R.S.S. avea şi alte instrumente de presiune pentru a determina Finlanda să accepte un astfel de tratat, instrumente oferite de condițiile în care erau plătite reparațiile de război şi în care era interpretat tratatul de pace. Pe 22 februarie 1947, Stalin i-a trimis lui Paasikivi o scrisoare în care descria condițiile tratatului care urma a fi similar celor semnate de U.R.S.S. cu Ungaria şi Romania, gândit „împotriva unui posibil atac al Germaniei" şi menit a „crea condițiile pentru îmbunătățirea fundamentală a relațiilor dintre țările noastre, în scopul păcii şi consolidării securității". În Finlanda, scrisoarea este interpretată ca fiind de o gravitate extremă. Paasikivi considera că această scrisoare însemna că U.R.S.S. plănuieşte ocuparea militară a țării, iar Mannerheim o consideră ca fiind „începutul sfârşitului". În ciuda temerilor finlandeze, în cadrul negocierilor pentru semnarea tratatului, sovieticii s-au arătat destul de deschişi compromisului.[12] Chiar dacă după semnarea tratatului mulți observatori străini au considerat că Finlanda urma a fi adăugată pe lista țărilor intrate în sfera de influență sovietică, acest tratat cuprindea deosebiri esențiale față de cele încheiate de U.R.S.S. şi țările est-europene. Meritul de a fi obținut aceste concesii se datorează însă finlandezilor. Paasikivi a amânat sub diverse pretexte invitațiile repetate ale sovieticilor de a le face o vizită pentru discutarea condițiilor tratatului. Pretextele erau dintre cele mai diverse, de la vârsta sa înaintată care nu îi permitea efectuarea unor călătorii, până la impresia negativă pe care o astfel de călătorie ar fi făcut-o asupra poporului finlandez. Paasikivi a spus inclusiv că „poporul finlandez nu este încă pregătit pentru a accepta un astfel de tratat".

Deşi Paasikivi primise scrisoarea lui Stalin pe 23 februarie, delegația finlandeză va pleca spre Moscova abia pe 20 martie. Din ea făceau parte premierul Mauno Pekkala, ministrul de externe Carl Enckell, adjunctul acestuia Reinhold Svento, ministrul de interne Yrjö Leino, ministrul afacerilor sociale Onni Peltonen, doi experți militari şi, în calitate de experți şi oameni de încredere ai lui Paasikivi, care rămăsese la Helsinki, Urho Kekkonen şi Johan O. Söderhjelm. Principalul negociator al Uniunii Sovietice, Molotov, a acceptat ca punct de plecare a negocierilor propunerea finlandeză, sovieticii acceptând în cele din urmă un tratat diferit în conținut şi esență de cele încheiate cu țările Europei de Est. Tratatul garanta faptul că Finlanda nu va deveni un punct de lansare a unui atac împotriva Uniunii Sovietice. Această înțelegere cu Finlanda poate fi inter-

[12] Allison, 19-22.

pretată şi în sensul că principala preocupare a U.R.S.S. în politica sa externă, în acel moment, nu era expansiunea comunismului, ci asigurarea securității sale naționale.[13] Prin acest tratat, Helsinkiul accepta obligația de a-şi apăra teritoriul prin toate mijloace în cazul în care s-ar fi încercat atacarea Uniunii Sovietice prin Finlanda. Articolul al doilea prevedea consultări reciproce privind cooperarea militară fino-sovietică, în cazul în care Finlanda nu s-ar fi putut opune singură unui astfel de atac. Preambulul tratatului afirmă că Finlanda are dreptul să rămână în afara conflictelor marilor puteri.[14] Finlanda avea să fie singurul stat neutru postbelic care încheiase un tratat de prietenie, cooperare şi asistență mutuală cu Uniunea Sovietică. Pe de altă parte, prevederile tratatului au fost adesea interpretate astfel încât să permită Finlandei să îşi mențină neutralitatea.[15] Aceleaşi prevederi însă au fost adesea folosite de Uniunea Sovietică pentru a exercita presiuni asupra politicii externe a Finlandei.

În Occident acest tratat a fost interpretat ca instrumentul care a plasat definitiv Finlanda sub controlul sovietic, fiind lipsită deci de o posibilitate reală de a exercita o politică cu adevărat independentă. Chiar şi Paasikivi a admis mai târziu că prezența trupelor sovietice la Porkkala părea a nega orice încercare de afirmare a neutralității.[16] Trebuie însă subliniat că acest document nu a reprezentat o alianță militară[17] şi că Finlanda însăşi l-a interpretat ca exprimând recunoaşterea aspirației sale de a sta în afara intereselor conflictuale ale marilor puteri, astfel recunoscând implicit neutralitatea sa.[18] Tratatul din 1948 a fost urmat de o lungă serie de înțelegeri în domeniile comercial, tehnic, ştiințific şi cultural[19], dar mai ales economic realizate între Finlanda şi Uniunea Sovietică. Principalele înțelegeri care au reglementat relațiile bilaterale între Finlanda şi U.R.S.S. au fost două tratate comerciale din 1947, înțelegerea vamală din 1960, înțelegerile comerciale realizate începând cu 1950 şi derulate pe o perioadă de cinci ani, Programul pe termen lung pentru Dezvoltarea şi Intensificarea Cooperării Economice, Comerciale, Industriale şi Ştiințifice şi Cooperare Tehnică din 1977.[20]

Anii 1945-1947/1948 au reprezentat o perioadă mai discretă în afirmarea politicii şi pozițiilor externe ale Finlandei. Situația politică pe plan internațional a țării încă nu fusese afirmată de tratate, iar preocuparea sa esențială era aceea de a se menține în bune relații cu U.R.S.S. şi departe de orice altă posibilă complicație. Pentru aceasta a evitat aliațele internaționale, iar la sfârşitul

[13] Hanhimäki, 28-38.
[14] Häikiö 1992, 33.
[15] Jakobson 1987, 68-73.
[16] Kirby 1979, 147.
[17] Väyrynen, 6.
[18] Ibid., 39 .
[19] D.Tomaševsky, *European Détente and Soviet-Finnish Relations* (The Finnish Institute of International Affairs, Info-series 39, 1973), 3.
[20] Paavo Rantanen, „The development of the system of bilateral relations between Finland and the Soviet Union", în *Finnish-Soviet economic relations*, editori Kari Möttölä, O.N.Bykov, I.S.Korolev (London: Macmillan, 1983), 43.

anilor 1940 nu a participat la negocierile țărilor nordice privind posibila cooperare politico-militară, înainte ca Norvegia şi Danemarca să se fi alăturat NATO. Aceasta nu a însemnat că Finlanda era neinteresată de securitatea în zona nordică.[21]

Premisele doctrinei politicii externe finlandeze au fost adesea numite realism național şi şi-au avut rădăcinile în gândirea şi concepțiile de politică externă ale lui Paasikivi şi Kekkonen. După război, Paasikivi a concluzionat că supraviețuirea Finlandei şi securitatea sa militară nu mai pot avea la bază o politică îndreptată împotriva Moscovei, ci trebuie tocmai să se bazeze pe corelarea intereselor de securitate cu această putere, mai ales în ceea ce privea asigurarea graniței de nord-vest a Uniunii Sovietice. Menținerea dreptului la autodeterminare şi principiul suveranității trebuia să fie ajustate în funcție de un principiu nou, principal: menținerea relațiilor de bună vecinătate cu U.R.S.S., un alt element de bază a politicii externe finlandeze urmând a fi neimplicarea Finlandei în conflictele superputerilor.[22] Cu alte cuvinte, Finlanda avea să îşi construiască şi desfăşoare politica externă pornind de la ideea fundamentală că relațiile sale cu U.R.S.S. trebuie desfăşurate pe baze bilaterale, fără implicarea unor garanții oferite de Occident. De asemenea, s-a pus accentul pe faptul că relațiile fino-sovietice trebuie să rămână stabile, prin menținerea lor în afara conflictelor internaționale. Această politică a plasat cumva Finlanda în afara politicii balanței de putere. Aceasta a determinat actorii lumii bipolare, atât estici, cât şi vestici să privească cu neîncredere Finlanda, Vestul acuzând-o de „finlandizare", iar Estul, de tendința de a se apropia de occident.[23]

Astfel, politica finlandeză externă a fost interpretată ca fiind determinată de relația Finlandei cu vecinul estic. Anii războiului şi cei imediat următori au fost caracterizați de neîncredere reciprocă. Perioada 1948-1956 include o serie de elemente care arată îmbunătățirea acestei relații, dintre care părăsirea de către sovietici a bazei navale de la Porkkala, intrarea Finlandei în Consiliul Nordic în 1955 şi în ONU în 1956 sunt cele mai notabile. Perioada 1956-1964 este din nou una tensionată, cuprinzând criza din 1958 şi „criza notei" din 1961[24], precum şi eforturile Finlandei de a obține recunoaşterea neutralității sale. Tot în această perioadă începe preocuparea finlandeză pentru procesul integrării europene. Anii 1965-1977 reprezintă o perioadă a destinderii şi marchează stabilizarea poziției Finlandei în politica internațională, extinderea cooperării sale atât cu Estul, cât şi cu Vestul, precum şi activarea politicii sale ne-

[21] Ruohonen, Sulevo, 11.
[22] Hannu Kyröläinen, *Economics and politics in the relations between states of different social systems: Finland and the Soviet Union, 1944-1979*, in editor Osmo Apunen, *Neutral European countries and European security* (The Finnish Institute of International Affairs, 27/1971), 222-245.
[23] Väyrynen, 5.
[24] Neal E. Cutler, Ilkka Heiskanen, *Foreign Policy Orientation in Finland, 1964-1971: an example of generational political socialization, Research Reports* (Helsingin Yliopiston, Yleisen Valtio-Opin Laitoksen Tutkimuksia, Institute of the Political Science, University of Helsinki, No 30/1973), 14-15.

utre. După 1978, se manifestă noi tensiuni pe plan internațional, iar Finlanda este din nou mai puțin activă, interesată fiind de menținerea stabilității.[25]

În anii 1958-1959 sau 1961, poziția internațională a Finlandei nu a fost determinată nici de factorii externi, nici de cei interni, ci de o anumită combinare a acestora.[26] Criza Berlinului din 1961, nemulțumirile sovietice față de rolul crescând al Germaniei Federale în politicile NATO au ajuns să influențeze direct Finlanda şi atitudinea U.R.S.S. față de aceasta. Pe 30 octombrie 1961, U.R.S.S. a propus, potrivit articolului al doilea din Tratatul din 1948, consultări în vederea luării unor măsuri defensive la granița Finlandei şi a U.R.S.S. împotriva unei agresiuni armate din partea Germaniei Federale şi a aliaților acesteia din NATO. Ministrul de externe Ahti Karjalainen este trimis la Moscova pentru a confirma continuarea politicii finlandeze față de U.R.S.S.. Sovieticii se arată îngrijorați de posibilitatea unei victorii a taberei anti-Kekkonen în alegerile din 1962, victorie care ar fi însemnat, potrivit Moscovei, schimbarea politicii finlandeze față de U.R.S.S.. Preşedintele Kekkonen dizolvă parlamentul pentru a grăbi alegerile, dar sovieticii nu sunt mulțumiți cu atât şi cer un răspuns notei din octombrie. Kekkonen îl întâlneşte pe Hruşciov la Novosibirsk la 23 noiembrie 1961 şi îl asigură că nu sunt motive de îngrijorare şi că Finlanda îşi va continua politica externă. În aceeaşi zi, alianța electorală anti-Kekkonen se destramă, ceea ce mai detensionează situația. Acest moment este unul dintre multele care arată natura interdependenței dintre politica internă şi cea externă în cazul Finlandei postbelice.[27] Criza notei a arătat că U.R.S.S. avea încredere în Kekkonen, pe care îl percepea ca pe o garanție suficientă în sine pentru menținerea politicii finlandeze prosovietice. Kekkonen însuşi a devenit convins de abilitatea sa deosebită de a plasa relațiile sale cu liderii sovietici la nivel personal şi de faptul că o astfel de atitudine este benefică menținerii relațiilor de bună vecinătate cu U.R.S.S..[28]

Sfârşitul anilor 1950 şi începutul anilor 1960 reprezintă o perioadă marcată de încercările accentuate ale Finlandei de a convinge occidentul, mai ales Marea Britanie şi S.U.A., de veridicitatea politicii sale de neutralitate. Perioada de tensiune dintre finlandezi şi sovietici, 1958-1962, a fost o lecție însuşită de partea finlandeză. Criza notei mai ales a arătat că suspiciunile sovietice cauzate de evoluția situației internaționale, dar şi de condițiile interne din ambele țări pot duce la situații neplăcute şi complicate. Evitarea lor ar fi cea mai înțeleaptă decizie, iar pentru aceasta este necesară menținerea stabilității în Europa. Poziția Finlandei în perioada destinderii, când a susținut detensionarea situației internaționale îşi află originea în lecțiile învățate cu această ocazie.[29]

[25] Väyrynen, 61.
[26] Ibid., 45.
[27] Kirby 1979, 181-182.
[28] H.M.Tillotson, *Finland at peace and war* (Michael Russell, Publishing, 1993), 255-256.
[29] Väyrynen, 47-48.

După ce a devenit membră a Națiunilor Unite, Finlanda a adoptat o poziție tot mai activă în politica internațională, având un rol notabil mai ales în operațiunile de pace ale ONU.[30] În cadrul ONU, Finlanda a făcut parte mai ales din aşa-numitul Grup Nordic, iar mai târziu, din Grupul celor Nouă. Treptat, Finlanda a devenit mai activă şi la nivelul colaborării nordice. Prima inițiativă în domeniul securității nordice i-a aparținut de fapt lui Kekkonen, care în 1952, la acea dată prim-ministru, a afirmat interesul Finlandei pentru dezvoltarea neutralității nordice. În anii 1963-1965, el a propus realizarea unei zone libere de arme nucleare în nordul Europei şi nemilitarizarea zonei calotei nordice.[31] O zonă nordică fără arme nucleare ar fi împiedicat țările scandinave membre ale NATO să răspundă la cererea acestei organizații de a participa cu arme nucleare în cazul unui conflict. În acelaşi timp, propunerea lui Kekkonen nu afecta bazele nucleare sovietice din peninsula Kola. De la sfârşitul anilor 1960 Finlanda a început o politică externă activă, orientată spre descreşterea tensiunilor şi creşterea securității internaționale. În această perioadă Finlanda este gazda negocierilor SALT între S.U.A. şi U.R.S.S., la scurtă vreme ia inițiativa organizării CSCE la Helsinki, iar treptat implicarea sa în politica externă se lărgeşte. Tot mai activa implicare în politica externă nu era privită de Finlanda ca fiind în contradicție cu principiul neutralității sale; acesta este mai degrabă semnul pragmatismului liniei Paasikivi-Kekkonen, al adaptabilității sale la condiții externe, iar nu al transformării radicale.[32]

Principalele elemente ale liniei Paasikivi-Kekkonen – bune relații cu vecinii Finlandei şi mai ales cu U.R.S.S., Tratatul de Prietenie, Cooperare şi Asistență Mutuală din 1948, neimplicarea în disputele dintre marile puteri şi o politică activă în sensul păcii – au constituit contextul în care guvernele finlandeze din timpul Războiului Rece au dus o politică a neutralității. Devenit preşedintele Finlandei în 1956, Kekkonen a continuat în linia politicii externe stabilite de Paasikivi, dar spre deosebire de Paasikivi care a procedat cu extrem de multă prevedere în relația cu U.R.S.S. şi niciodată nu a descris această politică în termenii neutralității, Kekkonen a considerat că Finlanda poate avea un rol mai activ în politica internațională. Teija Tiilikainen consideră că politica de neutralitate a fost gândită să dea Finlandei mai mult loc de manevră în politica internațională, menținând în acelaşi timp relații de bună vecinătate cu U.R.S.S.. Aşadar, scopul politicii de neutralitate ar fi fost de a uşura situația Finlandei – aflată între două blocuri – şi de a contrabalansa implicațiile Tratatului din 1948.[33]

Intervenția sovietică în Ungaria în 1956 a fost primul test real de politică externă pentru Kekkonen. Finlanda trebuia să aleagă între a condamna inter-

[30] Pentru participarea Finlandei la misiunile de pace ale ONU pentru perioada 1955-1993, vezi Tillotson, 291-305.
[31] Este foarte posibil ca aceste propuneri să fi fost de fapt inițiate de sovietici. Killham, 5.
[32] Ruohonen, Sulevo, 8-12.
[33] Doeser, 149.

venția împotriva unei națiuni înrudite şi a critica un vecin puternic şi adesea ostil, cu care trebuia să păstreze relații de bună vecinătate. U.R.S.S. observa cu interes reacția Finlandei în această chestiune. „Nu avem de ales, a spus Kekkonen cu această ocazie ministrului său de externe. Trebuie să ne menținem mintea limpede, chiar dacă inima ne este plină de durere". În Adunarea Națiunilor Unite, reprezentantul Finlandei a amintit de tradițiile seculare ale libertății maghiare, iar în cadrul votului s-a abținut.[34]

Conceptul neutralității finlandeze a evoluat în timp şi presupune o perioadă pasivă şi una activă. În primii ani ai neutralității finlandeze, dar şi după ce Finlanda devine membră a Consiliului Nordic, a Națiunilor Unite şi după ce recuperează Porkkala, oamenii politici finlandezi continuă să facă declarații şi să sublinieze faptul că Finlanda este o țară mică şi neimportantă. Începând cu anii 1960 însă, se vorbeşte despre dorința de a participa activ la îmbunătățirea relațiilor Est-Vest.[35] În teorie, consideră Max Jakobson, orice stat mic aflat între două mari alianțe rivale poate alege între a se alătura unuia dintre ele şi a rămâne neutru. În practică însă, din motive de geopolitică, este imposibil pentru acest stat să aleagă oricare dintre cele două alianțe. Dacă alege însă neutralitatea, atunci posibilitatea de a alege ulterior una dintre cele două alianțe rămâne ca o soluție de rezervă pentru cazul în care neutralitatea nu poate fi menținută. Într-un discurs ținut la Stockholm în 1943, Urho Kekkonen arăta că în eventualitatea unui război, Finlanda ca avanpost al alianței occidentale va fi prima sacrificată şi, pe de altă parte, prea slabă pentru a putea influența în vreun fel soarta războiului. De aceea singura opțiune pentru Finlanda era alegerea unei politici de neutralitate, dar nu o politică de neutralitate similară celei interbelice, ci o politică de neutralitate nouă care să îi permită să câştige încrederea Uniunii Sovietice. [36]

Retragerea trupelor sovietice din baza de la Porkkala a marcat începutul procesului de recunoaştere internațională a neutralității finlandeze. Înainte de acest moment neutralitatea a fost dorința neexprimată a guvernului de la Helsinki. În fapt, guvernul finlandez a dus o politică de neutralitate fără a o afirma vreme de câțiva ani. În 1954, guvernul finlandez a refuzat participarea la o conferință a securității europene inițiată de U.R.S.S. tocmai pentru că ştia că țările occidentale ar refuza o asemenea inițiativă. În sensul aceleaşi politici, Finlanda nu a recunoscut niciuna dintre cele două Germanii (până în 1972). Revenirea bazei de la Porkkala sub autoritate finlandeză, precum şi intrarea Finlandei în Consiliul Nordic şi în ONU au fost interpretate şi au şi însemnat o reducere a influenței sovietice.[37]

[34] Kimmo Rentola, „Kekkonen and Kadar in the Soviet sphere of influence", în editor Halmesvirta 2002, 102-103.
[35] Cutler, Heiskanen, 13-14.
[36] Jakobson, 1987, 97-102.
[37] Doeser, 149.

Deşi Finlanda şi-a atras nenumărate critici, incluziv peiorativul termen „finlandizare" din cauza naturii relației sale speciale cu U.R.S.S., oficialii finlandezi au susținut că relația Finlandei cu Uniunea Sovietică poate servi de model tuturor pentru îmbunătățirea relațiilor reciproce şi pentru realizarea destinderii generale. În contextul „războiului rece imperialist", al cursei înarmărilor, al creşterii conflictelor internaționale, sunt subliniate la începutul anilor 1970 rolul şi semnificația relațiilor fino-sovietice care au fost „unul dintre cei mai importanți factori care au dus la destindere", căci cele două țări au fost capabile să găsească „singura cale posibilă, o cale care a avut la bază principiul coexistenței paşnice a două state cu sisteme sociale diferite". De aceea, se considera că aceste relații pot servi de model întregii Europe. Într-un discurs ținut la ambasada sovietică din Helsinki, pe 23 noiembrie 1960, Kekkonen spunea „dacă drumul pe care l-am urmat noi pentru construirea încrederii şi a prieteniei între Finlanda şi Uniunea Sovietică ar fi urmat în relațiile internaționale în general, cred că am avea condițiile pentru realizarea negocierilor productive în problemele complexe şi dificile care mențin tensiunile şi nesiguranța".[38]

Importanța acordată relațiilor cu Uniunea Sovietică este vizibilă şi în fragmentul următor, extras din memoriile diplomatului finlandez Keijo Korhonen care scria cu privire la politica externă a Finlandei că „ruşii sunt de primă importanță. După ei nu e nimeni ca importanță, chiar şi după nimeni e tot nimeni, după aceea sunt ungurii, iar la sfârşitul cozii sunt est-germanii, polonezii, bulgarii şi românii."[39]

Relaxarea care a început să se manifeste în Europa în 1962 a permis Finlandei să treacă treptat de la o politică evazivă, menită a-i asigura şi prezerva neutralitatea, la o politică mai activă, folosind instrumentul medierii între cele două tabere antagonice ale Războiului Rece. Finlanda încerca astfel să dovedească occidentului neutralitatea sa reală, luând în calcul şi necesitatea de a nu trezi suspiciunile Moscovei.[40] Între 1965-1977, Finlanda susține destinderea internațională şi obține, ca urmare a politicii sale mai active, o oarecare recunoaştere a neutralității atât în Est, cât şi în Vest. În această perioadă Finlanda adoptă o politică spre integrarea vestică. Interesul său față de integrarea europeană s-a manifestat în două proiecte, Nordek şi CEE. Relaxarea relațiilor Est-Vest este principala explicație a faptului că Finlanda s-a putut manifesta mai liber în politica sa externă.[41]

U.R.S.S. s-a temut că destinderea tensiunii internaționale ar putea încuraja statele socialiste europene să se apropie de Vest, să intre în zona de influență a Vestului sau să devină neutre în Războiul Rece. Această temere este unul dintre motivele pentru care a decis să invadeze Cehoslovacia în 1968. În aceeaşi

[38] Tomaševsky, 1-3.
[39] Mari Vares, „President Kekkonen's visits to Hungary in 1960s: the satelite policy in the context of kinship", în editor Halmesvirta 2002, 119.
[40] Jakobson, 1998, 74.
[41] Väyrynen, 49-50.

perioadă, U.R.S.S. redeschide discuția despre neutralitatea Finlandei, unde a existat în 1968 chiar şi temerea invaziei sovietice.[42] În 1968-1969, moment marcat de invadarea Cehoslovaciei şi începutul primelor inițiative directe pentru deschiderea CSCE, se dovedeşte că Finlanda era în continuare preocupată să nu trezească suspiciunile Moscovei. În 1968, poziția Uniunii Sovietice față de Finlanda se modifică, pe măsură ce Moscova ajunge la concluzia că Finlanda putea deveni un model periculos pentru țările frățeşti. În acest context, propunerea sovietică pentru convocarea CSCE a fost un test pentru Finlanda şi neutralitatea sa.[43] Intervenția din Cehoslovacia din 1968 a fost o surpriză pentru Kekkonen. De obicei el era informat de intențiile sovietice. Atunci când ceva important se petrecea în Uniunea Sovietică, obişnuia să primească aceleaşi informații pe care le primeau şi țările socialiste estice. Kekkonen chiar s-a plâns că nu a fost informat de această dată.[44] În octombrie 1968, Alexei Kosîghin a făcut o vizită la Helsinki pentru a explica necesitatea intervenției în Cehoslovacia. Kekkonen a profitat de prilej pentru a sublinia încă o dată că U.R.S.S. avea mult mai multe probleme cu aliații săi decât cu neutra, prietenoasa şi capitalista Finlandă. Acesta era totodată un mesaj către Occident, în sensul că Finlanda nu a devenit niciodată un stat al taberei socialiste şi deci nu intra sub incidența doctrinei Brejnev.[45]

Un test deosebit pentru politica de neutralitate finlandeză a fost şi „problema germană". Finlanda nu a recunoscut nici Germania de Est, nici pe cea de Vest. În locul unor misiuni diplomatice, ea a menținut în ambele state misiuni comerciale pe care le-a folosit pentru gestionarea relațiilor bilaterale. Nici Estul, nici Vestul nu au fost mulțumite de această soluție, dar au acceptat-o. Pentru Occident era important faptul că Finlanda nu a recunoscut Germania de Est. Germania de Est era mulțumită că cele două Germanii erau tratate egal în relațiile lor cu Finlanda. Sunt foarte dificil de identificat bazele legale ale unui astfel de comportament internațional. Totuşi, soluția finlandeză a funcționat până în 1972, când existența a două Germanii a fost recunoscută în Occident. Folosind un astfel de comportament evaziv, Finlanda a reuşit să rămână neangajată într-o Europă divizată, consideră Jakobson.[46]

Un rol esențial în politica externă finlandeză postbelică l-a avut aşanumita doctrină a „balanței nordice", doctrină interdependentă cu doctrina oficială pro-sovietică. „Balanța nordică" a însemnat în esență că integrarea în NATO a Norvegiei, Danemarcei şi Islandei în 1949 a fost balansată de relația specială a Finlandei cu U.R.S.S., în vreme ce neutralitatea militară a Suediei a funcționat ca o zonă de mijloc între Est şi Vest. Deşi această balanță nu a fost considerată de niciuna dintre părți ca fiind o soluție ideală, ea a fost cel puțin

[42] Lavery, 140.
[43] Jakobson 1998, 80-81.
[44] Rentola, 103-109.
[45] Killham, 185.
[46] Jakobson 1987, 102-103.

stabilă şi s-a admis treptat faptul că orice încercare de modificare a acestei balanțe va atrage reacții ale ambelor părți. Atât în U.R.S.S., cât şi în S.U.A. şi Vestul Europei s-a recunoscut acest concept.[47]

Uniunea Sovietică a permis Finlandei să îşi afirme neutralitatea atunci când stabilitatea zonei nu îi părea amenințată. În cazul în care detecta semne pe care le considera tentative ale NATO şi Germaniei Federale de a afecta echilibrul nordic, U.R.S.S. exercita presiuni asupra Finlandei pentru a echilibra balanța de forțe în zonă. Pentru Finlanda esența balanței nordice era dată de o angajare redusă a Norvegiei şi Danemarcei în NATO, aşa cum redusă era angajarea Finlandei în politicile sovietice conform Tratatului din 1948, în vreme ce Suedia neutră era pivotul central. Coşmarul Finlandei era ca în cazul unor tensiuni externe țările scandinave să sporească implicarea lor în politicile NATO sau în cazul Suediei să devieze de la politica de neutralitate. În acest caz neutralitatea Finlandei ar fi fost foarte greu sau chiar imposibil de menținut. De aceea, Finlanda a susținut nu numai neutralitatea sa, ci neutralitatea întregii Europe nordice. În 1952, Kekkonen a avansat ideea organizării unei alianțe neutre a țărilor scandinave, ceea ce ar fi făcut imposibil un atac supra U.R.S.S. prin Finlanda, aşa cum preciza Tratatul din 1948. Kekkonen a pretins mai târziu că această propunere a fost făcută pentru a contracara planurile fostului prim ministru danez H. Hedtoft de a îndepărta Suedia de politica sa neutră.[48]

În Scandinavia conceptul a fost intens utilizat în anii 1970 pentru a defini procesul prin care țările nordice au fost capabile să îşi mențină stabilitatea şi neutralitatea într-o zonă strategică atât de sensibilă. Norvegianul Arne Brundtland a fost primul se pare care a folosit acest concept, pe care apoi l-au preluat şi folosit intens şi suedezii. Finlandezii, deşi au acceptat ideea echilibrului la care el se referea, nu l-au adoptat pentru că el amintea sau implica faptul că Finlanda era mai mult legată de U.R.S.S. decât i-ar fi plăcut să se afirme. Toate țările nordice au fost atente la modul în care relațiile lor de securitate națională pot influența zonele învecinate. Deşi U.R.S.S. nu a folosit termenul „balanță nordică", preferându-l pe cel de „relații de forțe", Moscova a încercat în permanență să limiteze participarea țărilor scandinave vestice în NATO, să limiteze libertatea de acțiune a Suediei şi să exercite presiuni asupra Finlandei de câte ori considera că sunt semne care anunță o posibilă modificare a acestei balanțe. Sovieticii au admis că *status quo*-ul în Scandinavia este acceptabil atâta vreme cât balanța nu înclină în favoarea Vestului. Opoziția exprimată de U.R.S.S. în anii 1960 față de participarea Finlandei la Nordek, o propusă uniune economică nordică, a însemnat tocmai continuarea şi punerea în practică a unei astfel de politici.[49] Criza notei din 1961 este interpretată, de asemenea, ca o ilustrare a teoriei „balanței nordice".[50] Încheierea tratatului cu

[47] Killham, xv-xvi.
[48] Kirby 1979, 184-185.
[49] Killham, 2-4.
[50] Allison, 52.

CAER în 1973 poate fi interpretată în acelaşi sens, realizat pentru a balansa încheierea tratatului cu CEE.

Deşi în 1972, Leonid Brejnev numea Finlanda „bunul nostru vecin", subliniind că în contextul noii destinderi europene „Finlanda poate juca un rol mai activ în politica internațională[51], relațiile dintre cele două țări nu au fost de-a lungul anilor 1970 foarte liniştite. U.R.S.S. s-a opus ca Max Jakobson, ambasadorul finlandez la Națiunile Unite, să devină Secretarul General al Organizației după încetarea mandatului lui U Thant. Unele articole din presa sovietică reinterpretau Tratatul din 1948 în sensul unei colaborări militare fino-sovietice chiar şi în cazul în care agresorul principal nu ar fi fost Germania. În 1971 reprezentanții sovietici insistau ca fiecare comunicat comun eliberat în urma unor contacte fino-sovietice să se încheie cu o definire a politicii externe finlandeze în următorii termeni: „Pe baza Tratatului de Prietenie, Cooperare şi Asistență Mutuală dintre U.R.S.S. şi Finlanda, politica externă a Finlandei, linia Paasikivi-Kekkonen, garantează dezvoltarea prieteniei cu Uniunea Sovietică şi exprimă dorința Finlandei de a exercita o politică neutră în interesul păcii, a securității internaționale şi a menținerii de relații prietenoase cu toate țările."

În august 1973, Finlanda a acceptat textul unei declarații comune cu U.R.S.S., afirmând că nu poate fi neutră în chestiunile de război şi pace, dar că era „pentru pace" şi „împotriva războiului". Ben Jenses a interpretat aceasta ca fiind un exemplu de încercare sovietică de mutare a Finlandei dintr-o „zonă a păcii" într-o „tabără a păcii", adică în sfera sovietică de influență.[52] La începutul anilor 1970, Moscova şi-a schimbat atitudinea față de neutralitatea finlandeză, arătând clar în diferite moduri că strângerea legăturilor finlandeze cu Vestul poate afecta negativ relațiile fino-sovietice.[53] Criza petrolului din 1973 a afectaz şi Finlanda foarte puternic, iar finlandezii i-au suspectat pe sovietici că profită de circumstanțe pentru a ridica prețul petrolului. Moscova se justifica spunând că, la rândul său, plăteşte prețuri ridicate pentru petrol furnizorilor săi arabi. Cu toate acestea, Mihail Suslov le-a spus comuniştilor finlandezi că criza oferea o excelentă oportunitate pentru a aduce Finlanda şi mai aproape de U.R.S.S., atât economic, cât şi politic.[54]

Finlanda a fost interesată de lărgirea relațiilor sale cu S.U.A., Europa Occidentală şi Canada, atât din motive economice, cât şi politice, pentru a contrabalansa greutatea relațiilor sale „speciale" cu Uniunea Sovietică. În 1957, Finlanda a semnat aşa-numitul Acord al Clubului de la Helsinki, ceea ce a influențat favorabil participarea Finlandei la acordul GATT şi Comisia Economică pentru Europa, precum şi acceptarea ei, la 22 septembrie 1969, ca membru al OECD. În octombrie 1961, Finlanda semnează acordul prin care devine membru asociat al EFTA, după ce în prealabil, ca urmare a unor lungi tratative cu

[51] Tomaševsky, 4-5.
[52] Killham, 186.
[53] Doeser, 151.
[54] Kirby 1979, 268.

U.R.S.S., acordase acesteia acelaşi tratament pe care Finlanda urma să îl aplice în relații sale cu EFTA.[55]

Moscova a încercat, de asemenea, să limiteze sau să împiedice participarea Finlandei în organizații comerciale vest-europene. Deşi nu s-a afirmat deschis şi clar împotriva participării Finlandei la EFTA, U.R.S.S. sublinia că relațiile comerciale fino-sovietice ar putea fi afectate, iar temerile sovietice nu puteau fi trecute cu vederea de finlandezi. Intrarea Finlandei în Consiliul Nordic în 1955, după ce fuseseră depăşite criticile sovietice inițiale față de o asemenea politică, reprezentase un pas înainte către cooperarea nordică europeană. În 1958-1959, sovieticii critică din nou aspru planurile de realizare a unei uniuni vamale nordice. În 1968 aceste proiecte sunt reînviate de Danemarca sub numele Nordek. U.R.S.S. din nou se arată împotriva unor asemenea inițiative, pe care le consideră a nu fi independente, ci menite să pregătească dependența Finlandei de CEE.[56] U.R.S.S. interpreta Nordek şi ca o etapă în procesul de încorporare a Finlandei în politicile occidentale. În fața criticilor sovietice, Finlanda decide să renunțe la ideea participării la Nordek. După ce aceasta anunță în 1970 că nu va participa la Nordek, ideea îşi pierde din atractivitate şi pentru celelalte țări scandinave.[57]

În 1973, Danemarca decide să aplice pentru intrarea în CEE, în vreme ce norvegienii votează într-un referendum împotriva unei asemenea politici. Norvegia negociază însă un tratat de liber schimb cu CEE, ca şi Suedia, iar Finlanda le urmează exemplul, deşi pentru menținerea ideii echilibrului şi a neutralității va încheia o înțelegere comercială şi cu CAER. Deşi schimburile comerci-

---

[55] Ambasada RSR la Helsinki, Constantin Vlad, *Sinteză: Politica externă promovată de Finlanda şi poziția față de principalele probleme internaționale*, februarie, 1975, AMAE, Problema 220/1975-Finlanda, Dosar 2068, 4.

[56] Allison, 120-122.

[57] Lasse Sonne face o analiză a acestui proiect nordic bazată pe surse arhivistice finlandeze, daneze, norvegiene şi suedeze. Cercetarea sa aduce numeroase elemente noi în literatura acestei probleme. NORDEK a fost inițiat în 1968 de Danemarca, menit a lărgi cooperarea şi integrarea în Nordul Europei. O inivitație de participare a fost adresată Finlandei, Suediei şi Norvegiei (Islanda hotărâse să nu participe). În 1969 ciorna unui tratat a fost acceptată de cele patru guverne, iar conținutul tratatului la care s-a ajuns în urma negocierilor a fost acceptat în principiu de acestea la începutul anului 1970. Dar în martie 1970 guvernul finlandez a anunțat că nu poate continua acest proiect. În general, se consideră că Finlanda s-a retras ca urmare a presiunilor sovietice. Arhivele finlandeze însă nu oferă date concrete care să dovedească aceste presiuni. Nu există niciun ultimatul sovietic adresat părții finalndeze care să susțină această opinie. Din contră, deşi diferiți oficiali sovietici, precum şi presa sovietică îşi exprimau părerea că nu este indicată încheierea unei asemenea înțelegeri, în Finlanda oamenii care dețineau puterea de decizie (primul ministru Mauno Koivisto, ministrul de externe Ahti Karjalainen, ministrul comerțului Grels Teir) au interpretat aceste opinii sau „presiuni" ca fiind mai degrabă tactice şi nu reale. Exprimându-se deci împotriva NORDEK, U.R.S.S. nu ar fi dorit decât să se asigure că Finlanda nu va neglija relațiile comerciale fino-sovietice. În plus, se pare că U.R.S.S. a folosit NORDEK pentru a determina pe finlandezi să accepte prelungirea Tratatului de Prietenie, Cooperare şi Asistență Mutuală în 1970. Decizia de a nu ratifica tratatul nu a fost unanimă în Finlanda, iar rolul personal al lui Kekkonen a fost şi de această dată foarte însemnat. Kekkonen se arătase împotriva acestui proiect încă din 1969. El a considerat că integrarea Finlandei în NORDEK ar fi necesitat o serie de concesii către Est pentru a balansa deschiderea către Vest, concesii pe care este posibil să le fi considerat prea mari prin comparație cu beneficiile pe care Finlanda le-ar fi putut obține din participara la NORDEK. Lasse Sonne, *NORDEK. A plan for increased nordic economic co-operation and integration 1968-1970* (Helsinki, Finnish Society of Sciences and Letters, 2007), 85-210.

ale dintre Finlanda şi U.R.S.S. se dezvoltă foarte mult în anii 1970, relațiile comerciale cu țările CAER rămân destul de slabe.[58] Înțelegerea cu CAER a fost semnată în mai 1973 şi ratificată în iunie. Finlanda devenea astfel primul stat nesocialist care a semnat un tratat cu CAER. După ce Kekkonen a garantat din nou personal că o colaborare economică cu CEE nu va afecta negativ relațiile comerciale fino-sovietice[59], în 1973, a fost încheiată o înțelegere între Finlanda şi CEE asupra zonei de comerț liber pentru produse industriale.[60] Până la această dată, relațiile Finlandei că țările membre CEE se desfăşuraseră pe baze exclusiv bilaterale.[61]

Mijlocul anilor 1970 a impus Finlandei din nou necesitatea de a se plia situației internaționale: decide o politică activă în procesul destinderii europene şi devine tot mai interesată de procesul integrării europene, față de care însă a trebuit să se manifeste din poziția neutralității. Deşi s-a implicat foarte mult în procesul destinderii şi în organizarea şi desfăşurarea CSCE, Finlanda a avut în permanență grijă să evite orice posibile neplăceri şi să se asigure că situația sa nu se va înrăutăți în cazul în care destinderea şi CSCE ar fi eşuat. Acest aspect este vizibil şi în mai slaba implicare a Finlandei în procesul Helsinki, începând cu conferința de la Belgrad. Finlanda continuă totuşi să fie activă în politica internațională în cadrul Națiunilor Unite. Creşterea tensiunilor internaționale după 1978 va reduce activismul finlandez din nou în materie de politică externă.[62]

Se poate concluziona că politica externă a Finlandei a fost determinată de relațiile dintre marile puteri, ca urmare a poziționării sale geografice şi a situației politice. Dar trebuie totodată subliniat faptul că finlandezii sunt cei care au ales un anumit curs al politicii externe. Politica externă finlandeză postbelică, ale cărei linii generale au fost trasate în timpul preşedinției lui Paasikivi, a fost definitiv conturată şi aplicată în timpul lui Kekkonen. Acesta a căutat să stabilizeze poziția Finlandei în contextul relațiilor dintre marile puteri, subliniind două idei principale: cooperare, relații de încredere reciprocă şi prietenie cu U.R.S.S.; creşterea credibilității sale ca stat neutru față de Occident. Demisia preşedintelui Kekkonen la începutul anilor 1980, în ciuda unor speculații sau temeri, nu a adus într-o primă fază schimbări la nivelul politicii externe finlandeze. În timpul campaniei electorale pentru alegerile prezidențiale, Mauno Koivisto chiar a subliniat faptul că Finlanda va continua aceeaşi linie de politică externă.[63]

---

[58] Killham, 187.
[59] Allison, 124-125.
[60] A.N.Manzhulo, Yu. V. Piskulov, „Fundamentals and principles of the Soviet-Finnish economic relation", în Möttölä, Bykov, Korolev, 33.
[61] Ambasada RSR la Helsinki, Constantin Vlad, *Sinteză: Politica extenă promovată de Finlanda şi poziția față de principalele probleme internaționale*, februarie, 1975, AMAE, Problema 220/1975-Finlanda, Dosar 2068, 4.
[62] Väyrynen, 51-52.
[63] Ibid., 52-56.

Pe măsură ce procesul integrării europene s-a accentuat în anii 1980, legăturile Finlandei cu Europa de Vest s-au accentuat. Scopul acestei apropieri era în primul rând economic şi dictat de nevoia de a evita marginalizarea Finlandei în procesul integrării economice europene. Prima mişcare în această direcție a fost aceea de a deveni membru plin al EFTA în 1986. În 1987, s-a afirmat pentru prima dată că politica de neutralitate a Finlandei nu mai poate fi interpretată ca o piedică în calea apropierii Finlandei de Europa de Vest, că politica față de Vest nu mai trebuie să fie contrabalansată de luarea unor angajamente față de Est. Este foarte important de înțeles că în acest moment Finlanda nu era interesată de integrarea sa efectivă în comunitatea europeană, ci era interesată de lărgirea cooperării sale cu CEE şi EFTA, în particular de crearea unui Spațiu Economic European (SEE).[64] În acelaşi timp primele semne ale sfârşitului Războiului Rece încep să se arate. În 1985, Mihail Gorbaciov devine liderul U.R.S.S. şi începe programul său de reformare. În 1988, în momentul alegerii lui Koivisto în al doilea său mandat, sfârşitul liniei Paasikivi-Kekkonen era vizibil. Tensiunile dintre Est şi Vest erau în descreştere. Imperiul sovietic arăta primele semne de dezintegrare. Lupta pentru independență a statelor baltice a implicat Finlanda direct în problemele Uniunii Sovietice, pentru că aceste state cereau Finlandei susținere în demersul lor. Unele organizații private finlandeze chiar au susținut în acest proces statele baltice. Oficial, Finlanda şi-a menținut neutralitatea până la colapsul Uniunii Sovietice, iar sfârşitul U.R.S.S. a însemnat şi sfârşitul liniei Paasikivi-Kekkonen.[65] Aceasta susține ideea că adoptarea şi menținerea unei asemenea linii de politică externă se constituie într-o adaptare la realitățile mediului politic extern. Factorii politici interni au influențat într-o anumită măsură reacțiile specifice în diferite momente, dar contextul general a rămas neschimbat.

[64] Doeser, 151.
[65] Lavery, 143.

Partea a XXVIII-a

Conferința de Securitate şi Cooperare în Europa

Politica externă a Finlandei postbelice a avut în vedere în primul rând menținerea unor relații de prietenie şi colaborare cu U.R.S.S.. Principalul său scop era acela de a evita trezirea unor suspiciuni Moscovei şi de a se menține în afara conflictelor dintre marile puteri. În contextul destinderii cunoscute de sistemul relațiilor internaționale, la sfârşitul anilor 1960 şi începutul anilor 1970, Finlanda intră într-o etapă mai activă a politicii sale externe. O astfel de politică avea rolul de a dovedi că poate fi un mediator util între cele două tabere antagonice ale Războiului Rece[1] şi aducea totodată oportunitatea de a elimina scepticismul manifestat față de abilitatea sa de a se menține într-o poziție de neutralitate reală între Est şi Vest.[2] În acest context, interesul său pentru preconizata Conferință pentru Securitate şi Cooperare în Europa (CSCE) va creşte. Treptat, Finlanda a ajuns să arate o foarte mare atenție organizării acestei conferințe, acționând atât pe plan bilateral, cât şi multilateral pentru deschiderea ei.

Evenimentele din 1968 din Cehoslovacia s-au constituit într-un moment crucial şi pentru Finlanda, căci U.R.S.S. constată că modelul finlandez poate deveni periculos în măsura în care încurajează pe această linie şi alte „țări frățeşti". În acest context, propunerea sovietică de a organiza o conferință a securității în Europa s-a constituit într-un real şi dificil test pentru Finlanda, fiind repusă în discuție interpretarea limitelor neutralității finlandeze.[3] Invadarea Cehoslovaciei a pus neutralitatea Finlandei sub o puternică presiune sovietică.[4] În aprilie 1969, U.R.S.S. a trimis tuturor statelor o scrisoare prin care sugera începerea pregătirilor pentru organizarea conferinței. Situația pentru Finlanda era diferită acum față de cea 1954 când guvernul finlandez nu dorise inițierea unui proiect similar. În 1969, Raustila, ambasadorul finlandez la Budapesta, chiar a acuzat U.R.S.S. că ar fi făcut presiuni asupra Finlandei vreme de patru săptămâni, pentru înaintarea unei propuneri de convocare a unei asemenea conferințe. Furios, Kekkonen l-a chemat pe Raustila acasă. Eroarea diplomatului era gravă, căci dacă afirmațiile sale ar fi fost adevărate, atunci ar fi însemnat că Finlanda primeşte ordine de la Moscova. Ştiind că acceptând propunerea sovietică va atrage asupra Finlandei acuzația de a nu fi cu adevărat neutră şi de a susține interesele Moscovei necondiționat, Kekkonen a decis că Finlanda ar trebui să realizeze o propunere nouă, diferită de cea sovietică. De aceea ideea

[1] Tomaševsky, 4-5.
[2] Jakobson, 1998, 74.
[3] Ibid, 80-81.
[4] Thomas Fischer, „*A mustard seed grew into a bushy tree*: The Finnish CSCE initiative of 5 May 1969", în *Cold War History* (Volum 8, Isue 4, 2008, Routledge), 422-423.

CSCE a fost atât de strâns legată de persoana lui Kekkonen. U.R.S.S. a făcut propunerea, dar Kekkonen este cel care a făcut această propunere acceptabilă pentru toate celelalte națiuni ale Europei, pentru S.U.A. şi Canada. S-a spus chiar că Finlanda a fost marele câştigător al acestei conferințe, căci în acest fel ea şi-a consolidat poziția de neutralitate în Europa.[5]

Guvernul finlandez a declarat cu diverse prilejuri că Finlanda consideră utilă convocarea unei conferințe pregătite în mod minuțios pentru dezbaterea problemei securității europene. De asemenea, s-a pronunțat pentru participarea la o asemenea conferință, fără condiții prealabile, a tuturor statelor interesate, fiecare participant având dreptul să-şi exprime punctul de vedere şi să facă propuneri în problemele europene. Mai mult decât atât, în Memorandumul din 5 mai 1969, Finlanda arăta că este gata să fie gazda conferinței, precum şi a întâlnirii pregătitoare, dacă guvernele respective vor considera oportun acest lucru.[6] Danemarca, Finlanda, Islanda, Norvegia şi Suedia au expus poziția lor comună în cadrul întâlnirii miniştrilor lor de externe care a avut loc la Copenhaga, între 23 şi 24 aprilie 1969. Potrivit acestei poziții, la conferința care urma a fi pregătită minuțios, într-o perioadă ce urma a fi aleasă, trebuia să participe toate statele interesate de problema securității europene.[7]

Memorandumul din 1969 a urmat Apelului din martie 1969 al statelor participante la Organizația Tratatului de la Varşovia. Într-un al doilea memorandum, din noiembrie 1970, guvernul finlandez sugerează inițierea unor consultări la Helsinki cu privire la organizarea conferinței.[8] Kekkonen a fost primul reprezentant al unui stat din afara Organizației Tratatului de la Varşovia care a răspuns oficial şi pozitiv (în mai 1969) propunerii U.R.S.S. de organizare a unei asemenea conferințe. Deşi se consideră că presiunile asupra Finlandei pentru acceptarea inițiativei au fost însemnate, Finlanda a avut propriile sale interese în susținerea acestui proiect, interese legate de slăbirea presiunilor sovietice asupra neutralității sale. Cercetări recente dovedesc că în 1969 oficialii finlandezi nu aveau foarte mari speranțe legate de şansele reale ale acestei conferințe. În acel moment scopul Finlandei nu era o conferință a securității în sine, ci activarea politicii sale de neutralitate. Keijo Korhonen scria 30 de ani mai târziu: „Bineînțeles că nu eram atât de nechibzuiți încât să credem, în mai 1969, că circulara guvernului finlandez va duce la organizarea vreunei conferințe. Cel mult am fi putut obține organizarea unui *tea party* diplomatic în Helsinki". Seppo Hentilä subliniază importanța momentului în care Finlanda a luat această inițiativă, alături de alte eforturi menite să ducă la activarea poli-

[5] Juha Pohjonen, „In Kekkonen and Kadar we trust", în *Bridge building and political cultures Hungary and Finland 1956-1989*, editori Anssi Halmesvirta, Heino Nyyssönen (Jyväskylä, University of Jyväskylä, 2006), 122-125.
[6] Romulus Neagu, *Securitatea europeană, afirmarea unui nou concept* (Editura Politică, Bucureşti, 1976), 86.
[7] Max M. Kampelman, „Foreword", în Killham, xiii .
[8] Valentin Lipatti, *Conferința pentru Securitate şi Cooperare în Europa – însemnări despre o negociere şi urmările ei* (Bucureşti: Editura Politică, 1985), 27-29.

ticii sale de neutralitate. În aceeaşi perioadă Finlanda devine membră a Consiliului Nordic (1969-1970), găzduieşte prima fază a negocierilor SALT în toamna lui 1969, desfăşoară discuții pentru participarea la NORDEK, aspiră la funcția de Secretar General ONU prin Max Jakobson în 1971. Toate acestea dovedesc ambiția de a deveni cât mai activă pe plan internațional. Destinderea în sine era considerată a fi în interesul său atâta vreme cât ajuta neutralității finlandeze. Demersul său a fost unul de succes. Discuțiile pentru organizarea CSCE au amânat chestiunea presantă pentru Finlanda a recunoaşterii celor două state germane, iar când U.R.S.S. a cerut prelungirea Tratatului de prietenie cu încă cinci ani, Hyvärinen a putut obține cu succes, pentru prima dată după 1968, recunoaşterea explicită a statutului neutralității finlandeze în comunicatul care a însoțit reînnoirea tratatului.[9]

Pot fi identificate două faze principale în atitudinea Finlandei față de organizarea CSCE. O primă etapă, până în primăvara anului 1969, este caracterizată de o atitudine rezervată în general şi de faptul că Finlanda considera într-o anumită măsură firesc ca un mic stat neutru să fie lăsat în afara discuțiilor privind organizarea unei posibile conferințe pentru securitate în Europa. Cea de-a doua etapă debutează în primăvara anului 1969, Finlanda devenind mai activă în politica externă şi începând să promoveze deschis convocarea conferinței. Inițial, Finlanda nu a exprimat nicio poziție pe plan internațional în acest domeniu, chiar dacă pe plan intern exista o reală şi importantă preocupare pentru modul în care conferința ar fi putut fi organizată şi desfăşurată. În plus, Finlanda a evitat să fie integrată grupului neutrilor în această chestiune, de vreme ce era dificil de formulat o poziție comună a țărilor neutre. Cu alte cuvinte, a evitat orice fel de implicare, considerând că doar o astfel de poziție se putea plia statutului său de neutralitate. Finlanda a mers chiar mai departe pe această linie, considerând că este în responsabilitatea marilor puteri să reglementeze neînțelegerile internaționale şi să deschidă drumul către o conferință a securității. Dar ulterior, când situația internațională s-a schimbat, când organizarea CSCE a depăşit stadiul probabilității şi a intrat în cel al certitudinii, atitudinea sa față de CSCE s-a modificat, considerând că punctul său de vedere şi interesele sale trebuie să se facă auzite şi reprezentate, de vreme ce deciziile unei asemenea conferințe aveau să influențeze destinele tuturor statelor implicate.[10]

Dacă Finlanda a fost foarte nemulțumită de proiectul inițial al sovieticilor din 1954 pentru organizarea unei conferințe a securității[11], la sfârşitul anilor 1960, situația era alta. În iulie 1969, preşedintele Kekkonen declara: „Finlanda a sondat posibilitatea ținerii unei conferințe de securitate pentru că examinarea realistă a problemelor Europei este în avantajul Finlandei, pentru că,

[9] Fischer, *„A mustard seed grew into a bushy tree*: The Finnish CSCE initiative of 5 May 1969", în *Cold War History* (Volum 8, Isue 4, 2008, Routledge), 419-430.
[10] Osmo Apunen, *Neutral European countries and European security* (The Finnish Institute of International Affairs, 27/1971), 1-2.
[11] Jakobson 1987, 101.

având în vedere poziția de neutralitate, cunoscută şi recunoscută, sunt atinse premisele pentru a face o asemenea sugestie şi pentru că noi considerăm momentul favorabil. Noi, în Finlanda, nu ne exagerăm deloc şansele, dar dorim să oferim asistența noastră, dacă aceasta este considerată a fi de folos".[12]

Aşadar, Finlanda nu a considerat conferința ca pe o posibilitate de rezolvare spectaculoasă a problemelor politice ale momentului, ci ca pe o oportunitate ca actorii politicii internaționale să îşi facă reciproc cunoscute pozițiile. De vreme ce conferința era clar că avea să se organizeze, Finlanda a decis să obțină cât de mult posibil din acest eveniment, să se asigure prin prezența sa acolo că interesele sale nu vor fi afectate de deciziile ce s-ar fi putut lua. Scopul pe care şi l-a fixat în cele din urmă era de a se asigura că neutralitatea sa este recunoscută ca atare de largul spectru al actorilor politici. Desfăşurarea conferinței la Helsinki a fost considerată chiar ca fiind recunoaşterea internațională a statutului său de neutralitate.[13] Finlanda s-a temut în primul rând că înțelegerile la care s-ar fi putut ajunge în urma conferinței de securitate ar fi putut deveni un instrument împotriva politicii ei de neutralitate. Aşadar, a dorit inițial să se asigure că nu se vor petrece schimbări fundamentale în sistemul de securitate a acelui moment. Pe de altă parte, a considerat conferința ca fiind o oportunitate de a adopta o linie mai activă în politica internațională.[14]

Se pare că prin propunerea de a organiza conferința la Helsinki, exprimând totodată părerea că la conferință ar trebui să participe toate țările interesate, inclusiv S.U.A. şi Canada, Finlanda a depăşit intențiile inițiale ale U.R.S.S.. Inițiativa Finlandei se explică prin două scopuri: intenționa ca astfel să îşi promoveze poziția de independență şi să oprească exercitarea presiunilor sovietice asupra sa în chestiunea germană. Max Jakobson consideră că „în ochii sovieticilor, inițiativa finlandeză a fost un subterfugiu, ca o mişcare de gherilă în spatele propriilor linii, dar că [U.R.S.S.] nu a mai putut face nimic [după anunțul finlandez] pentru că şi-ar fi subminat propria campanie pentru organizarea unei conferințe". Pentru Finlanda, prezența în capitala sa a 35 de şefi de stat sau guvern a fost încununarea străduaniilor sale de a obține recunoaştere internațională pentru statutul său de neutralitate. Aşa cum sublinia preşedintele Kekkonen, cu acest prilej neutralitatea finlandeză a fost încorporată structurii sistemului european.[15] În acelaşi timp, Helsinkiul a reuşit să mențină încrederea Moscovei. În 1972, Leonid Brejnev numea Finlanda „bunul nostru vecin", subliniind faptul că „Uniunea Sovietică este pregătită să dezvolte relații cu state ca bunul nostru vecin".[16] În acelaşi timp, CSCE a fost pentru Finlanda oportunitatea de a dovedi că un stat neutru poate servi interesele înalte ale comuni-

[12] Urho Kekkonen, „Speech delivered at the state banquet by Her Majesty Queen Elizabeth II in London, 15 July 1969", în Urho Kekkonen, *Neutrality, the Finnish perception* (London: Heinemann, 1970), 235.
[13] Jakobson 1987, 146.
[14] Tomaševsky, 2.
[15] Jakobson 1998, 81-146.
[16] Tomaševsky, 4.

tății internaționale în general, pentru că în primul rând un stat neutru este capabil să-şi dovedească abilitățile de mediator.[17]

Ca şi România, Finlanda a considerat că semnarea unui tratat de securitate colectivă era posibilă şi că acesta trebuia să aibă în centrul său interzicerea folosirii forței sau a amenințării cu folosirea forței în relațiile internaționale. S-a arătat, de asemenea, interesată în chestiunile legate de dezarmare şi controlul armelor. Tratatul trebuia să ducă la crearea unor instituții permanente care să opereze în domeniile economic, politic şi militar (în sensul dezarmării). Existența unui forum permanent pentru chestiunile economice şi politice ar fi participat, potrivit Finlandei, la susținerea eforturilor statelor mici pentru menținerea identității lor între marile puteri şi ar fi ajutat la garantarea participării statelor mici şi a puterilor neutre în viața politică internațională, dându-le posibilitatea de a putea influența evoluțiile europene. O astfel de politică nu ar fi însemnat sfârşitul politicii de bloc, ci însemna că nu numai marile puteri puteau face politica internațională, aşa cum se întâmplase la Yalta sau Potsdam.[18] Politica Finlandei față de această conferință a fost una foarte realistă, spre deosebire de cea a României care a avut aşteptări nerealiste, cum ar fi desființarea celor două blocuri.

Negocierile care au dus la semnarea acordurilor de la Helsinki în vara anului 1975 s-au desfăşurat pe parcursul a doi ani (3 iulie 1973-1 august 1975) în trei etape succesive principale, organizate la Helsinki (3-7 iulie 1973), Geneva (18 septembrie 1973-21 iulie 1975) şi iarăşi Helsinki (30 iulie-1 august 1975) şi au fost pregătite de consultările de la Dipoli (Finlanda), organizate între 22 noiembrie 1972 şi 8 iunie 1973.[19]

O conferință a securității în Europa a fost proiectul inițial al Uniunii Sovietice. Primul proiect de Tratat de Securitate Colectivă în Europa propus de U.R.S.S. prin vocea ministrului său de externe Viaceslav Molotov la 10 februarie 1954, în cadrul Conferinței celor Patru, deschise la Berlin pe 25 ianuarie 1954, lega chestiunea germană de convocarea unei conferințe asupra securității în Europa pentru prima dată.[20] Tratatul pe care U.R.S.S. îl propunea spre a fi încheiat în cadrul acestei conferințe era deschis doar celor două Germanii ,,egale" până la crearea unui ipotetic stat german, unificat, paşnic şi democratic. Potrivit acestui proiect, S.U.A. puteau avea doar statutul de observator, datorită calității sale de membru permanent al Consiliului de Securitate al ONU. Proiectul preconiza un sistem de securitate regională bazat pe conferințe periodice şi comitete consultative în domeniile politic şi militar. În acelaşi an, U.R.S.S. invită cele trei puteri occidentale la o Conferință asupra securității europene care să se desfăşoare în perioada 29 noiembrie - 2 decembrie 1954.

---

[17] Jakobson 1987, 138.
[18] Tomaševsky, 2-4.
[19] Corneliu Vlad, ,,Etapele de la Geneva. Punct final", în *Lumea* (nr.32, 31 iulie 1975), 4-5.
[20] Jean-Francois Soulet, *Istoria comparată a statelor comuniste din 1945 până în zilele noastre* (Iaşi:Polirom, 1998),187.

Nu se ajunge însă la o înțelegere, S.U.A. cerând alegeri libere în RDG sub controlul ONU, iar sovieticii recunoaşterea RDG şi demararea negocierilor între cele două Germanii. În optica occidentalilor, un sistem european de securitate nu putea fi conceput decât după reglementarea problemei germane pe baza alegerilor libere şi sub control internațional.[21] Uniunea Sovietică însă vedea acest proiect ca pe un mijloc de rezolvare a chestiunii germane.

Proiectul acestui tratat de securitate va rămâne în atenția Moscovei peste 20 de ani. La Conferința şefilor guvernelor celor patu puteri, ținută la Geneva între 18-25 iulie 1955, au fost discutate între altele securitatea europeană şi unificarea Germaniei. Uniunea Sovietică propunea încheierea unui pact de securitate colectivă, incluzând cele două Germanii care să negocieze de la stat la stat; iar puterile occidentale au susținut dreptul RDG de a intra în NATO şi au cerut organizarea alegerilor libere în Germania. Aceleaşi probleme au fost reluate la Conferința miniştrilor de externe ai celor patru puteri, din octombrie-noiembrie 1955, dar fără succes.[22] În 1957, Uniunea Sovietică se arată dispusă a accepta proiectul ministrului polonez de externe, Adam Rapacki, de creare a unei zone fără arme nucleare în Europa Centrală. Proiectul este reluat în 1964 când Rapacki propune ca o conferință europeană să aibă loc şi ca S.U.A. să fie incluse. Moscova va fi dispusă, conform planului Rapacki, să accepte o reunificare a Germaniei pe baza unei neutralități a Europei Centrale.

Destinderea relațiilor internaționale de la sfârşitul anilor '60 şi începutul anilor '70 a făcut posibilă încheierea unor acorduri şi tratate în chestiunea germană, precum: Tratatul de la Moscova dintre RFG şi U.R.S.S. (12 august 1970), prin care cei doi semnatari se angajau să excludă din relațiile lor orice recurs la forță şi ,,să respecte fără restricții integritatea teritorială a tuturor statelor din Europa potrivit granițelor de astăzi", inclusiv deci cele dintre RDG şi RFG; Acordul de la Varşovia dintre RFG şi Polonia (7 decembrie 1970) care reia prevederile tratatului anterior privind nerecurgerea la forță şi respectarea *statu-quo*-ului teritorial; Tratatul Cvadripartit asupra Berlinului (3 septembrie 1971); Tratatul fundamental dintre RFG şi RDG (21 decembrie 1972).[23] Aceste tratate rezolvau în mare parte aşa-numita problemă germană. Însă Uniunea Sovietică era interesată de o soluție care să asigure recunoaşterea *status quo*-ului postbelic la un nivel mult mai larg. Între 20-30 mai 1968, Nixon se afla la Moscova – prima vizită a unui preşedinte american în Uniunea Sovietică. Cu această ocazie, între altele, s-a convenit ca deschiderea consultărilor multilaterale în privința CSCE să înceapă cât mai repede după semnarea Protocolului asupra Berlinului.

---

[21] Radu-Marian Anghel, *Conferința pentru Securitate şi Cooperare în Europa, 1973-1975*, Dizertație de Master, Universitatea Valahia, Târgovişte, 2004, 5.

[22] Ion Diaconu, Paul Iliescu, Dumitru Negnea, Vasile Păcureţu, „Nerecurgerea la forță şi la amenințarea cu folosirea forței, principiu fundamental al dreptului internațional contemporan", în *Revista română de Studii Internaționale* (Anul VII, 3/21, Bucureşti, 1973), 91-92.

[23] Soulet, 188-189.

La începutul anilor 1970 această condiție este îndeplinită, iar Uniunea Sovietică insistă asupra deschiderii conferinței asupra securității şi cooperării în Europa. Statele Unite însă vor pune o nouă condiție pentru acceptarea convocării acestei conferințe, anume acceptarea de către sovietici a negocierilor cu privire la Reducerea Reciprocă Echilibrată a Forțelor Convenționale în Europa Centrală (MBFR). Aliații NATO doreau deschiderea acestei conferințe cât mai curând posibil pentru a uşura presiunea Congresului American de retragere unilaterală a trupelor din Europa. Kissinger a formulat condiția americană în timpul vizitei sale la Moscova, din septembrie 1972. Sovieticii au fost nevoiți să-şi dea acordul. Dacă pe 15 noiembrie 1972 membrii Pactului de la Varşovia primeau invitația de a participa la MBFR, pe 16 noiembrie 1972, S.U.A. au acceptat invitația guvernului finlandez de deschidere a discuțiilor preparatorii ale CSCE. Acestea au început în noiembrie 1972 la Helsinki, iar discuțiile preparatorii asupra MBFR, la Viena în ianuarie 1973.[24]

Kekkonen s-a implicat activ în promovarea acestei conferințe începând cu 1969. În acest sens a efectuat vozite în România, Cehoslovacia şi Ungaria în septembrie-octombrie 1969, urmată de o alta în S.U.A., în iunie 1970. La Washington, el a susținut ideea convocării conferinței, explicându-i lui Richard Nixon beneficiile acesteia în termenii avantajelor pe care le-ar fi adus statelor est-europene socialiste. Potrivit lui Kekkonen, o astfel de conferință era puternic dorită de țările satelit pentru că le oferea oportunitatea de a-şi exprima şi consolida identitatea națională. Documentele americane consemnează argumentul lui Kekkonen astfel: „Istoria a arătat că revoltele armate nu dau rezultate, ca în Ungaria. A arătat, de asemenea, că transformările economice rapide nu funcționează, ca în Cehoslovacia. Ultima resursă pentru sateliții blocului estic este aceea de a obține mai multă libertate individuală prin intermediul acestei conferințe". Organizarea unei conferințe pentru securitate ar însemna o oportunitate de reprezentare mai bună a intereselor statelor est-europene. Acest tip de argumentație era pe placul americanilor, care ulterior au devenit mai deschişi față de ideea de a accepta convocarea conferinței.[25]

În cadrul conferinței, Finlanda nu a fost vizibil foarte activă. Şi-a urmărit atingerea scopurilor cu perseverență şi tenacitate, însă fără a atrage atenția în mod inutil asupra sa. Aşa cum observau delegații români la Geneva, în ceea ce priveşte principiile dintre state şi măsurile care să facă efectivă nerecurgerea la forță şi la amenințarea cu forța, „fără a adopta o poziție activă, delegația finlandeză susține eforturile țărilor mici şi mijlocii pentru adoptarea de prevederi clare, ferme şi angajante în cadrul principiilor care trebuie să guverneze relațiile dintre state". De asemenea, delegația finlandeză a prezentat propuneri detaliate cu privire la principiul neamestecului în relațiile interne, „a sprijinit în ansamblu, fără a fi excesiv de activă, propunerile României privind măsurile în

[24] Anghel, 7-10.
[25] Kimmo Rentola, „Kekkonen and Kadar in the Soviet sphere of influence", în editor Halmesvirta 2002, 111-112.

domeniul politic, juridic, economic, militar şi cultural care să facă efectivă nerecurgerea la forță şi la amenințarea cu forța". Delegația finlandeză a prezentat propuneri detaliate asupra aspectelor militare ale securității. „Fără a avea un rol deosebit de activ şi fără a prezenta propuneri proprii, delegația Finlandei a prezentat soluții de compromis în diferite aspecte ale cooperării în domeniul industriei, ştiinței şi tehnicii, mediului înconjurător şi schimburilor comerciale" şi „a adus o contribuție deosebită la rezolvarea unor probleme deosebit de complicate privind cooperarea culturală, schimburile în domeniul educației şi informației şi lărgirea contactelor umane". În acest domeniu al contactelor umane, Finlanda a reuşit să fie un real negociator între diferitele delegații, deblocând adesea discuțiile aflate în dificultate din cauza pozițiilor foarte diferite adoptate de U.R.S.S. pe de o parte, şi de țările CEE, pe de alta. Ca şi România, Finlanda a susținut ideea creării unui organism care să asigure continuarea conferinței.[26]

Este foarte interesant modul în care Finlanda a înțeles să se implice în lucrările conferinței. În ciuda faptului că „delegația Finlandei nu adoptă o atitudine activă şi perseverentă pentru promovarea uneia sau alteia dintre soluții" – poziție care este interpretată de ceilalți participanți ca izvorând din „necesitatea de a nu veni în contradicție cu celelalte țări, având în vedere că Finlanda este una dintre gazdele conferinței" – se apreciază că „delegația Finlandei joacă un rol pozitiv în desfăşurarea lucrărilor conferinței, pronunțându-se pentru documente clare, bogate şi angajante".[27] Aceasta dovedeşte grija Finlandei de a nu îşi compromite poziția neutră, dar şi rolul său deosebit în a face posibilă atât convocarea conferinței, cât şi continuarea sa. Finlanda a fost cea care a făcut propunerea sovietică acceptabilă pentru celelalte state implicate şi tot ea a fost cea care a menținut o atmosferă de colaborare, asumându-şi rolul de mediator al oricăror neînțelegeri. O poziție „prea" activă ar fi putut trezi suspiciunile Moscovei, dar şi pe cele ale Occidentului care devenea neîncrezător față de orice inițiativă clar exprimată. Aflată între Est şi Vest, singura atitudine posibilă pentru Finlanda era cea a neutralității şi medierii, altminteri Moscova o putea acuza că se apropie de Vest prea mult sau că devine un exemplu periculos pentru țările frățeşti, după cum Vestul putea o acuza că este purtătoarea mesajelor şi intereselor sovietice. O atitudine „neutră", nu foarte activă însă, putea fi acceptată de ambele tabere, fără foarte multe suspiciuni.

În ceea ce priveşte „problemele dificile", precum menținerea răspunderii marilor puteri sau modificarea pe cale paşnică a frontierelor, delegația Finlandei alegea să nu adopte nicio poziție. Valentin Lipatti observa că în domeniul contatelor umane, „deşi Finlanda pe fond sprijină pozițiile occidentale, ezită să

[26] Telegrama nr. 032.165/8.02.1975, Geneva (Valentin Lipatti) către Bucureşti, AMAE, Problema 220/1975-Finlanda, Dosar nr. 2068, f 9-11 .
[27] Telegrama nr. 032.554, Geneva către Bucureşti, AMAE, Problema 220/1975-Finlanda, Dosar nr. 2068, f 17.

se pronunțe şi favorizează negocierile pentru rezolvarea problemelor".[28] Atitudinea activă a Finlandei în plan internațional era totuşi una precaută. Nu înainta niciodată într-o direcție foarte mult şi brusc. Era întotdeauna pregătită să se retragă. Cu toate acestea, în cercurile diplomatice occidentale, „era evidentă amprenta influenței sovietice" asupra acțiunilor Finlandei, atât „în cursul desfăşurării consultărilor pregătitoare, cât şi în timpul desfăşurării lucrărilor CSCE".[29] Anii desfăşurării CSCE au fost marcați de o îmbunătățire a relațiilor fino-sovietice, de dezvoltarea relațiilor comerciale dintre cele două părți, dar şi de o foarte pozitivă atitudine generală față de U.R.S.S. manifestată în Finlanda la toate nivelele, politic, economic, social.[30]

Conferința a fost de asemenea un prilej pentru Finlanda de a consolida sau îmbunătăți relațiile cu alte state. Cu prilejul participării la CSCE un trend ascendent au cunoscut mai ales relațiile Finlandei cu țările neutre, nu numai cu Suedia, ci şi cu Austria şi Elveția.[31] Finlanda a încercat să folosească oportunitatea oferită de CSCE pentru a micşora importanța Tratatului fino-sovietic după încheierea conferinței şi semnarea Actului final. Sau cel puțin aceasta a fost interpretarea sau temerea sovietică. Ca o reacție față de aceste „încercări" finlandeze, cu prilejul efectuării unei vizite în U.R.S.S. a ministrului de externe finlandez K. Sorsa în ianuarie 1976, la cererea părții sovietice, în comunicatul comun a fost introdusă fraza potrivit căreia „Tratatul din 1948 este şi în condițiile destinderii în Europa, în toate prevederile sale, fundamentul de nădejde al relațiilor sovieto-finlandeze şi un factor al păcii şi colaborării internaționale".[32] Uniunea Sovietică era nemulțumită că Finlanda dorea ca neutralitatea sa să fie interpretată într-un sens mai apropiat de neutralitatea Suediei.

Kosîghin arăta că acest lucru contravine formal conținutului Tratatului din 1948, în vreme ce partea finlandeză arăta că „deşi Europa se află într-un proces de destindere a încordării internaționale, aspectele asistenței mutuale joacă încă un mare rol în relațiile dintre state, cu implicații neprevăzute pentru vecinii mai mici; de aceea partea finlandeză ar dori ca Tratatul din 1948 să aibă mai mult o semnificație istorică."[33]

La sfârşitul anului 1976, la Moscova, a fost publicată o lucrare colectivă, sub conducerea unui membru al CC al PCUS cu titlul *Treizeci de ani de bună vecinătate,* care punea din nou în discuție neutralitatea Finlandei şi care demonstra că, în conformitate cu prevederile Tratatului din 1948, Finlanda nu

---

[28] Telegrama nr. 032.554, Geneva către Bucureşti, AMAE, Problema 220/1975-Finlanda, Dosar nr. 2068, 18-19.

[29] Telegrama nr.036.123/11.03.1975, Helsinki către Bucureşti, AMAE, Problema 220/1975 - Finlanda, Dosar nr. 2069, f 4-5.

[30] Telegrama nr.036.124/11.03.1975, Helsinki către Bucureşti, AMAE, Problema 220/1975 - Finlanda, Dosar nr. 2069, f 9-12.

[31] Ambasada RSR la Helsinki, *Relațiile Finlandei cu celelalte țări neutre din Europa*, 3 octombrie 1976, AMAE, Problema 220/1976 –Finlanda -RSR, Dosar nr. 1859, f 23.

[32] Telegrama nr.057.066/20.01.1976, Moscova către Bucureşti, AMAE, Problema 220/1076 – Finlanda, Dosar 4.935, f 1-2.

[33] Ambasada RSR la Moscova, *Informare cu privire la vizita în U.R.S.S. a preşedintelui Republicii Finlanda (iunie 1976),* iulie 1976, AMAE, Problema 220/1076 – Finlanda, Dosar 4.935, f 6-11.

poate rămâne neutră în orice condiții. Reacții puternice apar în urma publicării acestei cărți, atât la Helsinki, cât şi în capitalele occidentale, inclusiv în S.U.A.. Finlandezii reacționează neaşteptat de dur, iar preşedintele Kekkonen răspunde interpretărilor acestei cărți într-un articol semnat cu pseudonim în revista *Suomen Kuvalehti*. Existau indicii potrivit cărora lucrarea era gata să iasă de sub tipar încă din timpul celei de-a treia faze a CSCE de la Helsinki, dar că în ultimul moment apariția sa a fost amânată. Totuşi, ieşirea sa pe piață în ajunul începerii pregătirilor pentru reuniunea CSCE de la Belgrad a ridicat în mai multe părți ale lumii, inclusiv la Helsinki, întrebarea „ce urmăresc sovieticii în acest moment în acest fel". Indiferent de răspuns, reacția puternică a părții finlandeze a dejucat orice posibil plan. Diplomatul român Constatin Vlad concluzionează că „graba cu care partea sovietică s-a grăbit să închidă discuțiile în legătură cu apariția cărții demonstrează că reacțiile energice ale finlandezilor au depăşit cu mult aşteptările lor". În articolul din *Suomen Kuvalehti* cartea sovietică era interpretată ca fiind „un balon de încercare a reacțiilor finlandeze", „o dovadă a politicii duplicitare de destindere a Uniunii Sovietice", „contrară Actului Final semnat la Helsinki care dădea dreptul oricărui stat la o poziție de neutralitate".[34] Această din urmă frază subliniază totodată principalul câştig al Finlandei din acest proiect, consfințirea dreptului său de a se declara şi menține neutră în conflictele dintre marile puteri.

[34] Telegrama 037.383/6.09.1976, Helsinki către Bucureşti, AMAE, Problema 220/1076 – Finlanda, Dosar 1875, f 32-37.

Partea a XXIX-a

Finlanda şi Uniunea Europeană

Situaţia internaţională a Finlandei şi politica sa externă s-au schimbat radical în perioada cuprinsă între septembrie 1990 şi martie 1992. Contextul acestor schimbări a fost reprezentat de sfârşitul Războiului Rece[1], dar şi o serie de factori politici interni. Guvernul finlandez a considerat a fi necesară o schimbare a liniei politice externe ca urmare a transformărilor sistemice produse în această perioadă. În noile condiţii internaţionale, Finlanda a decis că securitatea sa teritorială poate fi asigurată doar prin intermediul unei politici de aliniere la CEE/UE, menţinând totuşi şi alte variante în atenţie, precum aderarea la NATO. Cel mai important element în acest proces a fost faptul că U.R.S.S./Rusia a continuat să fie percepută ca ameninţare principală. Polarizarea scenei politice interne cu privire la politica faţă de integrarea europeană a întârziat luarea unei hotărâri, înainte de a se fi ajuns la consensul din februarie-martie 1992.[2]

Există tendinţa de a realiza istoria integrării Finlandei în UE din perspectiva rezultatului obţinut. Sunt istorici care prezintă şi interpretează acest proces ca pe un dat, considerând că Finlanda a urmat în relaţiile sale cu Europa de Vest „o cale" spre aderare, bine precizată încă din perioada Războiului Rece, ca şi cum acest scop ar fi fost clar definit încă de atunci. Astfel, mulţi consideră că toate etapele relaţiilor fino-occidentale (FINEFTA, 1961, Tratatul cu CEE în 1973, negocierile privind Zona Economic Europeană din anii 1989-1991) nu puteau duce decât la rezultatul final, adică la integrarea Finlandei în Uniunea Europeană. Practic, întreaga istorie este reinterpretată din perspectiva acestui rezultat, într-o tentativă de a se dovedi că Finlanda acţiona pentru integrare încă din perioada Războiului Rece. Juhana Aunesluoma însă propune o abordare nuanţată a istoriei integrării Finlandei în UE, arătând că interpretarea trecutului nu poate fi făcută decât în termenii valizi în momentul producerii lor şi că explicarea lor trebuie făcută din perspectiva unui „viitor deschis". Un anumit rezultat poate fi mai probabil în a se produce decât altul, cu toate acestea însă procesele nu pot fi abordate în mod determinist sau teleologic. Aderarea Finlandei la UE a fost înlesnită de o serie de elemente între care relaţiile sale anterioare anului 1989 cu Comunitatea Europeană, dar acesta nu a fost singurul rezultat posibil.[3]

Căderea zidului Berlinului în noiembrie 1989, unificarea Germaniei în octombrie 1990 şi colapsul Uniunii Sovietice în decembrie 1991 au fost semnele vizibile ale schimbării sistemice pe care scena politică internaţională o experimen-

---

[1] Häikiö 1992, 7.
[2] Doeser, 203-205.
[3] Juhana Aunesluoma, *Finland's Western front. The economics and politics of Finland western integration during the Cold War*. International history seminar, 29 septembrie 2008, University of Helsinki, Department of Social Science History. A se vedea şi http://www.valt.helsinki.fi/yhis/ihsja2008.pdf, accesat la 30 septembrie 2008.

ta în acel moment. Acesta este şi contextul în care Finlanda va alege o nouă linie în politica sa externă şi de securitate.[4] Se ridica acum întrebarea dacă neutralitatea mai era o opțiune. Suedia şi Austria erau interesate de procesul integrării europene, iar neutralitatea finlandeză nu mai părea a se potrivi noului context internațional.[5]

Pe 22 februarie 1992, guvernul Finlandei a decis în unanimitate aderarea la CEE. Motivul principal pentru care se decide aderarea a fost acela de a obține anumite garanții de securitate, cu toate că guvernul nu percepea CEE în acel moment în termenii unei alianțe militare propriu-zise, capabile să ofere garanții de securitate într-un mod similar celor oferite de NATO, de exemplu. Koivisto notează explicit în memoriile sale că interesele de securitate au primat în căutarea aderării europene la începutul anilor 1990, în vreme de motivele economice au fost secundare. Aderarea la CEE era percepută în Finlanda ca fiind capabilă să-i sporească securitatea, chiar dacă nu putea oferi garanții de securitate. Motivația legată de securitate ca principal element care a determinat decizia aderării nu a fost recunoscută niciodată public înainte de aderare, ci abia după.[6] În martie 1992, Finlanda a aplicat pentru aderarea la ceea ce avea să fie numit din noiembrie 1993 Uniunea Europeană. În ianuarie 1994, Finlanda s-a implicat în lansarea EEA (Zonei Economice Europene), incluzând EFTA şi CEE. Tratatul de aderare a fost semnat în iunie 1994. La 16 octombrie 1994, prin referendum, cetățenii finlandezi s-au arătat de acord (57%) cu acest proiect[7], iar la 1 ianuarie 1995, Finlanda a devenit membră a UE. În 1999 (iulie-decembrie), Finlanda a deținut pentru prima dată preşedinția rotativă a UE.[8]

David Kirby consideră că aderarea Finlandei la UE are de-a face în primul rând cu *identitatea* şi nu cu alte elemente. Fiind vreme de decenii la intersecția marilor puteri, fiind în esență o entitate vestică, împiedicată să îşi exprime liber opțiunile, orientarea Finlandei către Vest era o opțiune naturală, firească. Tot el arată însă că „Europenizarea" a fost un proiect în primul rând al elitelor şi foarte puțin în atenția finlandezilor. Aceştia, potrivit *Eurobarometrului* din 2001, se considerau a fi finlandezi şi au respins calificativul finlandezi-europeni.[9]

La începutul anilor 1990, dezbaterea despre integrarea europeană a Finlandei a cuprins întreaga țară şi toate domeniile de activitate, dar mai ales lumea politică. În 1994, se ajunsese la un consens politic în ceea ce priveşte integrarea europeană. Totuşi, dezbaterea nu a fost lipsită de controverse, înainte de obținerea consensului. Trei au fost elementele în jurul cărora s-a dus dezbaterea politică în favoarea sau împotriva aderării: economie, identitate şi securitate. În pri-

[4] Pesonen, Riihinen, 53.
[5] Jukka Nevakivi, „Finnish neutrality", în editor Jukka Nevakivi, *Neutrality in history. Proceedings of the Conference on the History of Neutrality organized in Helsinki, 9-12 September 1992 under the auspices of the Commission of History of International Relations* (Helsinki, Suomen historiallinen seura, 1993), 43
[6] Doeser, 179-190.
[7] Lene Hansen, Ole Wæver, *European integration and national identity; the challenge of the Nordic states* (London, Routledge, 2002), 186.
[8] Pesonen, Riihinen, 53 .
[9] Kirby 2006, 303-304.

mul caz s-a discutat despre beneficiile economice pe care le-ar fi adus aderarea. În acest sens s-a adus contraargumentul că Finlanda era parte din EEA – Zona Economică Europeană, ceea ce însemna că Finlanda avea acces la piața comună europeană şi fără a fi fost membru al CEE. Ca argument pro s-a adus faptul că doar devenind membru al UE Finlanda va putea fi „acolo unde se iau deciziile". S-a dezbătut apoi asupra faptului că integrarea ar putea implica o pierdere a independenței şi identității. În cele din urmă, în campania pentru referendum, au fost subliniate elementele legate de securitatea suplimentară pe care aderarea ar implica-o pentru cazul Finlandei.[10]

În noiembrie 1994, după referendum, Eduskunta a aprobat aderarea Finlandei la UE. Aceasta a fost cea mai importantă măsură adoptată de acest parlament. Cea mai importantă măsură adoptată de următorul parlament ales în martie 1995 a avut, de asemenea, în vederea relațiile Finlandei cu UE.În aprilie 1998, Eduskunta a acceptat propunerea guvernului de aderare la Uniunea Economică Monetară. Astfel, de la 1 ianuarie 1999, Finlanda a devenit parte a acestei uniuni, iar de la 1 ianuarie 2002, a adoptat moneda euro.[11] În octombrie 1996, finlandezii au participat pentru prima dată la alegerile pentru Parlamentul European. Prezența la vot a fost de 60,3%, ceea ce arată interesul larg pentru chestiunile europene imediat după aderare. În 1999, prezența la vot a fost de doar 31,4%[12], în 2004 de 41,1%, iar în 2009 de 38%. În prezent Finlanda are 13 parlamentari europeni.[13]

Finlanda, Suedia şi Austria erau într-un fel „candidații ideali", pentru că erau țări relativ bogate şi aveau o lungă tradiție de democrație stabilă.[14] Negocierile pentru aderare au început în martie 1993 şi s-au desfăşurat fără probleme deosebite de-a lungul unui an. Delegația finlandeză care a participat la aceste negocieri a fost condusă de ministrul comerțului Pertti Salolainen şi de ministrul de externe, mai întâi Paavo Väyrynen, iar apoi Heikki Haavisto. Aproximativ 500 de experți finlandezi au fost implicați în organizarea acestor negocieri. Deosebit de importante în procesul de negociere au fost condițiile de aderare a Finlandei la Politica Agricolă Comună a UE. Finlanda dorea să obțină compensații pentru pierderile pe care fermele finlandeze aveau să le înregistreze ca urmare a integrării, în speță dorea ca întreaga țară să fie recunoscută drept zonă mai puțin favorizată. Uniunea Europeană însă nu dorea crearea unui precedent prin acordarea acestui statut unei întregi țări. După lungi şi complicate negocieri, Finlanda a primit acest statut pentru 85% din suprafața sa arabilă.[15]

Un sondaj din 2000, cerut de Ministerul de Externe finlandez, arăta că majoritatea finlandezilor considerau că aderarea la UE a adus beneficii, care Â

[10] Raunio and Tiilikainen, 21-31.
[11] Pesonen, Riihinen, 264.
[12] Raunio and Tiilikainen, 62-63.
[13] Statistics Finland, la http://www.stat.fi/til/euvaa/2004/euvaa_2004_2004-06-23_kat_001_en.html, accesat 10 august 2008.
[14] Michelle Cini, *European Union politics* (Oxford, Oxford University Press, 2007), 423
[15] Raunio and Tiilikainen, 25-26.

s-au manifestat între altele la nivelul creşterilor salariale şi a sporirii cunoştinţelor despre alte naţiuni europene. Ei recunoşteau însă că pentru fermieri aderarea a adus probleme noi şi se arătau de părere că birocraţia avea să crească în anii următori.[16] Noile reguli europene şi creşterea competitivităţii au dus la apariţia unor probleme reale pentru fermierii finlandezi, iar între 1995-2004 numărul fermelor a scăzut de la 115.000 la 71.000. Deşi importantă, această reducere a fost mult mai mică decât cea preconizată iniţial.[17] În 2004, 46% dintre finlandezi considerau că aderarea a adus beneficii Finlandei, în vreme ce aproape tot atâţia, 44%, erau de părerea opusă.[18]

Pentru a adera, Finlanda a trebuit să accepte toate obligaţiile impuse de aderare, întregul *acquis* comunitar, ca şi Suedia şi Austria, inclusiv obligaţiile legate de Uniunea Monetară şi Politica Externă şi de Securitate Comună[19], inclusiv dezvoltarea unei politici de apărare comune. Acceptarea acestui din urmă punct este deosebit de importantă, pentru că toate cele trei ţări care au aderat la 1 ianuarie 1995 erau neutre.[20]

În 1995, la scurtă vreme după aderare, 62% dintre finlandezi îşi exprimau opinia că Finlanda trebuie să menţină controlul total asupra problemelor sale la nivelul politicii interne şi că UE trebuie să decidă doar în acele probleme care nu pot fi rezolvate la nivel naţional, regional sau local de guverne.[21] Ca urmare a aderării, Finlanda a trebuit să renunţe la politica de monopol în domeniul comerţului cu alcool. În Finlanda, statul deţinea de zeci de ani monopolul în comercializarea alcoolului, iar importul de alcool era foarte sever taxat.[22] În 2004, finlandezii puteau cumpăra alcool din alte ţări europene cu până la 50% mai ieftin, mai ales din Estonia, de curând membră a UE. De aceea, în martie 2004, au fost reduse preţurile la alcool, iar de atunci consumul de alcool a crescut în Finlanda cu peste 10%.[23] Discuţiile despre dependenţa de alcool sunt încă actuale în Finlanda. Astăzi mor acolo anual 2.500 de persoane ca urmare a abuzului de alcool, în vreme ce 26.000 de infracţiuni violente se petrec pe fondul consumului de alcool. În 2002, ca urmare a unei hotărâri a Curţii Europene de Justiţie de la Luxemburg, Finlanda a trebuit să reducă, de asemenea, drastic taxele pentru automobile.[24]

Pentru că Finlanda avea de mult timp relaţii comerciale cu ţările Uniunii Europene, industria finlandeză a putut fi rapid integrată sistemului economic

---

[16] Nicole Sia, *Finland* (Philadelphia, Mason Crest Publishers, 2006), 73.
[17] Lavery, 156-157.
[18] European Commission, *Standard Eurobarometer 61, Public opinion in the European Union, national report*, executive summary, Finland (Spring 2004), 4.
[19] Cini, 35.
[20] Karen E. Smith, „The evolution and application of EU membership conditionality", în *The enlargement of the European Union,* editor Marise Cremona, (Oxford, Oxford University Press, 2003), 112.
[21] European Commission, *Standard Eurobarometer 43, Public opinion in the European Union, April-May 1995* (Autumn 1995), 32.
[22] Sia, 73.
[23] *Matti Mörttinen, Finland as a Member of the European Union. Success, Setbacks and Changing Moods,* la http://virtual.finland.fi/netcomm/news/showarticle.asp?intNWSAID=51260, accesat la 1 octombrie 2008.
[24] Sia, 73.

vest-european.[25] Estimările inițiale cu privire la impactul aderării asupra economiei finlandeze au fost făcute în anii 1991-1992 în condiții de instabilitate şi criză economică. Dacă creşterea economică de la sfârşitul anilor 1990 nu poate fi pusă pe seama aderării, ci pe competitivitatea externă a produselor finlandeze, după acest moment, efectele creşterii economice în Finlanda sunt direct legate de calitatea de membru al Uniunii Europene şi se explică prin faptul că eforturile de a adera la Uniunea Economică şi Monetară au permis menținerea competitivității. Exporturile au crescut continuu începând cu 1992, iar în 2004 erau de 2,5 mai mari decât cele din 1990. Totuşi exporturile finlandeze (în general electronice) sunt destinate pieței din afara UE, unde este o cerere însemnată de astfel de produse. Investițiile europene au crescut între 1995-1999 de la 67 la 93%, iar cele finlandeze în UE de la 75 la 83%.[26]

După ce decenii la rând Finlanda îşi declarase neutralitatea în materie de politică externă, în 1994, s-a arătat pe deplin dispusă să accepte politicile şi scopurile UE, inclusiv politica externă şi de securitate comună. Cu toate acestea, ea a dorit ca în politica sa de securitate să rămână nealiniată. Doctrina sa de politică externă a fost securitatea națională pe baza nealinierii şi a unei apărări naționale credibile.[27] În ceea ce priveşte Politica Externă şi de Securitate Comună (PESC), Finlanda susține astăzi interguvernamentalismul, un sistem care are la bază voința individuală a fiecărei națiuni şi nu o politică stabilită la nivel organizațional pentru toate statele membre. Motivul acestei atitudini este acela că doreşte să poată rămână neutră în caz de conflict.[28] În Finlanda, ca şi în Suedia, nealinierea militară este înțeleasă ca fiind o politică ce nu o împiedică să participe activ în cooperarea internațională privind securitatea şi care, din contră, subliniază cooperarea ca fiind o parte esențială a politicii ei de securitate. Totuşi, ambele state şi-au atras în acest fel critici că nu susțin pe deplin politica externă şi de securitate comună a UE.[29] Finlandezii de rând susțin acest punct de vedere politic, punând mai presus elementul național decât pe cel european. De altfel, în 1999, la întrebarea dacă se consideră în primul rând europeni, europeni şi finlandezi, finlandezi şi europeni sau finlandezi, în Finlanda s-au obținut următoarele răspunsuri: 1% europeni, 3% europeni şi finlandezi, 35% finlandezi şi europeni, respectiv 61% doar finlandezi.[30] În 2004, 65% dintre finlandezi se considerau a fi doar finlandezi şi doar 1% doar europeni.[31]

---

[25] Pesonen, Riihinen, 53.
[26] Jaakko Kiander, Antti Romppanen, *Finland first 10 years in the European Union, economic consequences* (Government Institute for Economic Research, Helsinki, 2005), 4-10.
[27] Pesonen, Riihinen, 53.
[28] Sia, 72.
[29] Hanna Ojanen, *Participation and influence, Finland, Sweden and the post-Amsterdam development of the CFSP*, Occasional papers, 11 (The Institute for Security Studies Western European Union, January 2000), 1-11.
[30] *How Europeans see themselves. Looking through the mirror with public opinion surveys* (Luxembourg: Office for Official Publications of the European Communities, European documentation' series, 2001), 11,
[31] European Commission, *Standard Eurobarometer 61, Public opinion in the European Union, national report, executive summary, Finland* (Spring 2004), 2.

Deşi Finlanda a devenit membră a UE, ea a continuat să urmărească numeroase alte interese în materie de politică externă, atât pe planul relațiilor bilaterale, cât şi în cadrul organizațiilor internaționale. În cadrul UE, Finlanda a subliniat importanța dimensiunii nordice (zona Marii Baltice şi zona Marii Barents) şi a politicilor comune față de Rusia şi a subliniat totodată rolul statelor membre mici în reformele structurale ale UE.[32] În 1997, ministrul de externe finlandez Paavo Lipponen a lansat Inițiativa Nordică a UE. Aceasta înlocuia vechiul model de înțelegere a politicii în chestiunile securității cu un model nou în care securitatea este definită într-un sens mai larg, fiind asociată cu elemente noi precum cele economice, de mediu sau de siguranță nucleară. Incluzând şi state nemembre, inițiativa a avut implicații asupra politicii externe a UE şi a fost legată de PESC. Această inițiativă reprezintă una dintre principalele reuşite ale politicii externe finlandeze de după 1991.[33]

La 10 ani de la aderare, în sondajele de opinie, finlandezii erau de părere că prin aderare se asigurase Finlandei un nou loc în Europa. Ca majoritatea europenilor, finlandezii susțineau integrarea economică, dar erau reticenți față de integrarea politică. Economiştii sunt de părere că aderarea a adus țării prosperitate economică. În 2004, finlandezii plăteau cu aproximativ 10% mai puțin pentru hrană în termeni reali, față de 1994.[34] În 2004, 93% dintre finlandezi considerau că statele membre mari aveau mai multă putere de decizie în cadrul UE, iar 59% credeau că Finlanda avea să fie şi mai puțin influentă în UE în viitor.[35]

La sfârşitul anului 2007, 95% dintre finlandezi s-au declarat mulțumiți de viața lor şi 91% dintre ei s-au arătat încrezători în economia națională.[36] În acelaşi an, 90% dintre finlandezi considerau că țările mari au mai multă putere în cadrul UE, în vreme ce 89% considerau că țara lor este foarte puțin implicată în chestiunile europene.[37] De asemenea, 57% dintre ei aveau tendința de a nu avea încredere în UE. În perioada cuprinsă între primăvara şi toamna 2007, încrederea finlandezilor în UE scade cu 18%.[38] Totuşi, în primăvara lui 2008, 52% dintre finlandezi au răspuns că au tendința de a avea încredere în UE, ceea ce însemna o creştere de 9%.[39] Acesta este un scor pozitiv comparat cu anul 2000 când doar 48% dintre finlandezi declarau că au încredere în instituțiile europene şi în UE.[40]

---

[32] Pesonen, Riihinen, 53-54.

[33] Juha Jokela, „The increasing role of NATO should not undermine the importance of the European Union's Northern Dimention for Finland", în *The new north of Europe, programme on the Northern Dimension of the CFSP final conference, Helsinki, 8 October 2002 policy memo*, editori Teresa Pohjola şi Johanna Rainio (Helsinki, Finnish Institute of International Affairs, 2002), 45.

[34] Lavery, 156-157.

[35] European Commission, *Standard Eurobarometer 61, Public opinion in the European Union, national report, executive summary, Finland* (Spring 2004), 2.

[36] European Commission, *Standard Eurobarometer 68, Public opinion in the European Union (September-November 2007)*, Spring 2008, 10-30.

[37] Ibid., 67-82.

[38] Ibid., 98-99.

[39] European Commission, *Standard Eurobarometer 69, Public opinion in the European Union* (March-May 2008), 31.

[40] European Commission, *Standard Eurobarometer 53, Public opinion in the European Union* (April-May 2000), 36.

În ciuda opiniei publice destul de largi potrivit căreia țările mici au puține şanse de a influența luarea deciziilor la nivelul instituțiilor europene, Finlanda a fost şi este deosebit de activă la acest nivel, iar inițiativele şi rezultatele sale sunt însemnate. În perioada în care a deținut pentru prima dată președinția UE (iulie-decembrie 1999), Finlanda a susținut mai mult decât alte state europene acceptarea candidaturii Turciei în vederea aderării, iar această atitudine favorabilă s-a menținut şi în anii următori. Nu lipsită de importanță în acest sens este susținerea pe care comisarul Uniunii Europene pentru Extindere Olli Rehn a acordat-o candidaturii Turciei.[41] Anul 1999 a fost foarte important pentru Finlanda ca membră a UE. Preşedintele de atunci al Finlandei, Martti Ahtisaari, a condus comisia care l-a convins pe liderul iugoslav Slobodan Miloşevici să înceteze operațiunile militare în Kosovo. În octombrie 2005, Athisaari a primit o nouă misiune în Kosovo, când ONU l-a însărcinat cu conducerea negocierilor privind organizarea regiunilor care se aflaseră în centrul conflictelor dintre sârbi şi etnicii albanezi.

În luna noiembrie 2005, după mai bine de şase ani de administrație ONU în Kosovo, Secretarul General Kofi Annan l-a numit pe fostul preşedinte finlandez Martti Ahtisaari negociator ONU, în calitate de Emisar Special, pentru a conduce demersurile politice de determinare a viitorului statut al Kosovo. În perioada 2005-2006, Ahtisaari şi echipa sa au avut convorbiri intense la Belgrad şi la Pristina, dar şi consultări cu reprezentanții comunității internaționale. In pofida duratei şi a complexității tehnice a discuțiilor, părțile au înregistrat progrese substanțiale în probleme cheie, precum descentralizarea (crearea unor noi municipalități sârbe în Kosovo), patrimoniul cultural (păstrarea lăcaşurilor de cult ale Bisericii Ortodoxe sârbe ca zone protejate), drepturile minorităților şi economia. Ahtisaari a concluzionat astfel că negocieri suplimentare nu ar fi dus la nici un rezultat pozitiv. În luna ianuarie 2007, Ahtisaari a prezentat Grupului de Contact (alcătuit din Franța, Rusia, Germania, Italia, Marea Britanie şi Statele Unite ale Americii) propunerea sa cu privire la viitorul statut al provinciei Kosovo, în timpul unei întâlniri organizate la Viena.

La începutul lunii februarie 2008, Ahtisaari a prezentat Propunerea de Acord pentru viitorul statut al provinciei Kosovo, precum şi raportul său Secretarului General ONU. În raport Ahtisaari pleda pentru independența provinciei sub supraveghere internațională. Misiunea internațională avea scopul de a consolida supremația legii şi urma a fi condusă de un Reprezentant al Comunității Civile Internaționale numit de UE. La 26 martie 2007, Secretarul General ONU a aprobat Planul Ahtisaari şi l-a înaintat Consiliului de Securitate. În data de 4 aprilie 2007, Consiliul de Securitate, neputând cădea de acord asupra propunerii lui Ahtisaari, a anunțat că va trimite o delegație la Belgrad şi Pristina care să facă o constatare a situației şi care să continue discuțiile cu părțile.[42] Importanța

[41] *Ziua*, 21 aprilie 2008.
[42] Centrul de Informare ONU pentru România, *Misiunea ONU în Kosovo, 1999-2007,* la http://www.onuinfo.ro/mass_media/comunicate_de_presa/396/, accesat la 4 octombrie 2008.

planului Ahtisaari în această chestiune este vizibilă şi în articolul 1 al *Declarației de Independență a Kosovo* (17 februarie 2008), care sună astfel: „Noi, liderii aleşi democratic ai poporului nostru, declarăm prin aceasta Kosovo stat independent şi suveran. Această declarație reflectă dorința poporului nostru şi este în deplin acord cu recomandările emisarului special al ONU, Martti Ahtisaari, şi cu propunerea sa pentru soluționarea problemei statutului Kosovo".[43]

Cea de-a doua preşedinție finlandeză a UE s-a desfăşurat în iulie-decembrie 2006. Ea fusese programată pentru anul 2007, dar Finlanda şi Germania au schimbat între ele perioadele în care urma a deține această funcție pentru a nu se suprapune această perioadă anului electoral din țările lor. Finlanda a deținut importante posturi în cadrul instituțiilor europene. Jacob Söderman a fost primul Ombudsman European (1995-2003).[44] Söderman a intrat adesea în dispute publice cu Romano Prodi, preşedintele Comisiei Europene la acea dată, pe tema transparenței în UE. În cele din urmă, în 1999, Comisia a decis să accepte recomandările lui Söderman în această chestiune.[45] Primul preşedinte al Comitetului Militar al UE, creat în 2000, a fost tot un finlandez, generalul Gustav Hägglund.[46] La începutul anului 2003, Johnny Åkerholm a fost numit secretar general al Băncii Europene pentru Reconstrucție şi Dezvoltare.[47] Influența finlandeză în domeniul politicii economice şi de finanțare a fost sporită de numirea lui Sirkka Hämäläinen între primii membri ai Comitetului Executiv al Băncii Centrale Europene (între 1998-2003). Primul comisar european finlandez a fost Erkki Liikanen, fost ministru de finanțe.[48]

Pe 11 iunie 2008, Eduskunta a aprobat Tratatul de la Lisabona, cu un vot de 151 pentru față de 27 împotrivă.[49] Pe 11 septembrie 2008, guvernul a decis să prezinte preşedintelui Tarja Halonen decizia parlamentului spre ratificare[50], iar aceasta, pe 12 septembrie, a semnat documentul prin care Finlanda ratifica Tratatul de la Lisabona.[51]

În concluzie, ca membru al UE, Finlanda a susținut şi apărat interesele şi drepturile statelor mici. Finlandezii s-au arătat uneori entuziaşti cu privire la

---

[43] *Ziua*, 17 februarie 2008.
[44] http://ombudsman.europa.eu/cv/en/js.htm, accesat la 4 octombrie 2008.
[45] http://ombudsman.europa.eu/release/en/recruit2.htm, accesat la 4 octombrie 2008.
[46] *Helsinki Sanomat*, ediția internațională, 21 martie 2001, la http://www2.hs.fi/english/archive/news.asp?id=20010327IE11, accesat la 4 octombrie 2008.
[47] *Helsinki Sanomat*, ediția internațională, 13 martie 2003, http://www2.hs.fi/english/archive/news.asp?id=20030313IE5, accesat la 3 octombrie 2008.
[48] *Matti Mörttinen, Finland as a Member of the European Union. Success, Setbacks and Changing Moods,* la http://virtual.finland.fi/netcomm/news/showarticle.asp?intNWSAID=51260.
[49] *Helsinki Timse*, 19 iunie 2008, la http://www.helsinkitimes.fi/htimes/index.php?option=com_content&view=article&id=1811:finnish-estonian-parliaments-ratify-the-lisbon-treaty&catid=15:finland-in-the-world-press&Itemid=161, accesat la 1 octombrie 2008.
[50] Minister for Foreign Affairs of Finland, Press release 328/2008, 11 Septembrie 2008, la http://formin.finland.fi/public/default.aspx?contentid=136309&nodeid=15145&contentlan=2&culture=en-US, accesat la 1 octombrie 2008.
[51] http://www.forbes.com/afxnewslimited/feeds/afx/2008/09/12/afx5416424.html, accesat la 1 octombrie 2008.

integrare, iar alteori precauți. Perioada de după 1995 a fost una de dezvoltare economică deosebită pentru Finlanda, chiar dacă progresele economice nu pot fi întotdeauna puse pe seama integrării. Cele mai mari schimbări vizibile în viața zilnică în Finlanda în contextul aderării sale au fost adoptarea monedei euro şi scăderea dramatică a prețurilor la alcool şi automobile.[52]

[52] *Mörttinen, Finland as a Member of the European Union. Success, Setbacks and Changing Moods,* la http://virtual.finland.fi/netcomm/news/showarticle.asp?intNWSAID=51260.

Partea a XXX-a

Finlanda şi NATO

În timpul Războiului Rece nu s-a putut discuta posibilitatea aderării Finlandei la NATO. Finlanda şi U.R.S.S. aveau un tratat de prietenie şi asistență mutuală încheiat în 1948, iar sovieticii considerau că Finlanda avea un rol esențial în sistemul securității sale. După căderea U.R.S.S. şi abandonarea tratatului cu aceasta, s-a dezvoltat o largă dezbatere asupra necesității aderării Finlandei la NATO. În ciuda vocilor pro-NATO care provin în principal din mediile politice şi media, sondajele de opinie au înregistrat atitudini negative față de acest subiect, majoritatea finlandezilor exprimând dorința ca Finlanda să rămână nealiniată militar. Susținerea pentru proiectul NATO a variat între 16-34% pentru şi 58-79% împotrivă.[1] Înainte de a decide aderarea la NATO, Finlanda trebuie să aibă în vedere o serie întreagă de factori, între care: ce este NATO astăzi şi cum răspunde această alianță nevoilor proprii de securitate, cum afectează aderarea la NATO stabilitatea în regiunea Europei de Nord, dar şi relațiile cu Rusia, ce anume doresc finlandezii.

Conform Tratatului Nord Atlantic, scopul principal al acestei alianțe este garantarea libertății şi securității țărilor membre prin intermediul unor mijloace politice şi militare. Principiul de bază al alianței este angajamentul comun şi cooperarea pe bază de reciprocitate a statelor suverane, cu scopul menținerii securității indivizibile a fiecăruia şi a tuturor statelor membre. Solidaritatea şi cooperarea, pe care alianța le asigură prin mijloace politice şi militare, sunt cele care garantează că niciunul dintre statele membre nu va fi nevoit să se bazeze exclusiv pe propriile resurse interne în rezolvarea provocărilor la adresa securității sale. Strategia NATO, revizuită în 1999, angajează statele membre nu numai în domeniul apărării colective, ci şi al păcii şi stabilității în cadrul mai larg al zonei euro-atlantice.

Ca urmare a atacurilor de la 11 septembrie 2001, NATO a decis, pentru prima dată în istorie, să invoce articolul 5 al tratatului, conform căruia un atac armat împotriva unuia dintre membri alianței este un atac armat împotriva tuturor. În aceste circumstanțe, S.U.A. au invocat dreptul lor la autoapărare în conformitate cu Carta ONU, bazându-se mai ales pe resurse proprii, cu sprijinul statelor care se arătau de acord şi totodată capabile să acorde acest suport. Scopul inițial al NATO, de a preveni un atac din afară asupra statelor membre, nu mai este atât de central pe cât era înainte. Odată cu sfârşitul Războiului Rece, NATO şi-a concentrat atenția asupra asigurării stabilității în Europa şi asupra managementului crizelor. Operațiunile de management al crizelor mili-

[1] Juho Rahkonen, *Public Opinion, Journalism and the Question of Finland's Membership of NATO* (Nordicom Review 28, 2/2007), 81-82.

tare, conduse de NATO, sunt în desfăşurare în afara continentului european, spre exemplu în Afganistan. NATO a devenit astfel un actor important în managementul crizelor internaționale. Cu toate acestea, articolul 5 rămâne nucleul alianței, iar în planurile sale de apărare NATO are încă în vedere posibilitatea unor atacuri asupra teritoriilor statelor membre.[2]

Aşadar, după sfârşitul Războiului Rece, NATO a încetat să mai fie exclusiv o alianță militară, reconceptualizându-se în termeni culturali, devenind o *comunitate* de securitate. Noii membri nu sunt, în consecință, „aliați" în sensul tradițional, ci societăți care se consideră că aparțin în mod natural NATO prin structura lor politică şi prin valorile culturale. Securitatea însăşi a fost reinterpretată în termeni culturali. Într-o mare măsură, apărarea unui teritoriu a fost înlocuită de apărarea principiilor culturale şi de civilizație care, se susține, sunt însăşi fundația NATO. Amenințările de securitate la adresa NATO nu mai sunt astfel înțelese ca datorându-se schimbărilor produse la nivelul balanței de putere în cadrul sistemului internațional, ci din „absența unor instituții specifice, democratice, culturale şi politice", absență care produce instabilitate şi potențială dezordine.[3]

După începerea misiunii NATO în Irak şi după ce succesul acesteia a început să fie pus sub semnul întrebării, viitorul alianței nu a mai părut atât de sigur pentru mulți dintre observatorii neimplicați direct în evenimente. Cu toate acestea, Finlanda rămâne interesată de esența şi viitorul NATO. Totodată, atitudinile Finlandei şi Suediei față de NATO şi față de PESC pot fi indicatori ai viitoarei „distribuții de putere" între UE şi NATO.[4] Finlanda consideră NATO ca fiind o organizație de importanță majoră pentru politica de securitate transatlantică şi pentru cooperarea în domeniul securității. În concepția sa cooperarea UE-NATO este esențială.[5]

După sfârşitul Războiului Rece, Finlanda a fost nevoită să îşi redefinească principalele poziții în ceea ce priveşte politica sa de securitate, devenind interesată atât de structurile europene, cât şi de cele nord-atlantice. După aderarea la UE, discuțiile în Finlanda s-au orientat tot mai mult către o posibilă aderare la NATO. Cei care susțineau o asemenea idee atrăgeau atenția asupra amenințării pe care o reprezenta încă Rusia şi asupra faptului că UE, în ciuda multelor sale propuneri, nu putea oferi membrilor săi garanții de securitate colectivă. Cu toate acestea, în Finlanda, majoritatea populației este încă împotriva ideii aderării la NATO, iar această opoziție a crescut după ce a izbucnit războiul din Irak, în 2003. În toamna lui 2004, într-o declarație formală în parlament, gu-

---

[2] Antti Sierla, *Effects of Finland's possible NATO membershi*p (Ministry for Foreign Affairs of Finland, 21 decembrie 2007), 7-8.

[3] Christopher S. Browning, „Coming Home or Moving Home? 'Westernizing' Narratives in Finnish Foreign Policy and the Reinterpretation of Past Identities", în *Cooperation and Conflict 37(1)/2002*, 56.

[4] Helmut Hubel, „The Baltic Sea Subregion after Dual Enlargement", în *Cooperation and Conflic,* 39(3)/2004, 293.

[5] Ministry of Foreign Affairs of Finland, *Finnish Security and Defence Policy 2004* (Government report 6/2004, Prime Minister's Office Publications, 18/2004), 81.

vernul finlandez anunța că în politica externă Finlanda menține „nealinierea militară" sau cum au spus unii „o neutralitate care se pliază vremurilor".[6] Sondaje de opinie din 2008 au arătat influența scăzută a crizei din Georgia asupra modului în care finlandezii văd relația Finlandei cu NATO, mai exact o posibilă aderare. Opiniile nu au fost modificate foarte mult față de cele exprimate în 2007. 57% dintre respondenți au fost de părere că Finlanda nu ar trebui să adere la NATO (față de peste 60% într-un sondaj din 2007), în vreme ce 23% au spus că Finlanda ar trebui să se alăture NATO, doar cu câteva procente mai puțin decât în 2007. 20% sunt nehotărâți, față de 11% într-un sondaj similar din mai 2007.[7]

După colapsul Uniunii Sovietice, dezbaterea cu privire la posibila aderare a Finlandei la NATO a fost continuă. Cu toate acestea, opinia publică nu s-a schimbat mult în ultimii 19 ani. În ciuda schimbărilor produse la nivelul politicii mondiale, precum lărgirea NATO şi noile tehnologii în materie de armament, finlandezii încă îşi bazează strategia de securitate pe nealinierea militară şi pe menținerea unei armate proprii puternice. Majoritatea ziarelor, a media în general, are un discurs pro-NATO, susținând că aderarea țării ar fi un pas firesc în procesul integrării vestice a Finlandei. Principalele ziare din zona metropolitană sunt pro-vestice în abordare. Mesajul lor este că Finlanda ar trebui să fie parte a tuturor organizațiilor internaționale vestice democratice, inclusiv NATO. Unele ziare locale, regionale, sunt tradițional şi naționalist orientate, având un profil conservator şi patriotic. Mesajul lor este că Finlanda ar trebui să îşi bazeze sistemul de securitate pe forțele proprii şi să rămână militar nealiniată. Finlandezul de rând, însă, vede NATO ca fiind o alianță militară condusă de S.U.A. în care Finlanda nu ar trebui să fie parte. Putem concluziona că experiențele istorice sunt cele care explică aceste atitudini, că ele nu încurajează alinierea militară în cazul Finlandei şi că discursul pro-NATO din media a avut o slabă influență asupra atitudinii finlandezilor.

Opinia publică este un element esențial în această dezbatere. Cele mai mari trei partide ale Finlandei au susținut ideea că, înainte de a se lua o decizie cu privire la aderarea la NATO, Finlanda trebuie să organizeze un referendum pentru a vedea dacă există susținerea publică a unei asemenea decizii. De vreme ce această susținere nu există, aderarea la NATO nu este pe agenda politică a partidelor politice din Finlanda, cel puțin pentru câțiva ani de aici înainte.[8]

Cu toate aceasta, Finlanda a colaborat în diferite forme cu alianța nord-atlantică începând cu anii 1990. În 1992, Finlanda s-a alăturat ca observator Consiliului de Cooperare Nord-Atlantic (NACC). A participat la Parteneriatul NATO pentru Programul de Pace încă de la crearea sa, în 1994. În 1997, a de-

[6] Lavery, 157.
[7] *Helsinki Times*, 18 septembrie 2008, la http://www.helsinkitimes.fi/htimes/index.php?option=com_content&view=article&id=3191:finnish-uncertainty-about-nato-rising-hstns-poll-&catid=24:politics&Itemid=204, accesat la 1 octombrie 2008.
[8] Rahkonen, 81-90.

venit membră a Consiliului Parteneriatului Nord-Atlantic (EAPC) care înlocuia NACC. În cadrul acestor organisme, Finlanda este liberă să aleagă formele practice şi domeniile de colaborare conform propriilor priorități.

În acest context, cooperarea Finlanda-NATO este extrem de largă: Finlanda participă la misiunile (şi exercițiile) NATO de management al crizelor militare, la activitățile din sectorul apărării civile şi al situațiilor de urgență; funcționari publici finlandezi au făcut parte din Secretariatul NATO în cadrul diferitelor misiuni de parteneriat; Finlanda a găzduit şi organizat diferite exerciții NATO. Din 1995, Finlanda participă la misiunile NATO de management al crizelor militare, mandatate de ONU. În 2007, aproximativ 500 de finlandezi participau la misiuni conduse de NATO. Un general finlandez a comandat o brigadă NATO în criza din Bosnia-Herțegovina (IFOR/SFOR). În Kosovo, pentru prima dată, o țară nemembră NATO a comandat o brigadă multinațională NATO (KFOR). Cooperarea militară în cadrul UE a sporit importanța cooperării Finlandei cu NATO, mai ales după 1999. Cooperarea Finlandei cu NATO are la bază, conform declarațiilor guvernului finlandez, obiectivul Finlandei de a participa la acele activități ale organizațiilor internaționale care au relevanță pentru Finlanda.[9] Finlanda a participat, de asemenea, la misiuni ISAF în Afganistan.[10]

Rusia a adoptat o atitudine negativă față de posibilitatea ca Finlanda şi alte state vecine ei să devină membre ale NATO, pentru că „Rusia este atentă la schimbările pe care lărgirea NATO le produce balanței puterii militare în Europa".[11] NATO nu este la fel de necesar Finlandei, stat cu o lungă tradiție de independență, pe cât a fost/este de necesar Statelor Baltice. Pe altă parte, aderarea Finlandei, eventual şi a Suediei, la NATO este văzută de Moscova ca fiind o întărire a alianței vestice şi o intruziune încă şi mai aproape de inima Rusiei. Însă, în ciuda poziției ei împotriva unei asemenea aderări, Rusia acceptă faptul că statele independente au dreptul de a face propriile alegeri în materie de politică de securitate.[12] Cu siguranță, în decizia de a deveni sau nu membră a NATO, Finlanda va avea în vedere nu numai beneficiile pe care această aderare le-ar aduce (cum ar fi garanțiile suplimentare de securitate), sau relațiile sale cu Rusia („cea mai puternică putere militară din zona învecinată a Finlandei"[13]), ci şi relațiile Rusiei cu NATO, chiar dacă, aşa cum declara Halonen, decizia aparține exclusiv Finlandei şi ține de afacerile sale interne.[14] Finlanda se

[9] Sierla, 22- 23.
[10] Ministry of Foreign Affairs of Finland, *Finnish Security and Defence Policy 2004* (Government report 6/2004, Prime Minister's Office Publications, 18/2004), 65.
[11] Sierla, 27.
[12] Alpo Juntunen, „Russia's geopolitical interests in the Baltic", în *The new northern security agenda perspectives from Finland and Sweden*, editori Bo Huldt, Tomas Ries, Jan Mörtberg, Elisabeth Davidson (Stockholm, Swedish National Defence College, 2003), 276.
[13]Ministry of Foreign Affairs of Finland, *Finnish Security and Defence Policy 2004*) Government report 6/2004, Prime Minister's Office Publications, 18/2004), 70.
[14] Diplomatul rus Vladimir Kozin, consilier al ambasadei ruse din Helsinki, într-un interviu acordat televiziunii finlandeze în octombrie 2007 declara că o aderare potențială a Finlandei la NATO ar însemna o

află în relații foarte bune cu Rusia, mai ales economice, dar şi politice, şi este interesată de menținerea lor.[15] Deşi se află în relații bune cu țările vecine, ea are în vedere posibilitatea ca aderarea la NATO să afecteze această situație, „în funcție de relațiile pe care țara în discuție le are cu NATO".[16] Mai ales în anii 1990 s-a considerat că aderarea Finlandei şi a Suediei la NATO avea a determina o înrăutățire a relațiilor Rusiei cu Europa de Vest şi a afecta puternic stabilitatea în regiune.[17] În vreme ce lărgirea NATO a dus la cuprinderea în sfera alianței a întregului țărm sudic al Mării Baltice, țările neutre de pe țărmul nordic (Suedia şi Finlanda) au rămas în afara alianței. Cu toate acestea, cele două țări sunt tot mai apropiate de NATO prin „Parteneriatul pentru Pace", aceasta şi datorită dorinței lor de a avea un rol în procesul internațional de menținere a păcii.[18]

Criza din Georgia a creat îngrijorare la Helsinki, dar Finlanda a adoptat o poziție moderată şi nu a fost de acord cu adoptarea unor sancțiuni împotriva Rusiei.[19] Preşedintele P.S.D. finlandez, Jutta Urpilainen, era de părere, în septembrie 2008 că Finlanda nu are nevoie de revizuirea relației sale cu NATO în decursul prezentului mandat parlamentar, considerând că criza georgiană a crescut nivelul de incertitudine cu privire la viitor, atât în relațiile dintre marile puteri, cât şi în cadrul UE. „Pentru ca o țară mică să aibă succes în sistemul internațional, trebuie să accepte faptele", a spus Jutta Urpilainen.[20] Aceasta este în general atitudinea dominantă în Finlanda în rândul partidelor politice. Dezbaterea pe această temă a fost readusă în prim-plan de această criză, dar atitudinea generală a fost aceea că politica de securitate a Finlandei nu se va modifica sub influența acestor evenimente. „Finlanda ar trebui să acorde mai mult timp efortului de a găsi soluții crizei din Caucaz decât dezbaterii interne privind discuțiilor pro sau contra aderare la NATO", a declarat premierul Vanhanen, în septembrie 2008.[21]

---

amenințare militară directă la adresa Rusiei. În acelaşi timp, diplomatul rus a sugerat că se pot organiza exerciții militare comune fino-ruseşti. Preşedintele finlandez a replicat însă că aceasta nu este poziția oficială a Finlandei şi a criticat implicarea în afacerile interne ale Finlandei. „Dacă Finlanda va deveni aliniată militar, aceasta este doar problema Finlandei", a sublinit ea.
http://english.peopledaily.com.cn/90001/90777/90853/6286206.html, accesat la 1 octombrie 2008.

[15] În 2004, schimburile comerciale dintre cele două țări au atins nivel cunoscut la sfârşitul anilor 1980. În acel an, Rusia ocupa locul trei în comerțul extern al Finlandei, după Suedia şi Germania. Lavery, 157.

[16] Sierla, 26.

[17] Tapani Vaahtoranta and Riku Warjovaara, *NATO's northern dimension* (Helsinki, Ulkopoliittinen instituutti 1997, Ulkopolitiikan haasteita; 14), 99.

[18] Hubel, 288.

[19] *Helsinki Times*, 5 septembrie 2008, la
http://www.helsinkitimes.fi/htimes/index.php?option=com_content&view=article&id=3012:finland-rejects-sanctions-against-russia-ahead-of-key-eu-summit&catid=15:finland-in-the-world-press&Itemid=161, accesat la 30 septembrie 2008 .

[20] *Helsinki Times*, 5 septembrie 2008, la
http://www.helsinkitimes.fi/htimes/index.php?option=com_content&view=article&id=3023:urpilainen-wants-a-halt-on-the-nato-discussion-&catid=33:general&Itemid=201, accesat la 29 septembrie 2008.

[21] *Helsinki Times*, 1 septembrie 2008,
http://www.helsinkitimes.fi/htimes/index.php?option=com_content&view=article&id=2919:finnish-pm-says-georgia-is-no-grounds-to-join-nato-&catid=24:politics&Itemid=204.

Finlanda nu este însă nevoită să aleagă între aderarea la NATO şi relaţii bune cu Rusia. Evenimentele din 11 septembrie 2001 au schimbat radical şi scena relaţiilor NATO-Rusia. Declaraţia de la Roma din 2002 a stabilit crearea Consiliului Rusia-NATO ca mecanism în cadrul căruia să se realizeze consultări, cooperare, să se ia decizii. Spre deosebire de vechiul Consiliu Comun Permanent Rusia-NATO, noul consiliu lucrează explicit pe baza consensului în domeniile de interes comun, ceea ce însemna promovarea Rusiei la statutul de partener egal.[22] Au existat şi voci care au spus că noul tip de colaborare dintre NATO şi Rusia ar trebui să grăbească aderarea Finlandei la NATO, de vreme ce Rusia se află acum într-o poziţie care îi permite să influenţeze deciziile luate la nivelul NATO, spre deosebire de Finlanda care nu are acces la „masa la care se iau deciziile". Dezbaterea legată de aderarea Finlandei la NATO, aşa cum observa încă din 2002 Katrin Bastian, nu mai are în esenţă legătură cu obţinerea securităţii. „Este foarte puţin probabil ca securitatea Finlandei să sporească în mod considerabil ca urmare a aderării la NATO. Sau să fie serios ameninţată de neaderare", spunea Bastian. Alegerea între aderarea la NATO sau o implicare mai profundă în politica externă şi de securitate colectivă a UE are în vedere mai puţin necesitatea obţinerii unor garanţii de securitate şi mai mult modul în care Finlanda înţelege să abordeze relaţiile sale cu Rusia şi să obţină accesul la luarea deciziilor în cadrul NATO.[23]

Mulţi dintre observatori atât străini, cât şi finlandezi au găsit ca fiind extrem de ciudat faptul că Finlanda nu a devenit încă membră NATO. Răspunsul oferit este diferit de la caz la caz, dar pare a ţine mai mult de experienţele istorice ale Finlandei. Este clar însă că media are un discurs pro-NATO, în vreme ce publicul larg îşi menţine atitudinea mai puţin favorabilă.[24] Este la fel de clar că un stat precum Finlanda funcţionează fără probleme în cadrul sistemului actual de securitate, fără a fi membră a NATO.

[22] Totuşi, relaţiile dintre UE sau NATO şi Rusia sunt mai mult un *modus vivendi* şi mai puţin o perspectivă clară asupra viitorului acestor colaborări. Hubel, 283.

[23] Katrin Bastian, „Finnish non-alignment, the ESDP and the new Russia-NATO Council. Why Finland should use every opportunity to deal with Russia in multilateral settings", în *The new north of Europe, programme on the Northern Dimension of the CFSP final conference, Helsinki, 8 October 2002 policy memo*, editori Teresa Pohjola şi Johanna Rainio, (Helsinki, Finnish Institute of International Affairs, 2002), 5-9.

[24] Rahkonen, 85-90.

Partea a XXXI-a

Politica de securitate finlandeză după căderea Uniunii Sovietice

Sfârşitul Războiului Rece a însemnat o regândire a politicii de securitate în general. De la securitatea asigurată de modelul balanței de putere, în care echilibrul internațional era menținut prin contrabalansarea acelor puteri care creau instabilitate, s-a trecut la securitatea obținută şi menținută prin cooperare şi colaborare în cadrul organizațiilor internaționale. Aşadar, noul sistem de securitate nu mai are la bază balanța de putere, ci cooperarea internațională. În primii ani ai deceniului 1990, Finlanda a definit treptat politica sa de securitate, foarte lent, fără o bază conceptuală clară la început, iar acest fapt se explică prin faptul că în acele momente erau foarte dificil de prevăzut evoluția Europei sau încercările de influențare a acestei evoluții. Ceea ce era clar în acei primi ani însă era depărtarea Finlandei de vechile modele de gândire a securității. În 1990, guvernul finlandez a declarat că prevederile tratatului de pace de la Paris cu privire la limitarea armamentului şi a forțelor armate finlandeze sunt nule. În 1992, Tratatul de Prietenie şi Asistență Mutuală cu Rusia a fost înlocuit de Tratatul cu privire la Bazele Relațiilor Bilaterale dintre Finlanda şi Rusia. În martie 1992, Finlanda şi-a depus candidatura în vederea aderării la CEE. Cu toate acestea, guvernul finlandez a subliniat elementele de continuitate în politica sa externă şi de securitate. Un astfel de element de continuitate a fost conceptul de neutralitate, chiar dacă a fost redefinit sub forma nealinierii militare.[1]

Termenul „nealiniere militară" a fost folosit pentru prima dată de guvernul finlandez în ianuarie 1992 şi, alături de „apărarea independentă", era menit să constituie nucleul noii neutralități care înlocuia vechiul concept al politicii de neutralitate. Deşi oficial Finlanda şi-a depus candidatura pentru aderare la EU motivând-o prin considerente de natură economică, preocuparea pentru găsirea unor instrumente care să aducă garanții de securitate a fost la fel de importantă[2], dacă nu cumva primordială. Aşadar, în anii 1990, după intrarea Finlandei în UE, neutralitatea şi politica de neutralitate au fost înlocuite cu „nealinierea militară" în calitate de concept de bază al politicii de securitate în Finlanda. Raportul guvernamental asupra securității europene şi apărării Finlandei, din 1997, precizează clar elementele de bază ale politicii de securitate finlandeze: nealiniere militară, apărarea independentă şi participarea activă în UE.[3] NATO, Uniunea Europeană şi Rusia au fost cele trei elemente care au constitu-

[1] Pekka Sivonen, „Finnish security policy in a changing Europe", în *Yearbook of Finnish Foreign Policy* (Helsinki, The Finnish Institute of International Affairs, 1993), 8-9.
[2] Jukka Salavaara, „Finnish integration policy – from an economic to a security motivation", în *Yearbook of Finnish Foreign Policy* (Helsinki, The Finnish Institute of International Affairs, 1993), 19-21.
[3] Kalevi Ruhala, „Alliance and non-alignment at the onset of the 21st century", în Huldt, Ries, Mörtberg, Davidson, 114.

it centrul preocupărilor de securitate a Finlandei după sfârşitul Războiului Rece, chiar dacă cele trei nu au fost la fel de importante în diferite momente.[4]

Principalele documente cu privire la strategia de securitate a Finlandei după 1990 sunt Rapoartele guvernamentale asupra Politicii de Apărare şi de Securitate Finlandeze din 1995, 1997, 2001 şi 2004, 2007 şi 2009. În aceste rapoarte se pot identifica o serie de elemente comune. Mai întâi se remarcă trecerea de la politica de neutralitate la europenism, dar se subliniază în acelaşi timp continuitatea în politica de securitate. În al doilea rând, sunt identificate cele două elemente care asigură delimitarea Finlandei de trecutul său. Raportul din 1995 notează importanța aderării la UE şi subliniază că democratizarea Rusiei va asigura un climat de stabilitate. Sunt identificate trei nivele ale securității: PESC, managementul conflictelor (care se referă la participarea în activitățile care privesc detensionarea sau rezolvarea crizelor internaționale), apărarea națională (care are la bază principiul apărării teritoriale).[5] Raportul din 2001 a adăugat între amenințări pe cea reprezentată de terorism, subliniind că Finlanda este pregătită să acorde susținere, inclusiv ajutor militar, celorlalte state ale UE, conform clauzei de solidaritate a UE.[6]

În programul de guvernare al celui de-al doilea cabinet Paavo Lipponen, din aprilie 1999, baza politicii de securitate finlandeze este identificată în „capacitatea credibilă de apărare", subliniind că Finlanda contribuie la menținerea stabilității în nordul Europei doar rămânând militar nealiniată. În perioada cuprinsă între 1997 şi 1999, s-a produs o schimbare notabilă la nivelul conceptualizării politicii de securitate, trecându-se de la „apărarea independentă – independent defence" la „capacitatea credibilă de apărare – credible defence capability". Raportul din 2001 menționa trei componente ale securității finlandeze: menținerea politicii de dezvoltare a capacității de apărare credibile, menținerea nealinierii militare şi participarea la cooperarea internațională pentru promovarea securității şi stabilității în ONU, OSCE, UE şi Parteneriatul pentru Pace al NATO, precum şi promovarea şi dezvoltarea cooperării nordice. În ianuarie 2003, primul ministru Lipponen prezenta poziția Finlandei cu privire la politica sa de securitate în următorii termeni: „De la sfârşitul Războiului Rece încoace, Finlanda are mai multă libertate de mişcare şi mai multe alternative care pot fi liber alese în funcție de interesul național. Pe de altă parte, nu este necesar să grăbim schimbarea orientării politicii în domeniul securității, politică ce se bazează pe nealiniere militară şi pe capacitatea unei apărări credibile".[7]

---

[4] Teija Tiilikainen, „A Finnish perspective on European Security", in Huldt, Ries, Mörtberg, Davidson, 307-308.

[5] Arto Nokkala, „Finland's security policy '95: Consolidation and main discussion", în *Yearbook of Finnish Foreign Policy* (Helsinki, The Finnish Institute of International Affairs,1995), 6-15.

[6] Henrikki Heikka, „Republican Realism: Finnish Strategic Culture in Historical Perspective", în *Cooperation and Conflict, 20(1)/* 2005, 93-94.

[7] Ruhala, „Alliance and non-alignment at the onset of the 21st century", în Huldt, Ries, Mörtberg, Davidson, 114-115.

Raportul guvernamental asupra Politicii de Apărare şi de Securitate a Finlandei din 2004 subliniază ideea că lărgirea UE şi a NATO, precum şi transformările cunoscute de societatea rusească au contribuit la creşterea stabilității în zona învecinată Finlandei. În acelaşi timp se arată că securitatea este tot mai mult legată de probleme globale, de evoluția crizelor internaționale şi de conflictele regionale, că globalizarea a creat noi oportunități, dar şi noi probleme, precum marginalizarea şi inechitatea. Într-o lume globalizată, impactul problemelor de securitate este simțit dincolo de granițe mult mai repede şi asupra unor largi arii, „afectând inclusiv Finlanda în variate moduri".[8]

Capacitatea de a face față unor atacuri din exterior, de a-şi apăra teritoriul național de atacuri sau amenințări rămâne în continuare nucleul politicii de securitate şi a Forțelor de Apărare. Aceste forțe pot fi de asemenea folosite pentru a apăra societatea finlandeză de amenințări asimetrice care necesită cooperarea lor cu alte autorități din domeniul securității din domenii variate precum schimbul de informații, protecția funcțiilor vitale ale societății etc.[9] Principalul scop al politicii de securitate şi apărare a Finlandei este acela de a asigura independența şi valorile democratice fundamentale ale țării şi de a promova securitatea şi bunăstarea cetățenilor. Linia de acțiune a Finlandei se bazează pe o politică credibilă de apărare națională, pe funcționarea societății în ansamblul său, pe o politică externă consecventă şi pe o participare activă pe plan internațional în calitatea sa de membru al Uniunii Europene. În domeniul cooperării internaționale, Finlanda promovează securitatea prin intermediul unor organizații internaționale precum OSCE, Consiliul Europei şi Parteneriatul pentru Pace din cadrul NATO. Finlanda promovează, de asemenea, cooperarea nordică şi cooperarea cu zonele vecine ei. În noul context global, Finlanda îşi defineşte totuşi propria securitate într-un sens mult mai larg, fiind totodată preocupată de implicațiile pe care le au pentru securitatea sa transformările cunoscute de mediul internațional – conflictele regionale, crima organizată, amenințările la adresa sistemului informatic, bolile infecțioase, proliferarea şi folosirea armelor de distrugere în masă şi terorism – şi consideră că trebuie depuse eforturi în toate aceste domenii atât pe plan intern, cât şi extern.[10]

Aderarea la UE a fost percepută în Finlanda în termeni de politică de securitate şi a fost interpretată ca un posibil substitut al politicii de neutralitate. Pentru prima dată după război, Finlanda căuta garanții de securitate în Occident. În acelaşi timp, dorea să mențină relații bune cu Rusia, de aceea garanțiile sale de securitate trebuia să fie implicite, iar nu explicite (Uniunea Europeană şi nu NATO).[11] Chiar dacă aderarea la UE a fost tratată în primul rând ca o soluție pentru securitatea Finlandei, s-a subliniat că aceasta nu pune în discu-

[8]Ministry of Foreign Affairs of Finland, *Finnish Security and Defence Policy 2004* (Government report 6/2004, Prime Minister's Office Publications, 18/2004), 75.
[9] Ibid., 77.
[10] Ibid., 78.
[11] Pernille Rieker, „Changing Security Identities of the Nordic States Europeanization of Nordic Security: The European Union and the Nordic States", în *Cooperation and Conflict 39(4)*/2004, 370-375.

ție nealinierea militară a țării.[12] După aderarea la UE, orientarea Finlandei în domeniul politicii externe şi de securitate a rămas neschimbată: Uniunea Europeană a rămas cel mai important grup de referință şi cel mai important context de decizie politică pentru securitate şi politica externă ale Finlandei; nealinierea militară şi o capacitate credibilă de apărare au fost menținute în calitate de componente esențiale ale acestei politici; participarea la cooperarea internațională este în continuare considerată ca fiind esențială în menținerea securității şi stabilității.

Rusia nu este prezentată în noul discurs cu privire la politica de securitate finlandeză ca fiind „celălalt", „inamicul", ci este interpretată ca un posibil factor de instabilitate. Evitarea sau înlăturarea acestui factor de instabilitatea se poate face doar prin asigurarea unei dezvoltări democratice, prin accentuarea valorilor culturale europene occidentale în Rusia. Aşadar, oficial, Rusia este percepută în Finlanda ca o posibilă zonă de incertitudine şi nu ca o amenințare directă. Această viziune asupra Rusiei este cea care motivează inițiativele Finlandei precum Dimensiunea Nordică, dar şi politica sa față de Rusia în OSCE sau Consiliul Europei.

Presa finlandeză subliniază şi ea elementele negative care afectează societatea rusească, precum prostituție, mafie, poluare, sărăcie, trafic de droguri, nerespectarea legii, hazard nuclear. *Helsingin Sanomat* a publicat într-una dintre edițiile sale un articol care prezenta situația în acest fel, sub titlul *Estul Sălbatic începe chiar la graniță*. Discursul față de Rusia are două extreme: cea care prezintă tot ce are legătură cu Rusia într-o lumină negativă şi cea care consideră că Rusia şi societatea rusă pot fi reformate, „civilizate" şi încorporate „Vestului" şi „Europei". Temerea principală este aceea că Rusia va refuza această reformare, caz în care ar însemna că îşi menține caracteristicile inițiale şi tendințele expansioniste. Aceasta este situația care este percepută ca o amenințare directă la adresa Finlandei. Doar în acest context, posibilitatea aderării la NATO poate deveni o garanție de securitate pentru Finlanda împotriva unui vecin cu tendințe expansioniste.[13]

La începutul lunii septembrie 2008, preşedintele Halonen spunea într-o emisiune televizată că publicul finlandez nu trebuie să vadă Rusia ca pe o amenințare, ci ca pe o oportunitate. „Un vecin care nu este nici furios, nici flămând este un bun vecin", a spus aceasta, adăugând „cu cât mai repede se va dezvolta Rusia într-o țară prosperă şi democratică, cu legi puternice şi guvernare bună, cu atât mai bine va fi pentru Finlanda".[14]

Chiar dacă progresele făcute de Finlanda după sfârşitul Războiului Rece în sensul integrării sale în UE şi a colaborării sale cu NATO sunt impresionante,

---

[12] Teija Tiilikainen, „A Finnish perspective on European Security", în Huldt, Ries, Mörtberg, Davidson, 309.

[13] Browning, 56-58.

[14] *Helsinki Times*, 16 septembrie 2008, http://www.helsinkitimes.fi/htimes/index.php?option=com_content&view=article&id=3145:finnish-president-allays-russia-worries-&catid=36:business&Itemid=202, accesat la 1 octombrie 2008.

ambele au presupus şi apariția unor probleme noi. NATO nu mai este alianța tradițională, defensivă, ci a devenit o instituție care are în vedere în primul rând probleme din afara spațiului său, or noile venite, precum statele baltice sunt în primul rând interesate de garanțiile de securitate oferite de vechea alianță.[15] Poziția Finlandei în domeniul securității este flexibilă, adaptabilă schimbărilor sistemului internațional, eliberată de delimitările ideologice pe care politica de neutralitate le presupunea. Finlanda posedă de asemenea caracteristicile continuității şi consecvenței în politica sa externă şi de securitate post-Război Rece, ceea ce o face un partener viabil în domeniul relațiilor internaționale şi de securitate, un actor predictibil şi, prin urmare, contribuitor la menținerea şi dezvoltarea stabilității.

[15] Hubel, 283.

Partea a XXXII-a

Finlandezi şi români. Finlanda şi România

Românii şi finlandezii sunt „naţiuni tinere”, în sensul că acestea şi-au format conştiinţa naţională şi şi-au câştigat independenţa de stat mai târziu decât cele mai multe popoare europene. Acestea împărtăşesc, de asemenea, atributul de a fi naţiuni de dimensiune medie, iar influenţa lor pe plan internaţional a fost adesea şi o funcţie a acestui atribut. Pentru cea mai mare parte a istoriei lor, contactele românilor şi finlandezilor cu popoarele aflate în afara vecinătăţii lor au fost reduse, iar în politica lor externă a trebuit să ţină cont de marile puteri apropiate. Aceşti factori şi-au spus cuvântul şi asupra relaţiilor româno-finlandeze. Naţiuni îndepărtate, până în secolul al XX-lea distanţa „subiectivă” ce le-a separat a fost chiar mai mare decât cei 1.750 de km ce despart Bucureştii de Helsinki. Ulterior, o serie de evoluţii interne şi internaţionale, precum: revoluţia în domeniul comunicaţiilor, avansul naţionalismului şi al modernizării, naşterea şi maturizarea diplomaţiei şi a organizaţiilor internaţionale (Liga Naţiunilor, O.N.U., O.S.C.E. etc.), transformările produse de cele două războaie mondiale, schimburile culturale şi universitare, interacţiunile pe plan economic şi comercial şi, de curând, lărgirea Uniunii Europene, au apropiat naţiunile şi statele europene, şi nu numai, contribuind astfel la aprofundarea relaţiilor dintre români (independenţi din 1878) şi finlandezi (independenţi din 1917). Uneori, „distanţa subiectivă” dintre cele două naţiuni a devenit mai mică decât cea geografică, iar timp de câţiva ani, la începutul perioadei interbelice şi în timpul celui de-al Doilea Război Mondial, relaţiile dintre ele au devenit cordiale, iar cooperarea acestora – foarte apropiată.

Primele prezenţe finlandeze în spaţiul românesc sunt asociate cu stabilirea la Bender şi apoi cu traversarea spaţiului românesc de către regele suedez Carol al XII-lea (1697-1718). Circa trei decenii mai târziu este atestată şi cea dintâi prezenţă românească pe teritoriul finlandez, aceea a unui regiment care era condus de Dimitrie Branzeskul şi care număra circa 800 de soldaţi.

Relaţiile consulare româno-finlandeze îşi au începutul la 17 noiembrie 1890, când Eduard Evensen a fost desemnat ca viceconsul al României la Helsinki. Viceconsulatul fiind ridicat la 26 ianuarie 1898 la statutul de consulat onorific, iar la 20 mai 1926 acesta va deveni consulat general onorific. În perioada interbelică, şi Finlanda va deschide un consulat onorific la Bucureşti, primul consul general al acestei ţări fiind F. Bezancon. Ulterior, consulul onorific al Finlandei la Bucureşti, Micu Spiner, a întreprins o activitate meritorie de apropiere între cele două state.

După cum slăbirea Imperiului Otoman şi înfrângerea sa militară oferiseră cadrul favorabil câştigării independenţei României, disoluţia Imperiului Rus şi deznodământul Primului Război Mondial au făcut posibilă independenţa Fin-

landei, precum şi demersurile acesteia – inclusiv pe lângă autoritățile române – în vederea obținerii recunoaşterii sale internaționale.

Până în acel moment, Finlanda era cunoscută în România prin prisma luptei acestei națiuni pentru apărarea autonomiei sale, precum şi prin intermediul scurtului episod al prezenței generalului Gustav Emil Mannerheim pe frontul românesc începând din decembrie 1916. Aflat inițial în fruntea unei divizii ruseşti, a 12-a de Cavalerie, misiunea lui Mannerheim a fost aceea de a lua poziție de apărare pe un front situat la circa 40 de km nord de Focşani, aflat în subordinea Armatei a 2-a a generalului Averescu. Ulterior, Mannerheim a devenit conducătorul Grupului Vrancea care consta din trupe mixte ruseşti şi româneşti ce alcătuiau patru divizii de cavalerie, două de infanterie şi o brigadă de infanterie. În cadrul bătăliilor din lunile decembrie 1916 şi ianuarie 1917, Mannerheim, care şi-a creat foarte rapid relații apropiate cu ofițeri români, a contribuit la stabilizarea frontului montan străbătut de râurile Şuşița şi Putna. La sfârşitul lunii ianuarie 1917, Mannerheim a părăsit frontul românesc în fruntea diviziei sale. La plecarea de pe frontul românesc acesta a primit Ordinul Mihai Viteazul, clasa a III-a. Amintirile sale din acea perioadă au fost deja publicate într-un volum de memorii, dar însemnările sale zilnice, inedite, se află încă în curs de publicare. Amintirea prezenței sale pe frontul românesc se va manifesta mai târziu prin respectul pe care-l va purta mareşalului Averescu, prin întreținerea unor relații personale cu unii dintre aceia pe care i-a întâlnit în România, prin interesul ocazional arătat României, problemelor cu care aceasta se confrunta, precum şi adâncirii relațiilor finlandezo-române, dar şi prin ridicarea sa în al Doilea Război Mondial – mai ales de propaganda românească – la statura de figură simbol a relațiilor româno-finlandeze.

Deşi Finlanda devenise stat independent la 6 decembrie 1917, recunoaşterea oficială a independenței sale de către România a fost întârziată de circumstanțele în care s-au găsit cele două state la finele Primului Război Mondial. Inițial, la 11 ianuarie 1918 preşedintele Senatului finlandez s-a adresat consulului României la Helsinki, Axel Holmström, cu solicitarea de recunoaştere a noului statut internațional al țării sale, neobținând însă un răspuns din partea autorităților române. Ulterior, eforturile finlandeze în vederea obținerii recunoaşterii independenței au izvorât din cercurile liberale finlandeze care vedeau în Rusia şi Germania cele două amenințări la adresa independenței lor şi care luau în calcul constituirea unei „ligi diagonale" care – după cum o dovedeau planurile finlandeze din mai şi august 1919 – să cuprindă Finlanda, la nord, Polonia şi România la sud, incluzând şi Țările baltice, Ucraina, Rusia Albă şi Cehoslovacia. În aceste condiții, la data de 21 mai 1919, ministrul finlandez de externe Eino Rudolf Woldemar Holsti s-a adresat ministrului român la Paris, Victor Antonescu, cu solicitarea recunoaşterii independenței țării sale de către România şi a stabilirii de relații diplomatice între cele două țări. Cererea va fi reiterată la 20 decembrie 1919, dar abia la 5 aprilie 1920, o telegramă a Minis-

terului român al Afacerilor Străine, făcută cunoscută la Helsinki la 8 aprilie, dădea curs cererilor finlandeze de recunoaştere a independenței statului nordic.

Deja în luna aprilie 1920 autoritățile finlandeze adoptaseră hotărârea de a-l desemna pe Väinö Tanner (născut Thomasson) ca însărcinat cu afaceri la Bucureşti, decizie oficializată la data de 29 mai 1920. Două luni mai târziu, noul însărcinat cu afaceri (ridicat la data de 20 mai 1921 la rangul de ministru plenipotențiar) era primit de ministrul român de externe Take Ionescu, politician despre care diplomatul finlandez va oferi ulterior cele mai bune referințe la Helsinki. La data de 7 august, Väinö Tanner îşi va depune scrisorile de acreditare în mâinile regelui Ferdinand I, ocazie cu care cei doi au discutat despre războiul polonezo-rus, conflict ce ajunsese în etapa sa cea mai critică. Atât preşedintele Consiliului de Miniştri Alexandru Averescu, cât şi ministrul Afacerilor Străine Take Ionescu vor susține în această perioadă ideea apropierii între grupul „statelor de frontieră" (Finlanda, Polonia, Țările baltice) şi cel al „micii înțelegeri", ideea favorită a celui din urmă, grupare pe care era avea uneori în vedere să o extindă până la Finlanda, în nord. În aceste circumstanțe, la 11 februarie 1921 – cu puțin timp înainte de încheierea alianței româno-polone – România a înființat prima sa legație la Helsinki sub conducerea ministrului plenipotențiar Dimitrie Plesnilă. La 11 aprilie 1921, noul trimis al României la Helsinki transmitea raportul diplomatic care descria depunerea scrisorilor sale de acreditare în mâinile celui dintâi preşedinte ales al Finlandei, Kaarlo Juho Ståhlberg. Între timp, Finlanda şi-a deschis legături şi contacte cu statele din sud-estul Europei în urma vizitelor efectuate în această regiune de Väinö Tanner, pornind din România.

Demiterea guvernului Take Ionescu de către parlament în ianuarie 1922, precum şi schimbarea orientării de politică externă a Finlandei dinspre politica statelor de frontieră către o desprindere de acestea şi o apropiere de Scandinavia, devenită mai evidentă odată cu demiterea lui Rudolf Hosti de către Eduskunta în mai 1922, au determinat o răcire a raporturilor dintre cele două state. Noul ministru de externe, I.G. Duca, a decis închiderea Legației de la Helsinki, din rațiuni bugetare, cu data de 1 aprilie 1922, în ciuda nemulțumirii manifestate de partea finlandeză, de ministrul român la Helsinki însuşi şi de unele ziare româneşti. Cu o scurtă excepție, România a preferat să încredințeze supervizarea intereselor sale în Finlanda Legației de la Stockholm (1922-1932) şi celei de la Riga (1932-1934), înainte de a redeschide misiunea diplomatică de la Helsinki, odată cu acreditarea lui Raoul Bossy ca ministru plenipotențiar la 1 februarie 1934. Noul ministru a păşit pe teritoriul finlandez la 9 aprilie 1934 şi a depus scrisorile sale de acreditare în mâinile preşedintelui Pehr Evind Svinhufvud cinci zile mai târziu. Scurta, dar densa sa activitate diplomatică desfăşurată la Helsinki, marcată şi de publicarea unui volum, intitulat *Însemnări finlandeze despre români*, va fi apreciată în cele mai înalte cercuri ale societății finlandeze, iar interesul său pentru această țară va rămâne totdeauna

viu. Până la izbucnirea războiului mondial, Bossy va fi succedat în fruntea legației de Caius Brediceanu (1936-1938) şi Gheorghe Lecca (1939-1940).

În urma unor dezbateri atente desfăşurate la Ministerul Afacerilor Externe finlandez, şi statul finlandez a luat decizia, la începutul lunii martie 1923, de a închide legația sa de la Bucureşti cu începere de la 1 aprilie, interesele sale în România urmând a fi apărate de la Varşovia. Aranjamentul se va dovedi de durată, un însărcinat cu afaceri fiind trimis la Bucureşti, în persoana lui Ensio Hiitonen, abia în 1939, decizie adoptată în contextul încetării existenței Cehoslovaciei ca stat independent. Oficial, Legația Finlandei la Bucureşti a fost redeschisă la 1 iunie 1939, dar Hiitonen va fi desemnat în fruntea acesteia două luni mai târziu, primul său raport diplomatic de la Bucureşti fiind datat 24 august. La 13 decembrie 1939, acesta va fi succedat de Bruno Kivikoski în calitate de ministru plenipotențiar al țării sale la Bucureşti.

După ce a atins momentul său de vârf în anii 1920-1922, atunci când relațiile acestora deveniseră cordiale, posibilitatea unui tratat polono-româno-finlandez fusese discutată, schimbul de informații militare avusese loc în mod regulat şi negocierile comerciale începuseră, cooperarea în materie politică şi de securitate dintre cele două țări s-a diminuat după 1923. Deşi unele dintre problemele cu care se confruntau erau asemănătoare (vecinătatea Uniunii Sovietice, un stat privit cu teamă din rațiuni ideologice şi de securitate de cele două țări, problema instabilității politice generale şi lipsa de eficiență a Ligii Națiunilor din deceniul al patrulea), răspunsurile date de acestea provocărilor a fost diferit. Mai mult, România era reticentă să coopereze cu Finlanda din cauza relațiilor cordiale finlandezo-ungare şi finlandezo-germane, iar Finlanda a fost îngrijorată de jocul politico-diplomatic al României sub conducerea lui Nicolae Titulescu în direcția noii configurații politice Paris-Praga-Moscova de la jumătatea anilor 1930. Totuşi, uneori, relațiile dintre cele două state au cunoscut şi momente de cooperare, un exemplu în acest sens fiind constituit de semnarea comună a Convenției de definire a agresiunii de la Londra din 3 iulie 1933.

Relațiile economice nu au cunoscut însă niciodată în perioada interbelică un volum prea mare de schimburi. De exemplu, în anul 1920, acestea s-au situat la doar 62.000 de mărci finlandeze (aproximativ 21.713 Euro la valoarea anului 2008), iar într-un an de vârf, 1934, ele abia au depăşit cifra de – în valoarea de astăzi – un milion de Euro.

Între cele două state au fost semnate o serie de acorduri comerciale (28 august 1930, 18 noiembrie 1937) şi de plăți (3 decembrie 1935, 23 iunie 1936, 3 decembrie 1940), dar politica Băncii Naționale a României de a spori exporturile şi de a impune restricții în materie de cheltuire a devizelor (aflate întotdeauna în cantități mai mici decât necesitățile), precum şi funcționarea defectuoasă a mecanismelor statului român, complicată de fenomenul corupției, au împietat asupra dezvoltării mai aprofundate – posibilă şi dorită de cele două părți – a relațiilor lor comerciale.

Nr.	Anul	Importuri din România (mărci finlandeze)	Importuri din România (Euro)	Exporturi către România (mărci finlandeze)	Exporturi către România (Euro)
1.	1923	204.303	58.535	22.662	6.492
2.	1924	339.410	95.611	1.786.155	503.156
3.	1925	23.380	6.311	730.000	205.639
4.	1926	126.575	35.032	-	-
5.	1927	163.795	44.598	2.268	617
6.	1928	40.535	10.769	136.198	36.185
7	1932	731.000	233.623	2.661.000	850.441
8.	1933	1.888.000	619.592	1.365.000	449.863
9.	1934	3.563.000	1.185.221	3.274.000	1.089.086
10.	1935	30.908.000	9.890.560	1.004.000	330.888
11.	1936	6.177.000	2.035.757	2.749.000	905.989

În decembrie 1921, apăreau primele articole în presa română cu privire la Finlanda, aceasta fiind încă – la fel ca şi România pentru publicul finlandez – o țară exotică pentru români. Ulterior, relațiile culturale vor trena până la numirea lui Raoul Bossy în fruntea Legației României la Helsinki, atunci când organizarea celor două expoziții de artă la Helsinki, respectiv la Bucureşti, precum şi publicarea lucrărilor unor autori finlandezi despre România (semnate de Väinö Tanner şi V.J. Mansikka) sau ale unor autori români despre Finlanda (cea mai importantă fiind cea semnată de Raoul V. Bossy) au marcat debutul unei etape de cunoaştere reciprocă a celor două națiuni. Relevantă este, în acest context, şi creşterea numărului de decorații atribuite de cele două țări unor personalități din afara cercului obişnuit de şefi de stat, miniştri de externe sau miniştri plenipotențiari acreditați în cele două state.

Atât România, cât şi Finlanda au fost incluse în înțelegerea sovieto-germană de împărțire a Europei Centrale din 23 august 1939. Finlanda, în integralitatea sa, precum şi Basarabia, au fost incluse în sfera sovietică de interes. Ministerul Afacerilor Străine, Marele Stat Major, Academia Română, dar şi opinia publică românească au urmărit cu atenție evenimentele ce au prefațat şi au marcat Războiul de Iarnă ruso-finlandez, sentimentele fiind împărțite între simpatia sinceră față de cauza finlandeză şi uşurarea că rezistența finlandeză amâna deznodământul previzibil al pretențiilor sovietice asupra României. Totuşi, la finele lunii iunie 1940, Basarabia şi Bucovina de Nord au fost şi acestea anexate de Uniunea Sovietică.

Ulterior, în contextul creat de victoriile germane pe frontul de vest şi de amenințările unor noi rapturi teritoriale sovietice, ambele state vor ajunge într-o situație geopolitică asemănătoare: acestea simțeau că există doar două soluții posibile, cooperarea cu Berlinul sau cu Moscova. Dornice să-şi reconstituie integritatea teritorială şi națională şi marcate de traume recente foarte profunde, România şi Finlanda se vor alătura campaniei germane împotriva Uniunii Sovietice. Chiar dacă politicile lor interne, inclusiv cele privitoare la minorități, vor

diferi fundamental în anii celui de-al Doilea Război Mondial, recunoaşterea de către conducerile celor două state a similarității situației lor internaționale şi dorința lor de a coopera în vederea apărării intereselor comune vor conduce la o apropiere accentuată între Bucureşti şi Helsinki. Astfel, vor avea lor în acei ani schimburi de vederi politice, o întâlnire între miniştrii de externe român şi finlandez la Berlin în toamna anului 1941, transferul de informații militare şi de securitate, apropierea culturală şi dezvoltarea legăturilor lor comerciale, toate marcând o etapă de vârf a colaborării dintre cele două state.

La data de 31 ianuarie 1941, preşedintele Finlandei, Risto Ryti, îl anunța pe Regele Mihai I despre desemnarea lui Eduard Hjalmar Palin ca ministru plenipotențiar al Finlandei la București. Diplomat cu experiență, noul ministru va deveni unul dintre cei mai buni cunoscători finlandezi ai României, precum şi un interlocutor favorit atât al puterii, cât şi al opoziției din această țară. Situația specială a Finlandei, aflată în stare de război cu U.R.S.S. şi Marea Britanie, dar nu şi cu S.U.A., precum şi similitudinile cu poziția internațională a României explică interesul tuturor cercurilor politice româneşti de a menține contactul cu Legația Finlandei. Ministrul Palin va fi un interlocutor căutat şi un confident al vicepreşedintelui Consiliului de Miniştri – totodată ministru al Afacerilor Străine şi al Propagandei – Mihai Antonescu, iar cei doi au constituit motorul progreselor pe toate planurile cunoscute de relațiile româno-finlandeze în această perioadă. Alături de aceştia, diplomați români precum au fost miniştrii plenipotențiari Notti Constantinide (1941-1942) şi George Caranfil (1943-1945), însărcinatul cu afaceri George Duca (1942-1943) şi ataşatul de presă român de la Legația din Helsinki, Titus Mihăilescu, au jucat un rol important în gândirea strategiilor şi proiectelor comune ale celor două părți. Dacă proiectele româneşti de a configura, alături de Finlanda şi de alte puteri, uneori sub egida Finlandei, o „a treia cale" în politicile europene, în scopul de a evita ocupația sovietică, nu au avut nicio urmare, însuşi faptul că aceste strategii au fost concepute şi dezbătute indică apropierea dintre cele două națiuni. Încadrându-se eforturilor româneşti de apropiere de Finlanda – uneori şi de a pune stavilă propagandei maghiare în această țară – statul român s-a angajat şi într-un efort umanitar deloc de neglijat prin trimiterea unor ajutoare, în special pentru copii şi răniți, constând în principal din hrană şi tutun de țigări.

Relațiile economice au cunoscut, de asemenea, o dezvoltare mai accentuată, vizibilă atât prin prisma sporirii volumului schimburilor comerciale, cât şi prin semnarea la Helsinki, la 10 iulie 1942, a Acordului de plăți dintre cele două state. Totuşi, această creştere nu a putut compensa dificultățile generate de starea de război, de insecuritatea transportului, precum şi de interferența Germaniei în calea schimburilor comerciale dintre cele două state, Berlinul având pretenția de a regula aceste legături. În anul 1942, Finlanda deținea doar 0,3% din totalul exporturilor româneşti, România exportând în statul nordic turte oleaginoase, petrol, parafină etc., iar Finlanda – nichel şi pietre de ascuțit în România. În anul 1943, schimburile comerciale dintre cele două au cu-

noscut o creştere şi o diversificare, pentru ca în anul 1944 circumstanţele internaţionale să le afecteze pentru mult timp dezvoltarea pozitivă din perioada anterioară.

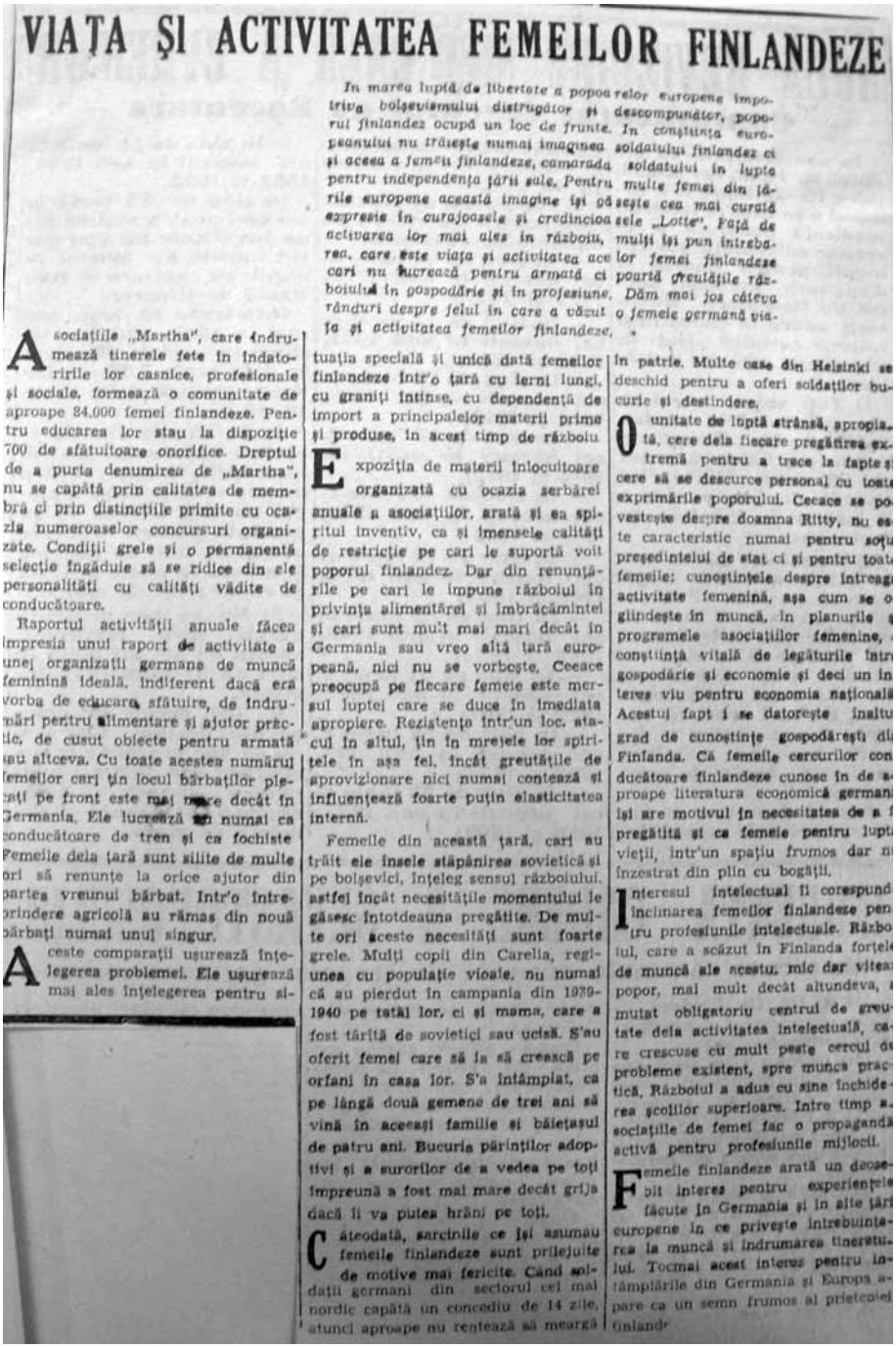

VIAŢA ŞI ACTIVITATEA FEMEILOR FINLANDEZE

In marea luptă de libertate a popoarelor europene împotriva bolşevismului distrugător şi descompunător, poporul finlandez ocupă un loc de frunte. In conştiinţa europeanului nu trăieşte numai imaginea soldatului finlandez ci şi aceea a femeii finlandeze, camarada soldatului în lupta pentru independenţa ţării sale. Pentru multe femei din ţările europene această imagine îşi găseşte cea mai curată expresie în curajoasele şi credincioasele „Lotte". Faţă de activarea lor mai ales în războiu, mulţi îşi pun întrebarea, care este viaţa şi activitatea acelor femei finlandeze cari nu lucrează pentru armată ci poartă greutăţile războiului în gospodărie şi în profesiune. Dăm mai jos câteva rânduri despre felul în care a văzut o femeie germană viaţa şi activitatea femeilor finlandeze.

Asociaţiile „Martha", care îndrumează tinerele fete în îndatoririle lor casnice, profesionale şi sociale, formează o comunitate de aproape 84.000 femei finlandeze. Pentru educarea lor stau la dispoziţie 700 de sfătuitoare onorifice. Dreptul de a purta denumirea de „Martha", nu se capătă prin calitatea de membră ci prin distincţiile primite cu ocazia numeroaselor concursuri organizate. Condiţii grele şi o permanentă selecţie îngăduie să se ridice din ele personalităţi cu calităţi vădite de conducătoare.

Raportul activităţii anuale făcea impresia unui raport de activitate a unei organizaţii germane de muncă feminină ideală, indiferent dacă era vorba de educare, sfătuire, de îndrumări pentru alimentare şi ajutor preventiv, de cusut obiecte pentru armată sau altceva. Cu toate acestea numărul femeilor cari ţin locul bărbaţilor plecaţi pe front este mai mare decât în Germania. Ele lucrează nu numai ca conducătoare de tren şi ca fochiste. Femeile dela ţară sunt silite de multe ori să renunţe la orice ajutor din partea vreunui bărbat. Intr'o întreprindere agricolă au rămas din nouă bărbaţi numai unul singur.

Aceste comparaţii uşurează înţelegerea problemei. Ele uşurează mai ales înţelegerea pentru situaţia specială şi unică dată femeilor finlandeze într'o ţară cu ierni lungi, cu graniţi întinse, cu dependenţă de import a principalelor materii prime şi produse, în acest timp de războiu.

Expoziţia de materii înlocuitoare organizată cu ocazia serbării anuale a asociaţiilor, arată şi ea spiritul inventiv, ca şi imensele calităţi de restricţie pe cari le suportă voit poporul finlandez. Dar din renunţările pe cari le impune războiul în privinţa alimentării şi îmbrăcămintei şi cari sunt mult mai mari decât în Germania sau vreo altă ţară europeană, nici nu se vorbeşte. Ceeace preocupă pe fiecare femeie este mersul luptei care se duce în imediata apropiere. Rezistenţe într'un loc, atacul în altul, ţin în mreje le lor spiritele în aşa fel, încât greutăţile de aprovizionare nici numai contează şi influenţează foarte puţin elasticitatea internă.

Femeile din această ţară, cari au trăit ele însele stăpânirea sovietică şi pe bolşevici, înţeleg sensul războiului. astfel încât necesităţile momentului le găsesc întotdeauna pregătite. De multe ori aceste necesităţi sunt foarte grele. Mulţi copii din Carelia, regiunea cu populaţie vioale, nu numai că au pierdut în campania din 1939-1940 pe tatăl lor, ci şi mama, care a fost târâtă de sovietici sau ucisă. S'au oferit femei care să ia să crească pe orfani în casa lor. S'a întâmplat, ca pe lângă două gemene de trei ani să vină în aceeaşi familie şi băieţaşul de patru ani. Bucuria părinţilor adoptivi şi a surorilor de a vedea pe toţi împreună a fost mai mare decât grija dacă li va putea hrăni pe toţi.

Câteodată, sarcinile ce îşi asumau femeile finlandeze sunt prilejuite de motive mai fericite. Când soldaţii germani din sectorul cel mai nordic capătă un concediu de 14 zile, atunci aproape nu rentează să meargă în patrie. Multe case din Helsinki se deschid pentru a oferi soldaţilor bucurie şi destindere.

O unitate de luptă strânsă, apropiată, cere dela fiecare pregătirea extremă pentru a trece la fapte şi cere să se descurce personal cu toate exprimările poporului. Ceeace se povesteşte despre doamna Ritty, nu este caracteristic numai pentru soţul preşedintelui de stat ci şi pentru toate femeile: cunoştinţele despre întreaga activitate femenină, aşa cum se oglindeşte în muncă, în planurile şi programele asociaţiilor femenine, conştiinţă vitală de legăturile între gospodărie şi economie şi deci un interes viu pentru economia naţională. Acestui fapt i se datoreşte înaltul grad de cunoştinţe gospodăreşti din Finlanda. Că femeile cercurilor conducătoare finlandeze cunosc în de aproape literatura economică germană îşi are motivul în necesitatea de a fi pregătită şi ca femeie pentru lupta vieţii, într'un spaţiu frumos dar neînzestrat din plin cu bogăţii.

Interesul intelectual îi corespunde înclinarea femeilor finlandeze pentru profesiunile intelectuale. Războiul, care a scăzut în Finlanda forţele de muncă ale acestui mic dar viteaz popor, mai mult decât altundeva, a mutat obligatoriu centrul de greutate dela activitatea intelectuală, care crescuse cu mult peste cercul de probleme existent, spre munca practică. Războiul a adus cu sine închiderea şcoliilor superioare. Intre timp asociaţiile de femei fac o propagandă activă pentru profesiunile mijlocii.

Femeile finlandeze arată un deosebit interes pentru experienţele făcute în Germania şi în alte ţări europene în ce priveşte întrebuinţarea la muncă şi îndrumarea tineretului. Tocmai acest interes pentru întâmplările din Germania şi Europa apare ca un semn frumos al prieteniei finland

Femeile finlandeze considerate un adevărat model în publicistica română din al Doilea Război Mondial, *Poporul*, 21 iunie 1942

Relațiile culturale au atins în această perioadă vârful de dezvoltare din istoria legăturilor româno-finlandeze. Astfel, un lectorat românesc a fost înființat la Helsinki, asociații de prietenie cu reprezentare la nivel înalt au fost constituite în cele două state, au fost susținute conferințe, concerte, organizate proiecții de film, spectacole de teatru, conferințe la radio, traduceri, publicații de carte, schimburi de ziariști etc. În anul 1942 apărea la Bucureşti prima traducere a *Kalevalei,* realizată de Barbu Brezianu şi prefațată de Ion Marin Sadoveanu. Personalități româneşti precum scriitorul Liviu Rebreanu, pianiştii Sergiu Celibidache (totodată dirijor), Silvia Şerbescu, Dinu Lipatti, dansatoarea Iris Barbura, violonistul Virgil Pop au încântat publicul finlandez cu concertele sau conferințele lor. Premiera piesei *Veste Bună,* de Mircea Ştefănescu, la Teatrul Național din Helsinki, care a avut loc la 10 septembrie 1943, cu o distribuție incluzând pe fiica lui Sibelius, Ruth Snellman, precum şi pe Urho Somersalmi şi Unto Salminen, a marcat unul dintre momentele de referință ale prezenței culturale româneşti în Finlanda. Acelaşi lucru se poate spune despre prezența personalităților finlandeze în România. Între acestea amintim pe celebrul dirijor Georg Schneevoight, prieten al compozitorului Jean Sibelius, pe Ragmar Numelin sau pe profesorul V.J. Mansikka. Aprofundarea cunoaşterii reciproce şi a schimburilor culturale este vizibilă şi în numărul important de decorații atribuite reciproc unor personalități române şi finlandeze care au jucat un rol semnificativ în acest proces. Totodată, discursul cu privire la Finlanda, respectiv România, ca pilonii de nord, respectiv de sud ai europenității îndreptate împotriva pericolului bolşevic a fost repetat cu insistență, mai ales de către Mihai Antonescu. Singura umbră ce s-a manifestat asupra acestor relații a fost constituită de revizionismul maghiar, susținut uneori de personalități guvernamentale şi culturale finlandeze.

Ieşirea din război a celor două state s-a făcut aproximativ în acelaşi moment (lunile august şi septembrie 1944), iar armistițiul Națiunilor Unite cu Finlanda a fost realizat după modelul celui cu România. Totuşi, după încheierea celui de-al Doilea Război Mondial, România şi Finlanda s-au găsit în situații politice diferite. România a intrat în sfera de influență a U.R.S.S., devenind „democrație populară", în vreme ce Finlanda şi-a păstrat calitatea de stat democratic, fiind însă nevoită să facă o serie de compromisuri în domeniul politicii sale externe. În acest context, relațiile politice româno-finlandeze au evoluat foarte încet. Multă vreme, atât România, cât şi Finlanda au avut un profil mai puțin vizibil ca state independente în politica lor externă, mai ales în relațiile Est-Vest.

Finlanda în războiu

Eri după amiază la orele 4, în sala Cinematografului „Aro", a avut loc reprezentaţia de gală a filmului „Finlanda în războiu" şi „Episoade de pe frontul finlandez", prezentate de Legaţiunea Finlandei cu prilejul aniversării celor 75 ani ai Mareşalului Mannerheim.

Reprezentaţia de gală a fost onorată cu Inalta prezenţă a M. S. Regelui.

Au mai participat: d. vice-preşedinte al Consiliului de miniştri, profesor Mihai Antonescu; membrii Guvernului şi ai Corpului Diplomatic, precum şi reprezentanţii autorităţilor civile şi militare.

Sosirea Majestăţii Sale Regelui

Majestatea Sa Regele a sosit cu automobilul însoţit de colonelul Ion Codreanu, şeful Casei Militare a Majestăţii Sale.

La intrare, Suveranul a fost întâmpinat de d-l profesor Mihai Antonescu, vice-preşedintele Consiliului, înconjurat de domnii: Gh. Rosetti-N. ă

(Continuare în pag. II-a)

rinescu, Ministrul Economiei Naţionale, d. General N. Stoenescu, Minstrul Finanţelor, d. prof. Al. Marcu, Ministru-Subsecretar de Stat al Propagandei Naţionale, d General Ştefleа, Seful Marelui Stat Major.

Au fost prezenţi deasemeni membrii corpului diplomatic, Excelenţele Lor d-nii: Baron Manfred ul Propagandei, General Tătăranu, George Brătianu, Petre Ilcuş, Directorul Presei, Th. Solacolu, Directorul Agenţiei Rador, Director Puşcariu din Ministerul Propagandei, Mircea Grigorescu, Directorul ziarului „Timpul", maior Boian, etc.

Recepţia a luat sfârşit la orele 8.30.

Finlanda în războiu

(Urmare din pag. I-a)

Solescu, Mareşalul Palatului, Octav Ullea, mare maestru de ceremonii, Generalii: Dumitru Popescu, Ministrul Internelor; C. Z. Vasiliu, ministru subsecretar de Stat la Interne; Const. Nicolescu, comandantul militar al Capitalei; Nic. Pălăngeanu, prefectul Poliţiei Capitalei; Atanase Trincu, comandantul Pieţii, precum şi de Adiutanţii Majestăţii Sale Regelui: Hj. Palin, ministrul Finlandei; Dr. Branko Benzon, ministrul Croaţiei; Consilier dr. Stelzer, dela Legaţia Germană; Olavi Murto, secretarul Legaţiei Finlandeze; colonel Spalke, ataşatul militar al Germaniei; colonelul Navratil, ataşat militar al Croaţiei; comandant Ciordroff, ataşat militar al Bulgariei; apoi Generalul Tătăranu; d-l Ovidiu Vlădescu, secre-

Prezentarea filmului „Finlanda în război" la Bucureşti s-a bucurat de prezenţa regelui Mihai, 6.06.1942, ziarul *Poporul*.

În ceea ce priveşte relațiile economice, în 1951 a fost încheiat un acord comercial şi de plăți între cele două părți. Pe baza acestui acord s-au desfăşurat relațiile economice dintre România şi Finlanda până în 1969, an în care a fost încheiată o nouă înțelegere economică. Finlanda se confrunta la mijlocul anilor 1960 cu un deficit al balanței comerciale şi de aceea îşi propunea să exporte tot mai mult, inclusiv în România. Pe de altă parte, în relațiile comerciale româno-finlandeze, balanța comercială era deficitară României. Din acest motiv, România este reticentă în anii 1964-1966 față de propunerea Finlandei de a încheia un nou acord comercial, deşi Bucureştii susțineau în principiu lărgirea oricărui tip de colaborare economică cu Finlanda. Abia în 1969 se va semna o nouă înțelegere în acest sens.

La mijlocul anilor 1960, Finlanda exporta în România piei brute, celofibră, diverse țesături de lână, hârtie electroizolantă, carton, calc, aparate de control etc., în vreme ce România exporta în Finlanda păcură, cherestea de fag şi stejar, furnir, produse agro-alimentare (semințe, fructe, miere de albine), covoare orientale, încălțăminte, mănuşi de piele, diverse țesături de bumbac, maşini unelte etc. În ciuda faptului că România îşi dorea lărgirea relațiilor economice cu Finlanda, produsele româneşti erau adesea necompetitive pe piața finlandeză, iar firmele importatoare finlandeze se plângeau frecvent de calitatea acestora sau de neîndeplinirea condițiilor contractuale de către partea română. La mijlocul anilor 1960, volumul schimburilor dintre cele două țări se afla în scădere prin comparație cu perioada anterioară, în explicația părții române, fie din cauză că importurile celor două state se realizează acum din alte țări, fie „din cauza unui paralelism în economiile celor două țări". Acest paralelism însemna că România începe să producă singură mărfurile pe care anterior le importa din Finlanda (carton, celuloză, saci de hârtie), iar Finlanda dezvoltă capacitatea de rafinare a petrolului sovietic, nemaiavând în consecință nevoie de produsele petroliere româneşti (în special de păcură).

Schimburile comerciale româno-finlandeze s-au desfăşurat în această perioadă pe baza unor acorduri şi înțelegeri, între care:

1. Acordul de plăți, semnat la Bucureşti la 14 martie 1951;

2. Acordul de cooperare economică, industrială şi tehnică semnat la Bucureşti la 25 septembrie 1969; conform acestuia, anual, aveau loc întâlniri ale comisiei mixte româno-finlandeze de cooperare;

3. Acordul comercial pe termen lung (1970-1975), semnat la 28 septembrie 1970;

4. Pe 21 martie 1973, a fost semnat la Bucureşti un *Protocol adițional* la *Acordul comercial pe termen lung* prin care se reglementa acordarea reciprocă a clauzei națiunii celei mai favorizate şi eliminarea restricțiilor discriminatorii la importul din România conform prevederilor GATT şi conform protocolului de aderare a României la GATT.

În 1974, Finlanda ocupa locul 35 în totalul comerțului exterior al României, cu o pondere de 0,24%. România ocupa la rândul său o pondere de 0,5% din totalul comerțului exterior al Finlandei.

În ceea ce priveşte relațiile politice, în anii 1960, se produce o apropiere româno-finlandeză, explicată de contextul în care România adoptă o doctrină de politică externă ce implică în multe privințe independență față de linia Moscovei, iar Finlanda intră într-o nouă etapă, mai activă, a politicii sale externe. În această perioadă (deceniile şapte şi opt) au loc numeroase vizite mai mult sau mai puțin oficiale, de stat şi de partid, în România şi Finlanda. De asemenea, turiştii din cele două țări s-au arătat tot mai interesați de vizitarea celuilalt stat, iar colaborările culturale sau sportive s-au intensificat.

În acest cadrul favorabil, în august 1963, relațiile diplomatice dintre România şi Finlanda au fost ridicate la rang de ambasadă. În septembrie 1965, primarul oraşului Turku a vizitat oraşul Constanța. În iunie şi octombrie 1965, s-au realizat schimburi de delegații de jurnalişti. În 1965, pentru prima dată, primul ministru al Finlandei, în acel moment J. Virolainen, a participat la un cocktail organizat de ambasada României din Helsinki. Tot pentru prima dată, la recepția dată de ambasadă cu ocazia zilei de 23 august, ziua națională a României, au participat importante figuri ale guvernului finlandez (A. Karjalainen – primvicepreşedintele guvernului şi ministru de externe, respectiv J. Saukonen – ministru al învățământului şi cel de-al doilea vicepreşedinte al guvernului). Înainte de 1965, la astfel de activități, Ministerul Afacerilor Externe Finlandez obişnuia să trimită fie un secretar general, fie un director de minister. Mai mult chiar, Finlanda însăşi face în 1965 demersuri pentru organizarea unui schimb de vizite la nivelul şefilor de guverne sau al miniştrilor de externe. Aceste vizite se vor produce începând cu 1967.

Îmbunătățirea relațiilor politice dintre România şi Finlanda este vizibilă în seria vizitelor oficiale reciproce efectuate în 1967 şi 1968, de exemplu. Astfel, în februarie 1967 ministrul de externe al Finlandei, Ahti Karjalainen, vizitează România. Din partea României au vizitat Finlanda, în 1968, primul ministru, ministrul afacerilor externe şi o delegație parlamentară.

Au urmat vizitele în România:

- în 1969 – a preşedintelui Urho Kekkonen şi a guvernatorului Băncii Naționale a Finlandei,
- în 1971 – a ministrului comerțului exterior, a ministrului culturii şi a primarului oraşului Helsinki,
- în 1972 – vizita unei delegații parlamentare finlandeze,
- iar în aprilie 1974 – primul ministru finlandez, Kalevi Sorsa.

Din partea României au vizitat Finlanda:

- în 1968 – primul ministru, ministrul afacerilor externe şi o delegație parlamentară;
- în 1970 – ministrul comerțului exterior;

- în 1971 – preşedintele consiliului de stat Nicolae Ceauşescu şi o serie de miniştri.

Pe acest fond va fi constituit Lectoratul de limbă română de la Universitatea din Turku, precum şi revista *Columna* a acestuia.

Ca urmare a acestor contacte, România şi Finlanda s-au susținut reciproc într-o serie de demersuri internaționale. Astfel, România a susținut propunerile Finlandei cu privire la organizarea C.S.C.E., iar Finlanda a susținut, în calitate de coautor, o serie de demersuri româneşti în diferite organizații internaționale, între care O.N.U. C.S.C.E. (Helsinki-Geneva, 1973-1975) a constituit unul dintre cele mai importante evenimente politice de pe scena europeană a anilor 1970. Pentru liderii politici români pregătirea participării României la Reuniunea pregătitoare a Conferinței de la Helsinki şi mai apoi la Conferință a constituit o prioritate.

Relațiile dintre cele două națiuni vor cunoaşte o nouă etapă de involuție în contextul înăspririi regimului totalitar condus de Nicolae Ceauşescu şi a izolării sale internaționale în anii 1980. Ele vor reveni la normalitate după căderea regimului Ceauşescu, iar integrarea europeană a României – monitorizată de finlandezul Olli Rehn în calitate de comisar european pentru extindere – va crea cadrul favorabil dezvoltării acestor relații, atât pe plan guvernamental, cât şi pe plan nonguvernamental.

La 90 de ani de la recunoaşterea independenței Finlandei de către România, cele două state se află în cea mai bună conjunctură de dezvoltare a legăturilor dintre ele, atât prin relațiile de la stat la stat, garantate de împărtăşirea unor valori democratice comune, cât şi prin apartenența la Uniunea Europeană şi cooperarea pe multiple planuri facilitată de aceasta. Distanța dintre Bucureşti şi Helsinki poate fi străbătută astăzi în mai puțin de trei ore cu avioanele companiei Finnair, iar diminuarea „distanței subiective" dintre ele poate fi adusă în ton cu această revoluție a transporturilor.

INDICE

A

Afganistan, 421, 423.
Africa, 363, 380.
Ahtisaari, Martti, 347, 417, 418.
Airo, general finlandez, 309.
Alapuro, Risto, 118, 150, 153, 205.
Aldea, Marilena, 141, 147.
Alexandru I, împărat al Rusiei, 102, 104, 106, 107, 111, 276.
Alexandru al II-lea, împărat al Rusiei, 113, 119, 121, 123, 124, 138, 141, 151, 154, 157.
Alexandru al III-lea, împărat al Rusiei, 52, 120, 122.
Alkio, Santeri. 149, 196.
Allison, Roy, 300.
Alopaeus, conte, 104.
Altmark, pacea de la, 71.
America, 39, 221, 261, 319, 320, 361, 378.
Amsterdam, 34, 236, 244, 266, 415.
Andropov, Iuri, 342.
Androsova, Tatyana, 306.
Anglia (Marea Britanie), 39, 51, 53, 280, 291, 363.
Antonescu, Mihai, 297, 436, 438.
Argentina , 319, 363.
Asia, 48, 297.
August al II-lea, monarh al Poloniei-Lituaniei, 72.
Aunus, 198.
Aura, Teuvo, 328, 336.
Australia, 235, 409, 412, 413, 414.
Austria, 221.
Austro-Ungaria, 182.
Avenol, Joseph, secretar general al Ligii Națiunilor, 286.
Averescu, Alexandru, 433.

Å

Åland, 41, 42, 44, 48, 79, 80, 81, 82, 103, 104, 157, 169, 182, 188, 189, 202, 203, 259, 268, 272, 273, 274, 292, 295, 371.

B

Backlund, Lawrence, 269.
Baltică, regiunea, 30, 31, 260, 261, 264, 268, 273.
Barbarossa, 295.
Basarabia, 109, 111, 275, 276, 290, 435.
BBC, post de radio, 253.
Belarus (Bielorusia), 24, 261.
Bercan, Gheorghe, 157.
von Berg, guvernator general al Finlandei, 110, 119.
Belgia, 140, 266, 271, 319, 367.
Berna, 304.
Berlin, 131, 170, 178, 186, 189, 196, 251, 253, 275, 292, 303, 405, 436.
Bevin, Ernest, 308.
Blekinge, 71.
Blum, Léon, 286.
Blücher, diplomat german, 269, 278, 281, 297.
Bobrikov, N.I., 122.
Bold, Emilian, 282.
von Brandenstein, O., baron, 190, 283.
Brandes, Georges, 124.
Brejnev, Leonid, conducător sovietic, 337, 394, 396, 404.
Brest-Litovsk, 189, 191.
Broms, Bengt, 258.
Browder, Robert Paul, 173.
Brömsebro, tratatul de la, 71.
Bucureşti, 9, 99, 125, 132, 138, 139, 146, 148, 157, 179, 262, 270, 276, 280, 288, 290, 295, 298-300, 318, 338, 364, 372, 402, 406, 408-410, 431, 433-436, 438-440, 442.
Budapesta, 401.
Bulgaria, 228, 311.

C

Cajander, A.K., 213, 219.
Calafeteanu, Ion, 13.
Campbell, Thomas, 304
Canada, 197, 221, 396, 402, 404.
Cannes, 378.
Carol al IX-lea, rege al Suediei, 71.
Carol al XI-lea, rege al Suediei, 72.
Carol al XII-lea, rege al Suediei, 16, 72, 431.
Casier, Tomi, 174.
Castrén, Kaarlo, 198.
Castrén, Robert, 105.
Caucaz, 177, 424.
Ceauşescu, Nicolae, 442.
Cecil, Robert, lord, 198.
Cehoslovacia, 203, 235, 311, 313, 393, 401, 407, 432.
Christian al II-lea, rege al Danemarcei, 87, 89.
Churchill, Winston, 300.

Ciachir, Nicolae, 157.
Ciupercă, Ion, 282.
Clerc, Louis, 181, 266
Constantin, Ion, 290.
Constantinescu, Barbu, 149.
Constantinide, Notti, 297, 299, 436.
Constantiniu, Florin, 290, 295.
Constantinopol, 41, 254, 379.
Copenhaga, 76, 271, 274, 302, 402.
Cristina, regină a Suediei, 70.
Curlanda, 70, 71, 72, 188

D

Danemarca, 23, 41, 54, 60, 66, 68, 70, 71, 72, 85, 86, 102, 182, 266, 271, 274, 277, 315, 334, 381, 389, 397, 402.
Danielson, J.R., 106.
Danzig (Gdansk), 67, 83, 189.
Davidescu, Gheorghe, 280.
Degras, Jean, 269.
Derry, T.K., 23.
Dobrinescu, Valeriu Florin, 290.
Duca, I.G., 125, 126, 162, 433.
Dundas, Richard, 156.
Dvoretsky, Lev, 288.
Van Dyke, Carl, 283.

E

Ehrenström, Johann Albrecht, 111.
Ekman, R.W., 106.
Elisabeta, împărătească a Rusiei, 101.
Elțîn, Boris, 348.
Elveția, 124, 280, 381, 409.
Enckell, Carl, 307, 315, 387.
Endén, Rauno, 241.
Engel, Carl Ludvig, 111, 112, 114.
Engman, Max, 118, 310.
Erfurt, 76, 103.
Eric, duce de Pomerania, 42, 63, 64, 68, 240, 280.
Erich, Rafael, 175, 199, 212, 243.
Eriksson, Gustaf, 68.
Erkko, Eljas, 271, 277, 278, 280.
Escard, W.J., 308.
Estonia, 24, 26, 44, 61, 70, 101, 102, 203, 237, 254, 255, 260, 261, 262, 263, 265, 270, 277, 288, 297, 361, 414.
Europa, 8, 17, 21, 23, 24, 26, 28, 31, 32, 35, 38, 40, 48, 53, 60, 62-64, 68, 70, 76, 78, 80, 85, 86, 90, 102, 127, 132, 142, 145, 146, 153, 155, 156, 167, 169, 172, 182, 221, 224, 232, 234, 235, 238, 253, 255, 260, 276, 282, 297, 307, 321, 323, 332, 334, 338, 349, 355, 358, 359, 376, 377, 380, 381, 383, 384, 390, 393, 396, 399, 401-403, 405-407, 409, 411, 416, 420, 423.
Europa Centrală, 24, 26, 32, 78, 80, 168, 297, 406, 407.
Europei Central-Răsăritene, 275, 276.
Europa Estică, 31.
Europa Nordică, 21, 23, 35, 38, 48, 62, 68, 76, 85, 86, 90.
Europa Occidentală, 132, 145, 155, 156, 321, 396.

F

Fagerholm, K.A., 324, 330.
Fazer, 124.
Ferdinand I, rege al României, 433.
von Fieandt, Rainer, 330.
Finlanda, 11, 12, 15-17, 19-22, 24-36, 38, 39, 41-69, 73, 75-85, 87-99, 101-107, 109, 112, 114-129, 132-34, 135, 136, 140, 141, 143, 145-151, 153-160, 162, 163, 165, 166, 167-177, 179, 180, 181, 183, 184, 186-190, 191, 193, 195-209, 211, 212, 215, 218, 219, 221-228, 230-240, 243, 245-248, 250-252, 254, 255, 257-274, 276-282, 285-288, 290, 292, 293, 295-307, 309, 310, 311, 312, 313, 315, 316, 317-323, 325, 327-335, 337-339, 341, 343, 344, 345, 348-351, 355, 356, 358-369, 371-373, 375, 377-381, 383-399, 401-405, 407-418, 420-429, 431-436, 438-442.
Fino-ugric, 28-33, 36, 41, 142, 143.
Forsberg, Tuomas, 296.
France, Anatole, 124.
Franța, 60, 72, 80, 103, 140, 151, 181, 198, 248, 255, 257, 265, 270, 272, 273, 286, 309, 319, 364, 375, 417.

G

Gafencu, Grigore, 205, 274, 276, 277, 293.
Gdansk, vezi Danzig
Gebhard, Hannes , 149, 161, 231.
Geneva, 257, 259, 262, 405, 406, 407, 408, 409, 442.
Georgia, 422, 424.
Germania, 16, 53, 67, 79, 80, 83, 84, 86, 90, 121, 132, 133, 140, 149, 159, 167, 169, 170, 171, 172, 178, 179, 181, 182, 188, 189, 191, 195, 196, 197, 206, 209, 224, 232, 235, 247, 254, 255, 257, 260, 264, 265, 266, 267, 268, 270, 271, 273, 275, 276, 278, 281, 288, 295, 297, 298, 300, 301, 302, 304, 311, 315, 317, 319, 320, 332, 333, 361, 367, 377, 386, 394, 396, 406, 417, 418, 424, 432.
Gesellius, Hermann, 125.

Godunov, Boris, ţar rus, 71.
Golful Botnic, 53, 58, 59, 151, 188, 272.
Golful Finic, 30, 53, 66, 71, 117, 200, 265, 268, 272, 277, 280, 288, 362.
Gorbaciov, Mihail, preşedinte al U.R.S.S, 399.
Gotland, insulă, 42, 66, 81, 83.
Govella, diplomat român, 205, 292.
Göring, Hermann, 268, 281.
Griffiths, Tony, 120.
Gripenberg, G.A., 287.
Groenlanda, 22, 39.
Gustav al II-lea Adolf, rege al Suediei, 70.
Gustav al III-lea, rege al Suediei, 73, 101, 115.
Gustav al IV-lea, rege al Suediei, 102.
Gustav Vasa, rege al Suediei, 57, 60, 68, 69, 87, 88, 91, 111, 234,
Gylling, Edvard, 199, 265.

H

Haga, 277, 302.
Halland, 71.9
Halonen, Tarja, 350, 351, 418.
Hamburg, 83.
Hamina, 104, 184.
Hanko, 190, 273, 274, 277, 279, 280, 281, 288, 290, 295, 300, 301, 303.
Hansa, 67.
Hankey, R., diplomat britanic, 311.
Hansson, Per Albin, 266.
Harald, prinţ al Norvegiei, 45, 284.7
Härgmäe, 70.
Heiden, F.L., 122.
Heikka, Henrikki, 427.
Helsinki, 16, 23, 24, 28, 32, 38, 49, 61, 71, 76, 77, 79, 81, 91, 93, 94, 96, 105, 109, 111, 112, 113, 114, 115, 118, 119, 122, 124, 127, 136, 137, 141, 142, 143, 145, 148, 155, 158, 159, 161, 164, 165, 167, 168, 169, 170, 173, 174, 175, 176, 177, 178, 179, 181, 184-186, 188, 190, 191, 197, 198-200, 202, 204, 205, 206, 208, 212, 215-218, 222-224, 231, 243, 245, 246, 248-254, 257-265, 269, 271, 277, 278, 280-282, 287-290, 292, 295, 296, 298-300, 302, 303, 305, 307-311, 313, 319, 322, 323, 325, 326, 327, 334, 338, 342, 344, 347, 348, 351-353, 356, 360, 363, 364, 366, 370, 371, 376, 377-380, 385, 386, 387, 389, 391-394, 396-398, 402, 404, 405, 407, 409-412, 415, 416, 418, 422, 423, 424, 425, 426, 427, 429, 431-433, 435, 436, 438, 441, 442
Hermanson, R., 175.
Herring, George C., 304.
Hessa, Friedrich Karl de, 196.
Hjelt, Eduard, 181.
Hobsbawm, Eric, 280.
Holkeri, Harri, 341, 345.
Holsti, Kalevi, 200.
Holsti, Rudolf, 258, 263, 269, 270.
Hoover, Herbert, 224, 258.
Hovi, Kalervo, 181, 198, 257, 260, 277.
Hull, Cordell, 282.
Hurezeanu, Damian, 125.
Hyyninen, Paavo Juho, 302.
Hyytiä, Osmo, 288.
Hwasser, Israel, 134.

I

Ibsen, Henrik, 124.
Ilaskivi, Raimo, 347.
Immonen, Hannu, 174, 310.
Imperiul Otoman, 85, 102.
Imperiul Roman, 75.
Ingria, 71, 101, 205, 270.
Ingman, Lauri, 144, 197, 243.
Ioan al III-lea, rege al Suediei, 69, 71, 85.
Ionescu, Take, 262, 433.
Iorga, Nicolae, 40, 68, 69, 110, 117
Irak, 421.
Irlanda, 40, 85, 280, 350.
Islanda, 39, 40, 85, 271, 397, 402.
Israel, 105.
Isto, Edvard, 123.
Italia, 75, 85, 209, 235, 257, 272, 319, 417.
Iugoslavia, 363.
Ivan al III-lea, 68.
Ivan al IV-lea, 70.

J

Jakobson, Max, 121, 134, 199, 254, 305, 392, 396, 403, 404.
Japonia, 268, 363.
Jdanov, A., 273.
Jędrzejewicz, Wacław, 273.
von Julin, Helena, 184.
Julkunen, Martti, 291.
Jutikkala, Eino, 23, 106, 310.

K

Kalevala, 124, 137, 138, 139, 252, 255, 378.
Kallio, Kyösti, 195, 212, 218, 229, 376.
Karelia, 24, 27, 28, 31, 41, 44, 48, 49, 50, 54, 56, 101, 104, 105, 124, 166, 188, 196, 198-200, 204-206, 223, 262, 263, 265, 267, 270, 279, 280, 299, 305, 316, 379.

Karjalainen, Ahti, 335, 336, 337, 342, 344, 390, 397, 441.
Karvonen, Lauri, 200, 325.
Kaunas, 302.
Käkisalmi, 71, 101.
Keitel, feldmareşal german, 295.
Kekkonen, Urho, 243, 244, 306, 307, 323, 324, 331, 332, 333, 334, 387, 392, 404, 441.
Kerenski, Aleksandr, 174.
Kettler, Gotthard, 70.
Killham, Edward L., 296.
Kirby, David, 149, 154, 177, 311.
Kivi, Aleksis, 116, 145, 146, 248.
Kivimäki, T.M., 217, 243, 267.
Klinge, Matti, 28, 49, 56, 61, 71, 121, 224, 231.
Koivisto, Mauno, 212, 327, 335, 337, 339, 341, 343, 344, 347, 359, 397, 398.
Kola, peninsulă, 199.
Komarov, Alexei A., 300.
Korobochkin, Maxim L., 312.
Korpela, Jorma, 374.
Kosola, Vihtori, 216.
Krepp, E., 265.
Kuusinen, Hertta, 306.
Kuusinen, Otto Ville, 185, 186, 331.

L

Lacul Ladoga, 27, 30, 31, 35, 41, 50, 56, 71, 101, 117, 188, 199, 284, 285, 288, 299.
Lacul Onega, 199, 299.
Laponia, 38, 44, 57, 222, 316, 349, 366.
Lapua, localitate şi mişcare politică, 204, 208, 209, 215, 216, 217, 218, 265.
Lehti, Marko, 174, 261, 264.
Lenin, Vladimir Ilici, 149, 160, 176, 179, 181, 187, 188, 191, 207, 260.
Leningrad, 269, 272, 279, 283, 288, 302, 332, 362,
Letonia, 24, 45, 260, 261, 262, 263, 265, 277, 350.
Lieven, Anatol, 276.
Liga Naţiunilor, 257, 258, 265, 266, 267, 269, 270, 287, 304, 431.
Lindgren, Armas, 125.
Linkomies, Edwin, 243, 300.
Linna, Väinö, 321, 374.
Lipponen, Paavo, 347, 348, 349, 350, 416, 427.
Lituania, 71, 72, 113, 203, 260, 261, 262, 265, 275.
Litvinov, M.M., 264, 272.
Livonia (Livland), 70, 72, 102, 109.
Lockstedt, 178.
Logan, F. Donald, 40, 41.
Londra, 66, 198, 257, 272, 281, 286, 297, 434.
Loviisa, 337, 357, 361.
Louhisaari, 184.
Lönrot, Elias, 139.
Lund, episcopat, universitate, 54, 71, 76.
Luther, Martin, 69, 92, 281.
Luxemburg, 266, 271, 414.
Lübeck, 67, 83.
Lvov, prinţ, prim-ministru al Rusiei, 173.
Lyytinen, Eino, 197, 241.

M

Maarianhamina (Mariehamn), 295.
Magill, J.S., 305.
Magnus, rege al Livoniei, 59, 61, 65, 70, 83, 85, 110, 246, 341.
Maiski, Ivan, 265, 272, 286.
Malmberg, Lauri, 206.
Mannerheim, Carl Robert, 184.
Mannerkorpi, Juha, 374.
Manninen, Ohto, 295, 296.
Margareta, regină a Danemarcei, 67.
Marea Albă, 101, 199, 299
Marea Baltică, 23, 29, 31, 71, 257, 260, 268, 269, 273, 279, 319, 332.
Marea Barents, 277.
Marea Britanie, 182, 197, 198, 232, 235, 255, 257, 268, 270, 272, 273, 274, 286, 291, 297, 319, 320, 321, 323, 361, 363, 366, 367, 386, 390, 417, 436.
Marea Caspică, 39.
Marea Neagră, 39, 41.
Marea Mediterană, 39.
Marea Nordului, 35.
Marshall, plan de reconstrucţie a Europei gândit de secretarul de stat George Marshall, 310, 320, 359, 373, 386.
Mazour, Anatole, 126, 196.
Mäntsälä, 216, 217.
Mecena, 204.
Mechelin, Leo, 106, 125, 126, 158, 159, 163.
Medijainen, Eero, 273, 276.
Menşikov, Alexander, 118.
Meretkov, general sovietic, 285.
Meri, Veijo, 374.
Midwest, S.U.A., 290.
Miettunen, Martti, 333, 339.
Miliukov, Pavel, 128, 174.
Miloşevici, Slobodan, 417.
Moldova, 102, 105, 184.

Molotov, Viaceslav, 5, 8, 17, 272, 275, 277, 278, 279, 280, 285, 289, 290, 296, 297, 301, 302, 387, 405.
Mommsen, Theodor, 124.
Morozov, Viatcheslav, 174.
Moscova, 68, 70, 71, 85, 95, 198, 207, 208, 254, 261, 262, 264, 267-269, 271-273, 275-282, 287, 288, 290, 292, 295, 297, 300-303, 307, 310-313, 315, 330-332, 334, 338, 342, 383, 387, 390, 394, 395, 396, 397, 401, 406-409, 423, 434, 435.
Moss, Convenția de la, 113.
Muonionjoki, 104.
Murmansk, 197, 280, 288, 298.
München, 271.
Mylly, Juhani, 158, 202, 204, 210.
Myyryläinen (Moilanen), F. J., 263

N

Nansen, Fridtjof, 124.
Napoleon, 102, 103, 107, 111, 276.
Narinsky, Mikhail, 310.
Narva, 54.
Neumann, Iver B., 174
Neva, 41, 56, 117.
New York, 23, 25, 27, 28, 34, 50, 52, 85, 119, 126, 131, 132, 163, 167, 238, 245, 249, 251, 269, 271, 273, 275, 276, 290, 295, 297, 304, 322, 325.
Nicolae al II-lea, țar al Rusiei, 113, 122, 173, 175, 237, 278.
Nicolescu, Nicolae C., 125.
Nipru, 41.
Niukkanen, Juho, 280, 281.
Nivala I 244
Nobel, Alfred, 4, 241, 244, 361.
Nopanen, Arvi, 184.
Nordström, J.J., 105, 134.
Normandia, 301.
North, George, 66.
Norvegia, 32, 34, 38, 39, 41, 60, 66, 68, 78, 85, 182, 266, 271, 274, 277, 291, 295, 301, 303, 315, 334, 389, 397, 402.
Novgorod, 50, 53, 56.
Nya Pressen, 158.

O

Oceanul Arctic, 71, 191, 200, 284.
Oceanul Pacific, 126, 162.
Oka, 248.
Olanda, 248, 266, 271.
Oliva, tratatul de la, 71.
O.N.U., 389, 391, 392, 403, 405, 417, 420, 423, 427.
Orientul Mijlociu, 363.
Oslo, 266, 291.
Ostrobotnia, 35, 57, 80, 82, 101, 149, 183, 185, 203, 216, 221, 251.
Oulu, 20, 33, 176, 251, 285, 349, 356, 377, 379.

Ö

Ösel-Wiek, episcopie (Saare-Lääne), 70.

P

Paasi, Anssi, 119.
Paasikivi, J.K., 174, 190, 266, 278, 281, 286, 302, 306, 310.
Paasivirta, Juhani, 102, 132, 165, 187.
Paldiski, 279.
Paris, 76, 125, 134, 135, 137, 147, 155, 157, 198, 243, 250, 251, 254, 259, 273, 281, 304, 310, 315, 320, 344, 426, 432, 434.
Patkul, Johann Reinhold, 72.
Päivälehti, 148, 158.
Pärnu, 73.
Pechenga, 191, 197, 277
Pekkala, Mauno, 307, 308, 312, 387.
Penaud, Charles, 156.
Petrograd, 173, 175, 177, 181, 200, 222, 263.
Petru cel Mare, 104, 288.
Petsamo, 189, 191, 196, 199, 200, 222, 234, 283, 295, 300, 301, 303, 305, 315, 362.
Pljussa, 70.
Polonia, 70, 71, 104, 109, 113, 184, 199, 260, 261, 262, 263, 265, 267, 268, 273, 276, 311, 364, 406, 432, 433.
Poltava, 16, 73.
Pomerania, 63, 68, 71.
Porajärvi, 200.
Pori, 23, 78, 91, 153, 188, 189.
Porkkala, 303, 305, 313, 315, 388, 389, 392.
Portugalia, 67.
Porvoo, 7, 16, 22, 23, 55, 61, 81, 91, 101, 103, 105, 106, 111, 115, 162, 174, 178, 296, 302, 307, 310.
Praga, 76, 326, 434.
Pravda, 176.

R

Raitio, Tuire, 262.
Rappe, A., 283
Raun, Toivo U., 24, 126.
Rautkallio, Hannu, 297, 324.
Raynaud, Louis, 181.

Rehn, Elisabeth, 347.
Roberts, Geoffrey, 272, 273.
Romanov, dinastia, 71.
suedeză, 119.
Rurik, 71.
Rusia, 7, 16, 30, 32, 40, 42, 48, 54, 56, 66, 68-73, 95, 101, 102-107, 115-118, 120-124, 126, 128, 132, 133, 134, 141, 143, 151, 153, 155, 157-159, 161, 162, 164-172, 174-177, 179-182, 188, 190-192, 195-201, 206, 222, 223, 251, 254, 255, 257, 260-264, 267, 268, 272, 278, 282, 291, 299, 306, 319, 324, 361, 381, 411, 416, 417, 420, 421, 423, 424, 425, 426, 428, 429, 432.
Rzeczpospolita, 72.

S

Saaremaa, 71.
Saarikoski, Pentti, 374.
Saarinen, Eliel, 125, 248, 249.
Saimaa, lacul, 25, 101, 117, 291, 362.
Salama, Hannu, 375.
Salmon, Patrick, 266.
Salolainen, Pertti, 413.
San Francisco, 250, 264.
Sankt Petersburg (Petrograd, Leningrad), 29, 122, 140, 141, 143.
Sarin, Oleg, 288.
Satakunta, 52, 53, 69, 80, 82.
Savonlinna, 101, 247, 375.
Saxonia, 72.
Scandinavia, 17, 22, 23, 25, 37, 46, 49, 50, 59, 60, 62, 64, 66, 77, 78, 83, 85, 86, 101, 120, 131, 133, 202, 207, 246, 257, 258, 261, 266, 286, 287, 329, 386, 395, 433.
Scania, 71,
Schauman, Eugen, 126.
Schipor, Ilie, 295.
Schlüsselburg, 56.
Scoția, 85.
Screen, J.E.O., 184.
Seyn, F.A., 129.
Sheperd, F.M., 313.
Siberia, 28, 117, 170.
Sigismund al III-lea Vasa, rege al Poloniei, 69.
Sihvo, Aarne general finlandez, 206.
Sillanpää, Miina, politician finlandez, prima femeie ministru din Finlanda, 213, 240.
Sirola, Yrjö, 185, 186.
Sjöblom, Paul, 23, 282.
Snellman, J.W., 119, 304.
Soisalon-Soininen, E., 126.
Spania, 39, 66, 67, 102, 103.
Spencer, Herbert, 124.
Stalin, Iosif Visarionovici, 5, 15, 181, 184, 265, 271, 273, 275, 276, 277, 279, 281, 282, 286, 288, 290, 293, 300, 301, 302, 303, 311, 312, 313, 322, 386, 387.
Stanciu, Ion, 260.
Statele Unite ale Americii 29, 171, 182, 197, 198, 249, 255, 282, 290, 319, 320, 321, 361, 363, 367, 371, 376, 378, 380, 381, 390, 391, 395, 396, 402, 404, 405, 406, 407, 410, 420, 422, 436.
Steinhardt, diplomat american, 282, 290.
Steinheil, Fabian, 110, 115.
Stockholm, 5, 43, 58, 71, 87, 88, 89, 90, 96, 102, 103, 104, 125, 136, 157, 207, 265, 266, 281, 288, 289, 300, 333, 357, 386, 392, 423, 433.
Stockmann, 163.
Stolbova, tratatul de la, 71.
Stravinsky, Igor, 124.
Strods, Heinrichs, 284, 291, 309.
Suedia, 7, 16, 25, 26, 32, 34, 38, 41, 43, 47, 50, 53, 55-60, 63, 65, 66, 68-72, 79, 81, 84, 85, 87-92, 95, 99, 101-104, 107, 111, 116, 132-134, 139, 140, 149, 151, 154, 157, 159, 167, 170-172, 181, 188, 190, 193, 203, 221, 227, 232, 235, 259, 264, 266, 268, 271, 272, 274, 277, 280, 281, 285, 297, 315, 319, 320, 321, 334, 356, 361, 363, 366, 367, 395, 397, 402, 409, 412, 413, 414, 415, 424.
Sund I, 82.
Sundbäck, Esa, 257.
Sunila, J.E., 217.
Suomussalmi, victoria finlandeză de la, 285, 286.
Suslov, Mihail, 396.
Svinhufvud, Pehr Evind, 180, 186, 433.
Svir, 198, 299, 301.
Syvävi, 198.

T

Tacitus, 37, 38.
Taganțev, senator rus, 123.
Tali-Ihantala, 302.
Tallinn, 53, 71, 73, 91, 111, 186, 198, 261, 262, 302, 357, 362.
Tammisaari, tabăra de muncă de la, 91, 169, 215.
Tampere, 35, 120, 155, 173, 178, 188, 190, 192, 248, 326, 356, 376.
Tanner, Väinö, 200, 209, 213, 219, 262, 286, 309, 331, 335, 433, 435.

Tartu, 7, 17, 57, 70, 72, 195, 199, 200, 216, 222, 257, 261, 262, 265, 267, 276.
Teheran, 300.
Terijoki, 282,
The New York Herald Tribune, 300.
Thule, primul nume sub care este menționată Islanda, 38.
Tiilikainen, Teija, 349, 383, 391, 427, 429.
Tilsit, 102, 107, 276.
Timoşenko, S.K., 295.
Timpul, 149, 303.
Titulescu, Nicolae, 218, 434.
Tokoi, Oskari, 171, 174, 178, 186, 197.
de Tolly, Barclay, 109, 110.
Topelius, Z., scriitor finlandez, 119.
Tornio, 104.
Tornionjoki, 44, 104.
Toronto, 119, 126, 269, 295, 377.
Toynbee, Arnold, 295.
Transilvania, 124.
Troțki, Leon, 181, 282.
Truman, Harry S., 290.
Turcia, 260, 380.
Turku, 32, 47, 51, 52, 55, 56, 60, 61, 62, 67, 69, 71, 76-81, 83, 84, 87, 89, 91-93, 95, 96, 97, 101-105, 111, 133, 135-137, 139, 141, 153, 158, 159, 168, 173, 178, 202, 204, 213, 225, 243, 245, 246, 251, 254, 257, 258, 302, 356, 357, 441, 442.

Ț

Țările baltice, 71, 260, 261, 264, 267, 272, 277, 281, 432, 433.
Țările nordice, 270, 358, 395.

U

Ucraina, 48, 73, 113, 189, 261, 432.
Ungaria, 203, 254, 295, 298, 309, 311, 317, 321, 387, 391, 407.
Uniunea de la Kalmar, 68, 87.
Uniunea Europeană, 8, 9, 11, 15, 17, 347, 359, 366, 411, 412, 413, 426, 428, 442.
Uniunea Republicilor Socialiste Sovietice, 193, 198, 257, 266, 269, 271, 272, 275, 277, 286, 288, 292, 295, 300, 302, 303, 307, 308, 310, 311, 313, 319, 320, 323, 324, 332, 338, 342, 344, 345, 361-363, 380, 383-399, 401, 402, 404-406, 408, 409, 411, 420, 436, 438.
Universul, 125, 126, 162.
Uppsala, 50, 51, 54, 59, 71, 76, 139.
Urali, 25, 31, 36.
Uusikaupunki, tratatul de la, 73, 101.

V

Vaahtoranta, Tapani, 424.
Vaasa, 178, 181, 186, 188, 189, 221, 223, 277.
Varşovia, 72, 141, 184, 260, 261, 262, 263, 264, 273, 402, 406, 407, 434.
Värriö, 263.
Väyrynen, Paavo, 340, 341, 344, 345, 347, 413.
Vehviläinen, Olli, 267.
Vennamo, Veikko, 336, 339, 342, 345.
Vennola, J.H., 212.
Vergé, diplomat francez, 304.
Versailles, 182.
Viena, 104, 119, 251, 407, 417.
Vietnam, 363, 380.
Vihavainen, Timo, 292, 369, 383.
Viipuri, 56, 60, 61, 67, 68, 72, 78, 79, 93, 95, 96, 101, 104, 117, 141, 142, 165, 169, 173, 179, 185, 188, 190, 191, 192, 249, 283, 287, 288, 291, 301, 316, 362.
Vilnius, 2, 141.
Virolainen, Johannes, 335, 341, 342.
Virrankoski, Pentti, 271.
Visuri, Pekka, 296.
Vladimir, închisoare, 45, 110, 111, 173, 423.
Voionmaa, diplomat finlandez, 304.
Volga, 31.
Vuosalmi, 302.

Y

Yalta, 303, 405.
Yrjö-Koskinen, 122, 160, 265.

Z

Zemgale (Zemgalia), 70.

W

Waltari, Mika, 244, 245, 254, 374.
Walter, episcope german, 113.
Warner, Oliver, 184, 309.
Washington, 275, 282, 296, 407.
Washington, George, 184.
Westfalia, tratat, 71.
Wilhelm al II-lea, împărat al Germaniei, 121, 196.
Wuolijoki, Hella, 288.
Wuorinen, John H., 52, 238, 271.

Indice localităţi

FINLANDA

Finlandeză	**Suedeză**
Espoo	Esbo
Hamina	Fredrikshamn
Hanko	Hangö
Helsinki	Helsingfors
Hyvinkää	Hyvinge
Hämeenlinna	Tavastehus
Kajaani	Kajana
Karkkila	Högfors
Kaskinen	Kaskö
Kauniainen	Grankulla
Kokkola	Karleby (Gamlakarleby)
Kristiinankaupunki	Kristinestad
Lahti	Lahtis
Lappeenranta	Villmanstrand
Lohja	Lojo
Loviisa	Lovisa
Maarianhamina	Mariehamn
Mikkeli	St. Michel
Naantali	Nådendal
Oulu	Uleåborg
Pietarsaari	Jakobstad
Pori	Björneborg
Porvoo	Borgå
Raahe	Brahestad
Rauma	Raumo

Savonlinna	Nyslott
Tammisaari	Ekenäs
Tampere	Tammerfors
Tornio	Torneå
Turku	Åbo
Uusikaarlepyy	Nykarleby
Uusikaupunki	Nystad
Vaasa (Nikolainkaupunki)	Vasa (Nikolaistad)
Vantaa	Vanda

KARELIA

Finlandeză	**Suedeză**	**Rusă**
Laatokka	*Ladoga*	*Ладожское озеро*
Syväri	*Svir*	*Свирь*
Ääninen / Äänisjärvi	*Onega*	*Онежское озеро*
Vienanmeri	*Vita havet*	*Белое море*
Viipuri	Viborg	Выборг
Uuras	Trångsund	Высотск (1948-)
Käkisalmi	Kexholm	Приозёрск (1948-)
Sortavala	Sordavala	Сортавала
Koivisto	Björkö	Приморск (1948-)
Antrea	S:t Andree	Каменногорск (1948-)
Petroskoi (Äänislinna)		Петрозаводск
Karhumäki		Медвежьегорск
Kontupohja		Кондопога
Aunus / Aunuksenkaupunki		Олонец
Kantalahti		Кандалакша
Sorokka		Беломорск (1938-) / Сорока
Petsamo		Печенга
Murmansk (Muurmanni)		Мурманск

Lavansaari	*Lövskär*	*Мощный о.*
Suursaari	*Hogland*	*о. Гогланд*
Peninsaari		*Малый о.*
Tytärsaari (Suur-Tytärsaari)	*Tyterskär (Stora Tyterskär)*	*Большой Тютерс*
Seiskari	*Seitskär*	*Сескар*

INKERI, PETSERI

Finlandeză	**Estoniană**	**Suedeză**	**Germană**	**Rusă**
Siestarjoki (Rajajoki)		Systerbäck		Сестрорецк
Pähkinälinna		Nöteborg	Schlüsselburg	Шлиссельбург (Нотебург) / Петрокрепость (1944-92)
Iivananlinna	Jaanilinn		Iwangorod	Ивангород
	Jaama		Jamburg	Кингисепп / Ямбург (-1922)
Pihkova	Pihkva		Pleskau	Псков
	Irboska, Linnuse		Isaburg	Изборск
	Petseri		Petschur	Печоры

BIBLIOGRAFIE

A. Arhive:

a. Arhivele Ministerului Afacerilor Externe:

- Fond 71/1920-1944, Finlanda: volumele 2, 3, 10, 11, 12, 17.
- Fond 71/1939, E9, vol. 21
- Problema 210/1965 Finlanda: dosar 1859
- Problema 212/1965, Finlanda.
- Problema 212/1973 Finlanda-RSR, dosar 1858.
- Problema 220/1076, Finlanda, dosare 1875, 4935.
- Problema 220/1965 Finlanda-RSR.
- Problema 220/1973, Finlanda, dosar 1855
- Problema 220/1975, Finlanda, dosarele 2058, 2068, 2069
- Problema 220/1976, Finlanda-RSR, dosar 1859.

b. Arhivele Naţionale Istorice Centrale:

- Fond Microfilme S.U.A., rola 662.

c. Centrul de Studii şi Păstrare a Arhivelor Militare Istorice Piteşti:

- Volumele: 902/1940.

d. Ulkoasiainministeriön arkisto:

- Fonduri: Microfilme 5 C 14, Romania 12L.

e. Kansallisarkisto:

- Fond Hj. J. Procopé, dosar 18.

f. British National Archives - Public Record Office (PRO):

- Fonduri: FO 496/2, FO 371/56177.

B. Volume de documente, memorii, jurnale:

- Arumäe, Heino. *Eesti ja Soome suhted 1920-1925. Dokumentide kogumik.* Tallinn: Eesti Riigiarhiiv, 1997.
- _____*The Åland Question and the rights of Finland. A memorandum by a number of Finnish jourists and historians.* Helsingfors, 1920.
- Bossy, Raoul V. *Mărturii finlandeze şi alte scrieri nordice despre români.* Ediţie de Silviu Miloiu. Târgovişte: Valahia University Press, 2008.
- _____*British Documents on Foreign Affaires: reports and papers from the Foreign Office confidential print, Part II: From the First to the Second World War, Series F, Europe, 1919-1939, vol. 59, Scandinavia and Baltic States, January 1919 - December 1922.* University Publications of America, 1996.
- Churchill, Winston. *Al Doilea Război Mondial*, vol. II. Bucureşti: Ed. Saeculum, 1996.
- _____*Documents on German Foreign Policy 1918-1945. The last days of peace, August 9 – September 3, 1939*, Series D (1937-1945), Vol. VII. Washington, 1956.
- _____*Documents on relations between Britain and Finland 1939-1956. Collated for the Finnish-British Historians's Conference Helsinki, 29-30th November 2001.* FCO Historians, Records and Historical Department, November 2001.

- _____European Commission, *Standard Eurobarometer 43, Public opinion in the European Union, April-May 1995.* Autumn 1995.
- _____European Commission, *Standard Eurobarometer 53, Public opinion in the European Union.* April-May 2000.
- _____European Commission, *Standard Eurobarometer 61, Public opinion in the European Union, national report*, executive summary, Finland. Spring 2004.
- _____European Commission, *Standard Eurobarometer 68, Public opinion in the European Union (September-November 2007)*, Spring 2008.
- _____European Commission, *Standard Eurobarometer 69, Public opinion in the European Union.* March-May 2008.
- _____European Commission. *Standard Eurobarometer 61, Public opinion in the European Union, national report, executive summary, Finland.* Spring 2004.
- _____ „Finland -- Soviet Union: Armistice." *The American Journal of International Law* 39, No. 2, Supplement: Official Documents (Apr., 1945): 85-88.
- _____ „Finland-Union of Soviet Socialist Republics." *The American Journal of International Law* 34, No. 3, Supplement: Official Documents (Jul., 1940): 127-131.
- _____*Foreign Relations of the United States. Diplomatic Papers. 1939*, Vol. I. Washington: United States Government Printing Office, 1956.
- Gripenberg, G.A. *Finland and the Great Powers. Memoirs of a diplomat.* University of Nebraska Press, 1965.
- _____*How Europeans see themselves. Looking through the mirror with public opinion surveys.* Luxembourg: Office for Official Publications of the European Communities, European documentation' series, 2001.
- Iorga, Nicolae. *Țări Scandinave. Note de drum şi conferințe*, ediție de Silviu Miloiu. Târgovişte: Valahia University Press, 2008.
- _____*J.K. Paasikiven päiväkirjat 1944-1956, Ensimäinen osa 28.6.1944-24.4.1949.* Porvoo, Helsinki, Juva: Werner Söderström Osakeyhtiö, 1985.
- Jędrzejewicz, Wacław, editor. *Papers and memoirs of Juliusz Łukasiewicz, ambassador of Poland, Diplomat in Paris 1936-1939.* New York, London: Columbia University Press, 1970.
- Kirby, D.G., ed., *Finland and Russia, 1808-1920: from autonomy to independence, a selection of documents.* London: Macmillan, 1975.
- Krepp, E. *Security and non-aggression: Baltic states and U.S.S.R. treaties of non-aggression.* Stockholm: Estonian Information Centre,1973.
- Linkomies, Edwin. *Vaikea Aika. Suomen pääministerinä sotavuosina 1943-1944.* Helsinki: Otava.
- Maiski, Ivan. *Memoirs of a Soviet ambassador. The War 1939-1943.* London: Hutchinson, 1967.
- Mannerheim, Carl Gustaf Emil. *Jurnal de pe frontul românesc (1916-1917).* Ediție de Silviu Miloiu. Târgovişte: Cetatea de Scaun, 2010.
- Manninen, Ohto, Kauko Rumpunen, tomittaneet. "*Käymme omaa erillistä sotaamme". Risto Rytin päiväkirjat 1940-1944.* Helsinki: Edita, 2006.
- Ministère des Affaires Étrangères. Commission de publication des Documents Diplomatiques Français, *Documents Diplomatiques Français 1944, Tome II (9 septembre - 31 Décembre).* Paris: Imprimerie Nationale, 1996.
- Ministerul Educației, Cercetării şi Tineretului, Centrul Național pentru Curriculum şi Evaluare în Învățământul Preuniversitar, *Programul Internațional OECD pentru Evaluarea Elevilor, PISA 2006. Raportul Centrului Național.* Bucureşti, 2008, 31-56.
- Ministry of Foreign Affairs of Finland. *Finnish Security and Defence Policy 2004.* Government report 6/2004, Prime Minister's Office Publications, 18/2004.

- Nicholson, Harold. *Diaries and Letters 1939-1945*. Ed. Nigel Nicholson. London: Collins, 1967.
- *Risto Rytin puolustus*. Helsinki: Tietokalervo Ky, 1989.
- _____*România Educației, România Cercetării. Raportul Comisiei Prezidențiale pentru Analiza şi Elaborarea Politicilor din Domeniile Educației şi Cercetării.* Bucureşti, 6 iulie 2007.
- Sontag, Raymond James. James Stuart Beddie, eds. *Nazi-Soviet relations, 1939-1941. Documents from the Archives of the German Foreign Office*. Department of State, 1948.
- *Soviet Documents on Foreign Policy* (selected and edited by Jean Degras), Vol. II 1925-1932, Issued under the auspices of the Royal Institute of International Affairs (London, New York, Toronto: Oxford University Press, 1952), Vol. II 1925-1932.
- *Soviet Peace Efforts on the Eve of the World War II (September 1938-August 1939).* Moscow: Progress Publishers, 1976.
- Şişcanu, Ion, Vitalie Văratec. *Pactul Molotov-Ribbentrop şi consecințele lui pentru Basarabia*. Chişinău: Editura Universitas, 1991.
- _____*The Diaries of Edward R. Stettinius, Jr., 1943-1946*. Eds. Thomas Campbell and George C. Herring. New York: New Viewpoints, 1975.
- *The Memoirs of Marshal Mannerheim*. London: Cassel & Company Ltd., 1953.
- Truman, Harry S. *1946-1952. Years of Trial and Hope. Memoirs*, vol. II. New York: The New American Library, 1965.
- _____ „U.S.S.R.-Finland: Treaty on Non-Aggression and Peaceful Regulation of Disputes." *The American Journal of International Law* 27, No. 4, Supplement: Official Documents (Oct., 1933).
- _____US Department of Education NCES 2008-016, National Center for Education Statisctics, *Highlights from PISA 2006: Performance of US 15-years-old students in science and mathematics literacy in an international context* (December 2007), 6-12.

C. Lucrări generale:

- Aldcroft, Derek şi Simon Ville, *The European Economy, 1750-1914: A Thematic Approach*. Manchester: Manchester University Press, 1994.
- Alexandrescu, Ion et al., editori. *Enciclopedia de istorie a României.* Bucureşti: Meronia, 2000.
- Anderson, Benedict. *Imagined Communitie*s. London: New Left Book, 1983.
- Anghel, Florin. *Construirea sistemului Cordon Sanitaire. Relatii romano-polone 1919-1926.* Cluj-Napoca: Nereamia Napocae, 2003.
- Anghel, Radu-Marian. *Conferința pentru Securitate şi Cooperare în Europa, 1973-1975*. Dizertație de Master, Universitatea Valahia, Târgovişte, 2004.
- Apunen, Osmo. *Neutral European countries and European security*. The Finnish Institute of International Affairs, 27/1971.
- Bandle, Oskar, ed. *The Nordic languages: an international handbook of the history of the North Germanic languages*. Vol. 2. Berlin: De Gruyter, 2005.
- Banham, Martin. *The Cambridge guide to theatre.* Cambridge: Cambridge Univ. Press, 2000.
- Barton, Hildor Arnold. *Scandinavia in the revolutionary era, 1760-1815.* University of Minnesota Press, 1986.
- Beevor, Antony. *Berlin. The Downfall*. London: Penguin Books, 2003.
- Benedictow, Ole Jørgen. *The Black Death, 1346-1353. The complete history*. Woodbridge, Suffolk, UK ; Rochester, N.Y., USA : Boydell Press, 2004.
- Bold, Emilian, Ion Ciupercă, *Europa în derivă (1918-1940). Din istoria relațiilor internaționale.* Iaşi: Casa Editorială Demiurg, 2001.

- Browder Robert Paul şi Alexander F. Kerensky, eds. *The Russian Provisional Government. 1917. Documents*, vol. I. Stanford, California: Hoover Institution Publications, Stanford University Press, 1961.
- Browning, Christopher S. „Coming Home or Moving Home?'Westernizing' Narratives in Finnish Foreign Policy and the Reinterpretation of Past Identities." *Cooperation and Conflict* 37, No. 1 (2002).
- Burke, Peter, „The uses of Italy." In *The Renaissance in national context*. Eds. Roy Porter şi Mikulas Teich. Cambridge: Cambridge University Press, 1991.
- Ciachir, Nicolae şi Gheorghe Bercan, *Diplomația europeană în epoca modernă.* Bucureşti: Ed. Ştiințifică şi Enciclopedică, 1984.
- Cini, Michelle. *European Union politics.* Oxford, Oxford University Press, 2007.
- *Columbia Electronic Encyclopedia*, 6th Edition; 7/1/2010, 1-1
- Constantin, Ion. *România, Marile Puteri şi problema Basarabiei.* Bucureşti: Ed. Enciclopedică, 1995.
- Constantiniu, Florin, Ilie Schipor. *Trecerea Nistrului 1941.* Bucureşti: Ed. Albatros, 1995.
- Constantiniu, Florin. *Între Hitler şi Stalin. România şi pactul Ribbentrop-Molotov.* Bucureşti: Ed. Danubius, 2002.
- Cowan, Wesley, Patty Jo Watson şi Nancy L. Benco. *The origins of agriculture: an international perspective.* Tuscaloosa: University of Alabama Press, 2006.
- Cunliffe, Barry, Chris Gosden şi Rosemary A. Joyce. *The Oxford handbook of archaeology.* Oxford: Oxford Univ. Press, 2009.
- Diaconu, Ion, Paul Iliescu, Dumitru Negnea, Vasile Păcureţu. „Nerecurgerea la forță şi la amenințarea cu folosirea forței, principiu fundamental al dreptului internațional contemporan." *Revista română de Studii Internaționale* 3/21 (1973).
- Dobrinescu, Valeriu Florin. *Bătălia pentru Basarabia.* Iaşi: Ed. Junimea, 1991.
- Duca, I.G. *Lumea la început de veac.* Editori Damian Hurezeanu şi Nicolae C. Nicolescu. Bucureşti: Ed. Eminescu, 1994.
- Durham, William H. *Coevolution, Gene, culture and human diversity.* Stanford: Stanford University Press, 1991.
- Einhorn, Eric S., John Logue. *Modern welfare states. Scandinavian politics and policy in the global age.* Westport, Connecticut, London: Praeger, 2003.
- Fehrman, Cherie, Kenneth R. Fehrman. *Interior Desigh Inovations, 1910-1960.* San Francisco: Fehrman Books, 2009.
- Gafenco, Grégoire. *Préliminaires de la Guerre a l'est. De l'accord de Moscou (23 Âout 1939) aux hostilités en Russie (22 Juin 1941).* Egloff, Friburg: 1944.
- Gellner, Ernest. *Nations and Nationalism.* Oxford: Blackwell, 1983.
- Gellner, Ernest. *Națiuni şi naționalism.* Bucureşti: Antet, 1997.
- Gerwarth, Robert. *Twisted paths: Europe 1914-1945.* Oxford, New York: Oxford University Press, 2007.
- Giddens, Anthony. *A Contemporary Critique of Historical Materialism*. London, Macmillan, 1981.
- Gordon, David L. A. *Planning Twentieth Century Capital Cities.* London: Routledge, 2006.
- Griffiths, Tony. *Scandinavia.* Kent Town: Wakefield Press, 1993.
- Hansen, Lene. Ole Wæver. *European integration and national identity; the challenge of the Nordic states.* London, Routledge, 2002.
- Hobsbawm, Eric. *Secolul extremelor.* Bucureşti: Ed. Lider, f.a.
- Hovi, Kalervo. *Cordon Sanitaire or barriere de l'est? The Emergence of the New French Eastern European Alliance Policy 1917-1919.* Turku, 1975.

- Hroch, Miroslav. „Modernization and Communication as factor of nation formation." In *The Sage handbook of nations and nationalism*. Eds. Gerard Delanty, Krishan Kumar. London: Sage, 2006.
- Hroch, Miroslav. *Social Preconditions of National Revival in Europe.* Cambridge: Cambridge University Press, 1968.
- Hubel, Helmut. „The Baltic Sea Subregion after Dual Enlargement." *Cooperation and Conflict* 39, No. 3 (2004).
- Ignazi, Piero. *Extreme right parties in Western Europe.* Oxford: Oxford Univ. Press, 2003.
- Isaacs, Harold. *The Idols of the Tribe.* New York: Harper, 1975.
- Kennedy, Paul. *The rise and fall of Great Powers. Economic change and military conflict from 1500 to 2000.* London: Fontana Press, 1989.
- Kettunen, Pauli. „The power of international comparison. A perspective on the making and challenging of the Nordic Welfare State." In *The Nordic model of welfare. A historical reapprisal,* Eds. Niels Finn Christiansen, Klaus Petersen, Nils Edling şi Per Haave. Museum Tusculanum Press, 2006.
- Killham, Edward L. *The Nordic way. A path to Nordic equilibrium*. Washington DC: Compass Press, 1993.
- King, Margaret L. *The Renaissance in Europe.* London: Laurence King Publishing, 2003.
- Lagerqvist, Lars O. *A history of Sweden.* Stockholm: Swedish Institute, 2001.
- Leffler, Melvyn P. *For the soul of mankind. The United States, the Soviet Union, and the Cold War*. New York: Hill and Wang, 2007.
- Lipatti, Valentin. *Conferința pentru Securitate şi Cooperare în Europa– însemnări despre o negociere şi urmările ei.* Bucureşti: Editura Politică, 1985.
- Loukianov, Mikhail. „Conservatives and "Renewed Russia," 1907-1914." *Slavic Review* 61, No. 4 (Winter, 2002).
- Luntinen, Pertti. *French information on the Russian war plans, 1880-1914.* Helsinki: Suomen Historiallainen Seura, Studia Historica, 1984.
- Maddison, Angus. *The world economy. Historical statistics.* Paris, Development Centre of the OECD, 2003.
- Medijainen, Eero. *1939: võimalused ja valikud*, Tartu, 2000.
- Miliukov, Paul. *Political Memoirs 1905-1917*. Ed. Arthur P. Mendel, trans. Carl Goldberg. The University of Michigan Press, 1967.
- Moisio, Sami and Vilho Harle. „The Limits of Geopolitical Remote Sensing", *Eurasian Geography and Economics* 47, No. 2 (2006).
- Morozov, Viatcheslav. „The Baltic States in Russian Foreign Policy Discourse: Can Russia become a Baltic country?" In *Post-Cold War identity politics. Northern and Baltic Experiences.* Eds. Marko Lehti şi David J. Smith. London, Portland: Frank Cass, 2003, 219-253.
- Moss, Walter. *A History of Russia: Since 1855*. Anthem Press, 2005.
- Murgescu, Bogdan. *România şi Europa. Acumularea decalajelor economice (1500-2010).* Iaşi: Polirom, 2010.
- Neagu, Romulus. *Securitatea europeană, afirmarea unui nou concept.* Bucureşti: Editura Politică, 1976.
- Neumann, Iver B. „The Geopolitics of Delineating «Russia» and «Europe»: The Creation of the «Other» in European and Russian tradition." In *Is Russia a European power? The Position of Russia in a new Europe*. Eds. Tomi Casier şi Katlijn Malfliet. Leuven: Leuven University Press, 1998, 17-44.
- Neville, Kristoffer. „Scandinavia and the Baltic. 1500-1800." In *Atlas of world art*. Ed. John Onians. Oxford University Press, 2004.

- Olzak, Susan şi Joanne Nagel, ed. *Competitive Ethnic Relations.* New York: Academic Press, 1986.
- Onians, John. *Atlas of the world art.* Oxford University Press, 2004.
- *Peoples of Europe, Denmark-France.* Marshall Cavendish Inc., 2003.
- Petersson, Olof. *The government and politics of the Nordic countries.* Stockholm: Fritze, 1994.
- Petrescu, Dragoş. „The Alluring Facet of Ceauşescuism: Nation-Building and Identity Politics in Communist Romania, 1965–1989." *New Europe College Yearbook* 11 (2003/04).
- Raun, Toivo U. *Estonia and the Estonians.* Stanford: Hoover Institution Press, 1991.
- Risebero, Bill. *Modern Architecture and Design: An Alternative History.* Cambridge, Mass.: MIT Press, 1985.
- Saarinen, Risto. *Faith and holiness: Lutheran-Orthodox dialogue 1959-1994.* Göttingen: Vandenhoeck und Ruprecht, 1997.
- Salmon, Patrick. *Scandinavia and the Great Powers, 1890-1940.* Cambridge University Press, 2002.
- Sarin, Oleg, Lev Dvoretsky. *Agresiunile Uniunii Sovietice împotriva lumii,* Bucureşti: Ed. Antet, 1997,
- Sembach, Klaus-Jürgen. *Art nouveau: utopia. Reconciling the irreconcilable.* Taschen, 2002.
- Shaw, Paul and Yuwa Wong. *Genetic Seeds of Warfare.* London: Unwin Hyman, 1989.
- Shipley, Joseph T. *Encyclopedia of literature*. Vol. 1. Cookhill, Alcester: Read Books, 2007.
- Smith, Karen E. „The evolution and application of EU membership conditionality." In *The enlargement of the European Union.* Ed. Marise Cremona. Oxford: Oxford University Press, 2003.
- Snodgrass, Mary Ellen. *Encyclopedia of Kitchen History.* New York, London: Taylor and Francis Group, 2004.
- Soulet, Jean-Francois. *Istoria comparată a statelor comuniste din 1945 până în zilele noastre.* Iaşi: Polirom, 1998.
- Toynbee, Arnold and Veronica M. Toynbee. *Survey of International Affairs 1939-1946. The Initial Triumph of the Axis.* London, New York, Toronto: Oxford University Press, 1958.
- Vauchez, André şi Richard Barrie Dobson, Adrian Walford şi Michael Lapidge, *Encyclopedia of the Middle Ages*, Volume 2. London: Routledge, 2001.
- Volkogonov, Dmitri. *Lenin. O nouă biografie.* Bucureşti: Orizonturi şi Lider, f.a.
- Watson, Derek. „Molotov, the Making of the Grand Alliance and the Second Front 1939-1942." *Europe-Asia Studies* 54, No. 1 (Jan., 2002).
- Williams, Raymond. *Culture*, New Sociology Series. London: Fontana, 1981.

D. Lucrări speciale:

- Aho, Esko. „The president and government in Finland." In *Pitkä linja Mauno Koivisto, valtiomies ja vaikuttaja/The long perspective Mauno Koivisto, statesman.* Ed. Keijo Immonen. Helsinki: Kirjayhtymä, 1993.
- Ahokas, Jaakko. *History of Finnish literature.* London: Routledge, 1997.
- Ahokas, Jaako. *History of Finnish literature.* Bloomington: Indiana University, Research Center for the Language Sciences, 1973.

- Alapuro, Risto. „The Intelligentsia, the state and the nation." In *Finland. People. Nation. State*. Eds. Max Engman şi David Kirby. London: Hurst and Company, Indiana University Press, 1989.
- Alapuro, Risto. *State and revolution in Finland*. University of California Press: Berkeley, Los Angeles, London, 1988.
- Aldea, Marilena. „Literatura în Finlanda." *Columna* 15 (2001).
- Allardt, Erik şi Karl Johan Miemois. „An Account of a Minority in Both Centre and Periphery: the Swedish-Speaking Finns." *European Journal of Political Research* 10 (1982).
- Allison, Roy. *Finland's Relations with the Soviet Union, 1944-1984*. London: MacMillan, 1985.
- Anckar, Dag. „The History of the Finnish Parliament." *European Journal of Political Research* 9 (1981).
- Anderson, Olive. „Economic Warfare in the Crimean War." *The Economic History Review*, New Series 14, No. 1 (1961).
- Arnason, H.H. *A history of modern art: painting, sculpture, architecture*. London: Thames and Hudson 1985).
- Arter, David. „Liberal parties in Finland. From perennial coalition parties to an extra-parliamentary role." In *Liberal parties in Western Europe*. Ed. Emil J. Kirchener. Cambridge: Cambridge University Press, 1988.
- Arter, David. *Politics and policy-making in Finland*. Sussex Wheatsheaf Books, 1987.
- Aunesluoma, Juhana. *Finland's Western front. The economics and politics of Finland western integration during the Cold War*. International history seminar, 29 septembrie 2008, University of Helsinki, Department of Social Science History.
- Backlund, Lawrence. „Rudolf Holsti in Moscow: an episod in Fenno-Soviet relations." *Journal of Baltic Studies* XIX, No. 3 (Fall 1988): 249-261.
- Barton, H. Arnold. „Scandinavism, Fenomania and the Crimean War." *Journal of Baltic Studies* XXXVI, No 2 (summer 2005).
- Bastian, Katrin. „Finnish non-alignment, the ESDP and the new Russia-NATO Council. Why Finland should use every opportunity to deal with Russia in multilateral settings". In *The new north of Europe, programme on the Northern Dimension of the CFSP final conference, Helsinki, 8 October 2002 policy memo*. Eds. Teresa Pohjola şi Johanna Rainio. Helsinki, Finnish Institute of International Affairs, 2002.
- Berry, R. Michael. *American foreign policy and the Finnish exception. Ideological preferences and wartime realities*. Helsinki: SHS, 1987.
- Bonsdorff, Bengt von et al., *Art in Finland from the Middle Ages to the present day*. Espoo: Schildts, 2000.
- Broms, Bengt. *Finlanda and the League of Nations*. Institute of Political Science of the University of Turku, No. 3, 1963.
- Burnham, R.E. *Who are the Finns? A study in prehistory*. London: Faber&Faber, 1947.
- Cafaro, Joseph J. *Soviet-Finnish Relations 1944-1982. A Study of strategic interests and showcase diplomacy*, A Dissertation submitted to the Department of History in partial fulfillment of the requirements for the degree of Doctor of Philosophy. University Microfilms International, April 1984, Printed in 1988 by xerographic process.
- Caldwell, Duncan. „Are Neanderthal portraits wrong? Neanderthal adaptations to cold and their impact on Paleolithic populations," *Rock Art Research* 25, No. 1 (2008).
- Christiansen, Eric. *The Norsemen in the Viking Age*. Oxford: Blackwell, 2002.

- Clark, Grahame. *The earlier Stone Age settlement in Scandinavia.* London, New York: Cambridge University Press, 1975.
- Clerc, Louis. „Louis Raynaud et la reconnaissance de l'independence finlandaise, 1917-1918." In *„Muille maille vierahille…". Kalervo Hovi ja yleinen historia.* Vaasa: Julkaisija Turun Historiallinen Yhdistys, 2002.
- Clerc, Louis. „The hottest places in hell? Finnish and Nordic neutrality from the perspective of French foreign policy, 1900-1940." In *Caught in the middle. Neutrals, neutrality and the First World War*. Eds. Johan den Hertog and Samuel Kruizinga. Amsterdam: Amsterdam University Press, 2011.
- Cutler, Neal E., Ilkka Heiskanen. *Foreign Policy Orientation in Finland, 1964-1971: an example of generational political socialization, Research Reports.* Helsingin Yliopiston, Yleisen Valtio-Opin Laitoksen Tutkimuksia, Institute of the Political Science, University of Helsinki, No 30/1973.
- Dahlström, Edmund. „The Lappish minority in Sweden: a macrosociological study." *International Journal of Sociology* 3, Issue 3/4 (Fall/Winter1973/1974).
- Derry, T.K. *A history of Scandinavia. Norway, Sweden, Denmark, Finland and Iceland.* London Minneapolis Allen Unwin: University of Minnesota Press 1979.
- Dima, Al. „Imagini finlandeze." *Secolul XX* 5 (mai 1963).
- Doeser, Fredrik. *In search of security after the collapse of the Soviet Union foreign policy change in Denmark, Finland and Sweden, 1988-1993.* Stockholm Department of Political Science, Stockholm University, 2008.
- Dragomir, Elena. „Piața Senatului din Helsinki." *Magazin Istoric*, Anul XLIII, serie nouă, 6, nr. 507 (iunie 2009): 38-40.
- Dragomir, Elena. „To be or to become European. Westernizing narratives in post-Cold War Finland." *Revista Română de Studii Baltice şi Nordice* 1 (2009).
- Dyke, Carl Van. *The Soviet Invasion of Finland 1939-1940.* London, Portland: Frank Cass, 1997.
- Edgren, Helena. *Mercy and justice. Miracles of the Virgin Mary in Finnish medieval wall-paintings.* Helsinki: University of Helsinki, 1993.
- Eerola, Jari. Jouni Eerola, *Henkilötappiot Suomen sisällissodassa 1918.* Turenki, 1998.
- Eloranta, Jari, Ilkka Nummela, „Finnish nickel as a strategic metal, 1920–1944." *Scandinavian Journal of History* 32, No. 4 (December 2007).
- Elton, G.R. *Renaissance and Reformation, 1300-1648.* New York: Macmillan Publishing Co., London: Collier Macmillan Publishers, 1976.
- Evald Laasi, „Finland's Winter War and Estonian neutrality." *Journal of Baltic Studies* XXIV, no. 3 (Fall 1993): 269-281.
- _____"Finland." *Population Index* 6, No. 1 (1940).
- _____"Finland." *The American Political Science Review* 4, No. 3 (Aug., 1910): 350-364.
- _____*Finland, the country, its people and institutions.* Helsinki: Otava Publishing Company, 1926.
- Fischer, Thomas. *„A mustard seed grew into a bushy tree*: The Finnish CSCE initiative of 5 May 1969." *Cold War History* 8, Isue 4 (2008).
- Ganz, A. Harding. „The German Expedition to Finland, 1918." *Military Affairs* 44, No. 2 (Apr., 1980).
- Gerrard, Craig. „The Foreign Office and the British intervention in the Finnish Civil War." *Civil Wars* 3, No. 3 (Autumn 2000): 87-100.
- Goss, Glenda Dawn. „A Backdrop for Young Sibelius: The Intellectual Genesis of the "Kullervo" Symphony." *19th-Century Music* 27, No. 1 (Summer, 2003): 48-73.
- Grimley, Daniel M. *The Cambridge companion to Sibelius.* Cambridge: Cambridge Univ. Press, 2004.

- Häikiö, Martti. „Finland's neutrality, 1944-1994." In Michael Gehler, *Die Neutralen und die europäische Integration : 1945 – 1995. The neutrals and the European integration, 1944-1995.* Wien: Böhlau, 2000.
- Haikiö, Martti. *A brief history of modern Finland.* University of Helsinki, Lahti Research and Training Center, 1992.
- Hamalainen, Pekka Kalevi. *In time of storm. Revolution, Civil War, and the ethnolinguistic issue in Finland.* New York: State University of New York Press, 1978.
- Hanhimäki, Jussi M. *Containing coexistence. America, Russia and the „Finnish solution".* Kent, London: The Kent State University Press, 1997.
- Harding, Paul, Jenifer Brewer and Markus Lehtipuu, *Finland,* Melbourne, 2003.
- Harmaja, Leo. *Effects of the war on economic and social life in Finland.* New Haven: Yale University Press, 1933.
- Heikka, Henrikki. „Republican Realism: Finnish Strategic Culture in Historical Perspective." *Cooperation and Conflict* 20, No. 1 (2005).
- Heinonen, Visa. „The influence of the German Historical School in Finnish economic thought around the turn of the century." In *Economic thought and policy in less developed Europe. The nineteenth century*. Eds. Michalis Psalidopoulos şi Maria Eugenia Mata. London: Routledge, 2002.
- Helin, Ronald A. „Finland Regains an Outlet to the Sea: The Saimaa Canal." *Geographical Review* 58, No. 2 (Apr., 1968): 167-194.
- Hermet, Guy. *Istoria naţiunilor şi a naţionalismului în Europa.* Iaşi: Institutul European, 2005.
- Hillila, Ruth-Esther and Barbara Blanchard Hong. *Historical dictionary of the music and musicians of Finland.* Westport: Greenwood Press, 1997.
- Hjerppe, Riita. *The Finnish economy, 1860-1985. Growth and structural chance.* Bank of Finland publications, XIII, Government Printing Center, Helsinki, 1989.
- Holopainen, Jari şi Samuli Helama. „Little Ice Age Farming in Finland: Preindustrial Agriculture on the Edge of the Grim Reaper's Scythe." *Human Ecology: An Interdisciplinary Journal* 37 Issue 2 (Apr. 2009).
- Holsti, Kalevi J. *The Origins of the Finnish foreign policy, 1918-1922. Rudolf Holsti's role in the policy.* Stanford University: Ann Arbor University Microfilms International, 1961.
- Hosking, Geoffrey. *Rusia. Popor şi imperiu, 1552-1917.* Iaşi: Polirom, 2001.
- Hovi, Kalervo. „The Emergence of the Diplomatic Relations between Finland and Romania. The Finnish point-of-view." In *Istoria: contribuţii în căutarea unui nou mesaj. Profesorului Ion Stanciu la împlinirea vârstei de 60 de ani*. Eds. Iulian Oncescu şi Silviu Miloiu. Târgovişte: Editura Cetatea de Scaun, 2005.
- Hovi, Kalervo. *Interessensphären im Baltikum. Finnland im Rahmen der Ostpolitik Polens 1919-1922.* Helsinki, 1984.
- Hyvärinen, Mati, Juha Paastela. *The Finnish Communist Party: the failure of attempts to modernnize a C.P.* Tampere: Univrsity of Tampere, 1985.
- Hyytiä, Osmo. *Viron Kohtalontie 1933...1939...1940.* Jyväskylä, 1992.
- Immonen, Visa. „Defining a culture: the meaning of *Hanseatic* in medieval Turku." *Antiquity* 81, Issue 313 (Sep. 2007).
- Jahannesson, Kurt. *The Renaisssance of the Goths in the sixteenth-century Sweden. Johannes and Olaus Magnus as politicians and historians.* Berkeley, Los Angeles, Oxford: University of California Press, 1991.
- Jakobson, Max. *Finland in the New Europe*, Foreword by George Kennan. Westport, Connecticut, London: Praeger 1998.
- Jakobson, Max. *Finland: myth and reality.* Helsinki: Otava Publishing Company, 1987.

- Jakobson, Max. *The Diplomacy of the Winter War. An Account of the Russo-Finnish War*. Cambridge: Harvard University Press, 1961.
- Janhunen, J.A. „Some Old World experience of linguistic dating." In *In hot pursuit of language in prehistory: essays in the four fields of anthropology*. Editori John D. Bengtson şi Harold Crane Fleming. Amsterdam, Philadelphia: John Benjamins Pub., 2008.
- Jokela, Juha. „The increasing role of NATO should not undermine the importance of the European Union's Northern Dimention for Finland." In *The new north of Europe, programme on the Northern Dimension of the CFSP final conference, Helsinki, 8 October 2002 policy memo*. Eds. Teresa Pohjola şi Johanna Rainio. Helsinki, Finnish Institute of International Affairs, 2002.
- Jokipii, Mauno. *Jatkosodan synty: tutkimuksia Saksan ja Suomen sotilaallisesta yhteistyöstä 1940-41*. Helsinki: Otava, 1987.
- Jokipii, Mauno. *Suomi ja Saksa maamme itsenäisyyden aikana*. Kuopio: Snellman Instituutti, 1994.
- Jokisipilä, Markku. „Toinen maailmansota ihmiskunnan kollektiivisessa muistissa." In *Sodan totuudet. Yksi suomalainen vastaa 5,7 ryssää*. Toimittaja Markku Jokisipilä. Jyväksylä, 2007.
- Jokisipilä, Markku. *Aseveljiä vai liittolaisia?: Suomi, Saksan liittosopimusvaatimukset ja Rytin-Ribbentropin-sopimus*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, 2004.
- Jones, Gwyn. *A history of the Vikings*. Oxford: Oxford University Press, 1968.
- Joutsen, Matti, Raimo Lahti, Pasi Pölönen, *Finland,* HEUNI, The European Institute for Crime preventions and Control affiliated with the United Nations, Helsinki, 2001.
- Julkunen, Martti. *Information-work in Finland during the Second World War on the Country's Foreign Relations*. Turun Yliopisto Polittisen Historian Julkaisuja, E: 3/1984.
- Juntunen, Alpo. „Russia's geopolitical interests in the Baltic." In*The new northern security agenda perspectives from Finland and Sweden*. Eds. Bo Huldt, Tomas Ries, Jan Mörtberg, Elisabeth Davidson. Stockholm, Swedish National Defence College, 2003.
- Jussila, Osmo, Seppo Hentilä şi Jukka Nevakivi. *From Grand Duchy to a Modern State. A Political history of Finland since 1809*. London: Hurst & Company, 1999.
- Jussila, Osmo, Seppo Hentilä şi Jukka Nevakivi. *Histoire politique de la Finlande* (Paris: Fayard, 1999) (b).
- Jussila, Osmo. *Suomen tie 1944-1948. Miksi siitä ei tullut kansandemokratiaa*. Porvoo, Helsinki, Juva: Werner Söderström Osakeyhtiö, 1990.
- Jutikkala, Eino şi Kauko Pirinen. *A history of Finland*. Tradusă de Paul Sjöblom. Porvoo: Werner Söderström Osakeyhtiö, 1996.
- Juvala, Mikko. „A thousand years of Finland." in *Finland, creation and construction*. Editori Hillar Kallas şi Sylvie Nickels. London: George Allen and Unwin Ltd., New York: Frederick A. Praeger, Helsinki: Werner Söderström Osakeyhtiö, 1968.
- Kähönen, Aapo. *The Soviet Union, Finland and the Cold War. The Finnish card in the Soviet Foreign Policy, 1956-1959*. Helsinki: SKS, 2006.
- Kalela, Jorma. *Grannar pa skilda vagar: det finlandsk-svenska samarbetet i den finlandska och svenska utrikespolitiken 1921-1923*. Borgå: Söderström&Co, 1971.
- Kalervo Hovi, ***Interessenspharen*** *Im Baltikum: Finnland Im Rahmen Der Ostpolitik Polens, 1919-1922*. Helsinki: SHS, 1984.
- Kalijarvi, Thorsten. „The Question of East Carelia." *The American Journal of International Law* 18, No. 1 (Jan., 1924).

- Kangas, Olli. „Finland: labor markets against politics." In *The handbook of West European pension politics*. Eds. Ellen M. Immergut, Karen M. Anderson and Isabelle Schulze. New York: Oxford University Press, 2007.
- Karsh, Efraim. „Finland: Adaptation and Conflict." *International Affairs* (Royal Institute of International Affairs) 62, No. 2 (Spring, 1986).
- Karsh, Efraim. „International Co-Operation and Neutrality." *Journal of Peace Research* 25, No. 1 (Mar., 1988).
- Karvonen, Lauri. *From White to Blue-and-Black. Finnish Fascism in the Inter-War Era*. Helsinki, 1988.
- Kekkonen, Urho. *Neutrality, the Finnish perception*. London: Heinemann, 1970.
- Kelly, Bernard. „Drifting Towards War: The British Chiefs of Staff, the USSR and the Winter War, November 1939–March 1940." *Contemporary British History* 23, No. 3 (September 2009).
- Kent, Neil. *Helsinki. A cultural and literary history*. Oxford: Signal Books, 2004.
- Kiander, Jaakko, Antti Romppanen. *Finland first 10 years in the European Union, economic consequences*. Helsinki: Government Institute for Economic Research, 2005.
- Kirby, D.G. *A concise history of Finland*. Cambridge University Press, 2006.
- Kirby, David. "The Workers' Cause": Rank-and-File Attitudes and Opinions in the Finnish Social Democratic Party 1905-1918." *Past and Present* 111 (May, 1986).
- Kirby, David. „The Finnish Social Democratic Party and the Bolsheviks." *Journal of Contemporary History* 11, No. 2/3, Special Issue: Conflict and Compromise: Socialists and Socialism in the Twentieth Century (Jul., 1976).
- Kirby, David. *Finland in the Twentieth Century*. London: C. Hurst and Company, 1979.
- Kirby, David. *The Baltic World 1772-1993: Europe's Northern Periphery in an Age of Change*. London: Longman, 1995.
- Kissane, Bill. „Nineteenth century nationalism in Finland and Ireland: a comparative analysis." *Nationalism and Ethnic Politics* 6, no. 2 (Summer 2000).
- Kivikoski, Ella. *Finland. Ancient peoples and places*. London: Thames and Hudson, 1967.
- Klinge, Matti. *A Brief History of Finland*. Helsinki: Otava Publishing Company, 1997, 2000.
- Klinge, Matti. *A brief History of Finland*. Otava, Helsinki, 1990.
- Klinge, Matti. *Finland in Europe*. Helsinki: Otava Publishing, 2004.
- Klinge, Matti. *The Baltic World*, 2nd Edition. Helsinki: Otava, 1997.
- Klinge, Matti. *University of Helsinki. A short history*. University of Helsinki, 1980.
- Koivisto, Mauno. *Landmarks. Finland in the World*. Helsinki: Kirjayhtymä, 1985.
- Kolbe, Laura. „An Eastern or a Western Capital City? The Spirit of Helsinki." *International Review of Sociology - Revue Internationale de Sociologie* 16, No. 2 (July 2006).
- Komarov, Alexei A. „Finland's Withdrawal from the Second World War." in *Finnish-Soviet Relations 1944-1948,* Papers of the Seminar organized in Helsinki, March 21-25, 1994, by the Department of Political History, University of Helsinki, in co-operation with Institute of Universal History, Russian Academy of Science, Ed. Jukka Nevakivi. Moscow. Helsinki, 1994.
- Konttinen, Esa. „Professionalization as Status Adaptation: The Nobility, the Bureaucracy, and theModernization of the Legal Profession in Finland." *Law & Social Inquiry* 16, No. 3 (Summer, 1991).
- Kortelainen, Ana, „*Looking for the great fire – L.Onerva, the first female art historian in Finland*." In *The shaping of art history in Finland*. Ed. Renja

Suominen-Kokkonen. Helsinki: Society of Art History, Taidehistoriallisia Tutkimuksia, 36, 2007.
- Kostiainen, Auvo. „Genocide in Soviet Karelia: Stalin's terror and the Finns of soviet Karelia." *Scandinavian Journal of History* 21, Issue 4 (1996): 331-342.
- Kouri, E.I. „The early Reformation in Sweeden and Finland, c. 1520-1560." In *The Scandinavian Reformation. From evanghelical movement to institutionalisation of reform*. Ed. Ole Peter Grell. Cambridge: Cambridge University Press, 1995.
- Krohn, Alf. *Art in Finland. Survey of a century*. Helsinki: Tuli, 1953.
- Kujala, Antti. „Illegal killing of Soviet Prisoners of War by Finns during the Finno-Soviet Continuation War of 1941-44." *Slavonic and East European Review* 87, No. 3 (July 2009): 429-451.
- Kyröläinen, Hannu. „Economics and politics in the relations between states of different social systems: Finland and the Soviet Union, 1944-1979", In *Neutral European countries and European security*. Ed. Osmo Apunen. The Finnish Institute of International Affairs, 27/1971, 222-245.
- Laitinen, Kai şi George C. Schoolfield. „New beginnings. Latin and Finnish." In *A history of Finland's literature*. Ed. George C. Schoolfield. Lincoln: University of Nebraska Press, in cooperation with the American-Scandinavian Foundation, 1998.
- Laitinen, Kai. *Literature of Finland, an outline.* Helsinki: Otava, 1994.
- Lavery, Jason. „Finland 1917-1919: Three Conflicts, One Country." *Scandinavian Review* 94, No. 3 (Spring 2007).
- Lavery, Jason. *The history of Finland*. Westport, Connecticut and London: Greenwood Press, 2006.
- Layton, Robert. „Sibelius: The Early Years." *Proceedings of the Royal Musical Association, 91st Sess. (1964 - 1965)*, 73-84.
- Lehti, Marko. *A Baltic League as a construct of the New Europe. Envisioning a Baltic region and small state sovereignty in the aftermath of the First World War*. Frankfurt am Main: Peter Lang, 1999.
- Levanto, Marjatta. *Ateneum guide from Isak Wacklin to Wäinö Aaltonen*. Helsinki: Otava,1997, ediția a treia.
- Line, Philipe. „Sweden's conquest of Finland. A clash of cultures?," In *The Clash of Cultures on the Medieval Baltic Frontier*. Ed. Alan V. Murray. Aldershot: Ashgate, 2009.
- Linnamo, Jussi. *Finland, a growing economy*. Ministry of Foreign Affairs, Reference Publications 1, Helsinki, 1967.
- Logan, F. Donald. *The Vikings in history*. Totowa, New Jersey: Barnes&Noble Boobs, 1983.
- Luostarinen, Heikki. „Finnish Russophobia: The Story of an Enemy Image." *Journal of Peace Research* 26, No. 2 (May 1989): 123-137.
- Lyle, Watson. „The "Nationalism" of Sibelius." *The Musical Quarterly* 13, No. 4 (Oct., 1927): 617-629.
- Lyytinen, Eino. „The foundation of Yleisradio, the Finnish broadcasting company and the early of radio in prewar Finland." In Rauno Endén, *Yleisradio, 1926-1996. A history of broadcasting in Finland*. Finnish Historical Society, 1996.
- Lyytinen, Eino. *Finland in British Politics in the First World War*. Helsinki: Suomalainen Tiedeakademia, 1980.
- Manninen, Ohto. *Suur-Suomen ääriviivat*. Helsinki: Kirjayhtymä, 1977.
- Marjomaa, Ulpu, ed. *100 faces from Finland. A biographical kaleidoscope*. Finnish Literature Society, Helsinki, 2000.
- Marjomaa, Ulpu. *100 faces from Finland a biographical kaleidoscope*. Helsinki Finnish Literature Society, Studia biographica, 2, 2000.

- Martikainen, Tuomo, Risto Yrjönen, *Voting, parties and social change in Finalnd.* Helsinki: Tilastokeskus, Tutkimuksia, 187, 1991.
- Matiskainen, Heikki. „Mesolithic subsistance in Finland." În *Contributions to the Mesolithic in Europe : papers presented at the Fourth International Symposium, The Mesolithic in Europe.* Editori P. M. Vermeersch şi Philip van Peer. Leuven: Leuven University Press, 1990.
- Matiskainen, Heikki. „Studies on the cronology, material culture and subsistance economy of the Finnish Mesolithic, 10,000-6,000 B.P.," *Iskos* 8. Helsinki, 1989.
- Matiskainen, Heikki. „The paleoenvironement of Askola, Southern Finland. Mesolitic settlement and subsistence, 10.000-6.000 B.P.", *Iskos* 8. Helsinki, 1989.
- Maury, Lucien. *L' Imagination scandinave, études et portraits (Danemark, Norvège, Suède, Finlande).* Paris, 1929.
- Mazour, Anatole. *Finland between East and West.* Princeton, New Jersey, Toronto, London, New York: D. Van Nostrand Company, 1956.
- McRae, Kenneth Douglas. *Conflict and Compromise in Multilingual Societies: Finland.* Waterloo, Ontario: Wilfrid Laurier University Press, 1997.
- Mead, W.R. *Finland.* London: Ernest Benn Limited, 1981.
- Merkel, Jayne. *Eero Saarinen.* London New York: Phaidon, 2005.
- Miloiu, Silviu. „Diverging their destinies. Romania, Finland and the September 1944 armistices." *Valahian Journal of Historical Studies* 10 (2008): 41-55.
- Miloiu, Silviu. „From «allies without alliance» to concerted action: Romania and Finland in the aftermath of the Operation Barbarossa (1941)." *Revista Română pentru Studii Baltice şi Nordice* 2, Issue 2 (2010): 249-284.
- Miloiu, Silviu. „Războiul de Iarnă: percepţii şi reacţii româneşti, 1939-1940." În *O concepţie românească a Nordului. Sec. XIX-XX.* Editori Silviu Miloiu, Oana Lăculiceanu-Popescu şi Elena Dragomir. Târgovişte: Editura Cetatea de Scaun, 2009.
- Miloiu, Silviu. „Building the Eastern Front? The British Policy toward Romania, Finland and Estonia (March 1939 - March 1940): A comparative Approach." În *Hegemoniile trecutului. Evoluţii româneşti şi europene. Profesorului Ioan Chiper la 70 de ani.* Coord. Mioara Anton, Florin Anghel, Cosmin Popa. Bucureşti: Curtea Veche, 2006.
- Miloiu, Silviu. „Hangö," în *The Encyclopedia of the Cold War*, Vol. 2. Ed. Spencer C. Tucker (Santa Barbara, Denver, Oxford: ABC Clio, 2007).
- Miloiu, Silviu. „Liberalismul finlandez (1899-1939)." În *Liberalismul românesc şi valenţele sale europene.* Coord. Liviu Brătescu. Iaşi: Ed. PIM, 2010), 158-178.
- Miloiu, Silviu. „The Annexation of the Baltic States: Romanian perceptions, 1939-1940". În *Muille maille vierahille…. Kalervo Hovi ja yleinen historia.* Vaasa: Julkaisija Turun Historiallinen Yhdistys, 2002, 91-114.
- Miloiu, Silviu. „The preliminaries of the Romanian-Finnish relations before 1914." *Faravid* Pohjois-Suomen Historiallinen Yhdistys 30 (2006): 129-145.
- Miloiu, Silviu. *O istorie a Europei Nordice şi Baltice. De la Războiul Rece la era globalizării*, Târgovişte: Cetatea de Scaun, 2005
- Miloiu, Silviu-Marian. *O istorie a Europei Nordice şi Baltice. De la epoca naţionalismului la Războiul Rece.* Târgovişte: Cetatea de Scaun, 2004.
- Molarius, Päivi. *Finnish Art and Culture*, Study guide. Helsinki: University of Helsinki, Lahti Research and Training Centre, 1993.
- Möttölä, Kari. „Finland, the European Union and NATO – Implications for Security and Defense." In *Small states and alliances.* Ed. Erich Reiter, Heidelberg: Physica-Verl. 2001.

- Mylly, Juhani. „The emergence of the Finnish Multi-Party system. A comparison with developments in Scandinavia, 1870-1920." *Scandinavian Journal of History* 5 (1980), 277-293.
- Nevakivi, Jukka. „Finnish neutrality", în editor Jukka Nevakivi, *Neutrality in history. Proceedings of the Conference on the History of Neutrality organized in Helsinki, 9-12 September 1992 under the auspices of the Commission of History of International Relations.* Helsinki: Suomen historiallinen seura, 1993.
- Nevakivi, Jukka. „Independent Finland between East and West." În *Finland: people, nation, state.* Eds. Max Engman and David Kirby. London: Hurst&Company, 1989.
- Nevakivi, Jukka. *The Appeal that was never made. The Allies, Scandinavia and the Finnish Winter War 1939-1940.* London: C. Hurst & Company, 1976.
- Nevakivi, Jukka ed. *Neutrality in History. Porceedings of the Conference on the history of Neutrality organized in Helsinki 9-12 September 1992 under the auspices of the Commission of History of International Relations* (Helsinki: SHS, 1993).
- Nokkala, Arto. „Finland's security policy '95: Consolidation and main discussion." *Yearbook of Finnish Foreign Policy.* Helsinki: The Finnish Institute of International Affairs,1995.
- Nopanen, Arvi. *Carl Gustav Emil Mannerheim. Vuoteen 1919 Saakka.* Lahti: Päijänne Kirja, 1963.
- Nordstrom, Byron J. *Scandinavia since 1500.* Minneapolis: University of Minnesota Press, 2000.
- Nuorteva, Jussi, Tuire Raitio. *Ulkoasiainhallinen Matrikkeli 1918-1993*, vol. 2. Ulkoasiainministeriö: Länsi-Savo Oy, Mikkeli, 1996.
- Nurmiainen, Jouko. „Particular interests and the common good in Swedish mid-18th-century diet politics: the 'Finnish' perspective." *Scandinavian Journal of History* 32, No. 4 (December 2007): 388–404.
- Nyberg, Tore. „Erik den helige." În *Medieval Scandinavia. An Encyclopedia.* Ed. Phillip Pulsiano. New York; London: Garland, 1993.
- Nygård, Toivo. „Historians on Finland's status in the Russian Empire." *Redescriptions. Yearbook of Political Thought, Conceptual History and Feminist Theory* (1998).
- Ojala, Jari, Petri Karonen, „Business: rooted in social capital over the centuries." In *The road to prosperity. An economic history of Finland.* Eds. Jari Ojala, Jari Eloranta şi Jukka Jalava. Helsinki: SKS, 2006.
- Ojanen, Hanna. *Participation and influence, Finland, Sweden and the post-Amsterdam development of the CFSP*, Occasional papers, 11. The Institute for Security Studies Western European Union, January 2000.
- Paasi, Anssi. *Territories, Boundaries and Counciousness. The Changing Geographies of the Finnish-Russian border.* Foreword by W.R. Mead. Chinchester, New York, Brisbane, Toronto, Singapore, John Wiley&Sons, 1996.
- Paasikivi, J.K. *Toimintani Moskovassa ja Suomessa 1939-1941, I, Talvisota.* Juva: Werner Söderström Osakeyhtiö, 1986.
- Paasivirta, Juhani. *Finland and Europe. The early years of independence, 1917-1939.* Helsinki: Suomen Historiallainen Seura, Studia Historica, 1989.
- Paasivirta, Juhani. *Finland and Europe. The Period of Autonomy and International Crises 1808–1914.* London: C. Hurst and Company, 1981.
- Paastela, Jukka. *Finnish communism under Soviet totalitarianism. Oppositions within the Finnish Communist Party in Soviet Russia 1918-1935.* Helsinki: Kikimora Publications, 2003.

- Paastela, Jukka. *The Finnish Communist Party in the Finnish political system, 1963-1982.* Tampere: Tampereen yliopisto, Politiikan tutkimuksen laitos, Tutkimuksia, no. 111, 1991.
- Paavola, Arja-Leena. „The father of standard Finnish." *Universitas Helsingiensis. University of Helsinki Quarterly* 2 (2007).
- Pashkov, Alexandr M. „The presentation of Old Finland in the descriptions of Russian travellers and observers from the end of 18th to the beginning of the 20th century." *Fennia* 182, no. 1 (2004): 13-22.
- Pekonen, Kyösti. *Charismatic leadership and the role of image in modern politics. Charismatic effects and the problem of political presence: the case of Finland in the 1980s.* Jyväskylä: Studia politica Jyväskyläensia, no. 2/1989, 1989.
- Pelkonen, Eeva-Liisa and Donald Albrecht, eds. *Eero Saarinen shaping the future.* New Haven Yale University Press, New York In association with The Finnish Cultural Institute in New York, 2006.
- Perret, Jean-Louis. *Littérature de Finlande. Panorama de la littérature cotemporaine de Finlande.* Paris, 1936.
- Pesonen, Pertti, Olavi Riihinen, *Dynamic Finland the political system and the welfare state,* Helsinki Finnish Literature Society, Studia Fennica , Historica, 3, 2002).
- Pesonen, Petro şi Sirpa Leskinen. „Pottery of the Stone Age Hunter-Gatherers in Finland." În *Ceramics before farming : the dispersal of pottery among prehistoric Eurasian hunter-gatherers*. Editori Peter Jordan şi Marek Zvelebil. Walnut Creek: Left Coast Press, 2009.
- Pesonen, Pertti. „Change and stability in the Finnish Party system." In *Party Systems and Voter Alignments Revisited*, eds. Lauri Karvonen, Stein Kuhnle. London: Routledge, 2000.
- Pirinen, Hanna. „Changes in the Furnishing of the Finnish Parish Church from the Reformation to the End of the Caroline Period (1527-1718)". In *The Arts and the cultural heritage of Martin Luther: Special Issue on transfiguration –Nordic Journal for Christianity and the arts.* Eds. Eyolf Østerm, Jens Fleischer şi Nils Holger Petersen. Museum Tusculanum Press, 2003.
- Pirinen, Kauko, „The church of Finland". In *Introduction to Finland 1963.* Ed. Göran Erik Stenius. Poorvo, Helsinki:Werner Söderström Osakeyhtiö, 1963.
- Pitkänen, Kari. „Contraception in late Nineteenth- and Early Twentieth- Century Finlanda." *Journal of Interdiciplinary History* XXXIV, No. 2 (Autumn 2003).
- Pohjonen, Juha. „In Kekkonen and Kadar we trust." In *Bridge building and political cultures Hungary and Finland 1956-1989.* Eds. Anssi Halmesvirta and Heino Nyyssönen. Jyväskylä: University of Jyväskylä, 2006.
- Pohjonene, Juha. „In Kekkonen and Kadar we trust." In *Bridge building and political cultures: Hungary and Finland, 1956-1989.* Eds. Anssi Halmesvirta, Heinö Nyysönen. Hungarologische Beiträge, no. 18, University of Jyväskylä, 2006.
- Polvinen, Tuomo, Hannu Heikkilä şi Hannu Immonen, *J.K. Paasikivi. Valtiomiehen Elämäntyö.* Porvoo, Helsinki, Juva: Werner Söderström Osakeyhtiö,1984
- Polvinen, Tuomo, Hannu Heikkilä, Hannu Immonen. *J.K. Paasikivi. Valtiomiehen elämäntyö. 1944-1948*, osa 4. Porvoo, Helsinki, Juva: Werner Söderström Osakeyhtiö, 1999.
- Polvinen, Tuomo. *Between East and West. Finland in international politics, 1944-1947.* Minneapolis: University of Minnesota Press, 1986.
- Pribilla, Marco. „Despre stema Finlandei." *Columna 15. Publicaţie a Lectoratului de Limba Română*, Universitatea din Turku (decembrie 2001).
- Pulsiano, Philip şi Kirsten Wolf. ed. *Medieval Scandinavia: an encyclopedia.* New York, Garland Publishing, 1993.

- Puntila, L.A. *The political history of Finland, 1809-1966.* Helsinki: Otava Publishing Co., 1975.
- Pylkkäinen, Riita. „Introduction." In *Art treasures of medieval Finland*. Ed. István Rácz. Helsinki: Oltava, 1961.
- Quantrill, Malcolm. *Finnish architecture and the modernist tradition.* London, Taylor & Francis, 1995.
- Rahkonen, Juho. „Public Opinion, Journalism and the Question of Finland's Membership of NATO." *Nordicom Review* 28, No. 2 (2007).
- Rantanen, Paavo. „The development of the system of bilateral relations between Finland and the Soviet Union." In *Finnish-Soviet economic relations*. Eds. Kari Möttölä, O.N.Bykov, I.S.Korolev. London: MacMillan, 1983.
- Raun, Toivo U. „The Revolution of 1905 in the Baltic Provinces and Finland." *Slavic Review* 43, No. 3 (Autumn, 1984).
- Raunio, Tapio and Teija Tiilikainen, *Finland in the European Union*, with a foreword by Paavo Lipponen. London, Frank Cass, 2003.
- Rautkallio, Hannu. „'Cast into the Lion's Den'--Finnish Jewish Soldiers in the Second World War." *Journal of Contemporary History* 29, No. 1 (Jan., 1994): 53-94.
- Rautkallio, Hannu. *Finland and the Holocaust. The rescue of Finland's Jews*. New York: Holocaust Library, 1987.
- Rentola, Kimmo. „Kekkonen and Kadar in the Soviet sphere of influence." În *Kadar's Hungary, Kekkonen's Finland.* D. Anssi Halmesvirta. Hungarologische Beiträge, no. 14, University of Jyväskylä, 2002.
- Richards, J.M. *800 years of Finnish architecture.* London, Vancuver: David&Charles, Newton Abbot, 1978.
- Richards, J.M. *A guide to Finnish architecture.* Hugh Evelyn London, 1966.
- Rieker, Pernille. „Changing Security Identities of the Nordic States Europeanization of Nordic Security: The European Union and the Nordic States." *Cooperation and* Conflict 39, No. 4 (2004).
- Rintala, Marvin. „The Problem of Generations in Finnish Communism." *American Slavic and East European Review* 17, No. 2 (Apr., 1958).
- Roberts, Geoffrey. „The Alliance that failed: Moscow and the Triple Alliance Negociations, 1939." *East European Quaterly* 26, No. 3 (July 1996).
- Rotkirch, Holger. „The Demilitarization and Neutralization of the Åland Islands: A Regime 'in European Interests' Withstanding Changing Circumstances." *Journal of Peace Research* 23, No. 4 (Dec., 1986).
- Ruohonen, Veikko, Kari Sulevo. *The party press and the doctrine of the official foreign policy in Finland after the Second World War.* Helsingin Yliopiston, Yleisen Valtio-Opin Laitoksen Tutkimuksia, Institute of the Political Science, University of Helsinki, Research
- Salavaara, Jukka. „Finnish integration policy – from an economic to a security motivation." *Yearbook of Finnish Foreign Policy*. Helsinki: The Finnish Institute of International Affairs, 1993.
- Sawyer, P.H. *Kings and Vikings.* London & New York: Methuen, 1982.
- Schoolfield, George C. „Poetry and patriotism." In *Books from Finland*. Ed. Kai Laitinen, No 4 (1985).
- Schrad, Mark Lawrence. „Rag Doll Nations and the Politics of Differentiation on Arbitrary Borders: Karelia and Moldova." *Nationalities Papers* 32, No. 2 (June 2004).
- Schulz, Hans-Peter. „The lithic industry from layers IV-V, Susiluola Cave, Western Finland, dated to the Eemian interglacial", *Préhistoire Européenne,* 16-17 (2002): 7–23.
- Screen, J.E.O. *Mannerheim. The Finnish Years.* London: Hurst & Company, 2000.

- Screen, J.E.O. *Mannerheim. The Years of Preparation.* London: C. Hurst & Company, 1970.
- Sia, Nicole. *Finland.* Philadelphia: Mason Crest Publishers, 2006.
- Sierla, Antti. *Effects of Finland's possible NATO membershi*p. Ministry for Foreign Affairs of Finland, 21 decembrie 2007.
- Siltala, Juha. „National rebirth out of young blood. Sacrificial fantasies in the Finnish Civil War, 1917-1918." *Scandinavian Journal of History* 31, No. 3/4 (September 2006).
- Singleton, Fred. *A short history of Finland*, revăzută şi adăugită de A.F. Upton. Cambridge: Cambridge University Press, 1998.
- Singleton, Fred. *The economy of Finland in the twentieth century.* Bradford University, 1986.
- Sivonen, Pekka. „Finnish security policy in a changing Europe", *Yearbook of Finnish Foreign Policy.* Helsinki: The Finnish Institute of International Affairs, 1993.
- Sjöblom, Paul. *Finland from the inside. Eyewitness Reports of a Finnish-American Journalist, 1938-1997.* Helsinki: New Bridge, 2000.
- Smith, Jr., C. Jay. „Russia and the Origins of the Finnish Civil War of 1918." *American Slavic and East European Review* 14, No. 4 (Dec., 1955).
- Soikkanen, Timo. „The development of political parties." In *Political parties in Finland. Essays in history and politics*, editori Juhani Mylly şi R. Michael Berry. University of Turku: Department of Political History, 1987.
- Soikkanen, Timo. „Changing bourgeois parties in a changing Finnish society." In *Political parties in Finland. Essays in history and politics.* Eds. Juhani Mylly, R. Michel Berry. University of Turku, 1987.
- Soikkanen, Timo. „Objekti vai subjekti? Taistelu jatkosodan synnyst synnystä" În *Sodan totuudet. Yksi suomalainen vastaa 5,7 ryssä*ä. Toimittaja Markku Jokisipilä. Jyväksylä, 2007.
- Sonne, Lasse. *NORDEK. A plan for increased nordic economic co-operation and integration 1968-1970.* Helsinki, Finnish Society of Sciences and Letters, 2007.
- Sporrong, Ulf. „The Scandinavian Landscape and its resources." In *The Cambridge history of Scandinavia, Volume I, Prehistory to 1520.* Editor Knut Helle. Cambridge: Cambridge University Press, 2003.
- Stover, William J. „Finnish Military Politics between the Two World Wars." *Journal of Contemporary History* 12, No. 4 (Oct., 1977).
- Sundbäck, Esa. *Finland in British Baltic policy. British political and economic interests regarding Finland in the aftermath of the First World War, 1918-1925.* Helsinki: Academia Scientiarum Fennica, 2001.
- Suni, L. „**Finland.** 200 Years of Autonomy. The Beginning." *International Affairs: A Russian Journal of World Politics, Diplomacy & International Relations* 56 Issue 1 (2010): 194-204.
- Swanson, Alan. „Courts and Culture in Renaissance Scandinavia." In *Princes and princely culture: 1450-1650*, editori Martin Gosman, Alasdair A. MaDonald şi Arie Johan Vanderjagt. Leiden: Brill, 2003.
- Tarkka, Jukka. *Neither Stalin nor Hitler. Finland during the Second World War.* Helsinki: Otava Publishing Company, 1991.
- Tiilikainen, Teija.. „The Finnish neutrality – Its new forms and future." In *Small states inside and outside the Europena Union. Interests and policies.*Ed. Laurent Goetschel. Boston: Kluwer Acad. Publ. 1998.
- Tillotson, H.M. *Finland at peace and war.* Michael Russell, Publishing, 1993.
- Tomaševsky, D. *European Détente and Soviet-Finnish Relations.* The Finnish Institute of International Affairs, Info-series 39, 1973.

- Trotter, William R. *The Winter War. The Russo-Finnish War of 1939-40.* London: Aurum, 2003.
- Uggla, John, *The Åland Question.The resume of arguments and points of view in defence of Finland's right to the Åland Archipelago.* Helsinki, 1919.
- Uosukainen, Riita. „Single chamber Parliament." In *100 social inovations from Finland*. Ed. Ilkka Taipale. Helsinki: Baltic Sea Centre Foundation, 2007.
- Upton, A. F. with contributions by Peter P. Rohde and A. Sparring. *The communist parties of Scandinavia and Finland* (London Weidenfeld & Nicolson, 1973.
- Upton, A.F. „The communist party in Finland." In A.F.Upton, with contributions by Peter P. Roh and A. Sparring. *The Communist Parties in Scandinavia and Finland.* London: Weidenfield and Nicolson, 1973.
- Vaahtoranta, Tapani and Riku Warjovaara. *NATO's northern dimension.* Helsinki, Ulkopoliittinen instituutti 1997, Ulkopolitiikan haasteita; 14.
- Valkonen, Markku. *Finnish art over the centuries.* Helsinki: Otava, 1999.
- Vares, Vesa. „Creating a State and National Identity. Finland and Europe: 1918-1922." *Valahian Journal of Historical Studies* 14 (2010).
- Väyrynen, Raimo. *Stability and change in Finnish foreign policy.* Helsingin yliopiston yleisen valtio-opin laitoksen tutkimuksia. Sarja A; N.70/1982, Helsinki, 1986.
- Vehvilainen, Olli. *Finland in the Second World War. Between Germany and Russia.* London: Palgrave, 2002.
- Vihavainen, Timo. „The Karelian Question" in international politics." In *The flexible frontier: change and continuity in Finnish-Russian relations*. Ed. Maria Lähteenmäki. Helsinki: Aleksanteri Series 5, 2007.
- Virrankoski, Pentti. *Suomen Historia, Toinen osa.* Helsinki: SHS, 2001.
- Visuri, Pekka. Tuomas Forsberg, *Saksa ja Suomi. Pohjoismainen näkökulma Saksan kysymykseen.* Porvoo, Helsinki, Juva: Werner Söderström Osakeyhtiö, 1992.
- Vuorela, Toivo. *The Finno-Ugric peoples*. Tradusă de John Atkinson, Uralic and Altaic Series, vol. 39. Bloomington: Indiana University Publications, 1964.
- Warner, Oliver. *Marshal Mannerheim and the Finns.* Helsinki: The Otava Publishing Company, 1967.
- Westerholm, John. „Major human impact." În *The physical geography of Fennoscandia*. Ed. Matti Seppälä. New York: Oxford Univ. Press, 2005.
- Wolf, Kirsten. *Daily life of the Vikings.* Westport, Connecticut & London: Greenwood Press, 2004.
- Wolff, Charlotta. „Aristocratic republicanism and the hate of sovereignty in 18th-century Sweden." *Scandinavian Journal of History* 32, No. 4 (December 2007): 358–375.
- Wuorinen, John H. *A history of Finland.* New York and London: Columbia University Press, 1965.
- Wuorinen, John H. *Finland and World War II 1939-1944.* New York: The Ronald Press Company, 1948.
- Wuorinen, John H. *The prohibition experiment in Finland.* New York: Columbia University Press, 1931.
- Zvelebil, Marek şi P. Rowley-Conwy. „Foragers and farmers in Atlantic Europe." În *Hunters in transition : Mesolithic societies of temperate Eurasia and their transition to farming*. Ed. Marek Zvelebil. London : Cambridge University Press, 1986.

istorii de la EDITURA CETATEA DE SCAUN

cine nu-şi cunoaşte trecutul nu are viitor

Academia secretelor.
Intelectualii şi spionajul. O istorie universală.
Autor: Alexandru Popescu

… lume care iubeşte întunericul. Efectul e cu atât mai spectaculos: **o carte care întrece romanul poliţist.**

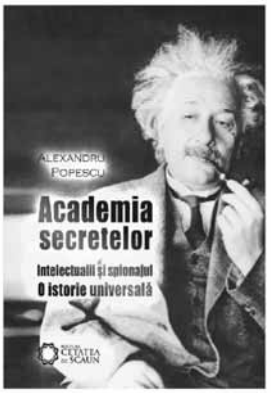

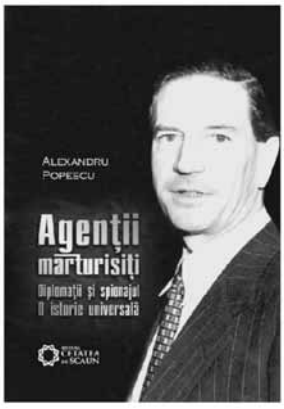

Agenţii mărturisiţi. Diplomaţii şi spionajul. O istorie universală.
Autor: Alexandru Popescu

Cartea d-lui Alexandru Popescu se constituie într-o „istorie universală" a acestei categorii de profesionişti ai spionajului şi diplomaţiei, deopotrivă.

Frumoasele agente.
Femeile şi spionajul. O istorie universală
Autor: Alexandru Popescu

…232 de spioane/agente şi teroriste prezentate în volum, dintre care unele mai puţin cunoscute cititorului de astăzi sau ignorate/ocultate în anumite contexte politice …o lucrare utilă în egală măsură specialiştilor şi publicului larg, dezvăluind noi aspecte ale istoriei serviciilor de spionaj şi organizaţiilor teroriste şi, totodată, o latură a eu-lui feminin mai puţin cunoscută.

Istoria militară a Daciei post-romane, 376-614

Autor: Alexandru Madgearu

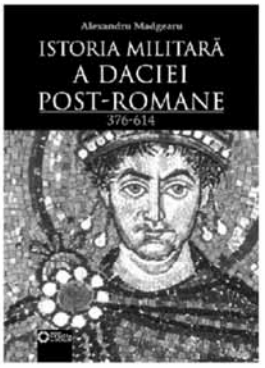

O propunere de reconstituire a istoriei miliare a primului secol care a urmat abandonării Daciei. Prin Dacia post-romană înțelegem tot spațiul mărginit de Tisa, Dunăre şi Nistru care înainte de cucerirea romană a fost populat de triburile geto-dace, în perioada care a urmat retragerii armatei şi administrației romane.

Mişcarea iacobită din Marea Britanie (1688-1746)

Autor: Costel Coroban

Mişcarea iacobită a durat un secol, de la îndepărtarea lui Iacob II de pe tronurile Angliei, Scoției şi Irlandei, în 1688, până la moartea nepotului său, „Bonnie Prince Charlie", în 1788.

Traversând infernul. Scurtă istorie a comunismului în România (1948-1989)

Autor: Cezar Stanciu

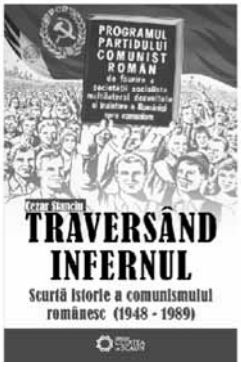

…un exercițiu de rațiune şi cunoaştere, ci şi, spiritual, ca pe un fel de exorcizare, pe care trebuie să o practicăm măcar din când în când. O sinteză excelentă, analitică şi pertinentă, lucrarea invită publicul pasionat de istorie de toate vârstele…

Istorie în Imagini

	Preț lei
Familia regală. O istorie în imagini. Autor: Muzeul Național de Istorie a României	60
Oraşele României. O istorie în imagini. Sfârşitul secolului XIX începutul secolului XX Autor: Muzeul Național de Istorie a României	60
România. Decembrie 1989. O istorie in imagini Autor: Muzeul Național de Istorie a României	60
Foto Splendid Axinte autor : George Stoian	25

Istorie

Academia secretelor. Intelectualii şi spionajul. O istorie universală. Autor: Al. Popescu	45
Aliați fără alianță. România şi SUA (1914-1920), autor: Ion Stanciu	26
Agenții mărturisiți. Diplomații şi spionajul. O istorie universală. Autor: Al Popescu	40
Apariția slavilor. Istorie şi arheologie la Dunărea de Jos în veacurile VI-VII , autor: Florin Curta	50
Baron Carl Gustaf Emil Mannerheim. Jurnal de pe frontul românesc (1916-1917), Documente, ed. Silviu Miloiu	30
Construirea sistemului Cordon Sanitaire. Relații româno-polone 1919-1926, autor: Florin Anghel	27,25
Economia domanială. Creşterea animalelor în Țările Române. Sec. XIV-XVII, autor: Iolanda Țighiliu	14
Frumoasele agente. Femeile şi spionajul. O istorie universală, autor: Alexandru Popescu / 2010	35
Fracția socialistă. Politica RPR față de țările lagărului socialist. 1948-1964. autor : Cezar Stanciu	30
Istoria Bizanțului, ed. III, autor: Maria Georgescu	40
Istoria între mituri şi realități ale României moderne, coord. Iulian I. Oncescu, Radu F. Bruja	35
Introducere în cultura bizantină autor: Maria Georgescu	36

Introducere in istoria modernă a Românilor (1821-1918) 35
autori: Iulian Oncescu, Ion Stanciu

Istoria militară a Daciei post-romane, 376-614 30
autor: Alexandru Madgearu

În vâltoarea Războiului Rece. Revoluția maghiară din 1956 30
autor: Alexandru Purcăruş

Marea Unire în parlamentul României (documente), 30
autor: Gheorghe Sbârnă

Mitul națiunilor. Originile medievale ale Europei 15
autor: Patrick J. Geary

Mişcarea iacobită din Marea Britanie (1688-1746) 30
autor: Costel Coroban

Merovingienii. Europa înainte de Carol cel Mare, 30
Autor: Patrick J. Geary

O istorie a Europei Nordice şi baltice. De la Războiul Rece la era globalizării, vol. II, autor: Silviu Miloiu 16

Organizarea militară bizantină la Dunăre în sec. X-XII , 20
autor: Alexandru Madgearu

Propaganda comunistă în România (1948-1953) 26
autor: Eugen Denize

Redefinirea identității pentru o social-democrație critică, 15
autor: Alexandru Mamina

Relațiile româno-spaniole până la începutul secolul al XIX-lea 18
autor: Eugen Denize

Revoluția morală. Regimul politic sanatist din Polonia, 1926-1930 21
autor: Florin Anghel

România în anii guvernării liberale Gheorghe Tătărescu (1934-1937), autor: Aurelian Chistol 35

România în politica orientală a Franței. 1866-1878. 40
Autor: Iulian Oncescu

România în relațiile internaționale. Diplomație, Minorități, Istorie, 40
In honorem Ion Calafeteanu, ed. Silviu Miloiu

România şi Danemarca în prima jumătate a secolului XX, 35
autor: Oana Popescu

Românii între Leu şi Semilună. Relațiile turco-venețiene 25
sec. XV-XVI , autor: E. Denize

Social democrație şi cultură. De la marxism la postmarxism, autor: Alexandru Mamina 30

Structurile intelectuale ale romantismului revoluționar şi contrarevoluționar, autor: Al. Mamina 20

Texte şi documente privind istoria modernă a românilor, vol I, 1774-1866, autori: I. Oncescu, I. Stanciu, E. Plopeanu 35

Texte şi documente privind istoria modernă a românilor, vol. II, 1866-1918, autori: I. Oncescu, I. Stanciu, E. Plopeanu 35

Tratatul de la Varşovia în relațiile internaționale ale epocii sale 1955-1991, autor: Corneliu Filip 22

Tratatul de la Varşovia organizație politico-militară sub egida Moscovei, autor: Corneliu Filip 18

Traversând infernul. Scurtă istorie a comunismului în România (1948-1989), autor: Cezar Stanciu 26

Comandați pe site, e-mail, telefon sau în scris

REDUCERI de până la 30%

Adresă: Str. Ion Ciorănescu, bl. 1A, sc. A, ap. 1, cod 130163, Târgovişte, jud. Dâmbovița, Tel./Fax. 0245 218 318
www.cetateadescaun.ro , e-mail: editura@cetateadescaun.ro

- Expediție prin Poşta Română, plata ramburs;
- Fără taxe poştale pentru comenzi peste 30 de lei;
- 20 de lei livrare prin Curier Rapid (în 24 ore);

noutăți, reduceri, promoții în fiecare lună
pe **www.cetateadescaun.ro**

EDITURA CETATEA DE SCAUN

ÎN PREGĂTIRE

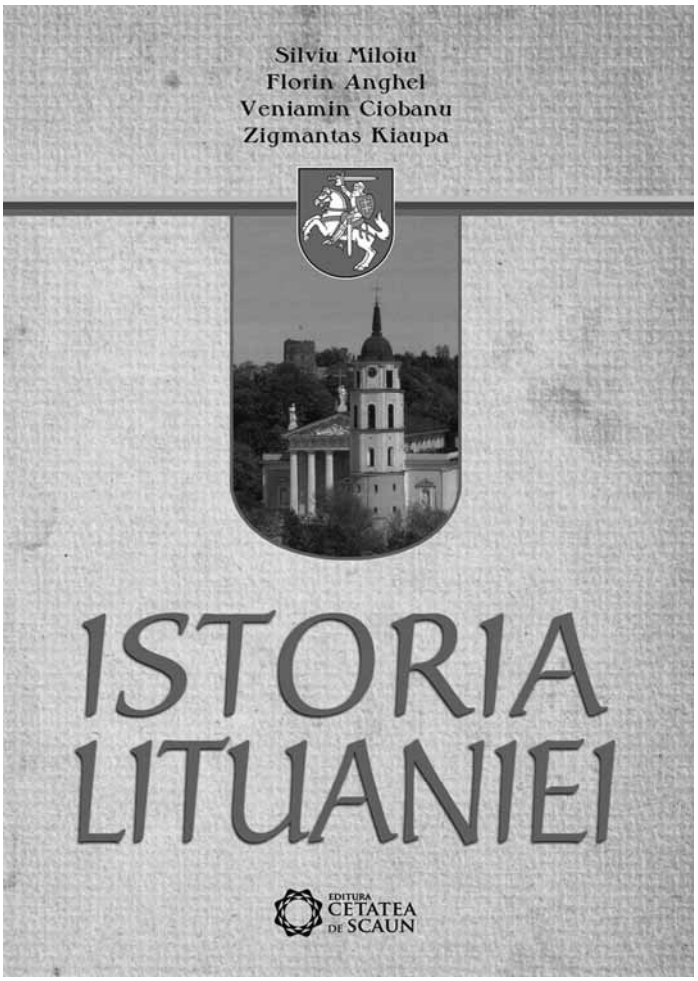

...o sinteză solidă şi evocatoare asupra istoriei unui stat baltic care în decursul istoriei sale recente a împărtăşit unele dintre avatarurile prin care a trecut şi societatea românească. Autorii folosesc în redactarea lucrării lor un material documentar bogat, cuprinzând izvoare inedite din arhivele lituaniene şi române, precum şi documente edite, periodice, memorii, documente publicate, lucrări generale şi speciale, interviuri cu personalităţi importante din istoria recentă a Lituaniei.